

VRHNIŠKI RAZGLEDI 12

VRHNIŠKI
RAZGLEDI
leto 12

VRHNIŠKO MUZEJSKO DRUŠTVO
VRHNIKA 2011

KAZALO

MARIJA OBLAK ČARNI OB 12. ŠTEVILKI VRHNIŠKIH RAZGLEDOV	6
MILČEK KOMELJ SKRIVNOSTI SLIKARJA JOŽEFA PETKOVŠKA POGLED NA RECEPCIJO NJEGOVE USTVARJALNOSTI	9
MILČEK KOMELJ BOLEČINA SLIKARJEVEGA BREZDOMSTVA	29
JANEZ KOS VRHNIŠKO PREBIVALSTVO PO POPISU DUŠ SREDI 19. STOLETJA	31
POLONA ZALOKAR HIŠE SE SPREMINJAJO, SLEDOVI OSTAJAJO (III. DEL) VOLJČEVA CESTA IN KLIS	68
JANEZ TOMŠIČ KRIPCA TETE ANČKE	134
ALEKSANDRA SERŠE VRHNIŠKA ŠOLA SKOZI ČAS (I. DEL) OD USTANOVITVE ŠOLE LETA 1796 DO 1870	136

KAZALO

TATJANA HOJAN
IVAN ŠTREKELJ (1880–1959),
UČITELJ IN ŠOLSKI UPRAVITELJ 146

TATJANA HOJAN
ROBERT ZIEGLER (1864–1930),
UČITELJ 149

TATJANA HOJAN
PETRA OBERSNU PETROVČIČ (1899–1991),
UČITELJICA 153

TATJANA HOJAN
ANA NUŠA RAPE (1905–1986),
UČITELJICA 156

JOŽE JURCA
VRHNIŠKI ŽIVINOZDRAVNIK
DR. IVO OGORELEC 160

ANJA FRKOVIĆ
RAFAEL OGRIN
ŽIVLJENJEPIS IN DELO 172

IZTOK PETRIČ
ŽIVLJENJE IN DELO IVANA OGRINA (1875–1951),
KOBALOVEGA S STARE VRHNIKE 176

ANTON FEFER
IMELI SMO ŠOLO LETENJA Z JADRALNIMI LETALI 190

KAZALO

OLGA PIVK VRHNIŠKE OPEKARNE	199
NIVES KLOPČAR MENTORICA: NARCISA DESKOVIČ KUNSTLJEVA VILA	212
TONE SIMONČIČ VRHNIKA V FILATELIJI (1827–2011) NAJSTAREJŠI ZNANI POŠTNI ŽIG Z NAPISOM VRHNIKA (OBERLAIBACH) JE IZ LETA 1827.	231
ŠTUDENTJE 4. LETNIKA ODDELKA ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO FILOZOFSKE FAKULTETE UNIVERZE V LJUBLJANI ETNOLOŠKA INTERPRETACIJA ITINERARIJA »PO POTEH CANKARJEVE MATERE«	326
VESNA MARINČIČ IVAN KOT VRHNIČAN LE NAJSTAREJŠI ŠE POMNIJO CANKARJA	354
ELA BRENČIČ MOJI SPOMINI	356
GAŠPER TOMINC VRHNIŠKA KRONIKA ZA LETO 2011	365
MARIJA OBLAK ČARNI DELO MUZEJSKEGA DRUŠTVA VRHNIKA V LETU 2010	380

OB 12. ŠTEVILKI VRHNIŠKIH RAZGLEDOV

Zvezek našega Zbornika, ki je pred nami, smo pripravljali v letu 2011, ko je minilo 150 let od rojstva slikarja Jožefa Petkovška. Zato je uvodni del zbornika posvečen tej obletnici. Izpod peresa dr. Milčka Komelja, poznavalca slikarja in njegovega dela, sta oba uvodna članka **Skrivnosti slikarja Jožefa Petkovška. Pogled na recepcijo njegove ustvarjalnosti in Bolečina slikarjevega brezdorstva**. Avtor nam oriše delo tega zapletenega, »norega« umetnika, ki je s svojim »neizprosnim« realizmom pritegoval tako umetnike kot raziskovalce in ki še danes, stoletje po smrti, vznemirja in sproža vprašanja, na katera ni dokončnih odgovorov. Prikaže in analizira poglede in odzive, opise in interpretacije Petkovškovega dela vse do najnovejšega časa. V prispevku z naslovom Bolečina slikarjevega brezdorstva pa posebej obravnava Petkovškovo sliko Doma.

Sledi članek Janeza Kosa **Vrhniško prebivalstvo v letih 1847-1870**, ki ga je pripravil po Statusu animarum - Popisu duš. Te popise je Cerkev vodila, da bi spremljala versko življenje posameznikov, a so vanje zapisali tudi druge podatke, tako velikost hišnih posesti, poklice, migracije prebivalcev.

Polona Zalokar nas v nadaljevanju cikla **Hiše se spreminjajo, sledovi ostanejo** popelje po

Voljčevi cesti in Klisu. Na Voljčevi cesti, ki je nadaljevanje Stare ceste, odkriva številne zanimivosti, kot so poslopja stare vrhniške šole, kje je bilo ustanovljeno in imelo prvi sedež vrhniško Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov, znamenitosti župnijske cerkve sv. Pavla in drugo. Z opisom Klisa pa nas spomni, da so bile pred vojno tu njive, kjer je rastle žito in krompir.

Utrinek iz življenja na Vrhniki v sredini prve polovice prejšnjega stoletja je zajet v sestavku **Kripca tete Ančke** Janeza Tomšiča.

Aleksandra Serše je pripravila 1. del prispevka **Vrhniška šola skozi čas**. V njem piše o nastanku šole in napoveduje še dve nadaljevanji. Tatjana Hojan pa nadaljuje z življenjepisi vrhniških učiteljev. Tokrat predstavlja učitelja in šolskega upravitelja **Ivana Štreklja (1880-1959)**, učitelja **Roberta Zieglerja (1864-1930)** in učiteljici **Petro Ober-snu Petrovčič (1899-1991)** in **Ano Nušo Rape (1905-1986)**.

Jože Jurca v članku **Vrhniški živinozdravnik dr. Ivo Ogorelec** se poleg podrobne obravnave življenja in dela dr. Ogorelca dotakne tudi študija veterine v Zagrebu in ustanovitve Veterinarske fakultete v Ljubljani.

Anja Frković predstavlja **življenje in delo Rafaela Ogrina (1885-1966)**, ljubiteljskega raziskovalca vrhniške zgodovine, čigar bibliografija in zapuščina kaže, da je dosti raziskoval v arhivih in bil odličen poznavalec zlasti starejših zgodovinskih virov.

Iztok Petrič nam predstavlja **veleposestnika, trgovca in politika Ivana Ogrina, Kobalovega** s Stare Vrhnike, in njegovo zanimivo življenjsko pot prek Braziliije, kjer je kot uspešen in ugleden poslovnež postal celo avstrijski častni konzul. Po povratku v domovino se je naselil na Lavrici, kjer je pustil neizbrisni pečat svojega delovanja.

Anton Fefer v prispevku **Imeli smo šolo letenja z jadralnimi letali** govori o športnem udejstvovanju vrhniške mladine v prvih povojnih letih.

Olga Pivk je v članku **Vrhniške opekarne** pripravila pregled nekdanje cvetoče opekarne dejavnosti na Vrhniki. Podrobno se je posvetila največjim, Kotnikovi in Jelovškovi opekarni.

O zanimivi in za naš okoliš nekoliko nenavadni arhitekturi na Vrhniki pa je govora v prispevku Nives Klobčar **Kunstljeva vila**, ki ga objavljamo ob 100. obletnici njene graditve.

Pohodnikom, ki jih zanima kulturna, predvsem stavbna dediščina, ohranjena po naših vaseh, bo dobrodošla **Etnološka interpretacija itinerarija Po poteh Cankarjeve matere**, ki so jo pripravili študentje etnologije in kulturne antropologije pod vodstvom prof. Vita Hazlerja in Bože Gratnauer Bratuž. V njej nam predstavljajo številne zanimive objekte ob poti od Klanca na Vrhniki oz. Stare Vrhnike prek Žažarja in Horjula do Vrzdencea.

Posebnost je prispevek Toneta Simončiča **Vrhnika v filateliji 1827-2011**, kjer nas kratko seznanjajo s poštno zgodovino in filatelijo. Nato predstavi slike poštnega gradiva z vrhniškimi žigi, znamke z znamenitimi osebnostmi in njihovimi deli, med katerimi so Cankar, Petkovšek, Stern, posebnostmi in znamenitostmi vrhniškega območja. Tu so iluminacija iz rokopisa, nastalega v samostanu Bistra, borovniški most, več tisočletij staro kolo z osjo, najdeno na barju, vrhniški pirh, barjanske rastline ... Prav presenetni nas starost in množina poštnega gradiva z vrhniškega območja, kar pa pričča o pomembnosti poštne postaje na Vrhniki, ki je delovala že pred stoletji.

Razgledi prinašajo še **spomine magistre Ele Brenčič (1925-2008)**, Šimcove s Stare ceste, ki je dolga leta vodila vrhniško lekarno. Sledi reportaža Vesne Marinčič **Ivan kot Vrhnican**, ki jo je napisala o pogovoru z Ivanom Tischlerjem o Cankarju (objavljeno v Delu leta 1976 ob 100-letnici Cankarjevega rojstva). Govori o okoliščinah, zaradi katerih je Cankarjev spomenik prav tam, kjer je. Gašper Tominc pa je pripravil **Vrhniško kroniko za leto 2011**. Na koncu je še kratko poročilo o delu Muzejskega društva v letu 2010.

Vsem, ki so prispevali k pripravi in izidu tega zbornika, se iskreno zahvaljujem.

Na Vrhniki, aprila 2012

Marija Oblak Čarni
urednica

SKRIVNOSTI SLIKARJA JOŽEFA PETKOVŠKA

POGLED NA RECEPCIJO NJEGOVE USTVARJALNOSTI

Televizijski film *Nori malar* o slikarju Jožefu Petkovšku (1861–1899), ki je bil sredi decembra 2011 javno predvajan na Vrhniki v bližini slikarjevega rodnega Verda v počastitev 150-letnice umetnikovega rojstva, nam ponazarja, kako so dramatika in pisatelj Andreja Hienga pritegovale osebnosti iz sveta likovne ustvarjalnosti. Hieng je dramatsko upodobil tudi Goyo (v *Gluhem možu na meji*) in še koga, načrtoval je besedilo o slikarju Janezu Wolfu in, kot je pripovedoval o prekmurskem slikarju Ljudevitu Vrečiču, ki je bil leta 1945 v nekem sporu ustreljen na vlak; povsod pa je, ob dramatičnosti življenjskih situacij, kot ustvarjalno izhodišče predpostavljal psihološko napetost in miselno dramo, ob kateri je skušal spregovoriti o enigmatični človeški naravi in zapleteni psihi. Pritegovalo ga je figuralno slikarstvo, manj pa se je znašel, kot je dejal, v abstraktnih prijemih (pa četudi je, vsaj med sejami upravnega odbora Prešernovega sklada, sam pogosto risal abstraktne sklope nekakšnih izrazno naglašenih ornamentov).

Zapleteni, »nori« Petkovšek s svojo skrivnostnostjo ni pritegnil samo Andreja Hienga in z njim režiserja Matjaža Klopčiča, marveč še vrsto drugih ustvarjalcev, stopil pa je tudi v balet *Nori malar* skladatelja Janeza

Gregorca. Izkazal se je namreč za tako vznemirljivega, da je vse do danes obveljal za našega najbolj aktualnega, posebnega in problemsko živega slikarja 19. stoletja; njegova osrednja slika *Doma* pa je postala v našem kulturnem izročilu doslej že malone kulturna. To nam potrjujejo že številne slikarske počastitve iz druge polovice 20. stoletja, t. i. hommagei, s prepoznavnimi aluzijami na prizorišče te slike, ki je s tem postala sinonim za usodo umetnikov in trpkost našega duhovnega doma, v katerem ostajajo umetniki nerazumljeni tujci. Ob tej sliki in Petkovškovem delu nasploh pa so v nič manjši meri vzpostavljali ali preizkušali svoja merila za razbiranje in pojasnjevanje umetnosti tudi slovenski umetnostni zgodovinarji, zato je postal Petkovšek v tem pogledu zanje malone nekakšen preizkusni kamen.

Pogledi na Petkovška so se od vsega začetka razpirali v nasprotju med zavračanjem oziroma omalovaževanjem ter prepoznavanjem njegove človeške pretresljivosti. Zato je njegova ustvarjalna podoba, tudi če gledamo na umetnost neposredno, ne da bi se sklicevali na gledanje drugih, kot to pogosto počno naši pisci, najbolj nazorno in poučno razvidna skozi dosedanje dožemanje tega ustvarjalca, torej skozi doslej izpričano razmerje do njega. Prav skozenj se namreč več

kot nazorno razkrivajo tudi vprašanja, ki jih sproža njegova ustvarjalnost, ter nakazujejo mogoči odgovori nanja.

Najprej se nam seveda sproži vprašanje, v čem je sploh razlog za tolikšno zanimanje in za razpon razlag in ustvarjalnih reakcij na Petkovškovo ustvarjalnost: ali v slikarjevem nenavadnem življenju, ki se mu je izteklo v umobolnici na Studencu, in nepredvidljivih življenjskih reakcijah, na katere se je oprl Hieng, ali v značilnostih ter z njimi povezanih skrivnostih same njegove umetnosti, kolikor lahko ob sedanjem vedenju nanje sploh gledamo ločeno, saj sta osebnost in njena umetnost v bistvu nerazdružljivi. Vendar je izhodišče in vselej preverljiva osnova za slikarjevo duhovno navzočnost samo njegova ustvarjalnost, kar je za umetnost najbolj naravno, v njej pa pri Petkovšku najbolj dominira slika *Doma*, saj je prav ta sprožila tolikšno zanimanje za umetnika, za njegovo delo in življenje.

Na sliki *Doma* vidimo kmečko izbo z značilnim bogkovim kotom, obljudeno z družino za mizo med jedjo. Vendar prizor nikakor ni idiličen, marveč je napolnjen z neizgovorljivo tesnobo. Osebe na njej se ne gledajo, ampak zro druga mimo druge ali spuščajo pogled na mizo, sam umetnik v središču pa strmi z boljšečimi očmi predse, v prazno. Eno od oken v izbi je zagrnjeno s polkni, skozi drugo okno zastira pogled na nebo bližnja streha, ob mizi stoji prazen stol, ki nakazuje, da nekdo manjka – najbrž umetnikova žena, po Sedejevi razlagi pa oče, ki je bil tedaj že mrtev. (Slikar je nevesto zasnubil, takoj ko se je bil na cesti zagledal v njene kite, in jo nato prisilil, da je šla z njim iz domačega Zemuna v Verd v poročni obleki in s tančico čez obraz – na to se posebej osredotoča Hiegov scenarij –, pozneje pa mu je žena pobegnila.) Slika pa, kot sklepamo po le delno nakazani roki umetnikove matere, niti ni dokončana.

Podoba je navzven slikarsko trda in okorna, daleč od virtuoznih dosežkov slikarjevih sodobnikov bratov Šubicev, a je vendar polna notranje napetosti in prežeta s psihično močjo, ki ji daje v našem realističnem slikarstvu prav izjemen status. Njena notranja prepričljivost je tolikšna, da je vrhniški rojak Ivan Cankar, ko jo je spoznal, leta 1914 ob njej napisal črtico *Petkovškov obraz*, s katero se je vživel v njeno vsebino in skozenjo v tragično slikarjevo usodo, Petkovšek pa mu je bil »model« tudi v nekaterih drugih delih. To je storil tako umetniško prepričljivo, da so se na besedilo kot nepresegljivo sklicevali oziroma ga v svojih študijah obsežno navajali tudi umetnostni zgodovinarji (Šumi, Brejc), s čimer so nehote priznali odločilno moč ustvarjalne besede tudi pri prikazovanju vsebine likovnih umetnin, tako kot le še ob Cankarjevi in Župančičevi oceni naših slikarskih impresionistov ali pozneje ob Cevčevi poetični interpretaciji Staneta Kregarja.

Ivan Cankar je v sliki *Doma* razbral umetnikovo tujstvo in tudi že vso njegovo prihodnost oziroma trpko usodo, ki ga vleče k dnu kot močvirska voda.

Na Petkovška kot slikarja je posredno, kot pobudnik notice, ki jo je objavil v Ljubljanskem zvonu leta 1885 Ivan Šubic, prvi opozoril njegov pariški kolega slikar Jurij Šubic, četudi je bil sicer do slikarja zadržan, saj je Petkovška v pismu označil kot mladega v vseh pogledih, podobno, kot so bili do njega skeptični tudi drugi njegovi slikarski vrstniki, Kobilca, Vesel in Ažbe pa tudi češki umetnik Hynais, ki se jim je zdel Petkovšek s svojim samozavestnim stremljenjem neprijuden in domišljav. Zadržanost, razvidna iz pisma, pa niti ni čudna, saj je bil Petkovšek spričo Šubica, mojstra evropskega ranga, videti malone začetnik, ki si je v Münchnu in nato v pariških zasebnih šolah (Cabanelovi in Boulangerjevi) na vso moč prizadeval za slikarski napredek in uveljavitev, s katero

naj bi se potrdil oziroma izkazal. Po svoji smrti pa je umetnike in raziskovalce prevzel ne z doseženim virtuoznim slikarskim znanjem, za katerega si je intenzivno prizadeval, marveč z izrazno močjo, na katero je, potem ko se je s svojo duhovno navzočnostjo ustalil v slovenski kulturni zavesti, vse bolj opozarjal poznejši čas, četudi so jo razkrivali šele postopoma. Vsakdo pa jo je poudarjal v skladu z usmeritvijo in dojemljivostjo svojega lastnega pogleda.

Že v času njegovega življenja, ko je bil zaradi duševne bolezni, sprva le začasno, sprejet v bolnišnico na Studencu, je njegovo slikarsko delo kot cenilec ovrednotil vrhniški slikar Simon Ogrin. Ob njem je spregovoril o umetniški ničevosti in tudi o kosih pokvarjenega platna; v tem pa je France Mesesnel pozneje ugledal vzorec, kako se prihuljen ubog rokodelec maščuje nad resničnim umetnikom, čemur je skušal oporekati Ogrinov sin, pa tudi Rajko Ložar, češ da vsak slikar presoja druge glede na lastna merila in ne kot umetnostni zgodovinar. Sicer pa so Petkovška odkrili ravno umetniki, le da mlajši od njega. Rihard Jakopič je njegove slike, ki so pred tem visele v Jurčevi gostilni v Verdu, leta 1910 vključil na razstavo *80 let upodabljaajoče umetnosti na Slovenskem* in slikarja ugledal kot »velikega, nenavadnega umetnika«, potem pa je od slikarjev, še pred Ivanom Cankarjem, o njem prav vznemirjeno prevzel pisal Ivan Vavpotič.

Med umetnostnimi zgodovinarji je v 20. letih zelo stvarno pisal o Petkovškovem življenju in delu njegov vrhniški rojak Marijan Marolt in zatem Rajko Ložar, prvo knjižno razpravo o slikarju pa je leta 1940 izdal umetnostni zgodovinar France Mesesnel. Mesesnel je preučeval slikarstvo 19. stoletja ter je v svojem zanimanju za realizem in plenerizem v označbah del bolj kot ekspresijo poudarjal zorenje realizma, slikarsko osvajanje zunanje resničnosti in

narave, ki ga je najjasneje razbral v barvno sijoči pleneristični sliki *Perice ob Ljubljani*, ki se dogaja na verdskem prizorišču in katere nastajanje je spominsko posebej dokumentirano. A je v slikarjevi razdrobljeni svetlobi dojel tudi demoničnost in se zlasti v sklepnem pogledu na umetnika izkazal dojemljivega tudi za izrazne vsebinske poudarke, saj je Petkovška tipološko povezal celo z van Goghom, tako kot pred njim že Ložar. Na Petkovškovo ekspresijo pa se je skliceval tudi realistični slikar Vavpotič, ki je ob Petkovšku ugotavljal, da je lahko ekspresija zajeta tudi v realizmu, tako kot vsebuje notranji izraz tudi vsak dober realistični portret. Ob bogkovem kotu na sliki (kjer je razpelo »tiha priča gorja in veselja, pritajenih vzdihljajev in glasnih molitev«) in celotnem njenem prizorišču je v »misteriju« te slike dojel tako zvesto podobo naše tedanje kmečke realnosti, »simbol našega slovenskega doma«, da je Petkovška označil kar za začetnika slovenske umetnosti, za revolucionarja, ki je prvi zahrepenel po njej.

Slika *Doma* se je s svojim slikarskim opisom slovenskega kmečkega doma izkazala kot pripravna za ponazoritev žanrskega slikarstva in kot dokumentarno pričevanje o nekdanji slovenski podeželski resničnosti, na primer v komentarju Izidorja Cankarja v mapi *Slovenska moderna umetnost*, in značilno je, da so jo kot kulturni dokument nekdanjega ambienta in življenja v njem še pozneje reproducirali tudi na naslovnici Slovenskega etnografa; hkrati pa je ob njej vse bolj izstopalo poudarjanje psihične vsebine, ki je sliko iz žanrske podobe spreminjalo v avtobiografsko in njen realizem napolnjevalo z ekspresijo, pa tudi prikrito simboliko, če pomislimo na zastrto polkno ali že omenjeni prazni stol. Ne glede na tako dvojnost, ki se je je zavedal tudi Izidor Cankar, saj je v sliki videl tudi »tragedijo umetnika, ki se je vrnil nerazumljen in kriv domov iz širnega, tej hiši tujega sveta«, je v recepciji podobe

sčasoma docela pretehtala njena izrazna, izrazito ponotranjena poanta. Tudi Marolt je (ob tem ko je razlagal, da so na sliki *Doma* ljudje »samo zaradi sebe in svoje oblike«) konstatiral, da bi bilo čisto napačno, »če bi Petkovšku odrekli duševno vsebino v njegovih delih«, in da »ravno njegov avtoportret pri sliki 'Doma', postavljen v svojo okolico, priča, kako globoko duševno pretehtan je ves aranžma te slike«. Kot »nekam čudno aktualnega« je Petkovška dojel tudi France Stele, ki si je razlagal »njegovo oblikovnost, ki je nekam trpko trda, grenko resnična in globoko otožna«, kot posledico slikarjeve duševnosti.

S tem pa je vstopila v našo kulturno zavest predstava, da je Petkovšek v bistvu predhodnik našega ekspresionizma, torej slikarstva, ki s svojimi izraznemu učinku prilagojenimi oziroma podrejenimi likovnimi načini postavlja v ospredje čustveno-duhovni poudarek. Tak pogled omogoča vsebina njegovih slik, ne le podobe *Doma*, marveč tudi sorodne ji *Beneške kuhinje*, ki je v svoji nelagodnosti, razvidni tako iz upodobljenih medčloveških odnosov kot iz ambienta, duhamorno natrpanega s cinastim posodjem, prav tako trpka in navzven nelepa, zaradi česar je dal njen nekdanji lastnik slikarju Francetu Kopaču srepo strmeči ženski obraz preslikati z bolj sladkobnim, pozneje pa je bila preslikava spet odstranjena. Manj pa je dokumentirano, ali so gledali na Petkovška kot na svojega morebitnega predhodnika tudi sami ekspresionistični slikarji. Vsaj za Božidarja Jakca vem, da je v predavanju o slovenski umetnosti leta 1931 v Clevelandu s posebnim poudarkom spregovoril tudi o Petkovšku, »ki kot nekaka slutnja seže že dalje v bodočnost, v expresijonizem«, od baročnih slikarjev pa je, tako kot Jakopič, kot najbolj izvirnega in individualiziranega izpostavil Fortunata Berganta. Kot se je spominjal Marjan Pogačnik, pa so pred vojno umetniki in umetnostni zgodovinarji zaradi različnih

stališč do Petkovška o slikarju pogosto debatirali in se zaradi njega tudi prepirali.

Mnogo bolj je razviden odnos likovnih umetnikov do Petkovška po drugi svetovni vojni. Ti so namreč v ustvarjalcu, polnem tesnobe in obdanem z nerazumevanjem, odkrili svojega edinega samotnega predhodnika, s katerim so se lahko identificirali in ustvarjalno pogovarjali. Med že omenjenimi hommagei je gotovo najizrazitejša slika Marija Preglja *Pietà-Petkovškov povratek*, na kateri je videti mrtvo slikarjevo truplo na žrtveniku, umeščenem v prostor z bogkovim kotom, ki aludira na prizorišče Petkovškove slike, na steni pa je dodan tudi kristusovski Petkovškov portret. V še celi vrsti drugih slikarjev, ki so počastili Petkovška, dominira poleg Marjana Dovjaka, ki so ga zaradi značilnih avtoportretov prav tako označevali kot vanggohovskega, zlasti Janez Bernik z grafiko mistično ožarjenega omizja, na katerem izstopa prazen stol; Milan Bizovičar je Petkovška tako občudoval, da je njegovo sliko *Doma* celo kopiral, s »pozdravi« umetniku pa so jim sledili tudi še mlajši ustvarjalci (med njimi Dušan Kirbiš), tako da je postalo sklicevanje na Petkovška že kar mod(er)no, iz česar zlahka predpostavljamo, da je umetnik s svojim »sporočilom« nagovarjal še poznejše ustvarjalne generacije kot nekakšna »ikona« samote in tesnobe. Kot vem, ga je občudoval Jože Tisnikar, kipar Drago Tršar (ki rodovno izhaja z Vrhnike) vidi v njem še danes docela modernega čudovitega umetnika, podobno pa je izpričano še za vrsto naših eminentnih ustvarjalcev, tudi če mu niso posvetili hommagea, še posebej za Gabrijela Stupico in Franceta Miheliča.

Nič manj ni umetnik po vojni vznemiril tudi naših umetnostnih zgodovinarjev. S svojo občutljivostjo sta dojela njegovo tesnobo, tragičnost in pretresljivost Emilijan Cevc in Špelca Čopič, ki je sliko *Doma* določila za našo najpomembnejšo podobo iz realistič-

nega obdobja. Nace Šumi pa si je za nastopno akademsko predavanje premišljeno izbral prav Petkovška z njegovo sliko *Doma* ter se odločil pojasniti pristope, na katerih temelji njena vsebina oziroma njen učinek. Pri tem se je posebej oprl na razlago dotlej manj poudarjene kompozicije, v katere vase zaprtem krogu je dojel znamenje brezizhodnosti in impulz za ploskovni učinek slike. Ob krajinski sliki *Hiša ob vodi* pa je, zlasti v svojih predavanjih, skušal umetnika razložiti ne le kot predhodnika ekspresionistov, marveč celo poznejših barvnih realistov, zaradi oglatosti širokopoteznih slikarskih ploskev pa je v njej razbral celo nadih kubizma oziroma cézanstva; o Cézannu pa so v zvezi s Petkovškom pred njim govorili že tudi Vavpotič, ki je slikarja označil kar za našega Cézanna, ter Ložar in Ante Gaber.

Od umetnostnih zgodovinarjev je v Argentinini pred smrtjo napisal biografsko povest o Petkovšku Vrhničan Marijan Marolt, ki je bil tudi pisatelj. V predgovoru k tej knjigi, izdani leta 1975, Rajko Ložar pripoveduje, da je profesor Izidor Cankar Maroltu zaupal obdelavo Petkovška že za seminarsko nalogo, vendar je – prepričan, da je potrebno pri razlagah umetnosti izhajati le iz samega likovnega dela – zahteval, da pri obravnavi ne sme povezovati umetnikovega življenja z njegovo ustvarjalnostjo in posegati v psihologijo, pa četudi mu je naročil zbrati podatke o slikarju. (Tako navodilo komentira glede na svoje poglede kot pravilno tudi Rajko Ložar.) Pozneje pa se je izkazalo, da se je pisec za marsikoga najvznemirljivejšega povojnega dela o Petkovšku Jure Mikuž oprl ravno in predvsem na umetnikovo biografijo, na izpričane podatke iz slikarjevega obnašanja oziroma življenja. V knjigi iz leta 1983 z naslovom *Podoba roke* se je osredotočil na Petkovška in Vena Piona, umetnika, v katerih osebni usodi in značajskih kompleksih je videl izhodišče za njuno ustvarjalnost, in se je zato – v skladu s povsem drugačno razi-

skovalno zasnovi in v prepričanju, da ostaja umetnostna zgodovina s svojimi tradicionalnimi metodami ob takih vprašanih povsem nemočna – zanesel na psihoanalitično oziroma psihobiografsko metodo, do katere je v naši umetnostni zgodovini še danes izrazito razdeljen odnos. Tako besedilo pa je zato bolj kot v umetnostnozgodovinskih odmevalo v psihološko-filozofskih krogih.

Bistven za Mikužev pristop je način, kako avtor povezuje značilnosti slike z biografskimi detajli oziroma si pomaga pri njihovi razlagi z izsledki drugih področij, zlasti medicinskih, še posebej psihiatrije, pri tem pa izhaja tudi iz predpostavk oziroma doktrin same psihoanalize. Tako je – upoštevajoč dejstvo, da je bil umetnik brez očeta (ki mu ga je nadomeščal skrbnik Kotnik) – odkril skriti profil očetovega obraza v obličju matere. Ko ga enkrat razberemo, se zdi res evidenten, seveda pa je vprašanje, ali gre za naključje, kakršno je fingirano v ugankarskih skrivalnicah, kar se mi zdi verjetneje, ali iz slikarjeve podzavesti izhajajoč notranji vzgib, ki bi potrjeval psihoanalitično doktrino. Nedokončanost roke, ki jo bolj stvarno usmerjeni gledalci sicer razlagajo s slikarjevim neznanjem oziroma neusklajenostjo, zaradi katere naj bi mu zmanjkalo prostora zanjo, pa si je Mikuž razložil s psih(ot)ičnimi vzgibi, češ da umetnik roke ni mogel naslikati zaradi odnosa do matere, ki v otroštvu otroka tepe ali boža. (Mistično ožarjena materinska roka ob otroku je tudi motiv, znan v ekspresionizmu pri Tonetu Kralju.) Sicer se je pisec pri pojasnjevanju enigmatične tesnobe slike skliceval še na številne druge značilnosti, tudi ikonografske, ne le na stol, marveč npr. tudi na motovilo in zrcalo, v katerem se namesto v slikarstvu običajne podvojenosti življenjskega razkošja razkazuje praznina mrtvega kota, tako kot ga je pred njim razlagal že Brejc. V notorični težnji, da bi vse čim bolj eksaktno razložil, pa je obenem apliciral iz-

sledke strok na izpričane podatke, poiskal ujemanja med njimi in napisal besedilo, ki mu lahko z zanimanjem sledimo tudi ne glede na prepričljivost argumentov.

Kot kaže že Hiengov televizijski film, je postal Petkovšek kot samotni in tragični ustvarjalec po vojni več kot zanimiv tudi za slovenske književnike, in to ne le za umetnikove rojake. Zato jih je, kot se spominjam, kar nekaj izmed tistih, ki sicer ne obiskujejo razstav, kaj šele, da bi hodili na otvoritve, nestrpno pričakalo Petkovškovo retrospektivno razstavo leta 1982 v ljubljanski Narodni galeriji, za katero je napisal občuteno študijo o slikarju Tomaž Brejc; ob njej pa so v umetniku ponovno razbirali človeka, ki jim je s svojo samoto in tesnobo močno blizu, kot na primer Jožetu Snoju, in živahno razpravljali o njem. Že tik po otvoritvi razstave so se pred slikami odprla tudi vprašanja, ali so te res lahko delo enega in istega slikarja, tako raznolike so bile videti, nekatere celo v posameznih partijah, kot bi umetniku ponekod pomagal kak bolj vešč kolega. Odločnega mnenja, da niso vse slike njegove, je bil tedaj, kot se še jasno spominjam, tudi moj stric, umetnostni zgodovinar Ivan (Drago) Komelj. A to so bili Petkovšku očitali že njegovi nezaupljivi Münchenski slovenski slikarski vrstniki, ki so videli, kot piše že Mesesnel, v njegovih pariških slikah dela tujih rok, meneč, da se stremuški slikar kiti s tujim znanjem.

Prav kmalu po razstavi, leta 1984, pa je napisal o Petkovšku senzacionalistično obarvano knjigo *Zabloda stoletja* slikar in publicist Čoro Škodlar, ki je ob Petkovšku začutil samo gnus in odpor. V njej je Petkovška razglasil za zanikrnega rokodelca in celo goljufivega človeka, ki naj bi predstavljal kot lastna dela tudi tuje slike (kot take je razložil tudi dela, po francosko podpisana s signaturo Joseph Petkovicz, v kateri sicer gledamo čudaško internacionalizacijo Pet-

kovškovega priimka, medtem ko je Mikuž v njej zaslutil umetnikovo odpoved očetove-mu priimku, Marolt pa se je v povesti domislil, da so klicali Petkovška Petković vojaki v Bosni). Razlog za nedokončano materino roko na sliki *Doma* je Škodlar, tako kot že nekateri pred njim, videl v zabrisu oziroma premiku roke med ekspozicijo fotografskega posnetka, po katerem naj bi po njegovem nastala slika – realisti, med njimi Petkovšek, so si v resnici že pomagali s fotografijami –, sliko *Hiša ob vodi*, ki jo je odkupila Narodna galerija od slikarja Sternena, pa je razkril kot delo samega Sternena, ki naj bi se s to eminentno ustanovo v skladu s svojo naravo torej očitno nalašč »pošalil«. Pri tem pa je Škodlar tudi še eksplicitneje močno napadel umetnostnozgodovinsko stroko z njenimi prvaki, ki naj bi bili ničvrednemu Petkovšku kar vsi po vrsti krepko nasledli.

Pri ocenjevanju umetnika je Škodlar dojel v okornih, nevirtuoznih Petkovškovih slikah navaden diletantizem, podobno kot v svojem rokopisnem besedilu o Petkovšku tudi umetnostni zgodovinar France Golob. S tem pa je Škodlar, ne glede na to, da so reakcije umetnostnih zgodovinarjev na njegovo besedilo videle resničnega diletanta v samem piscu, ponovno sprožil problem, ki ga včasih opažamo v umetnosti: nespregledljivost dejstva, da so nekatera obrtno brezhlebna dela lahko v bistvu ustvarjalno mrtva, in da so lahko v nasprotju s tem nekatera obrtno nedognana dela kljub zunanji okornosti ali nedodelanosti ustvarjalno izpovedno močna, ker izžarevajo izrazno moč, že Vavpotič pa je razbral, da izhaja intenziteta Petkovškovih slik z njihovo grčavo, okorno tehniko kljub svoji primitivnosti, pa tudi zaradi nje, iz energičnosti umetnikovega ustvarjalnega boja s slikarskim materialom. Prav te izrazne moči pa Škodlar pri Petkovšku ni dojel oziroma priznal. Pa vendar je v knjigi, ob tem ko je slikarju pripisoval popolno neznanje, bolj načeloma zapisal, da Petkov-

šku ne gre očitati nezadostnega obvladavanja rokodelskih spretnosti, ker je »mogoče umetniško upodabljati« tudi »brez takih popolnosti«, da pa umetništvo temelji »na ravnotežju med sposobnostjo rok in izrednim umom«, v Petkovšku pa je dojel le umsko razkrojenost oziroma duševno bedo, vsekakor pa človeka brez najmanjšega umetniškega daru. (Vprašanja te vrste si je pred podobami včasih zastavljali tudi Marijan Tršar, ki je kot likovni teoretik in slikar poznal likovne zakonitosti, a je vedno znova spoznaval, da njihova dosledna usklajenost oziroma likovna brežhibnost nikakor še ni pogoj za umetniško moč; nasprotno, tako moč je lahko razbral tudi v delih, ki so bila navzven okorna. Spominjam se na primer, kako je v označevanju Rupnikovega mozaika v Vatikanu dejal, da je pri njem vse narobe, pa se mu je vendar zdel ustvarjalno fascinanten. Za primer praznine ob vsej formalni popolnosti pa bi lahko navedli kako reprezentativnejšo sliko Franca Kavčiča, pa četudi gre pri njem za klasicizem, ki je v osnovi že sam po sebi hladen in od katerega izglajenosti se je Petkovšek, čigar prvi učitelj Ogrin je kot učenec Janeza Wolfa izhajal iz klasicistično formuliranega cerkvenega nazarenstva, docela odvrnil.) Ker je Škodlar izpričeval silovit, že kar zajedljiv odpor do poznejše moderne ustvarjalnosti, je mogoče njegovo izrazito averzijo do Petkovška povezovati tudi s »trendovsko« zacementiranostjo njegovega pogleda, medtem ko je povsem drugače usmerjeni pogled pri modernih umetnikih, nasprotno, spodbujal ravno večjo naklonjenost do slikarja. Ob tem naj opozorim tudi na poznejša podobno neprijazna in protislovna razmerja v našem kulturnem, tudi literarnem življenju, saj je npr. tradicionalno usmerjeni pesnik Janez Menart očital modernističnim pesniškim vrstnikom in mlajšim ustvarjalcem neznanje in napake, s tem pa tudi umetniško nekvaliteto, medtem ko so ti (zlasti Gregor Strniša in Dane Zajc) v drugačnih očeh, še posebej v očeh mlajših

ustvarjalcev, hkrati veljali in še veljajo za nedosežne prvake modernizma.

Čora Škodlarja je s svojo avtoriteto značilno podprl Josip Vidmar, esteta, ki je sicer med umetnostnimi pisci obveljal za človeka, ki tudi v pogledu na likovno ustvarjalnost izpričuje več smisla za literarnost kot za likovnost. Umetnostni zgodovinarji sicer Škodlarja v ničemer ne štejejo za upoštevajnega vrednega, kaj šele relevantnega sogovornika, a je imel ne glede na to gotovo prav v prepričanju, da vsa dela, ki so bila ob razstavi pripisana umetniku, niso Petkovškova, ob vsem pamfletizmu pa je zaslužno odprl tudi že nakazana in še nekatera druga vprašanja. Pripravljanci razstave so namreč upoštevali kot Petkovškovo delo vso raznorodno umetnikovo zapuščino, iz katere je potem samodejno izhajal pisec kataloga. Tovrstna vprašanja o avtorstvu nekaterih slik pa se odpirajo tudi že pri Juriju Šubicu, celo ob kakem njegovem podpisanim delu, če upoštevamo, da so si slikarji nekoč slike oziroma sličice tudi prijateljsko podarjali, da so jih nekateri tudi kupovali ter da so si realisti v svojem stremljenju v marsičem sorodni. Seveda pa so za pozno 19. stoletje značilna tudi že ustvarjalna iskanja, ki bi lahko povzročila raznolikosti tudi znotraj opusov in celo posameznih slik enega in istega avtorja, kot se kaže ob ponekod le skicozno nedodelani in razpoložensko poudarjeni sliki Jurija Šubica *Sama*, ki je tudi v svoji realni nedokončanosti najbrž ustvarjalno dokončana.

Ne da bi o tem izrecneje pisali, so pozneje prišli do spoznanja, da niso vsa umetniku pripisana dela Petkovškova, tudi še nekateri drugi umetnostni zgodovinarji. Slikar in umetnostni zgodovinar Sergej Kapus je celo prepričan, da so zanesljivo Petkovškova dela predvsem slike *Doma, Beneška kuhinja* in *Pismo*, ki vsa kažejo skupne izrazne značilnosti, poleg njegovega največjega živobarvnega plenera *Perice ob Ljubljani*.

Prav nič pa ni doslej omajalo opažanj oziroma na moderni dojemljivosti temeljčnega spoznanja, da gre pri tem za slike, ki so kot predhodnice moderne izrazne umetnosti polne notranje napetosti oziroma krčevitega izraza, ter da je slikar ne le predhodnik ekspresionističnega, marveč predvsem t. i. eksistencialnega slikarstva, ki »tematizira« predvsem človeška notranja stanja. Tako je Tomaž Brejc v svoji knjigi *Temni modernizem*, katere naslov se je doslej že ustalil kot uveljavljen termin, za predhodnika te slikarske smeri poudarjeno opredelil prav Petkovška, v sliki *Doma* z njeno posebnostjo eksistencialno izkušnjo, »ki spreminja sliko v 'psihično opno', pa je ugledal celo začetnico našega temnega modernizma; to ustvarjalno smer pa opredeljuje temina njenega duhovnega ozračja, ki se sama po sebi ne nanaša na barvno temačnost slik, marveč na njihovo tesnobo, ki je v osnovi izpovedno temna in mračna, tudi kadar je – tako kot na Pregljevi sliki *Pietà-Petkovškov povratek* – navzven morda celo rdeče krvava.

Na publicistično ohlapno izraženo, a tudi v stroki predpostavljeno mnenje, da je Petkovšek kot predhodnik moderne umetnosti tudi sam že modernist, je leta 1998 v svoji knjigi *Ugrabljeni slikar* z vso natančnostjo reagiral že omenjeni Sergej Kapus, prepričan, da izhaja način, s katerim je umetnik dosegel vsebinski učinek tesnobe in tujosti, iz nedosledno izpeljanega realističnega slikarskega prijema, ne pa iz zavestnega prestopa v moderen, nerealističen likovni jezik, ki naj bi predmetne oblike hoteno deformiral ali jih hoteno prilagajal želenemu izrazu ter takó pojmovanje prostorske zavestno približeval modernistični ploskovitosti, pa četudi je kdo (npr. Ložar) v slikarjevem izražanju videl tudi že hoteno modernističen način. Že Ivan Vavpotič je leta 1913 menil, da je Petkovšek »danes modernejši od najmodernejših izmed nas«, Ivan Sedej pa je npr. predpostavljal zavestne

izrazne deformacije anatomskih oblik celo že pri baročnem Bergantu.

Kapus se je čutil poklicanega, da lahko kot slikar Petkovškovo ukoreninjenost v realizmu in slikarjevo odmike od njegovih akademskih normativov tudi »praktično« prikaže. Pri tem »preverjanju« realističnih izhodišč s perspektivno mrežo, usmerjeno na slikarjevo očišče, je pokazal na slikarjevo nedoslednosti; »neuspehe« oziroma napake v obvladovanju perspektive in drugod, torej konkretno ponazorjene »zarisanosti« pa je pojasnil kot rezultat neobvladovanja likovne obrti, razumljive še posebej pri tako zahtevni kompoziciji, kakršna je slika *Doma* (v kateri so razpoznavali nedoslednosti tudi že dotedanji pisci, npr. Anica Cevc, ko je govorila o neobvladovanju prostorskega). Podobno so pozneje tudi rentgenizirali, Kapus pa je leta 1999 svoje ugotovitve ponovil v katalogu z naslovom *Podvojene slike*, ki se nanaša na Petkovškova preslikavanja njegovih že zasnovanih slik. S tem pa vsaj v načelu vendar ni mogel dokazati, da so te »napake« nehotene oziroma nas o njihovi nehotenosti vsaj toliko kot analize prepričuje preprosto dejstvo, da jih že instinktivno dojemamo kot nezavedne in spontane, tudi ne glede na védenje, da si je slikar zavestno prizadeval za realistično oziroma naturalistično prepričljivost. Neuspehi pri takih prizadevanjih oziroma morebitni trenutni odkloni od takih prizadevanj, tudi če so spontani in nezavedni, pa so poleg človeške pretresljivosti vsaj za poznejše poglede povzročili tudi učinek modernosti, tudi če slikar v svojih prijemih ni presejal realističnega koncepta. Zato ni táko ugotavljanje napak, gledano s povsem ustvarjalnega vidika, v resnici v ničemer bistveno.

Poudariti pa moram, da ni Kapus s svojo »destruktivno« analizo, s katero je »moderne« prijeme razložil kot »strokovne« napake oziroma neuspehe, umetniški prepričljivosti

slike ničesar odvzel, ampak je s svojo razčlenitvijo Petkovškove oblikotvornosti izrecno želel samo razbliniti mit o Petkovškovem oblikovnem modernizmu. Ob nekem srečanju mi je celo izrecno izrazil močno obžalovanje, češ da so ga nekateri razumeli docela narobe, ker so menili, da je s tem Petkovška kot umetnika razvrednotil, saj je sam ostal prepričan, da je slika *Doma* ne glede na to ustvarjalno enako močna. (Ob tem se spominjam, kako mi je nekoč slikar Janez Bernik kazal zarisanosti na slikah slovenskih baročnih slikarjev v osrednji dvorani Narodne galerije, ne da bi jim zato zanikal izrazno moč. Podobno vprašanje pa so sprožile tudi nekatere obravnave ekspresionističnega skladatelja Marija Kogoja, s tezo, da skladatelj ni obvladal glasbene tehnike, a da so njegova dela vseeno – ali celo prav zato – s svojo rezkostjo izrazno prepričljiva. O tem je bil svojčas govor tudi na posebni okrogli mizi o ekspresionizmu v okviru Rotary kluba v Portorožu. Zaradi zunanje robotosti in okornosti, ki naj bi prav tako koreninila v neznanju, pa neki slovenski umetnostni zgodovinar, sicer specialist za srednji vek, vztrajno zavrača tudi umetniški pomen Vena Piloni.) Seveda s takim dojemanjem in zavzemanjem za Petkovška (ali Piloni) ne zapostavljamo vloge slikarskega znanja, gotovo pa vse to kaže, da je za prepričljivost ustvarjalnosti, še posebej izrazno naravnane, temeljna moč same osebnosti, ki se skoznjo emanira oziroma izpoveduje. Zato pa resnična umetnost tudi ne more biti samo navadna stroka, temelječa zgolj na brezhibnem likovnem obrtnem znanju, pa tudi ne na apriorni zavezanosti kakršnimkoli vnaprej predpostavljanim razvojnim trendom. Potrdilo za to je tudi delo Jožeta Tisnikarja, ki v najboljših umetninah izstopa s svojo izrazno prepričljivostjo od večine sodobnikov, pa četudi so umetnika zavrnilo ob kandidaturi za Prešernovo nagrado z argumentom, nevzdržnim za presojanje umetnosti, češ da ni prispeval k razvoju stroke.

Ob razstavi v Narodni galeriji se mi je tudi samemu pokazalo, da izrazna moč Petkovškove slike likovno »temelji« na realistični nedoslednosti, ki pa ni hotena, saj je bil slikar med slikanjem v svoji duhovni napetosti tako osredotočen na vsebino upodabljanega motiva, da mu je kljub prizadevanju za obvladovanje slikarske naloge očitno (p)ostala temeljna vsebinska izpoved, ki ga je tako krčevito gnala k delu in najbrž tudi dodelovanju ene in iste slike. To pa so instinktivno začutili tudi že številni drugi, le da so v težnji po opredeljevanju njegov likovni način včasih bolj ali manj pretirano, preohlapno ali preveč izrecno povezovali s principi pionirjev modernega poimpresionističnega slikarstva, od katerih so se poudarjeno sklicevali na Cézanna. Ob rentgenski preiskavi Petkovškovih slik pa je Ivo Nemeč ugotovil, da je Petkovšek prvotno zasnovano figuralno kompozicijo slike *Doma* pomaknil za dober decimeter niže ter pri preslikavanju postajal »nestrpen, poteze čopiča so bile hitrejše in zato barve čedalje tanjše«.

Psihična intenziteta oziroma napetost, ki gledalce tako hipnotično privlači, je na sliki *Doma* neizpodbitna, saj bi sicer podoba s slikarskimi pomanjkljivostmi in nedodelanostmi brez nje v resnici izzvenela samo diletantsko ali vsaj naivno, tako kot jo je videl Škodlar. Občutljive gledalce je lahko nemudoma ali postopoma prepričala ravno umetnikova duhovna prepričljivost oziroma psihična nelagodnost, pa četudi lahko predpostavljamo, da so se dali nekateri o tem morda tudi samo prepričati, ne da bi jo začutili, ali da pri tem ostajajo intimno negotovi. Tudi ob tem pa lahko ob misli na poznejše slikarje dodamo, da tudi Jože Tisnikar, četudi samouk, v ustvarjalnem jedru nikakor ni bil amater ali naivec, pa četudi se nekateri sprašujejo, ali je znal slikati tudi korektno realistično (kot da bi bilo odločilno za njegovo presojo šele tako znanje), ampak raje gledamo v njem novodobnega

ekspresionista. (Tako se je označeval tudi sam, medtem ko Petkovškove morebitne samoopredelitve niso znane.)

Gotovo pa se zdi tako spraševanje o znanju in neznanju mnogo bolj izraz težnje po razkritju geneze Petkovškove ustvarjalnosti kot pa resničen pogoj za umetniško presojo Petkovškovih stvaritev, saj je kriterij za tovrstno umetnino samo njena prvinska moč, ne glede na to, s kakšnimi formulativnimi prijemi ali šolami razpolaga njen avtor, in tudi napake, če povzročijo tak učinek, torej v bistvu niso več napake, marveč izraz notranje ustvarjalne nujnosti.

Pri tem je seveda potrebno tudi upoštevati, da gre v sklopu realistične žanrske slike pri Petkovškovih »deformacijah« navidez ali navzven le za odtenke in da se nam zdijo ti odtenki glede na poznejšo pogosto dramatično izrazno ter oblikovno subjektivno moderno umetnost precej bolj zadržani ali precej manj drastični, kot so se najbrž zdeli gledalcem v preteklosti. (Pomislimo samo, da sta bila npr. Kraljeva v osnovi realistična kipa igralcev Borštnika in Verovška videti ob nastanku tako izrazno predrzna oziroma že kar ekspresionistična, da so ju predstavili iz notranjščine Opere pred operno stavbo.) Vendar so tudi že ti odtenki očitno izrazno tako močni, da jih lahko dojemamo kot osrednje konstitutivne poudarke slike, ki dajejo podobi ne glede na njen izhodiščni in ciljni realizem temeljni vsebinski pečat. Da je ta zares očiten tudi že za »nedolžnega« gledalca, mi potrjujejo izkušnje, ko so študentje prvega letnika umetnostne zgodovine, številni še popolni nepoznavalci, pred sliko *Doma* v Narodni galeriji spontano, instinktivno, ne iz priučenega védenja, največkrat sami po sebi zaznali predvsem njen tesnoben izraz, ne da bi o njej karkoli poprej prebrali, in s tem izpričali, da se jih je slika s svojo prikrito žalostjo in napetim likovnim utripanjem tudi notranje »dota-

knila«. Ta njen izraz pa je temeljna vsebina oziroma skrivnostnost, ki vliva obrtni okornosti in robustnosti slike njeno nenavadno prepričljivost in s tem izrecno notranjo lepoto, ki pa je vse kaj drugega kot popularna všečnost.

Umetnikov izraz se kaže skozi raznovrstne odmike od realistične doslednosti, ki poudarjajo notranjo napetost in nelagodnost, še najbolj neposredno pa seveda skozi sploščno podobo srepega obraza z velikimi očmi, strmečimi v neizmerno bolest srca, kot je napisal Ivan Cankar, govorečimi o brezupu in odtujenosti, a hkrati morda tudi o vztrajanju, kar naj bi, po Šumiju, potrjevala tudi negibna kompozicija slike, ki sugerira brezčasnost. Taka odtujenost je temeljna tudi za tokove povojne slovenske umetnosti, tudi poezije, kjer je – na primer pri razlagah Borisa Paternuja – dominanten termin alienacija, torej odtujenost; ob njej lahko asociativno pomislimo na tujost, ki jo je občutil med domačimi ljudmi in tudi drugod pisatelj Franz Kafka; filozof Dean Komel je v Petkovškovi podobi s slike *Doma* razbral kar našega Casparja Hauserja, torej kar najbolj primarnega, avtističnega, v družbi nesprejetega, neciviliziranega in neartikuliranega (pra)človeka kot največjega tujca v svetu; v sorodnem duhu pa je že Vavpotič označil umetnika na Petkovškovi sliki za samotnega človeka, vzraslega »kakor iz podzemlja atavističnih tradicij staroslovenstva«.

Sámo tujstvo umetnikov, ki se je po nenaklonjeni Malovrhovi oznaki, češ da so za nas tujci, uveljavilo za označevanje naših slikarjev impresionistov, ima torej korenine že v času realizma, saj so morali tedanji slikarji ne le študirati, marveč tudi delovati ter celo tlačaniti za druge umetnike v tujini, če so hoteli živeti in preživeti v kulturno ozavešenem okolju. Zato so tudi tako redke pleneristične podobe z motiviko iz slovenskih krajev, kakršna je Petkovškova krajevno do-

kumentirana slika *Perice ob Ljubljanici*, saj so pogostejše tiste iz francoskega okolja, na primer iz Normandije, kjer je ustvaril naše prve pleneristične podobe Jurij Šubic in kamor je skupaj z njim pozneje nameraval oditi tudi Petkovšek. (Ko sem iskal primerno podobo slovenske krajine slovenskega realista za naslovnico Kondorjeve izdaje Kernnikove proze, me je spričo pomanjkanja takega gradiva »rešila« Petkovškova risba Hrenove, nekdanje Kotnikove domačije v Verdu, izrez slike *Doma* pa v isti seriji krasi že njegove Kmetske slike.) To tujstvo je v osnovi povezano s splošnim nerazumevanjem umetnikov, torej tudi s širšim, ne le družinskim družbenim okoljem, zato so postali v zavesti mlajših ustvarjalcev in ljubiteljev umetnosti naši zasmehovani, dobesedno od lakote umirajoči slikarji, kakršna sta bila Wolf in Grohar, pravcati trpini. Ob tem se je v našo mentaliteto naselila celo predstava, da mora umetnik trpeti, da je lahko ustvarjal. Med ekspresionisti je Ivan Čargo sestri Božidarja Jakca npr. celo zapisal: »Čim težje je življenje, tem jačja je umetniška sila.« Petkovškovega trpljenja pa ni povzročila materialna beda, saj ga je skrbnik Kotnik vsaj sprva zadostno zalagal z denarjem, marveč so mu življenje otežile globlje povzročene psihične težave. Te pa lahko povezujemo tudi z očitno podedovano duševno boleznijo oz. t. i. norostjo, ki mu je oteževala in prekinjala slikanje, hkrati pa naj bi v njem pustila svoj pretresljiv pečat.

Če pogledamo na celoten maloštevilčen ohranjeni opus, nekoč (ali tradicionalno) pripisovan Petkovšku, je skozenj navzven razvidno predvsem umetnikovo vztrajno prizadevanje po obvladovanju metiera oziroma obrti, ki jo je slikar skušal osvojiti tudi s kopiranjem, a je tudi kopiral po »virjansko«, kot je v povesti označil Marolt. Ko je sprva kopiral Clairinovo podobo baletke, je njen galantnejši obraz v neznanju – ali tudi iz

odpora do idealizacije? – nadomestil s prav drastično okornim. Tudi na drugih kopijah so razvidni odtenki večje trdosti, pri izvornem elegantnejšem in slikarsko mnogo bolj rafiniranem tihožitju, podpisanem s Petkovicz, pa gre v primerjavi s kompozicijo slike *Doma* tudi za obrtno manj zahtevno nefigurarno nalogo. Kolikor bi lahko v njeni mehki uglajenosti gledali slikarjev osupljivo nagel slikarski napredek, ki ga je pozneje zaustavila ali preusmerila bolezen, pa je najmanj toliko očitno, da avtor vseh Petkovichevih slik najbrž zares le ni bil Jožef Petkovšek. Za vse slike, v katerih zanesljiveje razbiramo pravega oziroma tipičnega in resnično vznemirljivega Petkovška, ostajata namreč značilni, s trdoto povezani, izrazna moč in intenziteta, na danes ukradeni podobi *Pismo* pa tudi čudno grčast inkarnat.

Vse te slike iz poznih 80. let 19. stoletja so nastale, ko je duševno preobčutljivi umetnik že kazal znamenja bolezni. Vendar pa to še nikakor ne pomeni, da so njegove slike črpale izrazno moč iz klinično bolezenskega stanja, vsaj glede na to, da velika duševna občutljivost še ni norost, da so meje med takimi stanji težko razločljive ter da so z duševno bolnimi označevali tudi naše ekspresioniste, posebej Antona Podbevška, ki je tudi pisal o Petkovšku, da ne govorim o van Goghju, čigar zgodnja dela, zlasti *Jedci krompirja*, v svoji sicer morda bolj socialno obarvani pretresljivosti prav tako temeljijo na risarski trdoti in že malone groteski; najizrazitejša in stilno najzanesljivejša dela, ki so izpostavila izrazito osebno zvrtničen že modernističen izraz, pa je holandski umetnik ustvaril že v razmahu svoje bolezni. Duševno neuravnovešenost so v naši umetnostni zgodovini predpostavljali tudi že pri ekspresivnem baročnem Bergantu, ki je močno nihal v svojem slikarskem znanju in se poleg Petkovška izkazal od naših starejših umetnikov za edinega, ki je v naslednjih stoletjih vznemirjal poznejše genera-

cije in s svojim delom presešel zgodovinsko pričevalnost zgolj muzejskega eksponata.

Petkovšek je lahko spremenil tipično žanrsko podobo v avtobiografsko le spričo take ponotranjene dojemljivosti, s katero je v sliko nehote vpisal svoje duševno stanje in tako svoj obisk doma povzdignil v obisk nerazumljene trpeče duše, ki se počuti doma ne kot v nebesih, ampak kot v vicah, če že ne v peklu. Podobno, četudi drugače tematizirano misel o človekovi brezdomnosti, prav tako temelječo na avtobiografski izkušnji, je med umetniki iz časa našega realizma upesnil tudi Simon Jenko v pesmi *Trojno gorje*. Tudi če slika ni rezultat boleznih, ampak velike, če že ne prav bolesterne občutljivosti, je v nastanku slikarjeve slike *Doma* gotovo moč ugledati vsaj terapevtsko dejanje, saj je umetnik iz svoje razbolene notranjosti vanjo vtisnil svojo tesnobo, ne da bi se lahko dokončno odrešil. Najbrž iz takega vzgiba je pričel slikati tudi pozneje prav tako psihično oboleli skladatelj Marij Kogoj, sama terapevtska vloga prav posebno likovne ustvarjalnosti, bolj kot drugih zvrsti umetnosti, pa je za moderne ustvarjalce tako značilna, da mi je grafik Marjan Pogačnik, ki se je tudi sam le z vztrajnim grafičnim delom reševal depresije, dejal, da se je kot profesor na likovni akademiji počutil kot v posebne vrste norišnici, kot norec med norci. Med sodobnimi ustvarjalci pa danes pogosto gleda na svet kot na norišnico tudi Janez Bernik, ki je – v nasprotju s Petkovškom izjemen likovni virtuoz – pričel svojčas risati celo z levo roko, da bi iz risbe krčeviteje iztisnil zeleno »petkovškovo« izraznost, ter je svoje figure zavestno spačil v prave, v bolečini življenja zveržene groteske. Kot pravcato norišnico pa Slovenijo danes razlaga tudi pisatelj Drago Jančar, ki mu je Petkovškova slika *Doma* prav tako živo prezentna kot omenjenim slikarjem. S tako slovensko »zamorjenostjo« in depresivnostjo pa se ne glede na njeno pomenljivost ni-

kakor ne more sprijazniti slikar Jože Ciuha.

Med našimi realističnimi slikarji 19. stoletja tako na videz paradoksalno izstopa Petkovšek s svojo tesnobo izrazitostjo kot pravi unikum – četudi so bili vsi drugi osrednji slikarji obrtno boljši, se pravi bolj verzirani in večji virtuozni od njega. Med njimi se odlikuje kot naš največkrat obravnavani, kot najgloblji in hkrati najbolj problematični umetnik, in to v obeh pomenih besede, sodobnem in arhaičnem, torej kot najbolj kočljiv in najbolj problemski. Poleg ljubeznivejše Ivane Kobilce, ki priteguje gledalce s svojo prisrčno harmonijo in idiličnostjo, pa je postal vsaj med slikarji in strokovnjaki tudi najbolj popularen. Vendar je tudi ta popularnost pri njem »temna«, osvetljena s temino poznejšega sodobnega slikarstva, in zato je videti tudi najbolj sodoben in aktualen, vsaj za pogled povojnih slikarjev, ki so v njem razbirali svojega duhovnega očeta ali brata, ter enako tudi za pogled poznavalcev modernega povojnega slikarstva. S tem pa je postal tudi že malone mitična figura, strmeča s slike *Doma*, v kateri lahko – še bolj kot v samem ambientu v njenem zavrtem, nelagodnem vzdušju – dojemamo malone že kar arhetip slovenstva. Ob vsem tem in tovrstni vse bolj živi popularnosti Petkovškove najbolj znane slike, ki nas je bolj kot z domačnim interierom osvojila s svojo psih(ot)ično poanto, se lahko namreč povprašamo tudi o značaju slovenskega človeka oziroma o naši kolektivni depresivnosti, če pomislimo, da nas je lahko identifikacijsko pritegnila tako izrazito nelagodna in nevesela slika, in se zavemo, da nas mnogo bolj kot svetla harmonija označuje temni modernizem ter da je mogoče skozi temno utripajočo svetlobo Petkovškove trpeče psihe pogledati na umetnika tudi kot na slovenski (oziroma slovenski umetnostnozgodovinski) kolektivni avtoportret.

Petkovškov »nigdirdom«, če lahko uporabim izraz preganjanega Primoža Trubarja,

ni bil le v tujini, marveč tudi doma. Petkovškov nedomačni domači dom, kjer se je umetnik očitno vse bolj počutil tujca, torej ni domačija, kakršne nam je malo pozneje pričel predstavljati idilični in vedri Maksim Gaspari, ki pa je postal bolj ljubljenec občinstva kot slikarjev in strokovnjakov. Kljub slovensko tipični podobi bogkovega kota, kakršno opisujejo že naši književniki, nam namreč ne ponazarja folklorno ljubeznive domačnosti in srečnega človeškega sožitja, marveč gre za domačijo, ki se je slikarju odtujila in v kateri ni izgubljenega sina ob vrnitvi sprejel noben oče, pa četudi naj bi bil skrit v materinem obličju in njeni židani ruti. Gre torej za domačijo, napolnjeno s slovensko tesnobo, kakršna je v naši umetnosti pozneje kulminirala s pretresljivimi avtoportreti iz bolnišnice pri slikarju Gabrielu Stupici, ki je v svoji preobčutljivosti prav tako kot Petkovšek izpričeval dvom in samoto, s katerima je zaznamovanega toliko našega slikarstva, in je v trenutkih depresije svoje slike tudi uničeval. (Najbrž govori o dvomu samega Petkovška tudi vprašaj, ki ga je umetnik v nekem dokumentu dodal ob svojem imenu k označbi slikar.) Prav zaradi take življenjske naravnosti pa so se moderni slovenski slikarji lahko sklicevali kot na duhovnega sorodnika ali predhodnika samo ali skoraj samo na Petkovška. France Mihelič je govoril, da se je v težkih trenutkih svojega življenja počutil kot Petkovšek, umetnikov rojak risarsko precizni temni Vrhničan Floris Oblák pa je v misli nanj odkrival tolažbo za svojo lastno razbolenost.

Zaradi tako izjemno pomenljivih pogledov na umetnika sem se v tem informativno-jubilejnem prikazu izrecno osredotočil na recepcijo ustvarjalca, bolj kot neposredno na same njegove slike. To seveda nikakor ni napotek, da je potrebno najpoprej prebirati razlage in se potem odločiti, kako pogledati na sliko in komu najbolj zaupati ali verjeti. Z umetninami, tudi najbolj znanimi ali

razglašenimi, enako kot z anonimnimi, se mora človek soočiti sam in jim prisluhniti, kot da stoji prvič pred njimi in kot da ni o njih in umetnikih še nikoli slišal, tako kot se pristno srečuje z ljudmi in jih razpoznava ne glede na njihov sloves ali na mnenja prišepetovalcev. Četudi so slike zgovorne le same po sebi, pa lahko tako izjemne in že desetletja tako eksploatirane umetnine, kakršna je Petkovškova podoba *Doma*, postanejo še dodatno kulturno dragocene tudi in celo prav zaradi samih interpretacij, saj se lahko skoznje izkažejo kot središčne in osišče, ki sproža tudi razglabljanja o temeljnih vprašanjih in kriterijih umetnosti, v Petkovškovem primeru o umetnikovem znanju in moči, o videzu in resnici, površini in globini, zdravju in bolezni, o resnici in legendi, kajti tudi sam Petkovšek je v resnici že postal legendarna postava slovenskega slikarstva, zasramovana, poveličevana in razkrinkovana, a v svoji fragmentarnosti v bistvu slabo znana in zato toliko bolj skrivnostna. V njegovem trpkem slikarstvu, v njegovem ekspresivnem realizmu pa smo zanesljivo ugledali neverzيرانo deskriptivno obvladovanje zunanje resničnosti, marveč boleče kruto spopadanje z zanj bolečo življenjsko resnico; zato je obveljal tudi Petkovškov neizprosni realizem za realizem posebno avtentične, človeško zavezujoče vrste.

Ustvarjalna moč je pri Petkovšku krčevito udarila na dan ne glede na (ne)izbrušenost metiera kot izbruh ponikalnice. Petkovšek je, kot je dokumentirano, v izbruhu bolezenske negotovosti ali v obupu nad lastno ustvarjalnostjo kakšno sliko tudi uničil, tako kot danes neznan varianto svoje *Beneške kuhinje*, ki pri cinitvi ni dosegla pričakovanega priznanja; ob tem pa se je očitno spontano izpovedal in se izkazal kot umetnik za prihodnost, v kateri sta vse bolj dominirali negotovost in tesnoba, ne da bi se tega zavedal. S tem se je, ne glede na težo značaja in želje po samopotrditvi, izka-

zal kot docela pristen, pa tudi kot tragičen, osebno nesrečen ustvarjalec. Prav v tej pristnosti in človeški tragiki ter izjemnosti pa je poznejši čas, vse do današnjega, razbiral in še vedno razbira njegovo ustvarjalno prepričljivost in vznemirljivost, ki je pritegovala tako umetnike kot raziskovalce ter po njegovi smrti na novo povzročala ustvarjalni nemir ter sprožala vprašanja, na katera ni dokončnih odgovorov. Vsi tisti odgovori, ki se ob tovrstnem slikarstvu izkazujejo kot bolj ali manj prepričljivi in neprisiljeni, pa temeljijo najprej na čutenju ter dojemljivem opazovanju in šele nato tudi na pojasnjujočem razmisleku, skozi katerega pa se lahko hkrati s podobo umetnika razkrivajo in soočajo tudi osebne poteze in skrajnosti ter prioritete in predsodki v pogledih samih raziskovalcev. Kot že rečeno, pa je pogosto kdo izmed tistih, ki so umetnika občutili pristno in docela avtentično, vsebinski učinek njegove ustvarjalnosti zgodovinsko opredelil oziroma primerjalno umestil preveč ohlapno in širokopotezno.

Ne glede na to pa so vsa pojasnjevanja Petkovškove umetnosti že v osnovi smiselna le kot argumentirani odgovori na občutenja, saj se sama po sebi usmerjajo na umetnost od zunaj, z analizo njenih konstitutivnih elementov, kot so anatomija, perspektiva,

barva in svetloba, oziroma formulativnih principov in ikonografsko pomenljivih motivov; zunanji ikonografski pogled ne glede na občutenje bi lahko na primer v sliki *Doma* ugotovil le žanrsko podobo in ne avtobiografske izpovedi. Odločilno izhodišče za uvid v slike, kakršne so Petkovškove, je šele subtilen pogled od znotraj, dojemljiv za njihovo vsebinskost, saj šele ta predpostavlja in omogoča resnično življenje vanje, šele s tem pa tudi intimno odprtost za njihovo čustveno in duhovno napetost, za tesnobo in zazrtost v tisto neznanost, v katero na sliki *Doma* izza nepremične mize pod bogkovim kotom molče strmi srepo zgovorni umetnikov pogled. Temeljno vprašanje spričo takega pogleda pa celo presega vprašanje o trpki usodi umetnikov, saj se razrašča v vprašanje o perspektivi človekove univerzalne odtujenosti v svetu, ki se skozi Petkovškov pogled srepo razkriva in daljnovidno napoveduje, ter se naseljuje v nemo spraševanje ozkosrčne slovenske »izbe«, se pravi slovenske družbe, ali je tak depresivno naravnani pogled odrešujoča dragocenost ali le simpotomatično umetniško razkritje medsebojne nekomunikativnosti kot osrednje, večno aktualne človeške resnice, ki nas dela doma (in vsepovsod) tujce ter nas vsakogar zase zgroženo ali stoično usmerja proti smrtnemu dnu življenjskega močvirja.

Jožef Petkovšek: *Beneška kuhinja*, olje na platnu, 1888, 121 x 135 cm,
Ljubljana, Narodna galerija, inv. št. NG S 1748.

Jožef Petkovšek: *Pismo*, olje na platnu, 1888/89, 41,7 x 33,3 cm, Ljubljana, Narodna galerija, inv. št. NG S 309 (delo odtujeno).

Jožef Petkovšek: *Perice ob Ljubljani*,
olje na platnu, 1886, 146 x 100 cm, zasebna last.

Jožef Petkovšek: *Krajina ob vodi (tudi: Motiv z Verda)*, olje na lesu, 1888/89, 34 x 25 cm, Ljubljana, Narodna galerija, inv. št. NG S 308.

Jožef Petkovšek: *Tihožitje*, olje na platnu, 1884, 57,3 x 42,4 cm,
Ljubljana, Narodna galerija, inv. št. NG S 307.

Jožef Petkovšek: *Doma*, olje na platnu, okrog 1889, 121,5 x 134 cm,
Ljubljana, Narodna galerija, inv. št. NG S 305.

Avtor izvirnikov: Jožef Petkovšek

Avtor fotografij: Bojan Salaj

Fotografije: © Narodna galerija, Ljubljana, 2011/2012. Vse pravice pridržane.

Brez pisnega dovoljenja Narodne galerije in v skladu z veljavno slovensko zakonodajo je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, dajanje na voljo javnosti (internet), predelava ali vsaka druga uporaba izvirnikov umetnin in njihovih fotografskih posnetkov ali njihovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki.

Izvirnike reproduciranih umetniških del hrani Narodna galerija v Ljubljani, Slovenija.

BOLEČINA SLIKARJEVEGA BREZDOMSTVA

Slika Jožefa Petkovška *Doma* je najbolj vznemirljiva podoba v slovenskem slikarstvu 19. stoletja. Taka ni zaradi slikarske kvalitete, marveč zaradi svoje izrazne moči oziroma psihične napetosti. K temu prispevata motiv s svojimi sestavinami (prizor z umetnikom, ki se na obisku doma počuti kot osamljen nerazumljen tujec) in sam likovni prijem, ki zanemarja prizadevanje po obvladovanju perspektive in uglajenem obrtnem znanju oziroma prepričljivi modelaciji; prav skozi okornost, kakršno najizraziteje izpričuje grobo naslikani avtoportretni obraz s srepim pogledom, pa se prebija teža trpeče slikarjeve duševnosti. (Ta je videti v svojem brezupu tolikšna, da je slikar filozofa Dean Komela spomnil celo na avtista Kasparja Hauserja.)

Zaradi take vsebine je slika pritegnila že slikarjevega rojaka Ivana Cankarja, da jo je občuteno opisal, in s takim umetnikom so čutili pristno bližino številni poznejši moderni umetniki; obenem pa je okorni Petkovšek doživel popolno zavrnitev tistih, ki iščejo v slikarstvu le obrtno dognanost. Umetnostne pisce je ob tem vznemirjalo zlasti vprašanje, kje je vir za tak učinek podobe in s kakšnimi sredstvi je izražen. Ne glede na to, ali razlage izhajajo iz učinka oblikovnih sredstev ali iz psihološke predpostavke, ki upošteva tudi izkušnje umetnikovega življenja, pa se izkazuje, da je osrednje izhodišče za tako sugestivnost nemir razbolene umetnikove duše.

Slikar je bil psihotik, ki je svoje življenje končal v bolnišnici, slika pa je iz časa, ko se ga je že lotila bolezen, zato lahko v njej gledamo pravo osebno življenjsko izpoved, ki so jo poskusili razložiti tudi psihoanalitično (Jure Mikuž je v tem znamenju razlagal materino roko, ki naj bi ne bila naslikana iz psiholoških razlogov), predvsem pa kot izraz njegovih obsedenosti. Ob tem pa se odpira splošnejše vprašanje o morebitni ustvarjalni vlogi duševne bolezni ali depresije, ki jo je pri Petkovšku gotovo spodbujala tudi podedovana bolezen. V tem pogledu so Petkovška vzporejali celo z van Goghom; duševno neuravnovešenost je bila predpostavljena tudi za baročnega Berganta, ki je močno nihal v svoji kvaliteti. S svojo ekspresivnostjo pa je Petkovšek vznemirjal tudi poznejše likovne umetnike, med njimi Jakopiča, pritegnil pa je tudi književnike, tako Kocbeka in Hienga, ter glasbenike.

Neprimerno bi bilo, če bi načelno razumeli kot pogoj za nastanek pretresljive umetnikove duševne bolezni, gotovo pa je zanj potrebna umetnikova izjemna občutljivost, ki je ljudem t. i. zdravega razuma lahko včasih videti že nenormalna; to občutljivost pa je nemogoče razlikovati od prenapetosti ali bolezni, vsaj v okvirih novejših umetnosti, posebej moderne, če pomislimo, da so iz nerazumevanja povezovali z boleznijo delo pesnika Podbevška in ekspresionistov.

Dejstvo pa je, da je likovno delovanje za avtorja pogosto tudi oblika zdravljenja in način za usklajanje oziroma doseganje notranje skladnosti, zato ni nenavadno, da so pogosto slikali tudi bolniki (risal je tudi ekspresionistični skladatelj Marij Kogoj, kot bi se s tem reševal svojih prividov).

O tem je kot akademijski pedagog veliko razmišljal nedavno umrli grafik Marjan Pogáčnik. Spoznal je, da se likovne umetnosti oprijema več duševno neuravnovešenih ljudi kot drugih umetnostnih zvrsti, česar si ni mogel pojasniti. Zato je bil prepričan, da bo slikarstvo – če bi ga res izpodrinili novi mediji, kar se po njegovem mnenju ne bo zgodilo – ostalo živo in koristno vsaj kot način za harmonizacijo ranjenih duš.

Kot obliko zdravljenja ali reševanja iz napatih notranjih stanj lahko slikanje razbiramo ob delih številnih pomembnih umetnikov, med njimi Gabrijela Stupice, Franceta Rotarja in posebno Jožeta Tisnikarja, ki se je z njim iztrgal iz obupa zaradi vsakodnevnih soočanj s smrtjo. Za življenja nerazumljeni Petkovšek pa je v umetnosti očitno videl tudi možnost za življenjsko potrditev, zato si je za svoj uspeh v svoji nemoči tako prizadeval, da je kot svoja menda predstavljal tudi dela drugih avtorjev; kot dela drugih umetnikov pa danes veljajo tudi nekatere slike iz njegove zapuščine. Zato je opus, ki ga priznavamo za Petkovškovega, zelo skrčen; kot zares pristen in enovit pa se kaže ravno v podobah, ki jih povezuje skozi likovno trdoto in napetost izražena bolečina ali vsaj nelagodnost.

Tako kot na sliki *Doma* je človeška odtujenost izražena tudi v strmečem pogledu žene na Petkovškovi sliki *Beneška kuhinja* (ki so ga pozneje zato preslikali in nato sliko spet restavrirali). Ne glede na resnično slikarsko veljavo in pomanjkljivo znanje, so se take Petkovškove slike izkazale za

dojemljive slovenske gledalce v 20. stoletju več kot značilne. V njih slutimo eksistencialen prikaz človeka, ki v svetu med ljudmi zaman išče dom in strmi v praznino. Zato so se z njim poistovetili številni umetniki, ki so Petkovšku posvetili tudi svoj »hommage« (med njimi Marij Pregelj in Janez Bernik). France Mihelič pa se je v trenutkih največjega obupa počutil, kot da je sam Petkovšek. Prav zato so lahko videli v njem predhodnika in starejšega ustvarjalnega brata. V Petkovšku lahko Slovenci v tej luči gledamo malone prototip svoje tolikokrat depresivne oziroma nesrečne (samo)podobe – in tudi zato, ne le zaradi tipične kmečke izbe z bogkovim kotom (kjer je razpelo »tiha priča gorja in veselja, pritajenih vzdihljajev in glasnih molitev«) je ob »misteriju« te slike Ivan Vavpotič označil Petkovška za prvega zares slovenskega slikarja.

Vse umetnike, še posebej, kadar jih sili k izpovedi velika stiska ali celo obup (lahko pa bi jih tudi velika vzhičenost), rešuje iz duševne napetosti ustvarjalnost, s katero priključujejo na dan svojo bolečino in jo obvladajo v vsaj trenutno odrešitev, če že ne tudi morebitno katarzo, ki jo pomeni naslikana podoba s svojimi prikritimi ali neposredno izraženimi pomeni, tako kot bi jo v naslikani situaciji pomenila izgovorjena beseda, za katero na podobi *Doma* očitno ni prostora. Ni pa ga niti za medsebojne poglede članov naslikane družine (na odsotnost umetnikove prav tako labilne žene pa namiguje prazen stol). Prav zaradi take duhovne razsežnosti (in kot kontrast prisrčno preprosti zadovoljnosti, kakršno nam v istem času med deli naših realističnih slikarjev morda najlepše uteleša Kofetarica Ivane Kobilce) ostaja Petkovškova brezdomna slika *Doma* ne glede na dileme in pomisleke, razlage in tehnične ekspertize vse do danes enako vznemirljiva, ne do kraja pojasnjena in zato toliko bolj človeška in zares živa.

VRHNIŠKO PREBIVALSTVO PO POPISU DUŠ SREDI 19. STOLETJA

Nadaljujemo s pregledom prebivalstva vrhniške župnije sredi 19. stoletja. Prvi del pregleda smo objavili v 11. letniku Vrhniških razgledov pod naslovom Prebivalci Stare Vrhnike po popisu duš od leta 1834 do 1847.¹ Pričujoči pregled je povzet po tretjem zvezku popisa duš – statusu animarum – trga Vrhnika župnije Vrhnika, ki so ga sestavili sredi 19. stoletja in dopolnjevali s podatki o rojstvih, porokah, smrti in z drugimi podatki o prebivalcih trga do 1869.² Status je pisalo več rok v knjigo s tiskanim obrazcem. Podatki o starejših Vrhničanih, ki so živeli v času sestave popisa, segajo do šestdesetih let 18. stoletja. Najstarejši podatek v statusu je rojstno leto 1760 Marije Krašovec, ki je leta 1864, stara 104 leta, umrla v hiši številka 64, po domače pri Marku. V trgu Vrhnika je bilo sredi 19. stoletja 218 (219) hiš. Po konskripciji decembra 1846 je v njih živelo 765 moških in 848 žensk – skupaj 1633 prebivalcev, služinčadi konskripcija ni zajela. Danes kraj Vrhnika zajema tudi naselje Hrib, ki so ga tedaj še šteli in uradno vodili kot samostojno krajevno enoto, v trg Vrhnika so ga vključili 1898^{2a}. Popis hribskih duš je podan v posebni knjigi.³ Hribci so tedaj živeli v 67 hišah. Po konskripciji leta 1846 je bilo 284 moških in 329 žensk – skupaj 613 prebivalcev. Prebivalci Vrhnike in Hriba so tedaj tvorili 23 % prebivalstva vrhniške župnije.

Prebivalci Vrhnike – vrhniške duše – so v statusu popisane po enakem obrazcu in na

enak način kot starovrhniški. Najprej je navedena hišna številka, hišno domače ime⁴, nato oče družine, mati družine in njen dekliški priimek, otroci, družine starih staršev, družine gospodarjevih otrok, bratje in sestre gospodarja in gospodinje in pri dnu posameznega lista še drugi prebivalci hiše. Imena in priimki, ki so jih s svinčnikom vpisali neznanu kdaj, a zanje ne moremo ugotoviti povezav z družinami, so večinoma izpuščena; prepisna so le nekatera (npr. pri hiši številka 7). Gostači, hlapci, dekle in pastirji so v tem statusu navedeni le izjemoma.

Družine (zakonca in njuni otroci, vdovec ali vdova z otrokom) so označene s trikotnikom (▲), imena zakoncev so v pričujočem popisu objavljena z velikimi črkami, imena njunih otrok z malimi črkami, imena samskih sorodnikov posamezne družine in drugih, ki so z gospodarjem živeli pod isto streho, so podana z malimi črkami, njihovi priimki pa so zapisani z velikimi črkami. Rojstni datummi so označeni z zvezdicami (*), smrtni pa s križcem (+). Imena in priimki so večji del še zapisana v bohoričici. Osebna imena so pisali v nemški ali latinski obliki (Franz, Franciscus, Jochanna), v pričujočem popisu so podana v slovenski obliki.

Analizo popisa prebivalstva kraja Vrhnika bomo podali v naslednji številki Vrhniških razgledov, ko bomo objavili še popis duš Hriba.

1 Eckel, vdova °Ana Ekel iz Ljubljane

JURIJ KERMELJ, NEŽA
JELENC

▲ JOŽEF SUBI, uradnik, KATARINA

2 Kotnik

3 Simon

▲ GAŠPER PETRIČ (Petrizh), glej št. 179, MARIJA

▲ KAREL SIMON *25. oktobra 1840, poročen, star 18 let, MARIJA LEVC *18. marca 1843, poročena, stara 65 let

Karel *29. novembra 1865, Ignac *2. avgusta 1867, Franc *17. januarja 1869

Blaž KLARA, gostač, +1849

4 Joškov Janez

▲ JANEZ JELOVŠEK (Jeloushek), tretjinski kmet, *27. decembra 1803, MARIJA KETE *1810, otroci: Jožef *22. februarja 1836, poročen 1867 v Koprivnik na Kočevskem, Janez *19. avgusta 1842, +1850, Marija *11. januarja 1840, poročena 24. avgusta 1868, Janez *20. oktobra 1847

Marija JELOVŠEK, Marijina nezakonska hči, *27. avgusta 1867, odšla z materjo

(5) Poštni mojster

6 porušeno

7

▲ KAREL OBREZA (Obresa), poštni mojster, *20. julija 1810, MARIJA KOZLER (Kosler) *1813, otroci: Karolina *1837, poročena 16. februarja 1857 v Trst, Marija *1837, poročena 16. februarja 1857 v Cerknico, Amalija *13. junija 1841, poročena 25. januarja 1866 s Hauptmanom Pojerjem, Janez Nepomuk *7. decembra 1842, poročen 1863 v Ljubljano, Karel *24. julija 1844 v Trstu, Janez Krstnik Adolf *11. junija 1846, pri mornarici

... KUTSCHER, ekspeditor, MARTIN KRIŽNAR, TOMAŽ MESEC, ekspeditor, ANDREJ

MUHA, gospod ANDREJ OBREZA, pisar II. klase, *6. maja 1806, VOLJE, poštni ekspeditor, MARJETA KRIŽNAR iz Velike Ligojne, kuharica, JURIJ, pastir, MARIJA DERMOTA, dekla, URŠULA

8

9 Zobec (Sobez)

▲ ANDREJ VERBIČ (Verbizh), krčmar, *27. novembra 1796, MARIJA PIRNAT *1797, otroci: Andrej *15. novembra 1822, Franc *11. oktobra 1827, Marija *1830. Martin *7. novembra 1833, poročen 1862, Jera *25. februarja 1837, poročena 13. februarja 1860, Janez *29. avgusta 1839, poročen 1869 na Planino

▲ Andrejev sin Martin Verbič, 24. februarja 1862 poročen z IVANKO PETKOVŠEK z Vrhniko št. 41, *8. junija 1843, otroci: Ivanka *27. decembra 1862, Janez *2. septembra 1864, +27. januarja 1870, Mihael *29. septembra 1866

10 Špehar (Shpehar)

MARIJA OBLAK, št. 184, *1808

IGNAC JELOVŠEK, glej št. 182

11 Golob

▲ FRANC GOLOB, trgovec, Vrhnika 139, *29. marca 1811, JERA DERMIŠ (Dermish), Hrib 2, *23. februarja 1813, otroci: Frančiška *1838, Ivana *25. aprila 1840, poročena 14. februarja 1859, Katarina *4. aprila 1845, poročena 1866, Franc *12. marca 1842, Vrhnika 11, Karel *27. septembra 1847, Vrhnika 11, +13. februarja 1916 v bolnišnici v Ljubljani

12

FRANC GOLOB, posestnik

13 (pri) Žontu (Shontu)

▲ MIHAEL HODNIK, tretjinski kmet, *2. septembra 1813, ELIZABETA ŽONTA (Shonta) *1818, otroci: Matjaž *25. februarja 1840, Matevž *17. septembra 1842, Tomaž *19. decem-

bra 1846, dvojčka Franc in Frančiška *19. februarja 1850, Andrej *8. novembra 1853

▲ ANDREJ ŽONTA, stari gospodar, preužitkar, *4. novembra 1781, +1855, MARIJA *1785, otroci: Matevž *21. septembra 1807, v Trstu, Pavel *23. januarja 1813, na Dunaju, Neža *1823, Andrej *7. novembra 1826, vojak, Uršula *1830, v Ljubljani

14 Kern

▲ JANEZ LENASI, št. 135, *20. junija 1826, ROZALIJA GREGORAC *27. septembra 1840, otroci: Ivana Amalija *17. maja 1858, Marija Rozalija *8. januarja 1861, Janez Danijel *20. januarja 1862, Pavel *1. januarja 1864, Ana *29. oktobra 1865, +1. marca 1866, Jožefa *25. februarja 1867

▲ JANEZ JELOVŠEK (Jeloushek), preužitkar, *7. marca 1769, +1848, MARIJA *1768, otroci: Marija *1808, poročena 1841 v Horjul, Elizabeta *1812, v Trstu, samska

15 Jurč (Jurzh), zdaj Golobova last

▲ MATIJA PUSTAVERH, tretjinski kmet, *30. januarja 1805, Preserje, URŠULA +1845, Horjul, otroci: Franc *11. oktobra 1829, poročen 1869, pismonoša na Dunaju, Janez *14. oktobra 1843, vojak, Marija *30. julija 1841, poročena 1869 v Horjul

▲ Matija, drugič poročen z ANO PIVK *1803, Verzdenc, otroka: Frančiška: *30. novembra 1847, Anton *5. aprila 1849

16 Jeračnik (Jerazhnik)

▲ ANDREJ ŽNIDERŠIČ (Shnidershizh), tretjinski kmet, *30. novembra 1808, URŠULA ISTENIČ (Istenizh) *1807, +2. marca 1869, otroci: Pavel *25. januarja 1834, poročen 1866, vojak, Janez *5. januarja 1839, +5. avgusta 1858, Marija *19. februarja 1843, poročena 10. maja 1869 z gostačem Jakobom Šušteršičem
Anton ŽNIDERŠIČ, Marijin nezakonski sin *22. maja 1865, +28. julija 1865

▲ MATIJA ŽNIDERŠIČ, stari gospodar, muotec, preužitkar, *12. septembra 1771, +1856,

HELENA *1778, +1846, otroci: Marija *1806, poročena 1843, Uršula *1810, Andrejeva sestra, v Ljubljani

▲ Andrejev sin Pavel, posestnik, poročen 29. januarja 1866 z JERO MIKŠ, *1842, Hrib, otroci: Janez *5. maja 1867, Anton *14. januarja 1869

17 (227)

▲ ANDREJ WALLAND *10. novembra 1799, +1848, MARIJA *1801, otroci: Jožefa *1829, Feliks *28. maja 1830, +1844, Marija *1831, +1851, Helena *1836, poročena 1853, Rajmund *9. januarja 1840, +1869

MARIJA RODE

▲ TOMAŽ OBLAK *novembra 1821, NEŽA KLAMA *1820, otroci: Ivana *1. julija 1853, Apolonija *9. februarja 1857, Marija *7. septembra 1859, Helena *29. aprila 1862, Frančiška *2. februarja 1866, +1866, Frančiška *22. marca 1867

Gospodarjeva brat in sestra: GAŠPER OBLAK *6. januarja 1819, poročen 1865, v Trstu, MARIJA OBLAK *1824, poročena 1868, v Trstu

18 posest Andreja Lenaršiča

▲ IGNAC HUTH, cestni asistent (cestni asistent), *10. avgusta 1793, ANA *1795, +5. januarja 1864, otroci: Karel *4. aprila 1823, duhovnik, Ignac *7. oktobra 1825, v Mariboru, Franc *11. aprila 1828, zasebnik, Heinrich *13. februarja 1833, stavec v Ljubljani, Jožefa *1817, poročena s plemičem, Marija *1815, učiteljica v Ljubljani

19 Meklar (Miklav)

▲ VALENTIN BRENČIČ (Brenzhizh), tretjinski kmet, *13. februarja 1821, JERA LANGENVALTER *1822, št. 112, otroci: Elizabeta *12. novembra 1846, služi v Ljubljani, Franc *24. septembra 1848, Jera *23. februarja 1851, +26. marca 1860, Jožef *27. februarja 1853, Marija *1. septembra 1855, +13. aprila 1857, Neža *10. januarja 1859, Anton *13. januarja 1862, +14. julija 1862, Marija *14. septembra 1865, +27. januarja 1866

▲ NEŽA BRENČIČ, stara gospodinja, *1797, otroci: Elizabeta *1822, Marija *1828, +1852, v Ljubljani, Jera *1837, +1845

20 (pri) Meletu

▲ FRANC ŽONTA (Shonta), tretjinski kmet, *26. novembra 1803, +1853, MARIJA *1802, +26. februarja 1868, otroci: Ana *24. julija 1824, poročena 1845, Marija *1826, +1846, Helena *1836, služi v Ljubljani, Anton 10. decembra 1838, +28. septembra 1865, Ivana *25. aprila 1842, +18. novembra 1856

▲ LOVRENC KRAŠOVIC *21. avgusta 1814, poročen s Francovo hčerko Ano, otroci: Franc *2. septembra 1844, vojak, Apolonija *9. februarja 1846, Ivana *11. maja 1866, Janez *2. decembra 1847, vojak, Andrej *6. novembra 1849, vojak, Tomaž *18. novembra 1851, Martin *25. septembra 1855, Lovrenc *15. junija 1858, +7. oktobra 1866, Jakob *1. junija 1863, Jožef *15. marca 1869

21 (pri) Figari (°Žonta)

▲ VALENTIN ISTENIČ (Istenizh), tretjinski kmet, *7. februarja 1784, +1866, ELIZABETA *1791, +1853, otroci: Jurij *29. marca 1806, poročen v Kronl, 18 let, Martin *1. novembra 1803, vojak, Janez *4. junija 1826 (poročen z Nežo Podlipec *1832), v Trstu, Anton *23. maja 1828, poročen 1870 v Trst, Uršula *1815, Marija *27. januarja 1836, poročena 1861 na Reko

▲ MIHAEL HODNIK, Aberhender(?) na Reki, *2. septembra 1813, ELIZABETA ŽONTA, *1818, otroci: Matjaž, posestnik, *25. februarja 1840, vojak v Sežani, Matevž *17. septembra 1842, v Ljubljani, Tomaž *19. decembra 1846, Sežana, v Trstu, dvojčka Franc in Frančiška *19. februarja 1850, Andrej *8. novembra 1855

▲ Mihaelov sin Matjaž Hodnik, 16. novembra 1868 poročen z IVANO PODOBNIK iz Sinje Gorice, *18. decembra 1847, otrok: Franc *2. oktobra 1869

▲ MARIJA ŽONTA, vdova, *1785, sin: Andrej *7. novembra 1826, poročen v Trst

22 (pri) Mački (Mazhki)

▲ ŠTEFAN DOLENC, tretjinski kmet, *21. decembra 1802, HELENA KUCLAR (Kuzlar) *1809, +28. maja 1865, otroci: Valentin *5. februarja 1829, posestnik hiše št. 49, vojak, Frančiška *1836, poročena 1869 v Ljubljano (delala na Reki), Franc *10. novembra 1839, Helena *1845, poročena 1863, doma, Franc *24. aprila 1847, +1849

Marija DOLENC, gospodarjeva mati, *1797

Frančiška DOLENC, Frančiškina nezakon-ska hči, *12. marca 1861

▲ Štefanov sin Valentin Dolenc, 1863 poročen v hišo št. 122 z MARIJO DERENČIN, otroka: Frančiška *1864, Ignac

▲ Štefanova hči Helena Dolenc, 1863 poročena z JAKOBOM VOLJČEM, *1832, otroci: Ignac *27. julija 1864, Franc *20. septembra 1866, Janez *27. marca 1869

23

Gospodar Japelj iz Verda

24 Vreča (Urezha) (Urshenz), posest Janeza Uresarja, glej na št. 116

▲ JANEZ VREČAR (Urezher) *16. maja 1797, HELENA KOS *1792, +5. januarja 1868, otrok: Janez, tretjinski kmet, *16. marca 1821, +7. avgusta 1853

25 (pri) Gartnarju

▲ JOŽEF ŽIBERT (Shibert), kajžar, *19. marca 1804, KATARINA KENK *1812, otroci: Jožef *24. januarja 1841, poročen 1866, Franc *3. novembra 1842, +1851, Marija *1838 v Borovnici, Janez *5. junija 1848, mizar v Ljubljani, Franc *19. oktobra 1850, Ivana *1. julija 1848, +1850, Frančiška *28. januarja 1858

▲ Jožefov sin Jožef Žibert, poročen 29. januarja 1866 z JERO MERZLIKAR, vdovo ŽELEZNIK iz Horjula, *1837, otroka: Janez *9. aprila 1867, +10. aprila 1867, Ivana *15. maja 1868

26 (pri) Polancu

▲ PAVEL SIMON, irhar – krznar, *20. januarja 1797, MARIJA KOBETIČ *1801, otroci: Ignac *27. februarja 1831, Pavel *18. julija 1839, Karel *25. oktobra 1840, poročen 1865 v hišo št. 3, Franc *20. septembra 1842, Ivana *1825, Ljubljana, Jera *1827, Marija *1833, Frančiška *1836, poročena 5. septembra 1859 v Trst, Terezija *1837, +1847

▲ Pavlov sin Ignac Simon, 13. februarja 1857 poročen z JERO VERBIČ iz hiše št. 9, *25. februarja 1837, otroci: Anton *7. januarja 1861, Marija *28. decembra 1861, Janez *20. aprila 1868

Ana KOTNIK, stara gospodinja, 1823, Frančiška MIŠ, sorodnica, *14. septembra 1833, Franc LULIK

27 Žnidarček (Shniderzhek)

▲ MARTIN ŠURC (Shurz), četrtinski kmet, *10. novembra 1813, +1855, MARIJA SOJER, *1818, otroci: Martin *30. oktobra 1844, Marija *1836, Terezija *1839, poročena 1870 v Šiško, Ivana *22. avgusta 1842, Frančiška *29. avgusta 1847, +1850, Janez *27. decembra 1849, Franc *29. januarja, 1851, Marjeta *8. julija 1854

▲ MARIJA SOJER, vdova, poročena 7. februarja 1860 v Preserje, kamor so z njo odšli tudi otroci

28 (pri) Kotniku

▲ BLAŽ CANKAR (Zankar), Konkhl(?), *26. januarja 1811, MARIJA ŽONTA (Shonta) *1815, otroci: Helena *1839, poročena 18. oktobra 1869 z vrtnarjem Francem Rudl v Bistri, prej v Ljubljani, Janez *2. avgusta 1841, Tomaž *17. decembra 1843, vojak v Celovcu, Ignac *31. julija 1846, vojak, Frančiška *23. februarja 1850, poročena 1870, Matjaž *23. februarja 1850, služi, Andrej *9. novembra 1852, v Ljubljani, Helena *1839, Marija *29. januarja 1857

▲ PAVEL CANKAR (Zanker), preužitkar, *7. junija 1786, +1850, MARIJA *1784, +25. no-

vembra 1862, otroci: Andrej *25. novembra 1814, konduktar, Helena *1807, poročena na Vrhniko št. 207, prej delala v Ljubljani, Uršula *1811

29 (°) Polančeva bajta

PAVEL SIMON

▲ FRANC GREGORKA, čevljar, MARIJA NA-GODE

30 Šara (Shari)

▲ MATJAŽ BRENČIČ (Brenzhizh), tretjinski kmet, *24. februarja 1815, URŠULA ŠTIRN (Stirn) *20. oktobra 1815, otroci: Marija *4. novembra 1849, +1847, Franc *13. septembra 1849, +23. maja 1857, Matjaž *9. marca 1852, irharija v Kropi, Matevž *22. septembra 1854, +14. marca 1860, Simon Štirn, posinovljenec, *13. oktobra 1836, Jera Štirn, pohčerjenka, *14. marca 1839, +18. februarja 1860, v Sinji Gorici št. 7, Uršula *27. oktobra 1860

▲ JANEZ BRENČIČ (Brenzhizh), preužitkar, +1843, NEŽA +1845, otroci: Marija 1810, poročena 1845, Logatec, Uršula *1824, služi v Gradcu, Helena *maja 1831, poročena v Vipavo

31 Jelovškovi dediči

▲ FRANC MALOVRH, žena MARIJA

32 pri Fecku (per Fezki)

▲ JANEZ NADLIŠEK (Nadlishek), domec, (Hofstät), *25. junija 1800, TEREZIJA *1810, +1830, otroci: Franc *31. marca 1825, vojak, odslovljen, Janez *24. januarja 1827, vojak na Ogrskem, Marija *1830, poročena 1854 v hišo št. 68, Helena *1838, poročena 1865, v Ljubljani »domi vidua«, Martin *oktobra 1843

▲ Janezov sin Franc Nadlišek, poročen 11. maja 1857 z NEŽO KOLAR iz Čence, *19. decembra 1831, otroci: Franc *27. septembra 1858, +22. junija 1868, Matjaž *7. februarja 1861, Matevž *20. septembra 1864, +30. septembra 1864, Neža *29. decembra 1865, Frančiška *13. novembra 1868

33 dediči Janeza Jelovška (°Zidanca)

ANTON PAJSAR, brodar (čevljar)

34 dediči Janeza Jelovška (°Polančev mlin)

Anton in Franc Paisar

35 Klobčar (Klobzharji)

▲BLAŽ HOTELIN *7. februarja 1777, +1850, KATARINA *1792, otroci: Matjaž *16. januarja 1824, vojak, klobučar v Višnji Gori, Jožef *25. februarja 1826, Jera *1834 v Trstu

▲Blažev sin Jožef Hotelin, poročen z MARIJO GREGORKA *1830, otroci: Mihael *28. septembra 1854, Janez *19. decembra 1857, +29. januarja 1859, Ivana *23. decembra 1859

36 dediči Janeza Jelovška (°prazno, podrto)

37 Čot (Zhot)

▲JAKOB ČOT (Zhot), četrtinski kmet, *4. julija 1804, +1850, MARIJA *1803, otroci: Marija *1829, Janez *14. maja 1841, +1844, Ana *15. julija 1840, Andrej *30. novembra 1843

▲Jakobova hči Marija Čot, poročena z MATIJEJEM KENKOM *4. septembra 1824, otroci: Marija *5. februarja 1849, 1849, Lovrenc *8. avgusta 1850, Ivan *4. avgusta 1855, Jožef *14. marca 1853, Marija *4. avgusta 1857, +28. oktobra 1866, Jakob *20. julija 1859, +18. februarja 1862, Jurij *24. aprila 1861, +12. maja 1861, Anton *14. maja 1862, Ivana *31. julija 1862, Franc *25. novembra 1866, Marija *27. decembra 1868

▲NEŽA, vdova, *1768, +1844

38 Šurza (Shurzi)

▲MATIJA HODNIK, četrtinski kmet, *26. avgusta 1810, JERA PETKOVŠEK *1809, otroci: Marija *1834, poročena 1857 v hišo Vrhnika št. 86, Andrej *28. novembra 1835, +1856, Elizabeta *1837, poročena 9. februarja 1857 v Unke št. 14, Ivana *29. septembra

1841, poročena 27. junija 1864 v Ljubljano, Marjeta *1. junija 1844, Valentin *10. februarja 1846, vojak, Antonija *12. maja 1848, +1848, Anton *11. julija 1849

▲GREGOR HODNIK, stari gospodar, *10. marec 1780, +20. julija 1860

39 Smukova kajža

40 Želodec (Shelodzi)

▲ANTON PIŠEK (Pisheg), vagabund, *7. maja 1803, MAGDALENA *1800, +3. decembra 1866, otroci: Anton *10. decembra 1824, vojak

▲JANEZ KOČEVAR iz hiše št. 182, *12. junija 1801, poročen 1830 z ANO, *1815, otroci: Janez *11. decembra 1830, +1860, Franc *7. januarja 1832, uradnik, poročen, Anton *22. maja 1833, +21. decembra 1864, vojak, Andrej *27. novembra 1838, poročen 8. februarja 1867 v hišo Vrhnika št. 190, Ivana *27. aprila 1835, poročena v Ljubljano, Marija *7. septembra 1840, poročena 1864 v Borovnico, Ana *11. maja 1845, Frančiška *13. novembra 1846

Katarina KOČEVAR, Janezova sestra

▲JERA PIŠEK, vdova, *1768, +1850, sin Jakob *1. julija 1814, v Trstu, +1869 v Trstu

41 (pri) Šupcu (Shupzu, °pri Šupcu)

▲JURIJ PETKOVŠEK (Petkoushek), četrtinski kmet, *15. aprila 1805, +4. januarja 1862, MARIJA TELBAN *8. septembra 1812, otroci: Ivana *8. junija 1843, poročena 24. februarja 1862 na Vrhniku v hišo št. 9, Janez *6. junija 1846, +1853, Pavel *2. januarja 1850, Marija *11. marca 1853

▲JERNEJ PETKOVŠEK, stari gospodar, *7. avgusta 1779, +1851, MARUŠA PETKOVŠEK, *15. oktobra 1861

42 Rep

▲FRANC REP *14. oktobra 1814, ELIZABETA LESKOVIC (Leskoviz) *1816, otroci: Ana *1836, Janez *25. december 1838, Frančišek

Repova, nekdanja Jelovškova hiša Ob potoku (Cankar: "Zakleti graščini podobna") (*Nekdanji Vrhničani, Časopis za slovensko krajevno zgodovino Kronika* (1963), str. 23).

*7. novembra 1840, Lovrenc *7. avgusta 1846, +1847, Marija *25. septembra 1848, [odšla] 15. februarja 1858 v Logatec, Anton *17. aprila 1862, kovač v Ljubljani

▲ MARIJA, prejšnja gospodinja, *1789, +30. oktobra 1862, otroka: Janez *5. junija 1804, v Sturia 1841, Ana *1821, v Horjul 1844

43 (pri) Slugu

▲ PRIMOŽ RUS *17. aprila 1811, JERA *1808, 1848, otroka: Marija *11. decembra 1836, poročena 1867, Ivana *1839

Družina se je preselila v Hrib št. 154.

▲ JERNEJ OGRIN *18. avgust 1825 na Stari Vrhniki št. 3, poročen 6. julija 1858 z ELIZABETO MLINAR, vdovo VIDMAR, *11. novembra 1818, +7. oktobra 1869, otroci: Janez Vidmar (!) *27. septembra 1853, Jožef *20. februarja 1856, Franc Ogrin (!) *27. septembra 1859, +1. maja 1860, Janez Ogrin (!) *5. junija 1861, +1. maja 1860, Anton *5. junija 1842, hlapec

Nezakonska otroka Marije Vidmar: Anton VIDMAR *5. junija 1842 in Magdalena VIDMAR *18. julija 1847

▲ MARIJA JEŽ, prejšnja gospodinja, *1789, +14. aprila 1865, hči: Ana *1828, poročena 7. februarja 1859, odšla na Vič

Anton JEŽ, Anin nezakonski sin, *8. junija 1858

44 Anton Stržinar, Hrib št. 11 (°Šukanc)

45 (pri) Pečkaj (Pezhkaji)

▲ JURIJ JERINA, četrtinski kmet, *6. april 1816, ELIZABETA MAKOVEC (Makoviz) *1818, otroci: Elizabeta *1839, Anton *28. maja 1842, +18. avgusta 1854, Jernej *18. avgusta 1846, +1851, Frančiška *21. februarja, +27. avgusta 1851

▲ Jurijeva hči Elizabeta Jerina, poročena z VALENTINOM JAPLJEM iz hiše Vrhnika št. 208, *14. februarja 1835, +1868 na Koroškem, otroci: Frančiška *25. februarja 1861, Matevž *21. septembra 1862

▲ ANTON JERINA, stari gospodar, *7. januarja 1779, +1856, ANA *1789, +11. julija 1866, otroci: Neža *1807, Simon *24. oktobra 1812, +1844, Luka *5. oktobra 1818, vojak 2. bataljona 10. korpusa; služi v Trstu, Anton *19. maja 1822

46 (pri) Ruscu (Ruszi)

▲ GREGOR MEZE (Mese) *12. marca 1796, MARIJA *1804, +1838, otroci: Gregor *5. marca 1831, Andrej *24. novembra 1835

▲Gregorjev sin Gregor Meze, poročen z MARIJO TERŠAR *1826, otroci: Andrej *12. novembra 1852, Marija *12. novembra 1855, +13. decembra 1859, Ivana *19. septembra 1864, Janez *19. avgusta 1868

▲MARIJA MEZE, stara gospodinja, *1763, +1848, sin: Jernej *23. avgust 1798, +1819

NEŽA ČUK (Zhuk)

47 (pri) (Glasharji) Glazarju

▲NEŽA LESKOVIC (Leskoviz), vdova, *1808, sin Simon *27. oktobra 1836

▲Nežin sin Simon Leskovic, poročen 23. maja 1859 z ANO AŽMAN iz Horjula, *20. julija 1831, otroci: Helena *11. aprila 1860, Marija *13. avgusta 1862, Janez *26. junija 1864, Jakob *25. julija 1800, Anton *7. maja 1869

▲MARIJA HODNIK *1789, +15. septembra 1859

48 (pri) Remci (Remzi)

▲GREGOR KRAŠOVEC (Krashoviz), tretjinski kmet, *28. februarja 1813, URŠULA PETKOVŠEK (Petkoushek) *1821, otroci: Gregor *7. februarja 1840, vojak, Gašper *28. decembra 1841, poročen 27. januarja 1868, sedaj posestnik hiše št. 121, Janez *15. maja 1844, Anton *31. decembra 1846, Marjeta *1849, poročena 1869 v hišo št. 123, Marija *31. maja 1854, Franc *6. marca 1852, Ivana *16. decembra 1857, +21. decembra 1867, Pavel *28. decembra 1862

▲JAKOB REMC (Remc), stari gospodar, hiša št. 114, MARIJA

Matevž KRAŠOVEC, Gregorjev oče, *1777, +11. maja 1859, Gašper REMC, gospodarjev brat, *1. januarja 1820

49 (pri) Padarčku (Paderzhk)

▲JAKOB RUPNIK, preužitkar, *19. julija 1793, +26. decembra 1868, MARIJA *1794, +21. novembra 1858

▲MATEVŽ ALBREHT *11. septembra 1810, +11. aprila 1862, HELENA JELOVŠEK *7. aprila 1814, +28. marca 1866, otroci: Jernej *23. avgusta 1840 na Koroškem, Marija *23. avgusta 1850

▲VALENTIN DOLENC, posestnik na Vrhniki, *5. februarja 1829, MARIJA DERENČIN *1825, poročena 1863, otroci: Franc *1866, Frančiška *1864, Ivana *29. decembra 1868

50 (pri) Tkavcu (Tkauzi)

▲ANDREJ SITAR, četrtinski kmet, *30. novembra 1793, MARIJA PETKOVŠEK (Petkoushek) *1797, +18. avgusta 1863, hči: Jera *13. marca 1830, poročena 1856 na Staro Vrhniko

▲MARTIN PETKOVŠEK (Petkoushek) *1. novembra 1827, se izselil na Hrvaško, KATARINA RUPNIK iz Logatca *1826, otroci: Neža *30. decembra 1849, +1853, Marija *29. januarja 1854, Anton *20. maja 1866, +11. maja 1913 na Hrvaškem, Jakob *9. julija 1858

▲JANEZ PETKOVŠEK *1820, s Stare Vrhnike št. 25, IVANA HROVAT *1829 s Stare Vrhnike, otroci: Franc +28. januarja 1857, Lovrenc *6. avgusta 1863, Janez *28. maja 1866, Frančiška *1855

Elizabetha KRIŽAJ *1779, +1846

51 Zamuda (Samuda)

▲GREGOR ZAKOVŠEK (Sakoushek), kajzar, *10. marca 1806, +1851, ANA MOŽIN (Moshin) *1806, +1848, otroci: Janez *21. junija 1843, Peter *27. junija 1845, +1846, Marija *28. julija 1840, +1844

▲Gregor Zakovšek, drugič poročen z MARIJO KRAŠOVEC (Krashovz) *1825, otroci: Marija 5. avgusta 1849, +1850, Matija *23. februarja 1851, +1853

▲PRIMOŽ PETAVS (Petaus) *29. maja 1817, NEŽA NOVAK, otroci: Lovrenc *2. julija 1856, +2. aprila 1857, Marija *9. septembra 1853

▲Primož Petavs, drugič poročen 4. julija 1857 z ANO KOZJEK *4. julija 1827, otroci: Ana *19. junija 1857, +4. avgusta 1857, Matevž *19. septembra 1858, Neža *25. decembra 1862, Janez *9. junija 1867

JANEZ ZAKOVŠEK *21. junija 1843, +1863 na Hrvaškem

52 (pri) Repku

▲BLAŽ ŠTIRN *31. januarja 1812, +1847, MARIJA ČOT (Zhot) *1815, otroci: Marija *1836, poročena na Brezovico v hišo št. 56, Frančiška *1838, poročena 8. februarja 1858 v Sinjo Gorico št. 5, Neža *12. januarja 1841, poročena 1862 v Hrib št. 4, Jera *15. marca 1845

▲Marija Čot, drugič poročena s FRANCEM TERČKOM * 1820, +26. junija 1869

▲MATEVŽ ČOT, stari, *30. septembra 1769, +1849, JERA *1784, +1845

Štiri osebe, nečitljivo

53 (pri) Paukeri

▲ANDREJ HABE, kajžar, *27. november 1820, poročen 1840 z NEŽO MOŽINA *31. decembra 1822, Žiberše (Shibershe), otroci: Jožef *17. februarja 1846, Marija *13. avgusta 1849, Franc *3. maja 1856

▲MATEVŽ HABE, stari gospodar, *7. septembra 1784, +19. oktobra 1855, NEŽA*1783, +1. januarja 1856, otroci: Jurij *14. aprila 1807, +1850 v Lašič, Andrej *27. novembra 1820, +v Lašičah pri Borovnici, Neža *1814, +1864

54 (pri) Mevcu (Meuzi)

▲NIKOLAJ VRHOVEC (Vrhovz), kajžar, *8. decembra 1803, +na Hrvaškem, JERA MARENKA *1805, +12. decembra 1866, otroci: Andrej *23. novembra 1830, +9. oktobra 1868, Ana *30. julija 1836 v Borovnici, Elizabeta *1838 v Ljubljani, Marjeta *10. julija 1841 v Ljubljani, poročena 1868, Marija *26. januarja 1844, služni v Hribu

Blaž VRHOVEC, stari gospodar, *1. februarja 1769, +1849

▲Nikolajev sin Andrej Vrhovec, poročen z MARIJO UMK iz Male Ligojne, *10. junija 1834, otroci: Marija *30. septembra 1858, +20. septembra 1861, Frančiška *8. januarja 1862, Franc *3. septembra 1864, +27. oktobra 1866, Marija *15. marca 1867

55 (pri) Krevcu (Krevzi, ^opri Krovcu)

▲JURIJ CEPIN (Zepin), tretjinski kmet, *12. aprila 1805, *1. maja 1868, MARIJA *1807, +4. aprila 1870, sin: Janez *5. decembra 1840

▲VALENTIN CEPIN, stari gospodar, *12. februarja 1774, +1855, NEŽA *1787, +1856, otroci: Jakob *29. aprila 1811, +1857, izselil, Andrej *16. novembra 1813, +1844, vojak, Jera *1820, +29. marca 1862, gluhonema

▲Jurijev sin Janez Cepin, poročen z IVANO Podlipec *1838, otroci: Franc *28. septembra 1862, +4. julija 1863, Janez *26. decembra 1863, Matevž *19. septembra 1865, +18. marca 1867, Franc *20. marca 1868, Ivana *25. decembra 1869

56 (pri) Lesgej (Lesgaj)

▲ANDREJ FRANK *25. novembra 1805, MARIJA NAGODE *1809, sin: Janez *19. decembra 1836

Frančiška NAGODE, hči Marijinega prvega moža, *1833

Družina je v Trstu.

▲JURIJ NAGODE *11. aprila 1815, URŠULA ŠURCA *1814, otroci: Helena *1839, dvojčka Franc in Anton *1. aprila 1846, Katarina *16. aprila 1852, Jakob *9. julija 1855, Janez *27. maja 1859, vaccinitatus 25. aprila 1861

57 pri Flandru

▲IVAN ISTENIČ (Istenizh) *23. januar 1801, NEŽA JESENOVIC iz Podlipe, *1799, +stara 42 let, otroci: Anton *20. maja 1822, +1848,

vojak, Simon *19. oktobra 1826, +1848, Helena *1831, poročena na Staro Vrhniko št. 148, Marija *1831, Neža *1834, Gregor *10. marca 1836, Andrej *29. novembra 1838, Frančiška *8. aprila 1856

Mihael ISTENIČ *7. septembra 1765, +1856

ANTON, sin, *2. maja 1809, +1853, vojak

▲ JANEZ ISTENIČ *23. januarja 1801, +26. julija 1860, NEŽA iz Podlipe *1814, otroci: Gregor *10. marca 1836, vojak, služi v Zagrebu (?), Andrej *26. novembra 1838, služi v Ljubljani, Neža *1834, služi v Ljubljani, Frančiška *8. aprila 1856, služi v Podlipi

▲ Janezov sin Andrej Istenič, poročen 13. maja 1861 z JERO PETAVS *1838, otroci: Marija *14. septembra 1862, +22. oktobra 1862, Jožef *9. marca 1864, +14. marca 1864, Ivana *1. maja 1865, Janez *7. maja 1867,

+14. oktobra 1868, Janez *21. junija 1868, Franc *2. septembra 1869, +25. oktobra 1869

58 (pri) Bobeki (°Bobek)

▲ GAŠPER OSTANK, tretjinski kmet, *6. januarja 1816, MARIJA ŠEŠNIK (Shesnik) *7. junija 1816, hči: Marija *2. marca 1855

Primož OSTANK, stari gospodar, *1788, +28. junija 1867

Matevž OBLAK, Hrib št. 31, *26. avgusta 1850, sorodnik

59 Slan (°Slana, Štefuc)

▲ JURIJ PETRIČ *1. aprila 1814, +1847, gospodar, gospodinja MARJETA, Jurijeva sestra, *1818

▲ GREGOR SMRTNIK *1. maja 1826, ELIZABETA PETROVČIČ (Petrouzhizh) *1826, otroci: Matevž *21. septembra 1851, Marija *19. maja 1854, +19. novembra 1860, Lovrenc *2. avgusta 1857, Pavel *22. januarja 1860, Janez *18. aprila 1863, Jožef *18. marca 1866, Jera *16. marca 1869

Uršula SMRTNIK, vdova, *1789, +1849

Janez SMRTNIK, gospodarjev brat, *20. de-

cembra 1820, +1855, v Postojni, Marija SMRTNIK, gospodarjeva sestra, *1810, +1860 v Ljubljani. Marjeta SMRTNIK, gospodarjeva sestra, poročena z mlinarjem Terpinom v Hribu št. 31, +4. marca 1867

60 Čuden (Zhuden)

▲ SIMON ČUDEN (Zhuden) *25. oktobra 1802, prva žena URŠULA +1830

▲ Simonova druga žena MARIJA OGRIN *1811, otroci: Anton *8. januarja 1836, poročen 1865, vojak v Gradcu, Marija *1837, služi na Drenovem Griču, Janez *14. maja 1839, Neža *20. decembra 1868, služi v Zagrebu, Marjeta *24. junija 1846, Elizabeta *18. novembra 1849, Frančiška *22. novembra 1853, +24. septembra 1857

Franc ČUDEN, nezakonski sin Marije Čuden, *21. avgusta 1866

▲ MARIJA ČUDEN, vdova, *1784, +1852, otroka: Primož *22. maja 1825, +1845, Andrej *28. novembra 1827

61 Erjavec (Erjauz)

▲ IVAN ZAKOVŠEK (Sakovshag) *14. maja 1800, MARIJA ŽNIDERŠIČ (Shnidershizh) *1802, +1. novembra 1866, otroci: Anton *11. novembra 1821, +1850, Franc *2. decembra 1825, vojak, poročen 23. februarja 1857, gostač na Vrhniki, Pavel *24. januarja 1838, poročen 25. marca 1867, Janez *27. aprila 1842, +1848

▲ Ivanov sin Anton Zakovšek, poročen v Bevke št. 16 z MARIJO ŽNIDERŠIČ (Shnidershizh) *8. decembra 1826, otroci: Janez *8. maja 1847 v Verdu, Franc *20. junija 1849 v Verdu

▲ Ivanov sin Pavel, sedanji gospodar, poročen 25. marca 1867 s TEREZIJO LESKOVIC iz Hotederšice *1836, otroka: Franc *23. novembra 1867, Vrhnika, Ivana *28. aprila 1869

▲ GREGOR ISTENIČ, gostač, *1816, JERA NOVAK *5. marca 1818, +14. julija 1857, otroci: Lovrenc *5. avgusta 1845, Janez *6. maja 1849, Anton *27. maja 1854, +17. julija

1857, Jakob *3. julija 1857, +avgusta 1857

62 (pri) Jerebu

▲MIHAEL NOVAK *26. avgusta 1811, HELENA *18. maja 1803, +28. marca 1868

▲Mihaelova druga žena NEŽA POŽLEP *22. decembra 1833, poročena 31. januarja 1859, otroci: Marija *23. novembra 1859, Frančiška *8. februarja 1862, Apolonija *1. februarja 1864

63 Koš, Kosh

64 (pri) Marku (°Marka)

▲MATEVŽ KRAŠOVC (Krashouz) *7. septembra 1812, +8. maja 1858, MARIJA GREGORKA (Gregurka) *1823, otroci: Janez *7. decembra 1840, +1851, Helena *21. maja 1841, poročena na Krko s kovačem, Matjaž *22. februarja 1844, vojak, Franc *1848, +1856, Jakob *12. julija 1854, +12. marca 1857

Ignac KRAŠOVEC, Helenin nezakonski sin, *5. avgusta 1868, odšel z materjo

▲vdova Marija Gregorka Krašovec, 27. maja 1860 drugič poročena z MATJAŽEM DOLENCEM iz Rovt *19. februarja 1821, otroci: Frančiška *25. septembra 1862, Franc *15. septembra 1864, +18. decembra 1860

▲MARIJA KRAŠOVEC, stara gospodinja, *1760, +20. februarja 1864, otroci: Marija *1821 v Trstu, Jera *1823 v Ljubljani, kuharica v Čatežu, Jurij *30. marca 1826 v Trstu, Blaž *2. februarja 1831

65 (pri) Šar (Shari v Doli) Šarovic

▲GAŠPER BRENČIČ (Brenzhizh) *28. decembra 1809, +24. oktobra 1866, MARIJA ABLEITNER *1812, otroci: Marija *1831, +1851, Helena *1836, služi v Trnovem pri Ilirski Bistrici, Terezija *14. avgusta 1840, +1821, Ivana *14. aprila 1844, Ana *26. julija 1846, služi na Planini, Ljubljana, Frančiška *6. marca 1849, Katarina *27. avgusta 1852 v Ljubljani, Uršula *16. oktobra 1856

66 pri Šukancu (per Shukanzu)

▲MARIJA PAJSER (Paisser), vdova, *1789, +31. marca 1858, otroka: Jožef *2. marca 1805, Jernej *11. avgusta 1812, +1853

▲Marijin sin Jožef Pajser, poročen 8. oktobra 1860 z MARIJO DOLINŠEK, vdovo REMC *1804

67 pri Perdelu (per Perdelu) -posest Janeza Petavsca

▲MARTIN PIŠLER (Pishler) *9. septembra 1814, JERA PERSTOPNIK *1. marca 1820, otroci: Marija *25. avgusta 1846, na Brezovici, Jera *6. marca 1850, Janez *2. junija 1853 na Stari Vrhnik

Barbara PIŠLER, Jerina nezakonska hči, *7. decembra 1858 na Brezovici

▲BLAŽ PIŠLER, stari gospodar, *28. januarja 1795, +29. avgusta 1857, NEŽA *9. januarja 1789, otroka: Andrej *26. novembra 1819, +1856, Terezija *1821, pod št. 159

68 Fičnova bajta (v Fizhen Bajte, °pri Fecku)

▲ANDREJ BRENČIČ (Brenzhizh) *3. novembra 1773, +1848, NEŽA *1763, +1851

▲JOŽEF ROZMAN *7. marca 1831, MARIJA NADLIŠEK *1830, otroci: Franc *26. novembra 1855, +3. marca 1861, Jožef *18. oktobra 1857, Ivana *23. maja 1860, Ignac *30. julija 1863

69 pri Markon

▲JOŽEF ŠUŠTERŠIČ (Shustershiz) *6. marca 1830, NEŽA VOLJČ *1823, NEŽA, gospodarjeva sestra, *1821

MARIJA ŠUŠTERŠIČ, sestra, *1828, +1854, poročena v hišo št. 4

Jernej ŠUŠTERIČ, Marijin nezakonski sin, *28. oktobra 1850

▲MATEVŽ KRAŠOVIC (Krashoviz) *7. septembra 1824 v Podlipi, MARIJA, otroci: 10. decembra 1850, +1852, Valentin *23. februarja 1854, Andrej *27. novembra 1856, Mari-

ja 9. junija 1858, Ivana *1. junija 1862, +19. junija 1862, Franc *3. decembra 1863, Jožef *10. oktobra 1866, Janez *21. avgusta 1869

70 pri Šklepcu (per Shklepzi)

▲ JERNEJ KRAŠOVC (Krashovz) *13. avgusta 1803, TEREZIJA *1810

71 Pah, Oman Pah

▲ FRANC OMAN *2. aprila 1812, MARIJA PIŠEK *1813, otroci: Anton *13. januarja 1836, pri železnici, Franc *3. decembra 1837, +1864, Neža *22. decembra 1839, Terezija *6. oktobra 1841, +1843, Andrej *14. novembra 1842, vojak, Nikolaj *5. oktobra 1845, Marija *1848, +1849, Jožef *13. marca 1850, +1851, Ana *19. julija 1854

▲ BARBARA OMAN, stara gospodinja, *1775, +1849, hči: Neža *1810, poročena v Hrib št. 14

▲ Francev sin Franc Oman, poročen 8. februarja 1864 z MARIJO ŠEBENIK z Loga, *1840, otroci: Marija *1. novembra 1865, Janez *26. decembra 1866, Franc *1. decembra 1869

72 Fajgel (Feigel)

▲ URBAN ŠUŠTERŠIČ (Shustershizh) *22. maja 1815, poročen 1841 z JERO ERJAVC *1815, otroci: Jakob *11. julija 1843, gostač, poročen 10. maja 1869, Andrej *26. novembra 1845, Jernej *23. avgusta 1854, +12. julija 1859, Franc *7. oktobra 1856, Marija *1847, Franc *11. septembra 1849, +1850

▲ JAKOB FAJGEL *15. aprila 1771, +1846, NEŽA ZALAZNIK (Salasnik) z Mirk *1800, +1851

▲ VALENTIN FURLANA (!) *1779, +1843, otroci: Matevž *11. septembra 1823, poročen v Sinjo Gorico, Marija *1830, v Trstu, Antonija *1821, poročena 1841, Uršula *1835, v Trstu

73 (pri) Malnerju (°Malnar, Srovček)

▲ MARIJA ISTENIČ, Hrib 13, +1850

▲ ANTON STERŽINAR (Stersshiner) *20. maja 1820, MAGDALENA *1809, otroci: Janez *17. oktobra 1836, na Koroškem, Anton *30. decembra 1840, poročen 1869 v Trst, Matija *30. marca 1846, +29. septembra 1862, Antonija *11. junija 1849

▲ Antonov sin Janez Istenič, poročen 10. februarja 1860 z ELIZABETO FURLAN iz Male Ligojne št. 15, *15. novembra 1836, otroci: Anton *10. junija 18. junija 1861, Jera *17. marca 1863, +27. marca 1863, Jera *24. februarja 1863, Antonija *7. junija 1865, Franc *10. januarja 1867, Janez *18. junija 1869

74 (pri) Toniki, Kveder, Tonik

▲ ANTON MELE, stari gospodar, *12. januarja 1795, MARIJA *1812, +21. oktobra 1860, otroci: Marjeta *1832, +1856, Logatec, Ana *1822

▲ NIKOLAJ KERŽE (Kershe), hišni gospodar, *2. decembra 1818, poročen z Antonovo hčerjo ANO MELE, otroci: Marija *24. oktobra 1844, +1851, Franc *22. julija 1847, Anton *9. junija 1850, Jera *3. marca 1853, Lovrenc *8. avgusta 1857, Simon *26. oktobra 1860, Jakob *7. julija 1866

75 Kveder

▲ JURIJ ČOT (Zhot) *19. aprila 1801, +9. junija 1848, HELENA PETKOVŠEK *1808, +29. februarja 1864, otroci: Marija *1824, poročena v hišo št. 175, Elizabeta *1833, +19. maja 1869, Uršula *1835, služi na Dunaju, Marjeta *1840, +1843, Janez *27. aprila 1844, klatež, zanesenec, poročen 27. februarja 1865, Katarina *5. novembra 1846, +1852, Franc *29. septembra 1848, +1851

▲ Jurijev sin Janez Čot, 27. februarja 1865 poročen z URŠULO LESKOVEC iz Hotedersice, *1838, otroci: Janez *31. maja 1866, Frančiška *3. marca 1868, +15. oktobra 1868, Jakob *27. junija 1869, +15. oktobra 1869

▲ Janez ČOT *12. junija 1769, +1849, hči: Marija *1813, +1840

76 Slan (°Slana)

▲LUKA VALIČ (Valizh) *6. oktobra 1803, MARIJA SUSTERŠIČ *1808, +1853, otroci: Marija *21. februarja 1837, poročena v Rovte, Luka *1839, +1845, Apolonija *3. februarja 1842, poročena 1863 na Staro Vrhniko, Jernej *19. avgusta 1844, Helena *20. marca 1847, +1845

▲URŠULA VALIČ, stara gospodinja, *1770, +1848, hčere: Neža *1806, +1855, Marija *1811, v Postojni, Mina *1799, +1863, v Ljubljani, v Trstu

▲Lukov sin Jernej Valič, 27. februarja 1865 poročen z MARIJO JESENOVEC iz Smrečja v fari Podlipa, *1844, otroka: Marija *9. januarja 1866, Janez *10. decembra 1867

Ana JESENOVEC, Marijina sestra

77 Točk (Tozhk, °pri Točku)

▲ANTON KRAŠOVIČ (Krashoviz), gostač, *11. januarja 1803, +22. septembra 1867, JERA *1807, +1855

▲PAVEL MESEC (Mesetz), hišni gospodar, *15. januarja 1812, APOLONIJA HOMOVC *1818, otroci: Marija *9. junija 1844, +10. januarja 1870, Franc *22. septembra 1846, Gregor *5. marca 1849, +1855, Frančiška *1851, Ignac *29. septembra 1855, Janez *18. maja 1863

Jurij OGRIN, nezakonski sin, *22. aprila 1842, +1856,

Marija MESEC, Marijina nezakonska hči, *1868 v Ljubljani, +5. marca 1868

▲Pavlov sin Franc Mesec, poročen 3. avgusta 1868 z JERO MLINAR, *17. marec 1838

78 Mihevček (Miheuzhk)

▲IVAN VIHTELIČ (Vihtelizh) *26. januarja 1809, JERA ALBRECHT *1805, +10. marca 1867, otroci: Janez *14. maja 1833, vojak, Marija *1828, poročena 21. septembra 1857 v Trst, Terezija *1836, v Trstu, +23. avgusta 1868, Frančiška *20. marca 1840, +23. avgusta 1868, v Trstu, Neža *16. januarja 1843, poročena

1868 v Trst, Anton *5. maja 1847, služni

Jakob VIHTELIČ, nezakonski sin Marije, *13. julija 1855, pri materi v Trstu

▲Ivanov sin Janez Vihtelič, poročen 10. februarja 1862 s TEREZIJO TERPIN z Vrhniške št. 31, *29. septembra 1936, otroci: Janez *14. decembra 1862, Ignac *14. decembra 1862, Ignac *23. julija 1865, Jakob *23. julija 1868, +3. novembra 1868

79 Pance (Panze)

▲MATIJA PEČELIN (Pezhlin) *15. februarja 1802, +27. aprila 1867, MARIJA KORENČAR (Korenzhar) *1803, otroci: Matevž *3. septembra 1834, Marija *1825, +1849, Neža *1832, poročena Štular 1853 na Vrhniko +1853, Frančiška *1839, služni, Elizabeta *4. novembra 1841, služni v Ljubljani, Marjeta *22. junija 1845, poročena v Ljubljano 8. avgusta 1869, Helena PEČELIN, Marjetina nezakonska hči, *2. maja 1867, +4. septembra 1867

▲NEŽA BRUS *1837, 1863 poročena z Matevžem

80 Pintar (°Pintar, Gašparuc)

▲LOVRENC SILVESTER *30. julija 1819, sedaj gostač na Drenovem Griču št. 16, MARIJA ŠURCA (Shurza) *1821, otroci: Marija *30. novembra 1842, Marjeta *27. junija 1845, +30. julija 1857, Ivana *24. avgusta 1848, Helena *1851

▲TOMAŽ ŠURCA *7. decembra 1779, +1849, stari gospodar, MARIJA *1792, +1853, otroci: Helena *1812, +1850, Jera *1827, poročena 30. julija 1860 s čuvajem

▲VALENTIN KERVIŠAR *14. februarja 1813, posestnik hiše

Uršula SLAVC *1805, ovdovela Valentinova sestra

Marija SLAVC +1844, v Trstu, Franc SLAVC, Marijin nezakonski sin, *11. septembra 1869

Ivana SLAVC *1848

81 Špikelj (Shpikel)

▲ MATEVŽ JAVORNIK (Javornig) *12. septembra 1779, +1842, MARIJA *1789, +1. marca 1857, otroci: Janez *1808, +1842, Simon *27. oktobra 1815, Marija *1818, Neža *1820

Marija JAVORNIK *1785

Marija JAVORNIK *1782, +1851, gospodarjeva sestra

82 Čednik (Zhednik)

▲ MARTIN MEDVED *29. oktobra 1799, BARBARA *1800, +1. maja 1867, otroci: Marija *1833, +1851, Barbara *1837, služi v Ljubljani, Jera *2. marca 1842, v Cerknici

▲ GAŠPER KERŽE (Kershe) *1772, +1840, MARJANA *1795, Hrib

Jera KERŽE *1792, +1845

Janez MEDVED, Martinov brat, +1836

▲ JAKOB HOMOVC *29. aprila 1830 s Stare Vrhnikе št. 6, poročen z Martinovo hčerjo MARIJO MEDVED *1833, otroci: Marija *26. novembra 1852, Jakob *8. aprila 1855, Valentin *9. novembra 1857, dvojčki *12. oktobra 1860 Terezija, +30. septembra 1861, in Uršula +3. oktobra 1861, Janez *3. julija 1862, +14. julija 1862, Janez *1. julija 1863, Ignac *19. julija 1865, Jera *1. marca 1867, Franc *4. februarja 1869, +8. marca 1869

83 Primc (Primz, °pri Meksikancu, Primc)

▲ JANEZ FURLAN, tretjinski kmet, *1. junija 1815, +14. februarja 1865, ANA ŠUŠTERŠIČ (Shustershiz) *1818, otroci: Janez *7. januarja 1843, Jernej *13. avgusta 1845, vojak, Marija *1. februarja 1844, poročena 1869 v Ljubljano, Elizabeta *2. novembra 1847, +1855, Frančiška *18. septembra 1849, Ivan *2. junija 1855, Tomaž *14. decembra 1857, dvojčki *15. novembra 1859 Katarina, +6. julija 1863, in Elizabeta +20. novembra 1859

Franc ŠUŠTERŠIČ, Marijin nezakonski sin, *11. septembra 1867

▲ Janez Furlan, drugič poročen 25. januarja 1869 z MARIJO LAVRIŠE iz Horjula *28. januarja 1846, sin: Janez *6. decembra 1869

▲ BLAŽ FURLAN, stari gospodar, *2. februarja 1779, sin: Andrej *20. novembra 1818

84 Gašpur (Gashpur)

▲ JOŽEF KUNSTEL *28. februarja 1805, MARIJA KENK *1805, otroci: Marija *1828, poročena 1865 v Trst, Katarina *1831, +1855, Ivana *1834, poročena 1865 v Devica Marija v Polju, Mihael *25. septembra 1836, Marjeta *1839, poročena 4. februarja 1861 z gostačem Karlom Japljem na Vrhnikih št. 148, Apolonija *1. februarja 1842, služi v Trstu, Ana *2. julija 1844, poročena 1865 v Trst

Tomaž KUNSTEL, Katarinin nezakonski sin, *20. decembra 1853

▲ Jožefov sin Mihael Kunstel, poročen 3. februarja 1862 z MARIJO MELE z Vrhnikе št. 174, otroci: Frančiška *18. novembra 1863, Marija *30. avgusta 1866, Ignac *31. julija 1869

Marija KUNSTEL, stara gospodinja, *1772, +1850

85 Povše (Povshe)

▲ TOMAŽ PETKOVŠEK (Petkovsheg) *13. decembra 1799, +1849, JERA *1803, +1850, otroci: Gregor *2. marca 1828, Jakob *18. julija 1830, Štefan *22. decembra 1834

Tomažev sin Gregor Petkovšek, poročen z JERO JAPELJ, *1831, otroci: Franc *14. januarja 1852, na Reki, Janez *6. oktobra 1855, Ivana *12. decembra 1857, Marija *17. septembra 1861, Terezija *22. avgusta 1864, Frančiška 23. aprila 1868

▲ MAGDALENA PETKOVŠEK, stara gospodinja, *1763, +1841, otroka: Simon *23. oktobra 1807, Pavel *23. januarja 1810, na Koroškem

86 Šklepec

▲ JURIJ VOLJČ (Volzh) *15. aprila 1799, prej v hiši št. 212, MARIJA HODNIK *1799,

otroci: Jurij *29. marca 1826, Neža *1824, Marija *1829, poročena 17. maja 1858 v Hrib št. 27, Ivana *1832, poročena v Hrib, Frančiška *10. decembra 1839, poročena 8. februarja 1858 v hišo št. 87, Helena *4. maja 1842, poročena 1. februarja 1867 v hišo št. 164, Frančiška *24. januarja 1855

▲Jurij, drugič poročen 23. novembra 1857 s FRANČIŠKO PODLIPEC z Vrhniko št. 38 *1835, otroci: Marija *16. septembra 1858, +26. septembra 1858, Karel *18. oktobra 1859, Marija *28. septembra 1861, +27. julija 1862, Marija *7. avgusta 1863, Terezija *19. septembra 1866, Janez *21. maja 1869, +8. junija 1869

87 Štorovc (Shtorouz)

▲MIHAEL SLUGA *8. septembra 1792, +3. maja 1859, HELENA *1801, +31. oktobra 1856, otroka: Marija *1833, poročena 1860 v Ljubljano, Janez *2. junija 1836

▲MIHAEL SLUGA, stari gospodar, *30. septembra 1763, otroci: Jurij *27. maja 1803, Jera *1807, +1855, poročena Igljč na Planino Frančiška SLUGA, Jerina nezakonska hči, *30. novembra 1840

Anton SLUGA, Jerin nezakonski sin, *4. junija 1850

Marija SLUGA *1798, Mihaelova sestra

▲Mihaelov sin Janez Sluga, poročen 8. februarja 1858 s FRANČIŠKO VOLJČ *10. decembra 1839, z Vrhniko št. 86, otroci: Frančiška *23. novembra 1860, Jera *4. marca 1863, Marija *13. junija 1865, Ivana *11. februarja 1868

88 (pri) Matevži na Lastu (per Mattäushi na lastu)

▲MATEVŽ FURLAN, tretjinski kmet, *1. avgusta 1795, HELENA *1809, +1849, otroci: Marija *1835, Matevž *30. septembra 1842, +1845, Franc *30. septembra 1842, Tomaž *8. decembra 1843, Jera *13. marca 1845, Martin *5. novembra 1846, Elizabeta *8. novembra 1848, +1850

▲Matevž Furlan, drugič poročen z MARIJO RUPNIK *1806

▲SERŠE (Sershe) – otroci brez staršev: Matevž *15. septembra 1820, Borovnica, otroci brez staršev: Jakob *17. julija 1825, Marija *1828, Dolenjska, Jožef *1832, Trst Košak, zamenjal s hišo št. 188

▲GAŠPER SLABE *2. januarja 1804, MARIJETA KRAŠOVČ *1802, poročena 1827, otroci: Matjaž *16. februarja 1829, Jakob *13. julija, Marija *20. junija 1835, Ana, poročena v Hrib št. 53

89 Mrovč (Mrovz)

▲JURIJ VIHTELIČ (Vihtelizh) *14. marca 1811, LUCIJA LAVRIN iz Sinje Gorice, *decembra 1822, +14. avgusta 1855, otroci: Martin *16. oktobra 1844, +14. avgusta 1855, Marija *26. januarja 1846, +12. aprila 1849, Neža *30. decembra 1847, +1. oktobra 1850, Terezija *8. oktobra 1849, +8. avgusta 1850, Frančiška *16. februarja 1853, v službi pri Jelovšku, Jurij *20. aprila 1855

▲Jurij Vihtelič, drugič poročen z MARIJO MROVLE s Stare Vrhniko, *1819, otroci: Marija *12. avgusta 1857, Ana *31. avgusta 1860, +5. septembra 1860

▲MIHAEL VIHTELIČ, stari gospodar, *10. februarja 1790, +3. aprila 1868, MARIJA *1791, +1855, otroci: Neža *1813, poročena 1841 na Vrhniko v hišo št. 123, Lovrenc *1816, +1845 v Ljubljani, Jakob *4. julija 1823, vojak, poročen 1851, +1854, Anton *22. maja 1826, poročen v Trst,

90 Raztresen (Restresen)

▲MATEVŽ MIVŠEK (Miushek) *10. septembra 1810, TEREZIJA LESKOVIC *15. oktobra 1817, iz Hotederšce, otroci: Janez *27. decembra 1842, Franc *4. aprila 1846, služi v Ljubljani, Mihael *30. septembra 1849, Jernej *2. avgusta 1855, Jera *15. marca 1852, Jakob *11. julija 1858

▲JOŽEF MIVŠEK, stari gospodar, *10. marca 1768, +1851, otroka: Simon *20. oktobra

1813, Logatec, Marija *1806, služi pri Lenarčiču

91 Kopaček (Kopazhk)

▲ JAKOB GROM *24. julija 1809, +1855, URŠULA *1803, otroci: Jakob *2. julija 1830, +1848, Jožef *19. marca 1838, Lovrenc *27. julija 1840, +1868 na Tirolskem, Franc *4. decembra 1842, Elizabeta *1. novembra 1844

Ivana GROM, Elizabetina nezakonska hči, *8. maja 1869

▲ Jakobov sin Jožef Grom, poročen 3. februarja 1864 z NEŽO GRUM s Stare Vrhniko št. 9, *1841, otroci: Ivana *24. decembra 1864, +31. decembra 1864, Ivana *1. novembra 1866, +11. junija 1868, Frančiška *12. novembra 1868

Marija OBLAK *1830, poročena na Drenov Grič

Marija KAVČIČ *1807, dekla

92 Skurjevec (Skurjeuz)

▲ ANREJ KERVINA, stari gospodar, *16. novembra 1789, +1849, MARIJA *1792, +12. januarja 1869, otroka: Marija *1817, Matevž *5. septembra 1830, +1850

▲ Andrejeva hči Marija Kervina, poročena z JANEZOM JAVORNIKOM (Javornig) *1808, +1844, hči: Marija *4. decembra 1842, poročena v Pulj, delala v Trstu

▲ Andrejeva hči Marija Kervina, drugič poročena z JURIJEM JESENKOM, *aprila 1819, otroci: Janez *29. avgusta 1854, dvojčka *18. julija 1857: Ignac +14. novembra 1859, Lovrenc +22. julija 1858, Franc *5. decembra 1860

Primož KERVINA *12. maja 1768, +1849

Marija TREVEN (Treun) +1850, star 70 let

Marko CELARC +17. oktobra 1866

93 Cigara (Zigara)

▲ FRANC ARHAR (Arher) *3. oktobra 1814, HELENA JELOVŠEK (Jeloushek) *1803, +12. novembra 1858, njena hči Lucija *1835, poročena 7. junija 1858 v hišo št. 144 na Vrhniku

▲ Franc Arhar, 7. februarja 1859 drugič poročen z MARIJO LENARČIČ iz Sinje Gorice, *29. septembra 1837, otroci: Janez *25. aprila 1841, Jožef *7. marca 1864, Marija *21. novembra 1866

94 družina pod št. 30 (°Dermaša)

JURIJ ŠTIRN *1840

▲ SIMON ŠTIRN, posestnik, *13. oktobra 1836, poročen 27. februarja 1865 z URŠULO KOVAČ iz Male Ligojne, *1840, otroka: Janez *19. maja 1866, Marija *6. septembra 1868, +28. julija 1869

▲ Marija ŠTIRN, stara gospodinja, *1795, +21. oktobra 1860, otroka: Peter *1821, +1845, Jakob *6. aprila 1826 na Koroškem

Lenka ČELESNIK (Zhelesnik) iz Ligojne

95 Tičk (Tizhk), Tiček

▲ MATEVŽ ČOT (Zhot) *10. avgusta 1795, URŠULA *1802, +28. marca 1857, otroci: Lucija *1825, +9. maja 1868, Gregor *29. februarja 1832, Jakob *1841, +1843, pohabljenec

Janez ČOT, Matevžev brat, *12. maja 1810, +13. junija 1869

Neža, poročena v Hrib

▲ MATEVŽ KRAŠOVIČ *7. februarja 1824, poročen z Lucijo, hčerjo Matevža Čota, otroci: Jera *1851, +7. julija 1865, Franc *23. oktobra 1853, Marija *17. januarja 1857, +3. oktobra 1859, Ivana *22. decembra 1859, Marija *29. septembra 1863, Elizabeta *31. oktobra 1867, +12. maja 1868

▲ Matevž Krašovič, 1. februarja 1869 drugič poročen z JERO VRHOVC iz Horjula

96 Osevník (Oseunk, °Avsenek)

▲ JURIJ PAJSER (Paiser) *22. marca 1798, +12. novembra 1863, MAGDALENA SERČ-

NIK (Serzhnik) *1809, otroci: Marija *1830, pri Jelovšku, Franc *25. marca 1832, +1853, Apolonija *2. februarja 1842, pri Maroltu, Anton *19. maja 1847

▲ Jurijev sin Anton Pajser, poročen novembra 1869 z MARIJO VRHOVC iz Horjula, *1849

Tomaž PAJSER *10. decembra 1801

97 Pikec (Pikez)

▲ ANTON PREVC (Preuz) *7. januarja 1800, +1846, MARJETA *1812, +14. novembra 1858, otroci: Janez *14. maja 1820, Marija *1822, Terezija *1826 v Ljubljani, +1855, Anton *26. maja 1830, vojak, v Oberhollabrunn, Simon *24. oktobra 1835, poročen 1859, Primož *1840, +1843

▲ Antov sin Janez Prevc, poročen z MARIJO MIVŠEK (Miushek), *26. decembra 1818, otroci: Janez *23. avgusta 1850, Matija *24. februarja 1848, +1851, Simon *25. oktobra 1855, +20. julija 1857, Terezija 7. oktobra 1858, +15. maja 1869, Jernej *24. avgusta 1863

Marija MIVŠEK, Marijina nezakonska hči, *24. maja 1859

Primož ČERNE (Zherne) *8. maja 1812

98 Ilč (Ilzhk, °Iljček)

▲ JANEZ NOVAK *20. junija 1807, +28. avgusta 1859, LUCIJA SLABE *1813, otroci: Marija *1834, Janez *27. oktobra 1836, poročen 28. oktobra 1867 v Verd 57, Marjeta *3. junija 1839, Matevž *11. septembra 1845, +1849

▲ Janezov sin Janez Novak, 11. februarja 1867 poročen z NEŽO PETAVS z Vrhnike št. 213

Helena SLABE, gospodinjinina sestra, *1826, +1848

99 Grojec

▲ MATIJA SUHADOLNIK *23. februarja 1799, NEŽA *1810, otroci: Gregor *8. mar-

ca 1826, vojak, Apolonija *1831, v Ljubljani, +1851, Mihael *23. septembra 1832, služi v Verdu, Neža *18. decembra 1842, +1847, Franc *1848, +1851

▲ Matijev sin Gregor Suhadolnik, 6. februarja 1860 poročen z JERO KUCLER iz Zaklanca, *17. februarja 1838, otroci: Matija *1. februarja 1861, Franc *21. oktobra 1862, Jakob *5. julija 1868

Gašper SUHADOLNIK, brat Matije starejšega, *4. januarja 1801, vojak, poročen 1841, Frasen 106

100 Pernuš (Pernush)

▲ MARTIN KRAŠOVIC (Krashoviz) *7. novembra 1784, +1850, MARIJA KUNC (Kunz) *1795, otroci: Matevž *9. septembra 1820, +16. septembra 1866, Marija *1824, Janez *10. junija 1827, Helena *1831, +27. decembra 1858, Neža *1833, 1866 poročena v Gorico

Mihael KUNC, gospodinjin brat, *20. november 1803, +1848

▲ Martinov sin Matevž Kunc, poročen z ELIZABETO PETKOVŠEK *1826, otroci: Marija *26. novembra 1846, Janez *24. junija 1849, Ana *4. julija 1855, Frančiška *2. aprila 1858, +7. aprila 1858, Marjeta *19. julija 1859, Ivana *11. aprila 1863, Frančiška *7. septembra 1865, +10. septembra 1865, Frančiška *25. avgusta 1866

101 Šubc (Shubz) na Vasi

▲ MARIJA JERINA, četrtninska kmetica, *1798, +1854, otroci: Neža *1816, poročena 1842, Marija *1820, Jurij *23. aprila 1824, Franc *4. oktobra 1829, Helena *1828, poročena 23. februarja 1857 kot gostačka na Vrhniki, Ana *1833 na Reki, Uršula *1835 v Trstu,

Franc JERINA, Helenin nezakonski sin, *10. marca 1855, + 19. oktobra 1869

Frančiška JERINA, Marijina nezakonska hči, *25. februarja 1847

▲ Marijin sin Franc Jerina, 6. februarja 1860 poročen s KATARINO JAPELJ iz Bevk, *22. oktobra 1835, otroci: Franc *16. novembra 1860, Frančiška *12. novembra 1862, Matija *24. februarja 1865, +17. septembra 1865, Marija *29. oktobra 1866, +18. maja 1868, Janez *5. junija 1869

102 Močan (Mozhan)

▲ MATEVŽ ŠURCA (Shurza) *11. septembra 1792, +17. avgusta 1857, MARIJA *1790, +5. junija 1869, otroci: Marija *1812, na Reki, Jera *1817, Helena *1819 v Ljubljani, Mina *1821, poročena 1851 na Reko, Ana *1823, poročena 1855 v Borovnico, +1857 na Otoku, Andrej *13. november 1826, Terezija *1828, poročena 1858, +1862 na Reki, Simon *20. oktober 1830, Frančiška *1834

Tomaž ŠURCA, Marijin nezakonski sin, *12. decembra 1840, +13. avgusta 1865 v Zagorju

Marica ŠURCA, Marijina nezakonska hči, *27. februarja 1843, pri materi na Reki

Jakob ŠURCA, Marijin nezakonski sin, *22. julija 1847, v špitalu v Trstu

Alojz ŠURCA, Terezijin nezakonski sin, *1854
Jera RUPNIK, stara gospodinja, *1776, +1845

▲ Matevžev sin Andrej Šurca, poročen z URŠKO BAJC iz Logatca, *1832, otroci: Janez *10. maja 1854, Anton *31. maja 1856, +18. februarja 1862, Franc *4. oktobra 1858, Pavel *20. januarja 1862, Matija *19. februarja 1864, Lovrenc *9. avgusta 1868

▲ JANEZ JANEŽIČ *1849, ANA, sin: Franc *13. aprila 1851

103 Grom

▲ ANDREJ NAGODE *22. novembra 1799, +1. avgusta 1869 kot gostač, APOLONIJA *1815, +1853, otroci: Matevž *13. septembra 1833, odšel 1865 v Mehiko, Janez *20. decembra 1841, +1851, Marija *1826, poročena v Ligojno, Jera *15. februarja 1840, +1850, Jernej *12. avgusta 1846, +1853, Jernej *12.

avgusta 1848 (!), +1850

▲ Andrej Nagode, drugič poročen z JERO POPIT *1829, otroci: Luka *12. oktobra 1856, Matija *15. februarja 1858, +10. avgusta 1859, Janez *7. decembra 1859, Jožef *16. marca 1862, Frančiška *26. februarja 1864, +19. avgusta 1865, Frančiška *27. septembra 1866

104 Farbar

▲ MATEVŽ FIKSEL (FIXEL) *2. septembra 1820, JERA SIMON *1827

▲ APOLONIJA FIKSEL, stara gospodinja, vdova, *1790, otroka: Neža *1819, Marija *1820, služi v Trstu

Valentin FIKSEL, Apolonijin svak, *1793, +1846

105 Šimc (Shimz)

▲ SIMON BRENČIČ (Brenzhizh) *27. oktobra 1817, +19. januarja 1869, APOLONIJA ŽITKO *1819, otroci: Janez *16. avgusta 1840, Lovrenc *10. avgusta 1846, Jakob *12. julija 1852, pri Sanku, pri Umku

Jurij ŠTIRN, preužitkar, *1800, +9. oktobra 1867

▲ SIMON BRENČIČ, stari gospodar, *26. oktobra 1788, +1851, hči: Marija *1821, +1855

Janez KERŽMAN (Kershman), malopridnež, *1797, +1845

▲ Simonov sin Janez Brenčič, 26. januarja 1863 poročen z MARIJO SLABE *1838, Vrhnika 53, otroci: Marija *15. marca 1864, +6. oktobra 1866, Janez *24. decembra 1866, +30. aprila 1868, Jakob *14. aprila 1869

106 Smrekar (°Fecek)

▲ JERNEJ HODNIK *24. avgusta 1825, iz hiše Vrhnika št. 163, JERA KUCLER (Kuzler) iz Velike Ligojne *1828, otroci: Matjaž *29. junija 1851, Jera *14. marca 1854, Marija *26. marca 1857, Gašper, postumus, *5. januarja 1861, +20. februarja 1862

107 Smrekarjevi dediči, (pri) Luku, (prej gostači v hiši št. 287)

▲LUKA PETROVČIČ *2. oktobra 1810, NEŽA HATELIN *1814, otroci: Anton *9. junija 1841, poročen 1863, učitelj v Horjulu, Jožefa *14. februarja 1843, Marija *8. avgusta 1844, Elizabeta *18. novembra 1852

108 Stari Smuk

▲FRANC SMUK *23. marca 1825, +1854, MARIJA OBLAK *8. avgusta 1834

109 Bertuci (Bertuzi)

▲JANEZ PETAVS, tretjinski kmet, *20. decembra 1802, JERA ŠURCA *1806, otroci: Janez *27. decembra 1828, poročen v Hrib št. 21, Marija *1830, poročena v Borovnico, Franc *29. marca 1833, Pavel *26. januarja 1842, Jera *1838, poročena v hišo št. 57, Valentin *24. januarja 1848

▲MATEVŽ PETAVS, stari gospodar, *7. julija 1769, +1849, sinova: Simon *29. septembra 1811, Primož *29. maja 1817, poročen v hišo št. 51

▲Janezov sin Franc Petavs, 14. februarja 1859 poročen z ANO PODLIPC iz hiše št. 209, *25. junija 1841, otroci: Franc *3. februarja 1860, Janez *11. avgusta 1861, Jakob *5. julija 1863, Ignac *30. julija 1865, Ivana *26. maja 1867, Marija *25. decembra 1869

110 Zalar

▲TEREZIJA PIŠEK (Pishek) *1793, +5. februarja 1869

▲PAVEL SIMON *20. januarja 1797, iz hiše št. 26, MARIJA KOBETIČ *20. januarja 1801, sin: Pavel *28. julija 1839, poročen 29. junija 1869 na gradu Endel pri Mariboru

Terezija PIŠEK, preužitkarica, prejšnja gospodinja, *1788, +5. februarja 1869

Neža PIŠEK, mati starega gospodarja, *1760, +1847

111 Blažca (Blazhza, ^oIpavec, Blažca), domec

▲ANTON ZALAZNIK (Salasnik) posestnik, iz hiše št. 180, *15. januarja 1839, ELIZABETA LESKOVEC iz Hotederšice, poročena 1863, otroci: Franc *6. februarja 1866, Janez *13. septembra 1868, Marija *1. septembra 1864

112 Kovač (Kovazh)

▲JANEZ LANGENWALTER *27. aprila 1801, +20. septembra 1867, HELENA MASLE *1802, +2. septembra 1860, otroci: Jera *1822, poročena 1845 v hišo št. 19, Simon *27. oktobra 1827, Marija *1830, poročena 21. septembra 1857 v hišo št. 154, Štefan *23. decembra 1831, poročen 1868 v Logatec, Pavel *23. januarja 1834, poročen 1859 v Godovič, Ignac *31. januarja 1836, Zagorje, Frančiška *1838, Helena *27. maja 1841, poročena 1869 v Trst, Ignac *15. maja 1843, Terezija *16. septembra 1847, v Trstu

▲JOŽEF LANGENWALTER, stari gospodar, *1775, +1847, hči: Marija *1814, +1844, v Ljubljani

▲Janezov sin Simon Langenwalter, poročen 8. februarja 1858 z MARIJO GRUM z Vrhniške št. 28, *3. aprila 1838, otroci: Franc *27. januarja 1859, Simon *2. oktobra 1860, +17. novembra 1860, Ana *22. januarja 1863, +7. januarja 1863, mrtvorojena deklica 25. junija 1864, Ivana *14. maja 1867, +14. maja 1867

113 Strizhk, Striček

▲MATEVŽ KAVČIČ (Kauzhizh) *1804, +1844, HELENA *1806, otroci: Franc *31. maja 1835, poročen 1. februarja 1869 kot gostač, Helena *12. junija 1842, Janez *8. aprila 1845, +1847

▲MAGDALENA KAUCIČ, vdova, *18. novembra 1807, +1841, otroci: Helena *1811, +1841, Uršula *1813, +22. decembra 1866 v Ljubljani, Marija *1818, poročena na Vrhniku, Mihael *31. avgusta 1821, poročen kot gostač 20. februarja 1860 v Hrib, Nikolaj *5. novembra 1824

Andrej FURLAN, umrl 1850, star 30 let

▲Matevževa vdova Helena Kavčič poročena 15. oktobra 1860 z JANEZOM MODRIJA-NOM iz Rovt, *25. septembra 1830, otroci: Matevž *17. septembra 1863, +26. julija 1864, Marija *23. septembra 1864, Valetin *12. februarja 1867

114 Feigel, Feajgel (°Feigel, Strikar)

▲MARJETA FAIGEL (FEIGEL) vdova, *1794, v Ljubljani, otroci: Anton *23. aprila 1829, prebiva neznano kje, Jakob *15. junija 1833, Marija *1825, poročena 1859 v Ljubljani z najemnikom, Ivana *1827, poročena v Ljubljani, +1858, Jera *1831, poročena 1860 v Ljubljani z železniškim progovnim delavcem v Zagorju

▲Marjetin sin Jakob Fajgel, poročen z LUCIJO JELOVŠEK z Vrhniko št. 93, *1835, otroci: Janez *1. junija 1859, Katarina *25. novembra 1860, +1. avgusta 1861, Franc, rojen v Zagorju

▲JAKOB ŠTULAR, posestnik, *9. aprila 1826, NEŽA PEČELIN *1832, otroci: Jakob *17. maja 1858, Marija *13. septembra 1854, ANTONIJA *4. junija 1856, Ivana 5. junija 1862, Frančiška *29. februarja 1864, Jožefa *7. maja 1866, Ana *10. avgusta 1868

115 Dermašek (Dermashek)

▲MARTIN SLUGA *11. novembra 1806, APOLONIJA ULELE *1790

116 Dolenc (°Dolenc pri Johani)

▲JANEZ VREČAR (Urezher) *16. maja 1797, sedaj prebiva na št. 24, HELENA KOS *1797, otroci: Janez *26. maja 1821, +7. avgusta 1853, vojak, prebiva na št. 24, Marija *1822

Ivana VREČAR, Ivanina nezakonska hči, *17. decembra 1845

▲JURIJ PLAHTER *1802, +3. marca 1857, MARIJA VREČAR, Janezova hči, otroci: Franc *aprila 1856, Frančiška *1850, Marija *1853, Jožefa *30. januarja 1858, Ivana *20. aprila 1861, Alojz *18. maja 1866

117 Krašec (Krashz, Krašč)

▲ŠTEFAN KRAŠOVIC (Krashoviz) *25. decembra 1821, poročen 1843, NEŽA TIKSEL (Tixel) *25. maja 1819, otroci: Anton *3. junija 1844, Matija *21. januarja 1848, Gašper *30. decembra 1853, Pavel *2. januarja 1858, +29. januarja 1859

▲GAŠPER KRAŠOVIC, stari gospodar, +1844, MARIJA, otroci: Anton *25. maja 1826, vojak, Marija *1813, poročena v Ljubljano, Jera *1816, poročena, +1841

Anton KRAŠOVIC, Štefanov brat, *24. maja 1826 v Bistri

118 Berlinček (Berlinzhk, Berlinček)

▲PETER ŠUŠTERŠIČ (Shustershiz), *11. junija 1801, +12. maja 1867, MARIJA TROŠT (Trost) *1808, otroci: Valentin *6. februarja 1837, Helena *1839, poročena 15. junija 1857 v Ljubljano, Matevž *21. septembra 1843, vojak, Jožef *26. februarja 1846, +1851, Marija *6. avgusta 1847, +1848

Mihael TROŠT *1820

▲MARIJA TROŠT, stara gospodinja, *1782, +1849, hči: Elizabeta *1820, Pavel TROŠT, Elizabetin nezakonski sin, *24. januar 1848

▲Petrov sin Valentin Šušteršič, poročen 1862 z JERO HROVAT iz Blagovice, *1839, otroci: Franc *28. septembra 1861, Janez *22. junija 1863 v Špitaliču, Jožef *6. aprila 1865 v Greis in Steinen, Jožefa *26. februarja 1868 v Špitaliču

119 Klobučar (°Klobčar)

▲GAŠPER CUKALE (Zukale) *5. januarja 1808, MARJETA *1802, otroci: Andrej *23. novembra 1831, poročen 1868, Vincenc *18. januarja 1839, v Logatcu, Valentin *5. februarja 1842, poročen 1866 v Logatec, Julijana *13. februarja 1846

Katarina MIVŠAK (Miuschag) *3. aprila 1806

▲Gašperjev sin Janez Cukale, poročen 27.

januarja 1868 s HELENO SLABE s Stare Vrhnike, *19. marca 1846, sin: Janez *24. decembra 1868

120 Hlebcav Jakob

▲ JAKOB PETKOVŠEK (Petkaushek) *6. julija 1819, HELENA KRAŠOVIC *1806, +25. maja 1864, otroci: Anton *19. januarja 1844, vojak, Marija *5. januarja 1842, služi v Ljubljani, Franc *28. marca 1846, +1853, Helena *18. aprila 1855, Ivana *21. maja 1857, +20. julija 1857

▲ Jakob Petkovšek, drugič poročen z MARIJO LESKOVIC z Jeličnega Vrha v fari Čudenberg, dvojčka: *1. januarja 1866 Gašper in Neža (umrla februarja 1866)

▲ MARIJA PETKOVŠEK *1791, +1853, sin: Franc *26. marca 1822, poročen 1866 na Hrvaskem

121 Tavčar (Tauzhar)

▲ MATEVŽ KRAŠOVC *15. septembra 1777, +11. maja 1859, v hiši št. 48, sin: Tomaž Gašper *1. junija 1820, vojak

▲ GAŠPER KRAŠOVC, posestnik iz hiše št. 48, *28. decembra 1841, poročen 27. januarja 1868 z MARIJO NOVAK iz Verda št. 7, *11. avgusta 1845, hči: Frančiška *28. februarja 1869

Marija ČADEŽ (Zhadesh) *1778, +1843

122 Par

▲ JURIJ RODE *18. aprila 1820, +28. februarja 1863, NEŽA JERINA iz hiše št. 101, *1816, otroci: Jernej *17. avgusta 1844 na Koroškem, Neža *21. januarja 1846, Jakob *7. julija 1848, Marija *1850, Anton *9. januarja 1856, +31. oktobra 1866, Lovrenc *5. julija 1858, +29. oktobra 1868

▲ JAKOB RODE, stari gospodar, *3. februarja 1794, MARIJA

Neža (RODE) *1787, +1848

▲ JOŽEF RODE *3. februarja 1794, +26. januarja 1863, MARIJA JESENOVIC, rojena

Pišler *1792, +18. aprila 1864

Pavel PIŠLER, Marijin nezakonski sin, *25. januarja 1822

Jernej JESENOVIC *20. avgusta 1835, vojak

Marija JESENOVIC *1833, poročena 1863 v Trst

Helena JESENOVIC *1837 v Trstu

Apolonija JESENOVIC *1839 v Trstu

123 Model

▲ MARTIN MIHEVC *10. novembra 1813, NEŽA VIHTELIČ (Vihtelizh) *1813, +1855, otroci: Tomaž *21. decembra 1841, +1849, Gregor *3. marca 1845, Elizabeta *18. novembra 1846 v Bistri, Tomaž *12. decembra 1849, Janez *2. maja 1854

▲ ANA MIHEVC, stara gospodinja, *1791, +3. decembra 1857, hči: Elizabeta *1818, Ljubljana

Jurij MIHEVC, Elizabetin nezakonski sin, *21. aprila 1846

Marija MIHEVC, Elizabetina nezakonska hči, krščena 1854 v Ljubljani

▲ Martinov sin Gregor Mihevc, posestnik, poročen 3. februarja 1869 z MARJETO KRAŠOVIC z Vrhnike št. 48, *1849

124 Mesec

▲ ANDREJ MESEC *13. novembra 1808, MARIJA TOMŠIČ (Tomshizh) iz Dobrove, *2. aprila 1823, otroci: Gašper *12. decembra 1843 na Koroškem, Neža *10. januarja 1846, +1848, Marija *5. avgusta 1848, +1850, Janez *15. maja 1851, Marija *18. marca 1857, +28. junija 1858, Jožef *18. marec 1859, Neža *31. decembra 1861, +22. februarja 1864, Marjeta *7. julija 1863, +18. decembra 1863, Anton *28. maja 1866

Tomaž FRAT *17. decembra 1814

Jožef MESEC, Nežin nezakonski sin, *27. januarja 1825, vojak na Koroškem

125 Dominikov Martin, Klama

▲ MARTIN SILVESTER *4. novembra 1813, MARIJA *1820, +1848, otroci: Franc *3. februarja 1841, Jožef *9. marca 1844, Ana *24. junija 1846, +1848

▲ Martin Silvester, drugič poročen z NEŽO *1820

▲ JANEZ NOVAK *27. oktobra 1836, poročen 11. februarja 1867 z NEŽO PETAVS *22. decembra 1847, otroka: Jožef *17. marca 1868, Uršula *19. oktobra 1869

▲ MATJAŽ KLAMA *1821, MARIJA STERŽINAR *6. decembra 1827 iz Hriba, otroci: Frančiška *20. marca 1854 v Trstu, Jakob *15. aprila 1858, Marija *8. decembra 1860, +9. decembra 1866, Anton *15. aprila 1868, +21. septembra 1861, Jera *17. marca 1863, Antonija *11. junija 1865, +29. marca 1868, Marija *29. novembra 1869

Janez VIDRIH, nezakonski sin Marije VIDRIH iz Hriba št. 12, *3. maja 1849 na Koroškem, +na Štajerskem

126 Treven (Treun)

▲ MATEVŽ ZAKOVŠEK (Sakovsheg) *7. februarja 1778, +1850, NEŽA *1768, hči: Apolonija *1803

▲ Matevževa hči Apolonija, MARTIN MEVC (Meuz) *11. novembra 1810

127 Kovačin (Kovazhin)

▲ ANTON KERŽE *10. januarja 1803, NEŽA HOJAN *1809, otroci: Apolonija *1834, poročena 1864, Marija *1836, Karel *17. oktobra 1840, Ana *25. junija 1845

▲ APOLONIJA KERŽE, stara gospodinja, *1779, +1855, otroci: Nikolaj *2. decembra 1818, poročen v hišo št. 74, Neža *1811, poročena v hišo št. 33

128 Tinc, Pek (°Finc)

▲ JOŽEF TOMŠIC (Tomshiz) iz Predol v fari Kopanj *25. marca 1807, +13. oktobra 1866, poročen 1840 s FRANČIŠKO NADLIŠEK

(Nadlisheg), vdovo Zupan, *5. avgusta 1807, otroci: Janez *18. avgusta 1841, poročena 10. oktobra 1864 na Pristavo pri Polhovem Gradcu, Jožef *6. februarja 1845, Helena *15. aprila 1847, služi v Ljubljani, Ana *4. julija 1851

Frančiška ZUPAN *4. oktobra 1838, poročena 20. oktobra 1861 v Pellan

Jakob KURPE

129 Bic, Bac

▲ TOMAŽ PETKOVŠEK *21. decembra 1780, +1847, NEŽA MERZLIKAR *1784, +1847, otroci: Matevž *18. septembra 1808, Gregor *9. marca 1813, Andrej *23. novembra 1818, Helena *1816, v Trstu, Marija *1825

▲ Tomažev sin Gregor Petkovšek, poročen z NEŽO MRZLIKAR *1813, otroci: Janez *10. decembra 1848, Matevž *29. avgusta 1851 na Koroškem, Frančiška *17. februarja 1854, +3. marca 1858, Simon *26. oktobra 1856, 10. junija 1857, Marija *26. oktobra 1856, +6. julija 1857, Jera *7. marca 1859. 23. januarja 1863, Frančiška *10. aprila 1865

130 Novak

▲ MARTIN PAJSAR (Paiser), gostač v Sisku (Sisek), *28. oktobra 1813, MARIJA *1817, +24. julija 1854, otroci: Franc *3. decembra 1823, Janez *25. decembra 1846, +28. marca 1857, Elizabeta *29. oktobra 1849, +22. decembra 1852

131 Zajc (°pri Zajčku)

▲ NIKOLAJ GRAMPOVČAN (Grampovzhan), stari gospodar, *4. december 1781, ANA SKODLAR *1829, otroci: Marija *17. decembra 1849, +1850, Valentin *11. februarja 1852, Železniki št. 71, Jurij *13. aprila 1854, Ivana *24. decembra 1856, Anton *4. junija 1859, Nikolaj *9. decembra 1862, +9. decembra 1862, Neža *14. januarja 1864, +29. decembra 1864, Andrej *10. novembra 1865, Matjaž 13. februarja 1868,

132 Zotler (Sotlerji, Zotler, °Sotler)

▲JANEZ MAJER *5. februarja 1814, ANA DRAKSLER *19. julija 1827, otroci: Janez *9. novembra 1845, Franc *13. januarja 1848, +1848, Frančiška *25. marca 1848, Marija *28. avgusta 1856, +10. septembra 1857

▲ANTON TURSAN, HELENA oba +1844

Jakob, siromak, Horjul

Marija GERMEK, Logatec

133 Škerne (Shkerne)

▲JANEZ MAVSAR *27. decembra 1804, +25. novembra 1869, KATARINA *28. oktobra 1788, +24. julija 1869, otroci: Marija *1818 v Sinji Gorici, poročena 1851, Uršula *1820, poročena 1851 na Ravnik, Jurij Brus *5. aprila 1823, +1853, Ljubljana, Mina *1825, poročena 1858 v Veliko Ligojno, Blaž *29. januarja 1828, vojak, poročen 1866 na Ravnik,

Katarina MAVSAR, Minina nezakonska hči, *23. aprila 1854, služi v Sinji Gorici

▲JANEZ MAVSAR, stari gospodar, 16. maja 1779, +1849, BARBARA *1787, +1849, hči: Marija *1812 v Trstu

134 Kovač Jur (°Treven, Kunstelj Josip *6. 3. 1759)

▲JURIJ KOBAL kovač *20. 4. 1799, Neža Žonta *1823, otroci: Marija *1837, poročena 1885, Jožefina *18. 3. 1846, + 1849, Janez *14. 8. 1848, Feliks *23. 5. 1854, Frančiška * 4.11. 1857, +17. 6. 1861, Jernej *28. 8. 1861, +9. 9. 1961, Anton *16. 1. 1864

135 Lah

▲DANIJEL LENASSI (Lenazi) *12. marca 1792, +7. januarja 1861, SABINA *1792, +1845, otroci: Katarina *1821, Janez *20. junija 1825, Frančiška *1828, Blaž *4. julija 1830, Peter *22. februarja 1835, Jakob Filip *17. aprila 1839

▲Danijelov sin Peter LENASSI (LENAZI), poročen z URŠULO OBLAK z Vrhnike št. 184, *29. oktobra 1835, +15. februarja 1862,

otroci: Ivana *4. aprila 1856, +21. junija 1858, Marija *5. maja 1857, Franc *14. januarja 1859, +3. avgusta 1862, Peter *6. februarja 1861, +3. avgusta 1862

▲ Peter Lenasi, drugič poročen 25. januarja 1864 z JERO TOMŠIČ *15. marca 1840 iz Hriba št. 16, +20. novembra 1866, otroka: Frančiška *2. decembra 1864, +30. septembra 1867, Ana *19. julija 1866, +5. septembra 1866

136 (pri) Kettetu (Cvenkel, °Šuštarček)

▲JAKOB KETTE *16. julija 1808, poročen 28. aprila 1834 z ELIZABETO KOTNIK z Mirk, *27. november 1816, otroci: Ivana *25. avgusta 1837, Franc *4. decembra 1830, +23. avgusta 1858 na Brezovici, Matilda *23. februarja 1844, Alojzija *27. maja 1845, Ignac *21. januarja 1850, +19. julija 1850, Albert *20. aprila 1847, Marija *12. maja 1848, +24. januarja 1849

Gospodarjeva brata Matija KETTE *18. februarja 1814, in Lovrenc KETTE *7. avgusta 1815

137 porušena

138 (°Škandrovše)

▲FRANC GOLOB, posestnik, kot na št. 12

139 Toncaj (Toncaj), pripisano: Golobov hlev (°žrebčarna)

▲ANTON ŠUŠTERŠIČ (Shustershizh), *1. januarja 1817, URŠULA *1811, otroci: Anton *6. decembra 1838, Andrej *21. novembra 1841, Jera *1836, Martin *12. oktobra 1848, Marija *6. avgusta 1852

Ignac Karel ŠUŠTERŠIČ, gospodarjev brat, *9. oktobra 1822, vojak, poročen v Ljubljano

Barbara *1824, Planina

140 Golobček

▲JANEZ GOLOB *28. maja 1799, +1849, MARIJA ŽITKO (Shitko) *11. junija 1801, otroci: Marija *1829, v Ljubljani, poročena 1846, Ivana *1832, Franc *5. aprila 1835, v Ljubljani, Antonija *1838

▲Janezov sin Franc Golob, poročen 17. aprila 1860 z MARIJO MAGDALENO KUHER (Kucher) *22. julija 1845, iz Ljubljane, otroci: Alojzij *2. julija 1862, Marija 1. januarja 1864, Franc *25. novembra 1865

▲MIHAEL PETRIČ *28. septembra 1821, URŠULA KORENČAN *28. septembra 1815, otroci: Mihael *9. septembra 1852, Jožef *13. marca 1854, Ivana *1849, poročena 28. septembra 1869, Frančiška *21. novembra 1855, poročena 28. julija 1869, Marija *1. septembra 1857, +30. avgusta 1858

141 Cankar (Zanker)

▲JAKOB CANKAR (Zanker) *8. junija 1801, BARBARA (°Bernot) *1800, otroci: Martin *12. maja 1823, odšel na Ogrsko, Marija *1824, Simon *22. oktobra 1828, vojak, Franc *12. novembra 1832, vojak, +1860, Jakob *20. aprila 1835, odšel v Mehiko

▲Jakob, drugič poročen z BARBARO DERMOTA *1811, otroci: Jožef *26. januarja 1842, poročen, gostač, dvojčka Janez in Matevž *22. aprila 1849 (Matevž +1851), Andrej *20. novembra 1855, Valentin *26. februarja 1852, +18. oktobra 1861, Ivana *5. maja 1859, Karel *17. novembra 1843, Andrej *27. novembra 1846

142 Kos

▲JURIJ KOS *2. aprila 1803, +25. oktobra 1864, MARIJA TELBAN *1800, otroci: Anton *2. junija 1823, vojak, +1859 v bolnišnici v Ljubljani, Tomaž *17. decembra 1827, vojak, železniški čuvaj, Valentin *2. februarja 1832, vojak, +1865, Jurij *25. marca 1845, +1845, Štefan *22. decembra 1838, vojak v Ljubljani, Janez *6. maja 1842, +1851, Uršula *1824, Verd, Marija *1830, poročena v Trst 1860, Anton *5. julija 1846, utonil v Bevkah

▲Jurijev sin Tomaž Kos, 21. februarja 1859 poročen z MARIJO ŽNIDERŠIČ *1839

143 (°Mesarjeva bajta)

▲ANDREJ VERBIČ (Verbizh), mesar

144 Fašnar (Fashnar)

▲ANTON TOČA (Tozhen) iz Borovnice (glej hišo št. 162)

▲LOVRENC TOČA *7. avgusta 1798, +2. maja 1865, NEŽA, vdova FAJGEL *1798, otroci: Jakob *6. aprila 1819, berač, Matevž *15. septembra 1821 na Koroškem, Martin *27. oktobra 1823 na Koroškem, Janez *11. junija 1828, Mohikanec 1865, z odpustnico, Peter *17. junija 1830, vojak, Jera *15. marca 1844

▲Lovrenčev sin Peter Toča, 12. februarja 1865 poročen z MARIJO PETERLIN, tržaško najdenko, *28. junija 1829, otroci: Janez Peterlin *21. maja 1861, pozakonjen ob materini poroki, Franc *5. oktobra 1865, Jernej 15. avgusta 1867, +14. junija 1869

145 Ipavc (°Kopaček)

▲LUKA LENARČIČ (Lenarzhizh) *15. oktobra 1779, +1847, APOLONIJA *1780, +1855): otroka: Marija *1820, Terezja *1823, Lucija *1832, služi v Trstu, Marija *1829 v Trstu, Apolonija *1829, poročena 1859 v Sisek

▲vdova Apolonija, poročena z MIHAELOM GOLOBOM, *27. avgusta 1789, +16. marca 1868

▲Marija Lenarčič (Golob), poročena 23. novembra 1857 z ANTONOM OSENKOM *8. maja 1821, +16. marca 1868, otroci: Janez *25. avgusta 1858, +2. septembra 1869, Frančišek *1. decembra 1861, Valentin *5. februarja 1834, poročen 1862 v Ljubljano

146 Mežnarija (°soseskina hiša)

▲ANTON GREGORKA *30. maja 1808, KATARINA PUSTAVERH *1811, otroci: Franc *18. oktobra 1832, vojak, poročen 1862 v hišo št. 29, Jakob *5. julija 1834, +1840, Andrej *30. novembra 1836, +1859 pri vojakih, Marija *1839, Jožef *13. marca 1842, vojak, poročen 10. maja 1869 kot gostač, Janez *30. avgusta 1845, poročen 26. oktobra 1868 v hišo št. 202, Jakob *7. februarja 1848, +1854

Jožef GREGORKA, Marijin nezakonski sin, *15. marca 1869

147 Samec

▲ GREGOR ŠINKAVC (Shinkauz) *1. marca 1788, +1856, HELENA *1786, +6. januarja 1858, otroci: Janez *17. maja 1810, vojak, +13. junija 1868, Anton *11. maja 1819, +1848, vojak, Jera *1813, poročena 1841 na Staro Vrhniko

▲ Gregorjev sin Janez Šinkavc, poročen z MARIJO TURK iz hiše št. 171 *1826, hči: Katarina *27. aprila 1867, +29. septembra 1868

▲ JAKOB MOŽINA iz Zaplane *14. julija 1841, APOLONIJA JERINA iz Bistre *30. januarja 1848, sin: Janez *8. decembra 1868 v Logatcu

148 Žampehar (Shampehar)

▲ ANTON JAPELJ, mutec, *13. junija 1795, MARIJA NAGODE *1798, +1852, otroci: Lovrenc *7. avgusta 1820, vojak, Janez *22. junija 1823, +6. februarja 1860 v Verdu, Luka *9. oktobra 1825, Simon *22. oktobra 1832, vojak, poročen v Malo Ligojno, +1866, Neža *1829, odšla v hišo št. 33, Karel *22. oktobra 1835, poročen kot gostač 4. februarja 1861 na Vrhniko, Marija *1838, poročena 1865 v Logatec, Lucija *20. oktobra 1854

Uršula JAPELJ, Antonova sestra, *13. oktobra 1805, +1843

▲ Antonov sin Lovrenc Japelj, poročen z MARIJO ISTENIČ iz hiše št. 57, *1831, otroci: Simon *20. oktobra 1854, Frančiška *19. februarja 1858, +17. julija 1858, Matevž *8. septembra 1859, Marija *26. januarja 1862, Luka *10. oktobra 1863, +3. novembra 1863

149 Marčín, domec

▲ MATEJ TAVČAR *15. oktobra 1806, ELIZABETA KOVAČ *1815, +21. oktobra 1856, otroci: Marija *1837, v Trstu, Neža *16. januarja 1840, služi v Ljubljani, Terezija *1842, +1843, Helena *21. aprila 1844 v Verdu, Janez *16. junija 1847, +1848, Janez *31. maja 1851, Apolonija *1. januarja 1856

Jožef TAVČAR, Nežin nezakonski sin, *1867, +14. novembra 1867

▲ ELIZABETA TAVČAR, Andrejeva mati, *1788, +1846, hčere: Ana *1813, v Karlovcu na Hrvaškem, Barbara *1819, odšla v hišo št. 138, Apolonija *1822, poročena 1845 v Trstu

▲ Andrej Tavčar, 16. novembra 1856 drugič poročen z vdovo URŠULO PIVK, rojeno Cankar, *1817, iz hiše št. 157

150 Andrejček (°Andrejček, Žirovc)

▲ LUKA JEREVIC (Jerebiz) iz hiše št. 3 *7. oktobra 1823, LUCIJA KRIŽAJ (Krishej) *1820, otroci: Luka *18. maja 1846, +1847, Apolonija *8. februarja 1848, +1852, Ignac *3. julija 1853, +30. marca 1858, Marija *19. marca 1856, Janez *19. aprila 1859, +25. aprila 1863, Elizabeta *14. novembra 1861, Janez *7. maja 1864

▲ MATIJA KRIŽAJ, stari gospodar, *24. februarja 1799, +10. julija 1862, URŠULA *1800, otroci: Marija *1823, Sinja Gorica, Lucija poročena 1845,

Marija KUNC iz Logatca,

Luka PETEVČ (?)

151 Skerb (°Skerb, Cesar)

▲ HELENA KRIŽAJ, vdova, *1807, 1850, otroci: Franc *1. decembra 1831, Jakob *11. julija, poročen 1859 v Ljubljano, +1867

▲ Helenin sin Franc Križaj, poročen s TEREZIJO PERKO *1829, otroci: Janez *9. decembra 1851, služi v Sinji Gorici, Marija *1. aprila 1854, Valentin *14. februarja 1856, na Stari Vrhniki, Ivana *15. decembra 1860, +21. maja 1859, Anton *7. januarja 1863, Antonija *28. maja 1865, +18. avgusta 1869, Apolonija *28. decembra 1867

152 Krašovc (°Krašovc, Novak)

▲ JANEZ ŽNIDERŠIČ (Shnidershizh) *11. marca 1799, HELENA KOREN *1796, otroci: Andrej *30. septembra 1822, Martin *3. septembra 1823, sedlarski pomočnik, Janez *17. maja 1829, vojak, poročen 10. septembra

1860, železniški čuvaj, v Gradcu, Franc *9. septembra 1833 v Trstu, Matjaž *19. februarja 1838, poročen 1869 v Trst, Marija *1826

▲Janezov sin Andrej Žnideršič, poročen z URŠULO VOLJČ *12. oktobra 1823, otroci: Franc *2. oktobra 1850, Ivana *23. decembra 1855, Marija *2. oktobra 1858, Uršula *7. septembra 1861, Ana *10. junija 1863, Ignac *1. avgusta 1865, Frančiška *19. decembra 1867

Helena KRAŠOVEC, vdova, *1761, +1854

▲JANEZ ŽNIDERŠIČ *11. maja 1799, KATARINA LESKOVIC, (Janezova tretja žena), *19. aprila 1824, prej prebivala v hiši št. 155, +5. avgusta 1864

153 pri Juračet (per Jurazhet) °Jurče

▲JAKOB VOLJČ (VALIČ)*8. julija 1801, URŠULA PETROVČIČ (Petrovzhizh) *1797, otroci: Janez *16. maja 1829, vojak, Jakob *18. julija 1832, vojak, poročen v hišo št. 22, Uršula *1823, Jera *1826, poročena v Hrib št. 11, Franc *3. decembra 1835, poročen 4. februarja 1861, kupil hišo št. 216, Marija *1838, poročena 1866 v Verd št. 25, Jernej *29. julija 1841

▲VALENTIN VALIČ (VOLJČ), stari gospodar, *7. februarja 1763, +1847, sinova: Lovrenc *7. julija 1812, poročen 1843 na št. 138, Nikolaj *4. decembra 1816, poročen 1841

▲Jakobov sin Janez Voljč, poročen 15. februarja 1858 z NEŽO GRUM s Stare Vrhnike št. 39, *12. decembra 1824, otroci: Ivana *27. decembra 1858, Jera *17. februarja 1861, Janez *12. maja 1863, +15. marca 1864, Janez *14. junija 1865, +7. maja 1868

Ivana VOLJČ, Marijina nezakonska hči, *24. decembra 1864 v Verdu št. 25

154 pri Jurcu (per Jurzi)

▲JERNEJ PETROVČIČ (Petrovzhizh) *20. avgusta 1801, URŠULA PETRIČ *1798, +25. februarja 1868, otroci: Marija *1824, poročena 1844, Planina, Elizabeta *1827, poročena 1859, Gašper *5. januarja 1831, +1854,

Franc *4. oktobra 1834, Luka *7. oktobra 1837, v Borovnici, Terezija *30. septembra 1840, poročena 1862 na št. 171

▲GREGOR PETROVČIČ, stari gospodar, *7. marca 1772, +6. maja 1861, APOLONIJA *1773, +1849

▲ Jernej Petrovčič, drugič poročen 20. februarja 1860 na kajžo v Hribu št. 179 k vdovi ELIZABETI BRATINA

▲Jernejev sin Franc Petrovčič, poročen 21. septembra 1857 z MARIJO LANGENWALTER z Vrhnike št. 112, *1830, otroci: Franc *9. oktobra 1857, +20. oktobra 1857, Ivana *24. decembra 1858, Franc *8. marca 1861, Frančiška *22. oktobra 1862, Janez *8. septembra 1864, Lovrenc *3. avgusta 1868

155 Gregork (°Košac)

▲LUKA GREGORKA *8. oktobra 1812, +3. maja 1859, MARIJA CANKAR (Zanker) iz Ligojne *1807, otroci: Jožef *4. marca 1842, Preserje, Janez *14. junija 1844, Verd, Matvez *31. avgusta 1847, Borovnica, Valentin *14. februarja 1852, Frančiška *10. februarja 1855 pri Verbiču

▲Luka Gregorka, 14. januarja 1859 drugič poročen s KATARINO LESKOVIC iz Čudenberga *19. aprila 1824, Katarina se je znova poročila 1866 v hišo št. 152

Martin MESEC, Stara Vrhnika

156 Cesar

▲JERNEJ ŽNIDERŠIČ (Shnidershizh) *18. avgusta 1810, MARIJA ČEDRON (Zhedron) *1801, otroci: Simon *13. oktobra 1830, vojak, +1856, Uršula *1825, poročena 1866, Ivana *1835, poročena 21. maja 1860 z železniškim čuvajem, +1866, Marija *1839, poročena 21. februarja 1859 z železniškim čuvajem, Franc *30. septembra 1841, +1851, Terezija *14. septembra 1847, +1848

▲JURIJ ČEDRON, stari gospodar, *15. aprila 1768, +1847, NEŽA *1775, +1847

Neža ŽNIDERŠIČ, Alterlos, *15. januarja

1786 v Verdu št. 6

▲ SIMON KRAŠOVIC, Hrib, *23. oktober 1836, poročen 19. februarja 1866 z URŠULO ŽNIDERŠIČ *1828, otroci: mrtvorojena deklica 24. januarja 1867, Jera *13. marca 1868, +26. junija 1868, Janez Marko *23. aprila 1869

157 Podkrajec

▲ JANEZ PIVK *1. aprila 1799, +1850, URŠULA KRIŽAJ *1808, +1850 otroci: Frančiška *1837, poročena v Ljubljano, +1841, Matevž *4. septembra 1840, Janez *17. junija 1847, vojak, Ljubljana

▲ Janez Pivk, drugič poročen z URŠULO CANKAR *1817 (vdova Pivk se je 16. novembra 1859 poročila v hišo št. 149), hči: Marija *16. decembra 1851, +18. aprila 1857

▲ URBAN KAVČIČ *1827, MARIJA SUHADOLNIK *1830

Katarina PIVK, gospodarjeva sestra, *12. septembra 1804

158 Lovran

▲ IVAN KRAŠOVIC *13. junija 1827, JERA MELE (Melle) *1815, +18. decembra 1869, otroci: Marija *9. septembra 1842, poročena s Francem Marušičem v hišo št. 179, Janez *9. decembra 1845, vojak, Jernej *24. avgusta 1847, Frančiška *8. septembra 1851

Marija KRAŠOVIC, Marijina nezakonska hči, *26. avgusta 1867, odšla z materjo k očimu, +1. avgusta 1869

▲ APOLONIJA, stara gospodinja, *1785, +1846, hčeri: Jera *1819, poročena 1844, Marija *1823, +1855

159 Dermašek, Dermašek

▲ JAKOB KOŠIR (Koshir) *30. aprila 1819, poročen 1842, TEREZIJA PIŠLER (Pishler) *1821, iz hiše št. 67, otroci: Marija *22. januarja 1845, Jakob *5. avgusta 1847, (°strojar) v Mengšu, Janez *22. junija 1851, Anton *3. maja 1853, v Mengšu, Marija *24. januarja 1854, Andrej *19. novembra 1854, Ivana *25.

aprila 1858, Frančiška *3. novembra 1859

▲ JERA KOŠIR, vdova, *1807, otroci: Ana *1827, poročena v hišo št. 230, Lovrenc *16. julija 1831, +1849, Magdalena *1834, poročena v Maribor, Jernej *1. avgusta 1837, poročen 1868 v Trst, Marija *oktobra 1839, poročena 1869 v Trstu, Elizabeta *31. oktobra 1841, +1841

Simon KOŠIR, Marijin nezakonski sin, *27. oktobra 1859, +20. julija 1861

Anton KOŠIR, Marijin nezakonski sin, *16. januarja 1866

160 Mešič (Meshiz, °Mišec)

▲ JERNEJ KRAŠOVIZ *15. avgusta 1785, 5. julija 1867, URŠULA *1787, +1852, otroci: Jernej *23. avgusta 1809, Uršula *1803, Barbara *1818

▲ Jernejev sin Jernej Krašovic, poročen z MARJETO ŠUŠTERŠIČ *1826, otroci: Uršula *1. oktobra 1849, +1851, Marija *1. avgusta 1851, Neža *29. oktobra 1854, Valentin *8. februarja 1857, Matjaž *6. februarja 1859, +22. februarja 1859, Gašper *29. decembra 1860, +14. januarja 1861, Anton *5. junija 1862, +28. januarja 1863, Frančiška *2. decembra 1863, Terezija *10. oktobra 1866, Franc *3. oktobra 1869

161 Točov ali Točin Luka

▲ LUKA TAVČAR *10. oktobra 1777, +27. avgusta 1852, ELIZABETA *1783, otroci: Katarina *1815, +13. julija 1866, Marija *1823

▲ Lukova hči Marija Tavčar, poročena 1866 z MATEVŽEM BIZJAKOM *20. septembra 1815, +1864 v Zagrebu, otroci: Tomaž *10. decembra 1854 (?), +20. junija 1860

Ignac TAVČAR, nezakonski sin Marije in Janez Isteniča, gostača v Hribu, *15. julija 1865, +25. aprila 1867

▲ JANEZ ISTENIČ *14. decembra 1820, poročen 27. avgusta 1866 z Marijo Tavčar, vdovo Bizjak, hči: Terezija *14. oktobra 1866

Panorama Vrhnike, foto: Ivan Tischler (*razglednica last: Janez Žitko*).

162 Toča, Tišler

▲ LOVRENC TOČA (Tozha) *7. avgusta 1798, MARIJA *1804, +1847, otroci: Jakob *6. aprila 1819, Matevž *15. septembra 1821 na Igu, Martin *27. oktobra 1823, Janez *11. junija 1828, vojak, Peter *17. junija 1830, vojak, Luka *13. oktobra 1840, +1844, Elizabeta *1838, 1844, Jera *15. marca 1844, Marija *21. avgusta 1846, +1848

Janez WOOLF, berač, *1771, +1843

▲ JANEZ JEREBIC *21. marca 1805, Žiri, NEŽA *2. januarja 1797, otroci: Neža *20. januarja 1828, služi v Ljubljani, Marija *18. januarja 1830, +30. januarja 1860, Mina *30. januarja 1835, poročena 30. januarja 1860 v Prevalje v preserski fari

Katarina JEREBIC, Marijina nezakonska hči, *29. aprila 1853, +30. marca 1858

Ignac JEREBIC, Marijin nezakonski sin, *30. junija 1860

▲ Janezova hči Marija Jerebic, poročena 28. januarja 1861 z LUDVIKOM TISCHLERJEM⁶

*20. maja 1828 v Strasskirchnu na Bavarskem, otroci: Ignac (pozakonjen ob materini poroki), Janez *13. decembra 1861, Ludvik *14. oktobra 1863, Ferdinand *24. maja 1865, +12. junija 1868, Rudolf *17. aprila 1867, Adalbert *23. aprila 1869

Pavel GRUM, Tišlerjev družabnik

163 Lukač (Lukazh) (posest Ignaca Floriančiča), ožgajnar

▲ JANEZ JUH (Juch) *5. maja 1804, Planina, URŠULA PIVK *1798, +1867, otroci iz 1. zakona: Jernej Hodnik *24. avgusta 1825, Janez Hodnik *12. oktobra 1827 v Ljubljani, vojak, +24. marca 1860 na voznji na vlak; hči iz 2. zakona: Marija *15. decembra 1836, poročena 1863 na Planino

Marija SEVER, stara gospodinja *1782, +9. aprila 1860

Marija JUH, Janezova sestra, *1802

Elizabeta JUH, Janezova sestra *1808, +1844 na Gorenjskem

164 Zalaznik (Salasnig)

▲ JURIJ ZALAZNIK *28. marca 1812, NEŽA GRANPOVČAN *1811, +8. januarja 1865, otroci: Andrej *30. oktobra 1840, poročen 1867, Tomaž *19. decembra 1842, +11. marca 1860, Marija *4. oktobra 1844, +24. avgusta 1849, Ignac *3. julija 1853 v Ljubljani, Frančiška *30. oktobra 1856

▲ NIKOLAJ ZALAZNIK, stari gospodar, *1. decembra 1783, *1849, URŠULA *1786, +16. decembra 1857, otroci: Gregor *3. marca 1824, vojak, Nikolaj *2. decembra 1814, vojak, Marija *1817, +1856

▲ Jurijev sin Andrej Zalaznik, poročen 4. februarja 1867 s HELENO VOLJČ z Vrhnike št. 86, *4. maja 1842

165 Funček (Funzk) °Funcek

▲ JERNEJ BERTEL (Bertell) *9. avgusta 1801, JERA TOMC *1806, otroci: Anton *15. junija 1830, poročen 1865, vojak, Luka *10. oktobra 1836, vojak, Franc *3. oktobra 1839, poročen 24. maja 1869, Janez +3. aprila 1841 (ali 1842), vojak, Marija *1830, poročena 29. maja 1859 s Patent invalidom v Metliki, Martin *1. septembra 1844, vojak, Andrej *17. oktobra 1848, +1855

Neža TOMC *1803, +16. januarja 1865

▲ Jernejev sin Anton Bertel, 1865 poročen z MARIJO UMK iz Velike Ligojne, *2. avgusta 1822

Tomaž BERTEL, gospodarjev brat, +4. oktobra 1864

166 Mihec

▲ MATJAŽ GUŠTIN *16. februarja 1813, MARIJA ŽNIDERŠIČ *1814, +1855, otroci: Andrej *17. novembra 1839, Janez *23. julija 1841 na Hrvaškem, Ana *26. julija 1844

▲ Matjaž Guštin, drugič poročen z NEŽO TURK *1814

Franc GUŠTIN, Matjažev brat, *20. marca 1821, vojak, pisarniški sluga, poročen 1866 na Reko

Terezija GUŠTIN, Matjaževa sestra *1817

167 Shgajnarji

▲ JANEZ STANTA, *4. 5. 1810, +10. 4. 1860, ELIZABETA Kosar, *15. 11. 1812, Podlipa, otroka: Janez, *15. 8. 1850, Jera, *11. 2. 1854

▲ JAKOB STANTA, HELENA Kauzhizh

Gašper Stanta, stari, *7. 1. 1779, +3. 5. 1857, Marija, *1786, +20. 2. 1860

168 Ceme (Zeme)

▲ FRANC DOLAR, tretjinski kmet, *3. julija 1816, +1850, z Brezovice, MARIJA JAKOMIN *2. julija 1823, otroci: Frančiška *20. septembra 1845, Neža *4. januarja 1848, Marija *1. aprila 1849 v Sežani

▲ JAKOB JAKOMINI, stari gospodar, *20. julija 1793, +1848, HELENA *1790, +1848, otroci: Tomaž *30. decembra 1828, v Ljubljani, Sežani, Katarina *1825, Horjul

▲ JAKOB KORENČAN iz Horjula *julija 1819, poročen z Marijo Jakomini, vdovo Dolar

Tomaž JAKOMINI, gospodinjin brat, *30. decembra 1828, poročen 1862 na Vrhniki, +1863 v Sežani

169 Tonček (Tonzhk)

▲ ANTON STOPAR *12. januarja 1797, +1849, NEŽA *1803

▲ MATEVŽ PETKOVŠEK *18. septembra 1808, poročen s Stoparjevo vdovo NEŽO

Apolonija MACĀEK, vdova, *1769, 1845

▲ gospod TOMAŽ ŽNIDERŠIČ *8. decembra 1818, poročen 9. maja 1864 z JERO BRENCE iz Preserja *1830, otroka: Jožef *1. marca 1865, Janez *3. aprila 1868, +17. julija 1868

170 Mihevc

▲ NEŽA MIHEVC, vdova, *1790, +7. 7. 1869

▲ Nežin sin Pavel Mihevc *19. januarja 1826, +1855, poročen z MARIJO LAVRIN *julija

1824, otroci: Ana *22. julija 1848, +1848, Jakob *9. julija 1849, Francelj *1. decembra 1851, in Gereut Brezovic

Neža MAJNIK, prej v hiši št. 5, *1772

▲ Marija Lavrin, vdova Mihevc, poročena z GAŠPERJEM MODRIJANOM *januarja 1819, +21. marca 1869, Janez *20. junija 1857, Pavel *24. januarja 1859, +17. julija 1859, Marija *10. januarja 1861, Anton *30. maja 1864, Pavel *22. januarja 1866, Frančiška *3. decembra 1868

171 Čebtron

▲ JANEZ TURK *17. decembra 1792, +16. oktobra 1859, MARJETA *1810, +1. decembra 1871, otroci: Frančiška *1826, poročena 8. novembra 1868 v hišo št. 147, Uršula *21. oktobra 1833, poročena na Brezovico, +24. oktobra 1864, Neža *15. decembra 1837, poročena 1863 v Trst, Janez *5. junija 1840, Ana *19. julija 1843, +1848, Marija *3. januarja 1846, +1847, Jurij *4. aprila 1848

▲ Janezov sin Janez Turk, poročen 26. januarja 1863 s TEREZIJO PETROVČIČ *30. septembra 1840, otroci: Janez *4. maja 1864, Marija *18. maja 1866, Katarina *14. novembra 1868, +1869

172 Andercet

▲ ANTON PETKOVŠEK *15. januarja 1817, MARIJA NOVAK iz Verda št. 7 *18. maja 1795, +1855, otroci: Anton *1. junija 1845, +1855, Gašper *3. januarja 1849, Ivana *19. decembra 1851, +20. decembra 1861

▲ Anton Petkovšek, drugič poročen z MARIJO ŽAGAR iz Loža, otroci: Franc *27. septembra 1856, +5. junija 1860, Jera *10. marca 1859, +10. aprila 1859, Mihael *27. septembra 1861

▲ ANDREJ PETKOVŠEK, stari gospodar, *30. novembra 1793, *28. marca 1858, NEŽA *1795, otroci: Andrej *21. septembra 1833 v Karlovcu na Hrvaškem, Elizabeta *1827, služi v Trstu, v Ljubljani Marija PETKOVŠEK, vdova, stara gospodinja, *1778

▲ Marijin sin Luka Petkovšek *10. oktobra 1822, poročen z BARBARO TAVČAR *1821

173 Jurgec

▲ MARTIN PUSTAVRH *4. septembra 1802, +22. novembra 1862, NEŽA *1803, +1855, otroci: Martin *14. oktobra 1831, Andrej *21. septembra 1836, na Ogrskem, Janez *24. junija 1838, vojak, Anton *17. maja 1844, Jera *1835, služi v Ljubljani, Marija *22. novembra 1848, poročena 1869, v Italiji, v Ismailea v Egiptu, Pavel *20. januarja 1847, vojak, na Ogrskem, Franc *29. januarja 1851, služi pri Lenarčiču

▲ JURIJ PUSTAVRH, stari gospodar, *20. aprila 1780, +1858, JERA *1782, +1848

▲ Martinov sin Martin Pustavrh, poročen z NEŽO ZALAZNIK iz Hriba št. 30 *15. decembra 1827, otroci: Janez *12. junija 1867, Neža *marca 1855, v Borovnici, Marija *31. oktobra 1856, Marjeta *1. julija 1858, Ivana *15. septembra 1860, + 22. septembra 1861, Ana *19. julija 1862, Jernej *16. avgusta 1864, +8. februarja 1866

174 Tomec

▲ MARTIN MELE *28. oktobra 1821, +5. januarja 1864, URŠULA SLOVŠA (Slousha) *oktober 1820, otroci: Frančiška *26. aprila 1847, +1848, Franc *28. junija 1849, Luka *20. oktobra 1852, Jakob *25. julija 1856

Marija *27. avgusta 1842, poročena 1862 na Vrhniki, Ivana *7. maja 1859, +23. avgusta 1860

▲ Martin Mele, prvič poročen s HELENO +1845, otroka: Marija *17. avgusta 1842, Jernej *14. avgusta 1844, +1848

▲ Martinov sin Franc Mele, poročen z MARIJO KRAŠOVIC

▲ MARTIN MELE, stari gospodar, *1783, +1845, hči: Marija *1827, poročena v Hrib

175 Lukan

▲ FRANC CEME (Zeme) *1812, +1843, otro-

ci: Franc *17. februarja 1834, Anton *30. maja 1836, na Hrvaškem

▲Francev sin Franc Ceme, poročen z MARIJO ČOT *1824, otroci: Ana *7. julija 1854, Marija *20. junija 1856, Neža *1. januarja 1858, +14. marca 1869, Frančiška *2. februarja 1860, Anton *8. januarja 1861, +15. januarja 1861, Janez *5. decembra 1861, +27. oktobra 1863, v sili krščen otrok * in +6. februarja 1863, Jera *13. februarja 1864, Janez *8. maja 1866

176 Jerše (Jershe)

▲JANEZ SKVARČA (Skvarzha) *16. maja 1799, +22. julija 1858, URŠULA *1806, 1854, otroci: Marija *1830, +1856, Ivana *15. aprila 1832, poročena 1864 v Pulj, Elizabeta *1836, Apolonija *1. februarja 1840, +1844, Janez *6. junija 1842, +1844, Franc *20. januarja 1845, služi v Verdu, Frančiška *1848, služi v Hribu, Elizabeta *28. oktobra 1836, poročena 1859, Franc *20. januarja 1845, služi v Verdu, Frančiška *1848, služi v Hribu

▲Janez Skvarča, drugič poročen z MARIJO OSREDKAR iz Črnega Vrha *1825

▲MATIJA DOBROVOLJC *21. septembra 1829, poročen 28. februarja 1859 z ELIZABETO SKVARČA, Janezovo hčerjo, otroci: Matevž *21. septembra 1860, +29. oktobra 1861, Franc *23. septembra 1862, +23. oktobra 1863, Jernej *18. avgusta 1864, Katarina *22. aprila 1867, Franc *8. oktobra 1869

Neža DOBROVOLJC *3. januarja 1859, nezakonska hči Elizabete Skvarča, pozakonjena z odločbo deželne vlade 3. julija 1868, št. 4534

Gregor STENTA (?), patentirani invalid, odslovljen vojak s penzijo

177 Pušernič (Pushernizh, °Prešernišek, Škandrovše), gospod Alojz Mulej

178 Ignac stari Jelovšek (°Korenčan)

▲ALOJZ KORENČAN (Korenzhan) *13. junija 1802, +18. maja 1859 JERA *1814, gostačka na Verdu, otroci: Jožef *5. februarja

1839, +1845, Frančiška *26. marca 1844, Drenov Grič, Marija *17. junija 1848 v Mengšu, Terezija *29. septembra 1855

Ignac JELOVŠEK *13. februarja 1851, učenec v Kranju

179 Pelenc

▲JAKOB MARUŠIČ (Marushizh) *18. novembra 1822, MARIJA DRAŠLER (Drasler) iz Borovnice, *1826, otroci: Franc *5. oktobra 1844, Ana *18. junija 1846, služi v Trstu, Marija *4. junija 1850, služi v Trstu, Jožef *18. marca 1855, Frančiška *21. julija 1861, +6. junija 1863, Jakob *14. julija 1864, +8. avgusta 1864, Ivana *5. julija 1865

▲JANEZ LUNDER *8. maja 1817, +1856, MARIJA MARUŠIČ *1804, +4. avgusta 1864, otroka: Marija *1831, +1856, Franc *8. novembra 1835, prihaja samo v cerkev

▲Jakobov sin Franc Marušič, poročen 25. januarja 1869 z MARIJO KRAŠOVIC z Vrhniko št. 158 *9. septembra 1842, otroka: Marija, predzakonska hči *26. avgusta 1867, +1. avgusta 1869, Frančiška *2. februarja 1869

180 Prešernovo (Preshernish, °Škandrova bajta), Alojz Mulej

▲JANEZ ZALAZNIK (Salasnik) *16. maja 1780, +19. julija 1862, MARIJA *1770, +29. novembra 1866, otroci: Janez *12. oktobra 1821, na Planini, Logatcu, Matjaž *19. februarja 1830, vojak, Celje, poročen 1867 v Eshegg, Jožef *9. maja 1834, vojak, +1865 ponesrečil na železnici, Anton *15. januarja 1839

▲JANEZOV sin Anton Zalaznik, 1863 poročen z ELIZABETO LESKOVEC v hišo št. 111, otroka: Marija *1. septembra 1864, Franc *6. februarja 1866

181

▲JOŽEF KLEMENČIČ (Klemenzhizh) *27. februarja 1797, URŠULA MAJER *1807, otroci: Jožef 6. januarja 1826, na Dunaju, Valentin Karel *23. aprila 1829, +1867 tifus,

Frančiška *1831, Helena *1833, Ivana Barbara *30. novembra 1835, poročena 1858, Franc *22. septembra 1839, +1847, Ana *17. aprila 1843, poročena 1865, Ferdinand *31. maja 1841

Anton KLEMENČIČ, vdovec, *1774

182 Špehar (°pri Matevžk, gostilna)

▲ **IGNAC JELOVŠEK (Jelaushek)** *7. januarja 1818, poročen 1846 z ANO JARC *1822, +30. avgusta 1861, otroci: Marija 16. februarja 1847, poročena 5. septembra 1864 na Voitsberg na Štajerskem, Ignac Alojz *5. februarja 1850, Ana Amalija *18. julija 1853, Franc Karel *4. decembra 1855, +15. oktobra 1868 v Ljubljani, Gabrijel Viktor⁷ *10. aprila 1858, Alojzija Florentina *12. maja 1861, +13. decembra 1863

▲ *FRANC RESNIK* *18. julija 1829, *MARIJA PETRIČ*, hči: *Jera*

Marija VAHARS iz Idrije, kuharica pri žandarjih

183 Jelovšek

▲ ANTON MARTIN JELOVŠEK (Jelousheg) *22. aprila 1781, +1846, otroci: Anton *23. maja 1810, uradnik v Ljubljani, Jožef *5. decembra 1812, Ignac *15. avgusta 1815, Ana *1817, Hrib, Frančiška *1823, Bled

▲ Antonov sin Ignac Jelovšek, poročen z ANTONIJO PETRIČ *1830, +11. junija 1867 (! - verjetno 1857), otroci: Julijana +4. januarja 1852, poročena 17. januarja 1870, otroka: Julijana *4. januarja 1852, poročena 17. januarja 1870 s c. kr. sodnim adjunktom Ratkom, Marija *8. septembra 1856

▲ Ignac Jelovšek, 15. februarja 1858 ponovno poročen z MARIJO SMUK, rojeno Oblak, *8. avgusta 1834, otroci: Janez *27. decembra 1858, +7. julija 1859, Aleksander Janez *3. februarja 1860, +7. oktobra 1863, Feliks Viljem *15. maja 1861, Karel Franc *12. septembra 1862, v sili krščen deček * +18. oktobra 1863, Valentina Jožefa *14. februarja 1866, Albina Viktorija *10. decembra 1867,

Frančiška *3. aprila 1869

184 Kralovše (Kraloushe)

▲ MARIJA OBLAK, vdova, *1808, otroci: Janez *7. maja 1833, duhovnik, Jernej *8. maja 1837, Marija *8. avgusta 1834, poročena na Vrhniko, dvojčki *29. oktobra 1835 Karolina, +8. januarja 1858, Uršula, poročena na Vrhniko v hišo št. 135

▲ Marijin sin Jernej Oblak, 20. avgusta 1860 poročen z ANO DOLENC iz Škofje Loke *1842, otroci: Janez *29. junija 1861, +2. aprila 1866, Franc *14. januarja 1863, +17. aprila 1865, Marija *15. aprila 1864, +14. aprila 1865, Ivana *29. maja 1866, Avgust *3. septembra 1867, Janez *11. avgusta 1869

Gašper OBLAK *1819, sorodnik

Marija OBLAK *1829, sorodnik

Ivana MRZLIKAR, nezakonska hči Marije Mrzlikar, *12. maja 1846, sirota

Jakob SAŠ (Sash), hlapec, *24. julija 1785, +1850

185 Mitnica (°posest Fr. Goloba)

186 Klemenčičev mlin – idrijsko skladišče, v posesti gospoda J. Jelovška (°podrto)

Marija URCH, dekla

187 idrijsko skladišče

188 Košak

▲ GAŠPER SLABE *2. januarja 1814, MARJETA KRAŠOVC *1802, otroci: Matjaž *16. februar 1829, Simon *26. oktobra 1842, +1844, Jakob *13. julija 1844, Ana *1831, poročena na Vrhniko v hišo št. 25, Marija *1837

▲ MATEVŽ FURLAN *1. avgusta 1795, +23. junija 1867, MARIJA RUPNIK *1806, otroci: Tomaž *8. decembra 1843, poročen 1869 v Trst kot sedlar, Martin *5. novembra 1846, na Hrvaškem, Marija *1835, v Trstu, Jera 13. marca 1845, v Trstu

189 Stebel, Stebilj

▲GREGOR ŠUŠTERSČIČ (Shustershizh) *7. aprila 1781, 1856, MARIJA *1782, +7. januarja 1865, otroci: Anton *4. junija 1810, Jakob *1. julija 1823, Marjeta *1826, poročena v hišo št. 160

▲Gregorjev sin Anton Šušteršič, poročen z URŠULO TURŠIČ (Turshizh) s Preske *17. oktobra 1826, +1850, otroka: Simon *23. oktobra 1843, +1855, Marija *29. avgusta 1849, +1849

▲Gregor Šušteršič, drugič poročen z MARIJO TOMINC iz Zaplane *1825, otroci: Marija *24. avgusta 1851, Franc *6. septembra 1855, Mihael *22. septembra 1858, Jakob 4. julija 1862, neznano kje, +24. februarja 1863, Janez *22. decembra 1863, Ivana *27. decembra 1866

190 Safran – prodano in družina Verne se je preselila v Ljubljano

▲FILIP ZADNIK (Sadnig) *19. aprila 1808, MARIJA *1804

▲JANEZ VERNE *4. decembra 1804, +8. januarja 1864, URŠULA STEINMETZ *18. oktobra 1813, otroci: Marija *29. januarja 1842, Albert *7. aprila 1843, Karolina *20. oktobra 1844, Jožefa *23. marca 1848, Frančiška *16. februarja 1850, Julijana *9. decembra 1851, +28. aprila 1858

▲ANDREJ KOČEVAR s Planine *27. novembra 1838, poročen 18. februarja 1867 s FRANČIŠKO ŽITKO iz Verda *13. februarja 1847, otroka: Franc *16. aprila 1868, Ana *21. julija 1869

191 Mantua

Franc Golob

192 Omejc

▲ANTON KRIŽAJ (Krishaj) *17. januarja 1803, +25. junija 1869, URŠULA *1806, +23. marca 1857, otroci: Anton *4. aprila 1829, poročen 1857 v Trst, Jurij *8. aprila 1830, v Trstu, Mihael *15. julija 1832, poročen 31.

maja 1858, +22. maja 1866, Luka *15. oktobra 1833, +22. avgusta 1858, Janez *27. avgusta 1836, +1853, Jožef *10. marca 1838, poročen 1862 v Hrib št. 57, Gregor *7. marca 1842, poročen 4. februarja 1861, v Ljubljani, na železnici, gostač, na Ogrskem, Matevž *21. julija 1845, vojak, poročen 1874 v Trst, Marija *1831, poročena v Hrib št. 43, +1854

▲Anton Križaj, drugič poročen 9. septembra 1857 z MARIJO MARINŠEK, rojeno Jesenovič *6. avgusta 1817, otroci: Jakob *7. julija 1859, +10. aprila 1860, Marija *5. avgusta 1861

▲Antonov sin Anton Križaj, poročen z ELIZABETO *1833, sin: Franc *1854, vsi trije v Trstu

193 Jeršek

▲LUKA GRUM *24. oktobra 1774, +23. maja 1864, KATARINA *1775, +1847

▲ANDREJ JURCA *novembra 1823, MARIJA SEME *1830, otroci: Matjaž *9. februarja 1851, +1855, Marija *26. septembra 1857, Helena *10. aprila 1862

Marija JEŽ *1821, +15. junija 1860, gluha, Elizabeta JEŽ *1823 v Ljubljani, Andrej JEŽ *30. novembra 1833, +26. junija 1860, služi

▲Marija SKVARČA (Squarze), vdova, *1781, +1843, sin: Jožef *15. marca 1806, vojak

Antonija SEME, Grumova sorodnica, *13. junija 1840 v Postojni

194 Janez Jelovšek, varovanci (°stara šola, Josip Kos)

195 Andrejček

▲ANTON VERBIČ, mesar, *15. septembra 1822, MARIJA ŽONTA (Shonta) *1830, otroka: Lovrenc *7. avgusta 1847, Franc *27. oktobra 1853, Andrej *22. novembra 1856, Marija *28. marca 1850, Janez *4. junija 1860, Jožef *29. januarja 1867

196 (°Seršek)

▲JURIJ SERŠE (Sershe) *27. marca 1811, BARBARA JANKA *1815, +17. decembra

1860, otroci: Jera *1836, poročena 1862 na Hrvaško, Matevž *10. septembra 1839 na Hrvaškem, Jožef *14. marca 1842, motilec maš, malopridnež, Neža *20. januarja 1845, služi v Trstu, Anton *31. maja 1847, v Bevkah, Ljubljani, Marija *22. marca 1854

▲LUCIJA SERŠE, stara gospodinja, *1783, +28. aprila 1861, otroci: Martin *21. oktobra 1824, služi, Neža *1827, poročena na Hrvaško, +1858

Tomaž SERŠE, Matevž *15. septembra 1820, služi na Mirkah

197 Kervinc (Kervinz)

▲JURIJ KERVINA *21. marca 1809, +1847, NEŽA *1806, sin: Janez *11. maja 1838

▲JOŽEF KERVINA, stari gospodar, *15. marca 1763, +1848, MARIJA *1782, +1847, otroka: Jera, *1844, poročena v Ljubljano, Marija, služi v Ljubljani

▲ANTON ŠUŠTERŠIČ iz hiše št. 139 *1. februarja 1817, URŠULA ZALAZNIK *1811, otroci: Anton *6. oktobra 1838, na Koroškem, Andrej *21. novembra 1841, na Koroškem, Martin *12. oktobra 1848, Jera *1836, +25. decembra 1860, Marija *6. avgusta 1852

▲IGNAC KAREL ŠUŠTERIČ, gospodarjev brat, *9. oktobra 1822, BARBARA *1824, Planina, poročena 1861

▲NEŽA KERVINA *1806, 21. avgusta 1857, SIN: Janez *11. maja 1838, vojak na Reki

198 Smuk

▲JANEZ SMUK *6. decembra 1801, IVANA *1805, otroci: Franc *23. marca 1825, Janez *8. avgusta 1831, Marija *28. novembra 1821, Ana *26. maja 1827

▲Janez Smuk, drugič poročen z URŠULO *1926

199 Štantman

▲LOVRENC PETKOVŠEK *7. avgusta 1815, poročen 1842 z MARIJO RODE s Stare Vrh-nike št. 41, *26. novembra 1818, +1855, otroci: Marija *25. marca 1844, +1848, Terezija

*13. oktobra 1846 na Stari Vrhniki, Marija *27. marca 1849, +1850, Marija *5. februarja 1854, +19. maja 1859

▲Lovrenc Petkavšek, drugič poročen z MARIJO MELE z Vrhnike št. 194 *1827, otroci: Marija *2. maja 1866, Frančiška 2. decembra 1856, +13. aprila 1859, Elizabeta *18. novembra 1858, +9. oktobra 1862, Lovrenc, fluit filia, *8. avgusta 1862

▲Jernej PETKOVŠEK, gospodarjev brat, *1. avgusta 1826, +1864 v ljubljanski bolnišnici, Jera PETKOVŠEK, gospodarjeva sestra, *1806, poročena v Toplice, Uršula Petkovšek, gospodarjeva sestra, *1840, v Ljubljani, Jožefa PETKOVŠEK, gospodarjeva sestra, *1824

▲GAŠPER HOMOVC, posestnik, iz Rovt, *21. decembra 1813, MARIJA POŽENEL, rojena Albreht, iz Črnega Vrha, *28. julija 1807, otroci: Matjaž *12. februarja 1844, Rovte, Terezija *31. julija 1845, poročena 13. septembra 1869 s Petrom Porenta, Marjana *14. septembra 1847

Marjana ALBREHT, Marijina hči iz prvega zakona, *21. marca 1835, Podgora

200 Agatca

▲JURIJ GABROVŠEK *24. aprila 1811, čevljar, MARIJA JESENOVIC, vdova Tomšič, *1811, otroka: Marija *19. decembra 1840, Terezija *15. oktobra 1843, Jakob *15. julija 1846, +

Marijina otroka iz zakona s Tomšičem: Janez *24. decembra 1833, gostač v Verdu, Uršula *1835, poročena 1867 v Trst Jožef TOMŠIČ, Uršin nezakonski sin, *5. marca 1859, +25. julija 1860

Agata TOMŠIČ, stara gospodinja, *1775, +1844

201 Štancar (Shtanzer)

▲ANTON DOLENC *15. januarja 1805, KATARINA BOGATAJ *1811, otroci: Gregor *26. februarja 1839, vojak na Koroškem, Marjeta *11. julija 1841, +1850, Jakob *30. junija 1846, +1848

Andrej OBLAK, stari gospodar, *27. novembra 1767, +1846

202 Šlosek (Shlosk)

▲FRANC MAČEK (Mazhek) *28. januarja 1817, +9. avgusta 1865, MARIJA ŽITKO (Shitko) iz Podlipa *9. januarja 1825, otroci: Valentin *13. februarja 1843, Janez *19. oktobra 1844, ne obiskuje cerkve, zanesenjak, Franc *18. aprila 1847, vojak

▲JANEZ GREGORKA z Vrhniko št. 146, *20. aprila 1845, poročen 26. oktobra 1868 z vdovo Marijo Žitko

▲Tomaž Maček, vodovec, *17. decembra 1775, +1849, hči: Marija *1827

▲Francov sin Valentin Maček, poročen 16. novembra 1868 s KATARINO GREGORKA s Sapa *6. novembra 1842, hči: Marija *1. septembra 1869

203

▲TOMAŽ DERENČIN (Derenzhin) *18. decembra 1823, +1854, brat Luka *1. oktobra 1831, vojak, sestra Marija *1825, poročena 1863 v Dolena št. 49, sestra Ivana *1830, poročena 10. septembra 1860 z železniškim čuvajem

▲JURIJ RODE, aprila 1820 poročen z ELIZABETO BAJT *1826, otroci: Franc *4. decembra 1848, Marija *13. aprila 1850, +17. junija 1863, Helena *25. februarja 1856, Frančiška *28. aprila 1853, Ivana *6. junija 1858, Ana *5. avgusta 1860, +5. aprila 1862, Neža *15. januarja 1863, Elizabeta *9. novembra 1865, +9. januarja 1868

Janez BAJT, nezakonski sin Elizabete Bajt, *20. oktobra 1844, v Verdu, vojak

204 Čuk (Zhuk)

▲JERNEJ UMK *16. avgust 1782, +1845, JERA *1787, +1853, otroci: Gregor *25. februarja 1813, vojak v Celju, Jurij *1. aprila 1820, vojak, poročen na Vrhniko št. 25, Marija *1815, Trst, Helena *1824

Franc UMK, nezakonski sin Marije, *29. januarja 1837, najdenček v Trstu

▲JAKOB JERINA iz Logatca, posestnik, gostilničar, *12. julija 1802, URŠULA s Stare Vrhniko, *18. oktobra 1806

205 Medič (Medizh, °Medic)

▲JERNEJ KENK *19. avgusta 1809, 4 leta v Trstu, gostač na Vrhniki, MARIJA SMOLE *8. maja 1811, hči: Marija *1838

▲Marija KENK, stara gospodinja, *1785, +1852, sinova: Gregor *11. marca 1820, vojak, poročen v Ljubljano, Anton *12. maja 1824, vojak, v Trstu

Anton KENK, brat, *12. maja 1824, vojak, v Trstu, poročen 1864

206 Kopačk (Kopazhk)

▲ANDREJ GOLOB *14. september 1818, poročen novembra 1843 z MARIJO LESKOVIC iz Hoterdšice *9. decembra 1814, otroci: Jožef *5. marca 1846, +1846, Franc *23. septembra 1848, v Ljubljani, Marija *30. januarja 1854, Janez *25. junija 1858, Valentin *9. februarja 1860, +16. junija 1863, Marija *30. januarja 1854, Ivana *25. junija 1858, Valentin *9. februarja 1860, +6. junija 1863

▲MIHAEL GOLOB, stari gospodar, *27. avgusta 1789, HELENA *1799, otroci: Andrej *14. novembra 1818, Valentin *5. februarja 1854, poročena v Ljubljano, Marija *1830, Trst, Uršula *1825, babica, poročena v Trst, Neža *1827, poročena 1861 v Ljubljano, vdova, Apolonija *1829, poročena 1861 v Ljubljano, Terezija *1832, služi v Trstu

Uršula GOLOB, stara gospodinja, *1767, 1840

▲Valentin GOLOB, gospodarjev brat, *5. februarja 1834, poročen v Ljubljano, gospodarjeve sestre: Marija *1820, Lucija *1828, Apolonija *1829, Terezija *1832 GOLOB

207

▲JURIJ NAGODE *21. aprila 1775, +22. septembra 1857, HELENA *1789

Elizabeta CANKER, prejšnja posestnica, *1789

Katarina VARŠEK, sorodnica, *17. aprila 1835, v Ljubljani

▲JANEZ PETAVS *27. decembra 1828, HELENA UMK *1824, otroci: Marija *9. septembra 1853, Ivana *maja 1858, Janez *14. avgusta 1860, +6. marca 1865, Franc *25. septembra 1863, Janez *13. aprila 1866

Helena TERTINAN +1. januarja 1863

208 (pri) Padarčku (Padarzhk)

▲PRIMOŽ JAPELJ *27. maja 1796, +1846, JERA *1801, otroci: Primož *27. maja 1829, Valentin *14. februarja 1835, +1868 na Koroškem, Jera *1831, Marija *1838, poročena 1863 v Ljubljano, Jakob *30. aprila 1841, v Idriji

▲Marija KUNC, stara gospodinja, *1769, +1853, Lučko (Luka) *19. oktobra 1808

▲Primožev sin Primož Japelj, poročen z MARIJO PAJSAR iz Podlipe, *1831, otroci: Janez *26. aprila 1856, +10. septembra 1857, dvojčka Valentin in Franc *9. februarja 1858, Marija *30. septembra 1853, Ana *17. julija 1860, +27. julija 1860, Lovrenc *5. avgusta 1863, Frančiška *27. februarja 1867, +21. junija 1868

209 Merva (°Mrva) (Mrvc)

▲TOMAŽ PODLIPC (Podlipz) *10. decembra 1804, ANA *1806, otroci: Marija *1826, poročena, v Logatcu, Neža *1832, poročena na Planino(?), Frančiška *1835, poročena v hišo št. 86, Ivana *1838, poročena 15. septembra 1862 na Vrhniko št. 55, Ana *25. junija 1841, poročena 16. februarja 1859 v hišo št. 109, Valentin *22. januarja 1837, na Ogrskem

▲Tomaž Podlipc, ponovno poročen z ANO INSTERLE *1805, +8. novembra 1857 in 31. marca 1858 v tretjič z MARJETO

210 pri Martinu

▲MARTIN MUSEC *5. oktobra 1817, FRANČIŠKA KOSMAN *1813, +12. novembra 1866,

otroci: Franc *27. marca 1846, na Hrvaškem, Marija *22. marca 1840, poročena 1867 v Verdu, Uršula *19. oktobra 1841, (poročena) s Martinom Krehtnerjem

Jožef MUSEC, nezakonski sin Marije, *17. marca 1865, +21. maja 1868

Frančiška MUSEC, nezakonska hči Uršule, *9. februarja 1866

▲FRANC MALIVRH s Sv. Jošta, gostač, *1831, poročen 4. marca 1867 z Marijo Musec, hči: Marija *30. decembra 1867

211 Pri Šarovem Janezu

▲JANEZ BRENČIČ iz Verda št. 30, *11. januarja 1822, MARIJA DOLENC iz Hriba *1825, +30. maja 1865, otroci: Franc *30. aprila 1850, vagabund, Janez *28. julija 1848, +1866 v Šmartnem pod Šmarno goro zaradi kolere, Anton *10. aprila 1852, služi v Logatcu, Jakob *26. aprila 1858, Marija *11. aprila 1855, +3. maja 1863

212 Bajten Janez

▲JANEZ OVSENK *11. MAJA 1811, ELIZABETA ALBREHT *1815, otroci: Andrej *22. oktobra 1839, v Sapu, Marija *21. marca 1863, v Ljubljani, v Trstu, Ana *julija 1850, Frančiška 22. marca 1847, v Ljubljani

213 Šimen

▲JURIJ VELKAVRH *8. aprila 1811, NEŽA HABE *1814, +28. oktobra 1864, otroci: Valentin *13. februarja 1850, služi na Stari Vrhniki, Jurij *12. aprila 1845, služi, Franc *13. septembra 1857, Matevž *18. septembra 1852

▲SIMON PETAVS *29. septembra 1811, KATARINA KOZJAK *1821, otroci: Simon *13. oktobra 1854, Neža *22. decembra 1847, poročena 11. februarja 1867 na št. 125, Marija *5. aprila 1851, +29. avgusta 1853, Marija *26. oktobra 1857

214 Lenarčič

▲ANDREJ LENARČIČ *1. novembra 1802,

MARIJA SIMON z Vrhniko št. 26 *1833, otroci: Jožef Andrej *22. februarja 1856, Marija *17. avgusta 1857, Andrej *12. septembra 1859, Karolina Frančiška *28. oktobra 1860, +22. avgusta 1861, Ivana *22. junija 1862, Frančiška *5. novembra 1863, Ana *12. februarja 1865, Janez *16. septembra 1866, Julijana *14. januarja 1868, Karolina *18. avgusta 1869

215 (°pri Žgajnarju)

▲BOŠTJAN GOVEKAR iz Godoviča *1823, NEŽA BIZELAK *1827, otroci: Ivana *11. decembra 1856, Terezija *13. oktobra 1858, +14. oktobra 1858, Marjeta *9. julija 1864 – izseljenci
Ferdinand iz Podlipa

216 (Carla)

▲JAKOB STANTA, drugič poročen z JERO KOPAČ iz Blatne Brezovice št. 24 *28. februarja 1817, otroka: Janez *16. aprila 1857, +26. julija 1857
Jernej *13. avgusta 1843, služi na Koroškem

217 (°Stari novakec, Gregorka na Košaci)

▲SIMON PETKOVŠEK *20. oktobra, KATARINA MUŠEK (Mushek) *5. novembra 1808

218 (pri) Žgajnarjevem bajerju (°Aerar)

▲JAKOB STANTA *4. julija 1813, HELENA *1811, +1853, otroci: Jakob *15. januarja 1842, Ignac *17. julija 1844, +1850, Terezija *1. oktobra 1846, Neža *1851, +1854

°219 Aerar

°220 Aerar

°221 Aerar

▲ANDREJ WALAND *20. novembra 1799, +22. marca 1848, MARIJA *15. januarja 1801, 23. oktobra 1872, otroci: Jožefa *1829, Helena *1836, poročena 1853, Marija *29. novembra 1831, +11. julija 1851

▲MATIJA JANŽEKOVIČ, zdravnik, *1824,

JOŽEFINA SPERL *1827 iz Gradca, otroka: Vladimir Alfred *1863, Elvira Ballisch *1869

▲ANTON KOMOTAR, notar iz Sevnice, *1854, KATARINA RABIČ, vdova FLIS, *1869, sin Anton *1812

222 (°Stari Storž)

▲ PETER ČELEŠNIK *22. junija 1809, MARIJA *1807, +1. januarja 1858, otroci: Luka *11. oktobra 1838, vojak, Anton *31. maja 1842, vojak, Blaž 1. februarja 1849, v Bevkah, Lucija *9. decembra 1835, poročena 16. septembra 1861, sorodnica na Vrhniko, Marija *1846, služi v Ljubljani, Frančiška *27. oktobra 1853, Neža *20. januarja 1858

▲Peter Čelešnik, znova poročen 3. maja 1858 s KATARINO TERČEK *28. aprila 1822, otroci: Franc *maja 1859, Ignac *23. julija 1862

▲GREGOR GRUM, posestnik, *24. marca 1824, poročen 16. septembra 1861 z Lucijo Čelesnik, otroka: Marija *20. novembra 1862, Jurij *22. aprila 1865

223 (°Povšetov Šimen)

▲SIMON PETKOVŠEK, *20. 10. 1807, + 9. 1. 1881, KATARINA, *1800, + 6. 1. 1887

▲MATEVŽ VELKAVRH, *19. 9. 1852, MARIJA Krašovic, *31. 5. 1852, +7. 2. 1894

Opombe:

- 1 Janez Kos, Prebivalstvo Stare Vrhniko po popisu duš od leta 1834 do 1847, Vrniški razgledi, leto 11, Vrhniško muzejsko društvo, Vrhniko 2010, str. 65–83.
- 2 Nadškofijski arhiv Ljubljana, Župnijski urad Vrhniko, status animarum, III. knjiga, 1778–1869 (1847–1870). Zadnji podatek so vanj vpisali leta 1871.
- 3 Nadškofijski arhiv Ljubljana, Župnijski urad Vrhniko, status animarum 1775–1851 (1834–1847).
- 4 Hišna imena, ki jih je zapisal Rafael Ogrin, so označena s krogcem (o).
- 5 Peter Lenassi (*1835, +1904) je bil vrhniški župan (Glej Vrhniške razgleda, letnik 9, 2008, str. 100–102).
- 6 Ded znanega vrhniškega fotografa Ivana Tischlerja (1887–1983).
- 7 Gabrijel Jelovšek je bil od leta 1889 do 1908 vrhniški župan.

HIŠE SE SPREMINJAJO, SLEDOVI OSTAJAJO (III. DEL)

VOLJČEVA CESTA IN KLIS

Osrednji del mesta Vrhnike nosi ledinsko ime *na Klisu*. Ime je dobilo po spodnjem delu potoka Bela, ki se v svojem zgornjem toku proti izviru oži v pravo sotesko ali klis in je šele kasneje dobil značilno slovensko ime po kamniti, občasnno suhi, beli strugi.¹ Je edini znani primer takšnega rečnega imena na Slovenskem.² Nekdaj se je na Klisu razprostirala rodovitna ravnica z dolgimi in ozkimi njivami, na katerih so sejali žito in deteljo ter sadili koruzo in krompir.³ Med njivami so potekale poti, ena od Sokolskega doma mimo Štirnovе hiše in Jerebovega kozolca do Stare ceste; druga med Glažarjevo in Žibertovo hišo, od katere je šla pot čez Žontovo dvorišče na Staro cesto, od nje pa se je cepila pot tudi proti Tržaški cesti med Lenarčičevo hišo in Kunstljevo vilo; tretja je tekla za Kunstljevo vilo mimo dvorišča Sokolskega doma proti poti, ki je povezovala Tržaško cesto mimo Skvarčeve hiše s *Polancovim malnom* – kasnejšo Pišlerjevo zbiralnico zdravilnih zelišč ob Beli; četrta je vodila ob potoku do Stare ceste in peta med njivami mimo ograje Ivane Ogrin do Voljčeve ceste, kjer je ob križišču s cesto sredi poti stal lesen vrteči križ in dopuščal pot samo pešcem. Na Klisu sta se že leta 1869 nahajali tudi dve vodni napravi. V bližini ali celo na mestu kasnejše Pišlerjeve destilarne je stal mlin s stopami gospoda Ignaca Simona, nekoliko višje na robu Klisa pa mlin Jelovškovich dedičev, poznejši Habetov mlin.⁴

Klis na mapi franciscejskega katastra, 1824 (Hrani Arhiv Republike Slovenije).

Pogled na Vrhniko z Drče, 1882, olje na platnu (*J. Suhadolnik, Simon Ogrin*).

V 30. letih preteklega stoletja je na Klisu nastala prva Štirnova hiša, sledila ji je Kogojeva na današnji Krožni poti, h Klisu pa moramo šteti še v zadnjih desetletjih nastale ulice Na Zelenici, Cesto gradenj, Poštno in Krpanovo ulico ter trg Karla Grabeljška. V povojnem ureditvenem načrtu naj bi na Klisu nastal trg Vrhnike z javnim parkom, a je ostalo le pri načrtih.⁵ Najprej so pozida-

li pošto in trgovino, nato so postavili zdravstveni dom, več stanovanjskih dvojčkov in različno velikih stanovanjskih blokov, v katere so se vselili delavci novo nastajajoče industrije na Vrhniki in oficirske družine. Sokolski dom so preuredili v Dom jugoslovanske ljudske armade, med upravnimi in večstanovanjskimi stavbami pa so nastale tudi posamezne hiše.

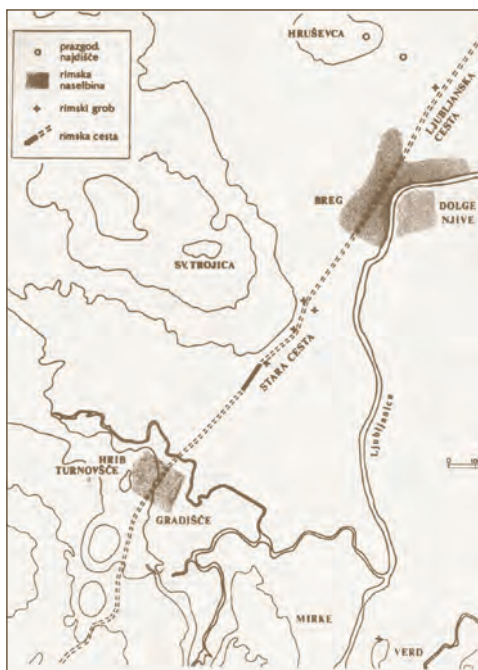
Žetev žita na Klisu, z leve: Ivana Kogoj, Stanko Kogoj in Mici Jereb. V ozadju Kunstljeva vila, Sokolski dom in Verbičeva hiša, 1936 (foto last: Stanislav Kogoj).

Nekdaj je bila pešpot za Sokolskim domom, ob lesenem plotu in naprej po poljski poti proti Kogoju. Danes je tu Krpanova ulica, Poštna ulica, Grabeljškov trg, preko Ceste 6. maja je zdravstveni dom in pot do potoka. (Franci Dovč)

Francka Velkavrh na Klisu, okoli leta 1936. V ozadju Štirnova hiša in Sokolski dom (foto last: M. E. Dovč).

Povsem drugačen je zgodovinski razvoj dolge povezovalne Voljčeve ceste, ki se vije od konca Stare ceste na severu, se vzpenja do župnijske cerkve sv. Pavla na Hribu ter se izteka proti Tržaški cesti na jugozahodu. Prav gotovo jo glede na smer in staro poselitev od prazgodovine dalje⁶ lahko štejemo med najstarejše vrhniške ulice. Tod mimo je tekla znana prazgodovinska jantrna pot med Italijo in Baltikom in po legendi o Argonavtih prazgodovinska trgovska pot med Črnim morjem in severnim Jadranom.⁷ Nasledila jo je 0,4 m debela in 3,75 m široka rimska cesta, sestavljena iz velikih lomljencev, vezanih na malto, ki je bila odkrita ob južni strani poznoantične utrdbe na Gradišču. O poteku rimske ceste skozi naselje je pisal tudi podlipski duhovnik in pisatelj Peter Hitzinger,⁸ medtem ko je kustos ljubljanskega deželnege muzeja Walter Schmid na majhni izkopni površini znotraj utrdbe leta 1916 našel 5 m široko cesto iz nasutega gramoza.⁹

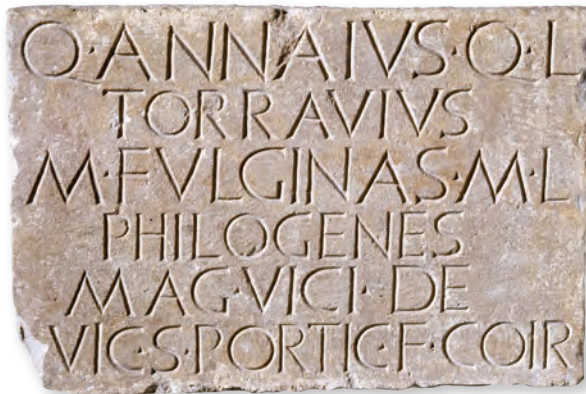
Zemljevid arheoloških najdišč na Vrhniki s potekom rimske ceste (J. Hrovat, *Nauportus*).

Antični nagrobnik Kanutiji Pavli in Fulgini Prokli na cerkvi Sv. Pavla, okoli 27. pr. Kr., 2010 (foto: P. Zalokar.)

Med pomembnejše ostaline rimske naselbine Nauportus, predhodnika današnje Vrh-nike, sodijo tudi v župnijsko cerkev sv. Pavla vzdani štirje napisni kamni. Leta 1507 jih je opazil humanist in zbiralec rimskih napisov Avguštin Prygl – Tyfernus.¹⁰ Nagrobnik Kanutiji Pavli in Fulgini Prokli iz pozno republikanskega ali zgodnje avgustejskega obdobja,¹¹ ki izvira morda iz antičnega pokopališča ob omenjeni rimski cesti pod vznožjem Svete Trojice,¹² še vedno lahko vidimo pri glavnem vhodu v cerkev. Drugi napis v

kamnu iz prve polovice 1. stol. pr. Kr., ki govori o vaških načelnikih, ki sta po sklepu vasi dala postaviti stebrišče, je bil prenesen v nadškofijsko palačo v Ljubljani, kjer je bil ponovno odkrit ob njeni prenovi leta 1993¹³ in prenesen v hrambo Narodnemu muzeju Slovenije. Epigraf iz prve polovice 1. stol. pr. Kr., ki omenja svetišče boginje Aequerne, se je verjetno izgubil pri tretji zidavi cerkve Sv. Pavla leta 1628.¹⁴ Četrty napisni kamen z velikimi črkami so pri rušenju cerkve leta 1850 ponovno vzdali v novo cerkev.¹⁵

Rimski napis z vrhniške župnijske cerkve, prva polovica 1. stol. pr. Kr.
Hrani Narodni muzej Slovenije (foto: Tomaž Lauko).

Prevod: Kvint Anaj, Kvintov osvobojenec, Toravij (in) Mark Fulginas, Markov osvobojenec, Filogen, vaška načelnika sta po sklepu vasi dala postaviti stebrišče.

Zatonu rimskega imperija je sledilo precej burno obdobje preseljevanja ljudstev. Preko širšega ljubljanskega prostora so v smeri proti Padski nižini več stoletij prodirali Zahodni Goti, Huni, Langobardi, Vzhodni Goti, Avari in nenazadnje Slovani.¹⁶ Življenje na zahodnem robu Ljubljanskega barja je ponovno oživel v srednjem veku. S porastom prebivalstva, izboljšanimi komunikacijskimi sredstvi ter nastankom prvih trških in mestnih naselbin se je obnovila živahna trgovina med Italijo, slovenskimi deželami in Nemčijo.¹⁷ Ugodna lega ob pomembni prometni poti je omogočila razvoj Vrhnik v važno trgovsko postojanko. Na terasah ob vznožju Raskovca in sledovih Gradišča je okoli župnijske cerkve zraslo naselje Hrib z nekaj malih kmetov in bjarjarjev.¹⁸ Na Voljčevi cesti so živeli po večini tretjinski ali četrtinski kmetje, ki so pripadali vrhniški cerkveni gosposki. Grabenški Jelovski so bili podložni bokalški graščini,¹⁹ medtem ko je Jelovškova domačija z Vasi verjetno pripadala logaškemu gospostvu.²⁰ Kajžarji so hodili

na dnino k večjim kmetom, mnogi pa so si pomagali z opravljanjem pomožnih del, vezanih na promet po Ljubljanci in cesti, ali z opravljanjem obrti.²¹

Hribski potok je bil prav primeren za razvoj usnjarske dejavnosti. Najstarejši podatek o strojarstvu je iz leta 1826 pri Maroltovih (danes Bricelj). V drugi polovici 19. in prvih desetletjih 20. stoletja srečamo usnjarne še pri Tomažetovih (Stržinar), Pečkajevih in Jeršinovičevih. Vodna sila je omogočala nastanek več stoletij starega Jelovškovega mli- na in žage, s katerima so zadnja desetletja upravljali Stržinarjevi. V središču ulice je že konec 19. stoletja delovala Bučarjeva, kasnejša Kranjčeva trgovina, ki jo je po drugi svetovni vojni zamenjala Mercatorjeva trgovina na Hribu, in pa Kosova, kasneje Turšičeva mesarija ter Pečkajeva pekarija v začetku 20. stoletja. Cestni promet je spodbudil nastanek gostiln pri Andrejazu, Pečkaju, Grabenčanu (Istenič), Jeršinoviču in Kosu – Turšiču, ki edini še nadaljujejo tradicijo.

Panorama Vrhnik na razglednici, odposlani leta 1915 (hrani: Marija Habič).

Sv. Pavla cesta, pogled izpred cerkve proti Sv. Trojici. Na levi so Kranjčeva trgovina, Bricljeva in Pečkajeva hiša ter na desni Egidijeva, Čempuhova in Tomažetova hiša (Stržinar), okoli 1930 (F. Dobrovoljc, *Cankarjev album*).

Večina velikih enonadstropnih hiš je poleg lastnikove pogosto razširjene družine, v katero so bili vključeni tudi hlapci in dekle, nudila prostor mnogim podnajemnikom ali gostačem. Nekateri so živeli v težkih gmočnih razmerah, zato so se morali pogosto seliti iz hiše v hišo.²² To velja tudi za Cankarjevo družino, ki je krajši čas konca 19. stoletja prebivala v Terkmanovi (Egidij) in Andrejazovi hiši. Podnajemniki so opravljali poklice usnjarskega pomočnika (8), usnjarskega vajenca (5), davčnega uslužbenca (5), krojača (5), šivilje (4), mizarja (4), usnarja (3), trgovske pomočnice (3) učitelja in učiteljice, zdravnika, odvetniškega pisarja, finančnika, uradnika, inštrumentarke, babice, branjevke, cerkovnika, brivca, trgovskega in krojaškega pomočnika, stavbnega kleparja, tesarja, usnjarskega hlapca ter trafikanta. Za bivanje je bila na razpologo tudi stara šola – mežnarija, v kateri je celo drugo polovico 19. stoletja delovala vrhniška šola, potem ko je med leti 1824 in 1852 gostovala v Jelovškovi hiši (Turšič).²³ Po osnovni šoli se je v prostore naselila enoletna Deželna gospodinjska šola, nastala po vzoru avstrijskih gospodinjskih šol s konca 19. stoletja.²⁴

Kar nekaj fantov iz posestniških družin, poročen gospodar in tričlanska družina so poskusili iskati srečo v Ameriki, kamor so se izselili konec 19. ali v začetku 20. stoletja. Na pot čez lužo jih je vodila želja po zaslužku ali uspehu in vsaj v dveh primerih družinske razmere. Izselenca Lovro Ferbežar in Janez Jerina sta se vrnila na Vrhniko. Vrhničani so radi odhajali tudi v Trst. V 70. letih 19. stoletja sta se tam poročila Andrej Dolenc (Jerina) in Simon Lenarčič (Berce), medtem ko se je Marija Jelovšek (Istenič) tam zaročila.

V dobi živahnega tovorništva in prevoznitva se je trg Vrhnika počasi razvijal. Z rastjo prebivalstva je rasla potreba po večjem svetišču, ki so ga domačini kar trikrat povečevali.²⁵ Današnja župnijska cerkev sv. Pavla na Voljčevi cesti je sedež župnije, v virih prvič omenjene 1325,²⁶ in sedež dekanije vsaj že od leta 1788.²⁷ Skupaj z župniščem, s pokopališčem, kaplanijo in staro šolo je vseskozi predstavljala središče družabnega življenja na ulici, v katerega je bil vpet ves Hrib.²⁸ V stari šoli so delovala cerkvena, prosvetna in človekoljubna društva, ki so v svojih vrstah združevala Vrhničane in pre-

bivalce okoliških vasi. Po priključitvi vasi Hrib trgu Vrhnika²⁹ je bil trg julija 1900 na novo oštevilčen in razdeljen na ulice. Današnja Voljčeva cesta je dobila ime *Svetega Pavla cesta*, ostale ulice pa so se imenovale: Nova cesta, Podlipska cesta, Veliki klanec, Stara cesta, Mali klanec, Rožna ulica, Idrijska cesta, Ob potoku, Pod sv. Trojico, Gradišče, Hrib, Raskovc in Tržaška cesta.

Hišna številka Prekove hiše (hrani: Janez Tomšič).

Svetega Pavla cesta je bila z uličnim številčenjem leta 1934 preimenovana v *Kotnikovo cesto*. Ime je dobila po Karlu Kotniku (1875–1910), zadnjemu potomcu znane verdske veleposestniške družine in velikem dobrotniku. Karel je študiral tehniko na Dunaju, kjer je ustanovil klub slovenskih tehnikov.³⁰ V gospodarskem in narodnostnem razvoju Vrhnike je nadaljeval očetovo delo, ob smrti pa zapustil veliko vsoto Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani.³¹ Njegov somišljenik ljubljanski župan Ivan Hribar je po njem poimenoval tudi ljubljansko Kotnikovo ulico.³²

Druga svetovna vojna je zarezala tudi v življenje Kotnikove ceste. Po vojni so bili v nekdanje obrtniške, kmečko in trgovsko hišo naseljeni po večini delavci Industrije usnja Vrhnika in njihove družine ter nekatere oficirske družine. Kasneje so se preselili v novozgrajene bloke na Klisu ali si postavili lastno hišo na Vrhniki. V župnišču je živela družina zdomca Blaža Turka, ki je služil kruh v Franciji. V Bricljevi delavnici je delovalo precej veliko državno podjetje Splošno mizarstvo Vrhnika pod vodstvom

Karel Kotnik (1875–1910), po katerem se je nekdanj imenovala današnja Voljčeva cesta (F. Dobrovoljc, *Can-carjev album*).

Ignacija Groma in pri Turšiču državna klavnica. Ulica je bila med leti 1950 in 1953 preimenovana v *Voljčevo cesto*. Ime je dobila po partizanu in narodnemu heroju Ignacu Voljču (1904–1944), kovaču, rojenem na Vrhniki kmetu Jožefu in Mariji, rojeni Petkovšek. Kot zagovornik komunistične ideje se je leta 1941 priključil NOB, se vidneje udeleževal znotraj slovenske komunistične partije in padel v boju z nemškimi okupatorji v Trobljah pri Slovenj Gradcu. Pokopan je v partizanski grobnici na Vrhniki, medtem ko njegov doprnski kip, delo kiparja V. Bratuža, hranijo v prostorih ZB NOV Vrhnika.³³

Spominska plošča Ignaca Voljča pri »Šklepcu«, 2011 (foto: Franci Dovč).

V stavbni dediščini Voljčeve ceste se pojavljajo druga ob drugi trška, obrtniška in kmečka hiša. Slednja je z vzhodne ljubljanske smeri prevzemala značilnosti večina nižje dolenjske kmečke hiše mehkih obrisov, k čemur pripomore tudi dvokapna streha, pogosto zaključena na čop. Preko logaškega prostora so s Primorja prihajali vplivi notranjske hiše, za katere je značilen peterostrani tloris, višja stavba z visokimi čeli, bolj strma streha in ostro izrisani obrisi. Pod primorskim vplivom so nastali tudi arkadni hodniki na Stržinarjevi in Bricljevi hiši.³⁴ Nekdanje usnjarske hiše ob Hribskem potoku so vse enonadstropne.³⁵ Spomeniško zaščitene so: Turšičeva, Stržinarjeva, Pečkajeva, obe Bricljevi hiši, Kranjčeva trgovina, Bercetova in Ferbežerjeva hiša. Večina jih pripada stilnemu obdobju »ljudskega klasicizma« druge in tretje tretjine 19. stoletja, medtem ko sama gmota stavb, razpored prostorov in tlorisna zasnova kažejo na značilnosti iz

časa pred letom 1800.³⁶ Po svoji zunanosti izstopa Mačkova hiša z značilno secesijsko arhitekturo z začetka 20. stoletja.

STANOVANJSKI BLOK,

Voljčeva cesta 1, 2

Voljčeva cesta 1, 2 (foto: Franci Dovč).

Na mestu stanovanjskih blokov Voljčeva cesta 1, 2 je nekdanj stala *Mokarjeva hiša*. Zgodovino hiše, ki je že bila objavljena,³⁷ dopolnjujemo z na novo odkritima fotografijama.

Procesija skozi Vrhniko, na desni Mokarjeva hiša, v kateri je bila pekarna, v ozadju Habetova (desno) in Oblakova hiša. Na levem robu stoji mlada lipa pred gostilno Turšič. Na desni ob Mokarjevi hiši je vidna tudi kapelica, ki so jo podrli ob gradnji Ulice 6. maja (foto last: Majda Peternel).

V sredini Mokarjeva, desno Turšičeva hiša (foto last: Franc Postružnik).

TURŠIČ,

Voljčeva cesta 3

Turšičeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Vrhnika 194 (1824, 1890), Stara cesta 190 (1900), Kotnikova cesta 1 (1934), Voljčeva cesta 2 (1953), Voljčeva cesta 3 (1958)

Domača imena: Stara šola (1870), Kos (1914)

Lastniki: Janez Jelovšek (1824, 1838), Jelovškovi dediči (1870, 1879), Ivan Kos (1914), Anton Turšič (1934)

Dejavnost: šola (1824–1852), gostilna in mesarija Kos (1914), gostilna Turšič

Starejša osnova spomeniško zaščitene stavbe iz 18. stoletja je bila v 19. stoletju predelana. Danes se v veliki nadstropni stavbi podolžnega tlorisa, kriti s simetrično dvo-kapno streho s čopoma in s pilastri členjeno fasado,³⁸ nahaja gostilna Turšič.

Prvi znani lastnik velike hiše Janez Jelovšek izhaja iz rodu ene najstarejših znanih vrhniških rodbin. V času Ilirskih provinc je bil član vrhniškega občinskega odbora.³⁹ V njegovi hiši je med leti 1824 in 1852 gostovala vrhniška šola dvorazrednica, saj so bili prostori v stari mežnariji pretesni za vse večje število učencev. Pouk je potekal v dveh za učilnico preurejenih sobah.⁴⁰ Stavba je bila kasneje polna podnajemnikov. Leta 1870 so v hiši stanovali: Martin Primožič z družino; upokojeni uradnik Anton Jeršinovic z ženo Marijo in otroki Frančiško, Amalijo, Marijo, Jožefom, Friderikom, Jožefo, Francem in Janezom; stavbni klepar Bertoli Nolli iz Piemonta in uslužbenčeva vdova Jožefa Maier; konec stoletja pa gostaške družine Dolenc, Nagode, Malovrh in Šauer ter vdova Lenka

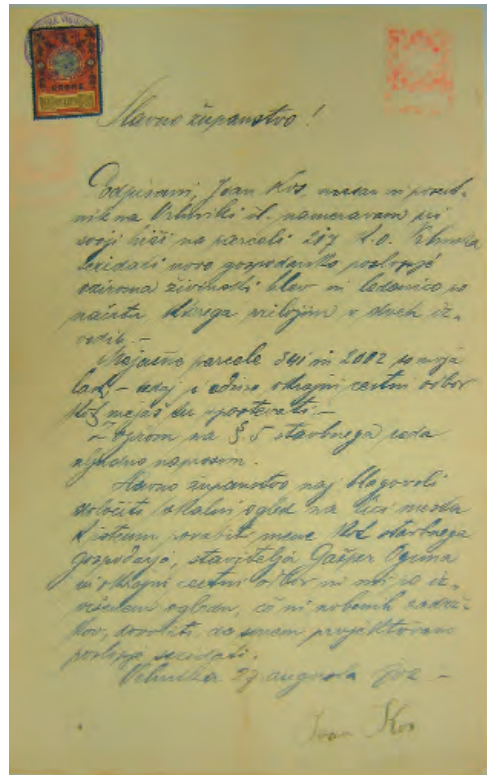

Kosova gostilna in mesarija, pred prvo svetovno vojno (foto last: Majda Peternel).

Narobe iz Šmartnega pod Šmarno goro, skupaj petnajst ljudi.⁴¹

Leta 1900 se kot lastnik hiše omenja posestnik in mesar Ivan Kos (roj. 1876) iz Žužemberka z ženo Josipino (roj. Podboj 1870), ki je imela ob sebi sina Franca Podboja. Ivan Kos je v hiši odprl gostilno. Pri delu so mu pomagali hlapca Leopold Jakomin in Franc Topolovec ter dekla Amalija Zavrl. Stanovanje so nudili tudi vdovoma Neži Gorjanc s sinom Jožetom in Franci Opeka s hčerjo Ivano, družini Jurjevič in Jesenovec ter učiteljici Ani Pour z materjo Josipino. Leta 1910 so tu prebivali še zakonca Kunstelj, odvetniški pisar Pavel Homan, vajenec Anton Zavrl, pomočnika Andrej Kolenc in Nikolaj Radovic, nekoliko kasneje pa tudi brivec Alojzij Kek in brivski vajenec Albin Bizilj iz Kamnika in drugi.

Za Kosom je gostilno prevzel gostilničar Anton Turšič (roj. 1885) iz Begunj pri Cerknici z ženo Amalijo de Toni (roj. 1888) in sinovoma Antonom sr. in Vinkom, ki je nasledil očeta. Vinko (roj. 1923), poročen s kuharico Ano Mihevc (roj. 1929) iz Martinj Vrha, je imel hčerko Amalijo in sina Antona ml., ki sedaj z ženo Majo in s hčerko Niko vodi gostilno.

Prošnja Ivana Kosa za gradnjo hleva in ledenice, 1902 (ZAL, VRH 2).

Po drugi svetovni vojni je v Turšičevi gostilni stregla natakarica Ivana Kovačič iz Ponikev, kasneje poročena Tivadar. Pri Turšičevih so krajši čas (1953) stanovali tudi družina državnega uslužbenca Branka Goluboviša z ženo Ivanko, družina uslužbenecv Sonje in Kazimirja Mavko ter sestri Nada, trgovska pomočnica, in Erna Sinkoviš, uslužbenka, nekoliko kasneje (1958) pa delavka Albina in uslužbenec Vladimir Knavs ter hrvaški oficir Miro Grdovič z ženo Milko.

Gradnja prizidka za tujske sobe Vinka Turšiča, situacija, 1958 (ZAL, VRH 18).

Na vogalu gostilne ob cesti so imeli trgovino »špecerijo«, nato je bil tam frizerski salon in kasneje prodajalna mesa. V večjem delu stavbe za gostilno se je nahajala državna Krajevna klavnica Vrhnika, potem ko se je izselila iz Žontove hiše na Stari cesti. S klavnico in mesnico je kasneje upravljala Kmetijsko gozdarska zadruga Vrhnika do leta 1995, ko so ju ukinili. V pomožni stavbi na dvorišču je imela vaje tudi vrhniška godba.

ZALAR,

Voljčeva cesta 3a

Zalarjeva hiša (foto: Franci Dovč).

Domača imena: Turšičeva Malči
Lastniki: Amalija Turšič, Stane Zalar
Dejavnost: predelava plastike (določeno obdobje)

Hišo je postavila gostilničarjeva hči Amalija Turšič z možem Stanetom Zalarjem v 70. ali 80. letih preteklega stoletja. Stane je bil sprva serviser pralnih strojev, nato je imel doma predelavo plastike. Amalija je imela v zakupu hotel Mantovo ter hotel Kras v Postojni. Stane je hišo prepustil sinovoma, ki tudi stanujeta tu.

STANOVANJSKI BLOK,

Voljčeva cesta 4

Stanovanjski bloki na Voljčevi cesti 4 (foto: F. Dovč).

Naslov: Vrhnika 402 (1914), Kotnikova cesta 3 (1934), Voljčeva cesta 4 (1958)
Domača imena: Buh (nekdanj)
Lastniki: Josip Buh (1914, 1934)
Dejavnost: zdravniška dejavnost, stanovanjski blok (1958)

Ob nekdanji Mokarjevi hiši je na mestu današnjega stanovanjskega bloka Voljčeva cesta 4 že leta 1914 stala majhna hiša dr. Josipa Buha. Dr. Buh je bil samski in je imel doma zdravniško ordinacijo. Po pripovedovanju je imel sestro, v hiši pa se omenjata tudi oče Jakob Buh (1838–1922) iz Zadobja pri Lučinah in njegova žena Ana (1846–1921).

Med letoma 1954 in 1958 so na tem mestu postavili stanovanjski blok. Njegovi prvi stanovalci so bili uslužbenec Stanislav Mavri iz Gorice z ženo Angelo, trgovsko pomočnico; upokojenec Stanislav Žigmond iz Žirovnice z ženo Francko ter več oficirskih družin: Železnik iz Maribora, Godina iz Trsta, Dika, Pupovac, Jaramoz, Čurčija in Miočinovič s Hrvaške, Kecman in Stijačič iz Bosne ter Mitič iz Srbije.

BUH,

Voljčeva cesta 5

Buhova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Sv. Pavla cesta 246 (1900), Kotnikova cesta 4 (1934), Voljčeva cesta 4 (1953), Voljčeva cesta 5 (1958)

Domača imena: Buh

Lastniki: Frančiška Stržinar (1900), Ivan Buh (1914, 1934)

Dejavnost: podobarstvo in rezbarstvo (1910 in dalje)

Ivan Buh s sinom Francem in hčerko Viktorijo, sprejaj stoji Mokarjev fantič, okoli 1932 (foto last: Majda Peternel).

Hišo z ohranjeno prvotno arhitekturo je zgradila Frančiška Stržinar s Stare ceste leta 1901. Leta 1910 jo je kupil podobar in rezbar Ivan Buh (1882–1962), Balantov iz Žažarja. Svoje znanje je izpopolnjeval na Dunaju ter v hiši odprl obrtno delavnico »Podobarstvo in rezbarstvo«, kjer je izdeloval božje grobove, jaslice in raznovrstne križe, kot podobar pa je preslikaval cerkve, zlatil oltarje in prenavljal kapelice v vrhniški dekaniji. Stare jaslice v cerkvi sv. Pavla so njegovo delo. V Buhovi delavnici je prvo kiparsko znanje dobil tudi kipar in medaljer Stane Dremelj.⁴²

Ivan Buh (1882–1962), podobar in rezbar (Naš časopis, 2001).

Buhove jaslice, detajl, 2011 (foto: Franci Dovč).

Ivan Buh je imel z ženo Katarino (1884–1972), rojeno Slabe na Kurenu, otroke Viktorijo (1912–1998), šiviljo, Ivana (1914–2009), Franca (1914–1954), Leona (1916–1919), Marijo (roj. 1918) in Rafaela (1922–1943). Živa je le še hči Marija Kotnik, ki živi v Kamniku. Očetovo delo je nadaljeval sin Franc, ki je bil hkrati glasbenik in član več vrhniških glasbenih zasedb: godbe, jazz in plesnega ansambla. Z ženo Fani (1919–1983), roj. Borštnar v Tržišču, je imel hčerko Majdo. Zadnja prebivalka hiše je bila Viktorija, poročena Kos. Trenutno je hiša Ivanovega pravnuka Petra Peternela v celoviti prenovi.

Franc Buh z mavčnim kipom Vrhniške pesnice in pisateljice. Naredil ga je po naročilu vrhniških fantov, ki jih je »Šklepcova« Francka zbadljivo opisala v svoji pesmi. Kip so odkrili na pustni torek pred Turšičevo gostilno. Sprožil je obilo smeha, pa tudi užaljenosti, zato so morali posredovati žandarji. Fotografija posneta leta 1932 (foto last: Majda Peternel).

Ob peti obletnici Plesnega orkestra Vrhnika, v sredini spredaj je Franc Buh, 1951 (foto last: Majda Peternel).

KOŠMERL, Voljčeva cesta 6

Košmerlova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Sv. Pavla cesta 247 (1900), Kotnikova cesta 5 (1934), Voljčeva cesta 6 (1953), Voljčeva cesta 6 (1958)

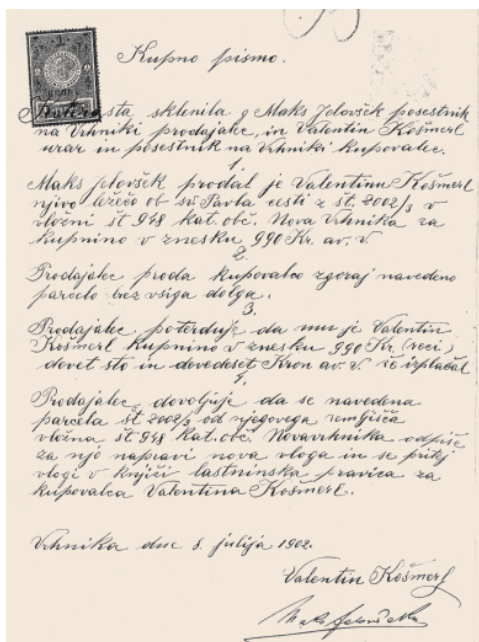
Domača imena: Urar

Lastniki: Valentin Košmerl (1914, 1934)

Dejavnost: urarstvo (1902–1941)

Prvi lastnik hiše Valentin Košmerl (1870–1941), rojen na Jesenicah, je prišel na Vrhniko k sestri Jerci, poročeni Oblak, ter se v Ljubljani pri svaku izučil za urarja. Ta poklic je opravljal vse do svoje smrti, zato se je hiši po domače reklo tudi pri *Urari*. Na Vrhniko je spoznal Marijo Kos (1873–1915) iz Žužemberka, sestro gostilničarja Kosa. Najprej sta stanovala pri *Gregat*,⁴³ leta 1902 pa sta kupila zemljo Frančiške Stržinar ob cesti sv. Pavla in dala zidarskemu mojstru Petkovšku iz Nove vasi zgraditi hišo.

Marija in Valentin Košmerl sta imela pet otrok: Marijo (roj. 1897), Vinka (roj. 1899), Baldija (roj. 1903) Zorko (roj. 1905) in Jerco. Valentin je zelo zgodaj ovdoval in sam skrbel za otroke s pomočjo najstarejše hčerke Marije. Baldi je padel v prvi svetovni vojni na Tirolskem.⁴⁴ Marija, poročena z Alojzjem Pečnikom, je najprej živela v Logatcu in se kasneje vrnila na Vrhniko. Vinko, ki je po končanem učiteljišču služboval v Zagorju, kjer je živela tudi njegova sestra Zor-

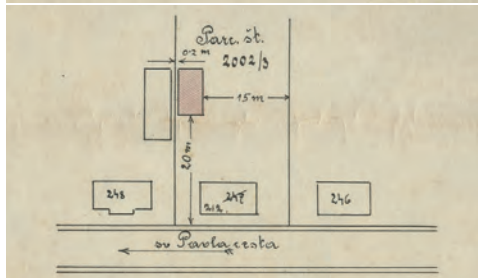
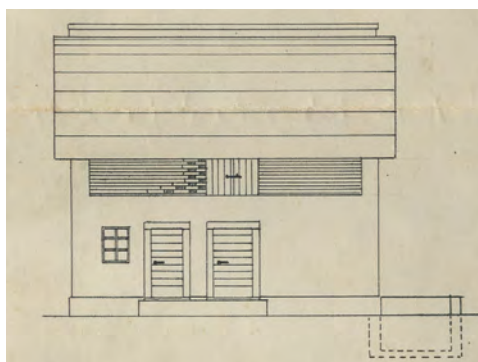

Kupno pismo Valentina Košmerla, 1902 (hrani: Maruša Vogrinc).

ka, poročena z Viktorjem Pergarjem, je po očetovi smrti podedovala hišo. Z ženo Fanči (roj. 1908 v Grosupljem), učiteljico, sta imela hčerke Daco, Meto, Vido in Marušo. Leta 1949 je Vinko na lovu v nepojasnjenih okoliščinah izgubil življenje. Vdova Fanči je leta 1952 obnovila hišo, v kateri je sprva živel Daco z možem Dragom Radošem. Sedaj živi v hiši družina Maruše Vogrinc, ki je stavbo leta 1981 prenovila.

Valentin Košmerl z vnukinjo Zorko in sosedi pred hišo, okoli 1930 (foto last: Maruša Vogrinc).

Načrt za hlev Vinka Košmerla, 1924 (ZAL, VRH 2).

Karel Gabeljšek, Vinko Košmerl, Stane Volk, Viktor Pergar in Lovro Rogel, okoli 1926 (foto last: Maruša Vogrinc).

Mladina iz Vasi, s Stare ceste in z Mačkovega grabna, obdobje med vojnama (foto last: M. Peternel).

MAČEK,

Voljčeva cesta 7

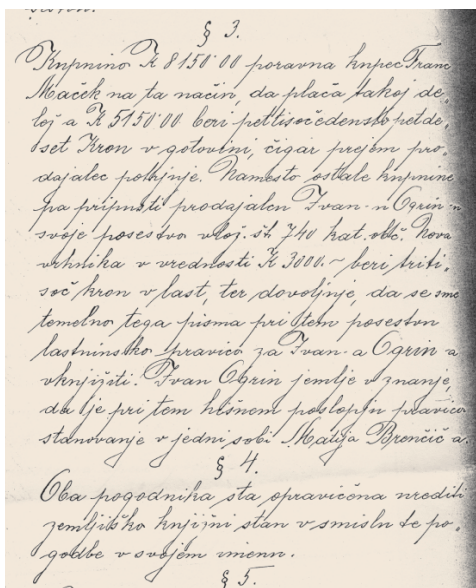
Mačkova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Sv. Pavla cesta 248 (1900), Kotnikova cesta 6 (1934), Voljčeva cesta 8 (1953), Voljčeva cesta 7 (1958)

Lastniki: Ivan Ogrin (1906), Franc Maček (pred 1913), Anton Maček (1934)

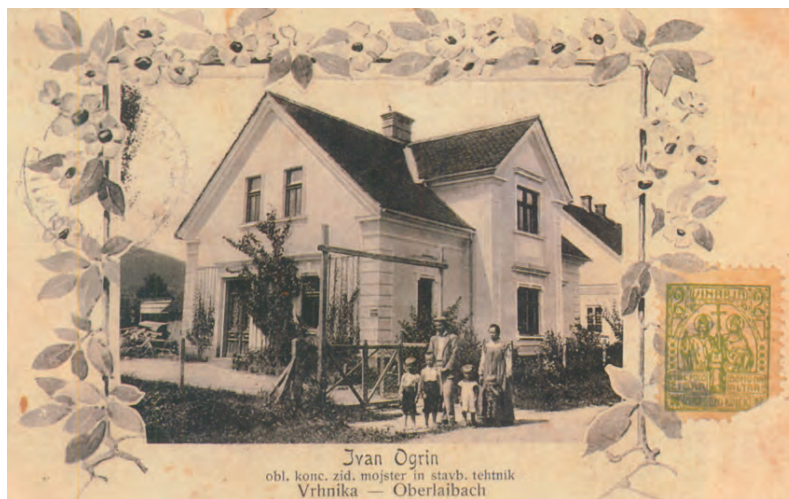
Dejavnost: zidarstvo (1904–1910), čebelarstvo, barvanje rastlin, pletilstvo

Lepo secesijsko hišo, ki jo trenutno obnavljajo, je v začetku 20. stoletja postavil zidarski mojster in zaslužni obrtniški organizator Ivan Ogrin (1875–1946). Priznanega gradbenika na Vrhniki in v Ljubljani je zelo

Odlomek Kupne oziroma menjalne pogodbe med Ivanom Ogrinom in Francem Mačkom, 1908 (Zemljiška knjiga Vrhnika).

cenil arhitekt Jože Plečnik. Veliko načrtov hiš in prenov na Vrhniki po letu 1900 nosi Ogrinov podpis. Po izročilu so tudi druge hiše na Voljčevi cesti zidane po njegovih načrtih, a večina jih je že močno predelanih.

Ivan Ogrin z družino pred svojo hišo, okoli 1906 (Šumrada, Škrabec, Vrhnika, prečuden kraj).

Žig Ivana Ogrina (ZAL, VRH 2).

Ogrinovo hišo je leta 1908 kupil Franc Maček (1847–1913), Šarov s Stare ceste.⁴⁵ Z ženo Nežo Koren (1846–1920) s Stare Vrhniko sta imela otroke Frančiško (roj. 1883), Antona (roj. 1885) in Marijo (roj. 1887). Hišo je podedoval Anton, preparator zelišč, ki se je leta 1919 poročil s sosedo Viktorijo Jeršinovič (1898–1952). V zakonu sta se jima rodila hči Olga (1920) in sin Anton ml. (1921). Olga se je poročila z Dobrivojem Vukosavljevičem in imela hčer Bredo ter sina Milana, Anton mlajši pa z Gabrijelo Gradišnik iz Borovnice. Antonova druga žena je bila Ivana Jelovšek z Zaplane. Pri Mačkovih so v začetku 50. let preteklega stoletja krajši čas živele še delavke Terezija Čoš iz Javorij, poročena Albreht, ter Jožefa Čoš in Jožefa Tratar iz Mokronoga. Hišo je podedovala Olga Vukosavljevič, za njo pa hči Breda, poročena Jurjevčič.

Franc Maček se je intenzivno ukvarjal s čebelarstvom in prodajo medu. Čebelnjake je imel tudi v vasi Klanfarji na Hrvaškem. Njegovi nasledniki so deloma nadaljevali s čebelarstvom, deloma pa so barvali praprot in zelišča za cvetličarne. Poleg tega so se ukvarjali tudi s pletilstvom in te obrti izučili več Vrhničank.

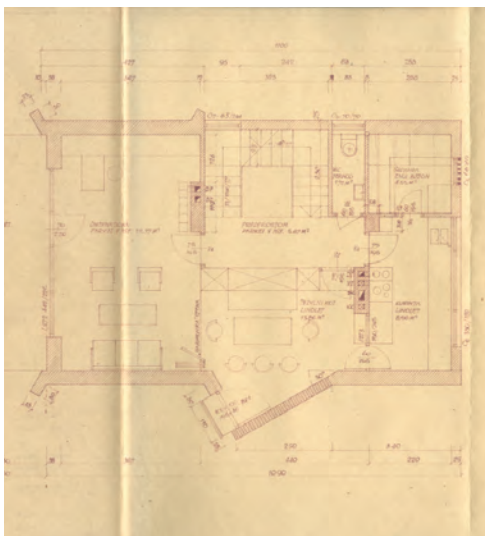
Na nekdanjih Jeršinovičevih »lehah«, ki so jih podarili Viktoriji ob poroki z Antonom Mačkom, sta nastali novi hiši Voljčeva cesta 7a in Voljčeva cesta 7b.

MULEJ, Voljčeva cesta 8

Mulejeva hiša (foto: Franci Dovč).

Hišo je leta 1964 zgradil Dušan Mulej, višji gozdarski tehnik iz Logatca. Veja družine Mullay je do druge svetovne vojne segala tudi na Vrhniko, pred in med vojno pa se je družina razselila po svetu. Dušan je živel v hiši z ženo Slavko, Novomeščanko, in sinom Markom. Imel je vodstvene naloge v podjetjih v Ljubljani, Novem mestu in nazadnje v Logatcu ter ostal aktiven vse do svoje smrti leta 1986. Danes stanuje v hiši Marko Mulej (roj. 1958) z ženo Majdo in s sinom Jakom.

Načrt za enostanovanjsko hišo Dušana Muleja, tloris pritličja, 1962 (ZAL, VRH 18).

TRŠAR,

Voljčeva cesta 9

Tršarjeva hiša (foto: Niko Šušteršič).

Naslov: Voljčeva cesta 30 (nekdaj)

Hišo je leta 1965 zidal Jože Tršar, doma iz Kurje vasi. Sedaj živi v hiši s hčerko Polono in sinom Gorazdom.

JERŠINOVIČ,

Voljčeva cesta 11

Jeršinovičeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 14 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 249 (1900), Kotnikova cesta 10 (1934), Voljčeva cesta 10 (1953), Voljčeva cesta 11 (1958)

Domača imena: Ančka (1870), Fric (1890, 1914)

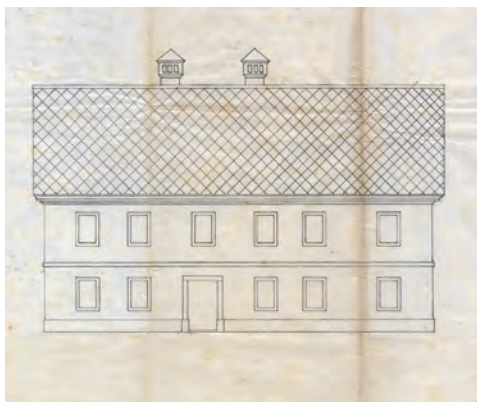
Lastniki: Anton Jelovšek (1824, 1838), Ana Kavčič (1870, 1879), Friderik – Miroslav Jeršino (1890, 1914), Anton Jeršinovec (1934)

Dejavnost: kajža (1870), usnjarstvo (1885–1945), gostilna (v času druge svetovne vojne), avtoservis in vulkanizerstvo Jernej Jeršinovič s. p. (2011)

Majhna pritlična hiša ob cesti je imela na vsaki strani vhodnih vrat po dvoje oken. Leta 1899 so jo podaljšali in povišali za eno nadstropje; letnica je še napisana na ostrešnem tramu. Od prvotne stavbe, ki je zaradi barja stala na lesenih pilotih, so se ohranili le temelji. Kasneje so hišo povezali z gospodarskim poslopjem in lopo, v kateri je bila usnjarska delavnica.

Načrt za gospodarsko poslopje in hlev pri usnjarni Friderika Jeršino (1893) (ZAL, VRH 2).

Preureditev Jeršinovičeve hiše, 1899 (ZAL, VRH 2).

Prvega znanega lastnika hiše Antona Jelovška (1824) je nasledila kajzarica Ana Kavčič (roj. 1817), ki je prebivala tu s sinovoma Francem (roj. 1852) in Karlom (roj. 1853) ter hčerko Frančiško (1857–1879). Karel je služil kot dninar pri Maroltovih (Bricelj).

Po letu 1879 je hišo z gospodarskim poslo-
pjem in vrtom, ki je segal vse do današnje Ko-
šmerlove hiše, kupil usnjar Friderik Jeršino-
vic – Fric (roj. 1856 v Ribnici). Z ženo Viktorijo
(roj. 1862 v Borovnici) sta imela otroke Matica
(roj. 1885), Ano (roj. 1887), Friderika ml. (roj.
1889), Naceta (roj. 1890), Jožefa (1892–1909),
Marijo (roj. 1895), Amalijo (roj. 1896), Vikto-
rijo (roj. 1898) in Antona (roj. 1902). Matic je s
pridelavo medu zaslužil precej denarja, kupil
inštrumente in ustanovil vrhniško godbo na
pihala,⁴⁶ postavil prvi vrhniški kino ter foto-
grafiral. Friderik mlajši je bil vojak. Ana se je
poročila z Albinom Isteničem na Štajerskem,
Nace z Marijo Dolenc v Mariboru, Marija s Ci-
rilom Gerjolom in Viktorija z Antonom Mač-
kom. Amalija je imela z Janezom Isteničem
(roj. 1891), ki je bil zaposlen v Jeršinovičevi
usnjarni sprva kot vajenec in nato kot usnjar,
hčerko Amalijo Viktorijo. Najmlajši Anton je
nadaljeval usnjarsko obrt.

Viktorija in Friderik Jeršinovic z družino, okoli 1890
(foto last: Veronika Jeršinovič).

V usnjarni sta bila konec 19. stoletja zaposle-
na vajenca France Nagode iz Logatca in Ja-
nez Rekar iz Stopič,⁴⁷ kasneje vajenca Franc
Otrin in Anton Petrovčič, po letu 1910 pa še
vajenec Franc Šušteršič. Pred prvo svetovno
vojno so na leto izdelali 600 telečjih, 700 go-
vejih in 250 svinjskih kož ter 1300 indijskih
kalkut, med vojno so proizvodnjo zmanjše-
vali in jo po vojni ponovno oživili. Izdelke so
prodajali na Vrhniki, v Ljubljani in na Hrva-
škem.⁴⁸ Pri hiši sta služili tudi dekli Franca
Verbič (1900) in Katra Bogataj (1910).

Friderik Jeršinovic (desno) z usnjarskimi pomočniki
in vajenci, okoli 1910 (foto last: Veronika Jeršinovič).

Med drugo svetovno vojno je v hiši delovala
tudi gostilna. Po vojni (1953) so bile v hiši
Antona (1902–1953) in Ivanke, rojene Jesen-
ko, s sinom Janezom nastanjene številne
delavke: Vida Gerjol s staršema Marijo in
Cirilom, Francka Gabrovšek iz Praprotnega
Brda, Anica Debevc, kasneje poročena
Vrščaj na Mirkah, Vera Mikliš iz Ljubljane,
Ana in Marija Slak ter Ana Starič iz Mokro-
noga, Slavka Pečnik iz Vrabč, Pavla Slabe iz
Rovt, Jožefa Slak iz Drečjega Vrha, Marija
Štok iz Sežane, sestre Pavla in Francka Ga-
brovšek iz Prilesja, Antonija Boh iz Vrzden-
ca in Breda Petrič, pet let kasneje pa še Ana
in Cecilija Starič z Dolenjske ter delavca Pa-
vla in Jože Gabrovšek. Poleg njih so živele v
hiši tudi gospodinja Marija Barišič iz Ceti-
nja, uslužbenka Alojzija Pečnik in študent-
ka Stanislava Pečnik.

Janez Jeršinovič (roj. 1932) je leta 1969 usta-
novil Ansambel Janeza Jeršinovca s planšar-
ji ali Planšarji Janeza Jeršinovca, kjer je bil
tudi pevec, pisec besedil, povezovalnih teks-
tov in humorističnih vložkov.⁴⁹ Sin Jernej je
poučeval glasbo na osnovnih šolah v Borov-
nici, na Logu in na Prulah v Ljubljani ter igral
orgle v cerkvi na Vrhniki. Danes je starejša
stavba ob cesti v lasti Janezove vdove Veroni-
ke Jeršinovič. V nekdanji usnjarni ima Jernej
avtoservis in vulkanizersko delavnico.

ISTENIČ,

Voljčeva cesta 12

Isteničeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 13 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 250 (1900), Kotnikova cesta 11 (1934), Voljčeva cesta 7 (1953), Voljčeva cesta 12 (1958)

Domača imena: Grabenčan (1870, 1934)

Lastniki: Martin Jelovšek (1824, 1838), Franc Ogrin (1870, 1890), Ivana Ogrin (1914, 1934)

Dejavnost: gostilna in trgovina (druga pol. 19. stol.), šola (v času druge svetovne vojne), perutninarstvo in prodaja jajc Anton Istenič s. p. (2011)

Prvi znani lastnik hiše v prvi polovici 19. stoletja je bil Martin Jelovšek, svetnik v 16-članskem vrhniškem občinskem odboru za časa Ilirskih provinc.⁵⁰ Bil je predstavnik druge veje vrhniške rodbine Jelovšek, ki je imela hišo na Grabnu. Grabenški so bili srednji kmetje vse do svojega izumrtja leta 1856.⁵¹ V tem času je bila po ustnem izro-

Grabenčanova hiša (Muzejsko društvo Vrhnika).

čilu ob mostu na levem bregu Hribskega potoka zgrajena nova visoko pritlična hiša s črno kuhinjo, petimi velikimi in z dvema kletnima sobama ter gankom. Vdova Marija Jelovšek (1821-1899) se je poročila s Francem Ogrinom (1825-1895) s Stare Vrhnike, ki je imel v hiši gostilno in trgovino.

Franc in Marija Ogrin sta imela hčer Ivano (roj. 1857) in sina Franceta (1862-1893), z njimi pa sta živeli še Ana Jelovšek (roj. 1853), Marijina hči iz prvega zakona, ter dekla Katrina Završan iz Vrzdencea.⁵² Marija Jelovšek ml. (roj. 1851), Marijina starejša hči, je odšla v Trst, kjer se je leta 1873 zaročila s Tomasom Wambergerjem in leto dni kasneje umrla. Po Francevi smrti je posestvo za kratek čas prevzela vdova Marija in po materi leta 1899 hči Ivana. Ivana Ogrin »Johanca« ali »Grabnčanova Hanca« ni bila poročena in ni imela otrok. Pod svojo streho je nudila prostor podnajemniku Viktorju Zajcu. Pred hišo je imela velik gosto zasajen sadni vrt, na katerem so vzdolž ceste rasle slive, mikavne za vrhniško mladež.⁵³ Pri gospodarjenju in delu ji je več let pomagala Marija Istenič (roj. 1872 v Vrzdencu) s sinom Antonom, ki mu je po smrti leta 1941 tudi zapustila posestvo. Anton Istenič je pred cerkvijo po nedeljski maši bral občinske oglase.

Handwritten population register for Grabenčanova hiša. The table has columns for name, date of birth, and other details. The entries are:

Ime	Leto rojstva	Št. hiše	Št. ulice	Št. kvartala	Št. mesta	Št. države	Št. občine	Št. katastra	Št. katastra	Št. katastra	Št. katastra
1. Ogrin Franc	1857	112	112	112	112	112	112	112	112	112	112
2. Marija Ogrin	1858	112	112	112	112	112	112	112	112	112	112
3. Marija Ogrin	1859	112	112	112	112	112	112	112	112	112	112
4. Ivan Ogrin	1860	112	112	112	112	112	112	112	112	112	112
5. Marija Ogrin	1861	112	112	112	112	112	112	112	112	112	112
6. Ivan Ogrin	1862	112	112	112	112	112	112	112	112	112	112

Popis Grabenčanove hiše v ljudskem štetju na Vrhniki leta 1870 (ZAL, VRH 16).

V času druge svetovne vojne so hišo zasedli Nemci. V zgornjih prostorih je potekal pouk prvega razreda osnovne šole. Po vojni je Antona nasledila vdova Ana Istenič (roj. Sedej 1907 v Veliki Ligojni) z otroki Antonom ml., Elizabeto in Marijo. V letih 1948 do 1958 so pri njih stanovali tudi delavci vrhniške tovarne usnja: Jože Turk, Aleš Vrščaj, Antonija in Ljubislav Živič ter usnjar Stanko Demšar z ženo Justino.

Anton Istenič ml. (roj. 1937), ključavničar, ki se ukvarja s perutninarstvom in prodajo jajc, je v neposredni bližini Grabenčanove hiše v letih 1963–1964 postavil novo hišo, Grabenčanova hiša pa je bila leta 1995 porušena. Na razlaščenih zemljiščih (1954) so bili zgrajeni stanovanjski bloki ob Voljčevi cesti, Marija Istenič je leta 1982 zgradila novo hišo Na Klisu 10.

STRŽINAR,

Voljčeva cesta 13

Stržinarjeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 12 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 251 (1900), Kotnikova cesta 12 (1934), Voljčeva cesta 9 (1953), Voljčeva cesta 13 (1958)

Domača imena: Nace (1870), Tomaže (1890, 1914)

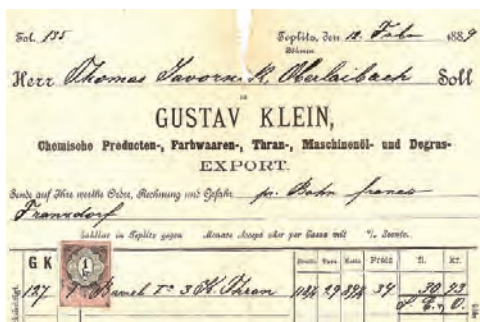
Lastniki: Primož Cigole (1824, 1838), Tomaž Javornik (1870, 1890), Ivana Javornik (1893–1933), Marija Javornik (1933–1957), Franc Stržinar (1957–)

Dejavnost: usnjarstvo (1875–1893), oddaja stanovanj (19., 20. stol.), turistične sobe (po 1968), trgovina Anže (2011)

Na mestu današnje hiše je konec 18. stoletja stala bajta Maruše in Ignaca Troha. Po letu 1800 je prešla v roke Primožu Cigoletu. Današnja mogočna nadstropna stavba, ki je bila zgrajena za opravljanje usnjarске dejavnosti, datira v leto 1865. V prekladi portala sta zapisani tudi začetnici imena Tomaž Javornik s Hriba 17 (danes Bricelj) za svojega sina Tomaža. Zidali naj bi jo gradbeni mojstri borovniškega viadukta, ki so ostali v teh krajih po koncu del na južni železnici Dunaj–Trst. Ob dvoriščni strani obe nadstropji krasita arkadna hodnika. K hiši sodi tudi nekoliko mlajše nadstropno gospodarsko poslopje in manjši zidan objekt »kravtarija«. Strehe vseh stavb so simetrične dvokapnice s čopastimi zaključki.⁵⁴

Na mestu gospodarskega poslopja je nekdanja stala manjša Čempuhova kajža,⁵⁵ katere lastnik je bil leta 1824 Janez Stržinar in kasneje Valentin Stržinar ter njegovi dediči, dokler je ni dal Tomaž Javornik podreti.

Tomaž Javornik (1845–1893), usnjar, je imel z Ivano Tomšič, sestro Ivana tomšiča, usnjarja in tovarnarja (Štritofovo)⁵⁶, otroke Marijo, Frančiško, Ivana, Ivanko in Tomaža, odličnjaka 1. državne gimnazije v Ljubljani. Tomaž (1885–1958) je bil posvečen v duhovnika 19. 7. 1908 na Vrhniki in je krajši čas služboval na Planini pri Rakeku ter kasneje v Javorju nad Litijo. V hiši so se zvrstili šte-

Tomaž Stržinar je nakupoval material za potrebe usnjarstva v Teplistu, 1889 (hrani: Janez Stržinar).

Na dvorišču stoji edina še ohranjena »kravtarija« ob Hribskem potoku, 2011. V manjšem objektu (5 x 6 m) so v pritličju namakali in lužili kože ter jih na podstrešju sušili, kar je omogočala posebej prirejena streha z zračnimi nišami (foto: Tomaž Stržinar).

vilni podnajemniki. Leta 1870 so tu prebivali: Marija Adamič z otroki Francem, Ignacijem, Anžkom, učencem kmetijske šole v Šentjurju pri Celju, Antonom, Uršulo, Johano in Ano; vajenec Janez Strehovec z materjo; dninar Tomaž Mihevc z ženo Uršulo, babico, in uslužbenec Anton Friškovc z ženo Frančiško. V obrti so bili zaposleni usnjarski pomočnik Martin Leskovec iz Hotedršice ter eno obdobje tudi vajenca Martin Štrekelj iz Hotedršice in Janez Kogovšek iz Žažarja, ki sta se kasneje preselila k Briclju. Za domača opravila je skrbela dekla Ana Kumer iz Brebovnice.⁵⁷ Z usnjarstvom so prenehali leta 1893, ko je Tomaž na službeni poti v Trst umrl za posledicami kapi.

Vdovi Ivani Javornik (1854–1933) s tremi otroki je na pomoč priskočila Antonija Tomšič, Ivanina sestra, pomožna dela sta opravljali dekli Ivana Hren in Franja Krašovec. Preživljali so se s kmetovanjem in z oddajanjem dela hiše v najem. Prvi najemnik (1900) je bil zdravnik dr. Janko Marolt z ženo Marijo in s hčerama Heleno in Danico, sledil je davčni upravitelj Vinko Premk (1870–1945) z ženo Antonijo in s hčerko Miro, ki je kot učiteljica poučevala na Vrhniki in v Preserju pri Podpeči.

Mogočni arkadni hodniki krasijo dvoriščno stran hiše. Na fotografiji Tomaž Javornik in njegova sestra Marija, okoli leta 1950 (foto last: Janez Stržinar).

Po Ivani je hišo prevzela hči Marija Javornik (1875–1954), kot najemnika pa sta se jeseni 1945 v zgornje prostore vselila zakonca Vanda in Franc Stržinar. Vanda (1914–2006) je prihajala iz znane vrhniške trgovske družine Malavašič, Franc (1911–1983), »Čem-

Vanda Stržinar s hčerkama Ano (levo) in Mojco pred hišo, okoli 1965 (foto last: Janez Stržinar).

puhov«, pa je imel končano kmetijsko šolo, ki jo je obiskoval v Šentjurju pri Celju. Leta 1957 je postal lastnik hiše in se z družino preselil v pritličje.

Stržinarjevi so se preživljali v glavnem s kmetovanjem ter z mlinarsko in žagarsko obrtjo. V zgornjem nadstropju sta nekaj časa stanovali svakinja Mimi Malavašič ter Julka Rakovec, poročena Ferjančič. Nato so oddajali sobe delavcem tovarne Industrije usnja Vrhnika: Marti in Jožetu Kozelju iz Murske Sobote z družino ter nekaj časa Martinima sestrama Idi in Emi ter bratu Jožetu Langu; Julijani Lazar iz Gorice; Tereziji Fras, poročeni Buček; Ivanki in Slavku Vrbančiču; mehaniku Ivu Barbišu z ženo Štefko ter Jožetu Kukovcu z ženo Mici in s taščo Frančiško Bradeško. Po letu 1968, ko se je večina najemnikov odselila, je Vanda preko hotela Mantova oddajala sobe turistom.

Danes živi na domačiji sin Janez – Anže Stržinar (roj. 1949) z ženo Tončko, rojeno Pleško, ter s sinovoma Tomažem in Andrejem. Janezova sestra Mojca je umrla v letalski nesreči na Korziki leta 1981, sestra Ana Kobal ima družino na Vrhniku in brat Jože v Horjulu.

MLIN IN ŽAGA,

Hrib 17

Stržinarjeve delavnice ob Hribskem potoku, 2011
(foto: Franci Dovč).

Prvi znani lastnik Janez Jelovšek je kupil mlin in žago na Hribu dne 30. junija 1631.⁵⁸ Kot lastnik žitnega mlina se v prvi polovici 19. stoletja (1824) omenja Anton Jelovšek, Hrib 26. Leta 1877 sta v stavbi Ignacija Marka Jelovška delovala žaga in mlin, ki ju je nato posedovala Marija Jelovšek in za njo Karel Jelovšek.⁵⁹ Konec 19. stoletja sta v Jelovškovem mlinu živela mlinar Anton Telban (roj. 1842) in dekla Meta Jereb (roj. 1836), oba iz Horjula.⁶⁰ Dolgoletno Jelovškovo lastništvo se je končalo leta 1937, ko je vodni napravi od posestnika in tovarnarja Ruperta Jelovška kupil Franc Stržinar.

Do leta 1935 je mlin na vodni pogon »spodnje vode« premogel štiri mlinske kamne in dve do štiri mlinske stope. Vsak kamen je imel svoje vodno kolo, ki je hkrati gnalo tudi po eno stopo. Leta 1937 je novi lastnik Stržinar predelal mlin tako, da je eno vodno kolo (premer 4 m, širina 0,7 m) gnalo osem mlinskih kamnov in štiri stope. Trije kamni so bili beli – trdi za mletje pšenice v fino belo moko, štirje črni za grobo mletje pšenice v črno moko in koruze ter pridobivanje soržične moke, koruznega zdroba in otrobov ter kamen za luščenje (obodkanje) ječmena. Določeno obdobje so za potrebe bližnjega mlina in pekarnje Žito mleli tudi rdečo papriko in poper. Zadnje kolo je poganjalo žago in brus za njeno brušenje. Kolo je bilo kupljeno v Kožuhovem mlinu (Tomšič), od koder so ga s kotaljenjem premestili v Stržinarjev mlin. Zaradi neenakomerne obremenjenosti vodnega kolesa je bil vzporedno vezan tudi motor z notranjim izgorevanjem na plinsko olje tipa Aran z osmimi konjskimi močmi. V sušnem poletnem času se je mlin zaradi nizkega vodostaja za dva do tri tedne ustavil. To je bil čas vzdrževalnih del na vodnih napravah in jezu. V mlinu so bili v različnih časovnih obdobjih zaposleni Franc Hribar in Janez Mesec z Vrhničke, Andrej Gutnik iz Podlipe in kot zadnji

Franc Novak iz Ligojne. Mlinarske usluge so koristili kmetje z Vrhnike in okoliških vasi. Mlinarska obrt se je z nekajletno prekinitvijo, ko je bilo lastniku odvzeto obrtno dovoljenje (1947–1953), vršila vse do leta 1967.

Po letu 1937 je na žagi delovala žaga »venecijanka« – samica, ki je zmogla razžagati hlodovino do dolžine 5,5 m. Leta 1943 je bila ob žagi zgrajena lopa za spravilo desk in letev. Načrt in izdelavo lope je opravil tarsarski mojster Alojz Jurjevčič iz Hriba. Po vojni (1947) je bila žaga s strani države zapечатena, žagali so le za potrebe Splošnega mizarskega podjetja Vrhnika. Žaga je ponovno pričela obratovati leta 1960. Na žagi je bil dolga leta zaposlen Stanko Gutnik, ki je še v svoji visoki starosti z neverjetno lahko obvladoval težke hlode in rezan les. Po zaprtju žage leta 1978 je v novi hali stekla proizvodnja sveč in predelava plastike. Po letu 1993 Janez Stržinar v teh prostorih izdeluje zidarsko orodje.

Skladišče lesa pri Stržinarjevi delavnici, 2011 (foto: Franci Dovč).

PEČKAJ, Voljčeva cesta 14

Pečkajeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 16 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 253 (1900), Kotnikova cesta 14 (1934), Voljčeva cesta 12 (1953), Voljčeva cesta 14 (1958)

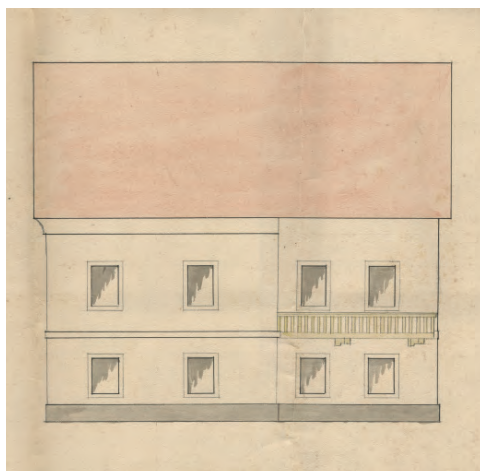
Domača imena: Štefci (1870, 1890), Pečkaj (1914), Štefci (1934)

Lastniki: Luka Mlinar (1824, 1838), Franc Mlinar (1870), Pavel Mlinar (1879), Matija Pečkaj (1890, 1934)

Dejavnost: usnjarstvo (1883–1929), gostilna (okoli 1910), pekarija (1914–1941),⁶¹ mizarstvo (po 1929)

Domačijo sestavljata nadstropna kmečka hiša peterostranega (notranjskega) tlorisa in nekdanji nadstropni zidani hlev. Hiša ima vzidan kamnit portal z začetnicama imena Matija Pečkaj in letnico 1883, ki pomeni leto predelave.⁶²

Prvi znani lastnik tretjinske kmetije iz prve polovice 19. stoletja je bil Luka Mlinar, ki je imel v lasti dve hiši in hlev. Nasledil ga je Franc Mlinar (roj. 1843), s katerim so živeli mama Elizabeta, preužitkarica, sestra Marija in brat Pavel, dninar. Kot stanovalci se leta 1870 omenjajo še Uršula Mlinar s sinom Antonom in hčerko Marjeto, zakonca Ana in Jernej Turk s sinovi ter Katarina in Janez Krašovic s hčerko Marijo. Turkovi fantje in Marija Krašovic so služili kruh s hojo na

Načrt za prenovo hiše Matije Pečkaja, 1890 (ZAL, VRH 2).

dnino. Za Francem je posestvo prevzel Pavel Mlinar (roj. 1846) z ženo Marijo, rojeno Žnideršič iz Verda. Vdova Marija se je kasneje poročila z Matijem Pečkajem (1857–1944) iz Logatca, ki je kot usnjarski pomočnik živel pri Javornikovih in po poroki postal samostojni usnjar in usnjarski trgovec.⁶³ Imela sta hčer Frančiško (1883–1948), poročeno Opeka (Šarovec), z dvema sinovoma in dvema hčerama. Najstarejša Francka, učiteljica, živi v Ameriki in je novembra 2010 praznovala sto let. Matija je imel z drugo ženo Marijo Leskovec (roj. 1861 v Hotedršici) hčerki Marijo in Ano ter sina Matija sr. Marija je imela z Josipom Štrekljem, upraviteljem vrhniške šole, hčerki Marijo, poročeno Sever, in Serafino, poročeno Jurca. Matija Pečkaj sr. (1895–1948) se je poročil na domu z Marijo Drofenik (1900–1979) iz Sv. Petra nad Trbovljami, s katero sta imela sina Matija ml. in hčerko Marijo (roj. 1933), ki sedaj živi v hiši s potomci.

Pečkajevi so nudili prostor tudi vdovi Mariji Inocente (1910), na kmetiji in pri hišnih opravilih pa sta pomagali dekli Franca Sedej iz Verzdenc⁶⁴ in nekoliko kasneje Marija Sedej.

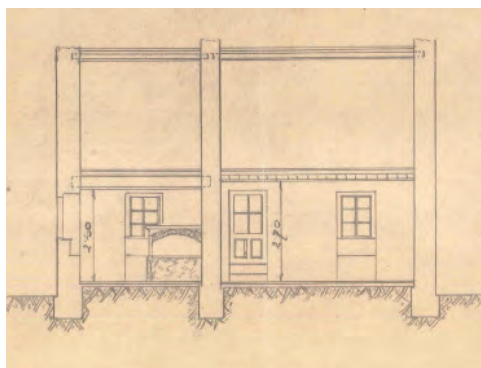

Marija in Matija Pečkaj z otroki Ano, Matijo, Marijo in Francko, okoli 1912 (foto last: Marija Pečkaj).

Družina Matije sr. Pečkaja: Matija, hči Marija, sin Matija, žena Marija, okoli 1945 (foto last: Marija Pečkaj).

V 50. letih 20. stoletja so v hiši stanovali podnajemniki Dunajčan Karel Kreutzer, šofer, z družino, gospodinja Katica Jovanovič, krojaški pomočnik Bogomir Lekše, delavec Jože Trontelj z ženo Ivano, mizar Janez Ogrin z ženo Kristino ter uslužbenca Cvetka in Vekoslav Gregorka. Matija Pečkaj je sodeloval pri ustanavljanju Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov na Vrhniki in društvu, ki je pričelo delovati 13. avgusta 1891, odstopil dve sobici na svojem domu.^{64a} Za hišo se je nahajala usnjarska delavnica, v kateri so bili zaposleni usnjarski vajenci Andrej Janša, Janez Modrijan in Jakob Petkovšek ter usnjarski pomočnik Franc Leskovec. Po opuščenju usnjarski obrti je tu delovala mizarska delavnica, v kateri so izdelovali čebelarje panje. Pri hiši so imeli nekaj časa tudi gostilno in stope za phanje ječmena in prosa.⁶⁵

Načrt za Pečkajevo pekarno, 1914 (ARS, AS 133).

Pri hiši je mlajši prizidek, ki je bil last tete Ane Pečkaj (1896–1965). Teta Anči ali »Šteficova Anči« je bila znana po peki dobrega kruha, do dva kilograma velikih hlebcev, ki jih je prodajala na domačem dvorišču. Teta je pripovedovala, da je v njihovo gostilno občasno prišel tudi Ivan Cankar. Ni se zadrževal v prostoru z gostilniškimi pultom, ampak v posebni sobi, kjer se je zbirala takratna gospôda. V gostilni je nekoč imela zdravnikova žena pri sebi šopek nageljev. Ko je vstopil Ivan Cankar, jo je prosil za en cvet, da ga bo nesel na mamin grob. Dala mu ga je, ko pa je odšel, so šli za njim gledat, če gre res na pokopališče. Prepričali so se, da je govoril resnico. (Marija Pečkaj)

Desno od Pečkajeve hiše proti potoku je v obdobju med vojnama stala *Tomaževa* ali *Zanoškarjeva* bajta (Sv. Pavla cesta 252). Pod isto streho je združevala bivalne in gospodarske prostore. Prvega znanega lastnika Blaža Petriča (1824), po domače Zanoškarja, je nasledil tretjinski kmet Sebastjan Petrič (roj. 1798) s sinovoma Valentinom in Jakobom, ki sta služila kruh z dnino. Naslednik Valentin (roj. 1824) je bil poročen z Marijo Zalaznik. Novi lastnik hiše Tomaž Javornik (roj. 1845) in za njim vdova Ivana Javornik sta v hiši konec 19. stoletja gostila sedemčlansko družino usnjarskega pomočnika Franca Velkavrha s Korena in krojača

Pečkajeva hiša pred obnovo okoli leta 1930 (foto last: Marija Pečkaj).

Naceta Petavska z ženo Ivano.⁶⁶ Po letu 1900 je postala hiša Pečkajeva. V njej so prebivali gostjači: vdovec Jakob Volč z otroki in Marija V[e]rhovc, leta 1910 pa zakonca Malovrh, Ana Strmole ter družina usnjarja Janeza Zdešarja z ženo Greti.

BRICELJ,

Voljčeva cesta 15 in 16

Pročelje Briceljeve hiše (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 17 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 254 (1900), Kotnikova cesta 15 (1934), Voljčeva cesta 18 (1953), Voljčeva cesta 15 (1958)

Domača imena: Marolt (1870), Bricelj (1890, 1914)

Lastniki Javornikove hiše: Javornikovi dediči (1824, 1838), Tomaž Javornik (1870), Ignac Javornik (1879), Josip Bricelj (1890, 1934)

Lastniki Mikuševe hiše (Hrib 18): Ivan (Janez) Mikuš (1824, 1838), Janez Mikuš (1870), dediči Janeza Mikuša (1879)

Lastniki ostalih stavb: Gašper Tomšič, Tomaž Merlak (1824, 1838), Ignac Javornik (1879), Josip Bricelj (1890, 1934)

Dejavnost: usnjarstvo (1826, 1914), mizarstvo (1953), kava bar Dolar Klub in frizerski atelje Can Can (2011)

Velika nadstropna hiša z notranjim dvoriščem, krita s simetrično dvokapno streho s čopi⁶⁷, je nastala z združitvijo več stavb. Stavba peterostranega notranjskega tlorisa v obliki črke L, nastala z združitvijo Javornikove in Mikuševe hiše, ima kamniti hišni portal z letnico 1861 in segmentni zaključek, v katerega sta vklesani začetnici imena Tomaž Javornik.⁶⁸ Zgornji del stavbe ima razgibano tlorisno zasnovo, ki se nadaljuje v vezni trakt z arkadnimi odprtini.⁶⁹ V času usnjarske in mizarske dejavnosti so prostori služili kot magazini, kasneje pa so v hiši stanovale različne stranke.

V začetku 19. stoletja so na mestu Bricljeve hiše stale Štriftofova hiša z dvoriščem lastnika Gašperja Tomšiča (Hrib 28), za njo hiša Tomaža Merlaka (Hrib 25), poleg nje ob potoku Tomšičevo gospodarsko poslopje,

Situacija hiš v »Bricljevem trikotniku« (označena s krogom) na mapi franciscejskega katastra, 1824 (ARS, AS 176).

ob cesti med Tomšičevo in Javornikovo hišo (Hrib 17) pa mala bajta Janeza Mikuša (Hrib 18). Hiše in ostala poslopja je okoli leta 1870 združil Tomaž Javornik.

Hišno ime Marolt je hiši prinesel Jurij Javornik (roj. 1746) iz Blatne Brezovice, ki se je poročil z Marijo Mikuš na Hrib 18. Po rojstvu prvega sina Simona (1776) sta se preselila v hišo na Hribu 17, kjer so se jima rodili še Nikolaj (1784), Jurij (1786), Neža (1787), Marko (1790), Martin (1791), Jakob (1794) in Matija (1796). Naslednik Simon je imel z Ivano, rojeno Skubin, sina Tomaža (1805–1871), usnjarja. Tomaž je imel z Jožefo Jelovšek (1811–1890) sina Tomaža ml. (roj. 1845), lastnika Tomažetove hiše (danes Stržinar), in Ignacija (roj. 1852), ki je prevzel dom. Pri hiši se že leta 1826 omenja strojarna Tomaža Javornika, v kateri so delali usnjarski pomočniki Tomaževa sinova Tomaž in Ignacij ter brat Anton.⁷⁰

Za Javorniki je hiša prišla v roke Josipu Briclju (roj. 1858), usnjarju s Korena pri Polhovem Gradcu. Z ženo Ivano, vdovo po usnjarju Martinu Verbiču, sta imela sina Josipa ml. (roj. 1887). Z njimi so živeli še Ivanina sinova Jakob in Anton Verbič, sestra Jera Bricelj ter pastir Jernej Jakomin iz Horjula. Bricljevi so nadaljevali z usnjarsko dejavnostjo, v kateri so zaposlovali usnjarske pomočnike Jakoba Korenčana iz Rovt pri Logatcu, Jakoba Kopača iz Polhovega Gradca, Janeza Kršinarja, Matija Kopača in Lovra Kolenca, potem usnjarska vajenca Antona Zorca iz Srednje vasi pri Polhovem Gradcu in Janeza Knapiča iz Goričice pri Preserju⁷¹ ter usnjarskega hlapca Janeza Zdešarja. Na kmetiji so pomagali hlapec Janez Kržišnik in Franc Mikš ter dekli Marjana Košir in Marjana Slabe. Svoje velike prostore so dajali v najem gostaški družini Gabrijele in Karola Semen, davčnega uslužbenca iz Krškega, dekli Urši Petrič, Vinku Premku, davčnemu praktikanču iz Polane pri Ljubljani,⁷¹ in kasneje Ivanu

Štaklju in Josipu Golcu, davčnima uslužbencema, ter učitelju Milanu Šifererju.

Preureditveni načrt hiše Josipa Briclja ml., 1935 (ZAL, VRH 2).

Po drugi svetovni vojni je živel v hiši gradbeni inženir ter lovec Josip Bricelj mlajši, ki je imel z ženo Pavlo (1901–1947), roj. Kosmač, sinova Igorja in Jožeta. Jože (1936–2009) je imel z Branko (roj. Potočnik 1940) hčerko Sašo (roj. 1959), poročeno Fefer. Z njimi je živela tudi Brankina mama Angela Potočnik, roj. Susman, z Mirk (1910–1983). Hišo so oddajali več strankam: v pritličju pri cesti priučenemu mizarju Antonu Bizovičarju z družino, njegovima hčerkama Eli, poročeni Pišler, z Edom in s Stašo, ter Veri z možem Arturjem Serini in hčerko Nuško; v stanovanju proti trgovini Hrib Budimirju Živkoviću z družino v letih 1960–1968; v zgornjih prostorih proti Pečkaju Brankinemu bratu Mitji Potočniku z družino v letih 1968–1975; v ostali sobah pa uslužbenkam Anici Benčič, Minki Grom, Ljubici Lukan, poročeni Homovec, Mariji Jazbinšek in Frančiški Turk, uslužbencu Milanu Kojcu, delavkam Anici Jereb, Nadi Merlak in Tilki Šubic ter gospo-

dinji Zori Lukan. Živkovićevo stanovanje je odkupil Rado Burnik leta 1968, zgornji del je bil prodan Čatojeviću leta 1987, Bizovičarjevo in Pišlerjevo stanovanje pa Munibu Korlatu leta 1989.

Lovski tovariši na Bricljevem dvorišču, z leve: Josip Bricelj ml., žena Pavla, dentist Valter Detter in Franci Malavašič, z njimi lovski pes »Skok« (foto last: Saša Fefer).

Notranje dvorišče, na desni Josip Bricelj ml., 1936 (foto last: Saša Fefer).

Na velikem peščenem dvorišču so se najraje zadrževali otroci in igrali otroške igre: ristanc, polž, med dvema ognjema, zemljo krasti, slepe miši ... (Saša Fefer)

V prostorih bivše usnjarne se je v 30. letih 20. stoletja naselilo Splošno mizarstvo Vrhnika pod vodstvom Ignacija Groma iz znane mizarске družine Gromovih s Storževega griča. V delavnici je bilo zaposlenih več delavcev, ki so izdelovali predvsem stavbno in stanovanjsko pohištvo ter tudi čebelje panje. Karsneje je imel Obrtni center tu svoje pisarne.

Jože Bricelj, Bricljeva hiša po fantaziji, risba, 1949 (hrani: Saša Fefer).

Ignacij Grom, ki je z družino do preselitve na Kurirsko cesto stanoval v zadnjih prečnih prostorih stavbe, je imel sinova Ignacija, novinarja, in Marka, mizarja, ki se je ukvarjal z opremljanjem lokalov. Marko je kasneje stanoval na Kurirski cesti in se po smrti žene Ivane preselil v Dom upokoencev Vrhnika. Danes se v spodnjih prostorih hiše nahajata lokala, nad njima so stanovanja, medtem ko so delavnice opuščene.

Pogled na nekdanjo Bricljevo usnjarno ob Hribskem potoku (foto: Franci Dovč, 2011).

Bricljeva hiša je bila polna drobnih zanimivosti. Na stenah dolgega ozkega hodnika so visele lovske trofeje dedka Josipa, med nji-

mi tudi velik divji petelin. Določene sobe so imele lep parket z vzorcem. Zraven kuhinje se je nahajala shramba, kjer so sušili domače marelice in jabolka »carjeviče«. Nekako praviljično je delovala Bizovičarjeva spalnica z nizkim vhodom s preklado in obokanim stropom. Posebno lep je bil tudi njihov velik kamniti lijak »mušl«. Podstrešje je bilo zanimivo zaradi starih skrinj, knjig in dimnice, v kateri so sušili klobase. (Saša Fefer)

EGIDIJEVA HIŠA, Voljčeva cesta 17

Egidijeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 4 (1824), Sv. Pavla cesta 265 (1900), Kotnikova cesta 17 (1934), Voljčeva cesta 11 (1953), Voljčeva cesta 17 (1958)

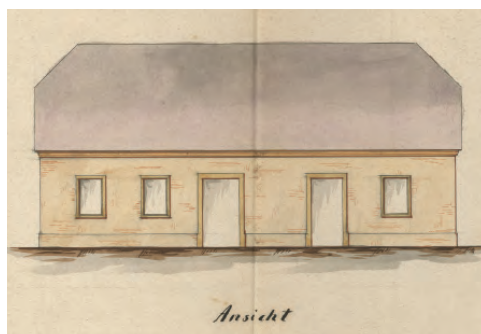
Domača imena: Martincova bajta (1870), Martinčkova bajta (1890), Mikš⁷⁴

Lastniki: Janez Mikuš (1824, 1870), dediči Janeza Mikuša (1879), Matevž Terkman (1890), Ivana Terkman (1910), Egidij Kovač (1914, 1934), Marija Kovač (1944), Maks Mihevc ter Egidij, Jože in Alojz Kovač (1956), Julijana Jefrenovič in Marija Mihelič (1976), Dimnikovi (2011)

Dejavnost: oddaja stanovanj (1890 in dalje), krojaštvo (1914 in dalje)

Stavba stoji pod župnijsko cerkvijo v križišču z ulico Gradišče. Na pročelju ima vzdian kamnit portal z začetnicama imena Ivana Terkman in letnico 1909, ko so hiši dozidali mansardo v prvem nadstropju.⁷⁵

Celo prvo polovico 19. stoletja se kot lastnik Martincove bajte omenja Janez Mikuš. Nasledil ga je soimenjak Janez Mikuš (roj. 1836), ki je imel z Marjeto (roj. 1842 na Stari Vrhnikih) hčerko Marijo (roj. 1867) ter sinova Antona in Franca, z njimi pa je stanovala tudi Marija Jeraj Krivina. Leta 1884 je postala lastnica hiše vdova Marjeta Mikuš (Mikš), ki se je poročila z Matevžem Terkmanom (roj. 1858) iz Podkrajja pri Sp. Idriji. Sinova Anton in France sta se izselila v Ameriko. Hišo je podedovala Matevževa hči Ivana Terkman (roj. 1885).

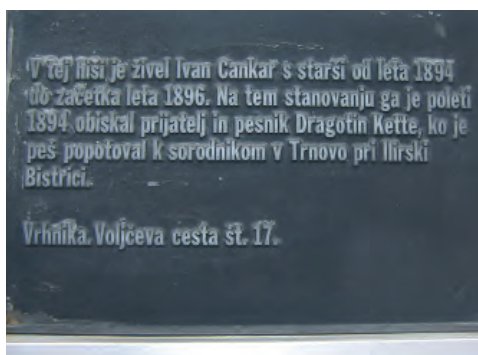
Načrt za preureditev hiše Janeza Mikuša, 1877 (ZAL, VRH 2).

Hiša je bila vedno polna podnajemnikov. Konec 19. stoletja so tu prebivali: sedemčlanska družina Ivane in Valentina Petrič s Hriba, Marija in Nace Istenič, Marija in Jernej Črne ter družina Mete in Naceta Malavašič.⁷⁶ Na severni strani so imeli sobo in vežo z ognjiščem tudi Cankarjevi, ki so živeli v hiši od leta 1894 do začetka leta 1896. Ivana Cankarja je v tem stanovanju poleti 1894 obiskal pesnik Dragotin Kette, ko je peš popotoval k sorodnikom v Trnovo pri Ilirski Bistrici.⁷⁷ V hiši se je rodil tudi Francelj, starejši brat pisatelja Karla Grabeljška.⁷⁸ Leta 1900 so v hiši stanovali Franca in Anton Tršar s hčerko Antonijo, Jakob Volč z ženo in s hčerko Ivano ter družina Francke in Franca Velkavrh, ki je prej živela v Zanoškarjevi bajti, deset let kasneje trgovski pomočnik

Gustav Kobaj, mizar Franc Reven, Franca in Mihael Vrhovc, in nato še trafikant Ignac Turk.

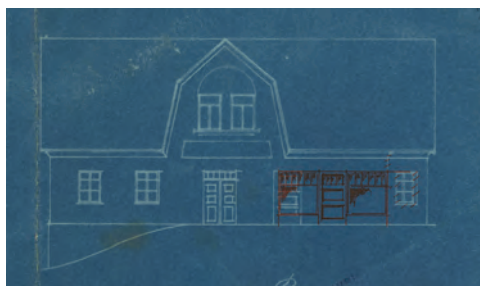

Egidijeva hiša okoli leta 1930 (F. Dobrovoljc, Cankarjev album).

Spominska plošča priča, da so v hiši prebivali Cankarjevi (foto: P. Zalokar).

Za Ivano, poročeno Kos, je hišo okoli leta 1914 prevzel krojač Egidij Kovač (1880–1944) iz Begunj na Gorenjskem. Egidij je živel tu z ženo Marijo (1877–1953), rojeno Mihevc, njenim sinom Maksom Mihevcem (roj. 1902) in njunimi sinovi Egidijem (roj.

Načrt za prenovu hiše Marije Kovač, 1929 (ZAL, VRH 2).

1908), Josipom (roj. 1909) in Alojzijem (roj. 1910). V hiši je odprl trgovino z blagom, ki je imela vhod s ceste. Po spominu nekaterih je imel tudi prodajalno oblek.

Po drugi svetovni vojni so v Egidijevi hiši stanovali različni podnajemniki: delavec Franc Požnel z ženo Jožefo; delavec Anton Pleško z ženo Alojzijo; usnjarski pomočnik Karel Senjur z ženo Štefanijo, delavko; Senjurjeva sta se kasneje preselila na Klis. V Kovač-Mihevčevo hišo so prišli še Leničevi, Rozmanovi, krojač Stanko Kogovšek z ženo Antonijo, kasneje poročena Pavkarjeva Tončka, mlada Anamarija s svojim stricem in starejša ženica Ančka Janša. Ančka je bila nizkega in obilnega stasa, nosila je očala z močno dioptrijo. Prodajala je vstopnice za kinopredstave v Cankarjevem domu na Vrhniki. Imela je moža visoke postave ter

Jože Bricelj, Egidijeva hiša, risba, 1957 (hrani: Saša Fefer).

hčerko Francko in sina Janeza. Kovači in Mihevc so hišo prodali Julijani Jefrenovič (1976) ter Mariji Mihelič, danes pa stanujejo v hiši lastniki Dimnikovi.

Karlinca iz Hriba je ob nedeljah in praznikih pred Egidijevo hišo postavila stojnico z razno bižuterijo, okraski in igračkami. Prodajala jih je ljudem, ki so hodili k maši.

Hiša,

Voljčeva cesta 17a (1958)

Hiša Voljčeva cesta 17 a je nizka stavba na desni strani posnete leta 2011 (foto: F. Dovč).

Za Egidijevo hišo se nahaja manjša stavba, ki meji s Čempuhovim zelenjavnim in sadnim vrtom. Zunanost stavbe je ohranjena po prvotnem stanju. V njej so po drugi svetovni vojni živeli delavci Jože Mlakar, Jože in Vera Šušljek iz Prekmurja in družina Pleško s hčerko Slavico. Slavičin oče je bil delavec v Industriji usnja Vrhnika, mama je gospodinjila. Za njimi se je vselila gospa Žekševa s sinom Aleksandrom.

Pleškotovi sosedje so bili Suhadolnikovi iz »ta vrhnje hiše« (Požar). Oče je bil krojač. V zgornjem nadstropju sta stanovali tudi Jožica in Nanika. V času gradnje prve trgovine na Hribu smo se po nedokončanih prostorih, polnih gradbenega materiala, radi lovili in skrivali hribski otroci. Padla sem v posodo s katranom. Kako je doma reagirala mama, se ne spominjam. (Slavica Štirn)

MERCATOR trgovina,
Voljčeva cesta 18

Mercator (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 19 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 255 (1900)

Domača imena: Matiček (1857), Oblak (1890, 1914)

Lastniki: Matevž Oblak (1824, 1838), Štefan Oblak (1870), Janez Oblak (1879, 1890), Ignacij Stržinar (1914)

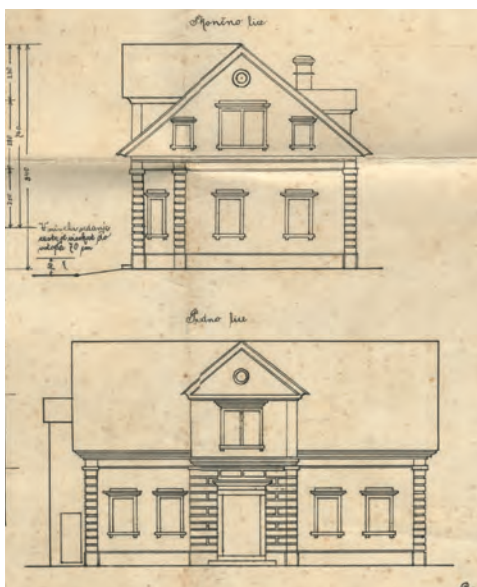
Dejavnost: trgovina (od 1955 dalje)

Na mestu današnje trgovine Mercator je v 19. stoletju stala Oblakova hiša, katere lastnika sta bila Matevž in Štefan Oblak (roj. 1805), tretjinski kmet. Pri hiši se omenjajo še Janez Oblak »ta črn Janez« (roj. 1813), Jernej Oblak, vdova Helena Oblak (roj. 1814) s hčerko Heleno in vnukom Emilom, učenecem. Štefan je imel z Elizabeto (roj. 1810) si-

Oblakova hiša je nizka stavba na levi strani krita s slamo, razglednica okoli 1910 (Šumrada, Škrabec, Vrhnika, prečuden kraj).

nova Janeza (roj. 1848) in Štefana (roj. 1850), ki sta se preživljala z dninarskim delom. Pod njihovo streho so stanovali tudi Janez in Neža Petkovšek, roj. Čelešnik, s hčerko Jero ter preužitkar Gašper Čelešnik. Naslednik Janez Oblak (1848–1900) je imel z Marijo (roj. 1852) otroke Janeza (roj. 1876), Marijo (roj. 1878), Franceta (roj. 1884), Ivano (1886–1894), Jakoba (roj. 1892) in Alojzija (roj. 1895). France se je odselil v Ameriko.⁷⁹ Leta 1900 je hišo prevzela vdova Marija Oblak in za njo novi lastnik Ignacij Stržinar, ki je prav tako živel v Ameriki. V hiši je gostil zakonca Slavec in delavko Antonijo Šušteršič.

Načrt za predelavo hiše Ignacija Stržinarja, 1910 (ZAL, VRH 2).

Pred drugo svetovno vojno sta na tem mestu stali dve hišici; pred Stržinarjevim vrtom je stala lesena hišica z vhodom proti mostu, v kateri je Adolf Pečar prodajal meso do svetovne gospodarske krize, in pred vhodom na vrt trafika s tobačnimi izdelki in z vžigalicami Ivanke Turk.

Po drugi svetovni vojni so na nekdanjem Stržinarjevem svetu začeli z gradnjo trgovine z mešanim blagom »Hrib«. Manjša

klasična trgovina trikotnega tlorisa je bila založena z živili, ki so jih prodajali za pulptom. Poslovodkinja trgovine od začetka pa do upokojitve, skoraj 30 let, je bila Amalija Dolenc. Trgovino je skupaj z Jernejčičevo in s Šetinčevo na Stari cesti ter z Malavašičevo na Cankarjevem trgu imelo v lasti Trgovsko podjetje Vrhnika. Sedež podjetja so nato preselili v Ljubljano, nakar ga je prevzel Mercator. Leta 2005 so trgovino podrli do tal in postavili novo, nad katero se nahajajo privatna stanovanja.

Lesena hišica pred Stržinarjevim vrtom, v ospredju Dora Sluga, okoli 1950 (posredovala: Frančiška Zalaznik).

Situacijski načrt za trgovino »Hrib« (trikotni tloris), 1957 (ZAL, VRH 18.)

POŽARJEVA HIŠA

Požarjeva hiša z gankom, kot jo je narisal študent arhitekture Jože Bricelj. V ospredju je prikazana gradnja trgovine Hrib, 1955 (hrani: Saša Fefer).

Naslov: Hrib 20 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 267 (1900), Kotnikova cesta 18 (1934), Voljčeva cesta 20 (1953), Voljčeva cesta 18 (1958)

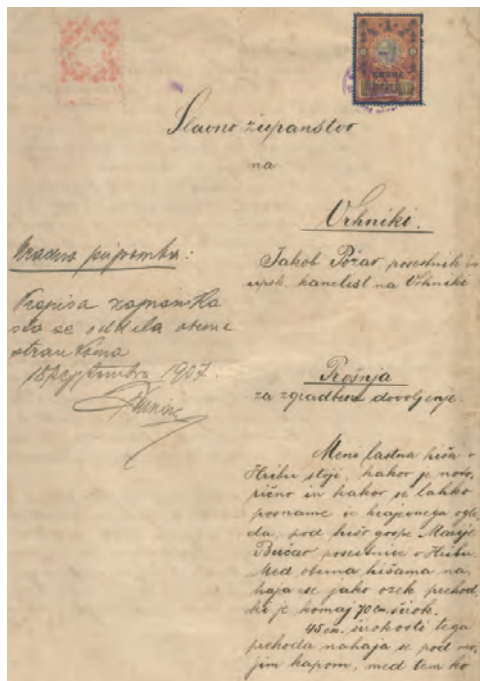
Domača imena: Pavlač (1870), Pek, Pavlač pri Štefanu, (1890), Požar (1914)

Lastniki: Jurij Dobrovoljc (1824, 1838), Jožef Molk (1870), Štefan Oblak (1879), Jurij Remžgar – Moljk (1890), Jakob Požar (1914, 1934)

Med trgovino Mercator in Kranjčevo hišo je nekdaj stala visoka in ozka Požarjeva hiša z visokim gankom na pročelju. Prvim znanim lastnikom hiše Dobrovoljcem so sledili Molkovi, ki se tu omenjajo že leta 1857. Z družino gospodarja Jožefa Molka (roj. 1843), tretjinskega kmeta, ženo Marijo (roj. 1846), sinom Francem (roj. 1867) in Marijino hčerko Jožefo (roj. 1865), so živeli še starša Uršula (roj. 1808) in Marko Molk (roj. 1798), preužitkarja, ter brata Jernej in Matija Molk. Jernej, poročen z Marijo Černigoj, se je preživljal kot dninar, Matija je služil na Hrvaškem. Za novim lastnikom hiše Štefanom Oblakom se pred odhodom v Ameriko omenja krajši čas posestnik Jurij Remžgar – Moljkk iz Dragomera z ženo Marijo in rejenko Marijo Rekar.

Hiša je konec 19. stoletja prešla v roke Jakobu Požarju (1851–1946), upokojenemu sodnemu uradniku. Jakob je bil poročen s Katarino Brenčič (1852–1923),⁸⁰ z njima pa je pred prvo svetovno vojno živela tudi dekla Marija Petkovšek.

Jakob je za dediča hiše z dvoriščem v skupni izmeri 126 m² leta 1945 imenoval gospoda Janeza Opeko, župnika v Šmartnem v Tuhinjski dolini. Opeka je bil v zameno dolžan opraviti pogrebne obrede za Jakobom Požarjem ter letno opraviti dve maši zanj in njegovo tedaj že pokojno ženo. Janez Opeka je hišo zapustil nečaku Andreju Opeki z zavezo, da poskrbi za njegov pogreb in izplačila določen znesek trem nečakom po njegovi sestri iz Krke. Andrej je nepremičnino podaril hčerki Anici Opeka, ki je izpraznjeno hišo prodala Mercatorju leta 1977. Okoli leta 1986 je bila hiša porušena. Danes se na njenem mestu nahajajo privatna parkirišča.

Prošnja Jakoba Požarja za tlakovanje ozkega prehoda med njegovo in Bučarjevo hišo, 1906 (ZAL, VRH 2).

V Opekovi hiši se je zvrstilo več strank. Od začetka leta 1956 je v spodnjih dveh prostorih do preselitve v solidarnostno stanovanje živela družina Marije in Franca Suhadolnika, delavke in krojača, in nekaj časa tudi Marijina sestra Anica Markeljč, poročena Krampač. V zgornjih dveh sobah je do vselitve v svoj dom stanovala družina Francke in Janeza Kovačiča, delavca iz Kostanjevice. Poleg omenjenih so v hiši v različnih obdobjih stanovali še: Marija Arsič s sinom Draganom, ključavničarjem, njena brata Matija Malovrh, krojač, in Viktor Malovrh, harmonikar, ter njihov oče, znan kot dober žagar.

KRANJC, Voljčeva cesta 19

Kranjčeva hiša (foto last: Marjana Kranjc).

Naslov: Hrib 21 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 268 (1900), Kotnikova cesta 19 (1934), Voljčeva cesta 22 (1953), Voljčeva cesta 19 (1958)

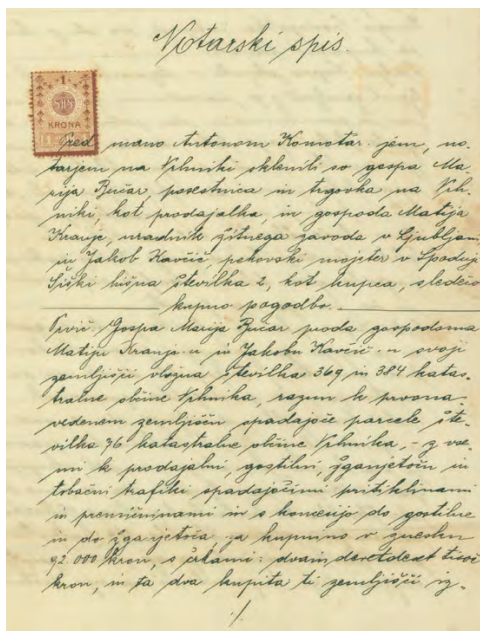
Domača imena: Golob (1857), Bučar (1890, 1914)

Lastniki: Martin Sernel (1824, 1838), Jera Golob (1870, 1879), Marija in Anton Bučar (1890, 1914), Jernej Kranjc (1934)

Dejavnost: trgovina Bučar (1890–1919), trgovina Kranjc (1919–1945), državna trgovina in cvetličarna (po drugi svetovni vojni)

Nadstropna hiša s tlorisom notranjskega tipa datira v zadnjo četrtino 19. stoletja. Stavba ima dvokapno streho s cestno frčado, balkon in arhitekturno likovno bogato fasado. V pritličju se nahajajo v vratne zapore obliki loka.⁸¹ Stavba je v celoti ohranjena.

Prvi znani lastnik hiše z dvoriščem je bil Martin Sernel (Serneu). Sredi 19. stoletja se omenja hišno ime Golob in nekoliko kasneje lastnica Jera Golob. V njeni hiši sta živeli stanovalki Suzana Kral s hčerkama Jožefo in Ano ter Frančiška Petrovčič s sinom Antonom in hčerko Marijo. Konec stoletja je hiša postala last Marije (roj. Golob 1853) in Antona Bučar (1852–1915), trgovca iz Kostanjevice na Krki, s hčerkama Marijo (roj. 1881) in Antonijo (roj. 1883). Antonija se je kasneje poročila z Alojzijem Koncilijo v Celju in se preselila v Srbijo. Bučarjevim sta pri hišnih opravilih pomagali dekli Ivana Marušič⁸² in Marija Istenič, v hiši pa so po letu 1910 živeli še žagar Anton Delavec, vajenec Franc Građšar in branjevka Neža Greljo.

Marija Bučar proda svojo nepremičnino Matiji Kranjcu, 1919 (hrani: Kafol-Kranjc).

Leta 1919 sta hišo s trgovino kupila brata in trgovca Jernej in Matija Kranjc iz Postojne. Matija je z ženo Mihaelo kasneje odprl trgovino na Stari cesti.⁸³ Jernej (roj. 1881) je imel z Matildo (roj. Curk 1884 v Vipavi), Mihaelino sestro, sina Vilka in hčerko Maro, knjigovodkinjo. Naslednik Vilko (roj. 1912) je imel z Mimi hčerko Marjano in sina Jerneja ml. V času druge svetovne vojne je bila družina razseljena, Vilko je bil v partizanih, Mimi je ostala zaradi prekinjene proge s sinom Jernejem v Ribnici na Dolenjskem, mala Marjana je živela tu pri starih starših.

Zgornji del trgovinske omare. Omara je sestavljena iz dveh delov s predali, 2011. Hrani Slovenski etnografski muzej (foto: Marko Habič).

Po osvoboditvi je trgovina še nekaj časa obratovala^{83a}, leta 1948 je hišo, vse prihranke, osebno garderobo ter balo tete Mare (posteljnino, perilo, posodo) zasegla država. Težka doživetja so povzročila prezgodnjo smrt babice Matilde, ki je imela hud diabetes. V hiši sta ostala Jernej in Mara Kranjc, ki sta stanovanje krajši čas delila z državnim uslužbencem Mirom Mirovičem in s hrvaškim oficirjem Jankom Pekičem. Nekaj časa je v hiši poslovala državna trgovina s špecerijo in z blagom na karte, za katere je bilo treba stati v vrsti, in nato nekaj let cvetličarna. Vilko Kranjc je leta 1990 prodal hišo sedanji lastnici Ireni Kafol-Hrovat, ki je opremo iz trgovine poklonila Slovenskemu etnografskemu muzeju.

KRANJC,

Voljčeva cesta 20

Kranjčeva hiša (foto last: Marjana Kranjc)

Naslov: Hrib 22, (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 269 (1900), Kotnikova cesta 20 (1934), Voljčeva cesta 24 (1953), Voljčeva cesta 20 (1958)

Domača imena: Dormiš (1857, 1870), Petrovke (1890, 1914)

Lastniki: Anton Dormiš (1824, 1838), Jožef (Štampeta) Dormiš in Franc Dormiš (1870), Marija Stampetta (1879), Anton Bučar (1910, 1914), Jernej Kranjc (1934)

Dejavnost: stanovanja (1870 in dalje)

Velika hiša ima v zaprtem vhodu vgrajen portal iz črnega kamna z letnico 1801 v sklepniku. Stavba in kleti so skoraj v celoti ohranjene, obnovljena je bila le fasada prve polovice hiše in v drugi polovici zastekljeno zgornje nadstropje.

Pročelje hiše po obnovi leta 1989 (foto last: Marjana Kranjc).

Neznani avtor, Kranjčevi hiši, risba, s. d. (hrani: Marjana Kranjc).

Pri hiši se konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja omenja cerkovnik Andrej Dormiš z ženo Uršulo Cikuta (Cikava). Leta 1870 so v hiši prebivali brata Franc in Jožef Dormiš ter številni stanovalci: cerkovnik Matija Slavc z ženo Jero, hčerko Katarino, sinovoma Francem in Valentinom ter materjo Nežo, prežitkarico; Marija in Martin Smuk; vdova Barbara Medved s hčerkama Barbaro in Elizabeto, ki je mlada oslepela; Pavel Terkman z ženo Marijo in s taščo Elisabeto Kuster, prežitkarico; Ana Petkovšek s hčerko Marijo in kasneje še Terezija Slavc – skupaj devetnajst ljudi. Konec 19. stoletja so tu stanovali: vdove Marija Terkman (Dormiš), Barba Medved in Ana Serše; Lenka in France Jesenko; Tržičan Angelius Jerina ter dekla Mina Malovrh iz Butajnovne pri Št. Joštu.⁸⁴

Hiša je najkasneje leta 1900 postala last trgovca Antona Bučarja, ki je v hiši poleg Jesenkovih in Tertmanove gostil še gostački Nežo Jesenovec in šiviljo Ivano Križaj, leta 1910 dninarja Mihaela Dolenca z ženo Amalijo in Ano Serše, nekoliko kasneje pa še sorodnico Jožefo Batistič ter Jurija Juga, finančnika. Svojo rosno mladost je v Bučarjevi hiši skupaj z materjo Jero in bratom Franceljnom med leti 1906 in 1910 preživel tudi vrhniški pisatelj in učitelj Karel Gabeljšek (1906–1985), dvakratni prejemnik Prešernove nagrade (leta 1948 in 1976).⁸⁵ Stanovanje je imelo malo večjo vežo, iz katere se je pri-

šlo v črno sajasto kuhinjo. Iz veže na levo je v majhni sobi »čumnati« stanoval starejši moški, na desno je bila Grabeljškova večja soba. Opremljena je bila s skromnim pohištvom: z dvema omarama, visoko za obleko in nizko za perilo, mizo s štirimi stoli, posteljo ter nekaj drobnimi predmeti. Poleg Grabeljškove je bila še manjša soba majhne suhljate ženice Jerajevke, šivilje.⁸⁶

Bučarjevo hišo je leta 1919 kupil trgovec Jernej Kranjc. Stavbi sta bili povezani z »mostičkom« nad dvoriščem. V prvi polovici hiše je v mladosti Jernejeve vnukinje Marjane stanovala družina Velkavrh, po domače Šklepčovi, ki je štela starejše: zasebnico Franco, šiviljo Mici in delavko Lizo, rojene proti koncu 19. stoletja, ter njihove potomce: šiviljo Mici, Rezko, Betko in delavca Janeza. Janez je kasneje sezidal hišo na Turnovšu. V Velkavrhovi polovici hiše so v 50. letih preteklega stoletja prebivali tudi Slava in Julij Rupnik ter inštrumentarka Elizabeta Dobrovoljc.

Kranjčeva družina na domačem mostičku: Jernej, snaha Mimi s sinom Jernejem ml. v naročju in Matilda z vnukinjo Marjano, 1942 (foto last: Marjana Kranjc).

V drugi polovici hiše so živeli Bizovičarjevi, oče Anton, mizar, mama Antonija ter hčeri Ela in Vera. Po izselitvi Bizovičarjev so se v njihovo stanovanje preselili Velkavrh, v prvo polovico hiše pa se je vselil Jernejev sin Vilko z družino. Po Vilkovi preselitvi v Ljubljano leta 1952 je občina stanovanje Vilkove sestre Mare Kranjc po vrsti povojnih selitev dodelila družini Bogatec – Vujošević:

Kranjčeva hiša z gankom (foto last: Marjana Kranjc).

Vhod na dvorišče (foto last: Marjana Kranjc).

Obzidje Kranjčevega vrta, 1976 (foto last: Marjana Kranjc).

Mihajlu Vujoševiću in njegovi sestri Marini s sinom Bojanom ter njunim staršem Vujošević in starim staršem Emiliji in Janku Bogatec iz Trsta. Z vodo opremljeno stanovanje je obsegalo ogrevano kuhinjo, dve sobi, shrambo; stranišče na koncu ganka pa so delili z družino Velkavrh. Kranjčevi so po odhodu Bogatec – Vujoševićev na Gradišče okoli leta 1974 prvi del hiše prodali bratranču, akademskemu slikarju in restavratorju Franciju Curku z ženo Vido, ki sta hišo obnovila. Kasneje je Vida prodala hišo sedanjemu lastniku Juretu Krašovcu. Drugo polovico stavbe so Kranjčevi leta 1991 prodali glasbeniku Alešu Veselu, ki je notranjost hiše prenovil.

Prenavljanje Kranjčeve hiše (foto last: M. Kranjc)

Na nekdanjem dvorišču je stala majhna pralnica z dvema prostoroma. Po smrti Jerneja Kranjca jo je dala Mara Kranjc podreti in napraviti vrt, ohranili so le dve zunanji steni, ki še vedno služita za ograjo vrta.

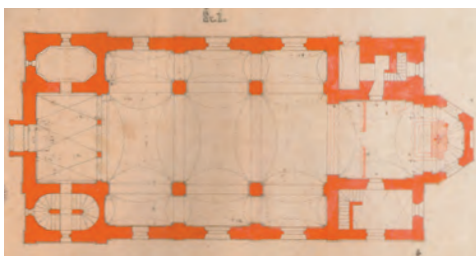
Jernej Kranjc na vrtu, v ozadju pralnica, 1942 (foto last: Marjana Kranjc).

ŽUPNIJSKA CERKEV SV. PAVLA

Župnijska cerkev na razglednici

Prva cerkev v velikosti kapele je nastala v poznem srednjem veku znotraj nekdanje poznoantične utrdbe na Hribu. Sledila ji je druga, po besedah vizitatorja Adama Sontnerja leta 1620 »zares okrašena in dobra«, ki pa je kmalu postala premajhna. Vaščani so se lotili tretje gradnje in leta 1628 je novo cerkev posvetil škof Tomaž Hren. Današnja mogočna stavba s pravokotno ladjo, z ožjim prezbiterijem, zvonikom in nizkimi kupolami je bila zgrajena leta 1851 po načrtu stavbenika Josefa Schöbla in nadzorom zidarskega mojstra Matevža Medveda, znane graditelja kupole ljubljanske stolnice.

Floris župnijske cerkve sv. Pavla, s. d. (M. Ambrožič, Župnijska cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniki).

Cerkev krasijo likovna dela domačih in tujih umetnikov, slikarska dela domačina Simona Ogrina, Rika Debenjaka in Franza Kurza von Goldensteina, poslikana okna ali vitraji tirolske slikarske delavnice in oltarne plastike kamnoseške delavnice Toman iz Ljubljane.⁸⁷

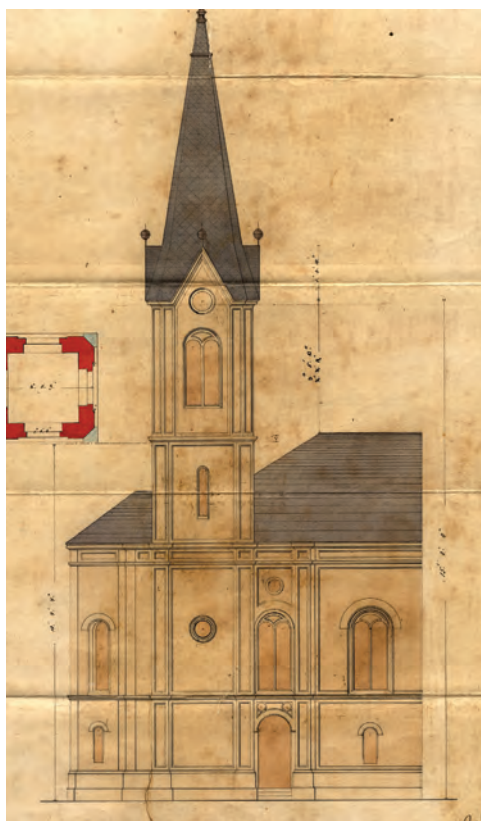
Franz Kurz von Goldenstein, Spreobrnjenje apostola Pavla, glavna oltarna slika, 1851 (M. Ambrožič, *Župnijska cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniki*).

Simon Ogrin, Sv. Družina, olje na platnu, na steni pod korom, 1900 (J. Suhadolnik, *Simon Ogrin*).

Janez Wolf, Bog oče z angeli, obočna freska prezbiterija iz leta 1867, danes prebeljena (J. Suhadolnik, *Simon Ogrin*).

Načrt za prenovo stolpa župne cerkve, 1869–1871 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Leta 1318 se omenja prvi vrhniški vikar Matěj. Vikariat s prvotnim zavetnikom sv. Andrejem je sprva pripadal šentpetski prafari v Ljubljani, leta 1325 pa je izpričan že kot samostojna župnija.⁸⁸ Danes je pri Sv. Pavlu na Vrhniki sedež župnije in dekanije, v katero je vključenih kar 15 župnij. Vrhiška župnija obsega deset podružnic in združuje približno 12.750 župljanov. Od januarja 1988 izdajajo farni list Naša župnija.

Cerkev sv. Pavla s kaplanijo, okoli 1930 (F. Dobrovoljc, Cankarjev album).

V župniji delujejo župnijski vrtec, župnijska Karitas ter otroški, mladinski in mešani pevski zbor. Močna skavtska skupina je bila ustanovljena sredi 90. let prejšnjega stoletja in združuje približno 80 skavtov od najmlajših do študentov.

Pogled proti cerkvi z Raskovca, 2011 (foto: F. Dovč).

Naša farna cerkev svetega Pavla je dobila letošnje poletje prav čeduo lice. Na novo so jo namreč pobelili. Tega je bila kar zelo potrebna. Le en nedostatek ima zdaj, namreč, da so tudi kazalec na uri prepleškani. To je sicer lepo na pogled, ali za študenta, ki hodi na vlak, malo slabo. Preje so bili kazalci namreč črni in si jih videl lahko tam od Mrovca, zdaj jih pa ni več moči tako od daleč gledati...

Vest o novi zunanji podobi župnijske cerkve sv. Pavla na Vrhniki (Močilnik, 1940).

ŽUPNIŠČE,

Voljčeva cesta 21

Župniško dvorišče z župniščem, 2011 (foto: F. Dovč).

Naslov: Hrib 1 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 266 (1900), Kotnikova cesta 21 (1934), Voljčeva 13 (1953), Voljčeva cesta 21 (1958)

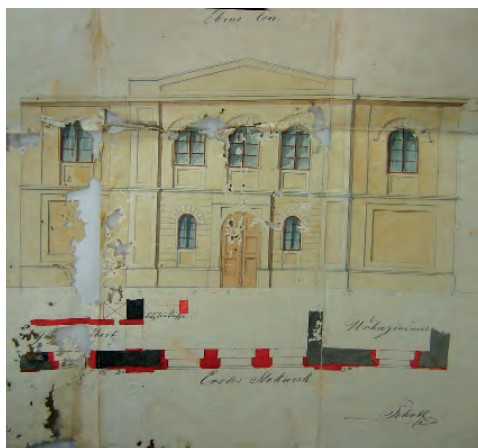
Domača imena: župnija Hrib (1870), Farovž (1890), župnišče (1914)

Lastnik: župnija Vrhnika

Dejavnost: pastoralna, vzgojna in karitativna dejavnost

Župnija Vrhnika je imela leta 1824 v lasti dve hiši, dva hleva in gospodarsko poslopje. Na današnjem župniškem dvorišču se nahajata župnišče in stavba nekdanjega gospodarskega poslopja. Župnišče, enonadstropna stavba s tlorisom v obliki črke L in krita z dvokapnico, sodi v čas klasicizma iz 50. let 19. stoletja. Na južni fasadi so vidni ostankih starejših podpornih stebrov. Osrednja fasada je poudarjena s pilastri, tremi polkrožno zaključenimi okni ter širokim trikotnim čelom, okna pa obkroža lahkotna rustika v ometu.⁸⁹

Leta 1870 sta v župnišču prebivala dekan Jožef Bonner (1818–1874) in kuhinjska pomočnica Frančiška Verderber, oba Novo-meščana. Za Bonnerjem se omenjata dekana Martin Šlibar in Janez Koprivnikar (1825–1893) iz Šmartnega pri Litiji. Janezu so na župniji pomagali hlapec Janez Škofic

Načrt za župnišče arhitekta Josefa Schöbla, sredina 19. stoletja (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Pogled na župnišče z vrta, na desni strani so vidni oporni stebri, 2011 (foto: Polona Zalokar).

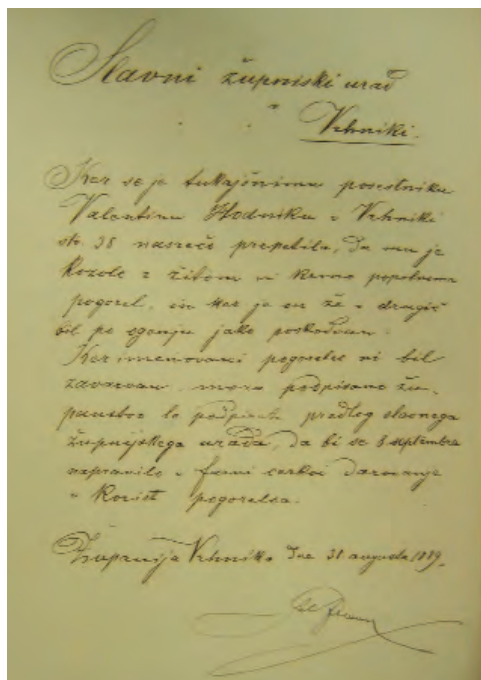
iz okolice Kamnika, kuharica Agata Pleša iz Kranja ter dekli Marija Lukač in Lenka Železnik, obe iz Litije.⁹⁰ Sledil je dekan Franc Kumer. Aprila 1897 ga je nadomestil dekan Lovro Gantar (roj. 1846 v Zavrattu). Za časa dekana Lovra je kuhala Jera Marincelj, pri hišnih opravilih pa sta pomagali služkinji Marija in Julija Šulgaj. V času prve svetovne vojne je bil vrhniški dekan Frančišek Hoenigman (roj. 1854) iz Ribnice. Po vojni ga je nasledil dekan Janez Kete (roj. 1888 v Dolenjah pod Planino), ki je ostal na Vrhniki vse do leta 1937. Keteju je v župnišču pomagala dekla Antonija Kenk. Nato sta tu službovala še dekana Janez Burnik (1889–1943) iz Ko-

mende in Ciril Milavec. Povojni dekani so bili: Ivan Pečnik (1954–1970), Vinko Prestor (1970–1980), Florijan Božnar (1980–1997) in Vinko Podbevšek (1997–2001).⁹¹ Trenutno duhovniško službo opravljajo župnik in dekan Blaž Gregorc, kaplan Gregor Gorenc in duhovni pomočnik Jože Brilej, gospodinjstvo pa vodi Marija Grom.

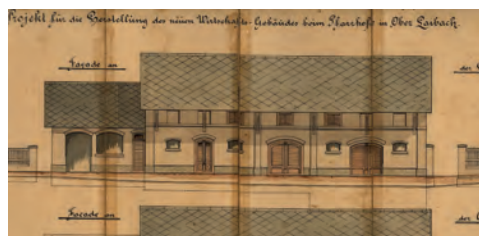
Po drugi svetovni vojni (1953) so v župnišču prebivali duhovnik Rafael Lešnik (roj. 1925 v Polju), vikarja Ivan Merlak (roj. 1923 v Žiberšah) in Martin Tavčar (roj. 1917 v Trebiji) ter gospodinjstva pomočnica Francka Grom (roj. 1920) s Stare Vrhnik. Nasledili so jih župnik Ivan Pečnik (roj. 1900) iz Kranja, duhovnik Valentin Bahar (roj. 1928) iz Novega mesta in kuharica Kristina Orel (roj. 1912) iz Sežane. V zgornjem nadstropju sta v sobah, ogrevanih s pečmi, prebivali dve stranki: Marija in Blaž Turk s hčerko Andrejo, trgovsko pomočnico, in sinom Jožetom,

gozdarskim tehnikom, z ženo Justino ter Gabrijela in Miha Tominc, ki sta se kasneje preselila v svojo hišo na Klisu. Blaž Turk je delal v Franciji, zato se ga je prijel vzdevek »Francoz«. V prostoru današnje veroučne učilnice v levem traktu stavbe je prebivala Katarinovcova Ivana Košir s hčerko.

Nekdanje gospodarsko poslopje je obsegalo hlev z lopo, katere ostanki so v osrednjem delu zgradbe delno še vidni. V letih 1985–1986 je bila stavba predelana za potrebe župnijske pastoralne dejavnosti v zimsko kapelo po načrtih arhitekta Franceta Kvaternika in veroučno učilnico. V zgornjem nadstropju se nahaja dvorana, ki sprejme do 120 ljudi. Poslopje se zaključuje s stanovanjskim podaljškom iz leta 1969, v katerem so sprva prebivali Turko vi po izselitvi iz župnišča, nato sestre noterdamke in po njihovem odhodu v Novo mesto leta 1991 upokojeni duhovnik Stanislav Kapš. Trenutno je stanovanje prazno.

Sodelovanje župnije in občine Vrhnika v korist pogo-relca Valentina Hodnika, 1889 (NŠAL, ŽA Vrh).

Načrt za postavitev gospodarskega poslopja, 1894 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

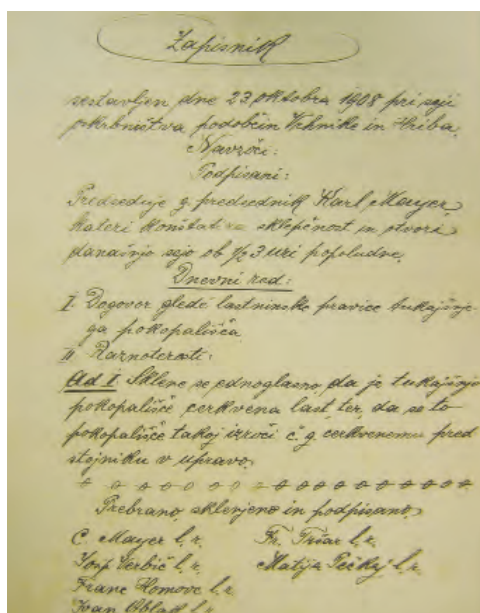

Pogled na nekdanje gospodarsko poslopje z vrta, 2011 (foto: Polona Zalokar).

K župniji sodi tudi vrhniško pokopališče, s katerim upravlja Komunalno podjetje Vrhnika. Do leta 1836 se je tedaj že utesnjeno pokopališče nahajalo okoli župnijske cerkve. Po epidemiji kolere so ga prenesli na današnje mesto in ga leta 1876 povečali. Pred prvo svetovno vojno so ga ponovno razširili na župnijski vrt in Tršarjev svet.⁹² Starejši zgornji del obdaja obzidje z večjimi spomeniki in obnovljeno mrtvašnico, medtem ko se novejši del z modernimi mrliškimi vežicami nahaja v iztekajoči se spodnji ravnini.

Vrhniško pokopališče, 2011 (foto: Polona Zalokar).

Vrhniško oskrbništvu se je zavzelo za lastništvo pokopališča, 190. (NŠAL, ŽA Vrhnika).

STARA ŠOLA – MEŽNARIJA,

Hrib 2

Stara šola (foto: Franci Dovč, 2011).

Naslov: Hrib 33 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 270 (1900), Kotnikova cesta 22 (1934), Voljčeva cesta 26 (1953), Hrib 2 (1958)

Domača imena: Mesnarija (1870), Šola (1890), Mežnija – šola (1914)

Lastniki: Marijina cerkev v Logatcu (1824), mežnarija (1838), občinska šolska stavba (1870), šola Hrib (1879), mežnija (stara šola) (1934)

Dejavnost: mežnarija, stanovanja, osnovna šola (1796–okoli 1824, 1852–1905), Deželna gospodinjstva šola (1905–1915), cerkvene organizacije in društva (po letu 1900), telovadno društvo Orel, Karitas (po 1991)

Ob župnijski cerkvi stoji poslopje, v katerem so stanovali cerkveni oskrbniki – mežnarji; konec 18. stoletja se omenja cerkovnik Gašper Križaj z ženo Apolonijo in otroki.

Stavba je bolj znana kot vrhniška stara šola, saj se v njej že leta 1796 omenja učitelj Janez Ozidek, ki je opravljal tudi dela cerkovnika in organista. Stavbo so leta 1852 prenovili v prvo pravo šolo trivialko z dvema učilnicama in s stanovanjem za učitelja. V njem je leta 1870 prebival učitelj in skladatelj Leopold Cvek (1814–1896) iz Idrije z ženo Marijo in s hčerami Marijo, Jožefo, Ivano in Amalijo. Kasneje so stavbo zaradi odložene novogradnje povečali v štirirazrednico s pri-

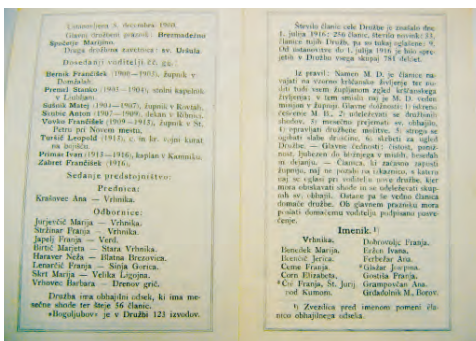
Vrhniški č. 111

Člani telovadnega društva Orel, okoli 1910 (Šumrada, Škrabec, Vrhnika, prečuden kraj).

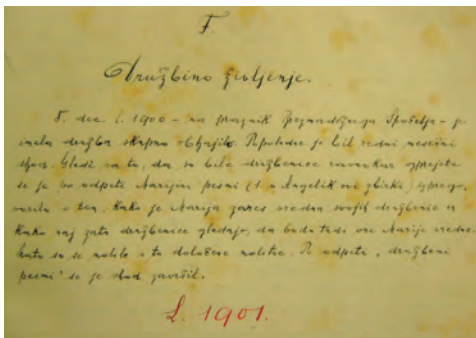
zidkom za šolsko pisarno in stanovanjem za šolskega slugo. V šoli sta poučevala prvi in drugi učitelj, ki sta prejemale po 300 oziroma 210 guldnov plače. V izpraznjeno stavbo se je v začetku leta 1905 vselila Deželna gospodinska šola pod vodstvom šolskih sester in delovala do leta 1915. Za šolske prostore, šolski vrt in njivo je deželni odbor plačeval cerkvenemu predstojništvu letno najemnino 330 kron. V stavbi je delovalo tudi katoliško Slovensko izobraževalno društvo in več desetletij katoliška knjižnica.

Pred prvo svetovno vojno so se v stavbi zbirale dekleta in žene Marijine družbe ter Marijina družba krščanskih mladeničev. V župniji je delovala tudi podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda s 46 člani. V pritličju stavbe se je nahajala orlovska telovadnica, ki so jo imeli nato več mesecev »v zakupu« hribski otroci,⁹³ po izbruhu vojne leta 1914 pa se je v prostore nastanila vojska. Čete in oddelki so se pogosto menjavali, zato je poslopje utrpelo precejšnjo škodo.

Stara šola je nudila prostor raznim stanovalcem. Leta 1890 so v njej prebivale gostačke Mina Canker iz Samotorce, domačinka Marija Krašovic ter Marija Halek s sinom Francem, čevljarjem.⁹⁴ Leta 1926 so stavbo – organistovo stanovanje, ki je bila tedaj v slabem stanju, predelali v stanovanja in napeljali elektriko s svetilkami in z žarnicami.

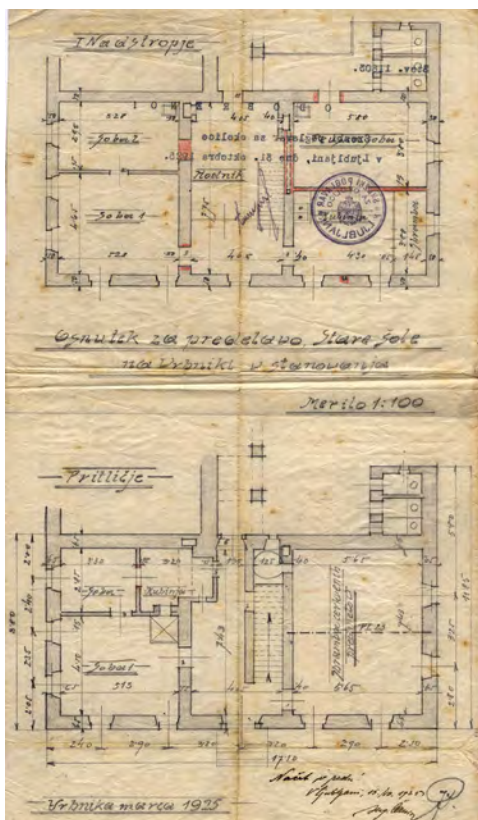

Dekleta in žene z Vrhnike in okolice so se med leti 1900–1916 zbirale v Marijinih družbah ter o članstvu vodile imenik z osnovnimi podatki. Mlajše članice so vodile svoj imenik, 1916 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Kronika Marijine družbe, 1901 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Prvi stanovalec v prenovljeni stavbi je bil mizarški mojster Franc Vintar. V pritličju je od leta 1933 dalje dolga leta živela družina Franciške (roj. 1913) in Antona Jurjevčiča (roj. 1909), krojača in cerkovnika, s šestimi otroki. Najstarejši Anton je bil profesor glasbe, Janez in Lucija sta ostala na Vrhniki, Marija je še do pred nekaj leti živela tu, ter Betka in Pavla. Poleg Jurjevčičev je tu živel še organist Tone Koprivnikar in operna pevka Valerija Heybal. Med drugo svetovno vojno so mežnarijo zasedli vojaki. V letih 1946–1952 je v prvem nadstropju stanoval profesor glasbe in organist Stanko Habe (1920–2003) z ženo Minko, s hčerko Minči in sinom Tomažem. V njihovo stanovanje so se nato vselili Nučiči iz Velikih Lašč, ki so ostali najdlje. Poleg njih so v hiši stano-

Načrt za prenovo stare šole, 1925 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

vali še Gombačevi iz Prekmurja, Slabetovi s Štajerske, Žilavčevi in finančnik Trontelj. V prostorih današnjega Karitasa so stanovali Srebotnjakovi iz vrhniške okolice.

Pred leti je bila podržavljena stavba vrnjena župniji. Danes živijo v njej nekdanje stranke, v pritličju bosanska družina in delavka župnijskega vrta ter v zgornjem nadstropju dve stranki. V prostorih nekdanje telovadnice deluje župnijska Karitas, katere začetki segajo že v društvo Elizabetina konferenca, ustanovljeno na Vrhniki leta 1914.

KAPLANIJA,

Hrib 1

Kaplanija (foto: Polona Zalokar).

Naslov: Hrib 35 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 271 (1900), Hrib 1 (1934)

Domača imena: Kaplanija (1870, 1934)

Lastniki: kaplanijski beneficij⁹⁵ (1824), kaplanija (1838), občinska kaplanija (1870), kaplanija Hrib (1879)

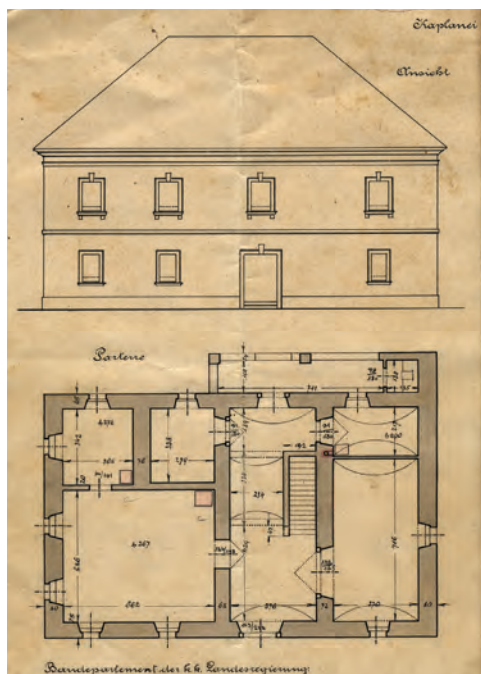
Dejavnost: župnijska dejavnost (do 1945), oddelek za starostnike (po drugi svetovni vojni), otroški vrtec (od 1970 dalje)

Obnovljena nadstropna stavba ima z dvoriščne strani dobro ohranjen kamniti portal z letnico 1837 v sklepniku ter lepo obokan notranji prostor. Zastekljen vetrolov je mlajšega nastanka.

V kaplaniji sta običajno prebivala po dva kaplana, ki sta pomagala na župniji. Imenovali so ju mali in veliki kaplan. V pritličju je stanoval prvi in v nadstropju drugi. Leta 1870 se omenjata kaplana Jožef Kogej (roj. 1831) iz Idrije in Janez Šafer (roj. 1838) iz Mekinj, gospodinjala jima je Katarina Kogej. Leta 1890 se omenjata duhovna pomočnika Matevž Sitar (roj. 1860) z ljubljanske Ježice in Peter Bohinec (roj. 1864) z Visokega nad Kranjem ter kuharica Antonija Martinčič iz Šentjurija pri Kumu. Kasneje se omenjajo kaplan Štefan Rihar, od leta 1893 kaplan Luka Smolnikar (roj. 1863) z Visokega in od leta 1895 kaplan Franc Košir (roj. 1863) iz Loke. Pred prvo sve-

tovno vojno sta kaplansko službo opravljala Ivan Prinar (roj. 1884) s Polja pri Ljubljani ter leto dni mlajši Frančišek Zabret iz Predoselj. V času prve svetovne vojne in po njej se omenjajo kaplani Fran Golmajer, begunski kaplan Ciril Zaman, Dobrunjec Anton Selan (roj. 1891) ter Blejec Anton Torkar (roj. 1890). Zadnja kaplana Avgustin in Studen sta med drugo svetovno vojno zbežala. Kaplanija je vodila tudi lastno gospodinjstvo, za katerega so skrbele navadno kaplanove sestre. Golmajerjeva Mici je znala pripraviti prav dobre štruklje z maslom in orehi.⁹⁶

Po drugi svetovni vojni je bila kaplanija podržavljena. V pritličju je živela družina Malavašič pred selitvijo v lastno hišo. Na desni strani so imeli sobo vrhniški radioamaterji. Zgoraj so stanovali Ogrinovi in Šimicevi. Gospod Šimic je bil zdravnik samouk. Od 60. let minulega stoletja dalje je v stavbi gostoval oddelek za starostnike, ki so tu bivali, prehranjevali pa so se v domu na Tržaški cesti.

Načrt za prenovo kaplanije, 1909 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Obokan hodnik v kaplaniji, 2011 (foto: P. Zalokar).

Nato je stavbo prevzela Industrija usnja Vrhnika, ki je v stavbi organizirala občinski otroški vrtec. Leta 1992 je bila stavba vrnjena župniji, ki je lansko leto s pomočjo občinskih sredstev stavbo obnovila. Sedaj se v njej nahajajo trije starejši oddelki župnijskega vrta.

Pred kaplanijo se je nekdaj razprostiral velik kaplanijski vrt s hlevom (1824) in sadnim drevjem, ki je segal vse do Prekove hiše. Po drugi svetovni vojni je bil podržavljen. Na njem sta nastali Malavašičeva in Mrakova hiša. H kaplaniji je sodil tudi manjši pašnik »Farovška dolina«, v kateri so pred drugo svetovno vojno nastopali člani telovadnega društva Orel. Po vojni so se v dolini smučali domačini in na zamrznjenem dnu drsali otroci. Danes se na nasutem ravnem dolinskem dnu nahaja otroško igrišče župnijskega vrta.

Otroški vrtec v kaplaniji, 2011 (foto: Polona Zalokar).

ŽUPNIJSKI VRTEC,

Voljčeva cesta 22

Župnijski vrtec (foto: Franci Dovč).

Naslov: Voljčeva cesta 22 (1958)

Domača imena: Malavašič, Vrtec (2005)

Lastniki: Malavašič, župnija Vrhnika, občina Vrhnika (1990)

Dejavnost: vzgojna dejavnost (od 1991 dalje)

Na nekdanjem kaplanijskem vrtu sta leta 1953 postavila manjšo stanovanjsko hišo zakonca Malavašič, ki sta pred tem živela v kaplaniji. Vencelj Malavašič (1876–1969), upokojeni dimnikar, je izhajal iz znane dimnikarske družine na Tržaški cesti, kjer so jim italijanski okupatorji med drugo svetovno vojno požgali hišo. Z Ivano (1888–1976), rojeno v Kranju, sta imela hčerko Marijo (1911–1990), uslužbenko, ter sinova Franca (1919–1977), ki se je poročil v Raskovec, in

Malavašičeva hiša (foto last: Nada Žnidaršič).

Dolfeja (roj. 1910), vrhniškega stoletnika, lastnika enega prvih avtomobilov DKV. Dolfe, zaposlen pri očetu in nato v drugih podjetjih, je z Josipino, rojeno Dremelj, in s hčerko Nado najprej živel na Stari cesti ter se leta 1952 preselil v novo hišo na Sivkino ulico.

Leta 1990 je stavbo odkupila občina Vrhnika in jo dala v najem župniji, ki je stavbo preuredila za potrebe otroškega vrtca, ustanovljenega leta 1991. Zаметki ideje o katoliškem vrtcu na Vrhniki segajo že v leto 1929, ko je takratni dekan Janez Kete prosil šolske sestre v Mariboru, da bi uredile redovno življenje na Vrhniki, kjer naj bi imele na skrbi vrtec in sirote. Velik vpis otrok je leta 2006 narekoval postavitev novega večjega objekta. Vrteca obiskuje danes okoli dvesto otrok, za katere skrbi trideset zaposlenih.

MRAK,

Voljčeva cesta 23

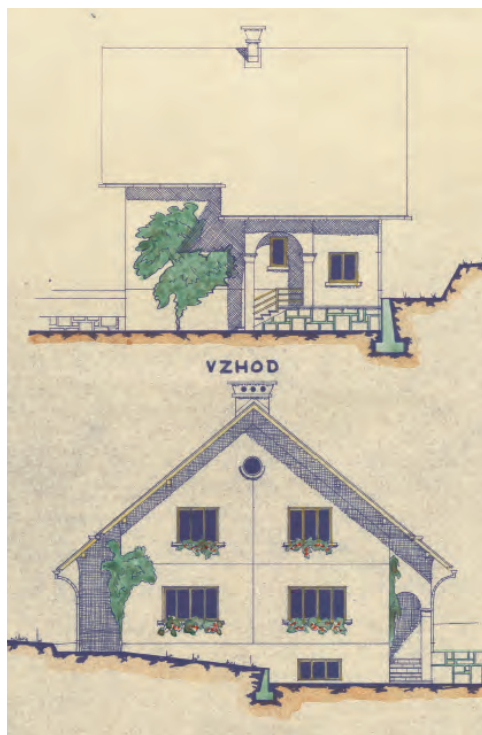
Mrakova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Voljčeva cesta 30 (1953), Voljčeva cesta 23 (1958)

Domača imena: Mrak

Hišo so po drugi svetovni vojni postavili Mrakovi, ki so jim prvotni dom požgali okupatorji med drugo svetovno vojno. Franc Mrak (rojen 1894 v Delnicah pri Škofji Loki), čevljar, je imel z Ivano (roj. 1894), gospodinjo, hčer Erno in sina Janeza. Po

Janezu Mraku (1930–1943), partizanskemu kurirčku, se je v letih 1958–1979 imenovala vrhniška osnovna šola. Pri Mrakovih je živel (1953) tudi Franc Petrovčič z Rakeka, strojni tehnik. Erna, frizerka, se je poročila z oficirjem Dragom Srdičem. V hiši stanujejo danes njihuni potomci.

Načrt za enodružinsko hišo Franca Mraka, 1948 (ZAL, VRH 13).

PREK, Voljčeva cesta 24

Prekova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 79 (1890), Sv. Pavla cesta 286 (1900), Kotnikova cesta 23 (1934), Voljčeva cesta 32 (1953), Voljčeva cesta 24 (1958)

Domača imena: Prek poleg pokopališča (1890), Prek (1914)

Lastniki: Franc Prek (1879, 1914), Jera Prek (1932–1946), Ana Prek (1946–1984), Ivana Prek (1984–1992), Marko Tomšič (1993–1998), Boštjan Miklavčič (1998)

Dejavnost: manjša kmetija (19. in 20. stoletje), karitas (90. leta 20. stoletja), krovstvo, kleparstvo in postavljanje ostrešja Boštjan Miklavčič s. p. (2011)

Tipična obrežna kmečka hiša je nastala nad manjšo kraško vrtačo na zgornji strani Voljčeve ceste nasproti pokopališča. Stavba ima ohranjen kamniti portal z vklesanima začetnicama imena Franc Prek in letnico 1879. Ob sanaciji vlažnih, 60 centimetrov debelih kamnitih zidov se je pokazalo, da se v obodnih zidovih verjetno nahaja kamenje iz ruševin nekdanje rimske utrdbe, ki je potekala le nekaj metrov od severovzhodne stene hiše.

Prvotno (1824) je na tem mestu stalo gospodarsko poslopje vrhniške carinarnice, ki je imela sedež na koncu ulice v vogalu z Novo, danes Tržaško cesto. Zemljišče je kupil Janez Prek za svojega sina Franca, ki je leta 1879 postavil tu novo ali prenovil staro hišo.

V kletnih prostorih na dnu vrtače je bil majhen hlev za največ dve kravi, svinjak in svinjska kuhinja, kokošnjak s tremi ločenimi vhodi z dvorišča in soba za ozimnico. Strop nad hlevom in svinjsko kuhinjo je bil obokan, drugje lesen in na več mestih podprt. V ravnini s cesto se je nahajala stanovanjsko pritličje z vežo. Veža je bila izhodišče za veliko »hišo« s kmečko pečjo, ki je imela temelj na živi skali v kleti in kurišče v veži. Iz »hiše« je vodil prehod v mali »štibelc«, na drugi strani pa v večjo »kamro« ali »cimer«, ki je bila spalnica za večji družine. Poleg tega so iz veže vodile stopnice na »ispo«, kjer je bilo v začetku tudi seno in kasneje gospodarjeva hišna delavnica v zimskem času. Na »ispi« je bila kasneje k dimniku kmečke peči dograjena sušilnica za meso. Skozi vežo se je prišlo v črno kuhinjo z ločeno kaščo in izhodom na gank pod širokim napuščem na dvoriščni strani. Na enem koncu ganka je bilo stranišče na »štrbunk«, na drugi strani so stopnice vodile na dvorišče. Mala hišna okna so imela na cestni strani železne križe. Zunanja krila so se odpirala navzven in notranja navznoter, med njimi je bil manjši prostor za rože lončnice. Hiša je dobila vodovod v kuhinji in srednji kleti leta 1904 in po napeljavi električnega omrežja na Hribu skromno električno razsvetljavo. Seno in vozovi so se okoli leta 1910 umaknili pod doma narejeni vezani kozolec s štirimi okni in skednjem, kjer so spravljali tudi kmečko orodje in stare pripomočke, na primer trlico za lan. V času prve svetovne vojne so pod kozolcem prenočevali vojaški konji in oglodali late. Hišo so nato preurejali v skladu z bivalnimi navadami in razmerami stanovalcev. V kuhinji so postavili zidan štedilnik, zgradili kopalnico in stranišče ter preuredili gank v zaprto verando z mizo in s klopjo. Na zunaj je hiša doživela večje spremembe šele precej po drugi svetovni vojni, ko so bila okna na cestni strani zamenjana z dvema sodobnima štiridelnima in vrata z delno zastekljenimi krili.

Prvi lastnik hiše Franc Prek (1862–1931) je imel končano dvoletno osnovno šolo. Velik del izobrazbe je pridobil na sedemletnem služenju avstrijske vojske, kjer je bil višji topničar v artilerijski balistični diviziji »Nadvojvoda Wilhelm«. V več krajih cesarstva, med drugim je služil na Dunaju, v Bosni in Puli, se je naučil nemščine in madžarščine ter se priučil nekaj kolarskih in tesarskih spretnosti. Po vrnitvi na Vrhniko je trideset let služboval pri veleposestniku Josipu Lenarčiču kot oskrbnik – majer, zato se je za hišo uporabljalo tudi manj znano domače ime pri *Majerju*. Domače posestvo je vodil z ženo Jero (1865–1946), rojeno Kovač v Preserju, hčerko Marije Tomšič, Štritofove, ki je poleg gospodinjskih del obdelovala laze in njive. H kmetiji je sodilo tudi nekaj gozda in polja v Močilniku, ki jih je Jera podedovala po stricu leta 1892.

Družina Jere in Franca Prek z otroki Jožefo, Ano, Francem, Janezom in Ivano, 1927 (foto last: Janez Tomšič).

Jera in Franc sta pod svojo streho nudila prostor dekli Neži Kralj, vdovi iz Kanala ob Soči, in starejšima gostačema Lizi in Jakobu Kete. Sama sta imela dvanajst otrok. Otroštvo so preživeli Marija (1890–1911), Ana (1895–1984), Franc (1899–1983), Ivana (1904–1992), Jožefa (1907–1976) in Janez (1908–1989). Najstarejšo Marijo, ki se je šolala za vzgojiteljico, je pri 21 letih ubila strela med žetvijo na »žrnadi« na Drenovem

Marija Prek (1890–1911), 1908 (foto last: J. Tomšič).

Griču, na kar je še dolgo spominjalo znamenje ob glavni cesti. Ana je bila delavka v mlekarni, kjer je skrbela za pomožna dela pri izdelavi in dostavljanju sirov na železniško postajo. Čeprav sama ni jedla svinjine, je vsako leto zredila po dva prašiča. Ivana je bila zelo prizadeta učenka. Z zaslužkom v Pollakovi usnjarni in vrhniški mlekarni si je omogočila šolanje v Gradcu, opravila Christofov in dr. Horneckov trgovski tečaj in se zaposlila kot uradnica v vrhniški hranilnici, po vojni v izvoznem oddelku in komerciali IUV, kasneje pa v računovodstvu Mlinskega podjetja na Vrhniki in v Ljubljani ter drugih podjetjih. Govorila je tri svetovne jezike, znala slovensko in nemško stenografijo, se ukvarjala s fotografijo, smučanjem in z glasbo. Jožefa je po prenehanju očetove službe delala v pisarni firme Magušar – tovarna Impex. Po očetovi smrti se je poročila z Ignacijem Tomšičem, železničarskim uradnikom. Kupila sta hišo na Brezovici, kjer še živita sinova Marko in Janez. Franc Prek ml. se je pri Fricu Jeršinovicu izučil za usnjarja, bil zaposlen pri Pollaku in kasneje v več usnjarnah na Hrvaškem in v Srbiji. Po drugi svetovni vojni je prodal hišo v Beogradu ter se

Prekova hiša, pred njo na fotografiji Jožefa, mati Jera in Ivana Prek ter Cirila Tomšič (Rosenwirth), 1932 (foto last: Janez Tomšič).

z ženo Jakobino Ogrizek, Celjanko, vrnil na Vrhniko. Poznal je polšine po Raskovcu in izdelal izviren tip »šklopa« za lovljenje polhov. Tudi s pomočjo očetovega orodja je izdeloval mizarske izdelke. Z njimi je opremil svojo hišo na Usnjarski ulici. Janez, risar, matematik in šahist, je po srednji tehnični šoli v Ljubljani nadaljeval študij strojništva v Brnu in kot inženir deloval v industriji Maribor ter poučeval na srednji tehnični šoli. V Mariboru se je tudi poročil in zapustil hčerki Anico in Jelko.

Za Francem je posestvo vodila vdova Jera Prek s hčerkama Ano in Ivano, ostareli Jeri pa sta bili v pomoč tudi dekli Cilka (?) in Nada Sečnik. Ivana in Ana sta finančno prispevali k posodobitvi kmetije z izgradnjo novega hleva in pomožnih objektov na dvorišču. Po Jerini smrti sta v hiši krajši čas gostili delavca Alojza Petelina (1953). Za Ivano je kmetijo podedoval nečak Marko Tomšič in v prazni hiši v 90. letih preteklega stoletja gostil Karitas. Današnji lastnik Boštjan Miklavčič uporablja poslopja za krovsko in kleparsko dejavnost.

ANDREJAZ,

Voljčeva cesta 25

Andrejazova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 44 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 287 (1900), Kotnikova cesta 24 (1934), Voljčeva cesta 34 (1953), Voljčeva cesta 25 (1958)

Domača imena: Andreas (1870, 1914)

Lastniki: Matija Jerina (1824, 1838), Jožef Jerina (1870, 1890), Janez Jerina (1914, 1934)

Dejavnost: gostilna (1784), stanovanja (1870 in dalje)

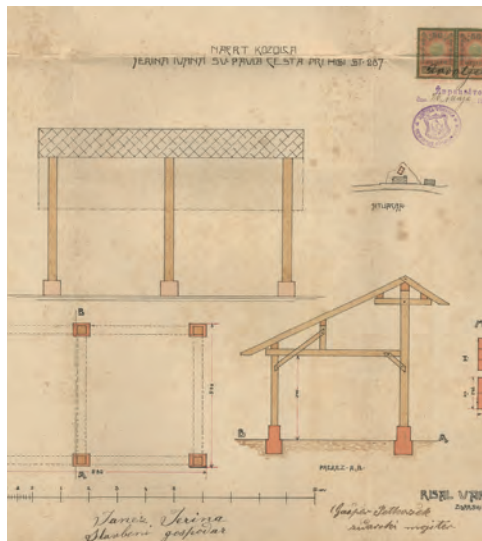
Proti koncu Voljčeve ceste na nasprotni strani pokopališča stoji dolga Andrejazova hiša. Konec 18. stoletja je tu živel Andrej Hrovat (Krobat) z ženo Ano, rojeno Dolinar, in otroki. Bil je lastnik domca, kajžar in krčmar. S krčmarjenjem so nadaljevali tudi Jerinovi nasledniki. Razširjena Jerinova družina je štela gospodarja Jožefa (roj. 1838), tretjinskega kmeta, ženo Nežo (roj. 1839 v Veliki Ligojni), sina Janeza, Jožefovega brata Antona z ženo Heleno ter Jožefovo sestro Marijo (roj. 1843) s hčerko Marijo. Jožefova druga žena je bila Marija. Jožefova mati Marija Dolenc (roj. 1801), dninarka se je s sinom Andrejem, dninarjem, preselila v Trst, kjer se je Andrej leat 1871 poročil z Luigio Balboni. Marijina hči Neža Dolenc, tudi dninarka, je živela v Novem mestu, na Vrhniki pa je živela njena hči Ivana.

Andrejazova hiša okoli leta 1930. Hiša je danes prezidana, zlasti zunanjščina (F. Dobrovoljc, *Cankarjev album*).

Jerinovi so vseskozi delili streho z različnimi stanovalci. Leta 1870 so tu živeli vdova Marija Suhadolnik s sinovi Janezom, Valentinom in Matevžem, starejša dva sta postala vojaka, mlajši se je kasneje poročil, in Marija Dolinar s hčerko Marijo, z zetom Štefanom Kobalom ter vnukinjami Nežo in Ivano. Leta 1890 so hišo oddajali gostaškim družinam Novakovim, Petkovškovim in Jurjevčičevim, vdovi Ivani Stržinar z otrokoma in za določen čas tudi družini Valentina Novaka, ki se je kasneje odselila na Dunaj.⁹⁷ Cankarjevi so se preselili v hišo v začetku leta 1896 in ostali manj kot eno leto. V prvem nadstropju z vhodom od zadaj so imeli sobo (2. in 3. okno z leve) in kuhinjo v sopolabi z drugimi strankami.⁹⁸ Leta 1900 so poleg Novakovih in Jurjevčičevih gostili še Marijo Mlinar, Jero Perko, starejša zakonca Nežo in Janeza Šemerl in nekoliko kasneje beračico Mino Cankar, tesarja Ignaca Jerina z ženo Ivano, delavko Ivano Petrič ter vdovo Terezijo Zakovšek s sinom Matevžem.

Jožefov naslednik Janez Jerina (roj. 1866) je imel po vrnitvi iz Amerike z Ivano Suha-

Načrt za gradnjo kozolca Janeza Jerine, 1908 (ZAL, VRH 2).

Spominska plošča priča, da je tudi v Andrejazovi hiši prebivala Cankarjeva družina (foto: P. Zalokar).

dolnik (roj. 1881 na Stari Vrhniki) otroke Janeza (roj. 1907), Ignacija (roj. 1910) in Valentinu (roj. 1913). Doma je ostal Janez Jerina sr., usnjarski pomočnik, ki se je poročil z Ivanko (roj. 1908) iz Šmartnega pri Litiji. Po drugi svetovni vojni (1953) sta oddajala stanovanje tudi Mariji in Janezu Jerebu, delavcu iz Medvedjega Brda. Sedaj stanuje v hiši Janez Jerina ml. z družino.

BERCE, Voljčeva cesta 26

Barcetova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 58 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 288 (1900), Kotnikova cesta 25 (1934), Voljčeva cesta 15 (1953), Voljčeva cesta 26 (1958)

Domača imena: Berce (1870, 1914)

Lastniki: Martin Lenarčič (1824, 1838), Marija Homovc (1870, 1890), Janez Homovc (1900), Elizabeta Homovc (1914, 1934)

Dejavnost: manjša kmetija

Domačijo sestavljata ob breg postavljena zidana hiša in kozolec toplar z opečnimi stebri in dvojimi okni. Hiša ima na pročelju fasade vzdane fragmente prvotnega portala z letnico 1798 in na dvoriščni strani lesen gank. Današnja podoba hiše izvira iz leta 1933, ko je bila stavba po manjšem požaru obnovljena.

Naslednik prvega znanega posestnika Martina Lenarčiča (1824) Simon Lenarčič (roj. 1840) je imel z ženo Marijo (roj. 1844) otroke Terezijo, Marijo in Jožefa. Ko se je preselil v Trst, se mu je rodila še hči Ema (1876). V Trstu je imel z Alojzijo še hčer Alojzijo (roj. 1883).

Nova lastnica domačije Marija Homovc (roj. 1825 na Hribu) je živela tu z otroki Janezom, Francem, Marijo, Ivano, Antonom in Marjeto. Janez, Franc in Marija so hodili sprva na dnino, nato se je Franc zaposlil kot usnjar pri Tomšičevih (Štritof). Marija se je poročila na Hribu in Ivana z Batagelijem leta 1894. Anton se je izselil v Ameriko. Doma je ostala Marija s hčerko Marjeto in sinom Janezom,⁹⁹ ki mu je zapustila kmetijo.

Načrt za popravilo hiše Elizabete Homovc, 1932 (ZAL, VRH 2).

Janez Homovc (roj. 1853) se je poročil z Elizabeto (roj. Križaj 1861 v Žireh), vdovo Grom z Verda s sinovoma Janezom in Francem Gromom (roj. 1885), ki je nasledil kmetijo. Francu Gromu, logarju, in Tereziji Jurjevčič (roj. 1887) se je v letih 1914 do 1926 rodilo dvanajst otrok, med njimi tudi dvojčki. Sin Jože je padel marca 1945 kot partizan v Krakovskem gozdu. Hči Valentina se je poročila s Čehovinom iz Ajdovščine, hči Ivanka je postala trgovska pomočnica. Z delom na kmetiji je nadaljevala najstarejša Rozalija – Zalka (roj. 1914), poročena Zajec z družino. Danes pa živi v hiši njen sin Janez.

Franc Grom se je boril tudi na soški fronti. Svoje spomine je ob zimskih večerih rad pripovedoval svojim vnukom na topli kmečki peči. (Marija Zalar, roj. Zajec)

FERBEŽAR,

Voljčeva cesta 27

Ferbežarjeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 45 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 289 (1900), Kotnikova cesta 26 (1934), Voljčeva cesta 36 (1953), Voljčeva cesta 27 (1958)

Domača imena: Šlampe (1870), Žlampe (1890, 1914)

Lastniki: Janez Ferbežar (1824, 1838), Martin Ferbežar (1870), dediči Martina Ferbežarja (1879), Lovro Ferbežar (1890, 1914), Franc Ferbežar (1934)

Dejavnost: kajža (1870, 1914), mala kmetija

Pogled s konca Kotnikove ceste proti »Butnkovemu« klancu, pred letom 1946. Na desni: Ferbežarjeva hiša, na levi: Bercetova hiša in za njo stavba stare ubožnice. Kapelico so podrli po vojni ob gradnji ceste Maribor–Trst (foto last: Janez Tomšič).

Pritlična, delno zidana hiša izvira iz sredine 19. stoletja. Pod skupno streho združuje bivalne in gospodarske prostore. Krita je s simetrično dvokapnico z lesenima zatrepoma.¹⁰⁰

Prvemu znanemu lastniku Janezu Ferbežarju je sledil kajžar Martin Ferbežar (roj. 1831). Z ženo Ivano (roj. 1832 pri Šklepcu), dninarko, sta imela otroke Ano (roj. 1860), Janeza (roj. 1863) in Lovra (roj. 1868). Ker sta mlada umrla, so za mladoletnega Lovra in njegovo imetje skrbeli Šklepcovi. V hiši so konec 19. stoletja gostili zakonca Leno in Antona Jerina, vdovi Jero Sadu s Steindorfa na Koroškem in Marijo Hren s hčerkami Marijo, Franco in Ivano, vnukom Josipom ter materjo Marijo Cankar.¹⁰¹ V začetku 20. stoletja je tu prebivala tudi družina Elize in Antona Isteniča z otroki Albinom, Francem, Ivanom, Antonijo in Vincencem ter družina Ivane in Valentina Petriča z otroki Ivano,

Antonijo in Francem.

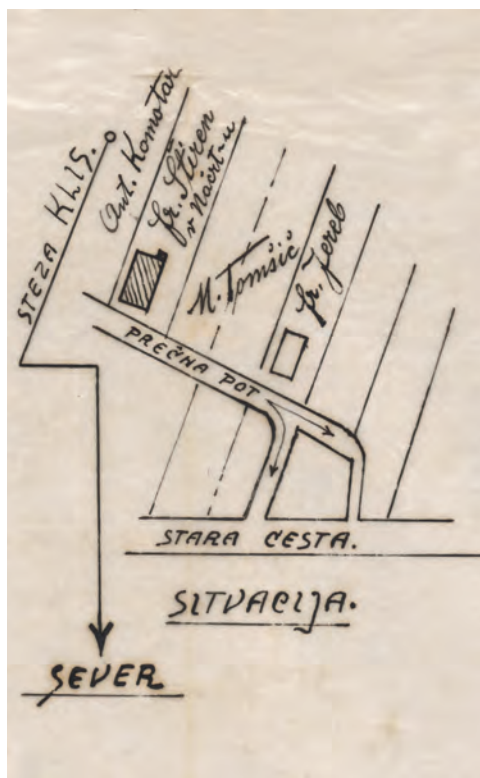
Lovro Ferbežar (1868–1933) se je leta 1892 poročil z Ano Kogovšek iz Smrečja, s katero sta imela hčerke Marijo, Ano in Marjeto ter sina Franca. Marija se je poročila z Jožefom Webrom v Banatu in rodila hčer Marijo. Franc, usnjar, je imel z Valentino Slokar hčerke Petro, Francko, poročeno Baraković, in Lojzko, poročeno Blažević. Ferbežarjevi so obdelovali polja. Lovro je dvakrat poizkušal zaslužiti tudi v Ameriki, od koder se je vrnil bolan. Po njegovi smrti je hišo prevzela vdova Ana Ferbežar (1861–1961), gospodinja, s hčerko Ano (1895–1970). Italijani so jima med okupacijo leta 1942 podrli dva prostora v zgornjem delu hiše proti cesti, ker sta ovirala cesto Vrhnika–Trst. Po drugi svetovni vojni (1958) sta k sebi vzeli sorodnika Franca Kogovška. Kasnejši lastniki Kogovškovi so notranjost hiše nekoliko preuredili.

ŠTIRN,
nekdanj Klis 1

Štirnova prva hiša, v ospredju sedi Ivana Kogoj, v ozadju nekdanji dom JLA pred letom 1953 (foto last: Stanislav Kogoj).

Naslov: Na Klisu 2 (1953), Na Klisu 10 (nova hiša, 1958)

Situacijski načrt za pritlično hišo Franca Štirna, 1929 (ZAL, VRH 2).

Prvo hišo na Klisu sta postavila šofer Franc Štirn (roj. 1902) in njegova žena Marija (roj. Kanc 1903 v Verdu) v letih 1931 in 1932. Pritlična hiša z dvokapno streho je imela tloris 7,5 x 12 m. Kmalu po vselitvi je bila v hišo napeljana voda in elektrika, odpadna voda se je stekala v greznico. Marija in Franc sta imela hčerko Majdo in sina Vinka, ki se je po končanem študiju zaposlil v Tomosu.

Družina Štirn, z leve: Marija, hči Majda, sin Vinko in Franc, okoli 1940 (foto last: Majda Kunc).

V hitri urbanizaciji Klisa za Štirnovo hišo ni bilo več prostora – podrli so jo v letih 1953 do 1955. Štirnova sta zgradila nadomestno hišo na Klisu ob potoku. Hiša je bila po izselitvi lastnikov leta 1973 prepuščena Komunalnemu stanovanjskemu podjetju Vrhnika za skladišče in leta 1974 dokončno porušena. Na njenem mestu je danes uprava Zdravstvenega doma Vrhnika.

Štirnova prva hiša. Na vhodu sta Franc in Marija Štirn, na dvorišču sin Vinko z ženo (foto last: Majda Kunc).

JEREBOV KOZOLEC

Franc Jereb s sinovoma Rudijem in Francem, v ozadju Jerebov kozolec s kočijami in sanmi, 1926(foto last: Stanislav Kogoj).

Nekoliko naprej od Štirnovne hiše je ob poti, ki je vodila od Sokolskega doma čez Klis do Stare ceste, stal Jerebov kozolec. V njem je Rudi Jereb s Stare ceste izdeloval in popravljaval stare kočije in sani.¹⁰² Nasproti kozolca je stalo kmečko skladišče družine Brenčič – Mrovčevih s Stare ceste. Mrovčev zet Janez Rode je skladišče kasneje predelal v avtoličarsko delavnico.

PIŠLERJEVA DESTILARNA,

Krožna pot 6

Polancov mlin (označen s črtkanim krogom) ob umetni strugi Klisa na mapi reambulančnega katastra, 1869 (ARS, AS 181).

Naslov: Vrhnika 49 (1905), Klis 2 (1942)

Lastniki: Ignac Simon (1870), Jera Simon (1879, 1916), Anton Simon (1927), Edvard Pišler (1930), Janez Pišler (1947), državna podjetja: Jelka (1955), Gosad (1963), Droga Portorož (1967); Liko d. d. Liboje (1999), Marjan Pintar (2003), Marijan Arko (2005)¹⁰³

Dejavnost: mlin (1869, 1896), destilarna eteričnih olj (1932–1967), prehrabena industrija (1967–1999), kovinska industrija Marjan Arko s. p. (2011)

Na mestu današnjega kovinarskega podjetja je najkasneje leta 1869 stal mlin s stopami lastnika Ignaca Simona. Za Ignacem je mlin prevzela Jera Simon s Stare ceste.¹⁰⁴ V začetku 20. stoletja je bil mlin, v katerem se že nekaj let ni mlelo, star in podprt s podporami. V njem so se v poletnem času skrivali otroci ter se kopali v bližnjem Klisu. Vrhničani so zaradi varnosti želeli, da se mlin prenove ali poruši. Leta 1930 je mlin z zemljiščem kupil Edvard Pišler in ga preuredil v destilarno za mletje vršičkov iglavcev, iz katerih so potem s pomočjo destilacije izdelovali smrekovo in brinovo olje. Do »Pišlerjevega malna«, kakor so domačini imenovali Pišlerjevo destilarno eteričnih olj na Klisu,¹⁰⁵ je bila od Hribskega potoka speljana struga. Nivo vode je uravnavala zapornica na začetku struge. Edvard je leta 1942 k stavbi dozidal prizidek in jo naslednje leto dvignil za eno nadstropje. V destilarni je bil zaposlen Pavel Kovač, Jurčkov Pavle. Pišlerjevi so zbirali še praprotni

Ind. 1894

destilarnik

ing. Pišlerja v nameni razpisne namne dostaviti g. Pišlerjeva
na Klisu
z namenom razpisne namene v Spiljane in na 22. julija 1932 o. 18113314

5. avgusta 1932

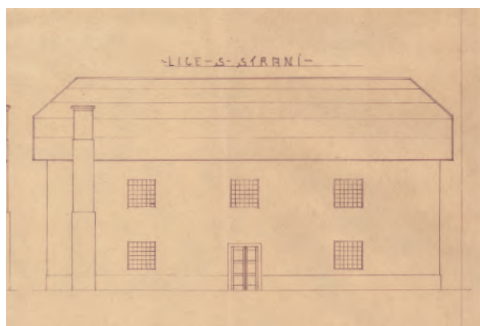
doma in mlin v Spiljane 2x 22.000	570.00
doma in mlin v Spiljane - 22.000	14.00
doma in mlin v Spiljane - 22.000	40.00
doma in mlin v Spiljane	80.00
na 22.000 in 2. 180.000	
Skupaj:	184.00

Spiljane, 22. avgusta 1932
7279 2006

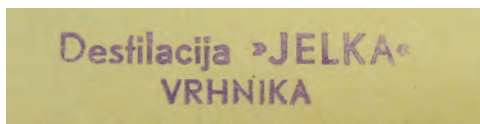
Parna destilacija Edvarda Pišlerja je začela delovati že leta 1932 (ARS, AS 133).

druga zdravilna zelišča, kuhali žganje in imeli v lasti tudi njivi med mlinom in Škvarčem, kjer so gojili poprovo meto za prodajo.

Po drugi svetovni vojni je bila podržavljena destilarna preimenovana v tovarno eteričnih olj Jelka in leta 1963 v podjetje Gosad, ki se je ukvarjalo z zbiranjem in preprodajo zdravilnih zelišč. Obrat je leta 1967 prevzela prehrabena industrija Droga Portorož, ki se je kasneje preoblikovala v živilsko industrijo d. d., in gospodarila z njim dobra tri desetletja. Leta 1999 je postal lastnik stavbe Liko d. d., industrija kovinske opreme iz Ljuboj, nato Marjan Pintar (2003), danes pa se nahaja v stavbi kovinarsko podjetje Marjana Arka.¹⁰⁶

Načrt za skladišče k Pišlerjevi destilarni, stranski ris, 1943 (ZAL, VRH 2).

Žiga destilarne »Jelka« (ZAL, VRH 18).

FEFER, Na Klisu 12 in 14

Ferferjevi hiši pozimi 1981-1982 (foto last: družina Ferfer).

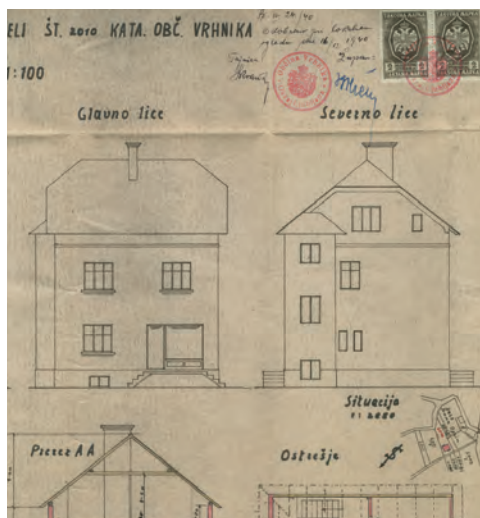
Naslov: Klis 4, Na Klisu 3 (1953), Na Klisu 1 (1958)

Dejavnost: lokal s pleteninami (1941-1948)

Hišo sta gradila Franja in Anton Fefer (roj. 1899 v Kamniku pod Krimom), vojak na soški fronti in Maistrov borec, po poklicu zidar in ljubiteljski čebelar. Zaradi bližajoče se vojne je Franja, obrtnica, februarja 1941 po nasvetu veletrgovca z volno in ostalimi pletilnimi materiali Preloga gospoda

Gradnja hiše, 1941 (foto last: družina Fefer).

Načrt za hišo Antona Feferja, 1940 (ZAL, VRH 2).

iz Ljubljane namesto zaloge volne kupila opeko v Kotnikovi opekarni, medtem ko je Anton uredil vse potrebno za zidavo na parceli na Klisu, ki jo je kupil pred poroko. Prostor za hišo so odmerili ob prisotnosti župana. Anton je gradil hišo s pomočjo prijateljev in brata. Nadzor nad zidavo je imel zidarski mojster Jakob Celarc, pri katerem je bil Anton tudi zaposlen. Hiša je bila pokrita pred pričetkom vojne. Po kapitulaciji kraljevine Jugoslavije je hišo za nekaj dni zasedla italijanska vojska; v spodnje prostore so naselili mule, kuhali so pred hišo pod kuhinjskim oknom. Junija 1941 je bila hiša pripravljena za vselitev. V pritličju je imela kuhinjo, shrambo, stranišče ter delavnico in lokal s pleteninami in v prvem nadstropju zakonsko in otroško spalnico, kopalnico z angleškim straniščem ter sobo. Hiša je bila oskrbovana s podtalnico, ki so jo odkrili pri kopanju temeljev. Na podstrešju se je nahajal pločevinasti rezervoar s prostornino 1,5m³ in v kuhinji črpalka, ki je polnila rezervoar in črpala vodo za sprotno uporabo. Leta 1943 je bil v hišo napeljan občinski vodovod. Stavba je dobila današnjo podobo v 60. letih minulega stoletja, ko so tudi podstrešje predelali v stanovanjske prostore.

Pogled od Feferjevih proti Jeršinovčevi hiši, okoli 1964 (foto last: družina Fefer).

Že prvo leto druge svetovne vojne se je v Feferjevi hiši za nekaj mesecev naselil del Jurcatove družine, ki so jih Italijani izgnali iz hiše ob Ljubljani. Delavnica in lokal sta se tačas umaknila v kletne prostore. Od avgusta 1942 do avgusta 1945 je pri Feferjevih prebivala tudi Jakobina Leskovec, hčerka Franjine sestre Ivane Leskovec, ki je odšla v partizane. Vso vojno je bila v hiši partizanska »javka«, kjer so se srečevali aktivisti in delavci osvobodilne fronte ter od tu nadaljevali pot v partizane, prepošiljali pa so tudi partizansko pošto.

Franja (roj. Zalaznik 1910), pletilja, je v hiši odprla obrtno delavnico strojnega pletilstva. V delavnici ji je v zimskem času pomagal mož Anton, ki je bil po potrebi tudi trgovski potnik. Franja je po 18-ih letih

Pogled s Feferjevega dvorišča na gradnjo stanovanjskih blokov Na Klisu, 1964 (foto last: družine Fefer).

samostojnega obrtništva leta 1948 pletilne stroje prodala novo nastajajoči tovarni pletenin Rašica v Zgornjih Gameljnah, kjer se je zaposlila tudi ena njenih pletilj. Denar od prodaje je vložila v državno posojilo, ki sta ga zakonca kasneje porabila za izboljšave v hiši; tako je hiša dobila tudi fasado, ko je bilo v enkratnem žrebanju izžrebanih več obveznic hkrati.

V predelane obrtniške prostore se je vselila prva stanovalka Antonija Velkavrh z možem Živkovičem, nato družina Ilič - Bui in za njimi še dve oficirski družini. Nato je tu stanovala oficirjeva žena Ana Lovrin (1953) in po njeni izselitvi oficir Josip Valenčič z Reke z ženo Doro (1958). Ker so Feferjevi otroci odrasčali, je Anton zaprosil vojaške oblasti, da mu omenjene prostore vrnejo, kar se je uresničilo šele po posredovanju Titovega kabineta.

Danes živi v hiši Valentina Fefer (roj. 1932) s hčerko Majo Barišič in njeno družino. Anton Fefer mlajši (roj. 1934) je na domačem vrtu leta 1977 sezidal svojo hišo, v kateri živi z ženo Fani in z družino sina Jerneja Feferja.

Podiranje smreke Na Klisu, 2011. Prva Feferjeva, v sredini Hribarjeva in za njo Švigljeva hiša (foto last: družina Fefer).

HRIBAR, Na Klisu 16 in 18

Hribarjeva hiša (foto: Niko Šušteršič).

Naslov: Na Klisu 6 (1953), Na Klisu 2 (1958)

Hišo sta zgradila Franc Hribar (roj. 1910 v Sv. Križu pri Kostonjehovcih), mlinar, in žena Ivanka (roj. Kržič 1914 na Pakem pri Borovnici) v letih 1942 in 1943. Sprva sta živela v Borovnici. Leta 1940 sta se s hčerko Majdo preselila na Vrhniko, stanovali so pri Pečkajevih. Franc je bil zaposlen v mlinu Franca Stržinarja v letih 1940–1947, nato v valjčnem mlinu Mlinske industrije Ljubljana, kasneje Žitovi pekarni Vrhnika, kjer je delal do upokojitve, zadnjih deset let kot obratovodja. Z njimi je živela še nečakinja Tončka Hribar v letih 1957–1960, kasneje poročena Japelj v Mali Ligojni, in po odredbi občine Vrhnika družina glasbene-

Hiša na Klisu 18, leta 2011 (foto last: družina Hribar).

ga učitelja Draga Bitenca iz Ljubljane z ženo Barico (roj. v Trnovcu pri Metliki). Sin Lado Hribar je z ženo Bogdano (roj. v Borovnici) leta 1980 postavil na vrtu novo hišo Na Klisu 18. V stari hiši živita sedaj hčerki Olja in Nina z družino.

ŠVIGELJ, Na Klisu 20

Švigljeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Naslov: Na Klisu 5 (1953), Na Klisu 3 (1958)
Domača imena: Grdinčkov Janez, Švigelj

Hišo sta začela zidati Janez Švigelj (roj. 1909), Grdinčkov z Mirk, in njegova žena Antonija (roj. 1912) leta 1943. Janez je bil gozdar in tesar, Antonija šivilja. Otrok nista imela. Pri njiu je pred odhodom v internat v letih 1949–1956 živela nečakinja Marinka Malavašič, kasneje poročena Berlič, ki je s sestrično Marinko Kotar iz Logatca podedovala hišo.

V hiši so leta 1953 živeli tudi uslužbenec Franc Korbar iz Hrušice pri Ljubljani z ženo Branko, rojeno v Karlovcu, ter učitelj glasbe Drago Bitenc z ženo Barico. Bitenčeva sta se nato preselila k Hribarju.

Otroci iz Gradišča in Hriba smo se sankali od cerkve sv. Pavla do doma. V moji mladosti je bilo toliko snega, da smo hodili kot v rovih med hišami. (Marinka Berlič)

DEBEVC, Na Klisu 21

Debevčeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Hišo sta zidala Boža in Anton Debevc z Rakeka leta 1967. Anton, ekonomist, je bil trideset let uspešen direktor Industrije usnja Vrhnika. V popolnoma ohranjeni stavbi živijo danes Boža in sin Zvone Debevc, pravnik, z ženo Metko, tudi pravnico.

V hiši štirideset let ni bilo poplav, v zadnjih petih letih pa je kletne prostore kar štirikrat zalilo. (Boža in Zvone Debevc)

ŠKRBEČ, Na Klisu 22a

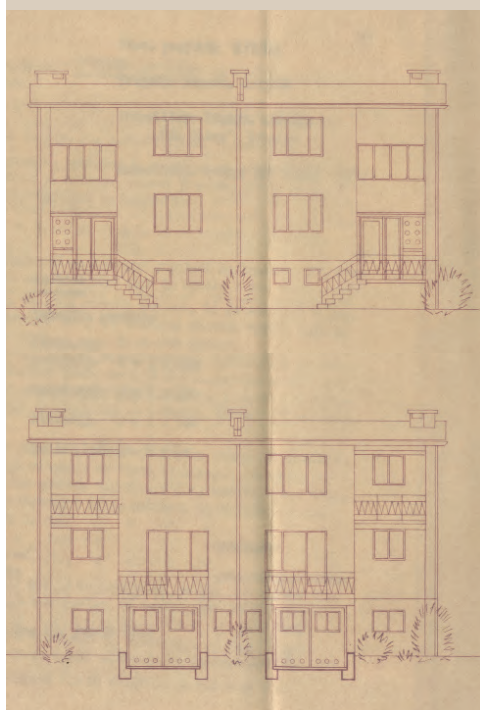
Škrbečeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Prvi del stanovanjskega dvojčka je zidal Božo Habič preko Stanovanjske zadruga v letih 1959–1961. Božo je bil delovodja v

parketarni v Verdu – kasneje Liko Vrhnika. Okoli leta 1973 je hišo kupil Vlado Lakota, ki je bil zaposlen v tovarni avtodielov v Nemčiji. Hišo je prodal nečakinji Davorki, ki živi tu z možem Marjanom Škrbcem.

MALOVRH-PRISTOVNIK,

Na Klisu 22b

Načrt za gradnjo »dvojčka« na Klisu, 1960 (ZAL, VRH 18).

Drugi del stanovanjskega dvojčka, na mestu, kjer so se nekdanje razprostirale njive in drevedored hrušk, sta zidala Albin Pristovnik in Frančiška, rojena Malovrh, v okviru Stanovanjske zadruge v letih 1959–1961. Vrhniška stanovanjska zadruga je bila ustanovljena z namenom gradnje »dvojčkov« Habič – Pristovnik in Cankar – Petrovčič na Klisu ter treh »dvojčkov« pri pošti. Frančiška, gospodinja, in Albin, trgovec, sta imela hčer Nado, ki stanuje s hčerkama Polono in Klaro v mlajšem prizidku, v hiši pa živi mama Frančiška.

MIHEVC,

Na Klisu 23

Mihevčeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Naslov: Na Klisu 14 (nekdanj)

Hišo je zidal okoli leta 1966 urar Leopold Mihevc s soprogo. Dediči so hišo prodali.

ŠVENTNER,

Na Klisu 24

Šventnerjeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Stane Šventner je kupil parcelo od Janeza Pišlerja in na njej postavil hišo leta 1967. V hiši živi z ženo Slavko, rojeno Köstner, in s hčerko Darjo z družino. Stane se rad spominja mladih dni, ko je po končani vojaščini stanoval pri Fricu in hodil čez Klis na Loško vasovat.

KORDIČ,

Krožna pot 1 in 3

Kordičeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Stanovanjski dvojček sta zidala brata Mate in Jože Kordič s Hvara leta 1958. V polovici hiše je živel Jože z ženo Urico, s katero sta imela nekaj let v najemu gostilno »Dalmatince« na Stari cesti. Sedaj živi tu hči Alenka z družino. V drugi polovici živijo danes novi lastniki.

KOGOJ,

Krožna pot 4

Ivana Kogoj pred novo hišo na Klisu (foto last: Stanislav Kogoj).

Naslov: Klis 3, Na Klisu 4 (1953, 1958)

Avgust Kogoj (1899–1972), mehanik iz Logatca in Ivana (1898–1978), Jerebova s Stare ceste, s sinovoma Slavkom ter Stanislavom, sta

najprej živela na Stari cesti. Tam je Avgust prodajal otroške vozičke, kolesa in šivalne stroje Keler, ki jim je sam dodal ogrodje in napis Kogoj. Pred drugo svetovno vojno je bil tudi šofer turističnih avtobusov na Bledu. Ivana je kot šivilja organizirala šiviljske tečaje in tečaje umetnega vezenja na Vrhniki in v okoliških vaseh.

Poroka Ivane Jereb in Avgusta Kogoja, zraven Kogojeva mama, v ospredju so otroci sorodnikov, 1922 (foto last: Stanislav Kogoj).

Načrt za enodružinsko hišo Ivane in Avgusta Kogoj, 1938 (ZAL, VRH 2).

Ob božiču 1938 so se preselili v novo hišo na Klisu. Tisto noč je pogorela Tomšičeva žaga v Gradišču. Avgust je imel mehanično delavnico v Lenarčičevi hiši ob Tržaški cesti. Bil je tudi lovec. Nekoč je v gozdu našel slepo srnico, za katero so potem skrbeli na domačem dvorišču.

Dr. Stanislav Kogoj (roj. 1922) je imel z ženo Drago (roj. Gradnik 1924 v Medani) hčerko Vesno in sina Gorazda. Kot zdravnik je služboval najprej v Vipavi, nato v bolnici v Ljubljani in kasneje v Splošni ambulanti na Vrhniki, ki je bila tedaj v Rokodelskem domu na Tržaški cesti. Leta 1963 in 1964 je živel v alžirskem mestu Al Asam, kamor je za pol leta na počitnice prišla tudi njegova družina. S tamkajšnjimi prijatelji so ohranili stike do danes. Danes živi v hiši Stanislav s hčerko Vesno in potomci.

Kočije Rudija Jereba, z desne stojijo: Rudi Jereb, Ivanin brat, vajenec in nečakinja Ana, v ozadju hiše na Stari cesti, 1926 (foto last: Stanislav Kogoj).

Kogojeva prodajalna pri Neženk na Stari cesti pred letom 1938 (foto last: Stanislav Kogoj).

TOMINC, Na zelenici 2

Tomičeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Hišo sta zidala Gabrijela in Miha Tominc leta 1956. V njej sta živela s sinovi Miho, Francijem in Slavkom ter hčerko Darinko. Sedaj živi v hiši Slavko s potomci.

KRAŠOVEC, Na zelenici 4 (prej Klis 9)

Kraševčeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Hišo sta zidala Marija in Vinko Krašovec leta 1967. Prej sta stanovala na Sveti Trojici. Sedaj stanuje z njima sin Iko z ženo Lidijo in s sinovoma Aljažem in Martinom.

STANOVANJSKI BLOKI NA KLISU

Stanovanjske bloke je v 50. 60. in 70. letih prejšnjega stoletja gradilo vrhniško industrijsko gradbeno podjetje Igrad. Največ, šest, jih je nastalo ob severnem kraku ulice Na Klisu in posamezni ob Cesti 6. maja, Krpanovi ter Poštni ulici, Krožni poti in Na zelenici, medtem ko je Cesta gradenj pozidana večinoma z enodružinskimi hišami.

Pogled na Krpanovo ulico, 2011 (foto: Franci Dovč).

Stanovanjski bloki na Poštni ulici 5.

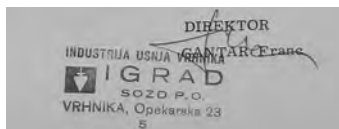
Stanovanjski bloki na Krožni poti, 2011 (foto: Niko Šušteršič).

Fasada stanovanjskega bloka na Poštni ulici 5, 1972 (ZAL, VRH 18.)

Stanovanjski bloki na Klisu 1, 3, 5, in 7, situacija, 1969 (ZAL, VRH 18).

Logotip in žig gradbenega podjetja Igrad (ZAL, VRH 18).

Pustna povorka med stanovanjskimi bloki Na Klisu, okoli leta 1966 (foto last: družina Fefer).

USTNI VIRI:

Ustne vire in družinske arhive je zbirala Marija Habič. Podatke so ji posredovali sedanji in nekdanji Vrhničani:

Marinka Berlič, Lojzka Blaževič, Boža in Zvone Debevec, Amalija Dolenc, Franci Dovč, Jernej Fefer, Saša Fefer, Valentina Fefer, Ema Goričan, Blaž Gregorc, Ladislav Hribar, Marija Istenič, Janez Jerina, Veronika Jeršinovič, Janez Jurjevčič, Irena Kafol Hrovat, Stanislav Kogoj, Marjana Kranjc, Iko Krašovec, Majda Kunc, Gabrijel Mihevc, Marjeta Miklavčič, Marko Mulej, Anica Opeka, Iva Pečar, Marija Pečkaj, Majda Peternel, Franc Postružnik, Nada Pristovnik, Tončka Stržinar, Davorka in Marjan Škrbec, Slavica Štirn, Niko Sušteršič, Stane Šventner, Janez Tomšič, Marko Tomšič, Vinko Tomšič, Gorazd Tršar, Anton Turšič, Marija Umek, Mihajlo Vujošević, Marija Zalar, Francka Zalaznik in Nada Žnidaršič.

LITERATURA:

Matjaž Ambrožič, Župnijska cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniku, Vrhnika 2002.

Sonja Anžič, Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja – 4. del (Hrib), v: Vrhniški razgledi 8, Vrhnika 2007, str. 192–288.

Sonja Anžič, Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja – 3. del, v: Vrhniški razgledi 7, Vrhnika 2006, str. 162–272.

Ada Bar – Janša, Naselbinska stavbna dediščina in njen pomen (Vrhnika), Ljubljana 1988 (posredovala konservatorska svetovalka Damjana Terseglav Pediček iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Ljubljana, Tivolska cesta 4).

France Bezljaj, Slovenska vodna imena, I. del (A–L), Ljubljana 1956.

Frančišek Bohanec, Cankarjeva Vrhnika, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 192, Ljubljana 1997.

France Dobrovoljc, Cankarjev album, Maribor 1972.

Mateja Glušič, Elica Brelih, Razvoj glasbenih dejavnosti na Vrhniku, v: Vrhniški razgledi 10, str. 101–120.

Karel Grabeljšek, Cerkveni maček, Utrinki iz otroštva, Ljubljana, 1983.

France Habe, Kratek oris zgodovine Vrhnike in njene okolice, v: Tridesetletni jubilej državne narodne šole na Vrhniku 1904–1934, Vrhnika 1934, str. 8–23.

Peter Habič, Jože Rode, Vrhnika (druga razširjena izdaja), Vrhnika 1988.

Peter Habič, Vrhniški izviri in njihovo kraško zaledje, v: Vrhniški razgledi 1, Vrhnika 1996, str. 43–74.

Tone Hojan, Pradedovi spomini, v: Vrhniški razgledi 9, Vrhnika 2008, str. 269–287.

Jana Horvat, Nauportus (Vrhnika), Ljubljana 1990.

Jana Horvat, Nauportus, Vrhnika v arheološki obdobjih, v: Vrhniški razgledi 1, Vrhnika 1996, str. 89–106.

Janez Kos, Zapisnik gradbenih parcel in hiš ter posestnikov v katastrski občini Vrhnika 1824, v: VR 8, Vrhnika 2007, str. 180–189.

Miha Kosi, Potujoči srednji vek, Cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antiko in 16. stoletjem, Ljubljana 1998.

Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937.

Močilnik, Poljudno znanstveni list, ki ga izdaja dijaški krožek Vrhnika, leto 1, št. 2, Vrhnika 1940.

Nataša Oblak, Veliki ljudje v malem kraju, Zgodovinski razvoj in pomen Kotnik–Lenarčičevega posestva v Verdu, v: Vrhniški razgledi 4, Vrhnika 2003, str. 25–75.

Marija Oblak Čarni, 15 dekagramov sladkorja na odrezek 410, v: Vrhniški razgledi 9, Vrhnika 2008, str. 258–268.

Rafael Ogrin, Iz vrhniške preteklosti, v: Kronika 9, št. 1, Ljubljana 1961, str. 1–4.

Rafael Ogrin, Nekdanji Vrhničani, v: Kronika 11, št. 1, Ljubljana 1963, str. 23–26.

Marija Petkovšek, Zgodovina vrhniške šole, v: Tridesetletni jubilej državne narodne šole na Vrhniku 1904–1934, Vrhnika 1934, str. 5–8.

Peter Petru, Vrhnika, v: Arheološka najdišča Slovenije, Ljubljana 1975, str. 206–209.

Olga Pivk, Od obrtnih delavnic do Industrije usnja Vrhnika, v: Vrhniški razgledi 6, Vrhnika 2005, str. 71–87.

Jože Rode, Vrhnika skozi stoletja, Ljubljana 1997.

Marjan Slabe, Juša Vavken, Ada Bar – Janša, Vrhnika, Valorizacija in spomeniški red, Zavod za spomeniško varstvo Ljubljana, Ljubljana 1970.

120 let delovanja Olepševalnega društva Vrhnika, današnjega Turističnega društva Vrhnika, razstavnica katalog, Vrhnika 2005.

Jože Suhadolnik, Simon Ogrin, 1851–1930, slikar, Vrhnika 2001.

Janez Šumrada, Milan Škrabec, Vrhnika, prečuden kraj, Vrhnika 1990.

Vlado Valenčič, Organizacije za napredek agrarne proizvodnje, specialno šolstvo in strokovna literatura, v: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, I. zvezek, Agrarno gospodarstvo, Ljubljana 1970, str. 523–556.

Zgodovina, Tematski leksikoni (prireديل Damijan Zelnik), Tržič 2003.

Bernarda Županek, Emona: mit in resničnost, Ljubljana 2010.

ELEKTRONSKI VIRI:

Avguštin Prygl – Tyfarnus: <http://www.slovenjgradec.si/omestu/kultura/ustvarjalniumetniki.aspx> http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/obvestila2.asp?o_id=3926

Slovenski biografski leksikon, 1925–1991, elektronska izdaja, ZRC SAZU, Ljubljana 2009: <http://nl.ijs.si/fedora/sbl/>

Karel Grabeljšek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Karel_Grabelj%C5%A1ek

ARHIVSKI VIRI:

Arhiv Republike Slovenije (AR):

AS 133 Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica, t. e. 11, 12, 23 in 24: gradbene zadeve.

AS 176 Franciscejski kataster za Kranjsko, A 108 k. o. Vrhnika: Zapisnik gradbenih parcel občine Vrhnika 1824; Abecedni zapisnik imen vseh zemljiških in hišnih posestnikov občine Vrhnika, okoli 1838.

AS 181 Reambulančni kataster za Kranjsko, A 108, k. o. Vrhnika: Popis hiš občine Vrhnika 1879; Mape reambulančnega katastra 1869–70, A 108 C06.jpg.

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL):

VRH 16 Matični urad Vrhnika 1870–1959, t. e. 5: Ljudsko štetje 1870 in Ljudsko štetje 1880; t. e. 7: Abecedno kazalo k ljudskemu štetju na Vrhniku 1900; t. e. 8: Kazalo k zapisniku o ljudskemu štetju krajevne občine Vrhnika 1910.

LJU 360 Okrajno glavarstvo Ljubljana – okolica, fasc. 38: Občina Vrhnika, mapa Jera Simon.

VRH 2 Občina Vrhnika 1867–1945, t. e. 1–14.

VRH 18 ObLO in SO Vrhnika /1882/ 1949–1969, t. e. 68: Volilna imenika KLO Vrhnika 1950–1952; t. e. 109: Stalni volilni imenik ObLO Vrhnika 1958; akc. fond št. 2, t. e. 14.

VRH 17 LOMO Vrhnika, t. e. 22: Volilni imenik IX, Vrhnika 1953; t. e. 26: gradbene zadeve 1953–1955.

VRH 13 KLO Vrhnika, t. e. 16 in 17: gradbene zadeve.

Nadškofljijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

Župnijski arhiv Vrhnika (ŽA Vrhnika):

Spisi: fasc. 11b, 13 – šolski spisi, 16, 18 – numeracija hiš 1900, 19 – načrti, 20 – stara šola, karitas, knjižnica.

Razne knjige: fasc. 11 in 12 – kronika Marijine družbe na Vrhniku

Spisi II, škatla 44 in 45.

Matične knjige župnije Vrhnika: rojstna knjiga 1784–

1797, 1798–1809, 1832–1846, 1870–1894; poročna knjiga 1842–1881, 1835–1890 (prepis).

Muzejsko društvo Vrhnika (MD Vrhnika):

Ulična numeracija na Vrhniku 1934.

Situacija naselja Hrib leta 1824 in seznam hiš 1857–1871.

Župnijski urad Vrhnika (ŽU Vrhnika):

Status animarum, I. in II. del, 1914.

ČASOPISNI VIRI:

Novice, 10. julij 1850 (?).

Slovenec, 1. julij 1908.

Naš časopis, 7. maj 2001.

OSTALI VIRI:

Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Ljubljana (ZVKD):

Register nepremične kulturne dediščine: *hiše Voljčeva cesta 3, Voljčeva cesta 15, Voljčeva cesta 16, Voljčeva cesta 19 in Voljčeva cesta 27; domačije Voljčeva cesta 13, Voljčeva cesta 14 in Voljčeva cesta 26.*

Okrajno sodišče Vrhnika (OS Vrhnika):

Zemljiška knjiga: Zgodovinski izpisek iz zemljiške knjige, k. o. Vrhnika, vl. št. 451 in 1884 (Jera Simon).

OPOMBE:

- 1 Habič, 1996, str. 43.
- 2 Bezljaj, 1956, str. 261.
- 3 Habič, 1996, str. 43; Ogrin, 1961, str. 1; Rode, 1997, str. 89, opomba št. 42.
- 4 ZAL, LJU 360, fasc. 38.
- 5 120 let delovanja Olepševalnega društva Vrhnika, današnjega Turističnega društva Vrhnika, razstava, Vrhnika 2005, str. 10.
- 6 Glej Horvat, 1996, str. 89, in dalje ter Habič, Rode, 1988, str. 10.
- 7 Horvat, 1996, str. 91–92.
- 8 Horvat, 1990, str. 75.
- 9 Horvat, 1990, str. 75.
- 10 Avguštin Prygl – Tyfarnus (ok. 1475–1537), sošolec, tajnik in spremljevalec škofa Krištofa Ravbarja in kasneje dunajskega škofa Jurija Slatkonje, deloval tudi kot arhitekt. Kot humanist je pomemben kot eden prvih epigrafikov – zbiralec rimskih napisov z območja slovenske Štajerke, Koroške; del se jih je ohranil v kodeksih Avstrijske nacionalne knjižnice (vir: http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/obvestila2.asp?o_id=3926; <http://www.slovenjgradec.si/omestu/kultura/ustvarjalniumetniki.aspx>).
- 11 Horvat, 1990, str. 75.

- 12 Horvat, 1996, str. 97.
 13 Horvat, 1996, str. 93.
 14 Horvat, 1990, str. 75.
 15 Horvat, 1990, str. 75.
 16 Županek, 2010, str. 16.
 17 Kosi, 1998, str. 28.
 18 Ogrin, 1961, str. 1; Habič, Rode, 1988, str. 15.
 19 Ogrin, 1963, str. 23.
 20 Ogrin, 1961, str. 1-2.
 21 Habič, Rode, 1988, str. 19, 34; Rode, 1997, str. 47, 48.
 22 Grabeljšek, 1983, str. 36.
 23 Petkovšek, 1934, str. 5.
 24 Valenčič, 1970, str. 547.
 25 Rode, 1997, str. 15-16; Ambrožič, 2002, str. 14 in dalje.
 26 Ambrožič, 2002, str. 9.
 27 NŠAL, NŠAL 2, §. 44. Za pomoč pri iskanju datuma se zahvaljujem dr. Matjažu Ambrožiču.
 28 Hojan, 2008, str. 269, in Karel Grabeljšek, *Cerkveni maček*.
 29 Oblak Čarni, 2004, str. 15.
 30 <http://nl.ijs.si/fedora/sbl/>.
 31 Rode, 1997, str. 70.
 32 Oblak, 2003, str. 42-43.
 33 Podatek Marija Oblak Čarni.
 34 Bar - Janša, 1988, str. 2-4.
 35 Habe, 1934, str. 23.
 36 Slabe, Vavken, Bar - Janša, 1970, str. 7 in 9.
 37 Vrhniški razgledi 9, str. 94.
 38 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine.
 39 Ogrin, 1963, str. 25.
 40 Petkovšek, 1934, str. 5.
 41 Anžič, 2006, str. 248.
 42 Več o Dremljevi družini glej članek v Vrhniških razgledih 9, str. 74.
 43 Več glej članek v Vrhniških razgledih 9, str. 93-94.
 44 Glej Vrhniški razgledi 9, str. 18.
 45 Več glej: Vrhniški razgledi 9, str. 90.
 46 Grabeljšek, 1983, str. 275-276.
 47 Anžič, 2007, str. 201.
 48 Pivk, 2005, str. 78-79.
 49 Glušič, Brelih, 2009, str. 115.
 50 Ogrin, 1963, str. 25.
 51 Ogrin, 1963, str. 23.
 52 Anžič, 2007, str. 200.
 53 Grabeljšek, 1983, str. 161.
 54 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *domačija Voljčeva 13*.
 55 Več o stari Čempuhovi hiši glej članek v Vrhniških razgledih 10, str. 13.
 56 Več glej: Vrhniški razgledi 10, str. 41-42 in 47.
 57 Anžič, 2007, str. 200.
 58 Podatek omenja Rafael Javornik v zapisih o Tomšičevem rodu na Vrhniku (1959) na podlagi prepisa listine iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana.
 59 ZAL, LJU 360, fasc. 38.
 60 Anžič, 2007, str. 207.
 61 Pivk, 2005, str. 79.
 62 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *domačija Voljčeva 14*.
 63 Pivk, 2005, str. 76.
 64 Anžič, 2007, str. 202.
 65 Grabeljšek, 1983, str. 38 in 151.
 66 Anžič, 2007, str. 201.
 67 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *hiša Voljčeva 15*.
 68 Prav tam.
 69 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine.
 70 Pivk, 2005, str. 73-74.
 71 Anžič, 2007, str. 202.
 72 Anžič, 2007, str. 202 in 203.
 73 Glej: Bricelj, Voljčeva cesta 15.
 74 Bohanec, 1997, str. 41.
 75 Dobrovoljc, 1972, str. 252.
 76 Anžič, 2007, str. 203 in 204.
 77 Dobrovoljc, 1972, str. 252.
 78 Grabeljšek, 1983, str. 12.
 79 Anžič, 2007, str. 204.
 80 Anžič, 2007, str. 204.
 81 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine.
 82 Anžič, 2007, str. 205.
 83 Več o Kranjčevi trgovini na Stari cesti glej Vrhniški razgledi 9, str. 99-100.
 83a Več glej: Oblak Čarni, 2008, str. 259 sl
 84 Anžič, 2007, str. 205.
 85 http://sl.wikipedia.org/wiki/Karel_Grabelj%C5%A1ek.
 86 Grabeljšek, 1983, str. 15 in dalje.
 87 Ambrožič, 2002, str. 14-16, 25, 27, 29, 40-48; Suhadolnik, 2001, str. 32-33; ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *cerkev sv. Pavla*.
 88 Ambrožič, 2002, str. 9.
 89 Slabe, Vavken, Bar - Janša, 1970, str. 20.
 90 Anžič, 2007, str. 194.
 91 Ambrožič, 2002, str. 88; letnice v oklepajih pomenijo leta službovanja.
 92 Ambrožič, 2002, str. 21.
 93 Grabeljšek, 1983, str. 216-217.
 94 Anžič, 2007, str. 209-210.
 95 To je cerkvena ustanova, ki sestoji iz cerkvene službe in premoženja, katerega donos naj bi služil za vzdrževanje službujočega (Zgodovina, 2003, str. 31).
 96 Grabeljšek, 1983, str. 152.
 97 Anžič, 2007, str. 217-218.
 98 Dobrovoljc, 1972, str. 254.
 99 Anžič, 2007, str. 227.
 100 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *hiša Voljčeva 27*.
 101 Anžič, 2007, str. 218.
 102 Rudolf Jereb, sedlar in kolar, je imel na Stari cesti delavnico. Več glej: Vrhniški razgledi 9, str. 121.
 103 OS Vrhnika, Zemljiška knjiga k. o. Vrhnika, vl. št. 451 in 1884.
 104 Več o Jeri Simon, Polancovi, glej: Vrhniški razgledi 9, str. 88-89.
 105 Destilarno omenja tudi Krajevni leksikon Dravske banovine, 1937, str. 364.
 106 OS Vrhnika, Zemljiška knjiga k. o. Vrhnika, vl. št. 451 in 1884.

KRIPCA TETE ANČKE

Ana Prek s kripco na poti v Močilnik, 1960 (foto: Janez Tomšič).

»Ančka pelje kripco pod kôzuc. To je razširjeni stavek,« je glasno ponavljal učno snov osnovnošolec Andrejazov Nace v času blizu prve svetovne vojne, ko je čez dolino opazoval sosedovo Ančko pri njenem vsakdanjem opravilu.

Ko je mnogo let kasneje nastala priložena fotografija, je bila teta Ančka Prek namenjena na njivo v Močilnik, da nakoplje cajno krompirja za sproti. To je bila do visoke starosti velik del leta njena skoraj vsakodnevna pot, često tudi večkrat na dan, saj je bilo tam v glavnem vse polje njene male kmetije. Kripca je tisto vozilo, ki je med vsemi prevoznimi sredstvi, ki se na skromni kmetiji uporabljajo, najbolj vsestransko uporabno. Pod kozolcem so ji delali družčino še trije vozovi in samotež voziček na štirih kolesih, ki pa je bil zlasti za žensko pretežak, da bi ga vlekla po strmem klancu iz Močilnika. Skoraj nujna je bila pomoč, tudi kadar je bil voziček prazen. Težki voz, parizar, je prišel v poštev zlasti za prevoz gnoja ali gnojevke na njive oziroma za dostavo hlodov na žago, srednji in mali voz pa za spravilo sena. Iz lazov se je vozilo večinoma samotež, ker je bilo po klancu od Rakovega hriba navzdol potrebno v glavnem le zavirati, prazne vozove pa so zjutraj povlekli navkreber spotoma kar prijazni gozdarji; lastnega konja pri hiši nikoli ni bilo.

Po drugi svetovni vojni, ko so se pojavili tuji turisti na svoji poti na ali z morja, so bili često kar začudeni, ko so videli s senom polno naložen voz s človeško vleko. Za vožnjo iz Močilnika pa je bila konjska vprega nujna, samotež se je dalo spraviti s senom naložen voz včasih pred grozečim dežjem le pod streho Oblakove žage.

Seveda je kripca občasno služila tudi na daljših relacijah: do gozda v Kambrcah, na mah v Bistri ali na Drenov Grič. V tem slučaju bi se verjetno že lahko reklo: »To je precej razvlečen stavek.«

V spominu mi ostaja prav poseben prevoz, žalosten in vesel obenem, ko smo na kripco odpeljali telička na odkupno mesto na Breg. Ko je minilo določeno obdobje domače vzreje, je moral teliček zapustiti svoje mesto ob Šeki v hlevu in oditi po svoji od usode začrtani poti.

Okoli sto kilogramov težko žival smo kolikor se da nežno prekucnili v košaro kripce, postlano z vrečevino, in zgornji rob prepletli z vrvjo, da nam med prevozom ne bi vstala in prekinila potovanja v njej neznanu smer. V nas je teliček upiral svoje velike žalostne oči.

Na oddajnem mestu, po tehtanju in oceni, je bila teta pohvaljena za lepo žival, žalost ob ločitvi je blažila le zagotovitev prevzemnika, da bo šla v nadaljno prirejo. Na poti proti domu smo bili nenavadno tiho, prazna kripca pa nam je kljub srečno zaključenem dejanju malega delčka kmečkega posla prav neprijazno, skoraj obtožujoče, ropotala po cesti.

Ko premišlujem o časih, ko sva z bratom preživljala šolske počitnice pri tetah na Vrhniki, se mi zdi, da sva tu izpopolnjevala svoje vedenje tudi o načinu življenja najinih prednikov kmetovalcev, ki so tod živeli že pred več sto leti, in se seznanila z mnogimi kmečkimi opravili. Koliko zanimivosti so skrivali: skromna kmečka domačija, Močilnik, lazi, gozd in poti po opravih, s kripco ali brez nje. Da sta nama teti blagohotno oprostili vse najine drobne neumnosti in pobalinske nagajivosti, ki so se v vseh teh letih nabrale, sta naju morali imeti resnično radi.

Še danes se spominjam groze, ko nama je teta Ančka hudomušno obljubila ob nekem srečnem koncu šolskega leta: »Ob zaključku vajinega študija bom zapregla kravo v najboljši voz, kar jih premorem in vaju bom peljala skozi Vrhniko!«

Ko sva doštudirala, krave že ni bilo več pri hiši. Kripca, ta mojstrovina kolarja Potrebuješa in kovača Rožmanca s Stare ceste, pa naju še danes spominja na številna doživetja v tistih lepih poletnih mesecih in srečevanj z mnogimi imenitnimi ali vsaj zanimivimi Vrhničani, katerih imena zdaj prebiramo na nagrobnikih tam čez cesto, nasproti moje rojstne hiše.

Razglednica odposlana leta 1930, ko je teti Ivanki Prek pisal pisatelj Joža Likovič (foto hrani: Janez Tomšič).

VRHNIŠKA ŠOLA SKOZI ČAS (I. DEL) OD USTANOVITVE ŠOLE LETA 1796 DO 1870

Uvod

Članek je nastal na podlagi kronike vrhniške osnovne šole, ki jo v svojih depojih skrbno čuva Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL). Sestavljali ga bodo trije prispevki, in sicer bo prvi obsegal obdobje od 1796 do 1870, drugi od 1870 do 1918 in zadnji od 1918 do leta 1950.

V Arhivu Republike Slovenije (ARS) smo pregledali primarne vire, ki bi lahko vsebovali podatke o vrhniški šoli. V fondih deželne vlade, deželnega zbora in odbora, ministrstva za uk in bogočastje ni veliko podatkov, razen posameznih informacij o nepravilnostih pri podelitvi dodatkov dveh vrhniškima učiteljema in o začetkih ustanovitve nadaljevalne šole v začetku 20. stoletja. Skopi podatki v ARS so nas prepričali, da je treba pregledati tudi arhivsko gradivo v ZAL, kar se je izkazalo za obetavno, saj fond z oznako ZAL-VRH 48 poleg ostalega gradiva vsebuje tudi kroniko vrhniške osnovne šole. Gradivo je vsebinsko bogato. Za zgodovino ima dovolj zanimivih podatkov.

Za popolnejši zgodovinski pregled pa bi kazalo natančneje pregledati še ostale primarne in sekundarne vire, kot so arhivski

viri in razni tiski (pedagoški tisk, dnevni in tedenski časopisi takratne dobe). Omenjeni viri, ki bi lahko vsebovali dodatne podatke, so v ARS, ZAL, v dunajskih arhivih, Slovenskem šolskem muzeju, knjižnici Narodnega muzeja in v knjižnici Inštituta za novejšo zgodovino.

Šolska kronika je glede na pregledano gradivo najbogatejši vir za proučevanje zgodovine vrhniške šole. Pisati so jo začeli leta 1796, ko je bila ustanovljena šola. Za obdobje prvih štiriinosemdeset let je napisana precej skopo. Zdi se, kakor da bi nekdo napisal prvi del kronike po starih izgubljenih zapiskih in da bi strnil prva leta delovanja šole le na nekaj listih papirja. Tako je kronika za prva leta le povzetek dogajanj. Poda nam pregled prvih učiteljev, nekaj podatkov je o prisotnosti učencev in nekaj o šolskem poslopu. V tekstu šolske kronike je poleg ožjega šolskega dogajanja opisan tudi marsikateri zanimiv krajevni dogodek (odprtje železniške proge Ljubljana-Trst, obisk cesarja Franca Jožefa, potres 1895 ...), ki so se ga učenci udeležili v spremstvu učiteljev. Po letu 1870 je postal pisec šolske kronike natančnejši. Poleg menjave učiteljev je omenjal še obiske inšpektorjev, žu-

pana, cerkvene in druge praznike. Opisal je začetek in konec šolskega leta, podelitev spričeval, najdemo pa tudi podatke o zdravstvenem stanju učiteljev in učencev. Skozi vsebino kronike sledimo razvoju oziroma širitvi šole od enorazrednice do dvorazrednice, popolne osnovne šole, ustanovitve ponavljalnega pouka, kmetijskega tečaja, dekliške šole, obrtno-nadaljevalne šole; po letu 1945 pa tudi novi državni ureditvi in temu primerno reorganiziranemu šolstvu. Šolska kronika ne skopari z opisom dogajanj o šolskih prostorih. Šola je 108 let delovala večinoma v dokaj neprimernih prostorih mežnarije, zato so si na Vrhniki ves čas od ustanovitve želeli novo šolsko poslopje, a žal so ga dobili šele leta 1904.

IZOBRAŽEVANJE, OSNOVE ŠOLE

Dolgo časa sta bili govorica in slika obliki izobraževanja, ki sta omogočali širjenje religioznih in političnih sporočil. Z njimi sta želeli tako cerkvena kot državna oblast vplivati na mnenje preprostega ljudstva. Prvi začetki izobraževanja in vzgoje v današnjem smislu so bili sprva povezani s samostani. Namenjeni so bili predvsem premožnejšim slojem, obsegali pa so branje, pisanje, matematiko, učenje tujih jezikov in spoznavanje naravoslovnih in drugih ved.

Pojav novih družbenih odnosov konec 18. stoletja je tudi v habsburški monarhiji med drugim vplival na vedno glasnejše zahteve po dvigu splošne izobrazbe najširših slojev prebivalstva.¹ Ta prizadevanja so se ujemale s prosvetljenima absolutistoma, kot sta bila Marija Terezija in Jožef II. Marija Terezija je leta 1774 uvedla splošno šolsko obveznost s tako imenovano »splošno šolsko uredbo«. Splošna šolska obveznost je močno pospešila razvoj opismenjevanja prebivalstva.

S tem temeljnim zakonom je habsburška monarhija kot ena izmed prvih držav v Evro-

pi uvedla splošno šolsko obveznost. Vpeljali so obvezno osnovno šolsko izobraževanje vseh otrok ne glede na spol. Šole niso smele biti oddaljene več kot uro hoda. Šolska obveznost je zajela vse otroke od 6. do 12. leta, vendar je bila obveznost bolj zaželena, kot pa se je dejansko izvajala. Osnovne šole, ali kot so se takrat imenovalе ljudske šole, so se delile na trivialke, glavne in normalne šole ali normalke. Vsebina pouka na podeželskih trivialkah je bila siromašnejša od one na glavnih šolah, še zlasti pa se je razlikovala od tiste na normalkah.²

V obravnavano obdobje prispevka sodi tudi kratka doba Ilirskih provinc. Francozi so uvedli enotno obliko osnovne šole, slovenščina pa je postala učni jezik na osnovnih in srednjih šolah. Žal v vrhniški šolski kroniki o tem ni podatkov. Zaradi kratkotrajnosti tega obdobja reforme na področju šolstva niso bile dokončno izpeljane. Zato tudi vpejljave prejšnjega avstrijskega šolskega sistema ni bilo težko vrniti na stare tirnice. Po odhodu Francozov se osnovnošolski pouk ni dosti razlikoval od tistega iz terezijansko-jožefinske dobe. Osnovna šola je obdržala vse tri prejšnje tipe osnovnih šol: trivialke, glavne šole in normalke. Vse do leta 1870 tudi na področju izobraževanja učiteljev ni bilo nobenega napredka. Učitelji so se še vedno izobraževali na pedagoških tečajih, ki so bili organizirani na normalkah tako kot v 18. stoletju. Glede učnega jezika je ostalo tako kot pred francosko dobo. V večjih krajih sta v predmarčni dobi kot učna jezika prevladovala nemščina in italijanščina. Slovenščina je prevladovala na podeželju, a le na Kranjskem in Goriškem in nekaj malega v tržaškem zaledju. V drugih deželah, kot so Štajerska, Koroška in Prekmurje, pa so bile zadeve glede jezika popolnoma drugačne.

Za **vzdrževanje, obnavljanje in popravilo šolskih poslopij** in opreme so skrbeli ali naj bi skrbeli: zemljiški gospod, šolski patronat

in kraj ter širša okolica, kjer je bila šola. Tudi najemnino za šolske prostore naj bi si enakomerno porazdelili. Veljalo je torej načelo, naj za šolo plačujejo tisti, ki imajo od nje koristi. Po letu 1848 so bili zemljiški gospodje z zemljiško odvezo oproščeni vzdrževanja. Ostala sta občina in patronat, a tudi ti slednji so enako kot zemljiški gospodje želeli, da bi prispevali čim manj. Po sklenitvi konkordata je večina šolskih patronatov pripadala verskemu skladu. Ta je s premoženjem v jožefinskem obdobju razpuščenih samostanov prevzel obveznosti patronata. Tako je bila tudi skrb za šolske prostore odvisna od prispevkov verskega sklada. Občine so po letu 1853 prevzele delež patronatov in zemljiških gospodov, zato ni bilo denarja ne za obnovo ne za gradnjo novih šol. Redni dohodki občine so bili v tistih časih prav gotovo prenizki, da bi lahko zidali novo šolo. Začasno so to razrešili v drugi polovici 19. stoletja z zakonom o šolskem patronatu in plačevanju šolskih prostorov ter z zakonom o ustanavljanju, vzdrževanju in obiskovanju javnih osnovnih šol. Z njima so skušali vpliv patronatov omejiti, državi pa dati možnost, da z zakonodajo posega na področje vzdrževanja osnovnih šol.³

Ko je bila ustanovljena **vrhniška enorazrednica**, je dobila svoje prostore v mežnariji, kjer je delovala kar osemindvajset let. Ob ustanovitvi dvorazrednice pa v mežnariji ni bilo dovolj prostora za dva razreda, zato je bilo treba poiskati primernejše prostore. Za zidavo nove šole ni bilo sredstev, zato so se zaradi stiske leta 1824 preselili v dokaj primerne prostore Jelovškove hiše, številka 196⁴. V stavbi so najeli dve sobi, ki so ju priredili za pouk. V omenjeni hiši je šola delovala naslednjih osemindvajset let. Zanimivo je, da je leta 1852 vrhniška občina kljub težavam, ki jih je imela večina kranjskih občin z vzdrževanjem, obnavljanjem in gradnjo šol, zmogla zbrati toliko denarja, da je na pro-

storu prejšnje mežnarije zgradila poslopje. Uredili so prostore za dve učilnici in stanovanje za učitelja. Očitno so se občinski možje zavedali, da je izobrazba nujno potrebna in da je z dobro voljo mogoče vse doseči. Žal v šolski kroniki ni podatkov, kako so občinski možje prišli do denarja. V tej stavbi, ki jo Vrhničani danes imenujejo stara šola, je potekal pouk vse do leta 1904. Zgradba je kmalu postala pretesna, ker se je šola razvijala, širila in dopolnjevala. Ni zadostovala dobra volja občinskih mož, mnogi poskusi, sklicani sestanki, celo ustanovitev gradbene komisije. Ta je od 1875 pa do 1898 bolj sestankovala, kot prinesla konkretne odločitve. Gotovo je nedejavnosti prispevalo finančno stanje občine, dežele in države. Slednja nikoli ni bila pripravljena prispevati svojega tretjinskega deleža, če nista že prej občina in dežela prispevali vsaka po tretjino, kot so to določali zakoni sedemdesetih let 19. stoletja. V vrhniški občini so imeli le toliko sredstev, da so leta 1876 preuredili dotedanjo šolo, in sicer so iz učiteljevega stanovanja naredili učilnice ter dozidali prostor za učiteljske stanke in stanovanje hišnika. Z novo stavbo pa je bilo treba počakati do leta 1904. Resnejše priprave so se začele že leta 1898.

UČITELJI

V času ustanovitve vrhniške osnovne šole (ljudske šole) učitelji še niso imeli posebne izobraževalne institucije, kot so bila to kasneje učiteljišča. Poklicno so bili slabo usposobljeni. Imeli so končane štiri razrede osnovne šole in pedagoški tečaj. Do leta 1870 so se izobraževali na pedagoških tečajih. Kandidati za učitelje glavnih šol so obiskovali šestmesečni tečaj na normalki,⁵ kandidati za učitelje trivialk pa so obiskovali trimesečni tečaj na glavni šoli. Po letu 1870 so se učitelji izobraževali na učiteljiščih, kjer je bilo izobraževanje štiriletno in temu primerno tudi kvalitetnejše. Z boljšo izobrazbo so postali tudi intelektualno bolj neodvisni.⁶

Učitelji so bili plačani iz krajevnih virov, kar za njihov družbeni ugled in vzgojno učinkovitost ni bilo dobro. Prevladovalo je mnenje, naj plačujejo učitelja tisti, ki imajo od tega koristi. Do leta 1870 je bilo financiranje šol in posredno tudi učiteljev naloženo neposredno uporabnikom, predvsem staršem. Možno je bilo tudi plačevanje – vzdrževanje s strani raznih ustanov, z volili, zapuščinami in drugimi prostovoljnimi dajatvami. Učitelji so morali poleg svojega poklica opravljati še druga dela, da so se lahko preživljali. V ta namen so igrali po krčmah, se oprijeli raznih rokodelskih obrti, prepisovali uradne in neuradne akte, poučevali otroke premožnejših staršev. Iz vrhniške šolske kronike posredno izvemo, da je učitelj – nadučitelj – vodja prejemal dohodek v višini 240 gld., pomožni učitelj pa le 120 gld. Ali so učitelji, ki so službovali na vrhniški šoli, poleg svojega osnovnega poklica pedagoga, opravljali še kak drug poklic? Na to vprašanje nam šolska kronika ne da odgovora. To, da je veljal učitelj Leopold Cvek za dobrega organista in celo skladatelja, izvemo iz zapisa ob njegovem odhodu v Ljubljano. Ni pa podatkov, ali je z igranjem glasbila dodatno služil denar. Zakoni za odpravo šolnine so bili sprejeti med leti 1871 in 1875. Zmagalo je načelo, da mora šola vzdrževati družba s svojimi davčnimi sredstvi.

UČITELJI 1796–1870⁷

Na podlagi prvega državnega zakona o ljudskih šolah iz leta 1774, po zaslugi gospoda Ignaca Alojza JELOVŠKA, je bila dvaindvajset let kasneje na Vrhniki ustanovljena podeželska šola – trivialka – enorazrednica. V trivialki je učitelj v eni učilnici poučeval otroke od 6. do 12. leta starosti. Prvi učitelj na vrhniški šoli je bil Ivan OZIDEK, ki je že po šestih letih službovanja odšel na drugo delovno mesto v Šmartno pri Kranju. Njegov naslednik je bil domačin Jože VENCAJZ. Služboval je štiriintrideset let. Šoli je ostal

zvest do svoje smrti leta 1841. Do ustanovitve dvorazrednice je bil edini učitelj na šoli. Po letu 1824, ko je bila ustanovljena dvorazrednica in se je šola preselila v Jelovškovo hišo, so na šoli zaposlili pomožnega učitelja Jožeta (v tekstu kronike je pripomba, da je Lovro) Tribuča. Omenjeni učitelj je poučeval na šoli le leto dni. Po njegovem odhodu se je na izpraznjeno delovno mesto prijavil Jože Adamič. Doma je bil iz Velikih Lašč. Bil je marljiv, prizadeven, korekten pedagog, ki je s svojim znanjem in primernim odnosom do otrok vzbujal spoštovanje. Zaradi njegovega značaja in strokovnosti so ga povišali v učitelja. Z imenovanjem v učitelja so se njegovi prejemki ustrezno nazivu zvišali s 120 gld. na 240 gld., sočasno pa je prevzel tudi ure v višjem razredu in zanj skrbel vse do leta 1855, ko je po tridesetih letih službovanja umrl za posledicami kolere.

Nadučitelj, kot so navadno imenovali ravnatelja ali vodjo šole, VENCAJZ je leta 1836 zbolel. Še isto leto so kot pomočnika sprejeli učitelja Ivana JUVANCA, ki je na tem delovnem mestu ostal le dve leti. Njegov naslednik je bil Jakob ULČAR, a tudi ta učitelj ni vztrajal prav dolgo. Že naslednje leto je odšel v Cerknico. Gregor FLEISCHMANN⁸ je ostal nekaj dlje. Leta 1841, po smrti Vencajza, je prevzel njegovo delovno mesto nadučitelja, a je po dveh letih vodenja šole odšel v Ljubljano. Aprila istega leta (1843) je izpraznjeno delovno mesto zasedel Leopold CVEK.⁹ Enako kot učitelj Ulčar je tudi on po šestih letih odšel v Cerknico. Zanimivo je, da se je po šestih letih dela v Cerknici (1855) vrnil na vrhniško šolo in tam ostal naslednjih devetnajst let. Veljal je za dobrega pedagoga, izrednega organista in komponista. Njegov odhod v Ljubljano leta 1874 je bil velika izguba. Ne samo za šolo, ampak tudi za vso Vrhniko.

Štefan TRČEK, ki je bil naslednik učitelja Cveka leta 1849, se je po treh letih pedagoškega

dela umaknil iz tega poklica. Mesto vodje-nadučitelja je v oktobru 1852 zasedel Anton HALEK. Vestno ga je opravljal tri leta, a žal je zbolel za kolero tako kot učitelj ADAMIČ. Kolera je v letih 1855 in 1856 zahtevala zelo veliko smrtnih žrtev tudi med učenci, a natančnejših podatkov v šolski kroniki o tej epidemiji ni.

Kot smo omenili, se je leta 1855 na izpraznjeno mesto umrlega nadučitelja vrnil Leopold CVEK. Leta 1874 je postal Valentin PIN nadučitelj-provizorični vodja. Delovno mesto učitelja pomočnika pa je leta 1855 zasedel Leopold KRAPŠ. Seveda se je njegov dohodek kot pomožnemu učitelju znižal na 120 gld. Krapš je odšel leta 1860 na drugo delovno mesto v Gornji Tuhinji.

V desetletju od leta **1860 do 1870** so se učitelji zelo izmenjavali, in sicer predvsem na delovnem mestu **pomožnega učitelja**. Prvi med njimi je bil Ivan PER, sledil mu je sin nadučitelja Leopolda Cveka Franc CVEK. Oba učitelja sta na šoli poučevala le leto dni. Ivan PLEŠKO in Ivan BERČIČ sta kot pomožna učitelja ostala na šoli dve leti. Od vseh omenjenih je najdlje vztrajal Ivan STREHOVEC, ki je na Vrhnikih ostal štiri leta. Po odhodu Valentina BERNOTA, ki je poučeval le dve leti, je ostalo mesto pomožnega učitelja eno leto prazno. Šele oktobra 1873 ga je zasedel Ivan GEIGER, ki ga je čez dve leti zapustil.

O učiteljih, ki so poučevali na šoli po letu 1870, bomo izvedeli mnogo več v naslednjih dveh prispevkih, kajti po letu 1870 se je šola širila in hkrati s tem je bilo treba povečati število učnega kadra. Učitelji niso bili edini pedagogi na šoli, saj so mednje začeli sprejemati tudi učiteljice.

Seznam učiteljev z delovnim stažem na vrhniški šoli 1796–1870⁹

Ivan OZIDEK (1796–1802)

Jože VENCAJZ (1802–1836)

Lovro TRIBUČ (1824–1825)

Jože ADAMIČ (1825–1855) – kolera, prvi pomožni učitelj

Ivan JUVANC (1836–1838)

Jakob ULČAR (1838–1839)

Gregor FLEISCHMANN (1839–1843)

Leopold CVEK (1843–1849) in (1855–1874)

Štefan TRČEK (1849–1852)

Anton HALEK (1852–1855) – kolera

Leopold Cvek (1855–1874), vodja

Valentin PIN (1874–1875), vodja

Leopold KRAPŠ (1855–1860), drugi pomožni učitelj

Ivan PER (1860–1861), pomožni učitelj

Franc CVEK (1861–1862) – (sin nadučitelja Leopolda Cveka), pomožni učitelj

Ivan PLEŠKO (1862–1864), pomožni učitelj

Ivan BERČIČ (1864–1866), pomožni učitelj

Ivan STREHOVEC (1866–1870), pomožni učitelj

Valentin BERNOT (1870–1872), pomožni učitelj

Ivan GEIGER (1873–1875), pomožni učitelj

Valentin PIN (1874–1875), vodja

NADZOR

V šolski kroniki ni ničesar napisanega tudi glede nadzora v šoli, ki naj bi ga izvajali cerkveni možje. Verjamemo, da so nadzor opravljali, kajti kasnejša poročila pričajo o šolskem nadzoru, vendar o njem najdemo podatke šele v šolskem letu 1875/76, ko zasledimo prvi obisk šolskega nadzornika na vrhniški šoli.

Kaj nam o nadzoru pove zakon iz leta 1805? S tem šolskim zakonom je bil uveljavljen nadzor nad šolami. Nad šolami je imela Cerkev nadzor vse do leta 1868/69. V tem prvem obdobju je delo na šoli nadzoroval župnik kot krajevni šolski nadzornik, dekan na območju dekanije, na ozemlju škofije pa škofijski šolski nadzornik. V sedemdesetih letih 19. stoletja je prišlo do sprememb pri nadzoru šol. To je urejal zakon o razmerju med šolo in Cerkvijo, ki je zamenjal nosilca oblasti v šolah in namesto cerkvenih nadzornikov postavil posvetne. Kljub spremembam pa je lahko postal nadzornik tudi duhovnik, vendar le v okviru posvetne šolske oblasti, in sicer kot član krajevnega, okrajnega ali deželnega šolskega sveta.¹¹

UČENCI IN UČENKE¹²

Tipična podeželska šola je bila še v šestdesetih letih 19. stoletja trivialka z eno učilnico in enim učiteljem. To za vrhniško šolo po letu 1824 več ne drži, saj se je razširila v dvorazrednico, a pouk je še potekal po ustaljenih tirnicah. Učenci na vrhniški šoli so bili razdeljeni v dve učilnici. Učenci, ki so se vpisali prvo leto, so bili v prvem, ostali pa v drugem razredu. Prvi razred je vodil pomožni učitelj, drugega pa učitelj - nadučitelj. Pouk je potekal dopoldne in popoldne. Učenci naj bi se v šoli naučili katekizma, branja, pisanja in računanja.¹³ Tak pouk je bil najcenejši in je na deželi prevladoval vse do leta 1869.

Vrhniško šolo so obiskovali dečki in deklice. Sicer v šolski kroniki to ni izrecno omenjeno, a iz razpredelnice o obisku šoloobveznih otrok je razvidno, da so šolo obiskovale tudi deklice. Že prvi osnovnošolski zakon, Splošna šolska uredba (1774), je določal, da se ustanovijo javne dekliške šole tam, kjer je bila priložnost za to. Natančnejša navodila o šolah in obisku deklet je vseboval naslednji zakon, ki se je imenoval Politična šolska uprava (1805). Na deželi, kjer ni bilo mogoče ustanoviti posebnih šol za deklice, je bilo dovoljeno »pripustiti«¹⁴ deklice v skupne šole, vendar so morale sedeti v posebnih klopeh. Zakon je torej dovoljeval, da so otroke obeh spolov poučevali v istem razredu. V mestih so bile šole za deklice in dečke ločene. Iz vrhniške šolske kronike ni razvidno, ali so dekleta obiskovala šolo že od leta 1796. Tabela prisotnosti za leta 1844–1873 pa jasno kaže, da so deklice obiskovale pouk. Pogosto jih je bilo več kot dečkov.

Šolski pouk se je navadno začel septembra z vpisom novih učencev, končal pa julija s preverjanjem znanja in podelitvijo spričeval. Pouk je trajal ves dan. Ker ni bil »obvezen«, so otroci v času poljskih del izostajali. Pouka se niso udeleževali nekateri učenci in učenke, ki so bili od šole preveč oddaljeni; drugi zato, ker so bili bolehní, nekaterim pa so premožni starši omogočili privatno izobraževanje. V šolski kroniki v teh letih, ki so obravnavana v prispevku, ni podatkov o začetku in koncu pouka, oddaljenosti šolske mladine od šolskega poslopja, izostankih, o zdravstvenem stanju učencev in učiteljev. Tako v prvih poglavjih šolske kronike ni podatkov o smrtnih žrtvah kolere. Ni podatkov o tem, koliko otrok je zbolelo za kolero in koliko jih je umrlo. A že manjkajoči podatek na tabeli za leti 1855 in 1856 dovolj zgovorno priča, da so šole gotovo zaprli zaradi obsežnosti bolezni in da bi obvarovali prebivalstvo pred širjenjem te kuge 19. stoletja.

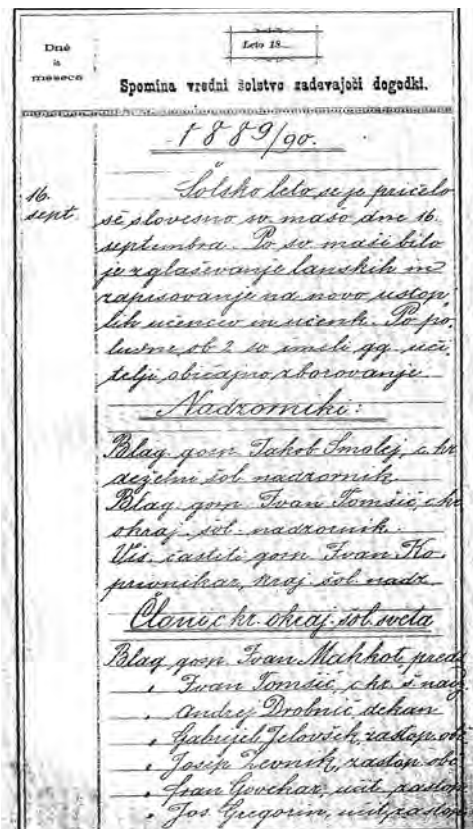
Tabela prisotnosti učencev in učenk 1844–1873¹⁴

Obisk šole od leta 1844 do leta 1873 je prikazan na tabeli, s tem da so se podatki za določena leta izgubili. Vzrok? Praznemu stolpcu so lahko botrovali različni vzroki: bolezen učiteljev in učencev, dejansko izgubljeni podatki.

Šolsko leto	Šolski obisk			Pripombe
	Dečki	Deklice	Skupaj	
1844	23	24	47	*15
1845	35	21	56	
1846	56	53	109	
1847	59	66	125	
1848	16	14	30*	
1849	17	24	41*	
1850	36	51	87	
1851	39	32	71	
1852	-	-	-	
1853	-	-	-	
1854	19	11	30	
1855	-	-	-	
1856	-	-	-	
1857	54	70	124	
1858	-	-	-	
1859	-	-	-	
1860	44	36	80	
1861	66	83	149	
1862	43	44	87	
1863	-	-	-	
1864	-	-	-	
1865	35	37	72	
1866	40	53	96	
1867	-	-	-	
1868	50	52	102	
1869	40	41	81	
1870	83	79	162	
1871	116	126	242	
1872	147	132	279	
1873	110	123	233	

Kronika štirirazredne ljudske šole na Vrhniki, II. knjiga, 1889 /naslovnica/ (Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), LJU 48, Osnovna šola J. Mrak).

"Spomina vredni šolstva zadevajoči dogodki" Prva uvodna stran kronike (ZAL, LJU 48, Kronika, II. knjiga, 1889).

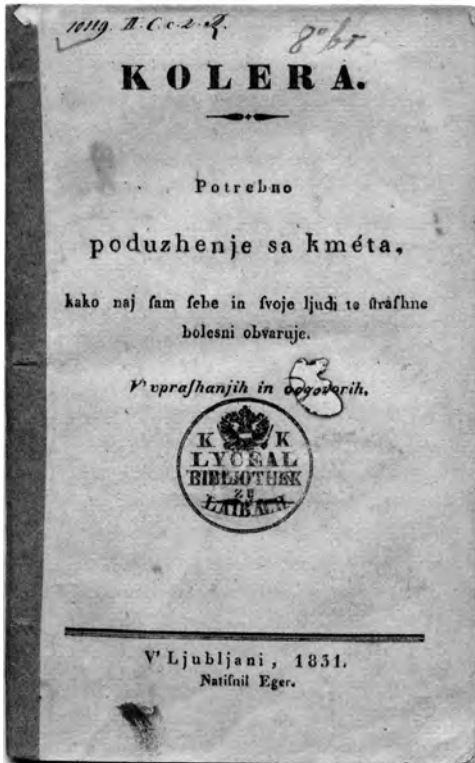
KOLERA¹⁶

Na Kranjskem je v 19. stoletju izbruhnilo pet epidemij kolere, in sicer v letih 1836, 1849, 1855, 1866 in 1886. Najhujša epidemija od vseh petih je Kranjsko prizadela leta 1855. To je bila nevarna bolezen, za katero so ljudje umirali le nekaj ur od nastopa prvih simptomov. Bolezen je lahko zgolj v nekaj tednih od izbruha povzročila smrt tisočih. Na Kranjsko se je bolezen razširila z območja Trsta in Kopra. V Novicah najdemo podatke, da so bile šole zaprte; zasledimo tudi podatke, da je na Kranjskem že nekaj primerov meseca junija, a bolezen je izbruhnila v mesecu avgustu.¹⁷ Na Vrhniki so bile v času epidemije tri zasil-

ne bolnišnice¹⁸, bolnišnica za železniške delavce in vojaška - krizna hiša. Bolnišnice¹⁹ za železniške delavce so bile ob trasi železnice Ljubljana-Trst. Gradnja železnice se je v tem času zelo upočasnila. Na Vrhniki²⁰ so uredili krizno hišo, ki je lahko sprejela največ petnajst bolnih vojakov. V tej hiši je deloval tudi vojaški zdravnik. Na Vrhniki so delovali še trije zdravniki:²¹ Verne Janez - okrajni rano-celnik, Kobetič Josef - zdravnik in v zasilni bolnici zdravnik Novak.

Leta 1855 sta zaradi kolere umrla dva vrhniška učitelja, **Adamič** in **Halek**.²² Ob smrti

obeh učiteljev so na Vrhniki poskrbeli za vdovi, ki sta od občine dobili sicer majhno, a vendar letno podporo v višini 48 gld. Pred letom 1870 vdovam in sirotam občine večinoma niso podeljevale podpor. Šele ko so sprejeli deželni zakon »o pravnih razmerjih učiteljstva na javnih osnovnih šolah«, so uredili zadeve glede upokojenih učiteljev, uredili tudi status učiteljskih vdov ter sirot in jim priznali

Naslovnica knjižice *Kolera. Potrebno poduzhenje sa kméta, kako naj sam sebe in svoje ljudi te strahne bolesni obvaruje, v vprashanjih in odgovorih*, avtorja Blaža Potočnika. Knjižica je izšla l. 1831 pri Egerju v Ljubljani (NUK).

pravico do pokojnine. Pred tem pa so ostareli učitelji beračili od hiše do hiše v občini, kjer so prej poučevali. Podobno se je godilo tudi učiteljskim vdovam in njihovim otrokom.²³

Z letom 1870 zaključujemo pričujoči prispevek. Že uvodoma smo poudarili, da je vrhniška šolska kronika za to obdobje zelo skopa

Kužno znamenje na Stari Vrhniki iz leta 1887, postavljeno kot pomnik za konec kuge. Vaščani ga imenujejo *ta beu Buhk* (Zgibanka Stara Vrhnika, izdalo Kulturno društvo Stara Vrhnika, avgust 2008).

s podatki. Iz njih ni bilo mogoče dobiti informacij, ki bi bile za zgodovino šole vsekakor dobrodošle in zanimive. Kljub vsemu smo veseli, da smo nekaj delcev le prispevali v mozaiku vrhniške preteklosti.

Opombe:

1 Vlado Schmidt: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem I., Ljubljana: Delavska enotnost 1988, str. 156-159.

JOŽE Ciperle, Andrej Vovko: Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja, Ljubljana: 1987, str. 37-38.

Leta 1756 je bil objavljen patent o predilskih šolah, ki so bile ustanovljene v Ljubljani (1767), Celju (1767), Novem mestu (1766) in na Ptujju. Predilske šole z izjemo celjske se niso obdržale. Prvo stopnjo pri uvajanju splošne šolske obveznosti v habsburški monarhiji so pomenile predilske šole uvedene leta 1765. Državne oblasti so hotele z njimi predvsem usposobiti čim več otrok za delo v porajajoči se tekstilni proizvodnji. Tovrstne šole naj bi obiskovali vsi otroci obeh spolov od 7. do 15. leta starosti.

2 Schmidt II., str. 140.

Aleksandra Serše: Strokovno šolstvo v osrednji Slove-

- niji do leta 1941, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije 1994, str. 17, 21, 25.
- Normalke so bile v Ljubljani, Celovcu, Gorici in Trstu. Glavne šole so bile v Novem mestu, Kamniku, Idriji, Beljaku, Mariboru, Celju, Kranju (1815), Piranu (1817), Kopru (1817), Postojni (1819), Škofji Loki (1823) in Šentpavlu na Koroškem (1841).
- Vlado Schmidt: Osnovna šola in osnovnošolska zakonodaja pred sto leti, v: Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969, Ljubljana: Slovenski šolski muzej 1970, str. 14. Leta 1869 je bilo na Kranjskem 187 trivialk s 193 učitelji in 23 pomočniki.
- 3 Prav tam, str. 10–16.
 - 4 V kroniki vrhniške šole je naveden podatek za Jelovškovo hišo št. 196. V popisu prebivalstva za kraj Vrhnika leta 1890 pa ima hiša Janeza Jelovška št. 194. Glej Sonja Anžič, Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu stoletja – 3. del. Vrhniški razgledi 7/2006, str. 248.
 - 5 Na Kranjskem je bila normalka le v Ljubljani.
 - 6 Schmidt I., str. 179 in II., str. 17.
 - 7 Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika – VRH 48, Kronika, knjiga 1 (MF 71).
 - 8 Tatjana Hojan: Vrhniško učiteljstvo v strokovnih organizacijah, v: Vrhniški razgledi 5/2004, str. 65–66. Leopold Cvek (1814–1896).
Glej še: Mateja Glušič, Elica Brelih, Razvoj glasbenih dejavnosti na Vrhniku, Vrhniški razgledi 10/2009, str. 102–103.
 - 9 Gregor Fleishmann je bil tudi organist in skladatelj. Glej: Mateja Glušič, Elica Brelih, prav tam.
 - 10 ZAL, VRH 48, Kronika, knjiga 1 (MF 71). Imena in priimki nadučiteljev-vodij so odebjeljeni.
 - 11 Schmidt, str. 26–28.
 - 12 ZAL, VRH 48, Kronika, knjiga 1 (MF 71).
 - 13 Schmidt, str. 14.
 - 14 ZAL, VRH 48, Kronika, knjiga 1 (MF 71).
 - 15 To je le seznam učencev, ki so obiskovali ponavljalni pouk. Seznama ostalih rednih učencev pa sestavlja le objavljene tabele ni našel.
 - 16 Katarina Keber, Čas Kolere, Dissertationes – Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 6. zvezek, Ljubljana 2007.
Epidemije kolere so se dokaj pogosto pojavljale po Evropi, vse dokler leta 1883 Robert Koch ni odkril, da se bolezen širi z okuženo vodo. Po odkritju razloga za okužbo so začeli posvečati pozornost higieni in napeljavli vodovodov iz studencev z neoporečno vodo.
 - 17 Prav tam, str. 94, 97. To je bilo že obdobje, ko so na Kranjskem zbirali podatke o stanju boleznih (število obolelih, umrlih, bolnih ...) v vseh okuženih krajih, ki so jih morali pošiljati dnevno Deželni zdravstveni komisiji.
 - 18 Prav tam, str. 96. Bolnišnice so bile v Vipavi, Senožečah, Logatcu in Planini.
 - 19 Prav tam, str. 96. Notranje Gorice, Borovnica, Rakek, Koče, Gornje Ležeče, Buje, Vreme.
 - 20 Prav tam, str. 96. Planina, Postojna, Idrija, Novo mesto, Višnja Gora in Razdrto – krizne hiše.
 - 21 Prav tam, str. 107. Na to epidemijo je bila dežela Kranjska že pripravljena. Deželna zdravstvena komisija je razporejala dodatne zdravnike in ranocelnike po najbolj prizadetih krajih. Zdravniki in ranocelniki so poleg obiskovanja in zdravljenja bolnikov morali preverjati tudi higienске razmere v hišah; pregledovali so, ali čistijo in zračijo stanovanja in ali so bolnika izolirali od družine. Bolnike so zdravili z različnimi praški in s tinkturami. Niso pa imeli uradnega predpisanega zdravila.
 - 22 ZAL, VRH 48, Kronika, knjiga 1 (MF 71).
 - 23 Vladimir Schmidt; Osnovna šola in osnovnošolska zakonodaja pred sto leti v: Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969, Ljubljana: Slovenski šolski muzej (1970), str. 20.

IVAN ŠTREKELJ (1880–1959), UČITELJ IN ŠOLSKI UPRAVITELJ

Ivan Štrekelj (1880–1959), učitelj in šolski upravitelj.

Rojen je bil 21. decembra 1880 v Ljubljani, očetu Jožefu in materi Frančiški, rojeni Kačar. Imel je še dve leti starejšega brata Antona, ki je postal stavec. Najprej je obiskoval prvo deško petrazredno ljudsko šolo (Ledinno), nato je opravil tri razrede prve državne gimnazije v Ljubljani in štiri letnike učiteljsišča. Maturiral je 8. julija 1901.

Prvega oktobra je bil sprejet na prvo mestno deško osnovno šolo v Ljubljani. Nadomeščal je učitelja Engelberta Gangla, ki je imel v šolskem letu 1901/02 dopust, ker je nadaljeval študije na dunajskem pedagogiju. To je bila šola za izobraževanje učiteljev na me-

ščanskih šolah. Štrekelj je bil v tem šolskem letu razrednik 4. c razreda. Tam je poučeval vse predmete po 24 ur na teden. Poleg tega je vodil cerkveno petje pri šolskih mašah.¹

Za svoje delo je dobil 2. oktobra 1902 pohvalo ljubljanskega mestnega šolskega sveta.²

16. septembra 1902 je bil imenovan za začasnega učitelja na enorazredni šoli v Sorici, 26. septembra 1903 pa je prišel na Vrhniko. Tu je 7. novembra 1903 opravil strokovni izpit. Usposobljen je bil za poučevanje slovensščine, nemščine, petja in telovadbe. 23. februarja 1904 je postal stalni učitelj. Prvo leto je učil vse predmete v 1. deškem razredu, naslednje leto v 2. deškem razredu, posebej pa še petje v 3. razredu. V šolskem letu 1905/06 je hodil dvakrat na teden poučevat na ekskurendno šolo v Bevkah. V njej je bilo 40 deklet in 38 fantov. Tu je poučeval do začetka šolskega leta 1909/10. Takrat je začel poučevati na vrhniški ponavljalni šoli. Z odlokom deželnega šolskega sveta 14. julija 1909 je dobil Metelkovo ustanovo v znesku 80,41 kron. To je ustanovil profesor Fran Metelko. Dobil pa jo je lahko ljudskošolski učitelj, ki se odlikuje »po npravnosti, poklicni vnemi, po skrbni gojitvi slovenskega jezika s požlahtnenjem sadnih dreves in z dobrim obdelovanjem šolskih vrtov«.³

Med 23. avgustom in 11. septembrom 1909 je obiskoval tečaj za obrtno-trgovske predmete na obrtnonadaljevalnih šolah na c. k. ume-tnostno obrtni strokovni šoli v Ljubljani.

Leta 1911 se je udeležil kmetijskega tečaja na kmetijski šoli Grm, ki ga je omogočilo ministrstvo za nauk in bogočastje, skupaj z ministrstvom za poljedelstvo. Tečaj je trajal od 17. julija do 19. avgusta. Na njem je bilo 20 učiteljev s Kranjske in 7 z Goriškega. Udeleženec tečaja je pisal o njem v Učiteljskem tovarišu tako: *»Tečajev namen je bil, usposobiti učitelje, da bi vodili kmetijske nadaljevalne tečaj v zvezi z ljudskimi šolami, ki se imajo sčasoma ustanoviti. V te bi hodila mladina od 15. do 18. leta, t. j. ravno v dobi, ko je najbolj izpostavljena škodljivim vplivom svoje okolice ... Pouk je obsegal sadjarstvo, vinogradništvo, kletarstvo, posebno in specialno poljedelstvo, mlekarstvo, gospodarstvo, gozdarstvo, živinozdravništvo, živinorejo, čebelorejo, perutninarstvo, pedagoško predavanje, življenje in pridelovanje rastlin, zakonodajstvo. Teorije je bilo 140 ur, praktičnih vaj 90 ur ... Bili smo na Grmu od vseh vetrov, najrazličnejših mišljenj, toda skupno bivanje pod gostoljubno streho grmske šole ... nas je kmalu združilo. Semtertija je zavalovala kaj med nami, mnenje so se križala, pa je kmalu vesela pesem, splošna prizanesljivost naredila mir in sloga ... Tako je bil omogočen ugoden uspeh tečaja.«⁴*

Z odlokom deželnega šolskega sveta je Štrekelj 29. novembra 1911 dobil 50 kron nagrade za kmetijski pouk.

Na Vrhniki je stanoval na Gradišču št. 4 v hiši Franca Tršarja.⁵ 8. januarja 1913 se je poročil z deset let mlajšo Marijo iz družine Pečkaj, ki je stanovala na vrhniškem Hribu. Imela sta dve hčerki: Marijo, rojeno 1914, in Franciško, rojeno 1915. Od leta 1906 je bil tajnik krajevnega šolskega sveta. V šolskem letu 1909/10 je ta svet sklenil urediti novo šolsko »matriko«. Štrekelj jo je izdelal in do-

bil za nagrado 100 kron.

V šolskem letu 1910/11 je začel poučevati sadjarstvo, zelenjadarstvo in cvetličarstvo 12- in 13-letne učence. Pouk se je pričel 1. februarja 1911. Potekal je ob sredah in sobotah od 15. do 16. ure. Deželni šolski svet mu je z odlokom 29. decembra 1911 ponudil 50 kron nagrade za kmetijski pouk.⁶

Ko je bila leta 1910 na Vrhniki ustanovljena podružnica Slomškove zveze, je bil izvoljen v odbor, leta 1913 pa je postal tudi predsednik te podružnice. Tega leta je na njenem zborovanju tudi predaval o tem, *»kako more učitelj spreobrniti skrajno nemarne in zanikarne učence«*.⁷ Podružnico je vodil tudi naslednje leto, nato pa je z njegovim odhodom v vojsko prenehala delovati. Mobiliziran je bil med 15. februarjem 1915 in 1. novembrom 1918.

4. in 5. maja 1913 je obiskoval kmetijski tečaj v Zalogu pri Ljubljani. Bil je varuh šolske knjižnice, med prvo svetovno vojno leta 1914 pa začasno tudi varuh šolskih učil.

Leta 1919 je postal član Slovenske šolske matice.

27. oktobra 1921 je postal začasni upravitelj vrhniške šole, ker je nadomeščal obolelega upravitelja Karla Matajca. Po njegovi smrti je postal za dva meseca stalni šolski upravitelj, in sicer od 5. septembra do 16. novembra 1924, ko je postal upravitelj Milan Emil Schiffrer. Bil je podporni član Orlovskega odseka Vrhnika in je nekaj časa deloval tudi v njegovem odboru.

Štrekelj je na Vrhniki ostal do 30. julija 1928, nato pa je odšel v Ljubljano. Postal je učitelj na III. deški osnovni šoli Vrtača. Poučeval je 3. c razred. Kot učitelj je bil odlično ocenjen. 7. avgusta 1931 je dobil od kraljevske banske uprave pohvalni dekret.

Vrhniško - logaška podružnica Slomškove zveze je imela redni občni zbor dne 18. oktobra t. l. na Vrhniki. Iz tajniškega poročila povzamemo, da je v minulem letu zborovala podružnica dvakrat na Vrhniki. Meseca julija pa je oskrbela svojim članom zanimiv zlet v romantično in zgodovinsko znamenito Predjamo na Krasu. — Podružnica šteje danes 29 rednih članov, in sicer: 2 učitelja, 14 učiteljic in 12 duhovnikov ter 2 podporna člana. — Nanovo so bili izvoljeni v odbor gg.: predsednik učitelj Ivan Štrekelj, podpredsednik katehet Ivan Primar, tajnica učiteljica Marija Jurjevčičeva, blagajničarka učiteljica Marija Smolikova, ostalo odborniki ozir. odbornice: nadučitelj Josip Zakrajšek, učiteljica Marija Marinkova in župnik Anton Poljšak. — Nato nam je g. učitelj Ivan Štrekelj podal v svojem referatu nekaj nasvetov, kako more učitelj izpreobrniti skrajno nemarne in zanikarne učence. — Dne 19. novembra je zopet zborovala podružnica na Vrhniki. Udeležba je bila nadvse zadovoljiva, saj toliko zborovalcev — bilo nas je krog 20

— se še ni zbralo, odkar obstoji podružnica; le nekateri člani ozir. članice izostajajo še vedno s premalenkostnimi izgovori od naših zborovanj. Sklenili smo, da podružnica odslej ne bo več posameznim članom pošiljala vabil k zborovanjem, temveč dan in kraj zborovanja se bosta objavila v »Slovenskem Učitelju« in nekaj dni pred zborovanjem v »Slovencu«. — K slučajnostim se oglasi g. župnik Remškar iz Dol. Logatca, ki je mnenja, da pravi učitelj Slomškar nikakor ne sme izostati od naših društvenih prireditev, kar pa se ponekod dogaja. Pridno se zlasti sedaj pozimi poprimimo dela v naših izobraževalnih društvih; tudi učiteljicam se nudi plemenito izobraževalno delo v Bogomilah in Marijinih kongregacijah. — Na tem zborovanju je predavala učiteljica Jurjevčič o temi »Žbujaj v učenca samozavest!« — Ker v naši podružnici vsled precejšnje oddaljenosti nekaterih članov ni mogoče pozimi prirediti zborovanja, se bomo sešli zopet šele 12. marca na Vrhniki.

Kamniška podružnica Slomškove zveze je kar najlepše zborovala dne

-Vrhniško-logaška podružnica Slomškove zveze ... (Slovenski učitelj 1913, (15. 12.), št. 12, str. 282).

V Ljubljani je stanoval na Vodmatu št. 286.

20. oktobra 1936 je bil imenovan za šolskega upravitelja na 6. deški osnovni šoli v Mostah, vendar je že dan kasneje postal vršilec dolžnosti sreskega šolskega nadzornika za Ljubljano - vzhodni del. Na tej funkciji je ostal do upokojitve 30. septembra 1937. Umrl je leta 1959. Pokopan je na ljubljanskem pokopališču.

Opombe:

- 1 Letno poročilo I. mestne petrazredne deške ljudske šole v Ljubljani 1901/1902. V Ljubljani, 1903, str. 3 in 5.
- 2 Arhiv Slovenije, AS-231, Ministrstvo za prosveto, personalna mapa, škatla 77.
- 3 Metelkove ustanove. Učiteljski tovariš (v nadaljevanju UT) 1905, (20. 1.), št. 3, str. 23.
- 4 Kmetijski tečaj na Grmu. UT 1911, (9. 9.), št. 36, str. 3.
- 5 Polona Zalokar: Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo - II, Vrhniško Gradišče skozi stoletja. Vrhniški razgledi 2009, št. 10, str. 19).
- 6 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH-48, Osnovna šola Janeza Mraka. Šolska kronika, škatla 1.
- 7 Vrhniško-logaška podružnica Slomškove zveze ... Slovenski učitelj 1913, (15. 12.), št. 12, str. 282.

ROBERT ZIEGLER (1864–1930), UČITELJ

Rojen je bil 3. aprila 1864 v Ljubljani, očetu Josipu in materi Zofiji, rojeni Novak.¹ Osnovno šolo je obiskoval na drugi deški mestni šoli Graben.

Pred vstopom na ljubljansko učiteljsišče je obiskoval v šolskem letu 1880/81 pripravljalni razred. Ta je bil uveden z uredbo o pripravljalnih razredih na učiteljsiščih leta 1873. Na ljubljanskem učiteljsišču je začel delovati leta 1875 in nato do 1881, ko je bil zaradi varčevanja ukinjen vse do leta 1912.² Med obiskovanjem učiteljsišča je prejel 150 goldinarjev štipendije, ki jih je država namenila socialno šibkejšim učencem. Učiteljsišče je končal leta 1885.³

Prvega novembra 1885 je izšel v Učiteljskem tovarišu razpis za enorazrednico pri Sv. Jakobu v ljubljanski okolici s 400 gld letne plače.⁴

23. septembra 1886 je nastopil službo v Šentjakobu. Na letni konferenci učiteljstva ljubljanske okolice 27. julija 1886 so predstavili tri nove učitelje, med njimi tudi Zieglerja. Že v Šentjakobu je pisal v Učiteljskega tovariša predvsem o raznih slovesnostih. Leta 1888 je opisal slovesnost ob proslavi vladanja cesarja Franca Jožefa I. Šolarji so po nedeljski maši odšli h »*krasno ovenčani lipi, katera se je v stalni spomin te slavnosti zasadila. Tu so šolarji deklamovali in peli.*«⁵

Naslednje leto je pisal o odkritju spomenika ob tem jubileju. »*Spomenik je bil okusno izdelan in ima podobo čveterovoglate okrajšane piramide ter tehta 13 starih stotov.*« Na njem je bil napis, da sta ga postavili v spomin na 40-letnico vladanja cesarja občini Podgorica in Dragomelj. Šolarji so se zbrali v šoli in nato pod učiteljevim vodstvom s šolsko zastavo odkorakali na slavnostni prostor. Na obeh slavnostih je Ziegler šolarjem razlagal pomen tega praznovanja.⁶

Sodeloval je tudi na učiteljskih konferencah za ljubljansko okolico. Večkrat se je v Učiteljskem tovarišu zahvalil društvu Narodna šola, »*ki je za neznatne novce našim ubožnim učencem poslalo mnogo različnega šolskega blaga.*«⁷

6. maja 1889 je v Ljubljani opravil strokovni izpit. Julija je izšel v Učiteljskem tovarišu razpis: »*Na enorazrednici v Šent-Jakobu ob Savi se bode stalno umestila služba učitelja voditelja s 400 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem.*«⁸ Prvega septembra pa je bilo v »*Premenah pri učiteljstvu*« navedeno, da je stalno nastavljen na tem delovnem mestu.

Oženil se je 5. septembra 1892 z Antonijo, hčerko učitelja Jakoba Marna, ki je bil takrat nadučitelj v Preserju.

2. februarja 1894 ga je deželni šolski svet imenoval za vodjo šole v Retečah. 25. februarja sta se z ženo Antonijo preselila v dvosobno stanovanje v novi šolski stavbi. 29. marca je bila slovesno blagoslovljena šolska stavba. O tej slovesnosti je pisal v Učiteljskem tovarišu. Na njej se je zahvalil vsem navzočim, prosil »šolska oblastva«, da ga pri njegovem težavnem poslu podpirajo, starše, da redno pošiljajo otroke v šole, otroke pa je pozival »k lepemu vedenju v šoli, cerkvi in doma«. ⁹ Pouk se je pričel 2. aprila. Žena Antonija je poučevala ženska ročna dela. Poleg redne šole je bila od 5. novembra 1894 do konca marca 1896 dvakrat na teden tudi ponavljalna šola.

Leta 1898 je bil sprejet v Vdovsko učiteljsko društvo. ¹⁰

10. januarja 1901 je bil objavljen razpis: »Na deškem oddelku trirazredne ljudske šole na Vrhniki je oddati za moško učno moč jedno učno mesto s postavnimi prijemki.« ¹¹ Ziegler se je nemudoma prijavil in bil aprila sprejet. Kako da se je potem, ko je bil vso dosedanje službeno dobo šolski vodja, odločil za navadno učiteljsko mesto, pojasni njegov prispevek 1. januarja 1901 v Učiteljskem tovarišu. Piše, da na vaški enorazrednici uči že sedem let in ves ta čas ni imel nobenih težav. Te so se pričele z gonjo v nekaterih klerikalnih časopisih pred državnozborskimi volitvami, ki so bile 12. decembra 1900. Kandidat narodno-napredne stranke je bil takrat učitelj Luka Jelenc, predsednik učiteljske organizacije Zaveza jugoslovanskih učiteljskih društev. Pred volitvami je opazil spremenjeno obnašanje vaščanov, ki so bili nahujskani proti učiteljem, češ »da uče otroke v šoli proklinjati«. Z veliko večino je takrat zmagal kandidat klerikalne stranke in zmage pijani ljudje so ga hoteli preteptati. Tudi sedaj si nikamor ne upa sam, kajti »od volitve sem me brez izjeme vse sovraži, smatrajo me za največjega brezverca in pohujševalca otrok«. Vendar ni storil nič dru-

gega, kot da je volil Luko Jelenca. Napisal je še, da mu je vse to »na zdravju škodovalo« in ga »moralično zelo potlačilo«. Dodal je še, da ga je župnik leta 1895 pohvalil pri knezoškofijskem ordinariatu, ker je med njegovo boleznijo poučeval verouk. Knezoškof Jacobus mu je za »za vzgledno versko - npravno vzgojo« poslal zahvalno pismo. Poleg tega je še napisal, da mu je predsednik krajevnega šolskega sveta pisal, naj odpove revijo Zvonček, ki ga izdaja »oni zloglasni Jelenc«. On pa mu je odgovoril: »Ljubi Zvonček bo še vedno zvonil v naši šoli, dokler bom jaz tu. Amen.« ¹²

Leta 1901 je bil sprejet na šolo Vrhnika. Tam je bil sprejet v Društvo učiteljev in šolskih prijateljev okraja Ljubljana okolica. Večkrat je daroval za Učiteljski konvikt.

Leta 1902 je pisal v Učiteljskem tovarišu o slovesnosti ob 40-letnici službovanja šolskega vodje Vinka Levstika. Omenil je vse govornike na slovesnosti: župana Jelovška, učitelja Stojca, predsednika krajevnega šolskega sveta in zahvalo jubilanta. Prispevek je končal tako: »S tem je bil oficijalni del slavnosti končan. Sedaj pak se je razvila neprisiljena zabava, h kateri so mnogo pripomogle lepe pesmice, izvajane od našega vrlega čitalniškega pevskega zbora. Pozno v noči smo se razšli, želeč našemu priljubljenemu g. vodji, da bi še mnogo let zdrav in čil deloval v novem šolskem poslopju, katero se začne prihodnjo pomlad graditi.« ¹³

Bil je član Vrhniske čitalnice in leta 1904 tudi njen odbornik. ¹⁴ Ko je bil 29. julija 1905 upokojen šolski vodja Fran Stojec, je začasno vodstvo šole prevzel Ziegler do nastopa njegovega sošolca z učiteljišča Karla Matajca aprila 1906. V letu 1906 je poučeval tudi na vrhniški podružnični šoli v Bevkah.

27. oktobra 1907 je okrajni šolski svet dovolil njemu in učitelju Emilu Schifrerju, da »smeta risati po prostejših metodah.« ¹⁵

Decembra 1910 ga je okrajno glavarstvo imenovalo za komisarja ljudskega štetja in mu dalo dopust od 9. do 17. januarja 1911. V zvezi z ljudskim štetjem je novembra 1910 pisal Učiteljski tovariš: *»Notranje ministrstvo je z ukazom z dne 2. 11. 1910 v sporazumu z naučnim ministrstvom izjavilo, da nima nikakega principialnega pomisleka zoper to, da se ljudskošolski in meščanski učitelji uporabijo kot števeni komisarji (revizijski organi) pri bodočem ljudskem štetju in sicer pod pogojem, da se s tem ne odtegnejo svoji dolžnosti kot učitelji. Kadar je treba kaj storiti, takrat učitelja vedno poznajo, kadar je pa treba kaj dati, takrat vsak pozabi nanj. To je že stara, stara pesem!«*¹⁶

Težko je ugotoviti, kdaj in zakaj se je na Vrhniki Ziegler od volilca narodno napredne stranke preusmeril povsem drugam. Morda se je to zgodilo po deželnih volitvah leta 1908, ko je z veliko večino zmagala Slovenska ljudska stranka. Takrat se je preusmerilo veliko učiteljev. V Učiteljskem tovarišu so menili, da se veliko učiteljev žrtvuje *»v največjih slučajih za ženo in otroke«*, saj mu sicer groze težave in ovire, v najhujšem primeru celo izguba službe.¹⁷

Leta 1910 je bila na Vrhniki ustanovljena vrhniško-logaška podružnica Slomškove zveze, ki jo je vodil Ziegler. Slomškova zveza je bila učiteljska organizacija, ustanovljena 1900 v Ljubljani. Prizadevala si je za versko šolo in krščanska načela. V imenu pripravljalnega odbora je objavil vabilo na ustanovni shod Slomškove podružnice, ki je bil 18. julija 1910. V njem je napisal med drugim: *»Ko živimo v času organizacij in združenj, ni potreba še učiteljstvu poudarjati, da je tudi za učiteljstvo živa potreba, da se stanovsko organizirajo, ker le kot organizovana četa bo učiteljstvo zamoglo zadostiti v celem obsegu svojim dolžnostim napram ljudstvu, a obenem bo pa zastopalo tudi svoje koristi.«* Shod je imel naslednji spored: *»1. Ob 9. uri dopoldne sv. maša pri sv. Trojici. 2. Ob 10. uri*

*zborovanje v Društvenem domu na Vrhniki. 3. Obed v hotelu pri »Črnem orlu«. 4. Ogleddvanje Vrhnike.«*¹⁸ Kasneje je bilo objavljeno v dnevniku Slovenec obvestilo, da zborovanja ne bo v Društvenem domu, ampak v prostori vrhniške gospodinjske šole. O zborovanju je na prvi strani obširno pisal Slovenec 19. julija 1910.

Na zborovanjih te podružnice je Ziegler tudi predaval. Prvo predavanje je bilo o vzgojnem pomenu šolskih hranilnic, drugo pa o tem, *»kako se uporabi šolarski izlet v učne namene«*. Poudaril je, da so izleti najboljši nazorni pouk, ker pojasnijo marsikaj iz različnih učnih predmetov bolj kot učiteljeva razlaga ali slika v šolski sobi.¹⁹

Na odborovi seji podružnice 16. februarja so zavrnilo pisanje Učiteljskega tovariša, kjer so zapisali, da je Ziegler po vsej sili hotel dobiti nadučiteljsko mesto na Ježici in je prav zato ustanovil vrhniško podružnico.²⁰

V letih 1911 in 1912 je bil podporni član Orlovskega odseka Vrhnika.²¹

28. novembra 1911 je deželni šolski svet imenoval Zieglerja za nadučitelja v Višnji Gori. Službo je nastopil v februarja 1912. leta. 25. februarja 1912 je priredila podružnica poslovilni sestanek. V Slovenskem učitelju so pri tem zapisali: *»Sešlo se je tudi mnogo drugih njegovih znancev in prijateljev z Vrhnike in okolice, ki so v prisrčnih nagovorih pokazali, kako ga spoštujejo in ljubijo. Delovnega ter za napredek in razvoj podružnice vnetega bivšega predsednika, ki je bil obenem njen ustanovitelj, bomo ohranili v blagem spominu.«*²²

V Višnji Gori je ostal do leta 1913, nakar je bil imenovan za vodjo šole Studenec-Ig, kjer je ostal do upokojitve 1924. leta. Med njegovim službovanjem so odprli dve vzporednici za prvi razred, in sicer eno že v šolskem letu 1912/13, drugo pa v šolskem letu 1921/22.

Vsak teden se je v Mateni sestajal z učitelji bližnjih šol: Iška vas, Tomišelj, Želimlje in Ljubljana – Barje. Tam so »drug drugemu krepili značaje, stanovsko zavest in kresali dovptpe«. ²³

Na seji kranjskega deželnega šolskega sveta 16. oktobra 1916 je dobil Metelkovo ustanovo za uspešno delo ²⁴. Istega leta je dobil tudi nagrado za kmetijski pouk v šolskem letu 1914/15, in sicer 40 kron, ki jo je nakažal deželni odbor ²⁵. Urejal je obsežen šolski vrt. V spominih je Martin Kocmur o njem zapisal, da je bil dober in prizadeven šolnik. Odrasle je skušal spodbuditi za sadjerejo, vendar ni našel pravega odziva. Vzrok za to je videl v tem, da so bili učitelji in tudi Ziegler »mestni in so se povečini držali v svojem krogu, Ižanci so bili pa tudi silno nezaupljivi in konservativni«. ²⁶

Po upokojitvi je živel v Ljubljani na Močnikovi 13. ²⁷ Umril je 18. februarja 1930. Pokopan je na ljubljanskem pokopališču.

V Učiteljskem tovarišu je ob smrti, 27. februarja, o njem izšel članek. Napisal ga je Franc Trošt. Prispevek pričinja tako: »Odpravil se je od nas eden, ki je bil od marljivih najmarljivejši.« Zapisal je, da ni bil »ne muzik, ne pisatelj, ne sportnik: zadovoljeval se je z uspehom v šoli in zunaj nje. Zato so ga poznali in spoštovali mladi in stari povsod, kjer se je udeleževal s svojo pridnostjo in skromnostjo.« O službovanju na Vrhniki piše, da »se je kmalu udomačil med veselimi Vrhničani kot čislani šolnik in družabnik. Vsi so ga cenili.« O njegovi družini piše, da je danes »starejši sin Robert v državni službi, Milan pa vedno odličnjak pravkar dovršuje visokošolski študij.« ²⁸

Opombe:

- 1 Zgodovinski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju ZAL), LJU 500, domovinski oddelek MF 734, t. e. 263, 264.
- 2 France Strmčnik: Razvoj izobraževanja osnovnošolskega učiteljstva na Slovenskem v obdobju od leta

1869 do razpada Avstro-Ogrske. Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969, 1971, str. 352.

- 3 ZAL, LJU-198. Zapisniki zrelostnih izpitov 1885, t. e. 63/383.
- 4 Razpisi učiteljskih služeb. Učiteljski tovariš (v nadaljevanju UT), (1. 11.), št. 22, str. 336.
- 5 Od Št. Jakoba ob Savi. UT 1888, (15. 10.), št. 20, str. 316.
- 6 Od Sv. Jakoba ob Savi. UT 1889, (15. 10.), št. 20, str. 317–318.
- 7 Od Št. Jakoba ob Savi. UT 1889, (1. 10.), št. 19, str. 302.
- 8 Razpis učiteljskih mest. UT 1889, (1. 7.), št. 13, str. 208.
- 9 Iz Reteč pri Škofji Loki. UT 1894, (1. 5.), št. 9, str. 142.
- 10 Iz »Vdovskega učiteljskega društva«. UT 1898, (1. 4.), št. 10, str. 79.
- 11 Uradni razpisi učiteljskih služeb. UT 1901, (10. 1.), št. 2, str. 20.
- 12 Iz škofjeloškega okraja. UT 1901, (1. 1.), št. 1, str. 6–7.
- 13 Iz Vrhnike. UT 1902, (20. 11.), št. 33, str. 260.
- 14 Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, mapa Osnovne šole Janeza Mraka Vrhnika. Slovenski narod, Ljubljana, 12. januarja 1904.
- 15 Ljudsko štetje. UT 1910, (18. 11.), št. 46, str. 1.
- 16 Hlapci! Slika sedanjega položaja kranjskega učiteljstva. UT 1910, (18. 2.), št. 7, str. 1–2.
- 17 Vabilo. Slovenski učitelj (v nadaljevanju SU) 1910, str. 188.
- 18 Vrhnisko-logaška podružnica. SU 1911, str. 212–213.
- 19 Kranjske vesti. UT 1911, (27. 1.), št. 4, str. 3.
- 20 ZAL, Orlovski odsek Vrhnika, VRH-35, škatla 4, t. e. 27.
- 21 Vrhnisko-logaška podružnica S. Z. SU 1912, str. 69.
- 22 Franc Trošt: + Cigler Robert. UT 1929/30, (27. 2.), št. 28, str. 1.
- 23 Seja kranjskega deželnega šolskega sveta dne 16. oktobra 1916. UT 1916, (3. 11.), št. 22, str. 4.
- 24 (UT 1916, (3. 11.), št. 22, str. 4)
- 25 (SU 1916, str. 92)
- 26 Martin Kocmur: Življenje na Ižanskem v prvi polovici 20. stoletja. Krim odmev bo dal. Zbornik občine Ig. Ig, 2002, str. 59.
- 27 Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (Ljubljanska in mariborska oblast). Ljubljana, 1928, str. 167.
- 28 Sin Robert je bil rojen 1893 v Šentjakobu, Milan pa 1905 na Vrhniki. Diplomiral je na ljubljanski univerzi, poučeval matematiko in fiziko sprva na kranjski realni gimnaziji, od leta 1934 pa na ljubljanski klasični gimnaziji. Od 1953 do 1960 je bil zaposlen na Višji pedagoški šoli v Ljubljani, od leta 1960 dalje pa predavatelj na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo. Umril je leta 1972 v Ljubljani. (Podatki iz: Univerza v Ljubljani. Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev. Ljubljana, 1969, str. 263).

PETRA OBERSNU PETROVČIČ (1899–1991), UČITELJICA

Petra Obersnu Petrovčič (1899–1991), učiteljica.

Rojena je bila materi Mariji in očetu Antonu v Gorici 8. marca 1899. Šest razredov osnovne šole je opravila v domačem mestu, prav tako tudi pripravljavnico za učiteljsišče in prvi letnik ženskega učiteljsišča. Družina je emigrirala v Slovenijo, kjer je Petra nadaljevala šolanje v Ljubljani. Denar za šolanje si je prislužila z instrukcijami. Drugi letnik učiteljsišča ter tretji in četrti zaposlovalni tečaj goriškega učiteljsišča je opravila v Ljubljani, kjer je maturirala 2. julija 1918. Iz bivanja v Ljubljani je ohranjen njen spomin na Ivana Cankarja: »*Ko je Ivan Cankar živel na Rožniku, sem*

obiskovala ljubljansko učiteljsišče. S prijateljicami smo večkrat šle na Rožnik, da bi videle Cankarja, kajti vse smo ga oboževale. Bilo je prvega maja. Ves razred je šel na Rožnik. Bilo nas je dvajset mladih deklet. Pisatelj je bil veselo razpoložen, prišel je do naše skupine in mi dal rdeč nagelj, ki ga je imel v roki. To je bil najlepši dan v mojem življenju.«¹

Svoji hčerki je kasneje tudi povedala, da si je po tem srečanju zelo želela priti na Vrhniko.²

Po vojni je 28. avgusta 1918 nastopila službo na petrazredni osnovni šoli v Nabrežini.

Vendar je zaradi italijanske okupacije prekinila službo med 30. oktobrom 1918 in 1. majem 1919. Prvega maja 1919 je pričela poučevati na prvi mestni deški šoli v Ljubljani. Bila je razredničarka 3. a razreda; nadomeščala je učitelja Alojzija Novaka, ki je bil na bolniškem dopustu.³ Nekaj mesecev je bila brezplačno vzgojiteljica v dnevnem zavetišču za revno šolsko mladino. Prvega novembra 1919 pa je postala nadomestna učiteljica na osnovni šoli Moste, kjer je ostala dobro leto, na kar je bila 1. oktobra 1920 nastavljena na osnovno šolo Vrhnika. Tu je ostala do upokojitve, medtem je v Ligojni poučevala med 27. oktobrom in 11. decembrom 1945. Njeno službovanje so do leta 1929 ocenili

prav dobro, od tega leta dalje pa odlično. V Ocenjevalnem listu za šolsko leto 1943/44 so v rubriki Posebne vzgojiteljske lastnosti zapisali: »Pouk je nazoren, praktičen in zelo zanimiv in privlačen. Sodelovanje učenk je zelo živo. Ima prikupen, živahen nastop in občevanje z učenkami je materinsko skrbno.« V rubriki Kakšna je njena vnema pri delu so zapisali: »Zelo vestna, natančna in skrbna.«⁴

Strokovni izpit s slovenskim in z nemškim učnim jezikom je opravila 6. maja 1922.

30. decembra 1934 se je omožila z Ignacijem Petrovčičem, ključavničarjem iz Verda. Rodila je 12. marca 1935 hčer Marijo – Mitko. Do smrti je stanovala z družino v Gradišču 8, v hiši Franca Tršarja, po domače Grogarja.⁵

Na šoli je predavala na »dnevih treznosti«, ki so bili aprila ali maja, in sicer v letih 1925, 1927 in 1931. Leta 1930 je 4. februarja predavala na Strossmayerjev dan, 28. junija na Vidovdan pa vodila pevski zbor na proslavi pri Sv. Trojici. Istega leta 23. decembra so otroci pod njenim vodstvom odigrali dramski prizor, ki ga je organiziralo karitativno društvo Elizabetina konferenca. Na prireditvi so bili otroci obdarovani z obleko, obutvijo in s perilom. 27. aprila je skupaj z nekaterimi kolegi igrala v igri Duše. Predstava je bila namenjena zbiranju sredstev za društvo Učiteljski dom.⁶

30. marca 1931 sta Podmladek Rdečega križa in društvo »Trezvenostna mladež« v Rokodelskem domu na Vrhniki pod njenim vodstvom izvedli igro Grudica.⁷

Ob dvajsetletnici nove države Jugoslavije je ob 1. decembru 1938 za šolsko proslavo pripravila govor in recitacijo.

Na sejah učiteljskega sveta je večkrat predlagala naj razredniki obravnavajo kakšno berilo o škodljivosti alkohola ali pa naj učen-

cem dajo spis, v katerem bodo povedali, kaj vedo o alkoholu. Pred vojno je urejala šolsko knjižnico, od leta 1945 dalje pa učiteljsko knjižnico. V 2. razredu višje narodne šole je v šolskem letu 1937/38 učila po eno uro lepomisla, petje in telovadbo. Po vojni je bila razredničarka 5. b razreda sedemletke, v šolskem letu 1948/49 pa je bila razredničarka 6. razreda. Razredniki od 5. do 7. razreda so imeli predmetni pouk. Petra je poučevala ruščino, srbohrvaščino in petje.⁸ Leta 1946 so odprli na šoli obrtnonadaljevalno šolo, kasneje imenovano Vajenska šola za različne stroke. Tudi na njej je bila razredničarka 2. razreda, poučevala pa je računstvo po 6 ur tedensko. V šolskem letu 1947/48 je poučevala srbohrvaščino, ruščino in higieno, naslednji dve šolski leti, 1948/49 in 1949/50, pa samo srbohrvaščino. Pri opombah, ki so jih morali dati učitelji o predlogu novega učnega načrta, je menila, da so berila v srbohrvaških čitankah predolga. Vsebovala naj bi več sestavkov o delu, novatorjih, udarnikih in ne samo leposlovja. Predlagala je, da šola naroči revijo Pionir v srbohrvaščini in glasilo Proletarec. Učni načrt za ruščino je za prvi letnik prezahteven, saj imajo vajenci težave že pri pouku slovenščine. Vajencem priporoča ogled ruskih filmov. Za pouk higiene je predlagala, da bi nujno potrebovali učbenik za vajenske šole.⁹

Zunaj službe je bila tajnica socialno-zdravstvenega sveta v delovnem odboru Doma upokoencev ter vodila šolski Podmladek Rdečega križa.¹⁰

Delovala je v raznih društvih. Bila je članica Društva učiteljic. Na izrednem občnem zboru, 17. aprila 1930, je bila izvoljena za poverjenico društva za ljubljansko okolico, zahodni del.¹¹ Društvo je tega leta ustanovilo tudi posamezne sekcije. Petra je skupaj s kolegico Marijo Pleško vodila Ljudsko prosvetno sekcijo, ki je imela nalogo delovati na zunajšolskem področju.

Delovala je tudi v skupni učiteljski organizaciji UJU (Udruženje jugoslovanskega učiteljstva), bila članica odbora; leta 1931 je bila tudi izvoljena za blagajničarko. Leta 1935 je bila izvoljena za delegatko na skupščini slovenske učiteljske organizacije.

Po nastopu notranjega ministra dr. Antona Korošca so bila ponovno ustanovljena prosvetna društva. Tako je tudi na Vrhniki ponovno začela delovati Prosvetna zveza. Zasnovan je bil tudi ženski in materinski odsek. V Slovincu so zapisali, da je organizacijsko delo prevzela »*agilna učiteljica g. Petrovčičeva*«. ¹²

Aktivno je delovala tudi v Orlovskem odseku. V poročilu vodje naraščaja na občnem zboru 25. marca 1925 je podatek, da je v preteklem letu z naraščajniki pripravila igri Kraljica palčkov in Zlati orehi. ¹³

Umrla je v visoki starosti leta 1991. Pokopana je na vrhniškem pokopališču.

Dr. Matija Seliger zelo ceni svojo učiteljico Petro, o kateri meni, da je bila zelo skrbna in potrpežljiva. Posebej se spomni, da bi moral pri pouku petja zapeti, a se mu je zdelo, da je povsem brez posluha. Učiteljica ga je spodbudila in skupaj sta začela peti Lipa zelenela je. Kasneje je imel petje vedno odlično.

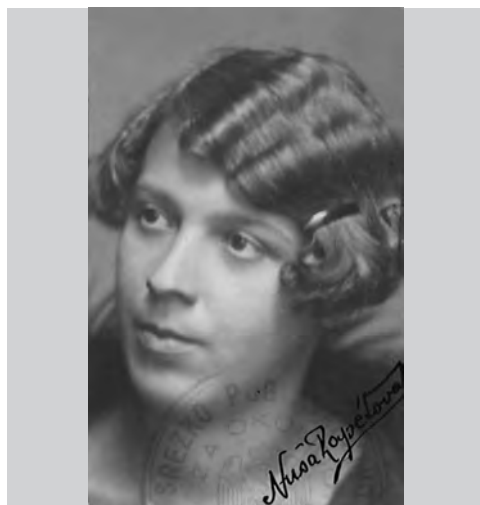
Marija Beuermann, rojena Brglez, se spominja Petre Petrovčič, saj jo je učila vse štiri razrede osnovne šole. Ker je bil njen oče poštar, je bil vedno sproti obveščen o hčerinih šolskih uspehih in neuspehih. Zato je bila včasih na učiteljico tudi jezna. Nekaj časa jo je Petra popoldne poučevala nemščino. Ker so imeli njeni starši njivo na Klisu, so se s Petro večkrat srečevali in ji včasih dali tudi kakšno zelenjavo. Marija se je večkrat tudi igrala z njeno hčerko.

Hči Marija – Mitka Mirović je leta 1963 odšla z možem v Beograd, kjer zdaj živi s tremi otroki in petimi vnuki. O materi je povedala, da je aktivno obvladala poleg nemščine italijanščino, sama pa se je naučila ruščino in angleščino. Večkrat ji je dejala, da je bila zelo rada učiteljica. Tudi po upokojitvi je pomagala pri učenju nekaterim otrokom. Tudi Pavlina Korošec, rojena Tršar, lastnica hiše, v kateri je prebivala Petra z družino, je povedala, da je vedno, ko česa ni znala, stekla k njej, da ji je razložila snov.

Opombe:

- 1 Še se spominjamo Cankarja. Vrhniki razgledi (v nadaljevanju VR) 2006, št. 7, str. 81.
- 2 Izjava Marije Mirović, 28. junij 2010.
- 3 Letno poročilo I. mestne šestrazredne deške ljudske šole v Ljubljani v vojnem šolskem letu 1918/19, v Ljubljani 1919, str. 7.
- 4 Zgodovinski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju ZAL), VRH-48, Osnovna šola Janeza Mraka, škatla 4.
- 5 Polona Zalokar: Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo II. Vrhnisko Gradišče skozi stoletja. VR 2009, št. 10, str. 29.
- 6 Učiteljski dom v Ljubljani. Učiteljski tovariš (v nadaljevanju UT) 1929/30, (8. 5.), št. 37, str. 2.
- 7 Slovenski šolski muzej. Mapa osnovne šole Janeza Mraka Vrhnika.
- 8 ZAL, VRH-48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, kronika šole, škatla 1.
- 9 ZAL, VRH-38, Vajenska šola za različne stroke Vrhnika, šolsko leto 1947/48, škatla 3.
- 10 ZAL, VRH-48, Zapisniki sej učiteljskega sveta 1937-1950, škatla 2.
- 11 Izredni občni zbor »Društva učiteljic« v Ljubljani. UT 1929/30, (24. 4.), št. 35, str. 1.
- 12 Vrhnika. Slovenec, 1935, (27. 11.), št. 273, str. 7.
- 13 ZAL, Orlovski odsek Vrhnika, VRH-35, fasc. 1, ovoj 7.

ANA NUŠA RAPE (1905–1986), UČITELJICA

Ana Nuša Rape (1905–1986), učiteljica.

Rodila se je 3. maja 1905 v Smedniku, kjer je bil takrat njen oče Andrej nadučitelj. Bila je njegov najmlajši otrok. Andrej Rape je sodeloval v pedagoških revijah ter uredil Četrto čitanko za osnovne šole. Urejal je Šolski list (1919–1920) in Našo bodočnost, list za odraslo mladino (1908–1912). Največ pa je deloval na področju mladinske književnosti. Njegovi zbrani spisi za mladino so izšli v osmih zvezkih med letoma 1909 in 1924. Od leta 1907 je služboval v Ljubljani, bil šolski nadzornik od leta 1920, leta 1935 je bil upokojen. Umril je 11. septembra 1940. 11. oktobra 1896 se je oženil z Ano Mavec, hčerko gostilničarja.¹

Od otrok je bila najstarejša Ljudmila, rojena 1897. Poučevala je na ljubljanskih šolah. Umrla je 16. marca 1944. Najbolj znan je bil leta 1898 rojeni Stanko, ki je študiral pedagogiko in psihologijo. Doktoriral je leta 1922. Bil je prvi slovenski doktor pedagogike. Objavljal je pedagoške razprave v pedagoških revijah Popotnik in Učitelj. Bil je športni pilot akrobat in učitelj letenja. Med letoma 1933 in 1941 je bil vodja ljubljanskega letališkega centra.

Brat Vlado je bil rojen leta 1902. Poučeval je na Gorenjskem. Po drugi svetovni vojni je bil šolski nadzornik in nekaj časa šef odseka za osnovno šolstvo pri Ministrstvu prosvete v Ljubljani. Deloval je pri urejanju čitank in računic za osnovne šole. Po drugi svetovni vojni je napisal nekaj mladinskih del. Priredil je nekatera dela tujih mladinskih pisateljev.

Pet razredov osnovne šole in štiri razrede meščanske šole je Ana končala pri ljubljanskih uršulinkah. Posebej je pela v mladinskem zboru na Glasbeni Matici. Učiteljšče v Ljubljani je obiskovala med šolskima letoma 1921/22 in 1924/25. Maturirala je 16. junija 1925, strokovni izpit pa opravila 13. novembra 1928. Na Vrhniki je učila med 11. oktobrom 1926 in 10. septembrom 1938. Nato je bila prestavljena k Sv. Ani v Slovenskih goricah, kjer se je upokojila.

Položaj v državni službi, kategorija in skupina, mesto službovanja**)

časovna učiteljica 7. kategorije pete skupine na osnovni šoli Tehnika.

Šol. učit. brez št. in, I. kat. 5. skup. (1000%) - Vrhnika;

~ ~ ~, II. kat. 4. skup. - Vrhnika;

~ ~ ~, IX. skup. - Vrhnika;

~ ~ ~, VIII. skup. - Vrhnika;

~ ~ ~, VIII. skup. - Sv. Ana v Se. gor. / Kranj. - l. br.

Postanek službe 29. 12. 39. / IV. 18. 888 / 39. / 2

upokojena 9. XII. 1939. / IV. 3706 / 39.

Zapis v Personalni poli Ane Nuše Rape (Arhiv Republike Slovenije, AS-231, personalne pole učiteljstva, škatla 73).

Ana je bila zelo bolehnna. Leta 1913 so nekateri učitelji na Kranjskem dobili draginjske doklade, njen oče pa ni dobil ničesar. V brošuri, ki jo je izdalo Slovensko deželno učiteljsko društvo, je navedeno, da ima Andrej Rape štiri nepreskrbljene otroke, hčerka boleha že pet let in hodi ves čas k zdravniku. Je slabotna in potrebuje dobro hrano, ki je zelo draga.²

Tudi po končanem učiteljišču je zbolela, zato se je lahko zaposlila šele leto kasneje. Že na Vrhniki je bila v šolskem letu 1933/34 bolna kar pol leta. Ko je bila »po službeni dolžnosti« prestavljena, se je šolski upravitelj na seji učiteljskega sveta, 9. septembra 1938, njej in še dvema učiteljicama zahvalil za uspešno delo »za dobrobit mladine, naroda in domovino«, za njihovo požrtvovalnost in iskreno tovarištvo. Na novih službenih poteh jim je zaželel mnogo uspehov ter jim zaklical »srečno pot - in na svidenje!«³

V oddaljenem obmejnem kraju svojega drugega službovanja, Sv. Ani v Slovenskih goricah, pa Ana ni tako rekoč nič poučevala. Službo je nastopila 11. septembra, a zbolela na srcu in bila na bolniškem dopustu od 21.

septembra.⁴ V šolskem letu 1939/40 je sicer pričela s poukom, a spet zbolela in bila na lastno prošnjo upokojena z odlokom ministrstva prosvete 4. januarja 1940⁵. Šola pri Sv. Ani je bila sicer osemrazredna s tremi vzporednicami. V razpravi o šolstvu v tem kraju avtor piše, da so se učitelji zelo menjavali in pogosto odhajali na bolniški dopust. Krajanji so bili učiteljstvu nenaklonjeni in so v šoli, ki so jo morali vzdrževati, videli nepotrebni strošek.⁶

Že v prvem letu svojega službovanja 1926. leta je v mladinskem listu Zvonček objavila kratek dramski »prizor za narodni praznik« Prisega. Objavljen je bil ob prazniku 1. decembra. Okoli slike kralja Aleksandra so bili v narodnih nošah zbrani: Srb in Srbkinja, Hrvat in Hrvatica in Slovenec in Slovenka, ki so mu prisegli.

Ob smrti kralja Aleksandra je v Zvončku 1934. leta objavila pesem Pred kraljevo sliko.

Leta 1937 pa je v Zvončku izšla njena pesem, Umr! je, a še živi ..., posvečena kralju Aleksandru.

V mladinskem listu Naš rod pa je prav tako za praznik 1. december leta 1936 pripravila dialog Otrokova vprašanja. Otrok in mati se pogovarjata o svobodi, ki jo je izbojeval Rusom Peter Veliki. Ta dialog so 1. decembra 1938 predvajali na šolskem radiu.

Ob prazniku Vidovdan leta 1929 je objavila pesem v Glasniku Podmladka Rdečega križa, ki je izhajal v slovenščini, srbsčini in hrvaščini. Pesem je imela tri dele: Preteklost – smrt, Sedanjost – ljubezen in Bodočnost – življenje.

V reviji Sokolska volja je leta 1939 objavila pesem v treh kiticah Potrebno nam je ... Spomnila se je smrti kralja Aleksandra in poudarila, da nam je potrebna predvsem sloga in bratstvo. V letu 1939/40 je objavila pesem tudi v reviji Dobro dete, ki je bil mladinski list Podmladka Crvenog krsta in je izhajal v Beogradu.

Ob smrti svojega očeta je v dnevniku Jutro leta 1940 objavila pesem Čuj, očka naš!

Na Vrhniki je učila sprva prvi, nato drugi in tretji razred. Na vrhniški šoli je pripravljala proslave ob državnih praznikih. Ob Vidovdanu leta 1930 so učenci pod njenim vodstvom izvedli deklamacijo Kosovo polje. Leta 1933 je ob Vidovdanu sestavila telovadni nastop.

V šolskem letu 1935/36 je bila na šoli tajnica Podmladka Rdečega križa, v 3. in 4. razredu višje narodne šole je po eno uro na teden učila telovadbo. Za proslavo 1. decembra je pripravila igro Jugosloveni smo.

Na seji učiteljskega sveta se ji je za njeno delo zahvalil šolski upravitelj Franc Pavletič. Na seji je pripomnila učiteljica Marija Pleško, da bi bil že skrajni čas, da se javno pohvali požrtvovalnost učiteljice Rape, ki jo dokazuje že vsa leta s svojim delom ob

proslavah državnih praznikov. Upravitelj je nato odgovoril, da bi morali poslani članek v dnevnem časopisu plačati. Pleškova je nato odvrnila: *»Pa žrtvujmo enkrat tudi nekaj denarja, da se končno prizna javno tudi naše delo zunaj. Če morejo drugi, bomo tudi mi!«*⁷

Z delom pri proslavah je nadaljevala tudi naslednja leta. Leta 1937 je ob prazniku Sv. Save in Strossmayerjevem dnevu vodila deklamacije. Istega leta je poskrbela za *»simboličen prizor«* na komemoraciji za pokojnim kraljem Aleksandrom ter sestavila govor za učenko, ki ga je imela na proslavi ob odhodu vrhniškega dekana Janeza Ketteja. Tudi naslednje leto 1938 je sestavila govor učenci 2. razreda višje narodne šole ob odhodu vrhniške učiteljice Pavle Buh v pokoj. Od nje so se poslovili 22. junija 1938.

Delovala je v društvu Sokol na Vrhniki. Na odru v dvorani, ki so jo odprli 25. marca 1935, so za otroke potekale predstave: Peterčkove poslednje sanje, V kraljestvu palčkov, Sneguljčica in sedem škratov. Pomagala je pripravljati te predstave, poleg tega pa je tudi pripravljala deklamacije za državne praznike. Leta 1937 je bila v odboru društva, in sicer *»prosvetarka«*. Na občnem zboru društva je 27. januarja 1938 prebrala poročilo o svojem delu. Zahvalila se je takratnemu starosti Stanku Hočevanju za podporo pri prosvetnem udejstvanju.⁸

Na seji učiteljskega sveta, 27. aprila 1937, je predlagala, da za majske izlete šola organizira ogled aerodroma in letal. Tudi ministristvo je šolam priporočalo, da se učenci seznanijo z letalstvom. Njen brat dr. Stanko Rape, ki je vodil ljubljansko letališče, ji je sporočil, da imajo večje skupine učencev pri ogledu razne ugodnosti. Ogledajo si letališče, po en učenec iz vsakega razreda poleti z letalom brezplačno, drugi pa morajo zanj plačati po 10 din. Za polete morajo imeti do-

voljenje staršev. Revni učenci dobe na aerodromu brezplačno kruh in mleko. Spremlja-joče učiteljstvo plača za enkratno polet 20 din. Na seji so njen predlog sprejeli.⁹

Njeni prispevki ob smrtih kolegic z Vrhni-ke kažejo, da je bila izredno občutljiv in ču-stven človek. Ob smrti Jelice Vuk – Sadarje-ve, ki je bila učiteljica in koncertna pevka, je zapisala: »Še v šolskih klopeh sem bila, ko si ti stala pred menoj, polna svetega ognja, go-voreč nam mladim, o čudovitosti tonov, kako nastajajo in kako se naposled združijo v div-no pesem. Zapela si nam. In jaz sem z razpr-timi očmi strmela vate, čuteč veličino umetni-ka pred seboj ... Pa sem te naposled našla, ko sem prispela na Vrhniko, na svoj prvi službe-ni kraj - kot svojo tovarišico! Prva si bila, ki si mi pomagala ob uvajanju v naš težki poklic. Zato sem ti bila vedno hvaležna.«¹⁰

Tudi v reviji Žena in dom je objavila pesem Ni smrti! V spomin + Jelici Vuk – Sadarjevi, v kateri je zapisala: »Ne, ni odšla. Kot misel še živi, njen spev kot up srce bodri.«¹¹

Ob smrti Marije Marinko leta 1934 je zapi-sala: »V Tvoji duši je svetilo žarko sonce, v Tvojem srcu je prebivala toplota, ki si jo de-lila na nevsiljiv, skoro plah način med nas vse s prijazno besedo, dobrim pogledom, iskreno tolažbo. K Tebi je lahko prišel vsak v prepričanju, da bo našel razumevanje in dober nasvet.«¹²

Ko je leta 1939 umrla vrhniška učiteljica An-tonija Završnik, je bila Ana Rape že v službi pri Sv. Ani, a je kljub temu napisala ob njeni smrti članek. Začela ga je tako: »Odrgal se je list z drevesa življenja. Živ list, ki je še poln bil sokov premnogih, ki hrano je dajal mlado-stnim željam in pravljice otroški duši ...«

Posebej se ji je vtisnil v spomin stavek, ki ji ga je izrekla ob odhodu z Vrhnike: »Vse dobro se povrača kot se vse zlo maščuje samo od sebe!«¹³

Ana Rape je umrla 24. junija 1986. Pokopa-na je na ljubljanskem pokopališču.

Špela Kranjc, rojena Mejač, se spominja, da je Ana Rape stanovala na Stari cesti 5, sedaj Čuži 12. Hišo je leta 1934 kupil njen stano-valec in trgovec Matko Kranjc, ki je tam ži-vel z ženo Mihaelo in sinom Milanom. Rape se je zlasti lepo razumela z njegovo ženo. Obiskovala jo je tudi, ko so se preselili v Lju-bljano. Šolarje je večkrat vodila na letališče v Ljubljani, kjer je služboval njen brat, do-mačega sina Milana celo večkrat.

Opombe:

- 1 Arhiv Republike Slovenije (v nadaljevanju AS), AS-231, personalne pole učiteljstva, škatla 73.
- 2 Dejanja govore! V Ljubljani, 1913, str. 30.
- 3 Zgodovinski arhiv (v nadaljevanju ZAL), VRH-48, Zapisniki sej učiteljskega sveta 1937–1950, škatla 2.
- 4 Arhiv republike Slovenije, AS-231, personalne mape učiteljstva, škatla 73.
- 5 Osnovna šola Sveta Ana v Slovenskih goricah. Šol-ska kronika za šolsko leto 1938/39 in 1939/40.
- 6 Boris Mlakar: Nastanek, zgodovina in razvoj šol-stva pri Sveti Ani in v Lokavcu. Sveta Ana skozi čas. Maribor, 2009, str. 314.
- 7 ZAL, VRH-48, OŠ Janeza Mraka Vrhnika, škatla 1.
- 8 Milena Živec: Sokolsko gibanje na Vrhniki. Vrhniški razgledi 10, 2009, str. 145, 147.
- 9 ZAL, VRH-48, OŠ Janeza Mraka Vrhnika, Zapi-sniki sej učiteljskega sveta od 1. 9. 1935 do 10. 10. 1937, škatla 1.
- 10 + Jelici Vuk – Sadarjevi na zadnji poti. Učiteljski tovariš (v nadaljevanju UT), 1930/31, (11. 6.), št. 44, str. 2.
- 11 Žena in dom 1931, str. 293.
- 12 + Mariji Marinkotovi v spomin. UT 1934/35, (3. 1.), št. 22, str. 2.
- 13 + Tonki Završnik na pot molčanja. UT 1939/40, (2. 11.), št. 13, str. 2. Podpis: N-a.

VRHNIŠKI ŽIVINOZDRAVNIK DR. IVO OGORELEC

Dr. Ivo Ogorelec je bil štajerski rojak in se je skupaj z družino priselil na Vrhniko takoj po vojni proti koncu leta 1945. Pri nas je delal vse do upokojitve leta 1966. V tem razmeroma kratkem obdobju si je med živinorejci pridobil nesporen ugled odličnega živinozdravnika, med kolegi tudi širše v Sloveniji pa sloves prijaznega in zanesljivega človeka s temeljitim poznavanjem stroke. Skušali bomo opisati njegovo življenjsko in strokovno pot. Pri tem se bomo oprli na nekatere pisane vire pa tudi na pričevanja ljudi, ki so mu bili blizu in so ga dobro poznali. Med temi naj posebej omenimo njegovega sina Smiljana Ogorelca in prof. dr. Janeza Verbiča, ki se jima za njun prispevek k pričujočemu pisanju na tem mestu lepo zahvaljujemo. Nekaj malega bomo seveda dodali tudi iz svojega.

Ivo Ogorelec se je rodil 2. novembra 1903 v Cirkulanah v Halozah, sredi lapornatega sončnega gričevja, ki je kot nalašč za vinograde, manj za poljedelstvo. Po končani osnovni šoli je hodil v gimnazijo v Mariboru in na Ptuj. Leta 1922 se je vpisal na Visoko veterinarsko šolo v Zagrebu, kjer je diplomiral spomladi 1927. Še isto leto je doktoriral na isti šoli, ki se je leta 1924 preimenovala v Veterinarsko fakulteto in prešla v sestav

zagrebške univerze. Dr. Ogorelec je vojaški rok odslužil takoj po diplomi v Zagrebu, Ljubljani in v Karlovcu. Ker je bil vojaški štipendist, je nato kot aktivni veterinarski poročnik nastopil službo v Beogradu.¹

V mlajših letih sta torej življenje Iva Ogorelca v veliki meri krojili dve pomembni ustanovi, in sicer Veterinarska fakulteta v Zagrebu in pa vojska Kraljevine SHS, kasneje Kraljevine Jugoslavije. Prva mu je dala temeljno strokovno izobrazbo in mu omogočila tudi podiplomski študij, vojska pa ga je vzdrževala med študijem, mu potem zagotovila kruh in dala možnost za napredovanje. Dr. Ivo Ogorelec je te možnosti in priložnosti temeljito izkoristil. Šolanje je dokončal z doktoratom znanosti, kar je tudi danes še vedno domena najboljših študentov, v vojski pa je dosegel najvišji položaj med vsemi slovenskimi vojaškimi veterinarji. Zadnja leta pred vojno je bil namreč vodja remontnega odseka veterinarskega oddelka Ministrstva za vojsko in mornarico v Beogradu². Zdi se primerno, da kratko opišemo tako zagrebško fakulteto kakor tudi razmere v vojaški veterinarski službi v stari Jugoslaviji in tako pripravimo naši zgodbi ustrezno izhodišče in okvir.

Stara zgradba Veterinarske fakultete v Zagrebu na Savski cesti.

Boj za ustanovitev visoke živinozdravniške šole je bil na Hrvaškem zelo dolg in težaven – od leta 1806, ko je zbor dalmatinskih izobražencev zahteval od Napoleona, da postavi takšno šolo v Zadru, pa do 31. avgusta 1919, ko je regent Aleksander podpisal uredbo o ustanovitvi Visoke veterinarske šole v Zagrebu. In ko bi Avstro-Ogrska preživela prvo svetovno vojno, kakor piše profesor Rapić, bogve kdaj bi Hrvatje dobili svojo šolo, čeravno je bila Hrvatska tedaj poglavitna preskrbovalka dvojne monarhije z živino in z živili živalskega porekla.

Visoko veterinarsko šolo so na Hrvaškem torej dobili, nadaljevala pa so se prizadevanja za vstop šole v sestav zagrebškega vseučilišča in s tem za boljši položaj pri državnih jasljih. Tako se je zadeva vlekla še tri leta do 7. decembra 1924, ko je bila šola s kraljevim ukazom vključena v Univerzo v Zagrebu kot Veterinarska fakulteta. Pri tem je s svojim

vplivom veliko pomagal slovenski veterinar in narodni poslanec Janko Rajar³. Veterinarska fakulteta v Zagrebu je kot prva in osrednja strokovna, znanstvena in pedagoška ustanova veliko prispevala k preurejanju, posodabljanju in ponekod tudi k postavljanju veterinarske službe v celotni stari pa tudi v novi Jugoslaviji. V veliki meri je prevzela poslanstvo znamenite dunajske šole, saj jo je postopoma dohajala v kakovosti, po drugi strani pa je sprejela večino tistih študentov, ki bi šli sicer na Dunaj. Tamkajšnja šola je namreč po vojni jugoslovanske študente odklanjala⁴.

Naj zapišemo še to, da je bila pred vojno naša služba zlasti v jugovzhodnih predelih bodoče Jugoslavije na zelo nizki ravni, vendar pa so bile med posameznimi območji glede tega tudi precejšnje razlike. Boljši je bil položaj v slovenskih deželah. Vsaj za Kranjsko lahko trdimo, da je bila v drugi polovici 19. stoletja tukajšnja živinozdravniška služba primerljiva s tistimi v razvitejših habsburških pokrajinah. Pri tem mislimo predvsem na podkovsko in živinozdravniško šolo, na urejeno zatiranje živinskih kužnih bolezni in na odmevno znanstveno raziskovalno delo, za kar gre zasluga v prvi vrsti odličnemu zdravniku in živinozdravniku, organizatorju ter strokovnemu piscu in ne nazadnje znanstveniku dr. Janezu Bleiweisu⁵.

Ob razpadu avstro-ogrske monarhije in nastanku Kraljevine SHS smo sicer dobili svojo univerzo v Ljubljani, a je obsegala le nekaj fakultet. Slovenci, ki so do takrat študirali veterinarsko medicino večinoma na Dunaju, so se preusmerili na novoustanovljeno fakulteto v Zagrebu. Ta je bila poslej dolga leta vodilna visoka šola za izobraževanje slovenskih veterinarjev in je to ostala tudi potem, ko so leta 1936 ustanovili drugo fakulteto v Beogradu in leta 1951 tretjo v Sarajevu. Prvi Slovenec je diplomiral v Zagrebu leta 1923, večja skupina osmih do konca

leta 1925, Ivo Ogorelec pa je bil petnajsti po vrsti. Naši podatki veljajo do leta 1995 in do tedaj je v Zagrebu končalo šolanje 380 Slovencev, kamor štejemo tudi diplomante drugih narodnosti, rojene v Sloveniji. Največ od teh, to je 241, jih je doštudiralo v razdobju med letoma 1946 in 1961. Leta 1956 je namreč začela z delom Veterinarska fakulteta v Ljubljani⁶.

Od samega začetka je mlada ustanova v Ljubljani uživala vso podporo Veterinarske fakultete v Zagrebu tako v besedah kot v dejanjih. Večina naših prvih učiteljev ozko strokovnih predmetov se je izšolala tam in večina jih je vsa leta obdržala trdno povezavo s svojo matično fakulteto. Naši spomini segajo v precej oddaljeno leto 1959 in lahko zapišemo, da so bili to z redkimi izjemami zagotovo zelo dobri strokovnjaki, profesorji in znanstveniki, ki so pravzaprav utemeljili sodobno veterinarsko medicino v Sloveniji. Spominjamo se odličnih gostujočih profesorjev iz Zagreba, ki so radi priskočili na pomoč s predavanji pa tudi z nasveti, s strokovnimi mnenji in ocenami. Dobri odnosi in stalni stiki trajajo še danes, čeravno se je morda razmerje sil, če lahko tako rečemo, na določenih področjih zlasti po osamosvojitvi vendarle nekoliko spremenilo.

Če preidemo sedaj na opis živinozdravniške službe v vojski stare Jugoslavije, naj najprej omenimo, da so se evropske armade po prvi svetovni vojni hitro motorizirale, jugoslovanska pa je ostala pri konjih, deloma zaradi starokopitnosti, deloma pa upravičeno zaradi slabih ali celo nikakršnih cest in zaradi pomanjkanja denarja. Motorna vozila so začeli v večjem številu kupovati šele zadnja leta pred izbruhom druge svetovne vojne.

Veterinarska medicina je bila zato v vojski nujno potrebna, pomembna stroka, ki pa je bila kljub temu slabo ovrednotena. Vojska je imela tisti čas na desettisoče konj raznih

pasem, ki so jih uporabljali v različne namene: za jahanje, tovorjenje in za vprego. Vsako leto so opravili tako imenovani remont, se pravi zamenjavo starih, odsluženih in bolnih živali z novo nakupljenimi mladimi v določenem razmerju. Obenem pa je bilo pod vojaškim nadzorom do petdeset odstotkov vseh konj pri zasebnih rejcih. Vojska je premogla tudi mule, mezge, pse in golobe pismonoše. Vse te živali so potrebovale stalno zdravstveno varstvo, kar je pomenilo zelo dosti dela za veterinarsko službo, ki je poleg tega skrbela tudi za neoporečnost živil živalskega porekla, predvsem mesa.

Med vojaško veterinarsko osebje so tedaj šteli veterinarski oficirji, veterinarski pomočniki kot vojaški uslužbenci, veterinarski bolničarji pa tudi podkovski mojstri in pomočniki. Oficirji so bili lahko le diplomirani veterinarji, ki pa jih je bilo stalno premalo. Vzrokov za takšno stanje je bilo več. Veterinarski oficirji so imeli sicer posebne ugodnosti, na primer kurjavo, slugo, tako imenovanega posilnega, in popolno oskrbo za dva konja v zasebni lasti. Vendar pa njihove plače niso bile visoke. Zaradi razmeroma dolgotrajnega študija so vstopali v aktivno službo precej starejši kot oficirji v drugih vrstah vojske in so zato tudi kasneje napredovali v višje čine. Napredovanje se je nepreklicno končalo pri stopnji polkovnika, medtem ko so se živinozdravniki v drugih evropskih armadah lahko povzpeli tudi do generalskih činov. Zraven tega je bila civilna veterinarska služba zelo privlačna, prostih delovnih mest je bilo namreč dosti, osebna svoboda in dohodki pa so bili mnogo večji. Prav lahko torej razumemo, da je bilo zanimanje za vojaško veterinarsko službo majhno in kljub stalnemu spodbujanju ministrstva za vojsko odziv ni bil zadovoljiv.

Leta 1922 ali 1923 so začeli študente veterinarske medicine štipendirati. Štipendisti so dobivali po 1.000 dinarjev na mesec, kar

je bila v tistih časih precejšnja vsota. Poleg tega so jim izplačevali še po 1.000 dinarjev letno posebej za obleko, šolnino, knjige in za druge stroške. Precejšnje pa so bile tudi obveznosti štipendistov. Če študent ni opravil študijskih nalog v predpisanem roku, je izgubil pravico do štipendije. Odslužiti je moral tudi navadni vojaški rok, se pravi osemnajst mesecev, namesto devetmesečnega, ki je bil predpisan za obveznike z dokončano fakulteto. Vojaški veterinarski štipendisti so prav tako kot študentje brez štipendij po končanem študiju vstopali v redno službo s činom poročnika, kar smo že omenili, vendar so bili dolžni odslužiti v vojski dvojno dobo študija. To je pomenilo približno devet let, če je študent dobival štipendijo ves čas študija.

Tudi ta ukrep ni pomagal, da bi v vojsko pritegnili več diplomiranih veterinarjev in ta mesta po vojaškem razporedu niso bila nikoli povsem zasedena. Tako so začeli ponovno šolati veterinarske pomočnike in s tem nadaljevati uveljavljeno navado stare avstrijske pa tudi bivše srbske vojske. Vojaško šolo za veterinarske pomočnike so odprli v Beogradu leta 1923 in bila je nekako na ravni srednje strokovne šole. Diplomanti so sicer imeli nekaj več splošne in teoretične strokovne izobrazbe, manjkalo pa jim je znanje onihologije, to je vede o boleznih in zdravljenju kopit, če jih primerjamo z že omenjenimi avstrijskimi kuršmidi, po katerih naj bi se ti tudi zgledovali. Da se izognemo nesporazumom in zamenjavam, naj še pristavimo, da so bili v jugoslovanski vojski podkovski mojstri in pomočniki posebna skupina rednih uslužbencev, da so imeli stopnjo podoficirjev in zelo solidno znanje.

Veterinarski oficirji so bili glede na službena mesta razporejeni nekako takole: Veterinarskemu oddelku Ministrstva za vojsko in mornarico je vedno načeloval polkovnik. Oficirji s tem činom so bili tudi vodje odse-

kov tega oddelka in veterinarski referenti pri večjih strateških operativnih enotah. Podobno so bili razporejeni tudi podpolkovniki. Majorji so bili upravniki bolnišnic v omenjenih večjih enotah pa tudi referenti pri teh enotah. Kapitani obeh razredov so vodili divizijske bolnišnice ali pa so bili referenti pri poveljstvih divizij. Veterinarski poročniki so zasedali mesta pri pehotnih, konjeniških in topničarskih polkih. V manjših enotah so pogosto nadomeščali oficirje veterinarji, ki so služili vojaški rok in so opravili trimesečni vojaški tečaj².

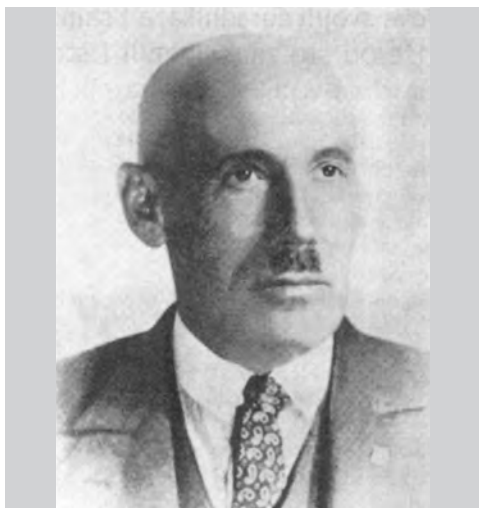
Mladi Ivo Ogorelec je bil deležen temeljite vzgoje, za katero je poskrbela njegova mačeha, nekdanja guvernanta. Ta se je namreč po smrti prave matere, hčere grajskega oskrbnika, zavzela za devet otrok iz prvega zakona nadučitelja Antona Ogorelca. Vsi so poleg obvezne nemščine obvladali tudi francoščino. Pod budnim očesom svojega očeta je Ivo maturiral že pri sedemnajstih, čeprav se je komaj šestnajst let star pridružil borcem generala Maistra kot telefonist.

Tudi na fakulteti v Zagrebu je moral biti zelo priden, da je sproti izpolnjeval študijske pogoje za štipendiranje. Štiri leta in pol, ki jih je potreboval do diplome, je zagotovo kratka doba, da obvladaš tako obsežno področje, kot je veterinarska medicina. Zraven rednega študija je ves čas opravljal dosti zahtevno delo demonstratorja, se pravi pomočnika na vajah pri predmetu histologija z embriologijo, ki ga je vodil prof. dr. Fran I. Zavrnik, po rodu Štajerec iz Slovenskih goric. Ta je bil očitno naklonjen za raziskovanje vnetemu mladeniču, zato je prevzel tudi mentorstvo pri njegovem doktorskem študiju.

Kljub številnim dolžnostim pa je nadobudni študent vedno našel čas za družabno življenje. Kot napreden narodnjak je telovadil pri Sokolu, bil je tudi zelo delaven predsednik akademskega društva Triglav. Cenil je vese-

lo študentovsko družino in je s kolegi hodil iz Zagreba na Bizeljsko prepevat podoknice svoji izvoljenki. Oče gospodične Celestine temu menda ni preveč nasprotoval, vendar je mlademu vasovalcu jasno in odločno rekel: "Takole bo, ti meni diplomu, jaz tebi hčerko", in tako je tudi bilo.

Ivo Ogorelec je kmalu po diplomi leta 1927 začel s služenjem vojaškega roka in v decembru istega leta kot vojak zagovarjal doktorsko disertacijo, o čemer smo že kratko poročali. Kopijo njegove doktorske naloge so nam prijazno poslali iz knjižnice Veterinarske fakultete v Zagrebu, zato lahko temu delu namenimo nekaj prostora, vendar pa najprej kratek zapis o mentorju.

Prof. dr. Fran I. Zavrnik.

Prof. dr. Fran I. Zavrnik (1888–1963), doma iz Zgornje Voličine, je bil študent Visoke veterinarske šole na Dunaju in je diplomiral leta 1913 in promoviral leta 1914. Januarja 1921 so ga imenovali za rednega profesorja za histologijo in embriologijo in že jeseni tudi za rektorja Visoke veterinarske šole v Zagrebu. Naloge dekana Veterinarske fakultete v Zagrebu je opravljal v letih od 1931

do 1934. Bil je mednarodno priznan znanstvenik z odmevnimi objavami doma in v tujini. Profesorja Zavrnik smo poznali kot odličnega predavatelja in starosto učiteljskega zbora na novoustanovljeni Veterinarski fakulteti v Ljubljani. Do študentov je bil zahteven in po vojaško natančen. Spominjam se, da sem prišel k njemu na izpit kar dobro pripravljen. Še preden pa mi je uspelo spregovoriti eno samo besedo, je bilo izpita že konec. Ni mi sicer vpisal negativne ocene, ampak me je odložil za en mesec, ker se nisem pravilno usedel k mikroskopu; motil ga je zlasti položaj rok in moje, zaradi nepazljivosti zaprto desno oko. Lahko si mislimo, da je bil profesor prav tako strog dobrih trideset let poprej, ko je pri njem študiral in delal Ivo Ogorelec.

Naslov doktorske naloge dr. Iva Ogorelca se glasi Priloži pitanju broja trombocita kot naših domačih živalinj,* se pravi Prispevek k vprašanju števila trombocitov pri naših domačih živalih. V uvodu v svoje delo je avtor poudaril, da je vprašanje trombocitov ali krvnih ploščic v krvi domačih živali slabo raziskano, da se izsledki raznih raziskovalcev med seboj ne skladajo in da gre naštetu pripisati naravi samih celic, ki jih je težko ohraniti in obdelati v laboratoriju, pa tudi nekaterim postopkom pri raziskavah, ki se glede na rezultate precej razlikujejo. Na pobudo profesorja Zavrnik se je kandidat odločil na živalskih celicah preskusiti novo metodo, do tedaj poznano in uspešno zgolj pri študiju človeške krvi. Lotil se je dela in kot prvi v naši stroki, kakor je zapisal v sklepih svoje doktorske disertacije, ugotovil kar nekaj lastnosti oziroma posebnosti živalskih trombocitov, ki jih lahko označimo kot novum, kar je pravzaprav namen vsakega doktorata znanosti. Pojasnimo naj zgolj še to, da so trombociti tiste celice, ki so ključne

*Doktorska disertacija z izvirnim naslovom je izšla v tisku leta 1929 pri Biologicke spisy Brno, Vysoke školy zverolekarske, Brno.

Doktorska diploma Iva Ogorelca.

pri strjevanju krvi, sicer pa se v tem kratkem pregledu disertacije ne bomo spuščali v podrobne razlage in ocene.

Lahko pa seveda poskusimo presoditi delo drugače, bolj na splošno. Obseg doktorske razprave res ni velik, je pa besedilo zelo strnjeno, zgoščeno, brez leporečne navlake in nepotrebne ponavljanja. Kot posebnost moramo tudi omeniti, da je dr. Ivo Ogorelec zajel v raziskavo kar 180 živali različnih vrst, od konj in prašičev do mačk in kokoši. To je velika številka, zlasti če vemo, da je pri vsaki živali v poskusu upošteval po 7 podatkov, rezultatov in izračunov. Iz besedila se takoj vidi, da je doktorand odlično obvladal laboratorijsko tehniko, na primer postopke pri obdelavi krvnih celic in pri pripravi mikroskopskih preparatov, se pravi metode, pri katerih nekaj velja natančnost. Za takšno delo ni dovolj zgolj znanje, pač pa potrebuješ tudi dosti vaje in nekaj prirojene

spretnosti. Kandidat je bil torej za svojo nalogo dobro pripravljen, tudi zato jo je lahko opravil dobro in hitro. Glede na že omenjen obseg dela in glede na to, da je tisti čas vendarle služil tudi vojaški rok, bi nemara lahko domnevali, da so bili nekateri rezultati njegove raziskave že nared, še preden mu je uradno začel teči podiplomski študij. Saj je imel kot dolgoletni pomočnik profesorja Zavrznika najbrž že prej neomejen dostop v laboratorije in do potrebne literature⁷.

Ob koncu razpravljanja o tem predmetu bomo zapisali nekaj misli zaslužnega profesorja dr. Srdana Bavdka, ki je bil neposredni naslednik profesorja Zavrznika na Inštitutu za anatomijo, histologijo in embriologijo ljubljanske veterinarske fakultete:

»Profesor Zavrnik je na veterinarski fakulteti v Zagrebu postavil temelj za raziskovalno delo na področju hematologije, iz katerega je nastala pomembna podiplomska šola. Na intenzivnost raziskovanja kaže preko 20 uspešno zaključenih doktorskih disertacij. Pravzaprav je bil Ivo Ogorelec njegov drugi doktorand in prvi, ki se je lotil raziskovanja krvnih celic, med drugim še posebej trombocitov. Vpeljal je sodobno raziskovalno metodiko, ki so jo izpopolnili naslednji raziskovalci pod Zavrnikovim mentorstvom, predvsem France Veble in Maks Rojko. Rezultati njihovega raziskovanja so našli svoje mesto v tedanji mednarodni literaturi. Iz povedanega lahko povzamemo, da je bil Ogorelec med začetniki našega modernega raziskovanja na področju veterinarske hematologije. Cela vrsta Zavrnikovih doktorandov je napravila sijajno znanstveno kariero, npr. prof. dr. Vaso Butozan, ki je postal prvi predsednik Akademije znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine, in prof. dr. Teodor Varičak, ki je nadaljeval Zavrnikovo delo na zagrebški fakulteti in je kasneje postal rektor Vseučilišča v Zagrebu in tajnik Razreda za naravoslovne znanosti pri Jugoslovanski akademiji znano-

sti in umetnosti. Kar zadeva Slovence, ki so opravili doktorat veterinarskih znanosti pri profesorju Zavrniku, pa lahko zapišemo, da so se uveljavili kot izjemni živinozdravniki v praksi. Poleg I. Ogorelca velja omeniti vsaj še F. Vebleta, F. Moserja, S. Malenška in J. Šerba.« Profesorju Bavdku se za njegove pripombe lepo zahvaljujemo.

Veterinarski poročnik dr. Ivo Ogorelec.

Prvo službo je veterinarski poročnik dr. Ivo Ogorelec nastopil v Donavski živinski bolnišnici v Beogradu, potem ko je odslužil vojaški rok. Že po treh mesecih so ga premestili in 16. avgusta 1928 je postal veterinar I. konjeniškega polka kraljeve garde, prav tako v Beogradu. V novembru istega leta se je tudi poročil s Celestino Frece, svojo izbranko z Bizeljskega. V Beogradu sta mlada zakonca ostala eno leto. Še prej, se pravi zadnje dni vojaškega roka v Zagrebu, pa je dr. Ogorelec doživel hudo nezgodo. Delal je namreč embriotomijo pri kobili, kar pomeni, da je razrezal že dlje časa mrtvi plod v maternici in ga po kosih izvlekel iz kobile. Pri tem se je urezal v desno roko, se okužil in okužba se je razvila v hud prisad. Zdravniki v bolnišnici so odločili, da je treba roko odrezati.

Dr. Ogorelec tega ni dovolil in je s tem tvegal nevaren zaplet, celo smrt, kajti iz bolnišnice so ga enostavno odpustili. Doma je mladi živinozdravnik razkužil svoje lastno kirurško orodje in sam drugega za drugim prerezal sedem ognjokov, si tako rešil roko in najbrž tudi življenje. Prizadeta roka pa mu je kasneje ves čas povzročala težave.

Po Beogradu je sledila običajna pot aktivnega častnika iz mesta v mesto. Najprej je odšel za slabi dve leti v Smederevsko Palanko, kjer je spet opravljal delo polkovnega veterinarja. Tu se mu je leta 1930 rodila hčerka Milena. Za eno leto je odšel v Niš, od tam so ga premestili v Varaždin. Mlada družina, ki se je medtem leta 1932 povečala za sina Smiljana, se je ustalila kar za pet let. V Varaždinu je tudi napredoval v čin veterinarskega kapetana. Maja meseca 1937 je odšel v Čuprijo in poleg vsakdanjega dela živinozdravnika predaval hipologijo ali nauk o konjih v topničarski podoficirski šoli.

Veterinarski major dr. Ivo Ogorelec z družino v Beogradu leta 1940.

Za dobro leto se je nato preselil celo v Ljubljano in prevzel službo v štabu Dravske divizije. Od leta 1939 pa do začetka vojne je v Beogradu zasedal visok položaj v Ministrstvu za vojsko in mornarico, o čemer smo že pisali, in obenem predaval hipologijo na Vojaški veterinarski šoli⁸.

Nemci so ga po napadu na Jugoslavijo zajeli v bližini Sarajeva in ga poslali v taborišče v Nemčijo. Od tam so ga prav kmalu odpustili in kot ujetnik na dopustu se je že v avgustu vrnil v Srbijo. Tu so se namreč širile živinske kužne bolezni, še posebej tudi za ljudi nevarni antraks ali vranični prisad. Po zvezah je prišel v Čuprijo, ki je bila v bolgarskem zasedbenem območju, in dr. Ivo Ogorelec ni več veljal za ujetnika. Tri leta je delal tukaj kot okrajni veterinar, vzdrževal s sorodniki razširjeno sedemčlansko družino in dosti pomagal kmetom pri nemških zablembah. Četniki so ga vabili v svoje vrste. Temu sprva ni bil nenaklonjen, saj so ti veljali za

Dr. Ivo Ogorelec med vojno v Srbiji.

Dr. Ivo Ogorelec kot partizanski major ob prihodu na Vrhniko.

legitimne naslednike kraljeve vojske, h kateri se je štel tudi sam. Pred tem korakom ga je resno posvaril železničar, partizanski aktivist. Priskrbel mu je železničarsko uniformo in ga preoblečenega vzel s seboj na vlak, poln četnikov. Vlak se je čez čas ustavil na postaji in dr. Ogorelec je na lastne oči videl, kako se četniki rokujejo z Nemci in kako jih ti oborožujejo. Kot zaveden rodoljub se je seveda sodelovanju s četniki odrekel, pripoveduje Smiljan Ogorelec. Takoj po sporazumu Tito-Šubašić je v jeseni 1944 odšel v partizane v še zasedeni Sandžak. Razporedili so ga v 11. vzhodnosrbsko udarno brigado in po osvoboditvi Novega Sada postavili za vodjo veterinarskega oddelka Vojvodinske vojne oblasti. Kasneje je kratek čas delal tudi na Ministrstvu za narodno obrambo v Beogradu. Ko so ga konec novembra 1945 odpustili iz vojske, je prišel na Vrhniko in se tu zaposlil v decembru istega leta⁸.

Doktorju Ogorelcu in njegovi družini so takoj dodelili stanovanje v nekdanji Mulleyevi hiši nasproti cerkve sv. Lenarta, kjer je imel v prvem obdobju tudi svoje delovno mesto. Ker je želel veterinarski službi napredek, za

svoje delo pa primeren prostor, je prav kmalu, še v štiridesetih letih začel graditi novo poslopje za bodočo veterinarsko postajo, in sicer kar na Mulleyevem dvorišču. Dela ni dokončal, ker so oblasti ugotovile, da takšna dejavnost ne sodi v strogo središče kraja in so zato gradnjo ustavile na veliko razočarane predvsem vrhniških in okoliških kmetov. Ti so namreč pri zidavi pomagali s prostovoljnimi delom in zastoj prispevali les. Kasneje je dr. Ogorelcu uspelo pridobiti prostore v gospodarskem poslojpu stare pošte, tedanje Lavrenčičeve hiše na Cankarjevem trgu ob Ljubljani.

Na Vrhniki je dr. Ivo Ogorelec nastopil službo kot ekspanirani veterinar OLO Ljubljana okolica, leta 1955 pa se je zaposlil pri ObLO Vrhnika kot občinski veterinar na oddelku za gospodarstvo⁹. Kasneje je opravljal naloge upravnika Veterinarskega doma na Vrhniki in honorarnega veterinarskega inšpektorja na občini¹⁰.

Prav kmalu se je vključil tudi v delo Društva veterinarjev Slovenije, kjer je bil najprej dve leti predsednik ljubljanske sekcije; nato je za tri leta prevzel predsedovanje celotnemu društvu, dve leti pa je bil tudi predsednik nadzornega odbora društva⁸. Kot vpliven predstavnik stroke si je vseskozi prizadeval tudi za preureditev in posodobitev veterinarske službe in za ustanovitev veterinarskih postaj po vsej Sloveniji. Postaja na Vrhniki je bila po njegovi zaslugi ena prvih in poimenoval jo je Veterinarski dom. Nazadnje, tudi še po upokojitvi, je bil direktor Biroja skrupnosti veterinarskih zavodov Slovenije¹.

Lahko torej zapišemo, da je Vrhnika z dr. Ogorelcem pridobila zrelega, prekaljenega človeka in izkušenega živinozdravnika, ki se je bil sposoben in voljan spoprijeti s težkimi povojnimi razmerami in povzdigniti veterinarsko stroko v občini pa tudi v slovenskem merilu na višjo raven.

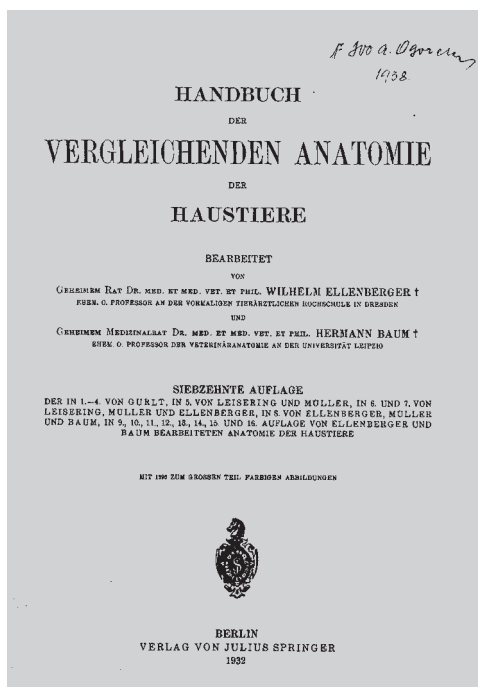
Pri oblikovanju tega sestavka smo imeli kot vzorec na voljo njegova skrbno napisana veterinarska mesečna poročila za leti 1956 in 1957, zato lahko omenimo nekaj najpogostnejših in najbolj vsakdanjih boleznih domačih živali na območju občine Vrhnika, s katerimi je imel opraviti dr. Ogorelec. Pri konjih so bile to kužna malokrvnost, barjanska norost ter kolike in bolezni kopit; pri prašičih predvsem rdečica; pri govedu pa metiljavost, prebavne motnje in težki porodi. Sodeloval je s Centralno veterinarsko bolnico in z Veterinarskim znanstvenim zavodom v Ljubljani, največ z dr. Marijanom Pavšičem, kasnejšim profesorjem na naši fakulteti in utemeljiteljem umetnega osemenjevanja v Sloveniji. Najbrž je tudi zaradi tega sodelovanja dr. Ogorelec zelo hitro uvedel umetno osemenjevanje krav na svojem območju. Naj pristavimo, da v poročilu za leto 1956 hvali novega osemenjevalca in njegovo delo, naslednje leto pa kratko poroča, da je isti delavec zapustil službo v aprilu mesecu in odšel v Nemčijo¹¹.

Dr. Ivo Ogorelec je bil priznani dober konjski zdravnik, nič slabši pa ni bil pri zdravljenju in preprečevanju bolezni goveda. Veljal je tudi za odličnega porodničarja in se je zavzemal za porod po naravni poti. Pri tem se je zanašal na svoje poglobljeno znanje in izkušnje, pa tudi na svojo nenavadno moč. Brez večjih težav je na primer z eno roko obrnil in naravnal tele v maternici, in če je bilo treba, tudi kar sam prestavil porodnico. Zavzeto je delal kot inšpektor v klavnici in v tistih, za kmete še posebej hudih časih skrbel, da so dobili za svojo živino tudi pošteno plačilo. Pri pregledu mesa zaklane goveje živine je videl, koliko dragocenih jeter je treba zavreči zaradi metiljavosti, zajedavske bolezni, ki je še posebej pogostna na barjanskih tleh. Da bi zmanjšal škodo, se je dogovoril za redne parazitološke preiskave, ki so jih opravili na ljubljanskem Zavodu, večkrat je pripravil poučna predavanja in z veliko vztraj-

nostjo izposloval pri oblasteh, da so kmetje dobili zdravilo za to bolezen zastonj.

V zvezi z rdečico pri prašičih naj zapišem naslednjo zgodbo. V povojnem času je moja mati več let zapored redila prašiča, ki smo ga na zimo zaklali in si tako obogatili precej enolično prehrano. Nekoč je prašič zbolel, ležal je in ni več jedel. Oče je bil zaskrbljen in je poklical živinozdravnika dr. Ogorelca. Ta je pregledal bolnega pujsa in ugotovil, da ima rdečico. Dal mu je injekcijo in pomiril očeta, rekoč, da si bo žival najbrž kmalu opomogla. Prašiček je res ozdravel. Takrat sem prvič videl dr. Ogorelca in mimogrede dobil prvi pouk iz živinozdravstva. Ves dogodek se mi je zdel kar se da zanimiv in imeniten. Kasneje, ko sem sam zdravil rdečico, sem se večkrat spomnil nanj, na umirjen in preudaren nastop starejšega kolega.

Dobrih deset let kasneje, ko sem bil že študent veterinarske medicine v Ljubljani, pa sem spoznal dr. Ogorelca še po drugi plati. Pripravljal sem se namreč za izpit iz anatomije in razen lastnih pomanjkljivih zapiskov s predavanj nisem imel nobenega učnega pripomočka, ne knjige, ne atlasa, ne skript. Tovrstna strokovna literatura je bila v tistem času pri nas na žalost zelo redka dobrina. Bil sem v stiski in po pomoč sem se zatekel k dr. Ogorelcu. Ne da bi trenil z očesom, mi je takoj obljubil Ellenbergerjev učbenik, ki je takrat veljal za sveto pismo primerjalne anatomije. Zajetno in popolnoma brezhibno knjigo mi je posodil takoj zgolj z opozorilom, naj pazim nanjo. Izpit sem dobro opravil in hvaležno vrnil knjigo takšno, kakršno sem si bil izposodil. Ogorelčeva gesta, da je brez nadaljnega zaupal znamenito delo mlademu človeku, za katerega ni vedel, če zna ravnati s knjigami, ne potrebuje posebne razlage. Dodam naj zgolj to, da sem isto knjigo kasneje odkupil iz živinozdravnikove zapuščine in da še vedno stoji na častnem mestu v moji strokovni knjižnici.

Naslovna stran učbenika primerjalne anatomije avtorjev W. Ellenbergerja in H. Bauma.

Med zanimivejše, da ne rečemo pomembnejše dogodke v življenju dr. Ogorelca sodi prav gotovo srečanje z nekdanjim mentorjem prof. dr. Franom I. Zavrnikom v zgodnjih petdesetih letih prejšnjega stoletja, o katerem nam je poročal njegov sin Smiljan Ogorelec. Profesor Zavrnik, eden najvplivnejših pobudnikov za ustanovitev slovenske veterinarske fakultete, se je namreč tisti čas oglasil pri svojem nekdanjem študentu na Vrhniki in mu ponudil sila časten položaj enega izmed matičarjev prej omenjene šole v Ljubljani.

Da bi nam bile stvari jasnejše, moramo poseči nazaj in zapisati, da so se prvi predlogi v zvezi s slovensko šolo pojavili pri Veterinarskem svetu SNOS že med vojno. Udejanjati so se začeli šele leta 1953, ko je vlada tedanje LR Slovenije odločila, da se pri Fakulteti za agronomijo in gozdarstvo

Univerze v Ljubljani ustanovi še veterinarski oddelek. Predavanja na novi Fakulteti AGV so se začela v šolskem letu 1955/56⁴. V obdobju priprav na novo šolo sta se v nekaterih, zlasti strokovnih krogih oblikovala dva tabora, in sicer podporniki in nasprotniki ustanovitve slovenske veterinarske fakultete. Prvi so se sklicevali na narodne interese, namreč da Slovenci potrebujemo lastno vrhunsko pedagoško, znanstveno in strokovno ustanovo, kar se je vsaj dolgoročno bržčas izkazalo za pravilno. Druga skupina, torej nasprotniki nove šole, pa so gledali na stvar z drugačnega zornega kota, bolj praktično in so imeli po svoje tudi prav: Nova fakulteta v Ljubljani da je vsekakor velik zalogaj, finančni in strokovni. Raje razpišimo vsako leto ustrezno število štipendij za naše študente, ki naj se šolajo kot doslej v Zagrebu. Tamkajšnja fakulteta je odlična, obštudijske dejavnosti so raznovrstne in dobro vpeljene, s stanovanji in prehrano ni večjih zadreg, Zagreb je blizu.

Dr. Ivo Ogorelec je bil pristaš te druge struje in je Zavrnikovo pobudo odklonil s pojasnilom, da za tako zahtevno nalogo ni pripravljen, saj od doktorata dalje ni več deloval kot raziskovalec in tudi nima ustreznih objav. Razlaga formalno drži. Vendar pa bi glede na znanstveni naziv, glede na svoje široko znanje in predavateljske sposobnosti dr. Ogorelec vsekakor lahko prevzel to ali ono učiteljsko mesto na novi fakulteti v Ljubljani, na primer katedro za bolezni in zdravstveno varstvo kopitarjev, o čemer so takrat menda tudi govorili. Res pa je seveda, da v zrelih letih bistveno spremeniti način dela in s tem življenja ni šala, kar lahko potrdimo z lastno grenko izkušnjo. Dr. Ivo Ogorelec se je torej odrekal akademskim naslovom in častem ter ostal zvest svojim načelom in delu na terenu, ki ga je tako cenil in tako dobro opravljal.

Živinozdravnik dr. Ogorelec je bil zelo družaben človek in tudi zato je imel na Vrhniki

številne znance in prijatelje. Po opravljenem strokovnem posegu je rad posedel pri gospodarju in se z njim pogovoril; rad pa je tudi v družbi ljudi, ki jim je bil naklonjen, pokramljal ob kozarcu dobrega vina. Na Bizeljskem, kamor se je odpeljal, kadar mu je to dopuščalo delo, je obdeloval tudi svoj vinograd. Pa je nekoč nanoslo, da je bila letina zelo dobra, zato je nekaj vina ponudil v odkup znani vrhniški gostilni. Kupčija ni stekla, kljub temu se dr. Ogorelec ni jezil. Zamahnil je z roko in dejal: »Nič hudega, ga bomo pa sami popili.«

Polna starostna pokojnina je bila dr. Ogorelcu priznana že 1. 3. 1962, vendar je zaprosil OLO Vrhnika, da mu podaljša delovno razmerje pri Veterinarskem domu. Prošnji so ugodili z odločbo 5. 6. 1962 in mu podaljšali pogodbo za nedoločen čas, ugasnila pa mu je honorarna zaposlitev na mestu veterinarskega inšpektorja¹². Upokojil se je spomladi 1966, vendar strokovno ni miroval. Neke noči ga je zbudil znan kmet in ga prosil, naj pride k kravi, ki se ni mogla oteliti. Skrbni živinozdravnik je vstal iz postelje, se odpeljal v noč in rešil težaven porod. Pri delu pa se je okužil, okužba na roki se je hudo zapletla, podobno kot že v njegovi mladosti, in prizadela ledvice. Dr. Ogorelec si je kmalu vsaj na videz precej opomogel in delal naprej. Na jesen je povabil kolege na Bizeljsko, kjer naj bi imeli zasedanje upravnega odbora Skupnosti veterinarskih zavodov Slovenije. Tu se mu je zdravje naenkrat poslabšalo in moral je v bolnišnico v Brežice, v kateri je naslednji dan, petega novembra, umrl zaradi odpovedi ledvic. Za sklep našega pisanja bomo povzeli nekaj vrstic iz članka In memoriam, ki ga je objavil njegov dobri kolega dr. Milan Dolenc v Veterinarskem glasniku.

»Dr. Ivo Ogorelec je imel zelo rad svoj poklic, rad je imel tudi vse veterinarje. Osebnostno je bil skromen, živel je za svojo družino, za živinorejce in za napredek veterinarske

službe. Po naravi je bil vesel, poln življenjskega optimizma, zelo pošten in tovariški. Kadar pa se je potegoval za stvari, za katere je bil prepričan, da so pravilne, je znal biti nepopustljiv in bojevit. Pri tem ni nikdar gledal na lastno korist. Vedno je bil odprt in ni poznal licemerstva niti karierizma ... Za svoje zasluge za veterinarsko stroko in za pospeševanje konjereje je bil odlikovan z redom dela, imenovan pa je bil tudi za častnega člana Društva veterinarjev in veterinarskih tehnikov Slovenije«¹.

Literatura in viri

Dolenc M., Dr. Ivo Ogorelec. Veterinarski glasnik XXXI. 1967; 1: 107-108.

Zavrnik V. Kratka zgodovina veterinarstva na Slovenskem (1918-1941). Zb. Biotehn. fak. Univ. E. Kardelja, Vet. 1979 (suppl. 5): 1-138.

Rapič S., 50 godina Veterinarskog fakulteta u Zagrebu. Vetserum XVII. 1969; 6: 475-480.

Dolenc M., Stefančič A., Značenje Veterinarskog fakulteta u Zagrebu za veterinarstvo u Sloveniji. Vetserum XVII. 1969; 6: 503-506.

Bleiweis J. Die Identität der Rinder - u. Schafpest zum ersten Male durch Impfversuche constatirt. Oest. Vierteljahrschrift für wissenschaftliche Veterinärkunde. Wien, 1864.

Šenk L. Slovenci - študentje veterinarstva v Zagrebu. Zb. Vet. fak. Univ. Ljubljana 1996; 33 (1): 87-103.

Ogorelec I. Prilozi pitanju broja trombocita kot naših domačih životinja. Dis. Zagreb, 1927.

Dr. Ivo Ogorelec, Članski list Društva veterinarjev Slovenije. (Kopija je pri avtorju.)

Zgodovinski arhiv Ljubljana, SI ZAL VRH 18/1 ObLO SO Vrhnika, t. e. 43, a. e. 354; Dr. Ivo Ogorelec, Odločba o sprejemu v službo.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, SI ZAL VRH 18/1 ObLO SO Vrhnika, t. e. 104, a. e. 1147, Organizacija veterinarske službe.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, SI ZAL VRH 18/1 ObLO SO Vrhnika, t. e. 50, a. e. 574 in t. e. 59, a. e. 713, 714, Veterinarska poročila za leti 1956 in 1957.

Upravna enota Vrhnika, Arhiv, 021-9/2011-25; št. spisa 2/1-111-73/63.

RAFAEL OGRIN

ŽIVLJENJEPIS IN DELO

Rafael Ogrin (1885-1966).

Življenje in delo

Rafael Ogrin se je rodil 7. oktobra 1885 na Vrhniki. Bil je najstarejši izmed desetih otrok vrhniškega slikarja Simona Ogrina in Elizabete Ogrin, rojene Tomšič. Po zaključeni klasični gimnaziji v Ljubljani (1896-1900) se je vpisal na ljubljansko učiteljsišče (1903) in ga leta 1907 zaključil z maturo. Nato je dve leti služboval kot učitelj v Šentvidu nad Ljubljano, vendar ga učiteljski poklic ni izpolnjeval, zato ga je opustil in se zaposlil pri Jugoslovanskih železnicah. Kot prometnik je delal na različnih lokacijah: v Kranju, Pulju, Štanjelu-Kobdilju ter v

Rojstni in krstni list Rafaela Ogrina.

Novem mestu. Leta 1920 je postal inšpektor na direkciji državnih železnic v Ljubljani; vse do upokojitve leta 1946.

Ena od mnogih slik, ki jih je naslikal na učiteljišču (1905).

Poročen je bil s Štefanijo Pavločič z Rakovnika. Otrok nista imela. Štefanija je umrla 7. januarja 1943.

Rafael Ogrin je imel kot sin pomembnega slikarja tudi slikarsko žilico, čeprav v precej manjši meri od svojega očeta ali bratov. Njegovi nasledniki hranijo nekaj risb in slik, ki jih je ustvaril na učiteljišču. Risal je človeške kosti in dele telesa, predmete iz različnih perspektiv ter živali. Ob 150. obletnici rojstva njegovega očeta so na Stari Vrhniki izdali razglednico, na kateri je njegova slika viteza. To je edina slika Rafaela Ogrina, ki je bila kadarkoli objavljena.

V pokoju se je zelo aktivno posvečal raziskovanju, predvsem zgodovine Vrhnike in njenih prebivalcev skozi stoletja. Gradivo za zelo obsežno zbirko je zbiral iz različnih virov, največ v Državnem arhivu Slovenije ter v Mestnem in Škofijskem arhivu. Pri tem mu je bilo zelo v pomoč znanje tujih jezikov, predvsem latinščine in nemščine. V trinajstih člankih, ki so bili objavljeni v Kroniki – časopisu za slovensko krajevno zgodovino, je obdelal življenje in delo svojega očeta, Simona Ogrina, cerkvenega slikarja, dajatve bistriških podložnikov,

življenje in delo slikarja Jožefa Petkovška, zgodovino Vrhnike in njenih prebivalcev, pravi kraj smrti sopranista Feliceja Salimbenija, vrhniške mitničarje, Prešerne na Vrhniki, gradnjo ceste od Vrhnike do Planine, Robbov oltar pri frančiškanih v Ljubljani ter davčne dajatve v XVI., XVII. in XVIII. stoletju. Osem izmed teh trinajstih člankov, ki so izšli med leti 1954 in 1970, je bilo leta 1996 ponatisnjenih v prvi številki zbornika Vrhniški razgledi, vseh trinajst pa je dostopnih tudi na svetovnem spletu na Digitalni knjižnici Slovenije (dLib). Ogrin je redno pisal tudi za glasilo frančiškanov. Obravnaval je različne tematike: zgodovino frančiškanske cerkve, umetnike, ki so jo okrasili, frančiškanski red (pa tudi druge redove), pomembnejše verne rodbine itd.

Svojo zbirko gradiva je že za časa svojega življenja po delih podarjal zainteresiranim subjektom in predvsem institucijam (arhivom). Preostanek zbirke so njegovi nasledniki, po besedah Rafaela Ogrina, podarili ustanovi Studia Slovenica dr. Janeza Arneža (vsaj 100 knjig, izdanih med leti 1870 in 1910, večinoma v gotici; največ knjig je bilo religioznih, precej pa jih je bilo tudi s področja matematike, fizike, biologije ipd.; nekaj je bilo tudi vezanih časopisov), del pa tudi vrhniškemu Muzejskemu društvu. Slednji tako hrani 39 zvezkov Ogrinovih zapiskov (predvsem gre za prepise dokumentov, ki jih je našel v prej naštetih arhivih: matičnih knjig, katastrof in urbarjev, pa tudi za izpiske iz literature), mapo z različnimi dokumenti (zemljevidi, izpisi ter prerasave iz katastrof in urbarjev, popisi različnih tematik, članki Rafaela Ogrina iz Kronike itd.) ter mapo s fotografijami (znak mitničarjev, Črni orel 1855, sv. Anton v Močilniku itd.) in starimi razglednicami Vrhnike in Ljubljane.

Rafael Ogrin je umrl 16. januarja 1966 na svojem domu v Ljubljani. Pokopan je na ljubljanskih Žalah.

Rafaelu Javorniku najljubša slika njegovega strica Rafaela Ogrina in po njegovem mnenju tudi najboljša; žal o njej ni nobenih podatkov.

Objave v tisku

Slikar Jožef Petkovšek: prispevki za njegov življenjepis, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 2, zv. 2 (1954), str. 100-104

Nekaj o neposrednih davkih v XVI., XVII. in XVIII. stoletju: kratek prispevek k zgodovini davkov na Kranjskem, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 6, zv. 1 (1958), str. 35-38.

Dolenjski kmet v prejšnjih stoletjih, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 6, zv. 2 (1958), str. 67-73.

Nova cesta od Vrhniko do Planine, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 7, zv. 2 (1959), str. 74-76.

Prešerni na Vrhniko, *Kronika: časopis za*

slovensko krajevno zgodovino, letn. 7, zv. 3 (1959), str. 185-186.

Felice Salimbreni, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 8, zv. 2 (1960), str. 129.

Iz vrhniške preteklosti, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 9, zv. 1 (1961), str. 1-4.

Vrhniški mitničarji, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 10, zv. 1 (1962), str. 50-54.

Robbov glavni oltar pri frančiškanih v Ljubljani, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 10, zv. 2 (1962), str. 125-127.

Nekdanji Vrhničani, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 11, zv. 1 (1963), str. 23-26.

O Petkovškovi sliki »Beneška kuhinja«, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 11, zv. 2 (1963), str. 114.

Dajatve bistriških podložnikov, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 12, zv. 3 (1964), str. 165-168.

Simon Ogrin: življenje slovenskega cerkvenega slikarja, rokopis, 1969.

Simon Ogrin - cerkveni slikar, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letn. 18, zv. 1 (1970), str. 32-38.

Dajatve bistriških podložnikov, *Vrhniški razgledi*, Leto 1 (1996), str. 175-179.

Iz vrhniške preteklosti, *Vrhniški razgledi*, Leto 1 (1996), str. 161-166.

Nekdanji Vrhničani, *Vrhniški razgledi*, Leto 1 (1996), str. 180-184.

Zakleta princezinja, ena od mnogih slik, ki jih je naslikal na učiteljskiču (1905).

Nova cesta od Vrhniko do Planine, Vrhniški razgledi, Leto 1 (1996), str. 149-152.

O Petkovškovi sliki »Beneška kuhinja«, Vrhniški razgledi, Leto 1 (1996), str. 173-174.

Prešerni na Vrhniku, Vrhniški razgledi, Leto 1 (1996), str. 185-187.

Simon Ogrin – cerkveni slikar, Vrhniški razgledi, Leto 1 (1996), str. 153-160.

Vrhniški mitničarji, Vrhniški razgledi, Leto 1 (1996), str. 167-171.

Viri in literatura:

Glej: Objave v tisku.

France Dobrovoljc: Ob grobu našega sodelavca Rafaela Ogrina. Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino, letn. 14, zv. 2 (1966), str. 132.

Pričevanje Rafaela Javornika.

Dokumentacija v lasti naslednikov Rafaela Ogrina.

Dokumentacija Muzejskega društva.

ŽIVLJENJE IN DELO IVANA OGRINA (1875–1951), KOBALOVEGA S STARE VRHNIKE

Rojstna hiša Ivana Ogrina, Kobalovega s Stare Vrhnike 10 (foto: Ema Goričan).

Ivan Ogrin (drugi z leve) s sestrama Marijo in Frančiško ter z bratoma Jožefom in Francem (foto: Ogrinova zapuščina).

Stara Vrhnika, pri Kobalu

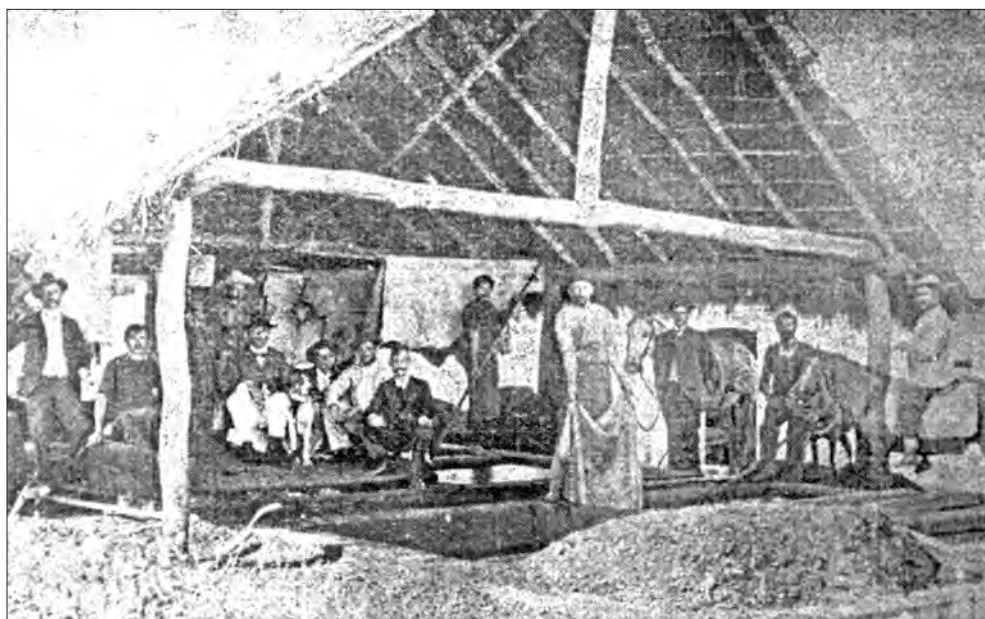
Ivan (Johannes) Ogrin¹ se je kot prvorojenec rodil 28. aprila 1875 na Stari Vrhniki – po domače pri Kobalu –, očetju Johannu (1844–1916) in materi Frančiški, rojeni Jelovšek (1852–1913).² V družini se je sicer rodilo pet otrok. Ivan je imel še brata Jožefa (1877) in Franca (1880) ter sestri Marijo (1882) in Frančiško (1885).³ O Ivanovem otroštvu ne vemo pravzaprav skoraj nič. V zapisu ob njegovi 60-letnici, ki ga je objavil dnevnik Jutro, je navedeno, da je bil sošolec pisatelja Ivana Cankarja.⁴ Dnevnik Slovenski narod pa je junija 1886 objavil kratko notico, da je bila na podkovski šoli v Ljubljani preizkušnja. Med naštetimi, ki so uspešno opravili izpit, je naveden tudi Janez Ogrin z Vrhnike, ki je imel tudi štipendijo.⁵ Podkovska šola v Ljubljani je bila predhodnica kasnejše srednje veterinarske šole in današnje biotehniške fakultete. Očitno so malega Ivana po končani štirirazredni osnovni šoli poslali na nadaljnje izobraževanje v Ljubljano, kjer se je, kakor potem v svojem nadaljnjem življenju, dobro izkazal.⁶

Trgovec, industrialec in častni konzul v Braziliji

Leta 1895, ko je bil star 20 let, je odšel »s trebuhom za kruhom«, kot so temu včasih rekli, v Južno Ameriko. S tega potovanja se je ohranila anekdota, kot je dogodek poimenoval neznani pisec sestavka ob Ogrinovi 60-letnici: »Ko je prispel v Genovo, da se vkrca na ladjo za Severno Ameriko, kamor se je bil namenil, je še pravočasno zvedel, da je voznina v Južno Ameriko cenejša, zato se je odločil za cenejše potovanje, kupil vozovnico, razliko voznine pa po pošti vrnil očetu, ki mu je bil posodil denar.«⁷ Tako ga je pot zanesla v Brazilijo. Naselil se je v provinci Sao Paulo v mestu Jaboticabal⁸ (izg. žabotikabal), kjer je odprl trgovino. S svojo skromnostjo, delavnostjo in predanostjo je hitro pridobil zaupanje tako domačinov kot slovenskih izseljencev. Ker je uspešno posloval, je trgovino kmalu razširil, ukvarjati pa se je začel tudi s strojarstvom.⁹

Časopis »O Atalaya« je sredi januarja 1899 objavil celostranski oglas, v katerem je bila v sliki in besedi predstavljena »Strojarna Ogrin«.¹⁰ Oglas je pomemben, saj nazorno predstavi dejavnost Ivana Ogrina v Braziliji. Zgolj v slabih treh letih je očitno ustvaril trgovsko hišo (»Casa de Joao Ogrin«) z mešanim blagom na debelo in drobno ter veliko strojarno (»Cortume Ogrin«) s štirimi oddelki. »To pomembno industrijsko podjetje je po svojem načinu strojenja kož eno od najpomembnejših na področju te vrste industrijskih panog in je bilo kapricijozno postavljeno na deželi, [kakor se to vidi iz zgornjih fotografij]. Sestoji pa iz sledečih sekcij:

1. iz celostne strojne linije, ki spada med najzanesljivejše sodobne iznajdbe s pogonom na paro in z vodo za mletje kožnih skorij ter za črpanje vode za polnjenje bazenov za pranje oziroma tretiranje kož;

Prizor iz Ogrinove strojarne v Braziliji v mestu Jaboticabal (foto: O Atalaya z dne 17. 1. 1899, št. 601).

2. iz vodnih jezov (slapov), s pečmi za grejte vode ob pripravi usnja;
3. sledi odlagališče kožne skorje in priprava usnja;
4. poleg tega stojijo še bazeni za kopanje kož (usnja) z razteleševalcem že ustrojjenih kož.

V strojarni "Joao (Janez/Ivan (op. a.) Ogrin", ki jo je postavil pred 4 leti sedanji lastnik, gospod Ivan Ogrin, dela 12 delavcev pod vodstvom in upravo znanega industrijalca gospoda Frančiška Zelemikarja (verjetno Zemljiča, (op. a.). V skladišču najdete za prodajo: veliko količino oblačil, usnja za podplate čevljev, belega in temnega (črnega) usnja iz telečjih kož kakor tudi iz kož vsakršne divje živali za izdelavo preprog, stolov, zof itd.«¹¹ Iz oglasa iz leta 1904 izvemo, kože katerih živali je strojil: »goveje, telečje, kozje, kozličkove, konjske, oslovske, jaguarjeve, srnine, pasje in vse-mogočih drugih živali«.¹²

Očitno so bili izdelki njegove strojarne izredno kakovostni in prepoznavni, saj je leta 1908 na državni razstavi prejel priznanje: »Ocenjevalni odbor za nagrade Državne razstave je podelil gospodu Ivanu Ogrinu, podjetnemu industrialcu za ustrojena usnja in meščanu tega mesta, srebrno medaljo.«¹³ Pol leta po prejemu medalje je v svoje podjetje povabil družabnika Janeza Petrovčiča. Podjetje se je preimenovalo v Cortume a vapor de Joao Ogrin & Comp. Na svoj službeni papir je ponosno dodal tudi podatek o srebrni medalji. Po Ogrinovem odhodu v domovino je podjetje prevzel Petrovčič.

Z dobičkom, ki ga je prislužil v podjetju, je podpiral premnoge slovenske izseljence, pa tudi ostale avstro-ogrske državljane in Italijane ter jih bodril ob začetnih težavah in strahu, s katerimi so se srečali v novem svetu.

Odmev o dobrem imenu Ivana Ogrina pa se je razlegel vse do Dunaja. Avstrijska vlada ga je namreč imenovala za svojega častnega konzula v Braziliji.¹⁴ Kdaj točno je bil imenovan, ne vemo, zagotovo pa je bil častni konzul oziroma »Correspondente Consular da Austria-Hungaria« že leta 1904.¹⁵ Kot konzul se je udeleževal različnih prirediteljev in dogodkov. Tako v zapuščini najdemo tudi vabilo na koncert ob 20. septembru, brazilskem državnem prazniku.

Domov, na Lavrico

Zakaj se je Ogrin odločil vrniti domov, ne vemo. Od Jaboticabala se je poslovil na močno čustven način, o čemer je poročal Slovenski narod: pred Ogrinovo hišo se je zbralo veliko ljudi, med njimi tudi okrajna glavar in sodnik. Godba je igrala domovinske pesmi. Okrajni glavar je v svojem nagovoru izpostavil Ogrinovo funkcijo avstro-ogrskega častnega konzula in porotnika okrajnega sodišča. Sledil je banket z mnogimi napolitnicami. »Ko se je približala ura slovesa, ni bilo nobeno oko suho.«¹⁶ Naslednji dan je Ogrina na kolodvor popremila velika množica, da bi še enkrat v slovo stisnili roko »možu narodnjaku in naprednjaku«.

V tujini pridobljeno premoženje je začel takoj investirati v nakupe zemljišč in zgradb. Najprej je kupil posestvo v Šentilju pri Velenju, nato pa še grad Golnik. Leta 1912 je od znane družine Lenče kupil posestvo »Gospodec« na Lavrici. Posestvo je obsegalo približno 40 ha zemljišč. Središče je predstavljala še vedno stoječa mogočna hiša, v kateri je bila popotnikom in Ljubljancanom dobro poznana gostilna. Nasproti hiše je stala velika vinska klet, na koncu le-te, v smeri Škofljice, pa so bila še tri stanovanja. Na tej strani kleti je kasneje postavil tudi kapelico sv. Ane. Desno od vinske kleti, v smeri proti Ljubljani, je zgradil športno-kul-

Posestvo na Lavrici, ki ga je Ivan Ogrin kupil leta 1912 (foto: Ogrinova zapuščina).

turni dom. Ob hiši je stal velik hlev s precej živine. Za hišo še vedno stoji manjši objekt, ki ga varuhi kulturne dediščine uvrščajo med t. i. preužitkarske hiše, verjetno pa gre za prvotno hišo, v katero so se naselili ali jo celo zgradili prvi člani družine Lenče.

Nepremičnine na Štajerskem in Gorenjskem je kmalu prodal in se dokončno naselil na Lavrici, kjer se je očitno dobro počutil. Nadaljeval je z dejavnostjo, ki jo je pred njim že vodila Lenčetova družina. Postal je vinski trgovec in gostilničar¹⁷ pa tudi kmet. Hlev je bil poln živine. Na posestvu je imel zaposlenih več delavcev, kar je razvidno tudi iz oglasov za službe (iskal je zlasti kravarje in sodarje, sezonsko pa tudi kosce), ki jih je ponujal preko časopisov. Za svoje delavce je dobro skrbel. Mnogim je dal ali za simbolično ceno prodal zemljišča, da so si zgradili svoje hiše in se za stalno naselili na Lavrici. Morda na tem mestu velja posebej omeniti bratranca pesnika Dragotina Ketteja Lojzeta Simčiča, ki je prišel k Ogrinu v

službo po prvi svetovni vojni, se tu oženil in aktivno sodeloval v vsakdanjem življenju kraja.¹⁸ Med drugim je bil tudi Ogrinov voznik. Ogrin je namreč imel že pred drugo svetovno vojno osebni avtomobil, ki je bil hkrati prvi avto na Lavrici. Središče vsega kulturnega, društvenega, prosvetnega in političnega dogajanja je predstavljala gostilna, ki so jo prav tako že vodili njegovi predhodniki iz družine Lenče.

Devet let po nakupu Lenčetovega posestva se je Ivan Ogrin 31. januarja 1921 oženil z Antonijo Švigelj z Brega pri Borovnici, ki je prav tako prihajala iz družine trgovca in posestnika.¹⁹ Poroka je bila na Brezjah, vpisana pa je v poročno knjigo župnije Borovnica.²⁰ Žena je bila skromna in preprosta gospa, ki je možu pomagala voditi veliko posestvo in vinsko trgovino. Dobro leto po poroki, 16. marca 1922, se jima je rodila hči Ana Nuška.²¹ Enkrat po rojstvu hčerke je postavil že omenjeno kapelico, ki jo je posvetil sv. Ani. Kapelica je bila podrta

leta 1952 ali kakšno leto kasneje, ko so širili in urejali Dolenjsko cesto. Izvoljenec Ane Nuške, Jože Rotar, je padel v partizanih. Po vojni se je sicer omožila, a tudi kmalu ločila. Otrok ni imela.²² Živel je v Ljubljani v vili za Bežigradom.

Krajani se Ogrina spominjajo kot velikega in močnega moža, ki je bil vedno prijazen tako do otrok kot starejših. V hišni veži je stala velika miza, na kateri so bili postavljeni peharji s piškoti in z jabolki. Ko so mu prišli otroci iz šole voščiti za god, so bili iz teh peharjev deležni dobrot. Hiša je bila vedno odprta za vsakega, ki si je poželed stopiti vanjo.

Društveno življenje in gradnja kulturno-prosvetnih objektov

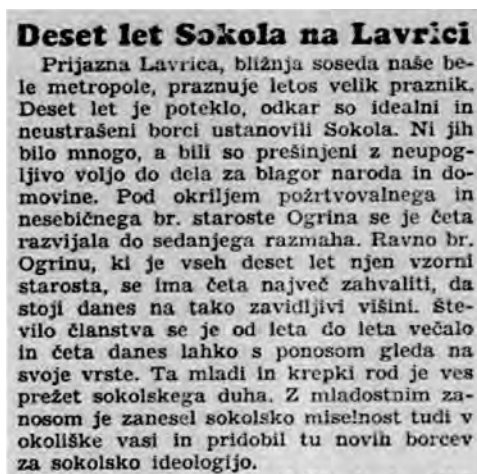
Prvo društvo in hkrati še vedno delujoče, ustanovljeno 10. julija 1921, je bilo **Gasilno društvo Laverca**, danes Prostovoljno gasilsko društvo Lavrica. Gasilci so denar za opremo zbirali z organizacijo veselic s srečelovom. Gasilski dom je bil zgrajen leta 1926 skupaj z osnovno šolo in bil slovesno odprt in predan v uporabo ob 5. obletnici ustanovitve društva. Ohranila se je fotografija z odprtja, ki prikazuje še nedograjeno šolo, gasilski dom pa je že končan in ozaljšan z mlaji. V zahvalo za pobudo in izdatno podporo društvu so gasilci gospoda Ogrina leta 1928 imenovali za svojega častnega člana. Gasilski dom še vedno stoji. V devetdesetih letih 20. stol. je bil zgolj malenkostno povečan, drugače pa še vedno dobro služi svojemu namenu.

Kot predsednik »krajnega šolskega sveta« je bil Ogrin **pobudnik izgradnje šole** na Lavrici. Načeloval je gradbenemu odboru, ki je začel z delom že leta 1924.²³ Kljub mnogim težavam je bila šola predvsem zaradi Ogrinove vztrajnosti 7. oktobra 1926 blaagoslovljena in predana svojemu namenu.

Učiteljski tovariš jo je opisal kot lično enonadstropno zgradbo v bližini železniške postaje, ki je lahko v ponos požrtvovalnemu prebivalstvu novega šolskega okoliša.²⁴

Pouk je v šoli potekal do decembra 1943, ko so šolo zasedli domobranci. Po tem dogodku je Ogrin zopet priskočil na pomoč in za pouk dal na voljo svoj »salon« v gostilni, ki se je nahajal na mestu današnjega odra dvorane krajevne skupnosti.

Dne 21. junija 1931 je bila pod okriljem matičnega društva Sokol Ljubljana IV. slovesno ustanovljena **sokolska četa na Lavrici**. Tudi zato je bil močno zaslužen Ivan Ogrin. Nova četa je že na samem začetku štela okoli 130 članov, »v glavnem samih čvrstih kmečkih fantov, med katerimi je mnogo dobrih pevcev ter imajo tudi že svoj tamburaški zbor«.²⁵

Zapis ob 10-letnici sokolske čete na Lavrici v Jutru z dne 8. 8. 1940, št. 183.

V letu dni od ustanovitve je poleg vinske kleti na lastne stroške zgradil **športno-kulturni dom**, da bi sokoli imeli prostor za vadbo. Poleti 1938 pa so odprli tudi letno telovadišče. Slovenski narod je ob odprtju le-tega takole zapisal: »Mnogo truda je bilo treba, dolgo so pele lopate in krampi, da je

bilo telovadišče urejeno. Vrli Sokoli so zavnali vegasti teren in ogradili telovadišče, a zdaj so namestili orodje, ki je pripravljeno za telovadce. Otvoritev novega telovadišča bo združena z javnim telovadnim nastopom, za katerega se vsa četa pridno pripravlja. S prostovoljnimi delom, s trudom in v znoju so si Sokoli ustvarili lepo telovadišče in zato se bodo v bodoče s še večjim veseljem zbirali na njem.«²⁶ Odprtje je potekalo nad vse slovesno, o čemer je poročal Slovenski narod.²⁷ Iz Ogrinovega govora se da razbrati njegova jugoslovanska usmerjenost. S podpiranjem sokola je jasno dokazoval, da ni bil klerikalec, saj je Cerkev s pastirskim pismom prepovedala vzgajati katoliško mladino v Tyeševem duhu.

Dne 11. avgusta 1940 je sokolska četa na Lavrici praznovala 10-letnico delovanja. Jutro je ob tej priliki posebej izpostavilo Ivana Ogrina: »Pod okriljem požrtvovalnega in nesebičnega br. staroste Ogrina se je četa razvijala do sedanjega razmaha. Ravno br. Ogrinu, ki je vseh deset let njen vzorni starosta, se ima četa največ zahvaliti, da stoji danes na tako zavidljivi višini.«²⁸ Dejansko je res. Društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 1931, je v slabih desetih letih prišlo do športne dvorane in letnega telovadišča. Brez delovnih rok članov in podpornikov ne bi šlo, brez temelja, ki ga je z objektom in zemljiščem dal Ivan Ogrin, pa tudi ne.

Številna poročila v dnevnem časopisju dajejo vedeti, da je na Lavrici potekalo živahno društveno življenje, ki ga je nato skalila druga svetovna vojna.

Župan in dobrotnik občanov

Življenje je Ivana Ogrina pripeljalo tudi na sedež župana Občine Rudnik. Župan je bil v obdobju med letoma 1936 in 1942. Že v prvem letu mandata se je soočal s kar nekaj težavami. Banska uprava ga je namreč za-

radi domnevnega okoriščanja kar dvakrat razrešila s funkcije župana. To so seveda izkoristili njegovi politični nasprotniki za »najgrše obrekovanje«, skušali so ga prikazati »kot moža, ki je oškodoval občane na korist lastnega žepa«.²⁹ Kaj se je torej dogajalo?

Prvič je bil razrešen funkcije župana oktobra 1936 z utemeljitvijo, »da je dobavil občini raznega blaga za 110 Din. Upravno sodišče je to razrešitev razveljavilo, ker je ugotovilo, da je g. Ogrin prodal občini dotične predmete, ker jih je občina nujno rabila in jo je s tem obvaroval pred večjo škodo, zato se tako opravilo ne more smatrati za dobaviteljstvo.«³⁰ Drugič je bil razrešen februarja 1937. »Ta razrešitev se je opirala na revizijo, ki jo je bila banska uprava odredila glede poslovanja gradbenega odbora za zgradbo šole na Lavrici. Predsednik tega odbora je bil g. Ogrin, revizijsko poročilo pa mu je naprtilo očitke za celo vrsto dozdevnih nepravilnosti.«³¹ Obtožen je bil, da je zagrešil nečastna, po kazenskem zakonu kazniva dejanja. Ogrin se je, da bi obvaroval svojo čast in dobro ime, takoj pritožil na upravno sodišče v Celju, ki pa je s sklepom počakalo do zaključka postopka državnega tožilstva. Le-to je po izvedeni preiskavi kazenski postopek ustavilo s sklepom, da ni osnove za pregon ovadenega. Upravno sodišče v Celju je na podlagi tega ugodilo Ogrinovi pritožbi in razveljavilo sklep banske uprave, s katerim je bil Ogrin razrešen funkcije župana. Kljub temu da je Ogrin sodno dokazal svojo nedolžnost oziroma niti ni bil obsojen za obtožbe, se je obrekovanje nadaljevalo. Tako je dnevnik Jutro decembra leta 1937 objavil še en članek z naslovom Popolno zadoščenje županu Ogrinu, v katerem je bil še enkrat povzet celoten proces in oprano njegovo dobro ime.³²

O Ogrinovem poštenju in dobroti pravzaprav ne gre dvomiti. Prvi vir za to trditev so

zagotovo krajani Lavrice, ki so Ivana Ogrina osebno poznali in prav vsi o njem govorijo spoštljivo in pohvalno. Skozi raziskavo njegovega življenja smo ves čas oziroma na vseh postojankah njegovega delovanja srečevali ogromno pozitivnih pripomb o njegovem delu in dobroti. Že ko je potoval v Ameriko, se je raje odločil za Južno Ameriko, ker je bila ladijska karta do tja cenejša kot za Severno Ameriko. V Braziliji je bil imenovan za častnega konzula, kar je zagotovo priznanje, ki izvira iz spoštovanja in ugleda do posameznika. Očitno je imel poseben čut za otroke in šolsko mladino. Tako na Štajerskem kot na Gorenjskem je finančno podpiral revne šolske otroke, za kar so se mu v časopisih zahvaljevali šolski upravitelji. Krstna in birmanska knjiga župnije Ljubljana - Rudnik izkazujeta njegovo botrstvo več kot 125 otrokom. Lavriške otroke je redno obdaroval v času miklavževanja. Mnogi popotniki so spali na njegovem seniku in pred tem vedno dobili toplo večerjo. Svojim delavcem je odstopil ali za skromen denar prodal zemljišča za gradnjo družinskih hiš, vedno so bili deležni tudi bogate ozimnice.

V začetku leta 1939 je časnik Slovenski narod prinesel sledeči zapis: »Eden izmed redkih mož, ki se ob vsaki priliki izkaže s svojo dobrotljivostjo, je gotovo ugledni in priljubljeni župan občine Rudnik g. Ivan Ogrin, veletrgovec z vinom in posestnik na Lavrici. Ob raznih prilikah in večkrat na leto obdaruje revne občane in jim gre v vseh ozirih na roko. Tudi za novo leto je g. Ogrin na široko odprl svoje dobro srce in razdelil med siromašne občane veliko količino moke in revežem s tem olajšal bedo v najtežjih časih. Priljubljenemu županu g. Ogrinu se za njegovo plemenitost najlepše zahvaljujemo vsi obdarovani.«³³

Konec leta 1942, ko je Ogrin predal županski mandat novemu županu Matiji Glaviču,

je občini Rudnik podaril 1030 lir, ki so bile razdeljene med 21 občanov.³⁴

Leta 1936 je začela delovati »**Ogrinova ustanova**«, ki je bila namenjena revnim učencem lavriške osnovne šole. Ustanovo je Ogrin financiral iz lastnih denarnih sredstev, in sicer z dividendami za kupone državnih obveznic in obrestmi hranilnih vlog. Ohranjena so finančna poročila Ogrinove ustanove za obdobje 1936–1943. Iz njih izhaja, koliko priliva je ustanova imela vsako leto in za kakšne namene je bil denar porabljen. Približno polovico sredstev je vsako leto bilo porabljenih za nakup šolskih potrebščin, ki jih je šolski upravitelj nakupil v krajevni trgovini, nekaj denarja pa je bilo razdeljeno neposredno učencem.³⁵ V Ogrinovi zapuščini so ohranjena tudi mnoga potrdila o izplačilu sredstev iz časa po drugi svetovni vojni, ko je država Ogrinu pobrala skoraj vse premoženje. Po letu 1951, ko je Ivan Ogrin umrl, je ustanovo vodila njegova žena Antonija. Na primer, leta 1956 je Antonija Ogrin šolskemu upravitelju Andreju Šavliju izročila 317 din »za podporo revnejšim učencem in dijakom iz šolskega okoliša Lavrica«. ³⁶ Ustanova je uspešno delovala vse do leta 1962, ko se je takratni šolski odbor³⁷ odločil, da Ustanovo ukine.³⁸ Tako je ugasnila ustanova, ki je zagotavljala pomoč revnejšim učencem. S tem je bila dejansko odstranjena še zadnja posmrtna prisotnost Ivana Ogrina.

V svoji dobroti se je Ogrin mnogokrat spomnil tudi rojstnega kraja. Tako je leta 1921 daroval za nakup dveh novih bronastih zvonov za domačo cerkev na Stari Vrhniki, za kar so se mu skupaj z drugimi dobrotniki javno zahvalili.³⁹ Dve leti pred tem, ko so na Vrhniki začeli zbirati denar za postavitve spomenika Ivanu Cankarju, je Ogrin daroval 200 kron.⁴⁰ Ko je bil še posestnik v Šentilju pri Velenju, je daroval dijaški kuhinji v Celju.⁴¹

KRAJEVNI ŠOLSKI ODBOR LAURCA

Obračun o prejemu in izdatku
denarja iz Ogrinove ustanove
za leto 1939

	Prebitok lanskega leta		Din	517 50
	15. marca prejel od finančne di-			
	rekcije obresti državnih obvez-			
	nic		"	43750
	15.9. prejel isto			437 50
	obresti od hranilne knjižice		"	376 50
	Pri Hranilnici dravske banovine			
Št.	1 račun v trgovini Malši Dramelj	Din	302	-
"	2. račun istotam	"	300	-
"	3. plačal za Antona KUBOT	"	40	-
"	4. " PUŠ Jože	"	160	-
"	5. " VALENTINČIČ	"	80	-
"	6. " GROZNIK Frančiška	"	40	-
"	7. " NEBEC Franc	"	40	-
"	8. " PERIC Ivan	"	40	-
"	9. " NEBEC Karol	"	40	-
"	10. " NEBEC Franc	"	40	-
"	11. " KUNC Franc	"	40	-
"	12. " MLAKAR Ivan	"	40	-
	denar v blagajni	"	607	-
		DIN	1769	-
				1769

Saldo v gotovini Din 607 -

se bo porabil v tekočem letu
1940.

Vredn. 22/4. 1940.
Jugina van, 22/4. 1940.
Orl. ...

Ivan Ogrin je bil še **podpredsednik Združenja trgovcev za ljubljansko okolico**⁴² in **član uprave Gostilničarske zadruge za ljubljansko okolico**.⁴³

Zaveden Jugoslovan in katoličan

O Ogrinovem svetovnem nazoru lahko sklepamo po tem, katere časopise je bral, kateri časopisi so o njem več in pozitivno pisali. V času med obema vojnama je bila slovenska družba splošno gledano razdeljena na dva pola: liberalnega in klerikalnega. Znotraj vsakega tabora pa so obstajale cepitve, ki so bile bolj ali manj skrajne. Glede na to, da je Ogrin izdatno podpiral sokole, da sta o njem mnogo več poročala liberalna časnika Jutro in Slovenski narod kot pa klerikalni Slovenec,⁴⁴ lahko sklepamo, da je bil nazorsko liberalno usmerjen, kar pa, to je potrebno posebej poudariti, v času med obema vojnama ni pomenilo, da ni bil veren človek. Ogrin je bil trden in zgleden katoličan, kar izpričujejo cerkvene krstne in birmanske knjige, v katerih je kot boter zapisan pri mnogih imenih otrok z Lavrice in iz okoliških krajev, o čemer smo že pisali.

Že v prvem mandatu njegovega županovanja je bila decembra 1937 prav na Lavrici za območje občine Rudnik ustanovljena Omladina Jugoslovanske nacionalne stranke, ki je predstavljala podmladek takratne vsedržavne liberalne Jugoslovanske nacionalne stranke.⁴⁵ Iz tega bi se dalo sklepati, da je podpiral tudi Kraljevino Jugoslavijo kot politično tvorbo. Kakorkoli že, v danem zgodovinskem času je bil zaveden državlján, kar je izpričeval s svojim zavzetim delom. Za zasluge je bil odlikovan z redom sv. Save V. stopnje.⁴⁶

Druga svetovna vojna

Drugo svetovno vojno je Ivan Ogrin dočakal kot župan občine Rudnik. Po pripovedova-

nju ljudi se zdi, da je zavzel nevtralnó držó in v smislu svoje zgoraj opisane skrbnosti in dobrote deloval tako, da bi kraj in njegovi prebivalci čim manj trpeli. Kot zanimivost naj omenimo, da je bila njegova hči Ana Nuška v skupini tistih, ki so kot prvi z Lavrice začeli iskati stik z OF.⁴⁷ Skupina se je v bližnjem gozdu začela zbirati julija 1941, torej po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo (22. junija 1941). S tega vidika lahko sklepamo, da je, če je podpiral svojo hčer, podpiral posredno ali neposredno tudi odpornike. Ogrin je kot župan sodeloval pri ustanavljanju šolskih kuhinj, ki jih je odpirala organizacija Italijanske liktorske mladine (GILL) po vsej Ljubljanski pokrajini, med drugim tudi na Rudniku in Lavrici.⁴⁸ Šlo je seveda za preišljeno potezo okupatorja, ki se je želel prikupiti prebivalcem priključenega ozemlja. Konec leta 1942 je župan občine Rudnik postal Matija Glavič in Ogrin se je umaknil v zasebnost.

Po kapitulaciji Italije so se v šolo naselili Nemci, 4. decembra 1943 pa domobranci, kjer so ustanovili t. i. postojanko. Takrat se je pouk preselil v gostilniške prostore Ivana Ogrina, kjer je pouk potekal do konca vojne. Pouk je ves čas potekal v slovenskem jeziku in s slovenskimi učitelji.⁴⁹ Marca leta 1944 so partizani, da bi uničili domobransko postojanko, zažgali lavriško šolo. Ker so domobranci v njej hranili večje količine municije, je nastal velik požar, ki je uničil obe učilnici, celotno ostrešje, delno pa tudi stanovanjski del. V celoti je pogorela knjižnica in velik del šolskega arhiva. Lojze Šonc – Tomi je v spominskem zapisu ob 45-letnici napada na šolo zapisal še, da je, potem ko je bila akcija končana, »prva četa opravila še rekvizicijo v bližnji trgovini, gasilskega doma pa niso utegnili zažgati«. ⁵⁰ Verjetno je tudi ta dogodek pripomogel, da je bilo na Lavrici 7. maja 1944 organizirano veliko protikomunistično zborovanje, na katerem so pozivali k vstopu v domobranske vrste.⁵¹

Župan Glavič je kmalu po požigu šole pisal šefu pokrajinske uprave in mu predlagal takojšnjo popravilo šolskega ostrešja, da bi zaščitili šolo pred nadaljnjim uničevanjem. Obnova je bila izvršena v poletnih mesecih leta 1944.⁵² Šola je bila nato dokončno obnovljena leta 1947.

Sklepni boji za osvoboditev Ljubljane so potekali na Orlah in v zaledju Lavrice 7. in 8. maja 1945. Dne 9. maja 1945 se je na Ogrinovem vrtu zbrala partizanska vojska, kjer so okrasili konje, orožje in tudi mnogi partizani so si v gumbnice zatakneli cvetove divjega kostanja. Prav izpred Ogrinove gostilne so po današnji Dolenjski cesti ob Ogrinovem drevoredu divjih kostanjev odkorakali proti Ljubljani.

Agrarna reforma

Ali se je Ivan Ogrin zavedal, kaj bo prinesel povojni čas, ne vemo. Lahko sklepamo, da je predvideval, da bo komunistična revolucija poleg osvoboditve prinesla tudi družbeno-politične spremembe. Avgusta 1945 je Uradni list Demokratične federativne Jugoslavije objavil Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji, ki je temeljil na revolucionarnem geslu »Zemlja gre tistim, ki jo obdelujejo«. ⁵³ Ogrina je agrarna reforma prizadela v celoti. Njegovo posestvo je zapadlo pod 3.a člen zgoraj citiranega zakona, ki je zapovedoval, da za potrebe državnega zemljiškega sklada, iz katerega bo nato zemlja dodeljena v zasebno last, preidejo v državne roke »veleposestva, t. j. taka kmetijska in gozdna posestva, katerih skupna površina presega 45 hektarjev ali 25 do 30 hektarov obdelovalne zemlje (njiv, travnikov, sadovnjakov in vinogradov), ako se izkoriščajo po zakupu ali z najeto delovno silo«. ⁵⁴ Temelj za razlastitev je bila torej v tem, da posestva ni obdeloval sam oziroma skupaj s svojo družino, presegel pa je tudi določeni zemljiški maksimum.

Ivan Ogrin po drugi svetovni vojni (foto: Ogrinova zapuščina).

Odločbo o razlastitvi veleposestva Ivana Ogrina je Okrajna komisija za agrarno reformo izdala 6. marca 1946, ki pa se je nanašala na že popravljen oziroma nekoliko spremenjen Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji. Odvzeli so mu zemljišča v velikosti dobrih 70 hektarjev. Na posestvu na Lavrici so mu odvzeli tudi vse zgradbe, ker je za Bežigradom v Ljubljani imel stanovanjsko hišo. ⁵⁵ Ob vsem navedenem je zanimivo to, da so zemljo Ivana Ogrina začeli deliti, še preden je ta dobil odločbo o razlastitvi. O tem dogodku je pod naslovom »Prva delitev veleposestniške zemlje v Ljubljani« novico v besedi in sliki že 30. januarja 1946 prinesel Slovenski poročevalec ⁵⁶, dan pred njim pa tudi Ljudska pravica ⁵⁷. Kako je dejansko potekala delitev Ogrinove zemlje, lahko izvemo iz bogatega arhiva Krajevnega ljudskega odbora Lavrica.

Dne 27. januarja 1946 se je delitev zemlje dejansko zgodila. Ta dan so delili Ogrinovo zemljo, in to je bila prva delitev zemlje v Ljubljani oziroma njeni okolici. Delitve se je udeležil tudi fotograf Pfeifer⁵⁸, zato imamo ta dogodek dobro dokumentiran ne le z vidika dokumentarnega gradiva, pač pa tudi slikovnega. O dogodku so poročali mnogi časopisi. Omenili smo že Slovenski poročevalec in Ljudsko pravico, bogato slikovno poročilo pa je prinesel tudi Tovariš⁵⁹. Da je bila ta delitev precej odmevna, kaže tudi to, da je novica dosegla celo begunce v taboriščih po Avstriji.⁶⁰

Kaj se je dogajalo z objekti, ki so stali na posesti Ivana Ogrina? Kot smo že zapisali, je bilo z odločbo o razlastitvi sklenjeno tudi, da vsi objekti, ki so bili del posestva na Lavrici, pripadejo ljudski imovini, saj je Ogrin imel v lasti še hišo v Ljubljani. Že zadnjega oktobra 1946 je KLO Lavrica prodal »premičnine Narodne imovine (last bivšega veleposestnika Ogrina Ivana)«⁶¹, ki so jih pokupili okoliški prebivalci. Kdaj točno so zunanje stranke naselile stanovanjsko hišo, ni moč ugotoviti. Na seji odbora KLO Lavrica so 30. januarja 1947 člani sklenili, »da je nujno treba urediti najemno razmerje z najemniki v bivši Ogrinovi hiši«, ker je le-ta prešla v upravo KLO Lavrica.⁶² Enako se je zgodilo z zemljišči, ki niso bila dana interesentom v last, temveč v najem. Na prihodnji, 3. seji, ki je potekala 21. februarja 1947, so člani KLO Lavrica določili višino najemnine stanovalcem Ogrinove hiše: »Bajuku za sobo, kuhinjo, jedilnico, shrambo in klet 90 din, Okretiču za kuhinjo, sobo in klet 70 din, Simčiču za dve sobi, kabinet, kuhinjo, shrambo in kopalnico 250 din, Ivanu Ogrinu za štiri sobe, kuhinjo, shrambo in klet s pritiklinami pa 500 din.« Zadruga je imela v hiši lokal in skladišče, za kar je plačevala 200 din najemnine. Zdi se paradoksalno, da je moral Ogrin za bivanje v lastni hiši plačevati najemnino, vendar tako je bilo. Je

pa iz ohranjenega gradiva razvidno, da se je Ogrin očitno trudil, da bi obdržal vsaj del premoženja, zato se je pritožil na vse odločbe oziroma izkoristil vse sodne instance. V dopisu KLO Lavrica z dne 25. junija 1947 lahko preberemo, da je vprašanje lastnine Ogrinove hiše in stranskih prostorov »dokončno rešeno in ni nobene instančne poti več«.⁶³ Spet drugje pa je zapisano, da je »bivši lastnik Ogrin ponovno vlagal vse-mogoče pritožbe in je šele v zadnjem času obšel vse redne instančne poti, hiša sama z delom drugih stavb pa prešla definitivno v last ljudske imovine«.⁶⁴

Mladinski dom – tako so po vojni imenovali športno-kulturni dom, za katerega je prejemal skromno najemnino v višini 100 din – so leta 1952 podrli, ker so potrebovali prostor za razširitev regionalne ceste Ljubljana–Novo mesto. Enako se je zgodilo z vinsko kletjo. Tako mu je ostalo le še najemniško stanovanje v lastni hiši. Še več, pol leta pred smrtjo so ga z ženo preselili v podstrešno sobo, kuhinjo pa so mu uredili v nekdanji shrambi. Vodo je lahko dobil v svoji nekdanji kuhinji ali v gostilniških prostorih, kjer je bila organizirana »krajevna menza« za delavce bližnje prašičje farme.

Nacionalizacija

Medtem ko je Ogrin zemljišča izgubil na podlagi Zakona o agrarni reformi in kolonizaciji, je bilo njegovo podjetje »Trgovina z vinom« nacionalizirano na podlagi Zakona o nacionalizaciji zasebnih gospodarskih podjetij. Nacionalizacija je v Sloveniji potekala v dveh fazah: v času prve nacionalizacije (1946–1948) so nacionalizirali velika industrijska in lesnopredelovalna podjetja ter skoraj vsa veletrgovska, prometna in gradbena podjetja.⁶⁵ Druga ali dopolnilna nacionalizacija je bila nato izvršena v letih 1948–1950. Nacionalizirana so bila vsa preostala podjetja – med drugim tudi vinske

kleti –, ki so obsegala nad 70 m² površine. Tako je bilo na podlagi Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o nacionalizaciji nacionalizirano tudi podjetje Ivana Ogrina. Skupaj z Ogrinovo so v Sloveniji nacionalizirali 45 vinskih kleti.⁶⁶

Kljub trudu nam odločbe o nacionalizaciji Ogrinove vinske kleti ni uspelo najti, tako lahko o njej sklepamo le iz posrednih virov. Dejstvo namreč je, da pri manjših podjetjih na podeželju niso pregledali poslovanja in napravili prevzemnega zapisnika. Očitno je bilo tako tudi pri Ogrinu.

Podjetje oziroma bolje rečeno vinsko klet je leta 1946 prevzelo »Vino podjetje« iz Šiške, ki je v Ogrinovi kleti skladiščilo vino in mu zato tudi plačevalo najemnino.⁶⁷ Del vinske kleti je imela v najemu Republiška poslovna zveza nabavno-prodajnega združenstva LR Slovenije (krajše NAPROZA), ki je na podlagi najemne pogodbe iz leta 1939 plačevala Ogrinu najemnino v višini 1.500 din. V njej je skladiščila večje količine lastnega vina.⁶⁸ KLO je, potem ko je prevzel nadzor nad objektom, postavil bistveno nižjo najemnino, to je zgolj 200 din.⁶⁹ Del kleti pripadajočega zemljišča je leta 1947 zasedla traktorska postaja oziroma združni sklad. Na zadnji dan leta 1947 je bil narejen inventar Ivana Ogrina, v katerem so bili popisani zlasti različni vinski sodi. Njihova vrednost je bila ocenjena na 641.840,50 din. Kaj se je z njimi zgodilo, ni znano.

Zgodbo je nato, kot smo že zapisali, zaključila širitev Dolenjske ceste, na račun katere sta bila tako vinska klet kot Mladinski dom porušena.

Beda svobode za Ivana Ogrina

Kot je razvidno iz zgornjega zapisa, osvoboditev in vzpostavitev t. i. ljudske demokracije, ki je bila v resnici diktatura komu-

nistične partije, Ivanu Ogrinu ni prinesla nič dobrega. Iz pokončnega, ponosnega in cenjenega moža je postal revež. Agrarna reforma in nacionalizacija sta ga ne le materialno, pač pa tudi čustveno prizadeli. Postal je zagrenjen in odmaknjen, zazrt vase in v svoje življenje, v katerem je, zato ker ni sam obdeloval svoje zemlje, izgubil celotno posestvo na Lavrici. Zakaj se ni preselil za Bežigrad, kjer je imel v lasti hišo, kjer je živela njegova hči, ni znano. Morda je bil preprosto preveč navezan na kraj, v katerega je vložil toliko svoje pozitivne energije, dobre volje, časa in denarja. Ostal je med svojimi, čeprav so se ga nekateri izogibali in označili za izkoriščevalca. Tako stanje je kmalu načelo njegovo zdravje.

Leta 1950 je zbolel za rakom, ki je kljub operaciji hitro napredoval. Zadnje dneve svojega življenja je preživel v bolnici v Ljubljani, kjer je 30. julija 1951 umrl.

Pripeljali so ga domov. Ker je bila hiša zasedena s strani zunanjih strank, so mrtvaški oder postavili kar v hišno vežo, kjer je ležal do pogreba, ki je na novem pokopališču na Rudniku potekal 1. avgusta 1951.⁷⁰ Tam sta večni počitek našli tudi njegova žena Antonija (1889–1971) in hči Ana Nuška (1922–2008). Potomcev nima.

Sklep

Življenje in delo Ivana Ogrina je lep primer, kako bogato in plodno je lahko človeško življenje, če je seveda človek pogumen in voljan delati. Že pri dvajsetih letih je odšel iskat zaslužka v Brazilijo, kjer si je ustvaril temelje za nadaljnje uspešno življenje v domovini. Leta 1912 je prišel na Lavrico pri Ljubljani, kjer si je ustvaril družino in poskrbel za vsesplošen razvoj kraja. Povojna agrarna reforma in nacionalizacija sta ga globoko zaznamovali, njegovo ime je v kraju postalo nekakšen tabu. Kljub temu pa se

ga mnogi krajani še vedno spominjajo kot velikega dobrotnika tako kraja kot njegovih prebivalcev.

Leta 2008 ga je Svet Krajevne skupnosti Lavrica posthumno odlikoval s častnim znakom Lavrice,⁷¹ aprila leta 2009 je občinski svet Občine Škofljica sprejel odlok o poimenovanju Ogrinove ulice⁷² v novem blokovskem naselju ob potoku na Lavrici, investitor novega naselja in krajevna skupnost pa sta v njegov spomin mesec dni kasneje zasadila drevo.⁷³ Njegovo življenje se je vrnilo v zavest kraja in njegovih prebivalcev.

Opombe:

- 1 Morda je vredno opozoriti, da se je na isti dan, v isti župniji rodil še en otrok, ki je prav tako nosil ime Ivan Ogrin. Kasneje je postal znan zidarski mojster v Ljubljani in tudi viden predstavnik Slovenske ljudske stranke. Prim.: SI NŠAL, ŽA, Krstna knjiga župnije Vrhnika 1870-1894.
- 2 Prav tam.
- 3 Rodovnik Kobalovih oziroma Ogrinovich s Stare Vrhniko 10 je do srede 18. stoletja sestavila gospa Ema Goričan s Stare Vrhniko in mi ga za potrebe pisanja pričujočega življenjepisa nesebično posredovala. Za potrebe te objave mi je odstopila tudi fotografijo Ogrinove rojstne hiše. Za vse navedeno se ji na tem mestu iskreno zahvaljujem.
- 4 Praznik na Lavrici, v: Jutro, 28. 4. 1935, letnik 16, št. 98. (= Praznik na Lavrici).
- 5 Na podkovski šoli v Ljubljani, v: Slovenski narod, 30. 6. 1886, letnik 19, št. 145.
- 6 Žal šolska dokumentacija iz časa Ogrinovega obiskovanja osnovne šole ni ohranjena.
- 7 Praznik na Lavrici.
- 8 Univerzitetno mesto, približno 450 km severno od prestolnice Sao Paulo. Tam se nahaja tudi mestni muzej Museu histórico »Aloísio de Almeida«, ki ga vodi direktor Dorival Martins de Andrade, ki nam je posredoval v nadaljevanju citirane vire o delu in življenju Ivana Ogrina v času njegovega bivanja v Braziliji. Gradivo je prevzela gospa Barbara Tanja Podšivašek in ga s pomočjo gospe Dagme Ovca, hčere pokojnega častnega konzula Republike Slovenije Vladimirja Ovce, prevedla in ob obisku Slovenije junija 2011 izročila avtorju tega članka. Gospa Podšivašek se je skupaj z družino gospe Ovca celo odpravila v Jaboticabal in naredila nekaj dragocenih fotografij. Vsem navedenim se za neprecenljivo pomoč iskreno zahvaljujem. Brez njih bi »brazilsko obdobje« Ivana Ogrina ostalo zakrito s tančico skrivnosti.
- 9 Praznik na Lavrici.
- 10 »Cortume Ogrin«, v: O Atalaya, 17. 1. 1899, št. 601.
- 11 Prav tam. (Za prevod je poskrbel gospod Stanislav Cikaneč, slovenski duhovnik v Londonu, za kar se mu iskreno zahvaljujem.)
- 12 Casa de Joao Ogrin, v: O Atalaya, 15. 5. 1904, št. 534.
- 13 Jaboticabal na Exposição (Jaboticabal na Razstavi), v: O Atalaya, 20. 12. 1908.
- 14 Prim.: Praznik na Lavrici.
- 15 Ogrinova zapuščina (hranita jo Ana in Martin Zver iz Ljubljane). Posetnica (vizitka) Joao Ogrin.
- 16 Iz Brazilije, v: Slovenski narod, 18. 5. 1910, letnik 43, št. 110.
- 17 SI ZAL, LJU 488, Cod. XX (97), Obrtni register okraja Ljubljana - Okolica.
- 18 Prim.: Brat Lojze Simčič, v: Jutro: 14. 11. 1940, letnik 21, št. 267.
- 19 Prim.: 60 letnico rojstva, v: Slovenec, 28. 4. 1935, letnik 62, št. 97a.
- 20 NŠAL, Prepisi matičnih knjig, Poročna knjiga župnije Borovnica 1921-1964.
- 21 Prim. nagrobnik družine Ogrin na pokopališču Ljubljana - Rudnik.
- 22 Po ustnem pripovedovanju Ane Strgar februarja 2011 in Ane Zver novembra 2011. Jože Rotar je naveden kot padel v boju tudi v prilogi Šolske kronike Lavrica - Daljna vas »Statistični podatki o žrtvah«, ki jo je napisala začasna šolska upraviteljica Franja Benedičič.
- 23 SI ZAL, LJU 423, Osnovna šola Lavrica, fasc. 1, Šolska kronika.
- 24 Novo šolsko poslopje na Lavrici, v: Učiteljski tovariš, 28. 10. 1926, št. 41, str. 3.
- 25 Nova strumna sokolska četa, v: Jutro, 22. 6. 1931, letnik 12, št. 141a.
- 26 Slovenski narod, 6. 8. 1938, letnik 71, št. 175.
- 27 Lepo slavje sokolske čete na Lavrici, v: Slovenski narod, 16. 8. 1938, letnik 71, št. 182.
- 28 Deset let Sokola na Lavrici, v: Jutro, 8. 8. 1940, letnik 21, št. 183.
- 29 Zadoščenje županu Ogrinu na Lavrici, v: Jutro, 17. 7. 1937, letnik 28, št. 164.
- 30 Prav tam.
- 31 Prav tam.
- 32 Prim.: Popolno zadoščenje županu Ogrinu, v: Jutro, 7. 12. 1937, letnik 18, št. 284.
- 33 Dnevne vesti, Župan in dobrotnik občanov, v: Slovenski narod, 11. 1. 1939, letnik 72, št. 8.
- 34 Ogrinova zapuščina, Seznam z dne 11. 12. 1942.

- 35 Ogrinova zapuščina, Obračun o prejemu in izdatku denarja iz Ogrinove ustanove.
- 36 Ogrinova zapuščina, Potrdilo z dne 20. 1. 1956.
- 37 Člani šolskega odbora so takrat bili: Miha Garbas, Milka Hude, Miha Martinc, Pavel Martinc, Franc Okretič, Boris Simčič, Franc Zupan in zapisničarica Nika Garbas.
- 38 SI ZAL LJU 423, Osnovna šola Lavrica, fasc. 2, Zapisniki sej šolskega odbora.
- 39 Prim.: Stara Vrhnika, v: Slovenec, 1. 7. 1921, letnik 49, str. 146.
- 40 Darila, v: Slovenski narod, 7. 2. 1919, letnik 52, št. 32.
- 41 Dijaški kuhinji v Celju so darovali, v: Narodni list: glasilo Narodne stranke za Štajersko, 22. 8. 1912, letnik 7, št. 34.
- 42 Prim.: Zborovanje okoliških trgovcev, v: Slovenski narod, 23. 1. 1936, letnik 69, št. 18.
- 43 Prim.: Lepa stanovska svečanost naših gostilničarjev, v: Slovenski narod, 28. 5. 1938, letnik 71, št. 119.
- 44 Jutro mu je npr. ob njegovi 60-letnici namenilo obsežen biografski zapis in objavilo celo njegovo fotografijo. Slovenski narod je podrobno poročal o proslavi, ki so jo Ogrinu v čast pripravili sokoli. Slovenec pa je objavil zgolj krajšo vest o obhajanju 60-letnice in nekaj biografskih podatkov. Popolnoma obratna je zgodba pri njegovem soimenjaku, stavbnem mojstru Ivanu Ogrinu, ki je bil aktiven član SLS. O njem se je na dolgo razpisal Slovenec, Jutro in Slovenski narod pa sta mu namenila zgolj kratko vest.
- 45 Nova organizacija nacionalne mladine, v: Jutro, 8. 12. 1937, letnik 18, št. 285.
- 46 Odlikovanja povodom krsta kraljeviča Andreja, v: Slovenec, 21. 8. 1929, letnik 57, št. 188.
- 47 Poleg nje še Jože Rotar, Franc Jelševar, Rado Ankon, Franc Verbič in Anton Martinc. Prim.: Poročilo o dogodkih v šoli in v šolskem okraju v času druge svetovne vojne z dne 1. 6. 1948. Hrani Slovenski šolski muzej: Mapa šole Daljna vas – Lavrica.
- 48 Prim.: Brezplačna prehrana šolske mladine, v: Slovenec, 11. 12. 1941, letnik 20, št. 281.
- 49 Poročilo o dogodkih v šoli in v šolskem okraju v času druge svetovne vojne z dne 1. 6. 1948. Hrani Slovenski šolski muzej: Mapa šole Daljna vas – Lavrica.
- 50 Lojze Šonc – Tomi: 45-letni jubilej uničenja domobranske postojanke na Lavrici, v: Naša komuna, 18. 4. 1989, letnik 26, št. 5/6.
- 51 Veliko in lepo protikomunistično zborovanje na Lavrici, v: Slovenec, 9. 5. 1944, letnik 72, št. 106.
- 52 SI ZAL, LJU 13, Občina Rudnik, fasc. 2, a. e. 94, Dopis šefa pokrajinske uprave – Razpis kolovadcije z dne 11. 1. 1945, št. 71/4.
- 53 Uradni list Demokratične federativne Jugoslavije z dne 28. 8. 1945, št. 64. Ponatis zakona je bil objavljen tudi v Posebni prilogi 35. številke Uradnega lista Slovenskega narodno osvobodilnega sveta in Narodne vlade Slovenije z dne 15. 9. 1945.
- 54 Prav tam, člen 3.a.
- 55 Odločba Okrajne komisije za agrarno reformo mestnih četrti okrožja mesta Ljubljana, Razlastitev veleposestva Ogrin Ivana, veleposestnika in trgovca, Daljna vas (Lavrica) št. 8, z dne 6. 3. 1946, Agr. ref. 784/46, v: Zapuščina Ivana Ogrina. Fotokopijo odločbe hrani tudi avtor.
- 56 Prva delitev veleposestniške zemlje v Ljubljani, v: Slovenski poročevalec z dne 30. 1. 1946, št. 25.
- 57 Na Lavrici so razdelili posestvo trgovca Ogrina, v: Ljudska pravica z dne 29. 1. 1946, št. 24.
- 58 Fotografije hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije: Delitev zemlje na Lavrici.
- 59 Tovariš, 1/1946, str. 32.
- 60 Domači glasovi, Lienz, Avstrija, 21. 2. 1946, št. 32, str. 4: »Na Lavrici so delili zemljo veletrgovca z vinom Ogrina. Skupno so razdelili 26 ha obdelovalne zemlje med 12 agrarnih interesentov.«
- 61 KLO Lavrica, fasc. 2, Zapisnik z dne 31. 10. 1946.
- 62 KLO Lavrica, fasc. 2, Zapisnik o 2. seji KLO Lavrica z dne 30. 1. 1947.
- 63 Prav tam, KLO Lavrica NAPROZI dne 25. 6. 1947, št. 774/47.
- 64 Prav tam, Upravi zgradb in zemljišč MLO z dne 10. 7. 1947, št. 795/47.
- 65 Prim.: Prinčič, Jože: Povojne nacionalizacije v Sloveniji 1945–1963, Dolenjska založba, Novo mesto 1994, str. 58–61.
- 66 Prav tam, str. 88.
- 67 KLO Lavrica, fasc. 5, Dopis KLO Lavrica z dne 18. 7. 1951, št. 490/51.
- 68 KLO Lavrica, fasc. 5, Dopisa NAPROZE z dne 18. 10. 1947.
- 69 KLO Lavrica, fasc. 5, KLO Lavrica NAPROZI dne 25. 6. 1947, št. 774/47. Glej tudi: Dopis Upravi zgradb in zemljišč MLO z dne 10. 7. 1947, št. 795/47.
- 70 Prim.: Nagrobnik družine Ogrin na pokopališču Ljubljana - Rudnik.
- 71 Prim.: Krajevni praznik DAN LAVRICE v celoti uspel, v: Glasnik (glasilo Občine Škofljica), 6/2008, str. 9.
- 72 Prim.: Poročilo s 24. redne seje občinskega sveta dne 21. aprila 2009, v: Glasnik 5/2009, str. 4.
- 73 Prim.: Posadili hrast v spomin Ivanu Ogrinu, v: Glasnik 5/2009, str. 2, 15–16. Naj opozorimo, da je v navedenem prispevku navedena napačna letnica rojstva Ivana Ogrina.

IMELI SMO ŠOLO LETENJA Z JADRALNIMI LETALI

Vrhnika je znana po živahni športni dejavnosti, saj se tu že dolgo goji različne vrste športa, od kolektivnih do individualnih. O športnem letalstvu, še posebej o jadralnem letalstvu, ki je že od leta 1947, zlasti pa v začetku petdesetih let kar množično navdušilo in pritegnilo vrhniško mladino, pa je znanega prav malo. Zato se nas je nekaj, ki smo tedaj bolj ali manj aktivno sodelovali pri tem športu, zbralo in zapisalo spomine na našo šolo letenja in jih podajamo v naslednjem prispevku. Zapisali pa smo tudi drobce spominov o drugih zvrsteh športnega letalstva, ki smo jih gojili, čeprav se direktno ne dotikajo napovedane teme. Mnenje vseh sodelujočih je bilo, da je prav, da jih omenimo. Vsaka od teh zvrsti bi namreč zaslužila posebno obravnavo. Upamo, da bo ta prispevek koga od udeležencev in poznavalcev omenjenih zvrsti spodbudil, da o njih napiše kaj več.

O ŠPORTNEM LETALSTVU

Na Vrhniki je bilo že pred drugo svetovno vojno nekaj zanesenjakov, ki so načrtovali izdelavo letalskega motorja in izdelavo letala. Naloge so se lotili, poleg Ivana Prošnika, ki je bil strojni ključavničar, še letalski mehaniki Jugoslovanskega kraljevega letalstva. To so bili: Janko Oblak starejši, Vinko

Kraševac in Jože Lešnjak. Do uresničitve žal takrat ni prišlo, ideja pa je ostala in se uresničila pozneje.

Mnogi Vrhničani so uspeli kot športni piloti jadralnih in motornih letal, kot piloti jadralnih in motornih zmajev, piloti jadralnih padal, balonarji, piloti vojaških in potniških letal, piloti helikopterjev, samograditelji športnih letal, letalski mehaniki, padalci in mojstri, ki obnavljajo odslužena letala, podobno kot se obnavljajo stari avtomobili.

Omeniti moramo še danes zelo dejavno letalsko modelarstvo, katerega začetki segajo v čas pred vojno in se je zelo razširilo po vojni. Veliko mladih se je takrat vključilo v modelarske krožke in uspešno izdelovalo modele. Modelarstvo je z razvojem tehnologije gradnje in z novimi materiali doseglo v zadnjem času neverjeten napredek. Na Vrhniki je ta panoga jadralnega letalstva že tradicionalna, množična pa je postala po letu 1945.

Okrog leta 1951 je zaživelo tudi padalstvo. Organiziran je bil padalski tečaj. 18 mladih Vrhničanov je opravilo prve skoke v Ljubljani. Skoki so bili izvedeni iz letala Junkers 52. Uspešna vrhniška padalka v tistem času je bila Slavica Garafol, najmlajši padalec pa Elo Rijavec.

Modelar Janez Koprivnikar s svojim jadralnim modelom (okrog leta 1941).

Kaj pravzaprav so naštetе zvrsti športnega letenja? Na to najbolje odgovorimo s kratkim opisom.

Jadralno letenje je kategorija športnega letalstva, v kateri piloti letijo z letali brez lastnega pogona (motorja). Da lahko poletijo, jih je treba dvigniti v zrak. Dvignejo jih lahko s pomočjo gumijastih vrvi, pomočjo vitla ali s pomočjo vleka s motornim letalom. V zadnjem času pa se pojavljajo tudi jadralna letala z vgrajenim motorjem, ki služi za vzlet in vzpon, po dosegu zadostne višine pa pilot motor ugasne in začne jadrati.

Vlek jadralnega letala z motornim letalom.

Motorno letenje je kategorija športnega letalstva slična jadralnemu letalstvu. Piloti letijo z letali z lastnim pogonom (motorjem).

Zmajarstvo je kategorija športnega letalstva, kjer piloti letijo z zmaji brez lastnega pogona – jadralni zmaji, ali z zmaji z lastnim pogonom – motorni zmaji. Piloti jadralnih zmajev vzletajo s pobočja hriba, ki nudi pogoje za tovrstno letenje.

Start jadralnega zmaja.

Jadralno padalstvo je oblika športnega in rekreativnega letenja, pri katerem se za letenje uporablja jadralno padalo, ki deluje na principu vzgona. Tako kot zmajarji tudi piloti jadralnih padal vzletajo s pobočja hriba.

Balonarstvo je zvrst športnega letalstva, v kateri piloti skušajo doseči čim večjo višino in preleteti čim večje razdalje. Navpični dvig balona omogoča vroč zrak v notranjosti balona, ki ga segrejejo običajno s plinskim

Balon pred vzletom.

plamenom. Za premikanje v vodoravni smeri baloni navadno nimajo ničesar, zato so odvisni od vetra. Načrtovanje poleta z balonom je odvisno od smeri vetra. Letenje z balonom se normalno izvaja pri rahlem vetru in velikih višinah. Sicer pa je to odvisno od namena poleta. Za turistične polete sta pomembna rahel veter in manjša višina, za doseganje rekordov pa je pomembna predvsem velika višina.

Letalsko modelarstvo je razdeljeno po panogah, te pa določa pravilnik mednarodne letalske organizacije FAI (Fédération aéronautique internationale). Ker so kategorije kar številne, omenimo le kategorije, ki so bolj znane in jih srečamo pogosteje, npr. kategorija prosto letečih modelov, ki se običajno izdelujejo v šolskih modelarskih krožkih.

Modelarji s svojimi modeli na barju pri Blatni Brezovici.

Modelarji z modeli na daljinsko vodenje. Od leve proti desni stojijo: Janko Srše, Marjan Smrtnik mlajši, Marjan Smrtnik starejši, neidentificiran, Andrej in Janez Dobrovoljc ter Vlado Korda.

Po tekmovanju modelarjev v Celju. Prvi z leve je vodja Janko Oblak, med tekmovalci so: Fredi Vihtelič, Smrtnik in njegova sestra, Grega Šteblaj, Tomaž Oblak in še nekateri neidentificirani.

Kategorija – vezani modeli, popularno imenovani tudi »U kontrolci«. Takšno ime imajo zato, ker je model z žico neposredno povezan s pilotom, ki stoji sredi letalnega polja in ga krmili, model pa kroži okrog njega.

Sledi kategorija motornih modelov, kot so akrobatska letala, letala – grajena za letenje v termičnih vzgornjkih in druga letala.

Nato sledi še kategorija modelov letal s posebnimi zahtevami, kamor spadajo vsi modeli, ki jih ni mogoče uvrstiti v prej naštetih kategorije.

Miloš Rijavec s svojim modelom motornega letala (okrog leta 1953).

Model motornega letala, za katerega je bila namesto smrekovega lesa uporabljena balza (lahek les, lažji od smrekovine).

Na kratko lahko rečemo, da pri tej zvrsti športnega letalstva govorimo o več oblikah, od letečih jadralskih modelov, motornih modelov, letečih modelov pravih letal, do maket in tako naprej. Izdelava modelov je zahtevna. Odvisna je od izbire modela, ki ga želimo izdelati oz. cilja, ki ga želimo z njim doseči. Za razliko od prej naštetih oblik letalstva, ko piloti z letalom letijo, pri tej zvrsti piloti ne letijo, temveč s tal upravljajo letenje modelov.

LETALSKI KROŽEK NA VRHNIKI

V Sloveniji je bilo po letu 1945 ustanovljenih veliko število Aero klubov, v katerih je bilo mogoče priti do potrebnega znanja za pilotiranje bodisi jadralskih bodisi motornih športnih letal.

Tako je bil tudi na Vrhniki leta 1947 pod okriljem Aero kluba Milan Hudnik, Ljubljana ustanovljen Letalski krožek.¹ Pobudo za njegovo ustanovitev je dal Miloš Rijavec.

Letalo za šolanje, to je letalo VRABEC, so kmalu po ustanovitvi krožka pripeljali iz Ljubljane. Prostor za hrambo so pripravili v zgradbi Impeksa. Prostor v Impeksu je bil primeren, ker je bilo predvideno vadbišče na hribu Hruševca, in sicer na podnožju hriba za začetek in na severovzhodnem pobočju in na vrhu za nadaljevanje šolanja.

Poleg letala smo dobili tudi opremo za vzletanje, in sicer za vzletanje jadralskega letala s pobočja hriba.

Kakšna je ta oprema, in kako se izvede vzlet letala?

To je gumijasta vrvi, sestavljena iz dveh krakov, ki sta na enem koncu spojena in zaključena z obročem, ki se zatakne na kavelj v nosu letala.

Pred vzletom se na vsak krak te gumijaste vrvi, ki je položena pred letalom v obliki črke V, razporedi 5 do 8 ljudi, ki na znak učitelja začno kraka napenjati. Ko sta dovolj napeta, se sprostijo zanka na repu letala, ki je letalo zadrževala v času napenjanja vrvi. Sila, ki jo povzroči napeta gumijasta vrvi, ko se sprostijo, »izstrelijo« letalo v zrak. Obroč na koncu krakov vrvi, ki je zataknen v kavelj na nosu letala, se avtomatsko iztakne in tako letalo neovirano vzleti.

Oprema za letenje in oprema za vzletanje je bila torej tu. Potreben je bil le še učitelj, ki bo dajal potrebna navodila pilotu učencu, moštvu na gumijasti vrvi in osebi, ki bo na repu letala upravljala z napravo za zadrževanje letala v času napenjanja gumijastih vrvi. Učitelj mora biti pilot, ki je usposobljen za šolanje. Na Vrhniki glede poučevanja ni bilo problema, saj je bil pobudnik ustanovitve krožka Miloš Rijavec že izšolan in izkušen pilot za motorna in jadralska letala. On je prevzel vodenje našega šolanja. Kandidatov za članstvo v krožku in za učenje pilotiranja je bilo veliko, a kljub temu se je zdelo prav, da se z letalom izvede »promocijski« polet, ki naj bo obenem tudi preizkusni.

Odločeno je bilo, da se promocijski, poizkusni in sploh prvi polet na Vrhniki izvede z vzhodnega pobočja Grilcovega griča. Polet naj izvede pilot Miloš. Predvideno je bilo, da bo letalo poletelo naravnost proti Grogarjevemu dolu. Tam bo nekoliko spremenilo

smer, poletelo naj bi proti Industriji usnja, pristanek pa je bil načrtovan za pokopališčem na Košutovih njivah.

Tako se je poleti 1947 v lepem sončnem popoldnevu na mestu, predvidenem za vzlet, zbrala množica ljudi, mladih in starih. Teh, ki so bili potrebni za izvedbo poleta, in onih, ki so z zanimanjem spremljali dogajanje. Letalo in opremo za vzletanje so do pobočja pripeljali, naprej pa je bilo treba vse ročno prenesti do mesta, določenega za vzlet. Po vseh pripravah in uspešno napetih gumijastih vrveh je sledilo povelje »spusti«. Letalo je poletelo in po nekaj sekundah izginito iz zornega polja opazovalcev, ki so bili na mestu, od koder je letalo poletelo. Vsi so bili prepričani, da bodo lahko opazovali celoten potek poleta do pristanka na njivah, ki so bile s tega položaja vidne.

Kaj se je zgodilo?

Letalo naj bi imelo glede na položaj mesta vzleta dovolj višine, da preleti Grogarjev dol, glavno cesto, rob pokopališča in pristane, kot je bilo predvideno. Napako so povzročile nepredvidene razmere nad Grogarjevim dolom. Tam je zračni tok, namesto da bi se dvigal, padal, kar je povzročilo izgubo višine, potrebne za načrtovani let. Pilot je takoj ocenil, da mu bo zmanjkalo potrebne višine za načrtovani let, in da bo namesto na njivah končal polet pri hišah na Partizanskem klancu, kar pa bi bilo lahko usodno za letalo in zanj. V hipu se je odločil in obrnil letalo za 180 stopinj, tako da je letelo nazaj proti vzletišču. Na zahodnem pobočju Grogarjevega dola je našel majhno jaso, usmeril letalo tja in tam tudi pristal. Pristanek ni bil najbolj nežen, saj je bila jasa majhna in površje še na strmini, tako da je bil pristanek izveden proti strmini.

Vse se je srečno končalo, le trup letala je bil nekoliko poškodovan. Poškodba je bila od-

pravljena v nekaj urah. Počakati je bilo treba le še dan ali dva, da se je lepilo dobro posušilo in letalo je bilo pripravljeno za nov polet.

V naslednjih dneh se je šola letenja pričela za prvih 12 kandidatov na predvideni lokaciji pod Hruševco. Kandidat je moral najprej pri drsenju po tleh obdržati letalo v vodoravnem položaju, vsak nagib letala je moral popraviti s pomikom krmilne palice v nasprotno stran nagiba.

Za obvladovanje tega manevra je zadostovalo od 3 do 5 drsnih poletov.

Pogled na letalo in moštvo na gumijasti vrvi pred vzletom.

Naslednja stopnja je predvidevala kratek skok letala. Letalo se je odlepilo od tal, se dvignilo za meter ali dva, letelo vodoravno, nato pa varno pristalo. Pri tem poletu je moral kandidat uporabiti poleg prečnega krmila tudi višinsko krmilo in po potrebi tudi smerno krmilo.

Za obvladovanje tega manevra je bilo potrebnih 5 do 8 skokov.

Sledili so poleti s strmine, ki je bila na položju pobočja Hruševce. Mesto je bilo izbrano, ker je imelo primerno višino in zato ker je imelo obliko police.

To so bili za začetnike pilote že poleti, ki so zahtevali uporabo vseh krmil (prečnega, smernega in višinskega), oceno hitrosti, ki

je še dovoljevala polet ter odločitev o pravočasnem pristanku. Pri teh poletih so učenci dobili občutek za letenje, dobili so občutek, kako se letalo odziva na krmiljenje, kar je prav poseben občutek, ko spoznaš, da te letalo uboga.

Za obvladovanje tega manevra je bilo potrebnih do 10 poletov.

Na sliki je prikazano mesto pilota na letalu Vrabec in privezovanje z varnostnimi pasovi.

In končno polet iz vrha Hruševce! Pri teh poletih je bilo treba uporabiti vse pridobljeno znanje iz prejšnjih vaj, dodatno pa je bilo treba izvajati tudi zavoje. Teh poletov so se vsi učenci najbolj veselili. Ko je učitelj končno odločil, da je učenec obvladal polet do popolnosti in s tem končal prvo stopnjo šolanja, je večini bilo kar žal, saj so bili poleti z vrha Hruševce za njih končani.

Prevoz letala Vrabec iz mesta šolanja nazaj v »hanger«
Impeks.

Na sliki so (spodaj od leve proti desni): zadaj na repu Jože Leskovec (Poštarjev), sledijo: Neda Novak, Janko Oblak, Smiljan Ogorelec, Rado Ogrin, Niko Šušteršič, Stane Šventner, Drago Radoš, zadnji v tej vrsti neidentificiran, pod krilom Milan Knez, na sedežu letala Janez Mesec (Kokalov), poleg njega neidentificiran (foto: Miloš Rijavec).

Še nekaj besed o naših učiteljih. Prvi je bil Miloš Rijavec, drugi pa Mitja Kunaver, ki je prihajal iz Ljubljane. Oba sta bila izredna človeka, izredna tovariša. Mitja je pozneje v letalski nesreči v Karavankah izgubil življenje.

V tistem času je bilo kar nekaj letalskih nesreč, ki so se tragično končale. Vsi, ki so se ukvarjali z letalstvom, so to dobro vedeli, toda vsi so vztrajali. Ljubezen do letenja je bila večja od strahu pred nesrečami.

Tudi pri usposabljanju na Vrhnikih so se dogajale nerodnosti, ki pa so se na srečo vedno končale brez resnejših posledic. Običajno jo je skupil Vrabec. Sledilo je brušenje, krpanje, lepljenje in počitek učencev za dan ali dva, nato se je letenje nadaljevalo do naslednje nerodnosti.

Sicer pa je šolsko letalo VRABEC bilo zasnovano tako, da je ob pravilni nastavitvi letelo sámo, ob predpostavki, da pilot ni počel ničesar, seveda pa je to veljalo samo za prve »polete«.

Ko se je letalo sestavilo, so bile izvršene potrebne nastavitve krmilnih naprav in težišča.

Težišče je bilo navadno nastavljeno na težo pilota 50 kg. S tako nastavitvijo je letalo letelo z nosom, obrnjenim proti zemlji pod takim vpadnim kotom, ki je zagotavljal potrebno hitrost. Problem je nastal, če je bil pilot prelahak. V tem primeru je bil vpadni kot manjši od potrebnega in letalo ni doseglo potrebne hitrosti za letenje.

Problem je rešil Branko Uršič, ki se je domislil, da lahko manjkajočo težo dopolni z vrečo peska, ki jo je namestil na sedež letala. S tem je bil rešen problem vseh prelahkih učencev.

Kljub temu da je naše šolsko letalo bilo sposobno leteti samo, pa je za pravilen prista-

nek le bilo treba nekaj storiti. V primeru, ko učenec ni ravnal pravilno, se je zgodilo, da je letalo namesto na smučki pristalo z zapičenim kljunom v mehki močvirni zemlji. Pilot je pri tem obvisel na pasovih, s katerimi je bil privezan na sedež v letalu.

Na srečo se je vedno srečno končalo, s smehom in z zbadljivkami kolegov, a brez privošljivosti. Bilo je le opozorilo na previdnost, kajti naslednjič se lahko kaj podobnega primeri tudi njim.

Koliko kandidatov je obiskovalo tečaje in koliko jih je končalo prvo stopnjo, to je »A« izpit jadralnega pilota na Vrhnikih, ni točno znano. Lahko pa z gotovostjo ocenimo, da je bilo število uspešno opravljenih »A« izpitov od 25 do 30.

Nekaj vrhniških učencev je nadaljevalo šolanje na letališču v Ljubljani, nekateri na letališču Lesce in nekateri v centru jadralnega letalstva v Vršču. Vsi so dosegli najmanj »C« izpit jadralnega pilota, nekateri tudi več (aero zaprega, »zvanični C« itd.).

Tone Oblak na šolanju v Vršču poleti 1955 (foto: arhiv družine Oblak).

KRATKI PODACI

PREZIME Sladič
 IME I OČEVO IME Vinko (Vinka)
 ZANIMANJE olijak
 GOD. ROĐENJA 1932 MESTO ROĐENJA Ljubljana
 SREZ ljubljanški REPUBLIKA Slovenija
 NARODNOST slovenska DRŽAVLJANSTVO jugoslovanska
 OPŠTE OBRAZOVANJE 8. razr. gimnazije
in vseh matera
 MESTO STALNOG STANOVANJA Vinka - Svinihova 5
 KOGA OBAVESTITI U SLUČAJU UDESA
stariši

LIČNI OPIS

STAS medniji
 LICE okroglo
 KOSA medeljavna
 BRKOVI ni
 NOS pravilen
 LUSTA pravilna
 OČI ni
 VISINA 178
 TEŽINA 78
 OSOBNI ZNACI ni

SVOJERUČNI POTPIS

Sladič Vinko

- 3 -

JEDRILIČARSKA OBURA К Р А Т К И

„A“ ISPIT POLOŽIO 19 49 GOD.
 U 18. maja Vinko
 DIPLOMA _____ ZNAK _____
 Overava: _____
 Šef nastave _____ Rukovodilac _____

„C“ Kurs aeroprege
 ZVANIČNO POLOŽIO 29. VII. 19 51 GOD.
 U Vrčica
 DIPLOMA _____ ZNAK _____
 Overava: _____
 Šef nastave Vlastarink Rukovodilac Stjepan

„B“ ISPIT POLOŽIO 26. VII. 19 51 GOD.
 U Vrčica
 DIPLOMA _____ ZNAK _____
 Overava: _____
 Šef nastave _____ Rukovodilac _____

„C“ SREBRNO POLOŽIO _____ 19 _____ GOD.
 U _____
 TRAJANJE LETA _____ ČAS _____ MIN.
 DUŽINA PRELETA _____ KM
 POSTIGNUTA VISINA _____ MET.
 BROJ DIPLOME _____ BROJ ZNAKA _____

„C“ ISPIT POLOŽIO 29. VII. 19 51 GOD.
 U Vrčica
 DIPLOMA _____ ZNAK 42/17
 Overava: _____
 Šef nastave Vlastarink Rukovodilac Stjepan

Overava: _____
 Inspektor _____ Pratsednik _____
 letenja vzd. jedriličarstva Saveznog odbora

- 4 -

“Lična letачka knjizica pilota-jedriličara” (Savezni odbor za sportsko vazduhoplovstvo) (foto: last Vinko Sladič).

Naj omenimo le nekatere: Vinko Sladič v Vršču, Franc Petrovčič v Ljubljani, Vršču in na Lescah, Tone Oblak v Vršču, Tone Fefer in Rado Ogrin v Ljubljani, Janko Oblak v Ljubljani, Vršču in Rumi. Janko Oblak je dosegel vse kategorije jadralnega pilota in športnega motornega pilota. Postal je pilot vojaških motornih letal in je še danes aktiven v športnem letenju.²

Na koncu naj še omenimo, da smo člani krožka, poleg šolanja letenja, izdelovali tudi jadralno letalo Čavka. V ta namen smo dobili od Aero kluba Ljubljana že izdelano kabino, izdelati je bilo potrebno še trup, krila in rep. Prostor za delo smo dobili v stari šoli. Dela smo se lotili resno. Pri tem se je

Janko Oblak po poletu na ljubljanskem letališču, 1953.

najbolj izkazal naš kolega Nartnik, ki je bil po poklicu mizar in je delal v delavnici pri mizarju Brenčiču. Treba je bilo nabaviti suh les primerne kakovosti, t. i. resonančni les, to je les, ki ima goste in ravne letnice, da se ne cepi. Pri tem nam je bil v veliko pomoč odličen poznavalec lesa in poznejši vodja proizvodnje v tovarni letal Letov v Ljubljani, naš sokrajan Ferdinand Drašček.

Letala nismo dokončali zaradi neznanega vzroka. Smo pa vse, kar je bilo izdelano in preostali material, odpeljali nazaj v Ljubljano v Cekinov grad, kjer je bilo letalo dokončano in je bilo predano na letališče Ljubljana. Nekateri naši učenci, ki so nadaljevali šolanje na ljubljanskem letališču, so s tem letalom tudi leteli.

Pri pripravljanju prispevka so sodelovali: Vinko Sladič, Franc Petrovčič, Branko Uršič in Janko Oblak. Vsem lepa hvala. Še posebna zahvala pa Nuši Merlak, ki je poleg podatkov prispevala večino v prispevku objavljenih fotografij iz bogate zapuščine njenega brata Miloša Rijavca, staroste jadralnega letalstva, zmajarstva in modelarstva na Vrhniki, pilota športnih, jadralnih in motornih letal.

Opombe:

- 1 Klub letalcev Vrhnika in njenih 50 let. Naš časopis, Vrhnika, december 1997.
- 2 Gašper Tominc: Na obisku pri graditelju letala Janezu Oblaku (26. 3. 2005) http://www.vrhnika.si/php/novice/id_novica=4620 (Prebrano 27. 3. 2005)

Gašper Tominc, Nekdanji Vrhnčan je prejel častni znak. Janko Oblak odlikovan. Naš časopis, 29. marec 2010, str. 2.

VRHNIŠKE OPEKARNE

Osnovna pogoja za nastanek opekarskih obratov sta bila dovolj obširno nahajališče ustrezne gline in okoliški gozdovi, ki so zagotavljali kakovostna drva za kurjavo. Zaradi manjših stroškov prevoza so bili opekarski obrati pogosto ob plovnih rekah. Vrhniška okolica je imela vse te pogoje. Nekoč so si, kot vedo povedati nekateri, ljudje na Barju kar sami pripravljali opeko, ki so jo potrebovali za gradnjo svojih domov. Počasi pa se je začela tudi obrtna izdelava opekarskih izdelkov. Številni požari so povzročili, da so lesene hiše začeli nadomeščati z zidanimi, leta 1812 je bilo prepovedano popraviljanje streh z deskami. Iz te prepovedi niso bile izvzete niti skodlaste strehe. Če je bilo strešno ogrodje prešibko za obremenitev z opečnimi strešniki, so ga morali nadomestiti z novim, močnejšim.¹

Na Vrhnikih je bilo več opekarn (cegunc), največji sta bili v lasti Kotnikov in Jelovškov. Le-ti sta bili, poleg opekarn v kamniškem okraju in ljubljanski okolici, med prvimi podjetji te panoge na Kranjskem.² Znana opekarska imena na Vrhnikih so bila še Frölih (Frelih), Gregorka (Šemrl), Petrič (Marolt), Ogrin in drugi.

Tehnologija

Glino so kopali ročno. Potem, ko so je še prej v jami steptali in premečkali z nogami, so jo prepeljali s samokolnicami do »planel«. Tam so jo »prešvarali«, tj. z deskami stlačili in nato pokrili. Opeko so sušili na prostem tako, da so jo skladali eno poleg druge, pozneje so jo postavili po robu, in ko je bila dovolj suha, so jo skladali v zidove. Strešno opeko so sušili v sušilnih lopah. Žgali so jo v poljskih pečeh, ki so jih kurili z butaricami ali pa s šoto, ki so jo dobavljali Ižanci. Šoto so do peči vozili s posebnimi samokolnicami, t. i. šolaricami.³

Delo je bilo večinoma ročno, zato je bilo potrebno zaposliti precej ljudi. Čez zimo so jih za kopanje gline potrebovali do 70, v sezoni pa tja do 170 ljudi. Opeko so delali »modlarji«. Delavec je izdelal na dan do 3000 kosov zidakov oz. 2000 kosov strešnikov. Izdelovali so zidak velikega formata in ročni bobrovec. Delali so tudi t. i. »zvonar«, ki je služil za kalupe pri vlivanju zvonov, in posebno opeko, imenovano »sims«, ki je bila dolga 25 col.

Delavski red za opekarne je prepovedoval zaposlovanje otrok, mlajših od 14 let. Mladoletni otroci – mlajši od 16 let – in ženske so smeli opravljati le lažja dela, tj. odnašanje in zlaganje opeke. Prav tako jih niso smeli uporabljati za nočno delo. Otrokom do 18 leta starosti je bilo treba zagotoviti potrebni čas za obiskovanje obstoječe obrtne ali nedeljske šole.⁴

V opekarnah so delali opekarski delavci, delavci pri strojih, kurjači, delavci za skladanje, uvažanje in izvažanje opeke, delavci v ilovnici, težaki. Kurjači (ringarji) pri krožni peči so delali v dveh izmenah: nočni in dnevni.

Delovni dan (žernada) je bil razdeljen na štiri četrtine. Delali so od zore do mraka, od leta 1907 dalje pa od šeste ure zjutraj do pol sedme oz. sedme zvečer z enournim opoldanskim odmorom ter dvakratnim odmorom po četrt do pol ure. Po potrebi se je ta čas lahko tudi podaljšal, vendar največ za tri dni v enem mesecu. Veliki prazniki so bili dela prost dan, prav tako nedelje. Je bilo pa ob nedeljah dovoljeno opravljati vzdrževalna dela, ki se niso mogla opraviti ob delavnikih zaradi nevarnosti za delavce, nadzorovati obrtne naprave, vzdrževati žgalne peči; odrasli moški pa so lahko dve uri pripravljali glino.

O nalogah so delavce poučili nadzorniki, ki so tudi nadzorovali njihovo delo in jih po potrebi okarali, če kaj ni bilo v redu opravljeno, vendar pri tem niso smeli uporabljati psovka.

Prav tako so se morali delavci spodobno in dostojno vesti, se izogibati prepиров in preteпов in biti poslušni nadrejenim. V delovnem času je bilo prepovedano pitje alkoholnih pijač in kajenje v obratnih prostorih. Orodje, ki jim je bilo izročeno, so morali dobro vzdrževati ter uporabljati predpisane varnostne naprave.

Delavski red je moral biti obešen na vidnem mestu in vsi so morali biti z njim seznanjeni.

Frelihova opekarna

Leta 1895 sta Teodor Frölich, pivovarnar na Vrhnikih, in Carl Höllerl, gradbenik z Dunaja, ustanovila delniško družbo za žganje opeke in trgovanje z njo.⁵ Sicer pa je bil Frölich (Frelih) tudi lastnik Prve kranjske eksportne pivovarne na Vrhnikih T. Frölich, ki je delovala od leta 1887.⁶ Leta 1908 je bila sicer pod imenom Prva kranjska izvozna Pivovarna in sladarna Vrhnika izbrisana iz obrtne registra, vendar so še naslednje leto imeli svoj pivotoč na veselici, nekaj let kasneje pa so oglaševali prodajo sladne moke Sladolin za pecivo.⁷ Vse pivovarne na Kranjskem je v dvajsetih letih 20. stol. prevzela Pivovarna Union. Zaradi tega so nehale obratovati.

Opeka iz Frelihove opekarne (foto hrani: Janez Žitko).

Med obema vojnama so za nekaj let prostore uporabili za izdelavo konzerv: leta 1920 družba Konzervne tovarne in od leta 1924 Konzervna tovarna Globus,⁸ starejši prebivalci pa se spominjajo predvsem Tovarne konzerv Impeks. Danes je od vseh stavb ohranjena samo še stanovanjska stavba nekdanje pivovarne, ki pa je tudi v slabem stanju. Vse drugo so po drugi svetovni vojni podrli.

Opekarna Gregorka (Šemrl)

Prvi lastnik opekarne, ki se je nahajala na področju današnjega ribiškega doma v Sjnji Gorici, je bil Franc Gregorka. Kdaj točno so začeli s to obrtjo, ni znano, je bil pa z domačo opeko zidan kozolec, ki je nosil

letnico 1823, a ga je po drugi svetovni vojni dala nova oblast porušiti, čeprav je bil spomeniško zaščiten. Imel je 6 stebrov. V enem izmed njih je bila lina s sv. Florjanom, ki ga je napravil Pustovrh. Hišo so zgradili leta 1845, hlev pa leta 1864. Kašča je bila prekrita z bobrovcem in je ostala edina nepoškodovana v požaru, ki je v 1. pol. 19. stol. zajel Sinjo Gorico.⁹ Opekarno je od Gregorke odkupil Valentin Acceto, zidarski mojster iz Ljubljane. Poleg nje je leta 1896 zgradil novo zgradbo za delavce in hlev.¹⁰

Opekarna Petrič-Žitko (Marolt)

Na posestvo Žitkovih se je priženil dr. Janjo Marolt, ki se je oženil z domačo hčerjo Marijo Petrič. Domačija, ki se je nahajala ob Ljubljani v Verdu, je bila premožna. Poleg treh hiš so imeli še žago, mlin in do leta 1911 opekarno.¹¹

Ogrinova opekarna

V bližini današnje gostilne Nibi so imeli svoj dom in opekarno Ogrini, ki so se po vrnitvi iz Amerike začeli ukvarjati s to obrtjo. Franc Ogrin iz Sinje Gorice je leta 1931 prijavil prosto obrt izdelovanja opeke v Veliki Ligojni s stojščem na Sapu št. 33. Njihova opeka je bila med cenejšimi in ni imela monograma na opekah. Ko ni več šlo, so si poskali delo pri Jelovšku.¹²

Jelovškova opekarna

Ignac Marko Jelovšek (1815–1887), ki je bil nekaj časa tudi vrhniški župan, je leta 1850 prevzel po očetu domače posestvo in hišo »pri Jelovškovih« na Vrhniku št. 183 ter žago in mlin.¹³ Na levi strani Ljubljane, na Tojnicah, pa je zrasla opekarna, ki je bila konec leta 1869 vpisana v register posameznih tvrdk pri Zbornici za trgovino, obrt in industrijo.¹⁴ Leta 1861 je Ignac zaprosil za najem parcele ob Ljubljani v Trnovem v Ljublja-

ni, na kateri bi postavil skladišče za opeko. Prošnjo je mestni svet obravnaval na svoji seji in kljub nekaterim pomislekom, češ da mora ostati prostor ob trnovskem jezu prost zlasti v času košnje, dovolili najem parcele v velikosti 50 kvadratnih klatfer za 10 let.¹⁵

Ignanc Markus Jelovšek (foto hrani: M. E. Dovč).

Marija Jelovšek (roj. Oblak) (1834–1899), opekarno je vodila 12 let (foto: F. Dobrovoljc, Cankarjev album).

Sprva je vse delo v opekarni potekalo ročno. Leta 1899 je dala tedanja lastnica Marija Jelovšek, žena Ignaca, na parcelni št. 2719/1 postaviti Hoffmanovo krožno peč na 14 celic. Na komisijko obravnavo, ki si je ogledala novo pridobitev, so bili povabljeni tudi sosedje: Teodor Frölich, Karl Mayer in Johan Oblak.¹⁶

Maksimiljan Jelovšek (1877Žena1903)
(foto hrani: Marija Eleonora Dovč).

Karel Jelovšek (foto hrani: Marija E. Dovč).

Od leta 1903 je po smrti svojega brata Maksa, ki je po materi prevzel posestvo, opekarno vodil Karel Franc Jelovšek (1862–1911). Bil je tudi načelnik oskrbnništva podobčine Verd. S Francem Kotnikom sta predlagala ustanovitev Ognjegasnega društva v Verdu, ki se je tako odcepilo od vrhniškega. Obe družini sta tudi sicer na razne načine podpirali društvo; Jelovski so mu npr. podarili prvi avto.¹⁷

V Karlovem času so opekarno opremili z obdelovalnimi stroji na parni pogon in nato prizidali še žago. Pred začetkom delovanja so stroje blagoslovili, o čemer je poročal Slovenec: *Včeraj teden je g. dekan L. Gantar ob asistenci obeh kaplanov blagoslovil novo postavljene stroje na sopar pri znani opekarni g. Karola Jelovškega. Veliki stroj je po najnovejšem sistemu izborno izdelan, na ta način prvi na Kranjskem; drugi stroji za predelovanje zemlje in izdelovanje opeke izvrstno delujejo. Temu podjetju moramo čestitati, kakor se je pri otvoritvi g. podžupan Karol Majer izrazil: Na domači zemlji, z domačo zemljo – domačinom zaslužek.*¹⁸

Leta 1909 je dobil naziv c. k. dvorni založnik, ki ga je po njegovi smrti podedovala žena Ivana. Za njo sta leta 1914 postala naslednika Opekarnarne in parne žage Karol Jelovšek njegova mladoletna sinova Josip in Rupert, ki ju je kot njun varuh zastopal Vrhničan Simon Ogrin, posestnik in akademski slikar. Naslednje leto se je ime firme spremenilo v Opekarna, od leta 1921 pa je spet delovala tudi parna žaga. Imetnika firme sta bila Josip (1898–1937) in Rupert (1900–1963), vendar je Rupert prevzel posle šele po bratovi smrti.¹⁹ Zaposlene so imeli 3 uradnike, 20 stalnih in 50 sezonskih delavcev.²⁰

Da je Rupert lahko začel delati, si je moral najprej pridobiti obratovalno dovoljenje za obrat, ki je obsegal opekarno, kurilnico s strojnico in peč. Poleg tega je bilo še osem šup, ki so jih uporabljali za shrambo in sušenje opeke. V dveh stanovanjskih zgradbah so bila stanovanja za delavce in v stanovanjski zgradbi na Švabičevi 3 pisarniški prostori. V oddelku za izdelovanje opeke so imeli nameščen stroj kolodrobnik, stroj za izdelovanje zidakov, 2 stroja za izdelovanje

Josip Jelovšek (foto hrani: Marija E. Dovč).

žlebakov in stroj za izdelovanje strešne opeke. V prvem nadstropju je bil stroj za mletje ilovice. Vse to je poganjala lokomobila z močjo 50 konjev in parni kotel s 60 m² ogrevalne površine. V nadstropju in podstrešju so sušili strešno opeko, ki so jo z dvigalom potegnili gor, zidake pa so sušili kar na prostem v lopah.²¹ V strojnici je bil nameščen tudi dinamo, ki je proizvajal tok za domačo uporabo in še eden za pogon vozičkov, s katerimi so prevažali glino v obrat. V posebni zgradbi je bil elektromotor, ki je poganjal motovilo in v ilovni jami električno črpalko. Med vsemi objekti je bil speljan poljski tir, po katerem so prevažali material.

Delavci so hodili na delo v opekarno iz Sinje Gorice po brvi čez potok Tojnica in skozi topolov drevored, ki je vodil do opekarnice. Pri pripravi nasada (1910) je sodelovalo Olepševalno društvo Vrhnika, kateremu je nekaj let predsedoval tudi Josip Jelovšek.²² Delovodja opekarnice je bil Blaž Podobnik iz Sinje Gorice, ki ga je nasledil Franci Sajovic. Opeko so prevažali s čolni do Ljubljane; ko pa je bila zgrajena lokalna železnica na Vrhniko,

z vozovi do železniške postaje. Za praznike so s čolnom delavci poromali na sv. Ano pri Podpeči. Delo v opekarni je bilo sezonsko, od pomladi do jeseni, v zimskem času so delali na žagi.

Vrhniška opeka je bila zelo cenjena. Veliko so jo porabili pri popotresni obnovi Ljubljane, uporabili pa so jo tudi pri izdelavi fasade današnje zavarovalnice Triglav, Narodne in univerzitetne knjižnice, Plečnikove cerkve sv. Mihaela na Barju, opečnih stebrov v cerkvi sv. Frančiška v Šiški itd.

V začetku aprila 1948 so opekarno, ki je bila takrat uradno še Jelovškova lastnina, prenesli iz uprave OLO Ljubljana okolica pod upravo Glavne direkcije industrije gradbenega materiala LRS pri Ministrstvu za gradnje LRS.²³

V primopredajnem zapisniku je navedeno, da gre za kompleks opekarnice in parne žage in zemljišč, ki se izrabljajo za pridobivanje gline.

Podjetje ima peč na 14 celic z mesečno kapaciteto 400.000 opečnih izdelkov. Pogon je električni, strojno opremo pa sestavlja agregat za zidak, polžaste stiskalnice za strešnik in stiskalnice za žlebak. Izdelujejo zidak, votlak, bobrovec (ročni in strojni), stiskan žlebak in tlakovce. Transport od strojev opravljajo delno z vagoneti po tirih in delno s samokolnicami, strešnik in votlak pa dvigajo z dvigalom v nadstropja nad strojno delavnico. Zidak sušijo v gričih in kozolcih, strešnik in votlak pa v poletvenih lopah. Nad krožno pečjo ni sušila.

Zaradi izredno mešanega materiala v glinokopu je potrebno kopati ilovico pozimi, jo premešati po plasteh in prezimiti v pokritih prostorih. V ta namen gradi podjetje 80 m dolgo lopo.

Material iz jame prevažajo z vagoneti, ki jih vleče vlačilec na jekleno vrvo in ročno.

Bajer pred Jelovškovo opekarno (foto hrani: Marija Rosenwirth).

Vozni park podjetja sestavlja 6 težkih voz brez vprege. Prevoz do 600 m oddaljene železniške postaje Vrhnika opravljajo tudi najeti vozniki.

Za leto 1948 je planirano 3.000.000 žganih izdelkov: zidakov in strešnikov. Da se bo žganje opeke lahko nadaljevalo tudi v zimskih mesecih, je treba produkcijo surove opeke dvigniti na 3.500.000 kosov. Opekarna je začela obratovati 15. aprila, peč pa naj bi predvidoma zakurili 15. maja, ker je potrebna opravila.

Poročila o delu naj podjetje pošilja Glavni direkciji za gradbene materiale in Ljubljanskim opekarnam, te pa bodo na podlagi tega izpolnjevale za republiške organe predpisane obrazce tudi za opekarno Jelovšek.

Poleg lastnika so v opekarni zaposleni 3 nameščenci (2 ženski in 1 moški), ter 35 delavcev (22 moških in 13 žensk, od tega je bilo 6 priučenih in 3 kvalificirani).

Jelovšek je ponudil Ljubljanskim opekarnam svojo opekarno z vsem inventarjem in zemljiščem za pridobivanje glin v zakup, vendar so mu po kratkem postopku podjetje nacionalizirali. Poskusil je obdržati vsaj stanovanjsko hišo, hlev, kmetijska zemljišča in

Kotnikova opekarna (foto hrani: M. Rosenwirth).

konje, a je dobil odgovor, da nepremičnine tvorijo celoto, ki omogoča obratovanje opekarn, prav tako konji. Februarja 1949 je opekarna Jelovšek postala del Ljubljanskih opekarn.

Kotnikova opekarna

Jurij Kotnik (1775–1836) z Mirk se je januarja 1798 oženil z Mico Borštnik iz Verda. Bil je zelo podjeten. Skupaj s sovaščanom Jakobom Kettejem je imel v lasti opekarno na desnem bregu Ljubljanice, na Okopaj`nc (ledinsko ime: Ledina-Okopanica). V tej opekarni sta bili dve peči in pri njima je od pomladi do jeseni delalo petnajst do dvajset oseb, ki so v 6–10 žgalnih terminih, naredili 100.000–150.000 kosov, deloma zidnih, deloma strešnih opek. Za to so porabili 60–80 kubičnih klafter lesa za kurivo.²⁴

Jurij je umrl leta 1836, posest in opekarno pa je prevzel sin Jožef (1804–1858). Po njegovi smrti je postal lastnik sin Franc (1828–1890), ki je tudi na račun opekarn dobro obogatel. Propad furmanstva in obrti, ki so bile s tem povezane, je pomenil veliko pomeni delovne sile.

Navadno opekarno z dvema pečema, ki je bila zgrajena v začetku 19. stoletja, so proti

Družina Kotnik - Lenarčič. Sedijo od leve proti desni: Milanova žena, Milan Lenarčič, Ana Lenarčič roj. Kotnik, Josip Lenarčič, Zora Lovrenčič, roj. Lenarčič, dr. Ivan Lovrenčič. Zadaž stoji drugi iz leve Ivan Rosenwirth in tretji Johan Rosenwirth (foto hrani: M. Rosenwirth).

koncu stoletja povečali in modernizirali zaradi povečane potrebe po opeki v Ljubljani in okolici po potresu leta 1895 in ker je bilo tudi dovolj kvalitetne gline na licu mesta. Opremili so jo s Hoffmanovo krožno pečjo, katere princip delovanja je temeljil na tem, da je ogenj krožil po celi dolžini žgalnega kanala. Specializirali so se predvsem za izdelovanje strešne opeke.

Strojne naprave, ki jih je poganjal parni stroj z močjo 60 konjev, so bile narejene tako, da bi v primeru potrebe lahko z njimi izdelali tudi dvakrat več opeke kot običajno. Stroje je bilo treba ročno polniti z glino, ročno rezati izdelke in jih ročno jemati iz stroja ter prelagati na samokolnice. S samokolnicami in z vagoneti so prevažali glino, surove in žgane izdelke. Gosta mreža prog je bila razpeljana po zemljišču tako, da je olajšala prevoz opeke do Ljubljane, kjer so jo naložili v skladovnice in nato s čolni prepeljali v Ljubljano. Precejšnje upanje za večji zaslužek jim je zbužala tudi gradnja lokalne železnice Ljubljana-Vrhnika, po kateri bi lahko opeko prevažali tudi na oddaljene trge.

Takšna opekarna je potrebovala veliko delavcev, ki pa so izdelali razmeroma malo končnih izdelkov. Ker pa sta bila delovna sila in transport poceni, se je to vseeno izplačalo.

Stroje so kupili na Koroškem. Skupaj z njimi je leta 1898 prišel v Verd tudi Johan Rosenwirth, ki je postal delovodja pri Kotniku in se je kasneje oženil z Marjano iz Horjula. Za njim je prevzel delo v opekarni sin Ivan.

Po nekaterih podatkih naj bi skoraj istovremeno kot opeko začeli izdelovati tudi parket²⁵, vendar je prvi vpis parketarne v register obrti šele leta 1895.²⁶ V opekarni je bilo zaposlenih približno 100 ljudi, ki so delali pa 14 ur dnevno. Pričeli so ob 5. zjutraj, čez dan so imeli 3 odmore za malico in ok. 8. ure zvečer so zaključili z delom. Mezda je znašala 76 krajcarjev na dan, delavci so jo dobili vsako soboto zvečer na Kotnikovem domu v Verdu.

Ko je Franc leta 1890 umrl, je bil Karel (1875–1910) še premlad za prevzem podjetja, zato

Pregled proizvodnje v opekarni Kotnik za obdobje med 1928–1945 (po delovodni knjigi Ivana Rosenwirtha)

Leto	Št. izdelane opeke na leto/ dan	Št. žgane opeke na leto	Št. obratovalnih tednov	Št. žgalnih tednov/peči	Poraba premoga na 1000 kom. opeke
1928	1.682.000/ 14.900	1.674.600	22 tednov	24 tednov/ 254 celic*	
1929	2.355.900/ 15.500	2.151.400	22 tednov	26 tednov/ 305 celic	272 kg
1930	2.536.000/ 15.000	2.421.700	24 tednov	28 tednov/ 350 celic	225 kg
1931	1.472.800/ 14.700	1.429.500	17 tednov	24 tednov	344 kg**
1932	1.740.800/ 14.000	1.672.100	22 tednov	23 tednov	250 kg
1933	1.307.600/ 14.400	1.284.000	18 tednov	18 tednov	230 kg
1934	1.373.300/ 15.200	1.268.000	16 tednov	16 tednov	270 kg
1935	1.623.200/ 15.000	1.568.600	20 tednov	18 tednov	280 kg
1936	1.936.100/ 14.000	1.879.600	26 tednov	24 tednov	230 kg
1937	2.025.100/ 13.000	2.004.200	26 tednov	26 tednov	290 kg
1938	2.704.000/ 15.000	2.646.600	25 tednov	26 tednov	220 kg
1939	3.359.200	3.281.700	25 tednov	30 tednov/ 451 celic	
1940	3.028.100	2.950.000	26 tednov	26 tednov/ 357 celic	
1941	3.214.200	3.085.200	27 tednov	32 tednov	282 kg
1942	3.071.000	3.019.500	29 tednov	29 tednov	240 kg
1943	3.206.600	3.137.700	26 tednov	29 tednov	
1944	2.718.000	2.019.850	26 tednov	18 tednov	
1945	1.706.800		17 tednov		

1 celica = 6600 kosov opek

** Porabili so več premoga, ker so peč dvakrat kurili, potem ko se je že čisto ohladila. Žgali so v najslabših mesecih, ko je bilo deževno in mrzlo in tudi opeka je bila še mokra.

Kotnikova opekarna (foto hrani: M. Rosenwirth).

je bila njegova zastopnica mati Marija Kotnik, prokurist je bil Josip Lenarčič. Deset let kasneje je posle v tvrdki *Opekarna in tovarna za parket Franc Kotnik* prevzel Karel, za njim pa Josip Lenarčič, ki je bil poročen z njegovo sestro Ano.

Domača lesna industrija je dajala pogonsko silo tudi opekarni, v kateri so izdelovali ročno in strojno rezane zidake različnih velikosti, votle zidake, različne velikosti fasadnih opek, bobrovec in zarezane strešnike, tlakovce različnih velikosti in debelin, žlebačke, traverze, drenažne cevi, različne oblike zidakov in strešnikov za ograje, zvezde, strešne peteline, mačke in pse, vaze različnih oblik itd. Modele za posebne oblike strešnikov je izdelal kipar in medaljer Vladimir Štoviček.²⁷ Izdelki so sloveli po svoji kakovosti. Premog za kurjavo pod kotlom in žganje opeke so po železnici vozili iz Trbovelj, Prevalj, Žalca, Rogatca. Delavce iz opekarne so posojali tudi za delo v parketarni in na posestvu, zlasti izven sezone, ki je trajala od marca do oktobra, ko opekarna ni obratovala.²⁸

Glinena mačka na Furlanovi strehi v Verdu (foto: Tatjana Oblak Milčinski).

Opečna ograja Razorčeve domačije na Mirkah (foto: Nataša Oblak Japelj).

Delavci pred Kotnikovo opekarno (foto hrani: Marija Rosenwirt).

Med prvo svetovno vojno so zaradi izrednih razmer za kratek čas prenehali delati, po koncu vojne pa so bili spet v pogonu.²⁹ Po očetovi smrti je postal leta 1939 naslednik in lastnik sin Milan Lenarčič, ki pa je večino časa živel drugje, zato je posle vodila njegova mati Ana.

Okrajna opekarna Zidak

Po vojni so Kotnikovo opekarno v Verdu zaplenili in januarja 1947 ustanovili državno podjetje Okrajna opekarna Zidak, ki ga je vodil Alojz Ambrož. Aprila 1948 je skupaj z Jelovškovo opekarno prišla pod upravo Glavne direkcije industrije gradbenega materiala LRS.³⁰

V primopredajnem zapisniku lahko preberemo, da opekarna Zidak upravlja z *imovino, ki je pripadala bivšemu podjetju Fran Kotnik Verd pri Vrhniku, ki je poleg opekarnne imela tudi lesno industrijo, ekonomijo in gozdna gospodarstva, ki je bila v lasti Milana Lenarčiča.*

Podjetje ima v lasti tudi parcelo v Trnovem, ki je služila za nakladalno postajo ob Ljubljani, vendar je zaradi prestavitve jeza izgubila svoj pomen.

S sedanjimi zemljišči imajo zagotovljen vir glin za več desetletij, vendar bi bilo kljub temu treba pridobiti še del parcele na zahodnem delu opekarnne in na severnem delu del zemljišča zasebnika Jakoba Stržinarja iz Vrhnike. Glavni objekt, ki je v delu, je velika sušilna lopa, krita z opeko, ki leži južno od oblikovalnice in bo služila v prvem nadstropju za sušenje strešnika, v pritličju pa za sušenje zidak, predvidoma z mehanskimi transportnimi napravami po Kellerjevem sistemu. V delu so tudi povečave sušilnih naprav (gričev) na vseh straneh obrata, zlasti pa na zahodni, ki je tudi najbolj ekonomična glede na transport.

Podjetje ima krožno peč s 16 celicami z mesečno kapaciteto 400.000 kosov. Pogon je električni, strojno opremo sestavlja agregat za zidak, stiskalnice za strešnik (polžasti), revolver stiskalnice in stiskalnice za žlebak. Izdelujejo zidak, votlak, vlečeni strešnik, bobrovec, stiskani strešnik, stiskan žlebak, posebnost obrata je opeka, odporna proti mrazu (fasadni zidaki, dimniška - radialna opeka). Transport od strojev se vrši deloma s samokolnicami, deloma pa s pomočjo vertikalnega dvigala, ki sega do petega nadstropja nad pečjo. Sušenje zidak se vrši pretežno v gričih in dolcih, delno pa v poletvenih lopah. Strešniki se suše v petih nadstropjih nad pečjo ter v enonadstropnih poletvenih lopah. Prostor za deponiranje opeke pod streho zadostuje za 1.600.000 kosov zidak.

Zaradi izredno mešanega materiala v glinokopu je potrebno zimsko kopanje glin, njeno mešanje po plasteh in prezimljenje v pokritih prostorih. Dovoz iz jame se vrši z vagoneti in ročno. Za vlačenje vagonetov iz jame služi vlačilec na verigo.

Vozni park sestavlja en par konj in 4 vprežni vozovi. Prevoz se vrši tudi z najetimi vozniki do 2 km oddaljene železniške postaje Vrhnika.

Plan za leto 1948 je 3.600.000 kosov opeke, da pa bodo lahko žgali tudi pozimi, je predvidena surova proizvodnja 4.500.000 kosov. Da se bo kapaciteta obrata lahko popolnoma izrabila, so potrebni nekateri posegi: mehanizacija transporta pri sušilnih napravah, reorganizacija oblikovalnice, nabava novih strojev, zgraditev mostu preko Ljubljane zaradi skrajšanja poti do kolodvora, sistematična razvrstitev sušilnih lop in gričev ter ureditev sanitarnih in stanovanjskih prostorov.

Poročila o delu naj pošiljajo Glavni direkciji za industrijo gradbenega materiala in Ljubljanskim opekarnam, ki bodo na tej osnovi izpolnjevali obrazce tudi za opekarno Verd.

Podjetje ima zasilne stanovanjske prostore za 32 ljudi (16 žensk, 16 moških) in obratno kuhinjo zanje. Z potrebe menze bodo obdelovali posebno njivo. Sicer so v podjetju zaposleni 4 nameščenci ter 70 delavcev (4 kvalificirani, 12 priučenih, ostali pomožni).

Vrhniške opekarne

Skupaj z nacionalizirano Jelovškovo opekarno sta obrata pod imenom *Vrhniške opekarne* februarja 1949 postala del Ljubljanskih opekarn. Počasi so začeli dvigovati produkcijo. Leta 1946 je izdelalo 140 delavcev 4.470,000 kosov zidakov in strešnikov, v letu 1953 pa 91 delavcev 4.583,000 kosov različne opeke.³¹

V glinokopu je težko kopaško delo zamenjal bager. Vagonetov, naloženih z glino, ni bilo

potrebno več ročno potiskati, ampak je to delo opravljala motorna lokomotiva. Stare stroje za oblikovanje so nadomestili z novimi. Postavili so nove umetne in naravne sušilnice sistema Keller, s čimer so občutno podaljšali letni čas obratovanja. S tem je bilo odpravljeno sezonsko delo in proizvodnja se je povečala od 3,5 milijona na 7 milijonov enot letno.³²

Vse večje potrebe po opečnih izdelkih so prerasle zmogljivosti opekarne. Ker sami niso bili finančno dovolj močni za nove investicije, so se povezali z Industrijo usnja Vrhnika, ki je iskala možnosti za naložbe v drugi vrsti dejavnosti. V začetku leta 1973 je tako nastal investicijski program za izgradnjo nove opekarne s kapaciteto 35 milijonov opečnih enot letno.

Delavci Vrhniske opekarne.

Reklama za Vrhniške opekarne (Pavliha, 24. september 1955).

V programu je med drugim navedena tudi zanimiva primerjava med slovenskimi opekar-nami: Merilo za opremljenost opekarne je šte-vilo zaposlenih delavcev na milijon enot letne proizvodnje. Ljubljanske opekarne imajo 4,5 delavcev na 1 milijon opeke, prav tako Opekar-na Črnuče, Kranjske opekarne 4,4, Novomeška opekar-na 3,6, Maribor Košaki 2,5, Goriške opekarne 3,8 in Opekar-na Vrhnika 8,9. Za Vrhni-ko zaostaja le nekaj opekar-n na Štajerskem in v Beli Krajini, ki zaposlujejo 11-12 delavcev za proizvodnjo 1 milijona enot na leto. V svetu pa obstajajo moderni obrati, ki zaposlujejo manj kot 1 delavca na 1 milijon enot letno.

V bližini stare (Kotnikove) opekarne je IU-V želela postaviti novo halo, vendar zaradi slabe nosilnosti terena to ni bilo mogoče brez dodatnih vlaganj, zato so izbrali pri-mernejšo lokacijo v Sinji Gorici, ki pa je bila še vedno blizu nahajališč glin. Leta 1976 so tako zastavili proizvodnjo opeke v novi opekar-ni, stara pa je prenehala z delom. Iz glinokopov so glino po posebnem transpor-tnem traku dovažali čez Ljublanico in pre-ko senožeti na novo lokacijo. Računali so, da se bo naložba povrnila v 10 letih, vendar ni dala predvidenih rezultatov in sredi 80-ih let so ustavili delovanje opekarne.

Danes je ostalo malo sledov za nekoč donosno dejavnostjo. Od Jelovškove opekarne je ostala samo ena stavba, topole so posekali, bajerje zasuli in danes je tam med drugim center za predelavo odpadkov. Kotnikovo opekarstvo so porušili leta 1979, glinokopi pa so ostali, ker so jih razglasili za zaščiteno področje zaradi varstva ptic. Tudi stavba opekarne v Sinji Gorici še stoji, vendar se uporablja v druge namene. Na nekdanjo opekarstvo spominja le še transportni trak čez Ljubljano v bližini ribiškega doma, po katerem so prevažali glino iz Kotnikovih glinokopov do nove stavbe.

OPOMBE:

- 1 Ivan Slokar, Zgodovina ljubljanskih opekarov 1732-1860, Kronika VIII/1, Ljubljana 1960, str. 47.
- 2 Grega Novak, Ob 50-letnem jubileju vrhniške šole, Vrhnika 1954, str. 38.
- 3 Prav tam, str. 49.
- 4 Arhiv Republike Slovenije (AS), SI AS 133 Okrajno glavarstvo Ljubljana-okolica, škatla 157, PE 6652.
- 5 SI AS 448, Zbornica za trgovino, obrt in industrijo (TOI), družabne tvrdke L 2, str. 13.
- 6 TOI, posamezne tvrdke L 1, str. 226.
- 7 SI AS 133, Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica, škatla 150, PE 7313; Naš časopis, Vrhnika 2001, str. 24.
- 8 TOI, družabne tvrdke L 3, str. 208 in L 4, str. 267.
- 9 Informator Zvone Šemrl.
- 10 Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), gradbene zadeve občine Vrhnika, št. 1.
- 11 Darinka Koderman Patačko, Marijan Marolt kot pripovednik, Vrhniški razgledi 4, str. 98.
- 12 SI AS 133, Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica, škatla 273; informator Zvone Šemrl.
- 13 Informatorja Franci in Marija E. Dovč, roj. Jelovšek.
- 14 TOI, posamezne tvrdke L 1., str. 102.
- 15 ZAL, COD III., rokopisna knjiga 12, fol. 58-59, škatla 91, zapisnik seje mestnega sveta, 17. 6. 1861; foto: Vrhniški razgledi 6, Vrhnika 2005, str. 63.
- 16 SI AS 133, Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica, škatla 80, PE 61.
- 17 Glej opombo 13; Nataša Oblak, Veliki ljudje v malem kraju, Vrhniški razgledi 4, Vrhnika 2003, str. 36.
- 18 Slovenec, št. 210, 15. 9. 1904.
- 19 TOI posamezne tvrdke L 3, str. 53, L 4, str. 111.
- 20 Leksikon dravske banovine, str. 618-619.
- 21 SI AS 133, Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica, škatla 11.
- 22 Igor Berginc, 120 let Olepševalnega društva Vrhnika, Vrhniški razgledi 9, Vrhnika 2008, str. 154, 156. Jelovšek je bil predsednik društva od 1922-1923 in 1927.
- 23 SI AS 253 Glavna direkcija industrije gradbenega materiala, škatla 81.
- 24 Nataša Oblak, Veliki ljudje v malem kraju, Vrhniški razgledi 4, Vrhnika 2003, str. 27-29, 32-33, 42-43, 46.
- 25 Knjižnica ZAL, Kranjsko v slikah in opisih, spominski album, Ljubljana po letu 1898.
- 26 TOI posamezne tvrdke L 1, str. 115, L 2, str. 109.
- 27 Informatorica Marija Rosenwirth; Vladimir Štoviček (1896-1889), kipar in medaljer. Študiral v Pragi in v Parizu delal v opekarstvu, nato v tovarni stilnega pohištva, v kamnoseški delavnici, razstavljal. Leta 1931 se je vrnil v Slovenijo in odprl svoj atelje (Wikipedija). Poleg opekarskih modelov je za Kotnike (Lenarčiče) naredil tudi reliefna portreta Ane in Josipa Lenarčiča, ki so ju po njuni smrti vdělali na nagrobnik na pokopališču v Verdu.
- 28 Informatorica Marija Rosenwirth; delovodna knjiga Ivana Rosenwirtha.
- 29 SI AS 133 Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica, škatla 224.
- 30 SI AS 253 Glavna direkcija industrije gradbenega materiala, škatla 81.
- 31 Glej opombo 3.
- 32 Ušnjak, št. 84, Vrhnika 1976, str. 12-16.

NIVES KLOPČAR

MENTOR: NARCISA DESKOVIČ

KUNSTLJEVA VILA

Pred Kunstljevo vilo so pozirali tudi vojaki. Razglednica iz časa 1. svetovne vojne.

Objavljamo raziskovalno nalogo "Kunstljeva vila" avtorice Nives Klopčar. Nalogo je izdelala leta 1993 kot dijakinja Gimnazije Bežigrad, Ljubljana, pod mentorstvom prof. Narcise Deskovič. Članek objavljamo ob "stoletnici" vile, v času njene temeljite obnove.

UVOD

V našem vsakdanjem hitenju sem ter tja se velikokrat ozremo za kakšno izložbo, osebo, cvetlico, drevesom ali pa zgradbo. Zamika nas, da bi se za trenutek ustavili in si jo pobliže ogledali. Vzemimo si torej čas in stopimo do Kunstljeve vile na Tržaški 10, mimo katere nas vodi pot skozi Vrhniko. Na njej se pogled mimoidočih ustavi zaradi njene posebnosti in zato izstopanja izmed okoliških hiš.

Fasada je tonirana v rjavo rdeči barvi. Krasijo jo razkošni stolpič nad vhodnimi vrati, razne konice na strehi, nadokenski ornamenti, bogato dekorirana naslovna plošča, balkoni, zanimivi žlebovi, različne konzole ...

Stopimo torej bliže in si pogledjmo njene čare in skrivnosti.

ZGODOVINA

Družina Kunstel

Priimek Kunstel¹ izvira iz Južne Tirolske. Rodbina se je naselila v naših krajih v letih 950–1000, v Škofjeloških hribih. Sprva so se ukvarjali s fužinarstvom. Leta 1670 se je Janez Kunstel poročil na Vrhniki z Uršulo Simon. Iz zakona sta se razvili dve rodbinski veji: “Gašpurji” in “Katarinovci”, kamor spada tudi lesni trgovec Josip Kunstel (06.03.1859–29.06.1936). Svojo lesarsko pot je začel kot furman. Vozil in preprodajal je les v Italijo. Dobiček je pretopil v gozdove in lesna podjetja (lesna skladišča in žage v Pudoču, Slovenski Bistrici in Dol. Logatcu).²

Josip Kunstel je 18. 4. 1910 vložil prošnjo, da bi svojo hišo na Vrhniki št. 40 (parcela 2061) podrl in na njenem mestu zgradil novo dvonadstropno hišo – vilo. Stavbno dovoljenje je dobil dne 27. 4. 1910. Staro hišo je podrl do kleti, ki je še ohranjena, in na njenih temeljih dogradil vilo dne 1. 11. 1911. Vselil se je takoj, ko je dobil dovoljenje, 6. 12. 1911.

11. 4. 1912 je dobil dovoljenje za postavitev lesene ograje in ureditve vrta okoli vile. Ograjo so morali lastniki zaradi razširitve Tržaške ceste podreti in odvezet je bil velik del vrta.

Vilo je podedoval Kunstel Vinko, ki je med 2. sv. vojno padel in jo zapustil sinu Kunstel Jožetu. Po vojni je bila vila nacionalizirana, vendar jo je družina Kunstel kmalu dobila nazaj.

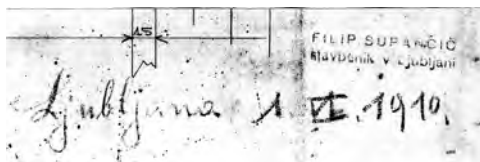
Nekaj o arhitektu

Arhitekt Kunstljeve vile ni znan. Lastnik pravi, da naj bi bil berlinski arhitekt, vendar na prvotnih načrtih imena ni.

“Pred prvo svetovno vojno so bili avtorji večjih objektov večinoma tujci, manjše objek-

te pa so gradili domači gradbeni mojstri, ki so v Avstroogrski delali izpit pred državno komisijo.”³ V tistem času so bila tudi stavbna podjetja, ki so izdelovala načrte po izboru in željah bogatih meščanov.

Na starih načrtih fasade Kunstljeve vile je odtisnjen žig Filipa Supančiča, mestnega stavbnega mojstra v Ljubljani, ki je v tistem času imel svoje stavbno podjetje. Na načrtih torej ni podpisan projektant, ampak le podjetje, ki je stavbo gradilo. Po vsej verjetnosti je lastnik po želji izbiral med že v naprej izdelanimi obrazci ali šablonami (obrazci raznih kovinskih stopniščnih ograj in okenskih mrež so se našli tudi med načrti vile), katere so risarji, nastavljeni v tedanjih stavbnih podjetjih, ali stavbeniki sami prerisovali iz takrat vodilnih avstrijskih in nemških arhitekturnih revij, katalogov razstav in časopisov⁴.

Žig Filipa Supančiča, mestnega stavbnega mojstra v Ljubljani na starih načrtih fasade Kunstljeve vile iz leta 1910.

ZUNANJOST

Vrt

Kmalu po končani gradnji vile je lastnik Josip Kunstel postavil okoli vile leseno ograjo in si uredil vrt.

Prvotni načrt je ohranjen, na njem opazimo parkovno ureditev z osrednjim elipsastim cvetličnim otokom. Pot okoli tega otoka poteka valovito in zato deluje dinamično. Skozi hišo je nakazana osrednja prostorska os (vzhod-zahod), ki se začne z vrati v ograji in gre preko vhodnih vrat vile, skozi dva večna prostora do zadnjih vrat. Na južni strani so

773

Stavbno dovoljenje

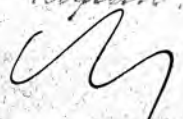
Gospod. Kosir Klement posestnik
Vrhniški št. 40

Risevaje Vraso prošnja z dne 18./4.
1910. se kam mi podlaga krajane
komisijske obravnave dne 26./4. d. l.
dovoljenje, da smete, na predloženih
in odobrenih načrtih izmed kojih se
kam izvede vrata razprskati na
prostor sedajne Kose hise št. 40
naovo dvo vrstno krasno hiso
- vilo. pri temur imate drzati se
zakona št. 111. rodstva. stavbenega obraja
v Ljubljani.

Či stavbi se morajo ustrezno vnositi
vati vsi stavbeni, varjevastrueni in
admirstveni predpisi.

Predlozene stavbno dovoljenje velja
z icli mi se more spoti njemu v smislu
§ 92 stavbenega reda z dne 25. 10. 1875
del. zak. vloziti spiziv na občinski
vid op vrhniški v 14 dneh po vročitvi

Tovrsta pri podpisovanem zignemstvu.
K 4. - Lupaustvo Vrhniška, dne 27./4. ... 1910.
plačana 26/4. 1910

vrata, ki vodijo iz notranje sobe na teraso in na osrednji del vrta.

Ograja, ki jo vidimo na stari fotografiji vile (stran 222), ima zanimiv vzorec, v katerem se poleg štirikotnih oblik pojavljajo še krogle. Te so na letvicah in zelo izrazito izstopajo na vsakem stebričku. Vrata ograjne pokriva razkošna streha, na kateri sta dve konici, ki delujeta, kot da bi se podaljševali iz stebrov, ki nosijo streho. Podobni sta konicam na vrhu nadstrešnih oken. Tudi tam je značilna uporaba krogle.

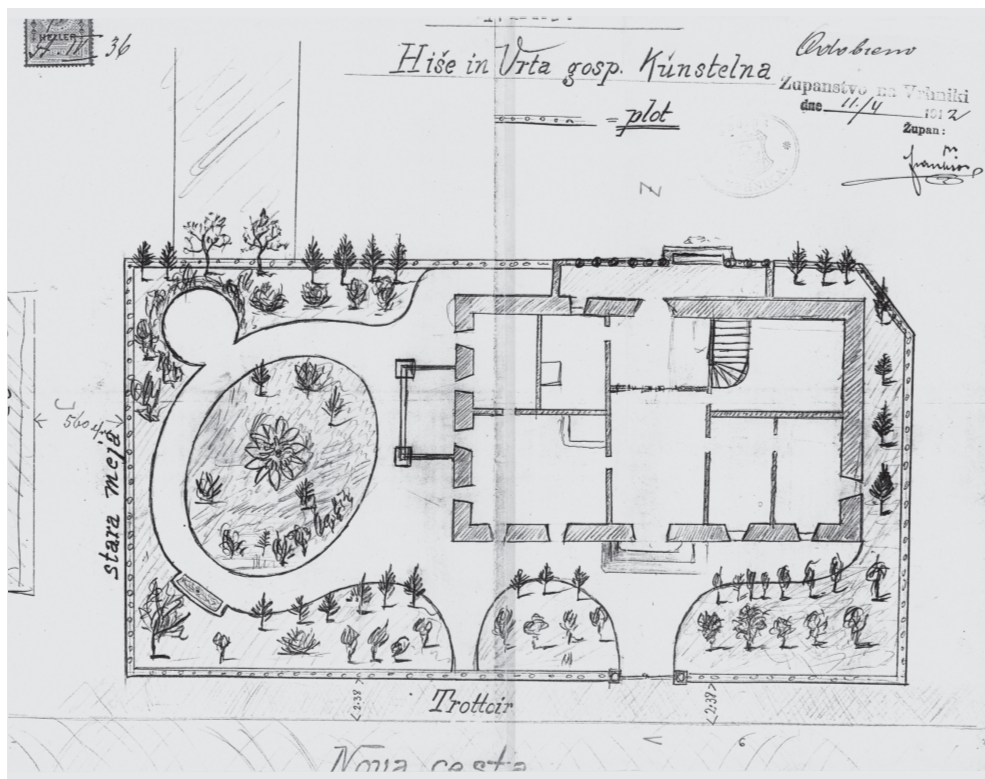
Vrt in ograja nista ohranjena, zato sem ju opisala na podlagi starega načrta in fotografije. Ograja je bila ob razširitvi ceste odstranjena, vrta pa je ostalo bolj malo, saj je danes tik ob stopnišču vhodnih vrat že pločnik.

VILA

Opredelitev stila

Kunstljeva vila nima nobene povezave z značajem okoliške slovenske pokrajine. Stala bi lahko kjerkoli, pa vseeno ne bi delovala domače. Njeno okrasje je nepristno in lepotičje je prebogato. Korenine tega stilnega razvoja so identične nekaterim drugim hišam in krajem (Ljubljana, Bled⁵) ter kažejo vpliv takratne avstroogrske monarhije.

Na prelomu v dvajseto stoletje je bil Dunaj poglaviti navdihovalec arhitekture novega sloga – secesije, vendar pa jo je glede na druge države dosegel razmeroma pozno. »Vzrok za to je močna historična tradicija, ki se jo je le redkokatero mesto v Evropi tako trdo opri-

Načrt za vrt.

jelo in je ni hotelo izpustiti.«⁶ Arhitektura se deli v dve smeri, ki kljub nekaterim stičnim točkam zasledujeta vsaka svoj cilj. To sta poznohistorizem in secesija, katerih stilne forme se v naših krajih pojavljajo v eni, drugi ali pa mešani, prelivajoči se obliki.

Fasadni ornament Kunstljeve vile ostaja v okviru poznega historizma. »Sklop poznohistoričnega ornamenta zajema vrsto novobaročnih, novorenesančnih in rokokojskih motivov, ki si torej sposoja originalne vzorce in jih po svoje preoblikuje v različne nove kombinacije.«⁷ Te kombinacije »zaživijo predvsem na zasebnih stanovanjskih patricijskih hišah, saj se je premožen izobraženec rad postavil s sodobno dekoriranim pročeljem svoje hiše.«⁷ Dekor je močno plastično profiliran in ima namen, da poudarja izraz arhitekturnih elementov.

Stavbna gmota

Kunstljeva vila je dvonadstropna in je kot stavbna gmota zelo razgibana. Osnova je pravokotna oblika, na kateri je: na SZ steni v drugem nadstropju podolžni balkon, na JZ strani v pritličju terasa, ki se nadaljuje v prvem in drugem nadstropju z zaprtimi zastekljenimi lesenimi balkoni, na SZ strani podolžno izstopajoč del in na JV strani v prvem nadstropju balkon na levi ter desni strani stolpiča, ki se začne s pomolom v prvem nadstropju ter s streho sega čez streho osnovne stavbne gmote.

Zelo težko je opisati streho, ki se poigrava z različnimi nakloni, s stolpičem, z nadstrešnimi okenci in najrazličnejšimi profilacijami robov. Osnovna oblika je dvokapna streha. Na SV strani je prelomljena in je na njej še

Načrt za glavno, jugovzhodno pročelje vile.

Fasada je bogato dekorirana.

dekorativna streha za osrednji del balkona s konico. Na JZ strani je podaljšana in prelomljena čez balkon. Nosi tudi okrasno polkrožno nadstrešno okence s konico. Na SZ strani je privzdignjena čez podolžno izstopajoč del. Na JZ strani je podaljšana, tako da pokriva balkona. Na sredini pa čez streho sega nalomljena piramidasta streha stolpiča in strešna okna s piramidasto streho ter polkrožna dekorativna strešna okna.

Fasada

Fasada je bogato dekorirana, zato bom opisala le izstopajoče detajle. Ornamenti so kombinirani iz različnih stilov, vendar se v večini ponavljajo. Poudariti moram, da poleg ornamentov tudi barvna pestrost materiala (npr. rjavo-rdeča fasada, modra opeka, bela štukatura, zelena glazirana opeka na stolpiču) in profilirana razgibanost poudarjajo in še bolj izražajo njeno razkošnost.

Glavna vhodna vrata.

Nad vhodnimi vrati sta dva razširjena antična paličasta ornamenta. Eden se končuje s krogi, drugi pa z nakazanima trikotnikoma, vendar sta v obeh primerih lika upodobljena kot čopa. Takoj na levi in desni strani se začnejo lepo dekorirane konzole, ki nosijo stolpič. Vhodna vrata so kombinacija lesa, stekla in železa. Na spodnjem delu spominjajo na kasetiran vzorec, na zgornjem delu pa dajeta železo kot vezni material in steklo kot vmesni material različne like. Pojavljajo se krogi, trikotniki, pravokotniki, kvadrati in drugi tem podobni liki. Med vratnimi krili je lesen steber, ki ima bazo, deblo in z volutami dekoriran kapitel. Nad vrati so še majhna okenca, kjer se zopet pojavi steber kot dekoracija v ploskovni obliki.

Med vratnimi krili je lesen steber, ki ima bazo, deblo in z volutami dekoriran kapitel.

Terasa na jugozahodni strani.

V pritličju je zanimiva terasa na JZ strani hiše. Razvidno je, da sta vrata in okno ravno zamenjana in da na načrtu in fotografiji okna in vrata niso enaka, kar nam kaže, »da so podobo spreminjali kar med gradnjo samo in da se je izvedba detajlov podrejela trenutnim muham lastnika ali predlogam stavbenika«⁸.

Terasa ima na dveh straneh stebra, ki podpirata zaprte lesene balkone v prvem in drugem nadstropju. Stebra sta štirikotna in imata profilirano bazo in kapitel (podoben antičnemu dorskemu, le da ni tako bogat). Deblo je iz posameznih blokov, tako da je nakazan rob med njimi. Terasa je obrnjena direktno proti nekdanjemu vrtu, ki pa se ni ohranil.

Nad dvanajstimi pritličnimi okni se ponovi baročni motiv. Začne se na obeh straneh okna s plitvim pravokotnim izstopom iz stene, v katerem je široka kanelura, in na vrhu preide v rastlinsko vejico z listi. Nadaljuje se v obok, narejen iz modrih opek, in se zaključi s sklepnikom. V nastalem polkrožnem okviru je drobna otroška glavica, obdana z akantovimi listi (baročni motiv), ki se nadaljuje v dve simetrični valuti. Ta motiv leži na podlagi polni drobni žlebičkov, kar daje občutek valovitosti.

Baročni motiv nad pritličnimi okni.

Pod pritličnimi okni je profiliran lik pravokotnika, na katerem je škrobljen omet, kar okno povečuje in ga dela še bolj veličastnega.

Fasada je v večini iz rdeče-rjavega gladkega ometa. Škrobljen omet je na pritličnem delu od tal do višine vhodnih vrat, detaljih pod okni in fasadi stolpiča. V pritličju je fasada iz navideznih velikih blokov, ki so na pasu okrog vrat in so izmaknjeni navzven, kar daje še večjo razgibanost. Navidezni veliki bloki so tudi na robovih in dajejo nepravilni šivani rob. Ta se v prvem in drugem nadstropju nadaljuje z modrimi opekami, ki sem jih omenila že pri nadokenskih ornamentih, kjer so uporabljene za polkrožni obok oken.

Prvo nadstropje je najbolj prijetno za bivanje in zato je v tem nadstropju največ bivalnih sob. Ravno zaradi tega se tudi na fasadi prvo nadstropje pokaže v vsej svoji razkošnosti. Tu se s pomolom začne stolpič in vsi balkoni. Ornamenti okrog oken so še bogatejši, svoje mesto pa dobi tudi najbogatejši ornament za napis.

Prvo nadstropje se od pritličja loči z belim horizontalnim profiliranim pasom, ki se vleče okoli stavbe. Takoj nad njim se začne podokenski ornament. Zdi se, kot da je iz treh

Osrednji konzolni stolp označuje glavni vhod.

Pogled z južne strani.

delov. Prvi je na levi in na desni izstopajoči in nosi niz čopkom podoben klasicističen ornament Ludvika XVI. in se naslanja na naslednjega z razpotegnjeno voluto. V naslednjem izstopajočem delu se zopet ponovi niz, vendar večjih. Osrednji del je školjka.⁹ Ta se pojavlja kot osrednji ornament tudi na fasadi 19. st. stanovanjske hiše na Dunaju (Mariahilfstrasse 1), ki je morda prinesla vpliv tudi do nas. Vendar pa je motiv školjke tako vsesplošen, da sigurnih zaključkov ne moremo postavljati. Poleg motiva školjke pa vpliv rokokoja poudari niz navzdol obrnjenih akantovih listov s cvetom, ki visijo iz školjke.

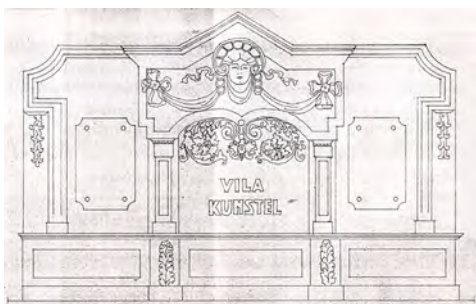
Nad oknom se na obeh straneh začne niz navzdol obrnjenih cvetov in nato profiliran polkrožni okvir, v katerem pa so tokrat na

Ornamenti okrog oken prvega nadstropja so še posebej bogato oblikovani.

valovitem ozadju različno zavite volute s kombinacijo rastlinskih listov in izstopajoča ploskev z diagonalnim pasom, kjer se zopet pojavi že znan cvetlični niz (klasicizem).¹⁰ Podobna ploskev s cvetličnim nizom je na fasadi dunajske stanovanjske hiše 19. st. na Linke Wienzeile 84. Poleg grba nad oknom je v fasadi upodobljena še steklena školjka. S tem želim opozoriti na možne vzore, saj je Dunaj v tistem času imel velik vpliv na naše kraje, ki so takrat še spadali pod Avstro-Ogrsko.

Glavni in največji ornament je na severni steni fasade, kjer je okrasna plošča, ki nosi napis "VILA KUNSTEL". Ta je poudarjena s profiliranimi robovi in ima tudi rastlinske ornamente: navzdol obrnjene cvetove, ki sem jih omenila že pri ornamentu nad prvonadstropnimi okni, vejico z listi, ki je bila uporabljena v nadokenskem ornamentu pritličnih oken. Na obeh straneh osrednjega dela sta kartuši (novorenesančni okrasni

Načrt za glavni ornament.

Izvedba zvesto sledi načrtu.

motiv). To sta pritrjeni plošči, ki sta nosili letnici 1889 (gradnja stare hiše, katere klet je ohranjena in je temelj današnje vile), in 1910 (začetek gradnje vile), vendar sta danes že izbrisani.

Osrednji del se začne zgoraj z izstopajočo okrasno strehico, ki se nad žensko glavo kot osrednjim ornamentom prelomi in dvigne, kar daje občutek, da jo želi pokriti. Pod okrasno streho je profiliran okvir, v katerem je ženska glava z baročno-rokokojskim nakitom. Nad glavo ima diadem, podoben školjki z modificirnim paličastim motivom. Rob, ki objema školjko, se zaključí simetrično nad njenimi ušesi z volutama. Na obeh straneh robu visita ornamenta, ki sta sestavljena vsak iz treh navzdol visečih okroglih obročev, med seboj povezanih kot veriga, kar spominja na ženske uhane. Zraven pa iz robu izhajata tudi valujoča trakova, ki zapolnjujeta prostor nad zavesami. Zavesa nagubano visijo pod žensko glavico in zdi se,

kot da so pripete na mestu volut. Od tam izhajajo na levo in desno stran in se končajo s štiriperesno pentljo ob profiliranem okviru.

Okvir držita dva pilastra, ki imata bazo, deblo s široko kaneluro in profiliran kapitel z okrasnim nizom okroglih čopov. Med pilastroma se okvir izboči in na sredini pod žensko glavo spusti ter loči. Vmes je krogla, ki se nadaljuje v nekakšen obesek. Ta ni enak prvotno načrtovanemu, upodobljenemu z zaprtim cvetom, ampak ima okrasne valovite trakove. Ob obesku sta na obeh straneh voluti, iz katerih izhaja akantova vejica, ki se spiralno zavije in objame razprt cvet. Na prostoru med pilastroma in pod razkošnim dekorjem je prostor za napis "VILA KUNSTEL".

Na stolpiču nad vhodnimi vrati je ornament z inicialkama takratnega lastnika Jožefa Kunstla "J. K.", ki je gradnjo vile tudi omogočil. Do sedaj sem opisovala štukaturne ornamente. Vila ima tudi elemente, ki izstopajo iz osnovne stavbne gmote in služijo vtisu gibanja.

Lesena zasteklena balkona na jugozahodu.

Na JZ strani stavbe je terasa, nad katero se nadaljujeta lesena zastekljena balkona.¹¹ Les je obdelan z različnimi vzorci, kar se lepo vidi na fotografiji in starem načrtu.

JV stran vile je obrnjena na cesto in zato najlepše obdelana. Tu sta na obeh straneh odprta lesena balkona, podobno obdelana kot na južni strani, na sredini pa je stolpič. Ker se začnejo šele v prvem nadstropju, jih podpirajo konzole. Poleg funkcionalnosti so konzole tudi dekorativno obdelane z različnimi izrezi, kanelurami, nizi čopov, krogli, podaljšanimi v konico, in izrezljanimi cvetličnimi motivi.

Strehe glavnega stolpa in stranskih stolpičev so piramidaste (foto last: Janez Žitko).

Ograjo so zaradi razširitve ceste podrli (*raglednica last Janez Žitko*).

V drugem nadstropju vile in na stolpiču je v fasadi uporabljena kombinacija lesa. To je element nemške renesanse, kjer so leseni tramovi vezni material, vmes pa je zapolnitev s škrobljenim ometom (stolpič) ali pa Z gladkim ometom (drugo nadstropje). Ta arhitekturni element se v nemščini imenuje "fachwerk"¹². Na Kunstljevi vili so leseni vložki izraziti okrog severnega balkona, kjer nastaja vzorec različno postavljenih pravokotnikov in kvadratov. Spodnji horizontalni leseni tramovi so povsod podprti z dekoriranimi konzolami. Na stolpiču so kombinacije lesa in ometa še bolj pestre. Poleg pokončno postavljenih pravokotnikov imamo še poigravanje s polkrogi, ki daje nove zanimive vzorce.

Pomol, stolp, nadstrešni stolpiči in ostala razgibanost vile so spomin na nemško renesančno arhitekturo 16. in 17. stoletja. Zelo podobne elemente (stolpiči, pomol, konice, nadstrešna okna, "fachwerk") srečamo na vilah na Bledu.¹³

Osrednji stolp sega čez strešni nivo. Pokrit je z zalomljeno piramidasto streho, na kate-

ri so še tri okrasna okenca z dekorativnimi strehami in konicami. Na vrhu strehe glavnega stolpa stoji manjši odprt stolp s stebrički in z arkadami, ki je pokrit z manjšo zalomljeno štirikapno piramidasto streho, ki se prav tako konča z dekorirano konicico. Ta konicica nosi tablico z letnico 1911 (takrat je bila gradnja Kunstljeve vile končana).

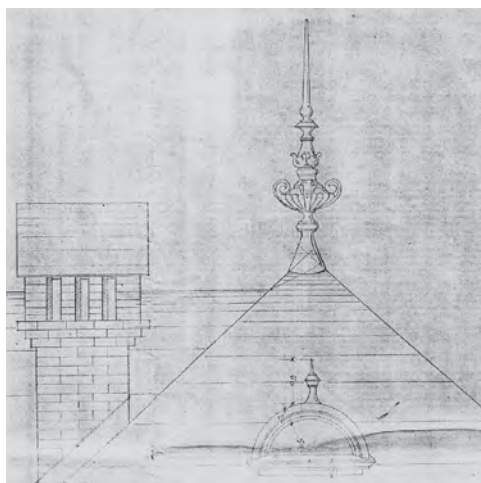
Občutljivi leseni deli balkonske konstrukcije so začeli propadati, vendar so bili po letu 1993 že nadomeščeni z novimi (*Podatek: Nataša Oblak Japelj*).

Na strehi sta na levi in desni strani stolpiča nadstrešna, okrasna stolpična okenca, ki sta krita z zalomljeno piramidasto streho in se končujeta s konico.

Najlepši razkošni konici na severnem in južnem robu strehe nista ohranjeni. Njuno bogato dekoracijo si lahko ogledamo le na starem načrtu.

Na strehi so še okrasna polkrožna okna s konicami, ki so na obeh straneh stolpiča in na južni strani strehe.

Kovinski ornamenti se velikokrat uporabljajo v secesiji. Na Kunstljevi vili so poleg konic in okrasnih nadstrešnih oken še na fasadi v prvem nadstropju¹⁴ in pod zalomljeno piramidasto streho stolpiča. Dekorirani so z valutami in valujočimi konci.

Načrt za okrasno konico na JZ strani strehe.

Omembe vredni so tudi dekorirani kotlički na žlebovih in kljuge, ki držijo žlebove. Kljuge naj bi bile po prvotnem načrtu dekorirane v obliki smrekic, vendar so narejena v obliki navzdol visečih cvetov.

Na vseh teh straneh sem vas želela поблиže spoznati z vsemogočim okrasjem Kunstljeve vile. Opisala sem veliko ornamentov, ven-

dar jih kar nekaj ostaja še nedotaknjenih. Pri značilnih oblikah sem omenila njihova izvorna obdobja in tako skušala utemeljiti uvrstitev v poznohistorični stil.

Renovacija

V zadnjih treh letih (*op.: začetek 90-ih let 20. stol.*) so se začela obnovitvena dela, ki so obsegala predvsem strešni del vile.

Zamenjali so strešno kritje iz eternit plošč s tegulo. Odstranili so enega izmed treh okrasnih nadstrešnih stolpičev.¹⁵ Zelena glazirana opeka na strehi stolpičev se je v večini ohranila, razen na bakrenih grebenskih robovih. Baker so po oksidacijskem kemijskem postopku pozelenili, tako da se razlika ne opazi. Zamenjali so tudi žlebove, kljuge za žlebove in kotličke, ki jih je po starih načrtih naredil Franci Erjavec iz Podutika.

NOTRANJOST

Ob tako bogato dekorirani zunanosti si pogledjmo še ureditev prostorov in nekaj notranje opreme.

Na dan vselitve, 6. 12. 1911, so napisali zapisnik vseh prostorov, ki je priložen in je na strani 224. Navedena je vinska klet, ki je še ostanek stare hiše (1889). Klet je obokana in ima nekaj niš.

Na načrtu tlorisa pritličja je obokanost kleti narisana s črtkano črto. Na načrtu se vidi običajna razporeditev prostorov. Okoli veže s stopniščem so razporejene sobe.

Stopnišče je kamnito in je speljano v podolgovati polkrožni obliki. V prvem kotu v pritličju je v zidu polkrožna niša. Stopnišče ima leseno ograjo s struženimi stebrički. Na začetku ograje je stružen steber, ki se na vrhu konča s čašo, iz katere pijejo okrasne ribice.

Krajopis

Topographische Beschreibung

Josip Kunstelj
 pre- in do- zidane hiše štev. 40
 na Vrhniki

des dem
 gehörigen, neu- um- gebauten, erweiterten Hauses

Konskr.-Nr. in

(priloga k komisijskemu zapisniku dne

(Beilage zum Kommissions-Protokolle

6. decembra 1911)

ddto.

190)

Posameznih skladnih delov Der einzelnen Bestandteile					Zadelek porabe Beginn der Benützung		Opomba Anmerkung	
Štev. Nr.	lega — Lage		namen Bestimmung	lastnost Eigenschaft		po dovoljenju nach Konsens		v resnici nach der Wirklich- keit
	pod površjem ali v in katerem nadstropju unter der Oberfläche im und welchem Geschosse	štev. — Nr. dvora des Hofes		stopnjo der Stiege	pripravnost za sta- novanje be- wohnbar			
1	spitilnice	I	veža	-	1	1911 6/12	1911 6/12	
2	"	II	veža	-	1	"	"	
3	"	III	pisarna soba	1	-	"	"	
4	"	IV	stb.	1	-	"	"	
5	"	V	soba	1	-	"	"	
6	"	VI	skramba	-	1	"	"	
7	"	VII	kuhinja	-	1	"	"	
8	"	VIII	pisarna klet	-	1	"	"	
9	"	IX	jedilna skramba	-	1	"	"	
10	"	X	stranišče	-	1	"	"	
11	I. nad- stropje	XI	predsoba	-	1	"	"	
12	"	XII	soba	1	-	"	"	
13	"	XIII	soba	1	-	"	"	
14	"	XIV	soba	1	-	"	"	
15	"	XV	soba	1	-	"	"	
16	"	XVI	soba	1	-	"	"	
17	"	XVII	soba	1	-	"	"	
18	"	XVIII	pisarna soba	-	1	"	"	
				9	9			

št. 103.

Zadelek porabe (skramba, jedilnica)

Prva stran zapisnika, prostorov, ki so jih popisali na dan vselitve v novo hišo.

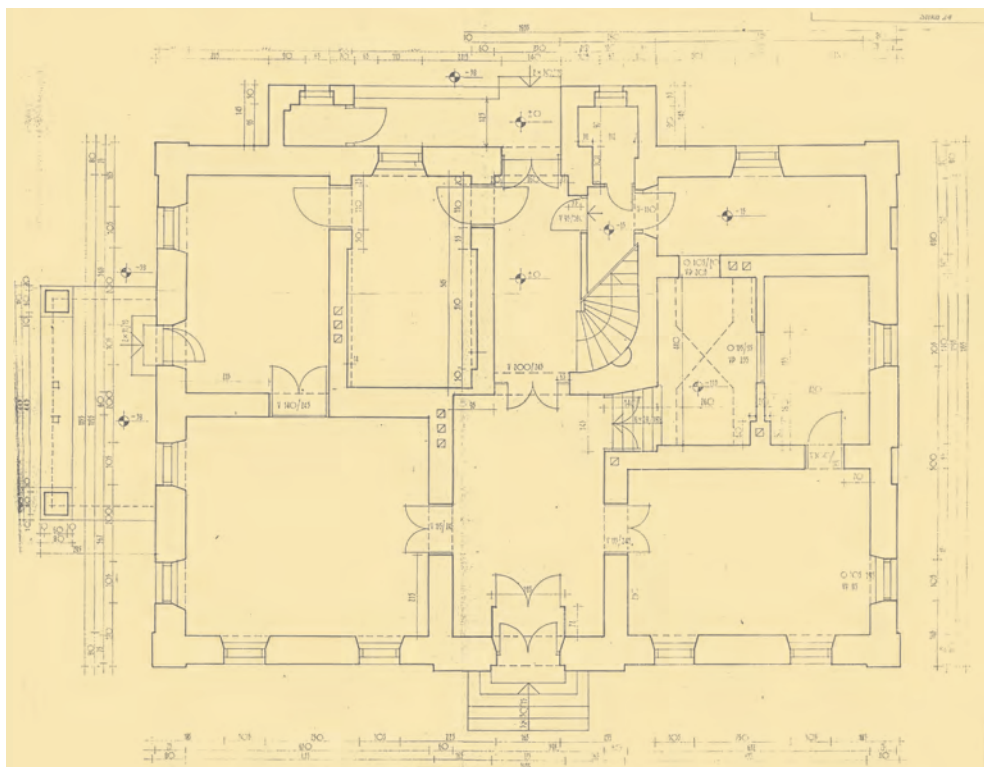
Kamnito stopnišče s struženo leseno ograjo.

Ohranjene značilnosti secesijske opreme so keramične ploščice na tleh v kuhinji, kasetirana vrata in medeninaste kljuke.

V "pisarni" sobi je v zgornjem delu stene okrasni pas naslikanih školjk. Na stropu so še barvni pasovi, ki v vsakem kotu sobe obdajajo šopek poljskih cvetic. V sobi je peč in nekaj stilnega pohištva.

Okrasni pas školjk na steni v "pisarni".

Floris pritličja.

Detajl s stropa v "pisarni".

Stilno pohištvo v "pisarni".

Peč v "pisarni".

Steber na začetku stopniščne ograje s čašo, iz katere pijeta ribici.

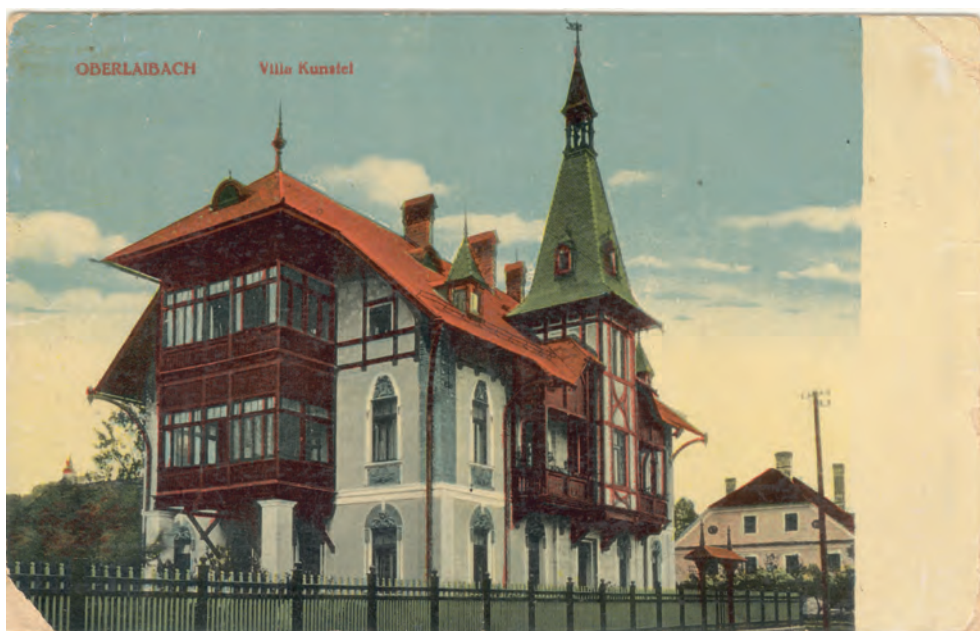
KUNSTLJEVA VILA KOT KULTURNA ZNAMENITOST KRAJA

Vila je kulturna dediščina Vrhnike, vendar stilno nima domačega arhitekturnega izraza. V svoji razkošnosti izstopa med okoliškimi hišami, zato je večkrat deležna pogleda ali fotografskega posnetka navdušenega turista, občudovalca umetnosti, kulturnega uslužbenca in je model za umetniške upodobitve.

Na nekaterih starih razglednicah, ki sem jih priložila, vila predstavlja znamenitost Vrhnike (Oberlaibach).¹⁷ Kunstljeva vila je večkrat element umetniških slik, kot na primer grafika in likovnega pedagoga Lovra Novinška, in morda je tudi element drugih kulturnih področij.

Kunstljeva vila je pogosto navdih umetnikom. Grafika likovnega pedagoga Lovra Novinška.

Razglednica z motivom Kunstljeve vile na Vrhniki iz leta 1916, pred razširitvijo Nove ceste, danes Tržaške.

ZAKLJUČEK

Po pregledu zgodovinske osnove Kunstljeve vile, opisu zunanosti, značilnosti notranjosti in uvrstitve v slovenski prostor, bi vas rada opozorila še na njen kulturni pomen.

Ni mojstrovina slavnega arhitekta, ampak ravno to še ne pomeni, da jo lahko zanemarimo. Na stvari se večkrat spomnimo šele, ko se uklonijo zobu časa, takrat pa je prepozno. Pozabljamo na tako arhitekturo, ki pa je tudi del naše kulture in nam kaže rezultate ustvarjanja in dosežke naše družbe.

UVRSTITEV V SLOVENSKI PROSTOR

Po vseh teh poglavjih bom opisala, kakšno vlogo ima Kunstljeva vila med svojimi vrstnicami, ki so nastajale v secesiji.

Nekateri podpovprečni in drugovrstni arhitekti secesije so »sistem dekorirane arhitekture spremenili v modo, ki je pomenila pravo nasprotje osnovnim načelom moderne smeri; ta moda se je razpasla zaradi tega, ker je ugaljala konservativnemu okusu malomeščanov in oficialne družbe ter je slutila konjunkturi stavbnih tvrdk.«¹⁸

Glede na delo Ljubljanska secesija, v kateri avtor Nace Šumi razdeli arhitekturo, ki se je zidala po potresu v Ljubljani leta 1895 do prve vojne, bi Kunstljeva vila spadala v prvo skupino, za katero je značilno, da ni čutiti neposrednega vpliva dunajske moderne arhitekture. »Stavbe, ki so jih gradili, so še v znamenju posnemanja historičnih stilov - logično nadaljevanje smeri torej, kot jo poznamo iz druge pol. 19. stoletja.«¹⁹ Slog je preobložen in konzervativen, ker ponavlja vzorce prejšnjih stilov, »toda ne brez kvalitete«.²⁰

Glede ornamenta in njegovih modifikacij, nastalih pod kulturno-geografskim oziroma nacionalnim vplivom, so kljub skupnim stilnim potezam v evropski moderni arhitekturi posamezne različice.

Po razdelitvi Boruta Rovšnika v razpravi *Stilni razvoj ornamenta na fasadah v Sloveniji* spada Kunstljeva vila pod »konstruktivni in geometrični Art Nouveau, ki je zasidran v avstrijsko-nemškem kulturno geografskem prostoru«.²¹

Ozemlje Slovenije je pred prvo vojno spadalo še pod Avstroogrsko monarhijo, zato je večina slovenske arhitekture sledila dunajski. »Arhitektura dunajske secesije se deli v dve smeri, ki kljub nekaterim stičnim točkam zasledujeta vsaka svoj cilj. Tako imamo na eni strani opravka z voluminoznimi, iz kubičnih blokov in cilindrov sestavljenimi stavbnimi telesi, ki ustrezajo poznohistorični predstavi o stavbi in katerih zunanje površine so prepredene z lahkotno razgibanimi krivuljastimi in floralnimi motivi. Leti so največkrat izpeljani iz novobaročnih motivov. Močno sta poudarjena patetičen in slikovit učinek, ki sta obenem s predstavo o plastičnosti stavbnega telesa sorodna baročnemu občutju. Zaokroženi vogali, stolpiči s kupolami, plastično modelirane fasade, balkoni, pomoli in niše, vsi ti elementi služijo vtisu gibanja in so značilni tako za secesijo kot za pozni historizem.«²² »Bogata pročelja stanovanjskih hiš in vil so dobesedno prekrita z razkošnimi dekorativnimi detajli 16. in 17. stoletja brez posebnega reda.«²³

Najbolj zgovorni primeri historizma, katerega jedro zajema obdobje po potresu, so ljubljanske stavbe: Kresija-hiša meščanske imovine iz leta 1898, Filipov dvorec (1897), Mestni dom (1898) in Deželni dvorec (1901) ter zasebne zgradbe: stanovanjska hiša Oroslava Dolenca v Wolfovi 10 (1898) in stanovanjska hiša Ivana Frischa in Prešernovem trgu št. 3 (1897).²⁴

Na omenjenih zgradbah se pojavlja pravilna stavbna gmota z izstopajočim stolpičem, zalomljena piramidasta streha in različni štukirani ornament, kjer je velikokrat uporabljen ornament ženske glavice, školjke, cvetličnega niza in drugi. Kunstljeva vila ima vse zgoraj naštetih arhitekturne elemente, vendar v dekorativnem pogledu niso identični z nobeno od prej naštetih ljubljanskih stavb. Vzrok je čas nastanka. Prej omenjene zgradbe so nastale pred letom 1900, Kunstljeva vila pa šele po letu 1900, zato jo bom primerjala s poznejšimi gradnjami historičnega stila.

Tudi v primerjavi z zgradbami v stanovanjskem predelu ob Prešernovi ulici v Ljubljani, ki so nastale okrog leta 1900, je Kunstljeva vila (1911) zgrajena celo desetletje kasneje. To je tudi vzrok za njeno stilno raznolikost ornamentov. Zgradbe, ki bi imela enako ali povsem podobno stavbno gmoto in fasado, nisem zasledila, vendar pa podobnosti so. Razgibana stavbna gmota, razčlenjenost strehe, zalomljena piramidasta streha s konico, s steklom zaprti in odprti balkoni na vilah ob Prešernovi ulici (Puharjeva ul.6, Tomšičeva 7, Prešernova 23) so podobni arhitekturni elementi, ki so uporabljeni tudi na Kunstljevi vili.

Vila na Veselovi 13 (zgrajena 1907) ima nad okni prvega nadstropja zelo podoben ornament, ki je uporabljen tudi nad okni prvega nadstropja Kunstljeve vile (slika). Ker je bila Kunstljeva vila zgrajena tri leta pozneje, je v tem primeru lahko šlo za posnemanje, kar pa ne morem trditi, ker je do posnemanja lahko prišlo tudi zaradi vpliva avstroogrške stavbe (dunajske stanovanjske hiše na Linke Weinzeile, zgrajene 1898) s podobnim nadokenskim ornamentom.

Vzorec z lesenimi vložki v kombinaciji z gladkim in s škrobljenim ometom (fachwerk) v podstrešnem nadstropju je pglavitni ornament na sosednji hiši (zgrajeni 1907) na

Vili na Veselovi 13 - levo in Veselovi 15 - desno, Ljubljana.

Veselovi 15. Kot tudi na Kunstljevi vili tu dajejo leseni vložki kombinacijo različno postavljenih pravokotnikov in kvadratov. Spodnji horizontalni pas je podprt z dekorativnimi konzolami. Ta oblika ornamenta je tudi na drugih vilah v Ljubljani (Tomšičeva 7, Cesta 27. aprila 3, Cesta 27. aprila 5) in na Bledu (vila Belar, vila Golias, vila Titania, vila Perun).²⁵

Kunstljeva vila se po podobnosti uvršča med vile ob Prešernovi ulici. Najbolj podobna je vili na Veselovi 13. Kot sem že omenila, imata sličen ornament nad okni prvega nastropja. Razlikuje se le po manjših detajlih, kot je na primer oblika polkrožnega profiliranega okvirja, število cvetov v nizu na osrednji plošči in kombinaciji volute ter akantovih listov. Ostali ornamenti vile na

Veselovi 13 niso tako bogati. Stavbna gmota ima pravokotno obliko in izstopa kot stolpič le na strani, ki gleda na cesto. Streha ni tako razgibana kot je na Kunstljevi vili, ima pa enostavno zalomljeno piramidasto streho. Ravno tako nima lesenih balonov in lesenih vložkov, ampak se razkazuje le s fasadnim dekorjem v sivi barvi, medtem ko je Kunstljeva vila barvno zelo pestra.

V primerjavi z vilo na Veselovi 13 je Kunstljeva vila bogatejša in glede na raznoliko uporabo materiala tudi kvalitetnejša. Vzrok je želja, da bi se lastnik Josip Kunstel postavil s sodobno dekoriranim pročeljem svoje hiše, in njegova velika finančna zmožnost, večja kot kateregakoli prebivalca Vrhnike na prelomu stoletja in v času do prve vojne.

Opombe

- 1 Priimek Kunstel izvira iz nemške besede 'die Kunst', ki v slovenskem prevodu pomeni umetnost. Slovenska oblika priimka *Kunstel* je *Kunstelj*.
- 2 Katarina Ivančič: PELE SO ŽAGE LOGAŠKE.
- 3 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU, str. 46.
- 4 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI, str. 30.
- 5 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU, str. 35.
- 6 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI, str. 31.
- 7 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI, str. 34.
- 8 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI, str. 30.
- 9 WIENER FASSADEN DES 19. JHS., (slika) Abb.131) Mariahilfstrasse 1; 89-89A; 1899.
- 10 WIENER FASSADEN DES 19. JHS., (slika) Abb.140) Linke Wienzeile 84; 1898.
- 11 Kot zanimivost lahko omenim, da je les macesen. Lastnik Jože Kunstel pravi, da mu je pokojni Franci Tršar z Vrhniko povedal, da je bil les del nekdanjega mostu čez Savo pri Kranju. Bil je inkrustiran z apnencem, tako da je še danes v dobrem stanju.
- 12 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU, str. 38.
- 13 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU (vila Golias, vila Perun, vila Titania).
- 14 Podoben motiv s simetričnima volutama in z vijugasto izhajajočim delom sem opazila na stebričkih kovinske ograje na Tomšičevi ulici v Ljubljani.
- 15 Stolpič na severozahodnem delu strehe je bil odstranjen med obnovitvenim prekrivanjem strehe na zahtevo delavcev.
- 16 "Pisarna soba" je tako imenovana na zapisniku (slika na strani 224)
- 17 Vrhnika je bila v času avstroogrške monarhije imenovana Oberlaibach.
- 18 Nace Šumi: ARHITEKTURA SECESIJSKE DOBE; str. 29, II. odstavek.

- 19 Nace Šumi: ARHITEKTURA SECESIJSKE DOBE; str. 29, V. odstavek.
- 20 Nace Šumi: ARHITEKTURA SECESIJSKE DOBE; str. 29, V. odstavek.
- 21 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA V SLOVENIJI; str. 28, II. odstavek.
- 22 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA V SLOVENIJI; str. 31, II. odstavek .
- 23 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA V SLOVENIJI; str. 32, III. odstavek.
- 24 Borut Rovšnik: STILNI RAZVOJ ORNAMENTA V SLOVENIJI; str. 34, V. odstavek.
- 25 Nika Leben: POČITNIŠKE VILE NA BLEDU (vila Perun: slika 70; vila Belar: stran 34; vila Golias: slika 48; vila Titania: slika 49).

Literatura

- Ivančič, K. (Knjiga še ni izdana. Gradivo je pri Katarini Ivančič, zaposleni v tovarni KLI-LOGATEC.): PELE SO ŽAGE LOGAŠKE. KLI-Logatec.
- Kunsthistorische Arbeitsgruppe »GeVAG«. 1976: WIENER FASSADEN DES 19. JHS., Wohnhauser in Marahilf. Hermann Bohlaus Nachf., Wien-Koln-Kraz.
- Leben, N. (zagovor diplomske naloge leta 1990): POČITNIŠKE VILE NA BLEDU OD 1850 DO DRUGE SVETOVNE VOJNE. Knjižnica umetnostne zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani.
- Rovšnik, B. (1980): ZBORNİK UMETNOSTNE ZGODOVINE (1980) - STILNI RAZVOJ ORNAMENTA NA FASADAH V SLOVENIJI OD 1895 DO PRVE SVETOVNE VOJNE (str. 25-51). Ljubljana.
- Šumi, N. 1954: ARHITEKTURA SECESIJSKE DOBE. Mestni muzej v Ljubljani, Ljubljana.
- Šumrada, J. in Škrabec, M. 1990: VRHNIKA, PREČUDEN KRAJ. Skupščina občine Vrhnika, Vrhnika.
- Arhiv mesta Ljubljane, Ciril-Metodov trg, Ljubljana.

VRHNIKA V FILATELIJI (1827–2011)

NAJSTAREJŠI ZNANI POŠTNI ŽIG Z NAPISOM VRHNIKA (OBERLAIBACH) JE IZ LETA 1827.

O filateliji

Od leta 1864 imamo poseben izraz za zbiranje znamk in drugega poštnega gradiva – filatelija. Nekdaj so dejali, da je filatelija konjiček kraljev, direktorjev ... Filatelija je edini konjiček, v katerem lahko tudi tekmujejo na domačih in mednarodnih razstavih. To pa spet predstavlja dodaten izziv za zbiralce znamk in drugega filatelističnega gradiva.

Filatelija je veda o zbiranju, shranjevanju in proučevanju poštnega gradiva, v katerega poleg znamk sodijo še poštni žigi, dopisnice, pisma, kartice, spremnice, nakaznice in drugi poštni dokumenti, stara pisma, predvsem »prefilatelistična pisma«.

Ob proučevanju poštnega gradiva Vrhničke se takoj spomnimo na Vrhničane Ivana Cankarja, Mateja Sternena, Jožefa Petkovška, Simona Ogrina ... Znamke teh umetnikov smo dobili že v Titovi Jugoslaviji, nekaj pa v današnji Republiki Sloveniji. Več pa je vrhniških poštnih žigov, saj nekateri datirajo že pred letom 1830. V dobrih 180-ih letih se ime Vrhnika na poštnih žigih pojavlja v različnih oblikah. Stara prefilatelistična pisma (pri nas pred letom 1850, v Angliji pred letom 1840) z žigi ali brez so še posebej zanimiva. Kažejo na tedanje razmere, delova-

nje pošt, državnih uradov itd. Težko jih je dobiti; so v bogatih zbirkah posameznikov oz. muzejev. Na tem mestu so predstavljena nekatera redkejša stara pisma z žigi vrhniških poštarjev.

Več pozornosti je posvečene rednim in priložnostnim poštnim žigom v današnji Republiki Sloveniji od leta 1991 do 2011.

Pri proučevanju datumov, ko so posamezna pisma žigosana, večkrat lahko ugotovimo, da so nekatere žige, ki so bili v uporabi okrog leta 1830, uporabljali še desetletja.

Podobno velja tudi za uporabo avstrijskih obrazcev v nemščini iz časa Avstro-Ogrske monarhije, ki so bili v obtoku tudi potem, ko so že natisnili nove.

Nekateri podatki iz poštno zgodovine in filatelije

Ni je dežele na svetu, ki bi bila glede na pestrost svojih poštnih žigov tako zanimiva, kakor je Slovenija (posebej še Istra in slovensko Primorje).

Žigi predstavljajo dobo in dogodke, ki so se odigravali na naših tleh.

Poštni žigi

V habsburških deželah se pojavijo prvi žigi po letu 1751. Znanih je prvih dvanajst žigov mest na tedanjem slovenskem območju (od Trsta in Celovca 1752. leta, Kopra 1761, do Celja 1821), vrhniškega še ni med njimi.

- Žigi so bili v glavnem kovinski, včasih tudi leseni, pozneje gumijasti. Besedilo v latinici ali gotici je bilo vrezano (podolgovati žigi s pokončno, redkeje z groteskno ali ležečo pisavo).
- Na žigih so lahko majhne in velike črke, pisane ali tiskane.
- Žigi so bili različnih oblik in velikosti. Kasneje začnejo uporabljati žige, kjer je ime kraja v pravokotnem, ovalnem, okroglem ali drugačnem okvirju.
- Žige krasi tudi ornamentika: valovite črte, zvezdice, poštni rog, grb, krona itd.
- V filatelistični dobi (ko so bile v uporabi poštne znamke, sicer govorimo, čeprav s pomanjkljivim izrazom, o predfilatelistični dobi) se uveljavljajo tipizirani okrogli in dvokrožni žigi.
- Prvi žigi imajo le ime kraja, brez navedbe datuma; je pa ob njem lahko dodatni žig z navedbo dneva.
- Na starejših pismih so poštarji kar sami s svinčnikom ali črnilom vpisali datum, kdaj je bilo pismo sprejeto.
- Pri nas je bilo do leta **1800** le 7 žigov, ostale pošte niso uporabljale žigov (Müller).
- Žigi Napoleonove Ilirije so bili dvo- ali trivrstični:

LAIBACH
ILLYRIE

- Od leta **1818** naprej je bilo treba poleg krajevnega imena navesti še datum, praviloma brez letnice.
- Od leta **1838** dalje predpisujejo poštne uredbe poleg krajevnega imena še datum, vendar brez letnice. So pa tudi kraji z vpisanim popolnim datumom, torej tudi z letnico.
- Barva žigov je bila v glavnem črna. Znani so tudi zeleni, modri in rdeči odtisi žigov. Barva je imela nekaj časa določen pomen, predvsem pri obračunavanju poštnine.
- Naslovna stran **pisma** je prečrtana v smeri **obeh diagonal**. To pomeni, da je poštnino poravnal odpošiljatelj.
- Naslovna stran pisma je imela le **eno diagonalno črto**, kar pomeni, da je odpošiljatelj plačal polovico poštnine. V tem primeru so na pismo z barvnim svinčnikom zabeležili še dolžno poštnino, ki jo plača naslovnik.
- Dve diagonalni črti je kasneje nadomestil žig **FRANCO**.
- Za priporočena pisma so uporabili žig **RACCOM.**, **RECOM.** ipd.
- Obstajali so posebni žigi dezinfekcijskih ali kontumacijskih postaj (lazaretov), kjer so pisma razkuževali na razne načine, in to tudi zabeležili na ovitku (čisto od zunaj in znotraj – latinski žig:
»SANITATIS SIGILLUM« oz. nemški: »VON AUSSEN UND INNEN GEREINIGT«, okrogli žig z dvoglavim orlom v sredini).
- Ob izidu prvih avstrijskih znamk leta **1850** zasledimo 44 predfilatelističnih žigov! Stare žige so uporabljali marsikje še

dolgo časa po uvedbi znamk. Uporabljali so žige različnih velikosti, od naprstnikov premera 16 mm (okoli leta 1872) do žigov premera 30 mm (okoli leta 1900).

- Avstrijska vojaška cenzura v prvi svetovni vojni je uporabljala žige najrazličnejših oblik.

Kratka zgodovina poštnih znamk

Vemo, da se je prva znamka (1 črni peni – Black Penny) v svetu pojavila 6. maja 1840 v Angliji. Na območju starega avstrijskega cesarstva (1808–1867) so 1. junija 1850 izdali v nakladi 14,760.000 kosov znamk z nominalo 1 krajcar (Kreuzer) v rumeni oz. oranžnorumeni barvi; prikazovala je grb cesarstva. Ta znamka ni bila zobčana. Na tem mestu je prikazana taka znamka z žigom Vrhnikе (OBER LAIBACH, 25. 1.). Istočasno so izšle še znamke za 3 kr (rdeča), 6 kr (rjava) in 9 kr (modra). Naslednja znamka je izšla 1. januarja 1851 (cinoblasti merkur – glava boga Merkurja) in so jo uporabljali za pošiljanje časopisnih pošiljk. Tretja izdaja je izšla 1. novembra 1858 z risbo glave cesarja Franca Jožefa.

Avstro-Ogrska monarhija (1867–1918) je bila razdeljena na dva dela, ki sta bila bolj ali manj konfederalno povezana. Vsak del je imel svojo poštno upravo. Motivi na znamkah slavijo le cesarja Franca Jožefa, pojavita se le še glava boga Merkurja in avstrijski dvoglavi orel. Šele po letu 1908 se pojavijo drugačni motivi.

I. POŠTA PRED I. SVETOVNO VOJNO

Poznanih je več odtisov poštnih žigov na službenih pismih v času pred in po uvedbi poštnih znamk. Z območja Vrhnikе so zanimiva službena pisma:

a) ko še niso bile v prometu poštne znamke:

- **leta 1839** – ročno datirano 27. april 1839, tedanji odhodni poštni žig z Vrhnikе – »OBERLAIBACH 1. MAY«, dohodni žig pa »PRAG. 6. MAY«;
- **leta 1840** – ročno zapisana datuma »13. Dezember 1840« s podpisom uradnika in »14. Dez. 1840« ter odhodni poštni žig Vrhnikе, tedaj »OBERLAIBACH 9. DEC«.

b) ko so v prometu že poštne znamke:

- **leta 1861** – ročno zabeležen datum dopisa »6. juli 1861« in podpis uslužbenca. Odhodni žig je tokrat okrogel, širok 23 mm in z ločenim napisom »OBER LAIBACH 5/7« (navedena sta dan in mesec). Na hrbtne strani je poštni dohodni žig »STADT LAIBACH 7.7«. Pismo je bilo zapečatenoz voskom in žigosano s suhim žigom.
 - **leta 1864** – priporočeno pismo (RECOM.) je bilo frankirano z dvema znamkama po 5 kr in žigosano z okroglim žigom (širok 23 mm) »OBER LAIBACH 10.7«. Na pismu sta še poštne žige: okrogli »STADT LAIBACH 20.7« in štirioglati poštni žig »LAIBACH STADT 23.7«. Pismo je bilo poslano najprej z Vrhnikе v Ljubljano, nato pa iz Ljubljane še v Stein (Kamnik), kar je bila pogosta praksa, da so isto ovojnico (polo papirja) dvakrat uporabili.
- **22. julija 1867** je dunajsko ministrstvo odredilo uvedbo letnice v poštne žige.
 - **1. oktobra 1869** je avstrijska pošta izdala prvo dopisnico na svetu.
 - **Leta 1871** je izšel odlok o uvedbi dvojezičnosti v poštne uradovanje!
- **Leto 1881** – pismo je bilo napisano 1. 2. 1881; okrogli poštni žig, širok 26 mm z napisom »OBERLAIBACH VERHNIKA 31. 1. 81«. Tokrat se pojavlja drugačen napis – OBERLAIBACH pišejo skupaj, dodana je letnica »81« in napis »VERHNIKA«.

To pismo so poslali v Kamnik - »STEIN IN KRAIN 28. 2. 81« (Vloga - Tarifa za meso, odobritev je podpisal župan Verh-nike). Ker je potovala službena pošta, uslužbenci pisem niso frankirali.

- **Leto 1881** - Dopisnica (Correspondenz-Karte) rjavkasto tiskana - je bila 8. 3. 1881 poslana iz Verda (pošta Vrhnika) v Karlstadt. Odhodni enokrožni žig, ši-rine 26 mm, ima napis »OBERLAIBACH VERHNIKA 8. 3. 81«.
- **Leta 1897** (29. septembra) je bila poslana dopisnica, tiskana v svetlorjavi barvi z okrasnim okvirjem, žigosana z dvokro-žnim žigom, širine 26 mm in napisom »OBERLAIBACH VRHNIKA 29. 9. 97«.
- **Leto 1904:** Poštna povratnica iz Ljublja-ne (odhodni enokrožni poštni žig s celim datumom »LAIBACH LJUBLJANA 25. 10. III« in dohodni dvokrožni poštni žig »OBERLAIBACH VRHNIKA 26. 10. 04.« Vrhnika je že brez »E«.
- **Leto 1918** - Poštna celina - dopisnica (brez naslova listine) s tiskano znamko za 8 hel in okrasnim okvirom v svetlo-zelenomodri barvi ima dvokrožni žig, širine 26 mm in napis »OBERLAIBACH VRHNIKA 28. 6. 18«. Dopisnica je bila poslana EXPRESS, zato sta dolepljeni znamki za 2 in 60 hel.

II. OBDOBJE SHS 1919–1921 IN KRALJE-VINE JUGOSLAVIJE 1921–1941

1. Verigarske znamke

Verigarske znamke so prve slovenske znamke. Prikazujejo Vavpetičevo sliko su-žnja, ki trga verige (okove), kar simbolizira pretrganje vezi z avstroogrsko nadvlado in samostojno življenje Slovencev. Te znamke so izhajale od 3. januarja 1919 do (uradno) 16. januarja 1921, ko so postale »obvezne« znamke Kraljevine SHS. Ker ni bilo kolkov ali drugih vrednotnic za plačevanje uradnih

ali poštnih uslug, so uporabljali verigarske znamke za različne namene.

Znamke in druge poštno dokumente so žigosali:

- z dvokrožnimi žigi s popolnim datumom (dan, mesec, zadnji dve številki leta) ali
 - z dvokrožnimi žigi z mostom, v katerih je popoln datum.
- Oboje vrst žigov pa ima na zgornjem delu zbrisano (»izklesano«) nemško ime kraja (Oberlaibach) tako, da je ta del prazen. Žigi so široki 26–28 mm.
- Dvokrožni žig z napisom v zgornjem delu VRHNIKA je v latinici, v spodnjem pa v cirilici (BPXИУКА), v sredini pa je bil popoln datum.
 - Dvokrožni žig z mostom in napisom kot zgoraj. Žigi so ohranili približno enako velikost.

2. Plačilne nakaznice, čekovne nakazni-ce, poštno spremnice ...

Poštnino za poštno usluge so plačevali s pre-tiskanimi portovnimi znamkami, žigosane z ustreznimi poštnimi žigi. Slednji so bili široki okrog 28 mm. Poštarji so uporabljali tudi stare žige, pri katerih so zbrisali nemški napis. Tako je pisalo na dvokrožnem žigu z mostom, denimo na spodnjem delu krožni-ce »VRHNIKA«, na zgornjem, sicer praznem delu se je dalo opaziti slabo izbrisan nem-ški napis, v mostu pa je bil celoten datum. Na levem delu žiga znotraj kroga so bili žigi označeni s črkami »a«, če je pošta imela več podobnih žigov (primeri: 4. XI. 20; 2. XII. 20; 3. II. 21).

3. Razglednice

Pojavijo se za dopisnicami. Zanimiv je dvo-krožni žig, širok okrog 25 mm z napisom »VRHNIKA« v spodnjem delu, napis v zgor-njem delu je izbrisan, v srednjem krogu pa je datum v »stolpcu« 26-6-19.

Leta 1920 je pošta Kraljevine SHS uvedla na vseh poštinih dokumentih srbohrvaščino, napise v cirilici in latinici. Dopisnice so preimenovali v »Dopisne karte«. Poštni žigi ostanejo enaki, le da se v zgornjem delu dvokrožnega žiga z mostom pojavljajo napisi v latinici, na spodnjem pa v cirilici.

Leta 1971 so na poštne žige uvedli poštne številke, to pa je bil začetek ponovne označitve poštinih uradov le s slovenskimi imeni. Izjeme so bile na območjih narodnih manjšin, kjer so ob slovenskem imenu kraja zapisali še ime v italijanščini oz. madžarščini

III. OKUPACIJA JUGOSLAVIJE (1941-1945)

1. Italijanska okupacija

Italijanske znamke so žigosali:

- dvokrožni žig z mostom in s številko žiga nad mostom; žig je širok 30 mm. Na zgornjem delu je napis »VRHNIKA«, na spodnjem »LUBIANA«, datum »20. V. 42.« To pismo je zanimivo še, ker ima žige in zalepko cenzure. Enake žige so uporabljali tudi v času nemške okupacije, vendar na italijanskih znamkah, pretiskanih v slovenščini in nemščini.

2. Nemška okupacija

Žigi podobne velikosti kot prejšnji zamenjajo enokrožni žigi z napisom »OBERLAIBACH-VRHNIKA« popoln datum je v sredini žiga.

IV. DEMOKRATIČNA FEDERATIVNA JUGOSLAVIJA IN SFR JUGOSLAVIJA

- Pri starih dvokrožnih žigih z mostom, prej dvojezičnih, izklešejo nemški ali italijanski napis za Vrhniko. Ostane le napis »VRHNIKA« in oštevilčenje nad mostom (1, 2, 3 ...). Polagoma okupacijske znamke zamenjajo znamke in dopisnice DF Jugoslavije.
- Taki žigi ostanejo še dlje časa v uporabi. Kasneje se pojavijo enokrožni žigi z napisom kraja in datuma.
- Kasneje dobi tudi Vrhnika nekoliko manjši žig z napisom kraja v latinici in cirilici.

V. REPUBLIKA SLOVENIJA

Prvi slovenski žigi od leta 1991 dalje imajo enak obseg, naziv kraja ostane na zgornjem delu kroga, na spodnjem pa je poštna številka. Takoj po osamosvojitvi ohrani slovenska pošta še 5-številčno oznako pošte, s prvo številko nekdanje republike SFRJ »6«, **Vrhnika 61360.**

- Žigi imajo ob datumu še uro žigosanja. Pošte uvedejo strojne žige z valovi; širina enokrožnega žiga je le 22 mm.

1. marca 1996 slovenska pošta uvede poštne številke - izbriše prvo »6« na vseh žigih.

- Vrhnika ima novo poštno številko **1360** (prej 61360).
- Pojavijo se tudi prvi **priložnostni** poštini žigi (glej vrhniške).
- Na poštinih uradih začnejo uporabljati **samolepilne nalepke** poštinskih strojev namesto znamk oz. žigov.

Vrhnika

Mestno naselje leži na jugozahodnem robu Ljubljanskega barja, 294 - 400 m nadmorske višine. Na 115,2 km² ima okrog 16.000 prebivalcev. Kot upravno, oskrbovalno in kulturno središče je nastalo leta 1995. Leži nekoliko pod železnico in avtocesto Ljubljana-Postojna, na ugodni prometni legi obnekoč plovni Ljubljani in najzložnejšem prehodu izosrednjega dela Slovenije čez notranjsko kraške planote proti Jadranskemu morju.

Mala Ligojna, Marinčev Grič, Mirke, Mizni Dol, Padež, **Podlipa**, Pokojišče, Prezid, Sinja Gorica, Smrečje, Stara Vrhnika, Strmica, Trčkov Grič, Velika Ligojna, Verd, **Vrhnika**, **Zaplana**, Zavrh pri Borovnici.

Kraj je bil poseljen že v starejši kameni dobi, Gradišče na Hribu v halštatski in latenski dobi. V zadnjem stoletju pred našim štetjem je nastalo rimsko naselje Nauportus (Navport), trgovska postaja med Tavriski in Rimljani. V začetku 1. stoletja je tu postaja na cesti Akvileja–Emona. Rimski pisec Plinij starejši (umrl l. 79 n. št.) omenja ime tudi v zvezi s prastaro grško bajko o Argonavtih – bajeslovni popotniki so pripluli do Vrhnike po Ljubljani in so morali od tod dalje nesti svojo razstavljeno ladjo do morja. Tacit poroča, da so se leta 14 n. št. uprle pri delu na Vrhniki vojaške enote vzhodnega alpskega obrobja, in to 3 legije. Ta upor je vladi v Rimu povzročil vrsto težav.

Vrhnika ohranja številne dokaze o poznorimskih objektih (utrjeno tržišče ob Ljubljani, rimski nagrobniki, temelj rimskega stolpa, vojaška trdnjava, okrog 10 km dolg obrambni zid ...). V 16. stol., ko so postavljali že redne poštne zveze, so pošto, ki je prihajala iz Gradca v Ljubljano, po Ljubljani pripeljali do Vrhnike, od koder so jo odpravljali dalje do Gorice in Benetk. Znani so objekti: župnijska cerkev sv. Pavla, ki jo je gradil M. Medved (1850) po načrtih J. Schöbla, v prezbiteriju so freske J. Wolfa (1867), stavba stare pošte. Na Sveti Trojici je manieristična cerkev sv. Trojice (okrog 1630), opremljena z zlatimi oltarnimi slikami V. J. Metzingerja, J. Petkovška, S. Ogrina. Pod Klancem je cerkev sv. Lenarta, zgrajena po načrtih C. Zullianija. Mogočni spomenik padlim borcem NOB je delo kiparja Borisa Kalina in arhitekta Borisa Kobeta. Na Vrhniki stoji spomenik (10. 8. 1930) Ivanu Cankarju, delo kiparja Iva Jurkoviča. Z izgradnjo železnice leta 1857 se

razvije opekarstvo, žagarstvo, mlinarstvo in usnjarstvo. V letih 1899–1966 je imela krajevno železnico.

Na Vrhniki se je rodil **Ivan Cankar** (10. 5. 1876–11. 12. 1918, Ljubljana), pesnik, pripovednik in dramatik, največji slovenski pisatelj. V Verdu sta se rodila **Jožef Petkovšek** (7. 3. 1861–22. 4. 1898, Ljubljana), slikar, in **Matej Sternen** (20. 9. 1870–28. 6. 1949), risar, slikar, restavrador, grafik. Na Stari Vrhniki slikar **Simon Ogrin** (1851–1930)

V bližini Vrhnike so kraški izviri Ljubljane. Mala Ljubljana izvira v Močilniku, Velika Ljubljana v Retovju, pridružijo se ji Hribski potok z Belo, Ljubija, Bistra ...

Pomožne pošte Vrhnika

V stari Avstriji so na prelomu iz 19. v 20. stoletje poleg rednih poštних uradov obstajale tudi pomožne pošte (PP), imenovane tudi poštne nabiralnice ali poštne zbiralnice.

PP so bile v krajih, kjer se ekonomsko ni splačalo imeti poštних uradov. Te pošte so bile podrejene poštnemu uradu, v katerem dostavnem območju so se nahajale. Poslovodje so bili zanesljive osebe, običajno vaški trgovci, gostilničarji ali bogatejši kmetje. Delo je bilo častno in brezplačno. Uporaba žigov za PP do leta 1900 ni bila predpisana, niti prepovedana. Takrat so žige naročali poslovodje na lastne stroške, zato so jih imele le redke PP.

Te pošte so imele v času Avstro-Ogrske monarhije v slovenskih deželah pri vходу obešeno tablo z napisom: »K. u. K. POST-ABLAGÉ – C. K. POŠTNA NABIRALNICA« z dvoglavim orlom, na Primorskem pa v italijanščini »I. R. COLLETERIA POSTALE«. Na našem ozemlju je doslej poznanih 16 žigov PP; vsi so odtisnjeni po letu 1900.

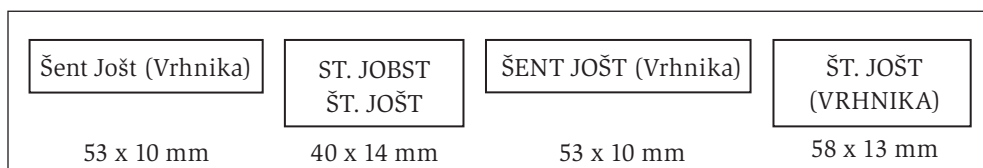
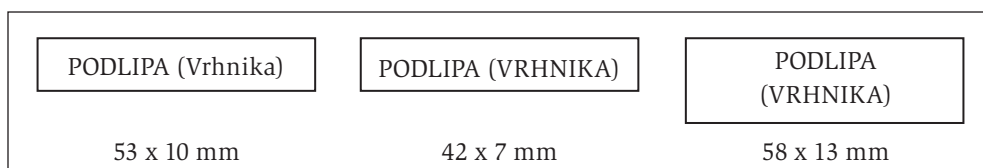
PP so imele žige pravokotne ležeče oblike, da so se razlikovale od rednih frankovnih okroglih žigov. Praviloma ta žig ni smel biti odtisnjen čez znamko. To pravico je imela le ustrežna redna pošta. Večinoma so bili žigi dvojezični, v okvirju pa sta bili na obeh straneh zvezdici. Slednje so bile različnih oblik. Točnih pregledov (odtisov) teh žigov ni še nihče uspel zbrati kljub številnim raziskovalcem, ki so zbirali podatke na raznih mestih. So pa sestavni del filatelije (Markofilija – zbiranje poštних žigov).

Navodila iz leta 1900 pa že omenjajo možnost nagrade za opravljeno delo in od-

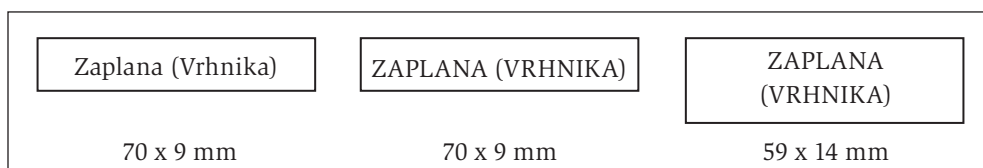
škodnino za vzdrževanje poštних zvez.

Pomožne pošte (PP) na območju stare Avstrije so prvič omenjene leta 1881. Na slovenskem ozemlju je bilo nekaj PP že pred letom 1895 (npr. 1. 1. 1895, Tepanje). Do razpada avstro-ogrske monarhije je delovalo pri nas okoli 560 PP.

Žigi teh pošt so bili zelo različni, po velikosti in napisih. Znani so napisi pomožne pošte Podlipa, ki je spadala pod poštni urad Vrhnika. Način pisanja Podlipa – Vrhnika oz. Šent Jošt – Vrhnika na žigih pomožnih pošt:

Preimenovanje pošte Šent Jošt (Vrhnik): – 11. 6. 1946: Horjul; – 1. 9. 1948: Butajnova-Št. Jošt.
Seznam PP: 45 in 46 Št. Jošt, 48 Butajnova-Št. Jošt, 51 Butajnova. BUTAJNOVA – latinica in cirilica.

Kopiji žigov:

Žigi nekdanjih pomožnih pošt še iz »prejšnjih« časov se ne razlikujejo več od rednih pošt.

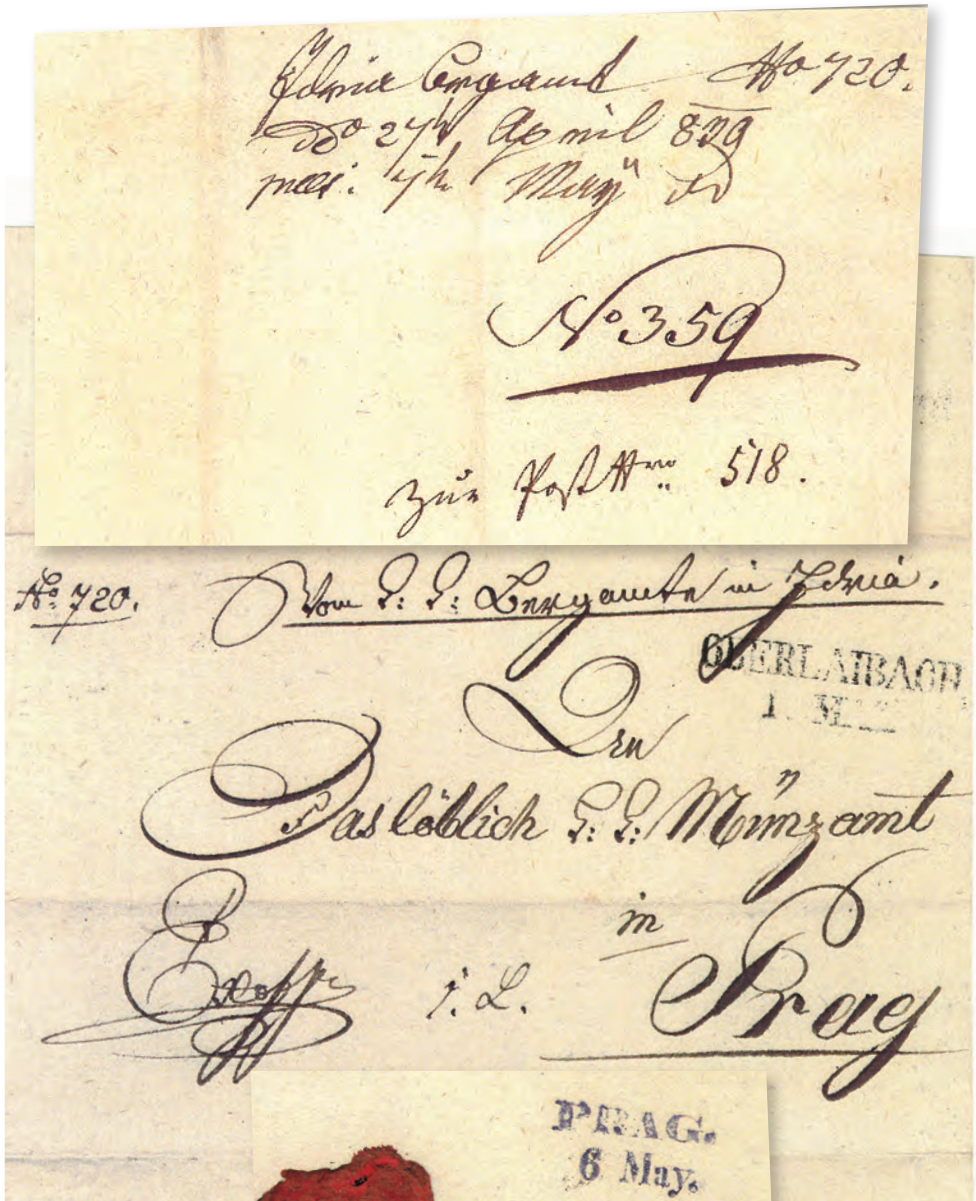
Slike poštnega gradiva

Avstrijsko cesarstvo

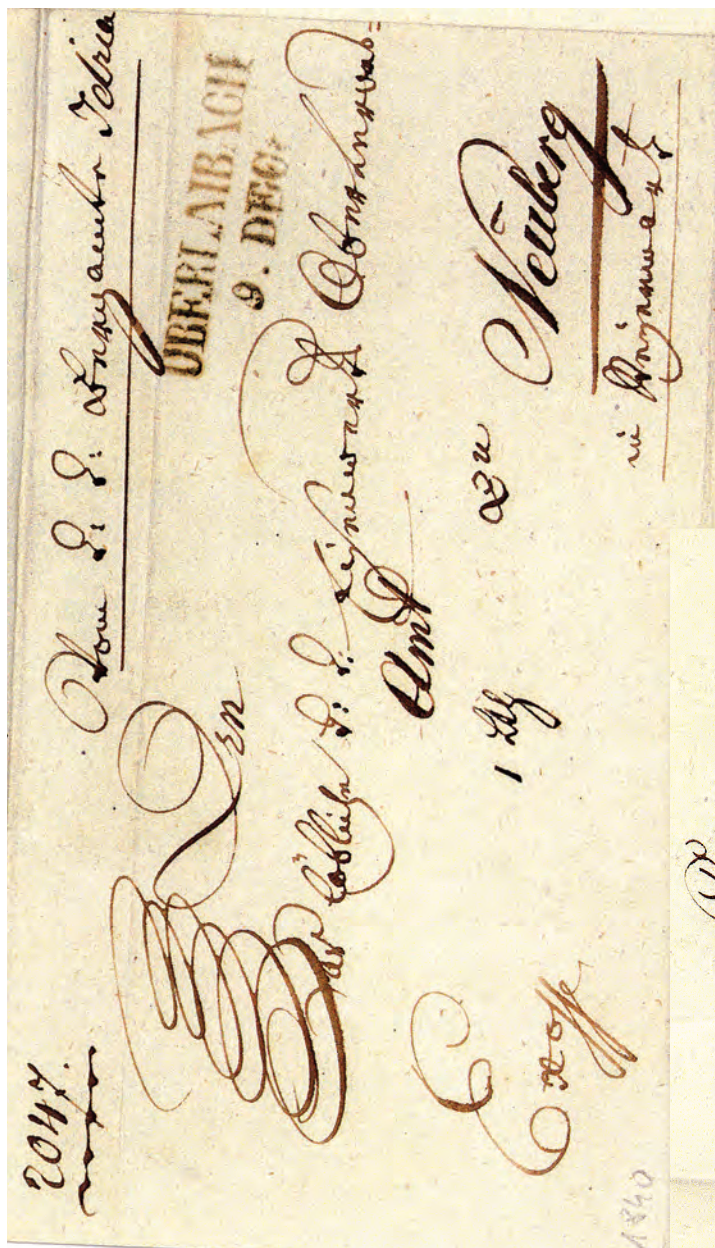
Vrhnika, 1839

Odhodni žig »**OBERLAIBACH 1. MAY**« ročno napisan datum pisma: 27. april 1839

Predfilateliastično pismo (poštne znamke še ni bilo!). Pismo CK Rudarskega urada iz Idrije je potovalo z Vrhnike v kovnico denarja v Prago, kjer je poštni uslužbenec odtisnil dohodni žig z datumom »**PRAG. 6. May.**«. Lepo sta vidna oba žiga in vpisi uradnikov.

OBERLAIBACH 9. DEC.« Ta žig ima ob napisu kraja že datum »9. DEC.« Samo pismo CK Rudarskega urada v Idriji pa ima ročno napisan datum »14. December 1840«. Pismo je potovalo od Vrhnike do Neuberga na Štajerskem.

»OBERLAIBACH 2. JAN«, 1849.

Gospod Oblak je poslal z Vrhnike (Oberlaibach 2. JAN) v gotici napisano pismo na Mestni magistrat v Ljubljano, kamor je prispelo 3. januarja. Pismo je bilo zapečaten in prek etikete odtisnjen suhi žig. Naslovnik je zapisal datum prispetja, lepo viden je tudi dohodni poštni žig Ljubljane (Laibach 3. JAN).

»OBERLAIBACH 1. FEB.«

- 1. FEB.: Pismo, poslano z Vrhnike v Planino in nato v Ljubljano (zapečateni z nalepkami in s suhim žigom).

Osnovna »značilnost« dopisovanja med državnimi uradniki je bila, da niso plačevali v znamkah evidentirane pošte. Menda so zaradi pomanjkanja denarja (varčevanje!) na isti kos papirja (pismo) na drugo (nepopisano) stran napisali pismo za drugega naslovnika oz. so ga vrnili na prvi naslov.

»OBERLAIBACH 4. FEB.«

Poštni žig Vrhnike - Oberlaibach 4. FEB. Pismo so uradniki poslali v Lož (Laas), kamor je prišlo naslednji dan - 5. II. (1853), mali dvokrožni žigi z datumom: dan in mesec prejema. Pismo je bilo napisano na ročno izdelanem papirju.

Službena pošta - pisma pred 1. svetovno vojno na območju Slovenije

1860; 4. 7. je datum overitve oz. potrditev na računu za 225 Fl. na obrazcu v nemščini z navodili za poslovanje.

Žig »**OBERLAIBACH**«, 39 x 5 mm je še brez datuma (Vrhnika). Po Novaku so take žige uporabljali že pred letom 1830, če ne že prej, torej kar nekaj desetletij. Datum pa je kot običajno izpisan z roko.

Aufgabs-Recepisse.

Ueber 1 *Leh* worin sich angeblich befinden *M.*
im Werthe *225* fl. — fr., gewogen Pf. Loth. welche Sendung zur
Beförderung unter der Adresse:
H. Johann Kalister in Triest
am heutigen Tage hierorts richtig aufgegeben worden ist.
K. K. Postamt **OBERLAIBACH** am ten *4* 18*60*
An Franco-Gebühr fl. fr.
Für ein Retour-Recepisse " " "
Zusammen fl. fr.
Der Empfänger hat an Porto zu entrichten fl. *21* fr. *Yautange*

Druckvorl. Nr. 420.

Reclamirt am

Zur Nachricht.

1. Für das Aufgabs-Recepisse darf keine Gebühr abgenommen werden.
2. Nur auf ausdrückliches Begehren des Aufgebers wird ein Retour-Recepisse gegen Entrichtung von 6 Kreuzer ausgefertigt, welches nach der Rücklangung, versehen mit der Unterschrift des Empfängers, gegen dieses Aufgabs-Recepisse ausgewechselt wird.
3. Die Postanstalt haftet sowohl für Abgang und Beschädigung, als auch für Verlust der Sendung nach den Bestimmungen der Fahrpostordnung vom 6. Juli 1838 unter den daselbst §. 33 angedeuteten Beschränkungen.
4. Die Haftung erlischt bei Versäumung der Reclamationsfrist, welche für die im Inlande abzugebenden Sendungen auf drei Monate, und für Sendungen nach dem Auslande auf sechs Monate, vom Tage der Aufgabe an gerechnet festgesetzt ist.
5. Ueber eine mündliche, innerhalb der Reclamationsfrist geschehene Nachfrage wegen richtiger Bestellung der Sendung wird auf Begehren des Aufgebers ein amtliches Quästions-Schreiben gegen Entrichtung des einfachen Briefporto abgesetzt. Ist bei der Aufgabe ein Retour-Recepisse ausgefertigt worden, und solches nicht zurückgelangt, so erfolgt die Abwendung des Quästions-Schreibens unentgeltlich. Sowohl über die einfache als über die mit Abwendung eines Quästions-Schreibens verbundene Reclamation wird die Befähigung hier oben beigefügt, welche als ein Beweis der richtig eingekommenen Reclamationsfrist zu gelten hat.

Oberlaibach (Vrhnika), 4. 11. 1861: Ausgabe = recepisse (potrdilo, račun za 337 fl) v nemščini. Eden prvih poštних žigov Vrhnikе »OBERLAIBACH«, brez datuma na sprednji strani (lastnik dokumenta: Janez Žitko).

Aufgabs-Recepisse.

Ueber 1 *337* fl. — fr., worin sich angeblich befinden *Luft*
 im Werthe *337* fl. — fr., gewogen Pf. Loth, welche Sendung zur
 Beförderung unter der Adresse:
Herrn Spar Capa Lutzack
 am heutigen Tage hierorts richtig aufgegeben werden ist.

R. K. Postamt **OBERLAIBACH** am *4* ten *11* 1861

An Franco-Gebühr . . . fl. fr. _____
 Für ein Retour-Recepisse " " _____
 Zusammen . fl. fr. _____

Der Empfänger hat an Porto zu entrichten — fl. *23* fr.

Druckorte: Nr. 420.

Reclamirt am

Zur Nachricht.

1. Für das Aufgabs-Recepisse darf keine Gebühr abgenommen werden
2. Nur auf ausdrückliches Begehren des Aufgebers wird ein Retour-Recepisse gegen Entrichtung von 10 Kr. v. W. ausgefertigt, welches nach der Rücklangung, versehen mit der Unterschrift des Empfängers, gegen dieses Aufgabs-Recepisse ausgewechselt wird.
3. Die Postanstalt haftet sowohl für Abgang und Beschädigung, als auch für Verlust der Sendung nach den Bestimmungen der Fahrpostordnung vom 6. Juli 1838 unter den daselbst §. 33 angedeuteten Beschränkungen.
4. Die Haftung erlischt bei Versäumung der Reclamationsfrist, welche für die im Inlande abzugebenden Sendungen auf drei Monate, und für Sendungen nach dem Auslande auf sechs Monate, vom Tage der Aufgabe an gerechnet festgesetzt ist.
5. Ueber eine mündliche, innerhalb der Reclamationsfrist geschehene Nachfrage wegen richtiger Bestellung der Sendung wird auf Begehren des Aufgebers ein amtliches Quästions-Schreiben gegen Entrichtung des einfachen Briefporto abgefordert. Ist bei der Aufgabe ein Retour-Recepisse ausgefertigt worden, und solches nicht zurückgelangt, so erfolgt die Absendung des Quästions-Schreibens unentgeltlich. Sowohl über die einfache als über die mit Absendung eines Quästions-Schreibens verbundene Reclamation wird die Bestätigung hier oben beigelegt, welche als ein Beweis der richtig eingeleiteten Reclamationsfrist zu gelten hat.

OBER LAIBACH« (dve besedi!); enokrožni poštni žig, širine 23 mm, z vpisanim dnevom in mesecem. Pismo so poslali z Vrhnike 5. 7. 1861 v »STADT LAIBACH«, kamor je prispelo 7. 7.

Žig »OBER LAIBACH« - dve besedi za Vrhniko in žig RECOM. Priporočeno pismo, frankirano z dvema znamkama po 5 kr. Odpremni enokrožni poštni žig, širok 23 mm, dan in mesec. Pismo so dne 19. 7. 1864 poslali z Vrhnike v Ljubljano. Od tu pa na istem papirju 23. 7. v Kamnik.

OBER LAIBACH, 15. 7. 1868

Potrdilo - račun za 104 fl 50 h, polog/nakazilo v hranilnico v Ljubljano. Uporabljen je obrazec »stare« Avstrije. Enokrožni poštni žig, širine 23 mm, z datumom - dan in mesec! Letnica je napisana z roko.

Druckort Nr. 421.

Nr. _____ **Aufgabs-Recepisse.** **LAUT ANGABE**

Ueber einen Brief mit *104 fl 50 h*

welcher zur Beförderung unter der Adresse *Lott Sparkasse*

am heutigen Tage hierorts richtig aufgegeben worden ist. *Laibach*

K. K. Postamt *am 15ten 1868*

An Franco fl. fr.

Für ein Retour-Recepisse fl. fr.

Zusammen fl. fr.

Der Empfänger hat an Porto zu entrichten fl. fr.

Nachnahme fl. fr.

Russet

OBER LAIBACH
15/7

Reclamirt am

Zur Nachricht.

1. Für das Aufgabs-Recepisse darf keine Gebühr abgenommen werden.
2. Nur auf ausdrückliches Begehren des Aufgebers wird ein Retour-Recepisse gegen Entrichtung von 10 kr. ö. W. ausgefertigt, welches nach der Rücklangung, versehen mit der Unterschrift des Empfängers, gegen dieses Aufgabs-Recepisse ausgewechselt wird.
3. Die Postanstalt haftet sowohl für Abgang und Beschädigung an den Postsendungen, als auch für den Verlust derselben nach den Bestimmungen der Fahrpostordnung vom 6. Juli 1838 unter den in §. 33 enthaltenen Beschränkungen, bei verschlossener der Post übergebenen Geldsendungen aber nach den Bestimmungen des §. 7 der Verordnung des k. k. Handelsministeriums vom 27. Juli 1850, und bei Sendungen aus und nach den Ländern des deutsch-österreichischen Postvereines, nach Maßgabe des Artikels 75 des Vereinsvertrages vom 18. August 1860.

- Für nicht rechtzeitig behobene Postnachnahmen wird die Vergütung nur unter der im Absätze 10 der Verordnung des Finanzministeriums vom 6. Mai 1860 angedeuteten Bedingung geleistet.
4. Die Haftung erlischt bei Versäumung der Reklamationsfrist, welche für die im Inlande abzugebenden Sendungen auf drei Monate, und für Sendungen nach dem Auslande auf sechs Monate, vom Tage der Aufgabe an gerechnet, festgesetzt ist.
 5. Ueber eine mündliche Nachfrage wegen richtiger Bestellung der Sendung wird auf Begehren des Aufgebers ein amtliches Quästions-Schreiben abgeendet. Die Absendung geschieht unentgeltlich, wenn sich der Aufgeber mit einer Nachricht von Seite des Adressaten ausweist, wornach der Empfang der Sendung in Abrede gestellt wird, oder wenn bei der Aufgabe ein Retour-Recepisse ausgestellt wurde, und dieses in angemessener Frist nicht zurückgelangt ist. In allen anderen Fällen ist das einfache Briefporto zu entrichten. Ueber die geschehene Nachfrage wird immer, daher auch, wenn eine Quästion nicht ausgefertigt wurde, die Bestätigung hier oben beigefügt, welche als Beweis für die Einhaltung der Reklamationsfrist zu gelten hat.

Na območju avstrijskega cesarstva (1848-1867) so 1. junija 1850 izdali prvo znamko, in to za 1 krajcar (Kreuzer) v rumeni oz. oranžnorumeni barvi. Bila je nezobčana, izšla je v nakladi 14,760.000 kosov. Prikazovala je grb cesarstva.

Opis žigov na znamkah:

- Poštni **enokrožni** žig »OBER LAIBACH 25. 1.« (1851), širok ca. 23 mm na prvi znamki avstrijskega cesarstva za 1 Krajcar (Kr-euzer).
- Poštni enokrožni žig »OBER LAIBACH 26. 2.«, širok ca. 23 mm na znamki za 5 Kr.
- Poštni enokrožni žig na dopisnici »OBERLAIBACH 10. 2.«, širok ca. 20 mm (napis v eni besedi!); v žigu sta zapisana le dan in mesec.

22. VII. 1867 odredi dunajsko ministrstvo, da morajo biti na poštnih žigih tudi letnice.

- **Dvokrožni poštni žig** OBERLAIBACH - VRHNIKA, različni popolni datumi; širina žigov 26 mm.

- **Dvokrožni poštni žig z mostom**, žig širok ca. 29 mm, napis: »OBERLAIBACH a VRHNIKA«, popolni datum z **dostavkom**.

Aprila 1871 so uvedena v poštne žige tudi slovenska imena, poleg nemških; razen v primerih, če ni bilo nemških (Domžale, Gomilsko, Sava, Planina, Rakek ...).

»**OBERLAIBACH VERHNIKA 31-1-81**«: Enokrožni poštni žig, širok 26 mm. Pismo je potovalo z Vrhnike v Kamnik. »**STEIN IN KRAIN KAMNIK, 31-1-81**«. Potrditev Tarife za meso, ki jo je podpisal vrhniški župan Peter Lenassi za »Februar 1881«.

№. 125 11 74
5 1881

Tarifa za meso — Fleisch-Tarif

za mesec Februar 1881 v županiji Vrhnika
für den Monat in der Gemeinde

T e z a — G e w i c h t	Brez priklade Ohne Zubage	Z priklado Mit Zubage
	kr.	kr.
1 Kilo	40	
1/2 "	20	
1/4 "	10	

Opomba. Mesár ne sme biti nikoli brez mesa. Tisti, ki mesó kupujejo, naj ga nikakor draže ne plačajo, ampak samo po cenovniku (tarifu), in kilo te zapovedi ne bi držal, naj se to precej oznaži županstvu, ktero najprvo to reč preišče, in če najde krivico, kaznuje (štrafa) jo brez milosti po obrtnem zakonu.

Zur Nichtstunur. Der Fleischhauer ist verpflichtet, stets mit Fleischvorrath versehen zu sein; ebenso wird das laufende Publikum aufgefordert, in feiner Weise mehr, als die Zahlung ausweist, das Fleisch zu bezahlen und bei nicht Aufrechterhaltung dieser Orde dem Gemeindeamte logleich anzuzeigen, wo ohne jede Rücksicht nach erwiesenen Thatbestande nach dem Gewerbe-Gesetze die Strafen verhängt werden.

Županstvo Vrhnika dne 31/1 1881
Gemeindeamt am

Župan: — Der Bürgermeister:
P. Lenassi

Št. 52. Druck von Klein & Kováč (Eger) in Laibach.

DOPISNICA – »OBERLAIBACH VERHNIKA 12-9-81«: enokrožni poštni žig, širok 26 mm. Pismo Frana Kotnika iz Verda politiku in gospodarstveniku dr. Josipu Poklukarju je potovalo z Vrhnike v Ljubljano (»LAIBACH LJUBLJANA 13-9-81«).

Verd 12/9. 1881

Gosp. Dr. kotnik mi je pisal
vzroki nekoga poročila o videnici
vzroka njenega upliva na moji vidi
klesarju pričatelj od nekoga odloca
u klesarja da sem bil tudi jas vrožen.
Ker meni istovestni vana se obrežem
Do vas del mi jo razjasniti brezposlito
in nannaite kaj je u tem re storiti
Svoim sporovadajem! *Fr. Kotnik*

Vrhnika - Oberlaibach, 2. 9. 1899: z Vrhnike je potovala sodna odločba s povratnico do Preserja - Presser (3. 9. 1899).

Rückschein. — Povratnica.

Dasß ich } { bei dem f. f. Postamte } *Vrhnika* { am } _____ 189
 Da sem jaz } { pri c. k. poštнем uradu } _____ { dne } _____

recommandiert von dem f. f. Bezirksgerichte }
 rekomandovano od c. k. okrajne sodnije } _____

aufgegebene } *prisojilo*
 oddan } _____

vom } *30 augusta 99* { Geschäftsjahr } *A 124/99*
 dne } _____ { opravilna številka } _____

unter der Adresse }
 pod nadpisom } *Gospod Josip Telhar*

heute richtig erhalten habe, bestätige ich mit meiner eigenhändigen Unterschrift.
 danes resnično prejel _____, potrjujem s svojeročnim podpisom.

Kamnik { am } *8* { ten } *Septembur* 189 *9*
 { dne } { tega }

Josip Telhar

Zugestellt durch den { Briefträger }
 Boten } *Pravljje*
 Vrećlo se je po { pismonoši }
 selu } _____

»OBERLAIBACH VRHNIKA 26-10-04«, dvokrožni poštni žig (premer 29 mm) z mostom (žig na povratnici - iz Ljubljane na Vrhniko). Povratnica Mlekaske zadruge na Vrhniki s podpisom Mateja Sušnika.

Rückschein. — Povratnica.

Dass ich } { bei dem k. k. Postamt in **Laibach** am } 190
 Ja sem jaz } { pri c. k. poštnem uradu v **Ljubljani** dne }

recommandiert von dem **k. k. Landesgerichte Laibach** }
 rekomandovano od **c. k. deželne sodnije v Ljubljani** }

ausgegeben } **Oklep 3. apr. 1904** } **Litem. 862**
 oddan } { Geschäftszahl } **Zadr. III 182/1**
 dne } { opravilna številka }

unter der Adresse } **Mlekarska zadruga**
 pod napisom } **na Vrhniki**

heute richtig erhalten habe, bestätige ich mit meiner eigenhändigen Unterschrift.
 danes resnično prejel potrjujem s svojeročnim podpisom.

Vrhniki (am) **25** (ten) **Oklob** 1904
 (dne) (dne) (tega)

Vorgestellt durch den } **Matej Sušnik**
 Vročilo se je po } { Briefträger }
 { Boten }
 { Pismonoši }
 { Seln }

OBERLAIBACH - VRHNIKA 15. 4. 1914: Povratnica c. kr. okrajnega sodišča na Vrhniki, odhodni poštni žig Vrhnike 15. 4. 1916, dohodni poštni žig POLHOV GRADEC BILICHGRATZ (obrazec iz leta 1912). (Lastnik dokumenta je Janez Žitko, Vrhnika.)

Rückschein — Povratnica
Oberlaibach

des k. k. Bezirksgerichtes }
c. kr. okrajnega sodišča } Vrhnika

Sendung: } posiljeva na polovico oljente
Pošiljatev: } 2 14/4 1914 P 30199
 } 12

Empfänger: } Janez Kovac, posestnik
Prejemnik: } Dolenjskega

Da die Annahme wurde der Empfänger nicht wurde und die Ersatz nicht bewirkt werden wurde das Schriftstück gefertigten Postamte am
Ker se je prejel sprejeti prejemnika ni bilo bilo moči opraviti vročbe se je položil spis pri poštnem uradu dne

Ich bestätige mit meiner eigenhändigen Unterschrift, daß ich vorstehend bezeichnete Sendung heute erhalten habe. P. Bilichgratz
Potrjujem s svojeročnim podpisom, da sem danes sprejel gori označeno pošiljatev.
Dolenjskega { am } 14 aprila 1914
 { dne } Janez Kovac

Zugestellt durch den beiedeten Besteller: }
Vročil zapriseženi vročevalec: [Signature]

GeschOForm. Nr. 66 (Rückschein für Postzustellungen, §§ 88—105 ZPO., § 350 GeschO., JMV. v. 12. Dezember 1912, JMVBl. Nr. 64). (Slow.)

Poststempel
Poštni pečat

»OBERLAIBACH VRHNIKA, 28. 9. 1918« (dvokrožni poštni žig, širine 26 mm).
Ekspresna avstrijska dopisnica je potovala z Vrhnike v Ljubljano.

»VRHNIKA, 26. 6. 1919« – (dvokrožni poštni žig, širok 22 mm z **izsekanim** nemškim napisom Oberlaibach). Barvna razglednica z večjezičnim opisom na sprednji strani je potovala po Vrhniki.

Poštni dokument: Paketna spremnica (dvojezični obrazec 12 hel, tiskan v zelenkasti barvi na trši zelenorumen papir). Zaboja klobas je bil 19. 9. 1919 poslan z Vrhnike v Polhov gradec, kamor je prispel 21. 9. 1919. Poština je bila plačana z verigarškima znamkama za 1 k in 60 v.

Nachnahme Povzetje		K.....h
		K.....h
Artung — Vrsta	Inhalt — Vsebina	Wert — Vrednost
Zaboj	Klobas	K.....h
Anton Grosic		Nachnahme Povzetje
Gostilničar in posostnik		K.....h
Polhov Gradec		Postgebühren
Pristava št. 10.		Postgebühren
Die stark umrahmten Teile sind vom Absender auszufüllen Debelo obrobjena dela izpolni odposiljatelj		25 hl

Vorne bezeichnete Sendung erhalten Spredaj označeno pošiljatev prejel		
Ort) Kraj)	Pristava	{ den } 21/9 { dne } 1919
Name) Ime)	Anton Grosic	

Vrhnik, 10. 11. 1919: Okrajno sodišče na Vrhniki poziva na obravnavo stranko v Polhovem Gradcu, kamor prispe pošta 1. 11. 1919.

Rückschein — Povratnica

des k. k. Bezirksgerichtes }
c. kr. okrajnega sodišča }

14/11.19

okraj. sodišče na Vrhniki

Sending: }
Pošiljatev: } Poziv pbr. 114 z dne 7/11. 1919

P 43/99
27

Empfänger: }
Prejemnik: } Gosp.
 } Franca Leben pos. hiš
 } Babnagora

Ich bestätige mit meiner eigenhändigen Unterschrift, daß ich vorstehend bezeichnete Sendung heute erhalten habe.

Potrjujem s svojeročnim podpisom, da sem danes sprejel gori označeno pošiljatev.

Babnagora { am } 12/11 / 11. 1919
 { dne }
 } Franca Leben

Zugestellt durch den beeideten Besteller: }
Vročil zaprišeženi vročevalec: } Franca Leben

GeschOForm. N. 67 (Rückschein für Postzustellungen zu eigenen Händen, §§ 106–108 ZPO., § 350 GeschO, JMV.)

Po koncu I. svetovne vojne so nekaj časa še uporabljali avstrijske znamke in jim dodajali »verigarje«, prve slovenske in nekaj let tudi znamke K SHS. Prvi dvokrožni žigi so imeli na spodnjem delu napis **VRHNIKA**, na zgornjem so se še poznali ostanki izsekanega nemškega napisa.

»**VRHNIKA**« – enako veliki poštni žigi kot zgoraj, le da so uporabljali tudi dvokrožne žige z mostom (premer od 28–29 mm).

»Vrhnika«, dvokrožni žigi z mostom, vidni so ostanki slabo izsekanega nemškega napisa na zgornjem delu žiga. (premer od 28–29 mm). Odtisi žigov na plačilnih nakaznicah in čekovnih nakaznicah:

»VRHNIKA ВРХНИКА«, dvokrožni žigi z mostom; nova država je zahtevala napise v latinici in cirilici na spodnjem delu žiga (premer od 28-29 mm). Odtisi žigov na plačilnih nakaznicah in čekovnih nakaznicah:

»VRHNIKA ВРХНИКА«

Verigarske znamke so izhajale od 3. januarja 1919 do 16. januarja 1921, ko postanejo obvezne znamke Kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev.

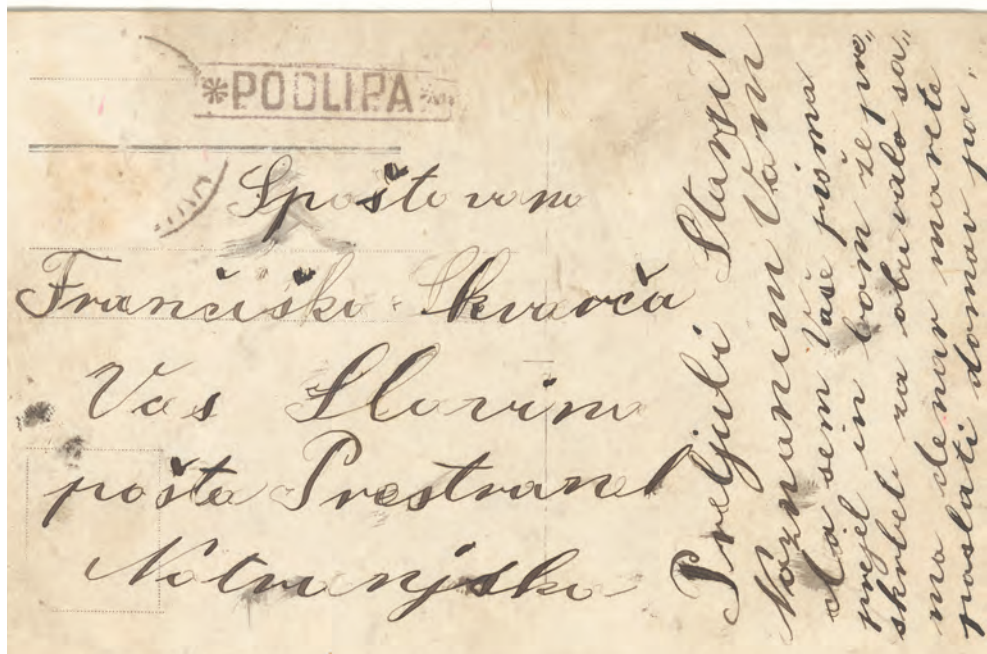
Leta 1920 je pošta Kraljevstva SHS uvedla na vseh poštnih dokumentih srbohrvaščino, napise v latinici in cirilici. Žigi ostanejo po obliki enaki kot prej.

Dvokrožni žigi z mostom (premer od 28–29 mm).

Pomožna pošta PODLIPA.

S pomožne pošte Podlipa je bila poslana razglednica v Prestranek. Zanimiv je pravokotni žig pomožne pošte, sicer pa je razglednica žigosana z žigom pošte Vrhnika (latinica, cirilica).

Pomožna pošta ŠT. JOŠT (VRHNIKA).

Z Vrhnike, s pomožne pošte ŠT. JOŠT, je bila leta **1923** poslana razglednica v Grahovo. Zanimiv je pravokotni žig pomožne pošte, sicer pa je razglednica žigosana tudi z žigom pošte Vrhnika (latinica, cirilica).

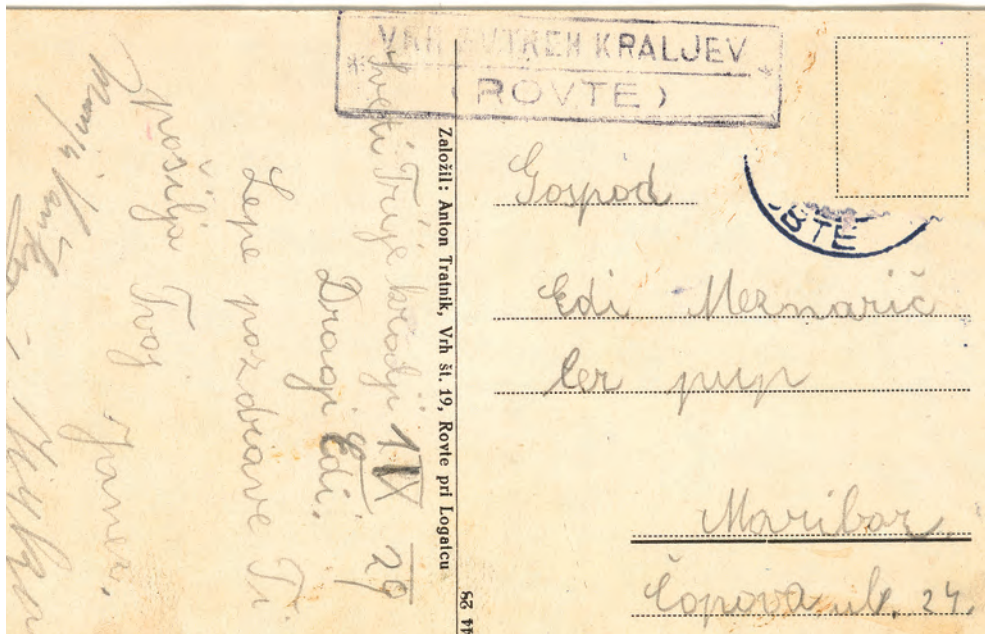
Pomožna pošta PODLIPA (VRHNIKA).

S pomožne pošte Podlipa je bila poslana razglednica 25. III. 1927 na Vrhniko. Zanimiv je pravokotni žig pomožne pošte; odhodni žig pošte Medvode pa je dvojezičen (latinica, cirilica).

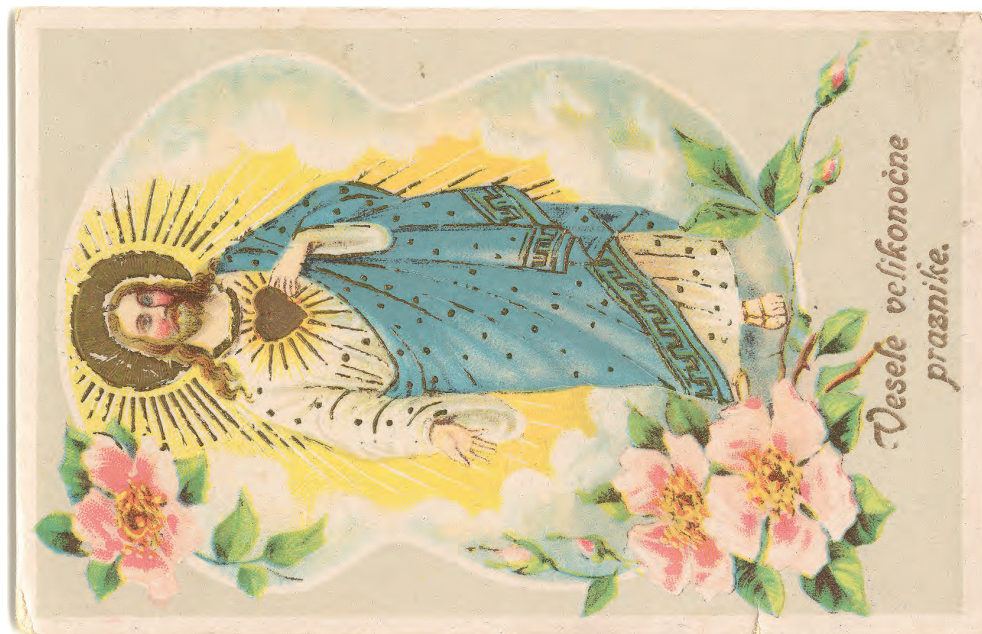
Pomožna pošta VRH SV. TREH KRALJEV (ROVTE).

S pomožne pošte Vrh sv. treh kraljev je bila 1. IX. 1929 poslana razglednica v Maribor. Zanimiv je pravokotni poštni žig pomožne pošte, sicer pa je razglednica žigosana tudi z dnevnim žigom pošte Rovte (latinica in cirilica).

Pomožna pošta ZAPLANA (VRHNIKA).

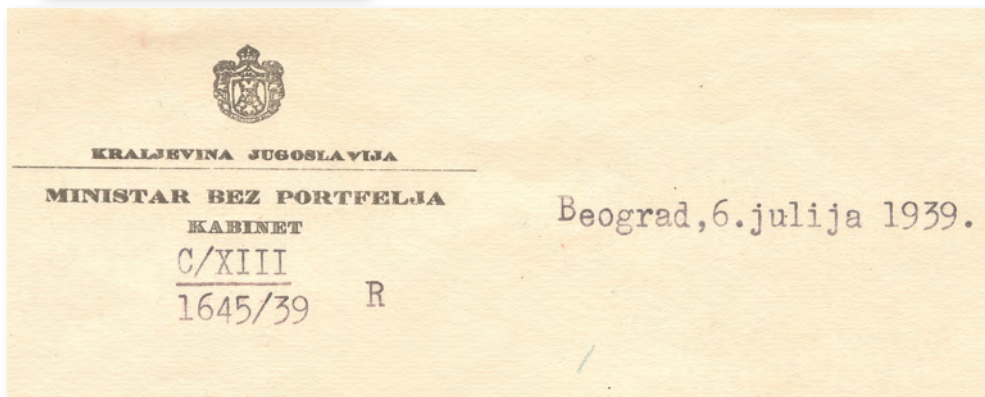
S pomožne pošte Zaplana je bila 14. IV. 1939 poslana razglednica, velikonočna čestitka, v Žiri. Čitljiva sta oba žiga: pravokotni žig pomožne pošte ZAPLANA in dnevni poštni žig Vrhnike (napis Vrhnika v latinici in cirilici), od koder je pošta potovala.

Iz Jugoslovanske tovarne gume in obutve, d. d. - BATA, BOROVO so 21. 8. 1939 poslali pismo na naslov elektroinženirja Ivana Bizjaka. Pismo je prišlo do Vrhnike 22. 8. 1939.

Šef kabineta Kraljevine Jugoslavije, Ministrstva brez portfelja (brez listnice) je iz Beograda poslalo pismo (7. 7. 1939) na naslov ing. Ivana Bizjaka na Vrhniko, kamor je prispelo že naslednji dan, 8. 7. 1939 (prejemni žig na zadnji strani pisma).

Pismo je bilo poslano iz Prage 20. 8. 1940 in je prišlo na Vrhniko 31. 8. 1940 na naslov ing. Ivana Bizjaka. Vmes je prestalo nemško kontrolo (26. 8. 1940), bilo je odprto in zapečateno s tiskano etiketo ter žigosano z rdečim kontrolnim žigom Oberkommando der Wehrmacht PRAG - PRAHA. (Čehoslovaško so okupirali Nemci marca 1939).

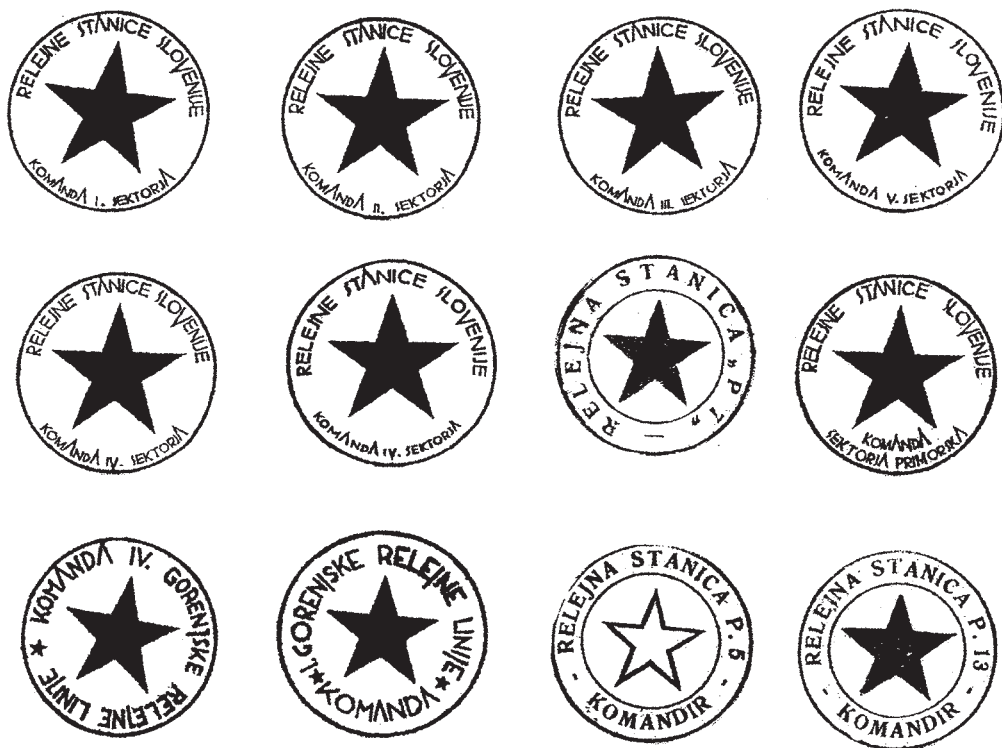
Vrhnika, 27. IV. 1941. Ljubljanska pokrajina, italijanske znamke, žigosane s 7 različnimi poštnimi žigi (glej žige na str: 297), nalepka za priporočeno pismo je še v slovenščini in v cirilici. Po italijanski okupaciji aprila 1941 je upravnik pošte na Vrhniki Zmago Nusbek poslal članom vrhniškega filatelističnega kluba pisemske ovojnice z vsemi znamkami in žigi, ki so jih okupatorske oblasti dale v uporabo.

Partizanska pošta

Vemo, da so med II. svetovno vojno v okupirani Evropi edino slovenski partizani tiskali svoj denar, da je bil radio Kričač unikum v okupirani Evropi. Podobno je bila neverjetno učinkovito organizirana tudi partizanska kurirska pošta.

Takoj ko so se pojavile prve partizanske enote na naših tleh in ko so nastali odbori osvobodilne fronte (OF), je prišlo do stikov med partizanskimi enotami in političnimi forumi Narodno osvobodilnega gibanja (NOG). Vojaške enote so bile v stalnem premikanju, saj je šlo za partizanski način bojevanja. Na določenih mestih pa so kljub vsem težavam ostale edino partizanske karavle (terenski vodi - TV, relejne, štafetne, partizanske postaje). Rele so nekdanj imenovali Francozi postaje, kjer so poštanim kočijam menjavali konje. Slovenske kurirske postaje so bile označene s posebnimi črkami (Gorenjska G, Štajerska Š, Primorska P) in številkami. Zaradi konspirativnosti postaje niso bile oštevilčene po vrstnem redu.

Partizanska pošta – sistem delovanja

Redne zveze med postajami so vzdrževali po sistemu javk. Od postaje do postaje je bilo normalno 5 do 8 ur hoje oz. eno noč. Ekspresne pošiljke so prenašali po sistemu štafet. Postaje niso imele stalnega niti topografsko določenega kraja. Stalno so se premikale in izogibale sovražniku ter menjavale položaje.

Od osrednje postaje TV-15 v Kočevskem Rogu je vsak dan odhajalo sto in več uradnih pisem. Tiskarna je pripravila dnevno nad 100 kg brošur in časopisov. Od tu je gradivo prek kurirskih zvez potovalo po vsej Sloveniji!

Vsako pismo je moral kurir prevzeti, podpisati prevzem in jamčiti, da bo pošta prišla v določenem roku do naslovnika. Nujna pošta je bila označena s črkama RR ali EX in je imela prednost pri prenosu. Kurirske točke so kontrolirali oblastni ali pokrajinski komiteji. Slovenijo so razdelili na sektorje; vsak sektor je imel več linij, vsaka linija pa je spadala pod 5 do 10 in več karavel. Vsaka linija je imela svojega kontrolorja in komisarja, ki sta skrbela za politično in vojaško vzgojo kurirjev ter za brezhibno delovanje karavel. Terenske kurirske postaje so bile bolj stalne od vojaških.

Iz konspirativnih razlogov so prejemniki partizanske pošte večinoma **uničevali** pisma, zato so ta danes zelo redka. Znani so številni žigi, ki so jih uporabljali ob prenosu partizanske in druge pošte.

Poznamo nekaj primerkov kurirskih žigov, ki so jih uporabljali med NOB tudi na območju Vrhnike. Večino žigov so večkrat izdelali, ker so se izrabili.

Svoj žig je imel tudi (več izdelav):

»ŠTAB V. SNOUB BRIGADE IVAN CANKAR NOV IN PO SLOVENIJE«.

Partizanski kurirji so prenašali izjemoma tudi osebno pošto, ki so jo prevzemali na tajnih mestih – javkah. Tudi ta pošta je bila zanesljiva. Žal pa je veliko kurirjev bilo izdanih in so padali v zasede, v katerih so jih pričakali domači izdajalci in okupatorji.

To pismo (izvirnik ima v arhivu g. Saša France iz Ljubljane) je preneslo 9 kurirjev, ki so zabeležili dan in uro prevzema ter se podpisali na ovitek. Na zgornjem levem delu ovitka je viden žig, v katerega je prvi kurir vpisal podatke: dan in čas odhoda, turo (smer), odtisnjena pa je že oznaka G12. Pismo je bilo »zalepleno radi slabe kovrte«.

Vrhnik (LUBIANA), italijanska okupacija; priporočeno pismo, cenzurirano, prelepljeno z robno italijansko cenzurno nalepko.

Ljubljansko pokrajino so najprej okupirali Italijani; ti so na spodnjem delu poštnega žiga napisali »(LUBIANA)« v italijanščini, drugo je ostalo enako.

Po kapitulaciji Italije so ozemlje zasedli Nemci, ki so na okupiranem ozemlju namesto italijansko-slovenskih uvedli nemško-slovenske napise na poštnih žigih.

Ljubljana, 7. IV.–3. V. 1945. Nemška okupacija Ljubljanske pokrajine – Ljubljanska pokrajinska izdaja (16 znamk!), znamka za 20 c predstavlja viadukt **pri Borovnici**, za 1,50 lir pa slap **v Peklu pri Borovnici**. Znamke so natisnili v tiskarni v Ljubljani v različnih nakladah.

Ljubljana, 7. VI. 1945 – pretisk na izdajo 7. IV.–3. V. 1945: Nemška okupacija Ljubljanske pokrajine – Ljubljanska pokrajinska izdaja (16 znamk!). Znamka za 20 c-viadukt **pri Borovnici**, za 1,50 Lir, slap **v Peklu pri Borovnici**. Znamke so natisnili v Ljudski tiskarni v Ljubljani v različnih nakladah. Pretisk v črni barvi, knjigotisk Tiskarne PTT Direkcije v Ljubljani.

Leta 1945 je bila pripravljena za tisk serija šestih znamk na temo znane osebnosti iz zgodovine Slovenije. Znamke naj bi natisnila Katoliška tiskarna v Ljubljani na običajnem belem papirju, gumiranje, rumenkasta barva, predvideno linijsko zobčanje 11. Natisnili so nekaj vzorcev nezobčanih znamk, vendar do redne izdaje ni prišlo. **Načrtovana serija:**

15 c, rdeča, Ivan Cankar; 15 c, temno rjava, Ivan Tavčar; 15 c, vijoličasta, Anton Martin Slomšek; 4 L, zelena, Janez Vajkard Valvazor; 4 L, modra, Simon Gregorčič; 4 L, rjava, Primož Trubar.

Znamke z nominalami 4 L imajo na zgornjem delu napis LJUBLJANSKA POKRAJINA, na spodnjem pa PROVINZ LAIBACH. Znamke nominal 15 L pa imajo enak napis v ovalu okrog portretov.

Znamke je natisnila Katoliška tiskarna v Ljubljani na običajnem belem papirju, gumiranje – rumenkasta barva, kasnejše linijsko zobčanje 11. Nezobčane znamke so natisnili v polah po 60 znamk na treh vrstah papirja: na tanjšem papirju, poskusni tisk na kartonskem papirju; zobčana serija je izšla na debelejšem papirju od običajne rezane (nezobčane) izdaje. Kmalu po nezobčanih znamkah so se na »trgu« pojavile še zobčane. Ker te znamke niso bile izdane po redni poti (pooblaščen tiskarna oz. izdajatelj), niso bile v uporabi v poštnem prometu kot plačilo za usluge v poštnem prometu; sodijo med t. i. PEPELKE.

Znamke so izdali v barvah: olivno rjava, rdečerjava, rdeča, temnomodrozelen, temnorjava, vijoličasta in temnosivaultramarin. Nominale znamk: 4 L(ir) in 15 L. Okrog izdaj teh znamk se pleče več zgodbic; zanimiv je izbor znamenitih mož, ki so upodobljeni na znamkah. Očitno je, da je to delo slovenskih avtorjev, ne pa nemških okupatorjev. Podatki o času izdaje so različni; uradni navajajo leto 1945. Tedaj je bilo že precej jasno, da bodo okupatorji poraženi. Torej gre za čisto špekulativno izdajo slovenskih »filatelistov«. Zobčana in nezobčana serija sta izšli v 6 vrednostih v kombinaciji vseh vrednosti v sedmih barvah ... Iz teh izdaj so sestavili serijo z različnimi barvami, serije na enakem papirju, kombinacije barv, papirjev itd. – in vse to kasneje ponudili naivnim zbiralcem.

Iz poštних žigov Ljubljanske pokrajine so bile odstranjene vse italijanske in nemške oznake. V določenem obdobju so bili uvedeni izključno slovenski poštni žigi, izjema so bila območja v coni »B«, kjer so obstajali dvojezični slovensko-italijanski poštni žigi.

Nekaj primerov na razglednici, dopisnici in na različnih znamkah z žigom »VRHNIKA«.

Vrhnika, 10. VI. 1951; 75-letnica rojstva Ivana Cankarja (Vrhnika, 10. 5. 1876–11. 12. 1918).
Ovitka. Sivkast in rjavkast tisk, žig Vrhnike.

Vrhnika, 10. VI. 1951; 75-letnica rojstva Ivana Cankarja (Vrhnika, 10. 5. 1876-11. 12. 1918).

Razglednici (žig 1951):

- spomenik Ivana Cankarja na Vrhniku
- rojstna hiša Ivana Cankarja

- Vrhnika z glavno cesto
- Vrhnika - Močilnik, izvir Male Ljubljaniice, gostinski objekt

- Vrhnika, spomenik Ivana Cankarja
- Vrhnika, spominska hiša Ivana Cankarja

Sprva so prevladovali dvokrožni poštni žigi z mostovi, s katerih so odstranili nemška oz. italijanska imena, kasneje pa so uvedli enojezične enokrožne žige.

Po nekaj letih so bili uvedeni slovensko-srbski (cirilični) enokrožni poštni žigi.

Ljubljana, 24. december 1960: Osebnosti iz kulturno-zgodovinskega življenja v Jugoslaviji. Ivan Cankar (Vrhnika, 10. 5. 1876-11. 12. 1918, Ljubljana) (15.-). V seriji 6 znamk so izšle še znamke: Silvije Kranjčević (20.-), Paja Jovanović (40.-) Đura Jakšić (55.-), Mihajlo Pupin (80.-), Ruđer Bošković (100.-). Kataloške številke YU kataloga od 808 do 813.

Ivan Cankar, pesnik, pripovednik in dramatik, s slovesom največjega slovenskega pisatelja. Študiral je v Ljubljani in na Dunaju. Nekaj časa je živel v dunajskem Ottakringu, kasneje pa na ljubljanskem Rožniku, kjer je tudi spominski muzej, posvečen njemu.

Kot aktiven socialdemokrat je bil zaradi svojega prepričanja tudi zaprt na ljubljanskem gradu. Bil je član Zadruge, kasneje slovenske moderne. Najprej je sledil realizmu in naturalizmu, na Dunaju se je preusmeril v dekadenco in simbolizem. Opustil je pesništvo in dosegel višek v črticah, novelah, romanih in dramah. Vsebinsko se je posvečal psihološko-etičnim in socialno-kritičnim problemom. Uporabljal je satiro in polemiko.

Po letu 1910 je v njegovih delih zaslediti vsebinske navezave na vprašanja etike, vojne in nacionalne rešitve. Glavna dela: pesniška zbirka Erotika, črtice Vinjete (1899), komedija Za narodov blagor (1901), roman Na klancu, drama Kralj na Betajnovi (1902), roman Hiša Marije Pomočnice (1904), povest Martin Kačur (1906), povest Hlapec Jernej in njegova pravica (1907), burka Pohujšanje v dolini Šentflorjanski (1908), povest Kurent (1909), drama Hlapci (1910), igra Lepa Vida (1912) in mladinski spomini Moje življenje (1914), vojne črtice Podobe iz sanj (1917).

Zagreb, 24. XII. 1960. Osebnosti iz kulturno-zgodovinskega življenja v Jugoslaviji. V seriji 6 znamk so: Silvije Kranjčević (20.-), Paja Jovanović (40.-) Đura Jakšić (55.-), Mihajlo Pupin (80.-), Ruđer Bošković (100.-) in **Ivan Cankar (15.-)**.

Slovenija/Jugoslavija

Vrhnika, Ivan Cankar, 1960

Jesenice, 24. XII. 1960. Osebnosti iz kulturno-zgodovinskega življenja v Jugoslaviji. V seriji 6 znamk so: Silvije Kranjčević (20.-), Paja Jovanović (40.-) Đura Jakšić (55.-), Mihajlo Pupin (80.-), Ruder Bošković (100.-) in **Ivan Cankar (15.-)**.

Beograd, 28. 11. 1964: Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja

V seriji šestih znamk je tudi znamka za 200 din - miniatura rokopisa iz samostana Bistra pri Vrhniku iz XIV. stoletja, Slovenija.

Bistra pri Vrhniku šteje le nekaj deset prebivalcev. Naselje je ob cesti Vrhnika-Borovnica, ob številnih kraških izviroh rečice Bistra. Tu je bil v letih 1255–1260 ustanovljen kartuzijanski samostan. V njem je nastal leta 1347 iluminirani rokopis, prepis dela Avgušтина »O Božji državi« (De civitate Dei), 413–426. Jožef II. je leta 1782 samostan razpustil, cerkev so opustili leta 1808, redovne stavbe pa prezidali. Od 1826 je bil dvorec v lasti rodbine Galle. Po 2. svetovni vojni so v nacionaliziranih objektih uredili tehnični muzej Slovenije. Ohranjen je del malega gotskega križnega hodnika iz sredine 15. stoletja in ruševine renesančnih obodnih utrd.

Ljubljana, 28. XI. 1967: »Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja«

Ob dnevu republike Jugoslavije, 29. novembra 1967, je v zbirki Jugoslovansko slikarstvo XIX. stoletja izšla serija petih znamk (Đura Jakšić, Vlaho Bukovac, (**Josip**) **Jožef Petkovšek**, Paja Jovanović in Ivana Kobilca). Ovitka prvega dne, žiga Dan republike in Prvi dan.

Jožef Petkovšek (Verd, 7. 3. 1861–22. 4. 1898, Ljubljana) se je prvič seznanil s slikarstvom v delavnici slikarja S. Ogrina na Vrhniki. Leta 1882 je odšel na šolanje v Benetke, istega leta od tam v München, 1884 v Pariz, 1885 se je vrnil v München in nato v domači Verd pri Vrhniki. Po 1889 se je večkrat zdravil v bolnišnici za duševne bolezni v Ljubljani. Od leta 1892 je bil hospitaliziran. Sprva je slikal pod vplivom študija v Italiji in Parizu – portrete, tihožitja (1884). S slednjim je nadaljeval tudi po vrnitvi domov (Perice ob Ljubljani, 1886). Tedaj se je že približal impresionizmu. V letih bolezni je naslikal več različic Beneške kuhinje, leta 1889 pa svoje osrednje, avtobiografsko delo **Doma** (na znamki!). Posmrtno je bil spoznan za predhodnika ekspresionizma in predvsem začetnika t. i. temnega modernizma. Upoštevala ga je vrsta poznejših umetnikov, predvsem Rihard Jakopič in Ivan Cankar (črtica Petkovškov obraz, Slovan, 1914). Več slikarjev (M. Pregelj, J. Bernik, M. Dovjak, D. Kirbiš) mu je posvetilo hommage (počastitev, spoštovanje njegovega dela na razne načine). Žal je umrl zelo mlad, je pa zapustil opazna dela.

Ljubljana, 28. XI. 1967: »Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja«

Ob dnevu republike Jugoslavije, 29. novembra 1967, je v zbirki Jugoslovansko slikarstvo XIX. stoletja izšla serija petih znamk (Đura Jakšić, Vlaho Bukovac, (Josip) Jožef Petkovšek, Paja Jovanović in Ivana Kobilca). Ovitka prvega dne, žiga Dan republike in Prvi dan.

Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja – jugoslovanski slikarji XIX. stoletja. Serija **Beograd**, 28. XI. 1969: šestih znamk: N. Martinovski (0,50.-), S. Šumanović (1,25.-), M. Tartaglia (1,50.-), M. Kraljević (2,50.-), J. Bijelić (3,25.-) in **Matej Sternen, ležeči akt (5.-)**.

Matej Sternen, tudi M. Strnen (Verd, 20. 9. 1870–28. 6. 1949, Ljubljana). Risar, slikar, restavrador, grafik. V letih 1888–1891 je obiskoval Državno obrtno šolo v Gradcu, nato umetno-obrtno šolo na Dunaju, od 1893–1896 dunajsko Akademijo, kasneje specialko za zgodovinsko slikarstvo. Od 1899–1905 je obiskoval šolo A. Ažbeta v Münchnu. Tam je spoznal R. Jakopiča in M. Jamo; leta 1904 je skupaj z njim in I. Groharjem na Dunaju ustanovil klub Sava. Kasneje je leto dni vodil skupaj z R. Jakopičem zasebno slikarsko šolo v Ljubljani. Do leta 1914 je ustvarjal in bival v Münchnu, Ljubljani, Škofji Loki in Devinu. Po I. svetovni vojni je v Ljubljani poučeval risanje in se ukvarjal z restavradorstvom. Bil je odličen risar, po osnovni slogovni usmeritvi kljub impresionističnemu obdobju v bistvu realist, vsebinsko pa predvsem figuralik. Nanj je precej vplival nemški slikar C. Corinth.

Bil je najpomembnejši slovenski restavrador svojega časa. Med prvimi na Slovenskem se je ukvarjal z grafiko (litografija, barvna monotipija), obvladal je tudi sgrafitto.

Pomembnejša dela: slike Rdečelaska (1902), Portret Roze Klein-Sternen (1903), Breze (1905), Gozd (1907), Na divanu (1909), Devinski grad (1910), Akt s črnimi nogavicami (1910), Žena s korzetom (1914), Dekle s knjigo (1927), Sedeča žena pred zrcalom (1938); freske v prezbiteriju trnovske cerkve v Ljubljani (1901) in poslikava obokov frančiškanske cerkve v Ljubljani (1934–1936). Restavriral je tudi spomenike: Sv. Primož nad Kamnikom, Muljava, Kamni Vrh pri Ambrusu, Božakovo, Gosteče, Celjski strop, Stična, Turnišče, Vitanje, Mošnje ...

Beograd, 28. XI. 1972: »Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja – Mrtva narava«

28. novembra 1972 je izšla serija šestih znamk: Miloš Tenković (0,50.-), **Jožef Petkovšek (1,25.-)**, Katarina Ivanović (2,50.-), Konstantin Danil (3,25.-), Nikola Mesić (5.-) in Celestin Medović (6,50.-), FDC/PTT (OPD). Žigi: Beograd prvi dan & PTT.

Beograd, 28. XI. 1972: »Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja – Mrtva narava«

28. novembra 1972 je izšla serija šestih znamk: Miloš Tenković (0,50.-), Jožef Petkovšek (1,25.-), Katarina Ivanović (2,50.-), Konstantin Danil (3,25.-), Nikola Mesić (5.-) in Celestin Medović (6,50.-), FDC/PTT (OPD). Žigi: Beograd prvi dan & PTT.

Beograd, 28. XI. 1972: »Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja – Mrtva narava«

28. novembra 1972 je izšla serija šestih znamk: Miloš Tenković (0,50.-), **Jožef Petkovšek** (1,25.-), Katarina Ivanović (2,50.-), Konstantin Danil (3,25.-), Nikola Mesić (5.-) in Celestin Medović (6,50.-), FDC/PTT (OPD). Žigi: Beograd prvi dan & PTT.

Beograd, 8. 5. 1976; 100-letnica rojstva Ivana Cankarja

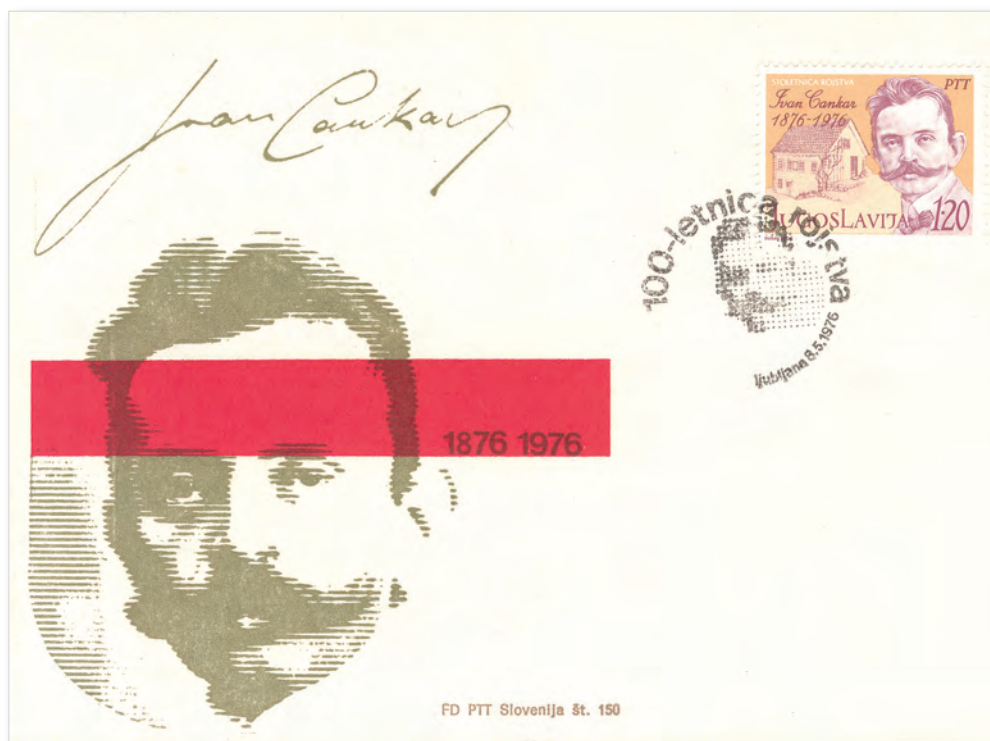

Slovenija/Jugoslavija

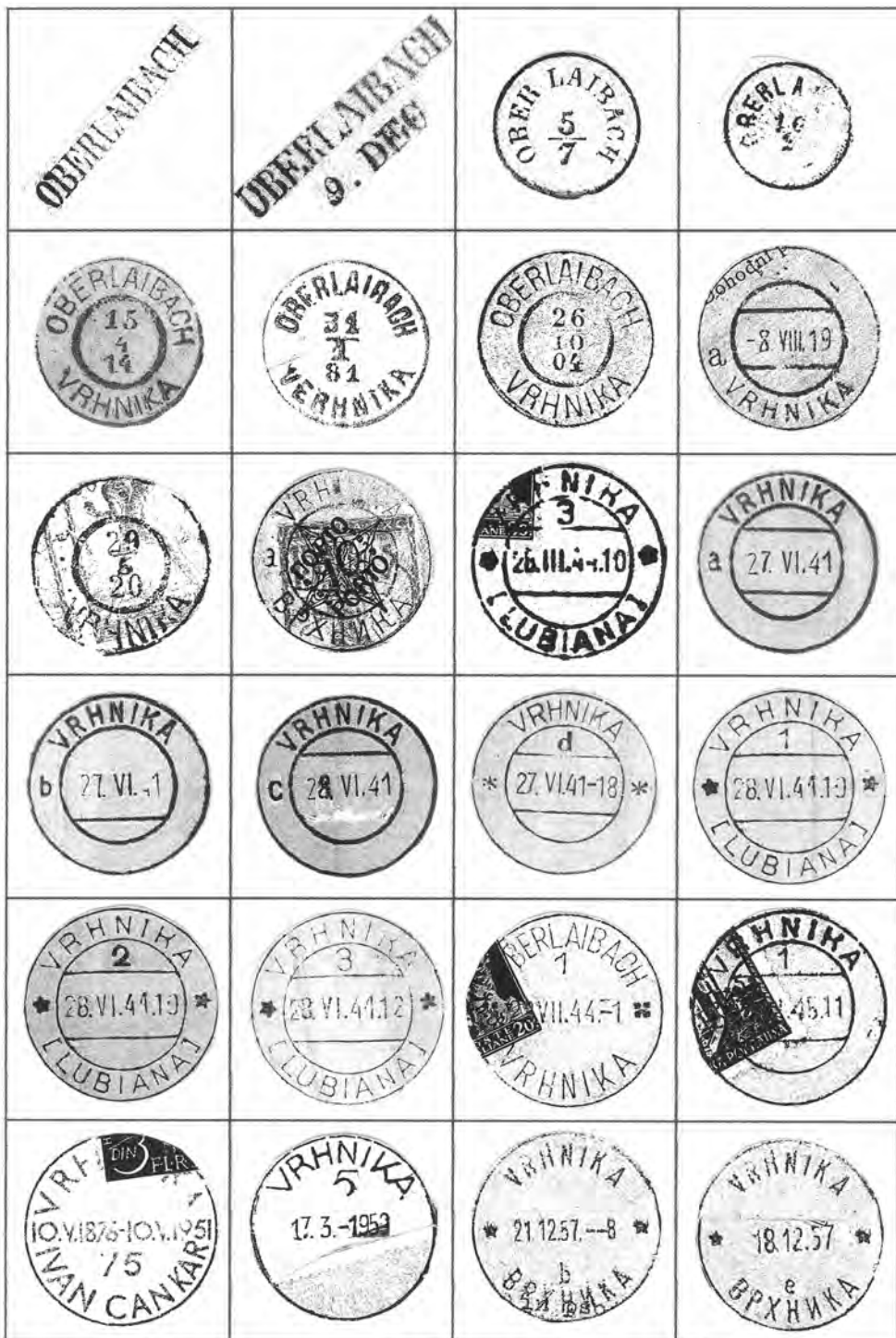
Vrhnika, Ivan Cankar, 1976

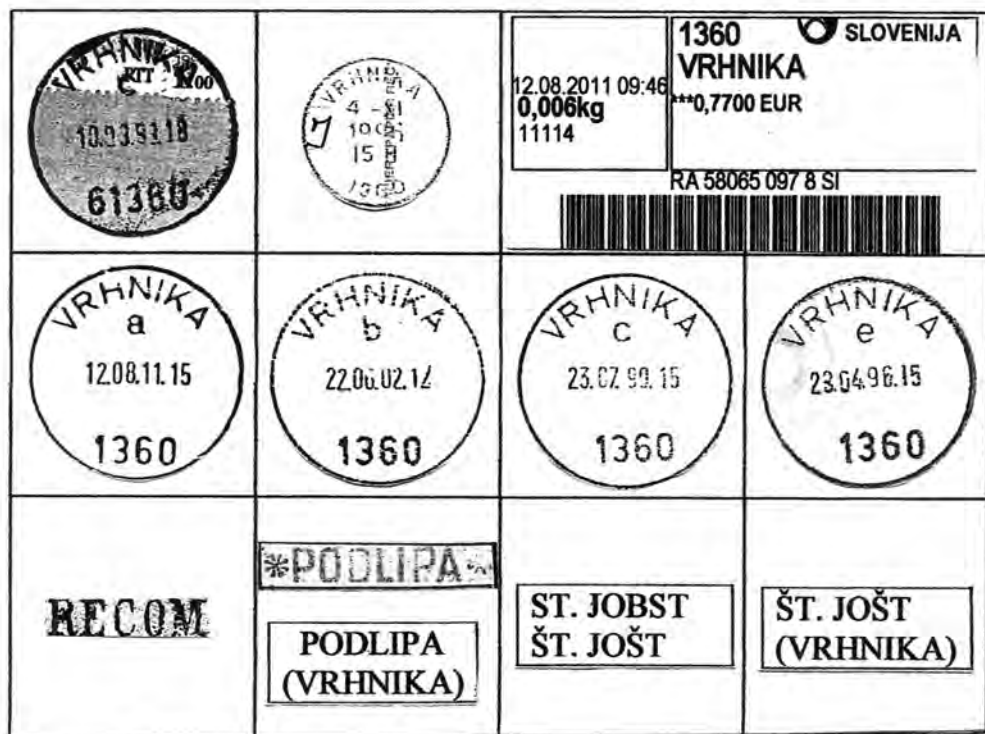
Ljubljana, 8. 5. 1976: 100-letnica rojstva Ivana Cankarja

Znamka, vrednosti 1,20 din, prikazuje Ivana Cankarja, v ozadju je njegova spominska hiša na Vrhniki. Likovno jo je obdelal D. Lučić, v dvobarvnem ofset tisku v polah po 9 znamk so jo natisnili v nemškem »VEB Deutsche Wertpapierdruckerei« (OPD FD PTT Slovenija, št. 150).

Pregled nekaterih poštних žigov Vrhnike od leta 1830 do danes

Priložnostni poštni žigi

Poleg običajnih dnevniških poštinskih žigov, ki jih poznamo, ko prejemo ali pošiljamo na običajen način pošto, se v poštnem prometu uporabljajo tudi **priložnostni poštni žigi**.

To je poštni žig kraja in datuma z znakom ali s priložnostnim besedilom, ki na ta način opredeljuje dogodek. V Republiki Slovenija (1991–2011) smo zabeležili nekaj takih žigov, povezanih z Vrhniko.

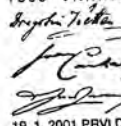

Pri oblikovanju žiga veljajo določena pravila, velikost besedila, t.j. črk oz. števil, velikost žiga, usklajenost poštne številke itd. Žig se uporablja samo na določeni pošti in v določenem času (običajno 15 dni). Žig ima uradno veljavo kot običajen dnevni poštni žig. Priložnostni poštni žig ima lahko tudi premični datum.

V Sloveniji ima pravico izdajati (oz. odobravati) priložnostne žige izključno Pošta Slovenije. Sama jih običajno uporabi ob posebnih dogodkih, npr. ob izidu poštne vrednotnice (tudi žig prvega dne) ali s takim žigom dodatno obeleži določeni dogodek. Pobudo za izdajo priložnostnega poštne žiga lahko daje posamezniki, društva, razne institucije itd. V vsakem primeru pa ga mora odobriti ustrezno telo pri Pošti Slovenije.

Vrhnika

Priložnostni poštni žigi

- 1360 Vrhnika, 22. 4. 1998: 100-letnica smrti **Jožefa Petkovška** (Verd, 7. 3. 1861–22. 4. 1898, Ljubljana).
- 1360 Vrhnika, 19. I. 2001: 125-letnica rojstva **Ivana Cankarja** (Vrhnika, 10. 5. 1876–11. 12. 1918, Ljubljana).
- 1360 Vrhnika, 22. 6. 2002: 20 let **zdrave pitne vode** (1982–2002).
- 1362 Preserje, 12. 7. 2002: **Najstarejše kolo na svetu** – 6000 let; Stare gmajne pri Verdu.
- 1360 Vrhnika, 1. 12. 2003: **Odprtje prenovljene pošte**.
- 1360 Vrhnika, 10. 5. 2006: **130. obletnica rojstva Ivana Cankarja**.
- 1360 Vrhnika, 27. 11. 2008: **Leseno kolo**, žig »Prvi dan«.
- 358 Log pri Brezovici, 27. 9. 2004: **Odprtje nove pošte**.

Prvi slovenski poštni žigi od leta 1991 dalje imajo enak obseg, naziv kraja ostane na zgornjem delu kroga, na spodnjem je poštna številka. Takoj po osamosvojitvi ohrani slovenska pošta še 5-številčno oznako pošte, s prvo številko nekdanje republike SFRJ »6«, Vrhnika 61360.

1. marca 1996 so bile uvedene nove poštna številke (brez začetne jugoslovanske 6).

Novi poštni žigi ne spremenijo oblike, imajo pa različno širino (premer 30 mm).

Pojavijo se **poštinski stroji** z enokrožnim žigom in valovi (premer 22 mm–26 mm ...).

61360 Vrhnika, 20. 6. 1992: 900 let borbe čolnarjev

61106, Ljubljana, 20. 6. 1992: 900-letnica tekmovanja čolnarjev na Ljubljanci

Znamko, nominale 6 sit, je oblikovala akademska slikarka Mira Uršič-Šparovec (na obeh dokumentih je njen podpis). V nakladi 300.000 znamk v polah po 25 so jih natisnili v tiskarni DELO - Tiskarna, Ljubljana.

1360 Vrhnika, 22. 4. 1998: 100-letnica smrti slikarja Jožefa Petkovška

Spominsko kuverto in priložnostni poštni žig je izdala ZKD Vrhnika (št. 2). Jožef Petkovšek (Verd pri Vrhniki, 7. 3. 1861-22. 4. 1898, Ljubljana).

SLIKAR JOŽEF PETKOVŠEK

7. marec 1861 - 22. april 1898

IZDALA ZKD VRHNIKA / ŠT. 2

SLOVENIJA
Benetška pošta 14.00
petelin

29

SLIKAR JOŽEF PETKOVŠEK

7. marec 1861 - 22. april 1898

Slikar Jožef Petkovšek je bil rojen 7. marca 1861 v Verdu pri Vrhniki in je umrl 22. aprila 1898. leta.

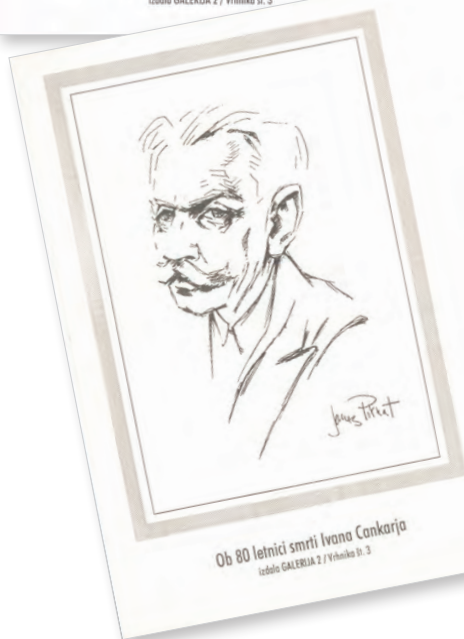
Njegov slikarski talent je odkril vrhniški slikar Simon Ogrin. Začel ga je poučevati v slikanju in ga je usmeril v slikarstvo. Mladi Petkovšek potuje v Benetke in se v Münchenu vpisal v slikarsko šolo pri Karlu Rauppu kasneje tudi k Ottu Šcitzu. Leto 1884 je preživel v Parizu: vpisan je bil v zasebno slikarsko šolo in je zelo veliko kopiral v Louvru. Srečeval se je z Jurijem Šubicem. Petkovšek se je dobro poznal z Antonom Ažbetom in Ferdinom Veselom. Zadnjih deset let življenja je imel težave s psihično neuravnovešenostjo, domači in okolica ga niso razumeli. Veliko časa je preživel v bolnicah, vendar je še vedno potoval in veliko slikal. Večino svojih del je sam uničil.

Deset let po smrti so na njegovo slikarsko delo opozorili njegovi znanci slikarji: Jurij Šubic, Rihard Jakopič, Matej Sternen, Ivan Vavpotič in pisatelj Ivan Cankar.

1360 Vrhnika, 10. 5. 1998: Odkritje doprsnega kipa Ivana Cankarja pred osnovno šolo. Ob 80-letnici smrti Ivana Cankarja (10. 5. 1876–11. 12.1918) je izdala GALERIJA 2 spomin-ski ovitek št. 3 z vložkom in priložnostni poštni žig.

10. 5. 1876 - 11. 12. 1918
Ob 80 letnici smrti Ivana Cankarja
izdala GALERIJA 2 / Vrhnika št. 3

Ob 80 letnici smrti Ivana Cankarja
izdala GALERIJA 2 / Vrhnika št. 3

IVAN CANKAR
10. 5. 1876 - 11. 12. 1918

Letos, ko se spominjamo njegove prezgodnje smrti, smo v parku pred osnovno šolo, ki nosi njegovo ime, postavili pisateljev doprsni kip, delo akademskega kiparja Janeza Pirnata.

Projekt spremlja izid izbora Cankarjevih pesmi, ki jih je v angleški jezik prevedel profesor Alasdair MacKinnon iz Cambridgea. Knjiga, ki jo je založila Galerija 2, je natisnjena v bibliofilski nakladi 300 oštevilčenih izvodov.

Osem desetletij je že minilo, odkar se je Ivan Cankar poslovil od prijatelja, pesnika Otona Župančiča z besedami:
»Jaz bom umrl! - Zbogom!«
Župančič je v osmrtnici dodal:
»Zbogom Ivan! - Živel boš!«

1360 Vrhniko, 20. 6. 1998: 110 let Turističnega društva Blagajana – 1888–1998

Turistično društvo Blagajana je izdalo spominski ovitek in priložnostni poštni žig.

1888 – 1998

Turistično društvo Blagajana na Vrhniku letos praznuje 110-letnico. Društvo je bilo ustanovljeno 1888. leta (sedmo v Sloveniji) kot olepševalno društvo Vrhniko, ki s krajšimi prekinitavnimi deluje vse od svojega obstoja. Za privabljanje gostov s širšega območja so se lotevali urejanja turistično zanimivih točk, kot so: Močilnik z Retovjem, Sveta Trojica z okolico, razgledni stolp na Planini, Star maln in druge.

V zadnjem času je glavna skrb društva obnova in nadaljni razvoj turističnih točk na Vrhniku in okolici, opozarjanje na videz in urejenost kraja ter ocenjevanje ponudnikov gostinskih storitev.

Pohodniške in kolesarske poti tudi lično obeležuje, kar uvršča mesto Vrhniko v skupino turistično najbolj opremljenih krajev v Sloveniji. Turistično društvo Blagajana je za svoje prizadevno neprofesionalno delo zadnja štiri leta dobilo priznanje tretjega mesta in trikrat priznanje drugega mesta za urejenost kraja v kategoriji srednjih in manjših mest na območju Slovenije. Letos je Turistična zveza Slovenije dejavnost društva nagradila tudi z "zlatim znakom TZS", kot najvišjim priznanjem s tega področja. Društvo je prejelo tudi najvišje občinsko priznanje plaketo, Ivana Cankarja za leto 1998.

1360 Vrhnika, 21. 10. 2000: Otvoritev osnovne šole Antona Martina Slomška na Vrhniki (spominski ovitek in priložnostni poštni žig, vložek z mislimi P. Simsa).

Osnovna šola
Antona Martina Slomška na
Vrhniki

foto: Seljak Simon

Osnovna šola Antona Martina Slomška na Vrhniki/oktober 2000/foto: Seljak Simon

" Šola in starši imajo moč, da v otrocih prebudijo najboljše. Toda čudoviti čar te moči se razkrije le tistim, ki verjamejo v otroke, ki jim dovolijo, da so med seboj različni, da delajo napake, da razmišljajo po svoje. In tistim, ki verjamejo, da vsi otroci potrebujejo občutek zaupanja, čustvene varnosti in ljubezni. Otroci vedo, kaj njihovi učitelji in starši pričakujejo od njih. Čutijo, koliko jih spoštujejo in koliko jim je mar zanje. Zato imajo učitelji in starši brezmejno moč, ki odkriva odličnost in otroke opogumlja, da si upajo segati po sanjah".

/P. Sims/

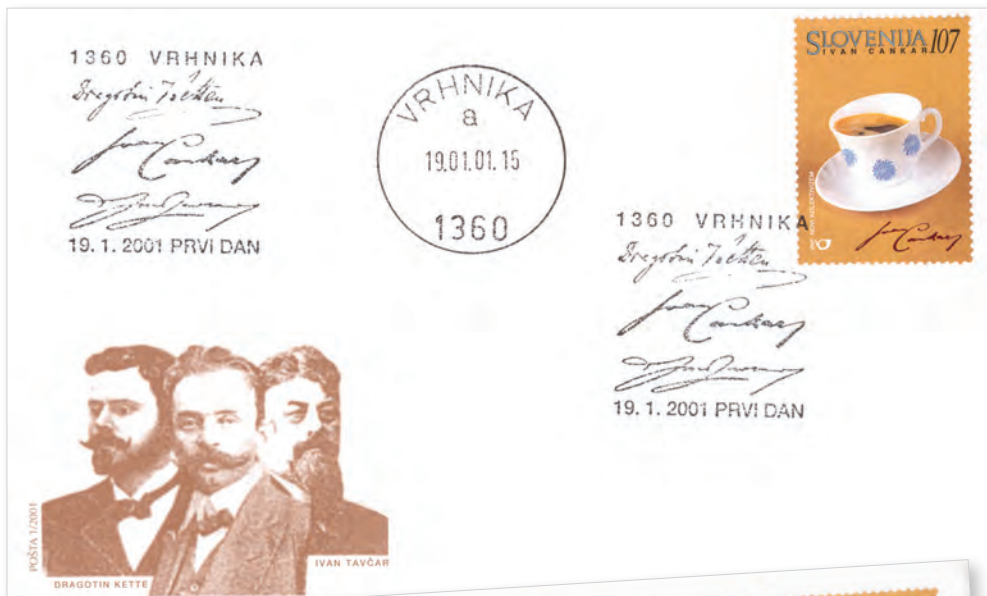
Ljubljana, 19. I. 2001: Znamenite osebnosti

Ivan Cankar (Vrhnika, 10. 5. 1876–11. 12. 1918, Ljubljana), Skodelica kave. Znamka je izšla v seriji treh znamk – verz iz pesmi Dragotina Ketteja Na trgu in ilustracija na temo Cvetje v jeseni Ivana Tavčarja. Galerija 2 je izdala posebno ovojnico s fotografijo Ivana Cankarja in z njegovim podpisom; naklada 150 ovojnic; oblikovanje Jure Jančič, Vrhnika.

Ljubljana, 19. I. 2001: Znamenite osebnosti

Ivan Cankar (Vrhnik a, 10. 5. 1876–11. 12. 1918, Ljubljana), Skodelica kave. Znamka je izšla v seriji treh znamk – verz iz pesmi Dragotina Ketteja Na trgu in ilustracija na temo Cvetje v jeseni Ivana Tavčarja (OPD Pošta 1/2001).

1360 Vrhnika, 8. 10. 2001: 150. obletnica rojstva slikarja **Simona Ogrina** (Stara Vrhnika, 6. 10. 1851–3. 5. 1930, Vrhnika), slikar. Po uku v Ljubljani je obiskoval beneško (1876–1877), pa dunajsko akademijo (1877–1879). Okrog 1884 je odprl slikarsko delavnico na Vrhniki. Med študijem se je ukvarjal s knjižno ilustracijo (Zvon), kasneje se je posvetil cerkvenemu uslikarstvu. Slikal je oltarne podobe, križeve pote, bandere in božje grobove, s figuralno-ornamentalnimi freskami je okrasil vrsto cerkev in kapel (Vipavski Križ, Škofja Loka, Radovljica, Kamna Gorica, Sostro, Ljubljana). Napisal je brošuro Kratka navodila za slikanje a fresco (na presno).

RAFAEL OGRIN "VITEZ"

Stara Vrhnika, 6.10.2001

150. obletnica rojstva slikarja Simona Ogrina 1851-2001 • Stara Vrhnika 6.10.2001
Rodovnik in prodaja: Ema Corčan, Tone Kos • oblikovanje: Ivankaj

VRHNIKA
08.10.01.15
1360

150. obletnica rojstva slikarja Simona Ogrina 1851-2001
1360 Vrhnika • 8.10.2001

- **Preserje**, 12. 7. 2002; Priložnostni poštni žig na razglednici – ca. 6000 let staro barjansko kolo.

- **Vrhnik**, 10. 5. 2006; Priložnostni poštni žig na ovojnici ob 130-letnici rojstva Ivana Cankarja; **Občinski praznik občine VRHNIKA**.

1360 Vrhnika, 17. 10. 2002: 150. obletnica posvetitve župnijske cerkve spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniki. Priložnostni poštni žig in redni dnevni poštni žig pošte Vrhnika.

150. obletnica posvetitve

župnijske cerkve

spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniki

Župnijska cerkev Josefa Schöbla, spreobrnjenja sv. Pavla gradbenika Matevža na Vrhniki obhaja svoj Medveda, graditelja 150. rojstni dan. dekana Andreja Pečarja Zgrajena je bila v letih in prostovoljnih darov 1850 - 1851, župljanov, ki so posvečena pa številnim 17. oktobra umetnikom 1852 po rokah pretekle in sedanje ljubljanskega knezoškofa dobe omogočili, da so Antona Alojzija Wolfa izdelali njeno opremo in Je sad dela arhitekta likovno okrasje.

Stanovitni v občestvu

1360 Vrhnika – razne prireditve, obletnice:

- 23. 7. 1999: 100 let železnice Brezovica-Vrhnik
- 22. 6. 2002: 20 let zdrave pitne vode, 1982–2002
- 10. 5. 2006: 130. obletnica rojstva Ivana Cankarja

1360 Vrhnika, 27. 11. 2008: Prazgodovinsko leseno kolo z osjo

Ekipa Inštituta za arheologijo Znanstveno-raziskovalnega centra znanosti in umetnosti Slovenije je pomladi leta 2002 na koliščarski naselbini Stare gmajne pri Verdu naletela na (sodelavec Janez Drejc) poškodovan kos lesa. Ta je sprva spominjal na desko, po bolj podrobnem ogledu pa se je zdelo, da gre morda za pokrov lesenega sode, skratka za enega izmed novodobnih odpadkov, ki jih je na Ljubljanskem barju še vedno preveč.

Po odstranitvi blata se je pokazalo, da gre za kolo z osjo. Disk sestavljata dve jesenovi deski, ki ju povezujeta štiri grebenaste letve iz hrastovine. Pesto je štirikotne oblike, vanj je bila vložena v celoti ohranjena os iz hrastovine, kar kaže, da sta se kolo in os vrtela sočasno in da gre za rešitev, ki je primerna za podvozje dvokolesnega voza.

Raziskava pod vodstvom prof. dr. Katarine Čufar z Oddelka za lesarstvo Biotehniške fakultete, Univerze v Ljubljani, je tudi pokazala, da je najdbo izdelal vrhunski prazgodovinski kolar, ki se je odlično spoznal na les, na njegove lastnosti ter tudi izdelovanje koles in vozov.

Radiometrični dataciji kolesa in na osi, ki sta bili opravljeni na Dunaju, kažeta, da je kolo staro približno **5200 let**, kar to najdbo postavlja na sam začetek uporabe vozov. Zdi se, da gre verjetno za najstarejšo najdbo te vrste v Evropi in tudi na svetu (Bilten Pošte Slovenije, št. 73/2008).

1380 Cerknica, 28. 1. 2011: Ljudske noše **NOTRANJSKA**

Znamko je oblikoval Studio Arnoldvuga+ (David Fartek); v pet barvnem ofset tisku so znamke natisnili v polah po 16 v nakladi 150.000 v tiskarni Joh. Enschedé Stamps. Par na znamki predstavlja enega praznjih načinov oblačenja kmečkega prebivalstva ob hladnejših dneh v okolici Polhovega Gradca, Dobrove in **Vrhniko** v prvi polovici 19. stoletja. Na znamki je reprodukcija upodobitve, ki jo je ljubljanski slikar Franz Kurz zum Thurn und Goldenstein naredil okrog leta 1838. Serija slikarjevih interpretacij oblačenja kmečkega prebivalstva na Slovenskem je nastala na pobudo Emila Korytka, poljskega izgnanca in narodopisca (zapuščino hrani Slovenski etnografski muzej).

Ljubljana, 25. 3. 2011: Vrhnški pirh

Slovenci poznamo številne velikonočne pirhe, od pisanic, pisank, remenk, rumenk pa do rumenic. Vrhnški pirh predstavlja veliko tehnološko in likovno posebnost. V ateljeju **mojstra Franca Groma** na Stari Vrhniki nastaja od leta 1993 paleta različnih krhkih mojstrov. Tehnološka posebnost okraševanja vrhnških pirhov je v uporabi vrtalnika in svedrov, s katerimi mojster v izpihana kokošja, prepeličja, račja, gosja in nojeva jajca naredi od 3.000 do 17.000 luknjic! In to v doslednem prenašanju najrazličnejših vzorcev in ornamentov v jajčno lupino. Disciplinirano in prefinjeno prenaša vzorce s klekljanih čipk ter vezenin. To daje vrhnškim pirhom izjemno podobo in ponuja izvirnost tudi v širšem evropskem prostoru. Franc Grom je prejemnik najvišjega priznanja na področju rokodelskih dejavnosti, zlate vitice. Svoje pirhe je tudi mednarodno zaščiten. So odlično in izjemno darilo. Pri vsakem prefinjeno prevrtanem pirhu F. Grom sproti šteje vse luknjice, zato k pirhu priloži tudi certifikat z navedenim številom luknjic ...

trdilo o oddaji pošiljke

Storitve	
Osebnostni podatki	Povratnica
Prednostno	
Odkupnina	EUR
Vrednost	EUR

1360 SLOVENIJA
VRHNIKA
2011 13:00
0kg
8
trdilo**
RA 60002 097 3 SI
RA 60002 097 3 SI
trg 10, 2500 Maribor, identifikacijska številka: SI25028022

30.08.2011 13:00
0,010kg
22898

1360 SLOVENIJA
VRHNIKA
***0,0000 EUR
RA 60002 097 3 SI

Spoštovani gospod

Tone Simončič
Brilejeva 4

1000 LJUBLJANA

Vrhnika, 25. 3. 2011: Kartuzijanski samostan Bistra pri Vrhniki

Ta samostan je ustanovil koroški vojvoda Bernard med leti 1255 in 1260. Zasnova je podobna kartuzijama v Žičah in Jurkloštru. Bernardov sin Ulrik je samostan bogato obdaril z zemljišči od Podpeči do Rakitne, Cerknice in Logatca. Veliko so mu darovali tudi oglejski patriarhi, avstrijski vojvode in celjski knezi. Kartuzijo sta v letih 1382 in 1463 zajela požara, zato so jo obnovili. V času reformacije je takratni prior Gregor podpiral tudi Trubarjevo književno delo. V samostanu je leta 1347 nastal iluminirani rokopis spisa sv. Avguština »De civitate Dei«, delo kartuzijana Nicolausa. Danes ga hranijo v NUK-u v Ljubljani. Od leta 1947 je v Bistri deloval Gozdarski, lesni in lovski muzej, ki se je kasneje priključil Tehniškemu muzeju Slovenije (po prof. dr. J. Bogataju, Bilten, št. 85/2011).

Bistriški rokopis z delom Avrelija Avguština *O božji državi* (1347)

Pešma 11/2011, Edil Berk

Ljubljana, 25. 3. 2011: **Barjanske rastline**

A ... Okroglostna rosika (*Drosera rotundifolia*)

B ... Dlakava mahovnica (*Oxycoccus palustris*)

C ... Nožničavi munec (*Eriophorum vaginatum*)

Vse tri rože uspevajo na šotnih barjih. **Rosika** je znana predvsem po listih. Ti so pokriti s številnimi pecljati žlezami, ki jih – če podrobno pogledamo rosiko od blizu – vidimo kot laske, na katerih se blešči rosna kapljica. Od tod ime rosika. Te »kapljice« so žlezni izločki, ki rastlini omogočajo zunanjo »prebavo« drobnih živalic (mušice, mravlje, pajki ...), ki zaidedo na rastlino, ta pa se z njimi obogati prehrano na sicer revnih tleh šotnega barja. Rosika je paradni primer naše **prave mesojede rastline**. Je zakonsko zavarovana.

Ljubljana, 25. 3. 2011: Barjanske rastline

0,92 Eur ... Rožmarinka (*Andromeda polifolia*)

To je edina vrsta svojega rodu, ki sodi v družino vresovk. To je pokončen polgrmiček, visok do 30 cm s črtalastimi do suličastimi listi, ki so na spodnji strani belkasti (in verjetno spominjajo na rožmarin). Cvetovi so majhni, vendar atraktivni. Njeno ime izvira iz grške mitologije. Andromeda je grška princesa, ki so jo zaradi skrunitve njene matere prikovali na skalo ob morju, da bi jo žrtvovali mitološki morski zverj Ketosu. Perzej jo je osvobodil in vzel za ženo. Rodila mu je veliko otrok.

1360 Vrhnika, 12. 8. 2011

Dnevni poštni žig, poštna nalepka – priporočeno pismo in dokaz o plačilo pošiljke.

Pregled odtisov poštinskih strojev – slogani in poštne nalepnice

Slogani (flami) na pošti Vrhnika

Poštinske stroje uporabljajo večji porabniki poštних storitev kot dokaz plačane storitve. Odtis spoznamo po rdeči barvi. Odtis je sestavljen iz poštnega žiga z njegovimi obveznimi podatki in iz dela, kjer je zapisana vrednost. Tak odtis nadomešča poštno znamko in žig. Večina teh odtisov ima še tretji, reklamni del, ki je podoben sloganu.

Slogan je strojni žig s posebnim sporočilom, ki je vsebinsko in grafično povečan odtis »osnovnega« poštinskega stroja. Take žige uporabljajo ob novem letu, ob obletnicah firme, društva, ob določenih prireditvah, za reklamna gesla podjetij, ustanov ...). Pogosti so valovi v strojnem žigu, ki jih lahko zamenjamo z reklamnim ali drugim sporočilom. Beseda flam izhaja iz francoske besede flamme. Pri nas pa se je uveljavil slovenski izraz slogan.

Prof. dr. Ivan Turk iz Ljubljane, sicer član Filatelističnega društva Ljubljana, znani strokovnjak tudi s področja filatelije, nam je prijazno posredoval nekaj odtisov poštinskih strojev, ki so jih uporabljali na Vrhniki.

Odtisi poštinskih strojev v času povojne Jugoslavije in uporabe jugoslovanskih poštних števil (61360 Vrhnika)

Poštne nalepnice z jugoslovanskimi poštnimi številkami (61360)

1. V rdeči in črni barvi

(»sprintano« neposredno na poštnem okencu)

2. Z oznako A in B

(poštni podatki so odtisnjeni na že natisnjen obrazec v rdeči barvi; rdeča kvadratasta okvirja sta prekinjena na notranjem srednjem delu)

3. Z oznako A in B

(rdeča kvadratasta okvirja na enobarvnem obrazcu sta prekinjena v spodnjem delu v sredini)

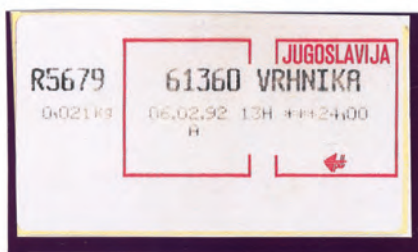
4. Z oznako A in B

(napis VRHNIKA - velike črke)

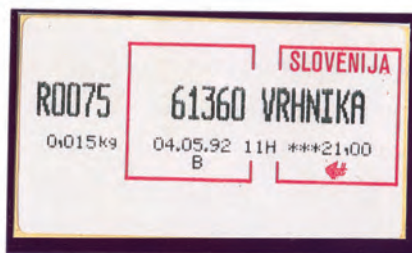
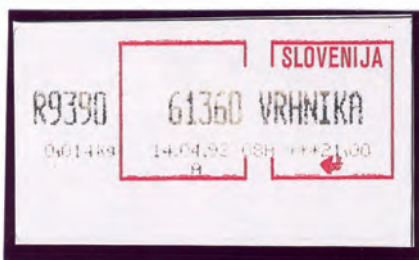
5. Z oznako A

(napis VRHNIKA - manjše črke)

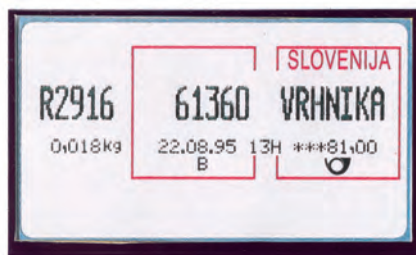
6. Z oznako A in B

(namesto napisa Jugoslavija je napis SLOVENIJA)

7. Z oznako B

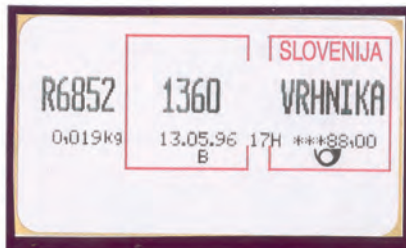
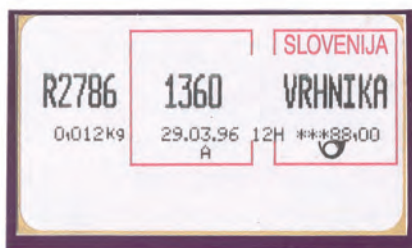
(znak pošte Slovenija v črni barvi, rdeč napis SLOVENIJA)

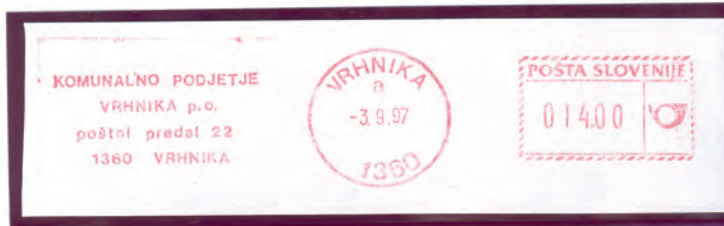
Poštne nalepnice s slovenskimi poštnimi številkami pred vpeljavo novih v črni barvi

Z oznako A in B

(rdeč napis SLOVENIJA, črn znak Pošte Slovenije)

Odtisi poštninskih strojev po osamosvojitvi Slovenije s spremenjenimi poštnimi številkami (1360 Vrhnika) – odstranjena je prva številka »6« poštne številke, ki je bila na vseh poštnih žigih v Sloveniji

Odtisi poštinskih strojev v času povojne Jugoslavije in uporabe jugoslovanskih poštinih števil, FZ, št. XV/2006

602.

- a) Vrhnika a 61360 (1988); A2; (znak IUUV v kvadratu) Industrija usnja Vrhnika
- b) Vrhnika a 61360 (1990); A2; (dolgi znak IUUV v kvadratu) Industrija usnja Vrhnika

603.

Vrhnika A 61360 (1990); C1; lesnoindustrijski kombinat LIKO Vrhnika (znak levo)

604.

Vrhnika a 61360 (1988); A2; (znak) Ljubljanska banka. Gospodarska banka Ljubljana n. sub. o.

605.

Vrhnika a 61360 (1990); A2; (grb) Skupščina občine Vrhnika

Odtisi poštinskih aparatov po osamosvojitvi Slovenije pred vpeljavo slovenskih poštinih števil, FZ, št. XVI/2007

675.

- a) Vrhnika a 61360 (1992); 1A1; IUUV Industrija usnja Vrhnika
- b) Vrhnika a 61360 (1996); 4A1; IUUV Industrija usnja Vrhnika

676.

Vrhnika a 61360 (1995); 3A1; Komunalno podjetje Vrhnika, p. o.

677.

Vrhnika A 61360 (1994); 2B2; Lesnoindustrijski kombinat (znak) Liko Vrhnika

678.

Vrhnika a 61360 (1996); 3A1; 20 let Žito. Pekarna Vrhnika

679.

Vrhnika A 61360 (1995); 2B2; 5341-58060 D

680.

Vrhnika a 61360 (1996); 4A1; 8402140

681.

- a) Vrhnika a 61360 (1995); 1A1; (grb) RS. Občina Vrhnika
- b) Vrhnika A 61360 (1992); 2B2; (grb) RS. Občina Vrhnika

**Pošne nalepnice z jugoslovanskimi
poštnimi številkami, FZ, št.
XVIII/2008**

- I a) v rdeči barvi (1986)
- I b) v črni barvi (1987)
- II a) z oznako B (1988)
- III a) z oznako A (1988)
- III b) z oznako B (1988)
- IV a) z oznako A (1991)
- IV b) z oznako B (1990)
- VI a) z oznako A (1992)
- VI b) z oznako B (1992)
- X a) z oznako A (1992)
- X b) z oznako B (1992)
- XI a) z oznako A (1995)
- XVII a) z oznako B (1995)

**Pošne nalepnice s slovenskimi
poštnimi številkami pred vpeljavo
novih v črni barvi, FZ, št. XIX/2009**

- 1360 Vrhnika
- XVII a) z oznako A (1996)
- XVII b) z oznako B (1996)

Razlaga oznak:

A ...

B ...

A2 ... Na zgornji strani je napis Jugoslavija v latinici, na spodnji pa napis Jugoslavija v cirilici, v razdelku z označeno poštnino ni črt.

C1 ... Oba napisa Jugoslavija sta na zgornji strani, vendar najprej v cirilici in nato v latinici; v razdelku z označeno poštnino obstajajo črte, ki zapolnjujejo prostor.

1A1 ... Znak PTT je na desni strani tega dela; v razdelku z označeno poštnino ni črt.

3A1 ... Črke PTT so na desni strani tega dela; v razdelku z označeno poštnino ni črt.

4A1 ... Pošta Slovenije je na zgornji strani, poštni rog pa na desni strani tega dela; v oddelku z označeno poštnino ni črt.

2B2 ... Znak PTT je na desni strani tega dela; v razdelku z označeno poštnino obstajajo črte, ki zapolnjujejo prostor.

Viri:

1. Bilteni pošte Slovenije, št. od 1 do 87.
2. Edwin Mueller` Handbuk od the pre-stamp postmarks of Austria, New York 1960.
3. Filatelistični zborniki Filatelističnega društva Ljubljana, št. I/1983 do XXI/2011.
4. Ignac Gregorač: Štampiljke Osvobodilne fronte slovenskega naroda, 1941-1945, Ljubljana 1997.
5. Dr. Fran Juriševič: S pošto skozi preteklost Slovenskega Primorja in Istre.
6. Katalog poštnih maraka jugoslovenskih zemlja 1991, Beograd 1991.
7. Peter Kos: Slovenska partizanska plačilna sredstva, Ljubljana 1977.
8. Anton Lavrič: Pomožne pošte na Slovenskem, Ljubljana 1999.
9. Prof. dr. Ivan Turk: Poštni žigi na Slovenskem, v: Pošta na slovenskih tleh, Ljubljana 1997.
10. Katalog poštnih maraka u upotrebi na teritorijama Bosne i Hercegovine, Crne gore, Hrvatske i Slovenije, Beograd 2010.
11. Osebne zbirke: Saša France, Bojan Kranjc, Tone Simončič, prof. dr. Ivan Turk, Janez Žitko.
12. Velikanje Martin: Slovenika, Katalog poštnih znamk, celin in doplačilnih znamk 2011, Ljubljana 2011.
13. Slovenski veliki leksikon, MK, Ljubljana 2007.

ETNOLOŠKA INTERPRETACIJA ITINERARIJA »PO POTEH CANKARJEVE MATERE«

Pojasnilo

Besedilo z naslovom Etnološka interpretacija itinerarija »Po poteh Cankarjeve matere« je bila skupinska raziskovalna naloga študentov 4. letnika Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Raziskava je potekala v poletnem semestru študijskega leta 2003–2004 v okviru vaj iz predmeta Kultura stavbarstva in bivanja, pod mentorstvom doc. dr. Vita Hazlerja in mlade raziskovalke Bože Grafenauer Bratuž.

Avtorji besedila so študentje. Naloga mentorjev je bila zgolj pomoč pri zbiranju virov in pregled verodostojnosti podatkov s terena. Ker je bila raziskava opravljena v letu 2004, so se v skoraj osmih letih dogodile nekatere spremembe prav na obravnavanih objektih. Zato je mentor nekoliko prilagodil zapis današnjemu stanju in izločil nekatere opise obravnavanih stavb, ki jih danes

ni več, ali pa so tako zelo predelani, da je njihov spomeniški pomen povsem razvrednoten. A večina se je vendarle ohranila in prepričan sem, da utegne biti branje dovolj zanimivo in tudi poučno.

Avtorji se niso strogo držali sedaj že več let uveljavljene in pohodnikom priljubljene poti »Po poti Cankarjeve matere«. V pregled krajevnih stavbnih in naravnih zanimivosti so vključili tudi tiste zanimivosti, ki so tej poti blizu ali pa so nekoliko bolj odmaknjene. Zavedam se, da bi bilo mogoče še marsikaj dodati in izpopolniti, a potem bi se izkrivila prvotna zasnova besedila. Prav takšno besedilo je bilo privlačno uredniškemu odboru tega glasila, zato so me zaprosili za pregled in posodobitev nekaterih sprememb, ki jih je tudi v to okolje prinesel čas.

V Horjulu, 7. 11. 2011

Vito Hazler

Uvod

Živimo v času, ko v ospredje vedno bolj prihaja aktivno preživljanje prostega časa, ko imamo vedno več možnosti, da delujemo v številnih društvih v krajih, kjer živimo, da tudi sami oblikujemo kulturno in turistično podobo kraja in da smo po drugi strani sami obiskovalci drugih krajev in znamenitosti.

Kot ena izmed možnosti aktivnega preživljanja prostega časa so tudi razni pohodi po vaških, medvaških poteh, poimenovanih največkrat po osebnostih, ki so zaznamovale življenje nekega kraja. Sploh pogosta so poimenovanja poti po literarnih ustvarjalcih (prim. Jurčičeva pot, Slomškova pot, Levstikova pot); edinstven primer pa je poimenovanje poti, ki smo se je z etnološkega vidika lotili pod mentorstvom dr. Vita Hazlerja in Bože Grafenauer Bratuž študentje 4. letnika oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, ki smo v šolskem letu 2003/02 obiskovali vaje pri predmetu Kultura stavbarstva in bivanja. Gre za pot »Po poteh Cankarjeve matere«, ki je, kot je razvidno iz naslova, poimenovana po materi Ivana Cankarja, po Neži Cankar, rojeni Pivk.

Sicer je znano iz pisateljevih del, da je njegova mati močno zaznamovala njegovo življenje; škoda je le, da se v laični javnosti, v nekaterih primerih pa tudi v nostalgčno

orientirani in le vase zagledani slovenistični stroki, tako poudarja ta odnos. Cankar ni bil le to, kar smo brali v osnovni in srednji šoli in kar smo si »pikantnega« zapomnili iz njegovega življenja (njegove ljubezni, njegov odnos do matere, njegova inkotenca itd.), ampak je bil in je v svojih delih še mnogo več. Vendar to turizma ne zanima več, zato je tudi razumljiv izbor poimenovanja poti. Razumljiv je tudi s tega vidika, ker ima kljub vsej strokovni spornosti neko vsebino, pot od Vrzdence do Vrhnike in obratno je namreč Cankarjeva mati res večkrat prehodila. Poimenovanje pa si je tudi lahko zapomniti.

Kakorkoli že, študentje etnologije smo se odločili to pot ovrednotiti z etnološkega vidika, pokazati na najzanimivejše točke kulturne in naravne dediščine, hkrati pa pokazati tudi na nekatere možnosti ponudbe, razvoja in »opreme« celotne poti.

Naloga je zastavljena kot sprehod po krajih in opozarjanje na najbolj zanimive točke poti, pri čemer je treba poudariti, da je bilo za opis različnih točk na voljo različno gradivo, tako s kvalitativnega kot kvantitativnega vidika, in so zaradi tega ponekod opisi podrobnejši, ponekod pa manj. Iz celotne naloge pa je razvidno, katere so pozornosti vredne točke na tej poti.

Vrhnika

Vrhniko sestavljajo tri večja stara naselja: **Hrib** s farno cerkvijo sv. Pavla, **Vas** na severni strani pod cerkvijo sv. Trojice in **Breg**, ki leži vzhodno od vasi na levem bregu Ljubljanič¹. Del Brega predstavlja Klanec, kjer je začetek poti »Po poteh Cankarjeve matere«.

Že na samem začetku poti bi moral biti nekakšen informacijski center, ki bi obiskovalcem nudil informacije o tej poti in prireditvah, ki bi se v zvezi s to potjo dogajale. Za to prireditev bi se izbral določen termin (dva ali tri dni), najbolje v poznih pomladnih ali poletnih mesecih. Tako bi obiskovalci pot prehodili oziroma prekolesarili, možnost ogleda poti pa bi bila tudi za jezdece konj in konjske vprege. Seveda pa zgoraj navedeno velja le za izbrani termin, saj bi v drugem primeru prišlo do oteženega prometa v tem delu. Ker bi poleg obiskovalcev, ki bi se poti udeležili z določenim namenom in vnaprejšnjim zanimanjem, na pot zašli tudi popolnoma naključni obiskovalci, bi morala biti pot zelo dobro označena, prav tako pa bi morale biti označene vse dostopne poti.

Za tiste bolj »organizirane« in »željne« informacij bi bilo lahko organizirano strokovno vodenje ob, na primer, vnaprejšnji napovedi obiska, pa bi morale biti večje znamenitosti označene z informacijskimi tablami, saj si vsi ljudje te poti ne bi ogledali z vodičem. Table bi morale biti »kratke in jedrnate«, sicer bi obiskovalec ob branju izgubil veselje in prehodil pot, ne da bi vedel, kje točno je bil.

Podoba sodobnega Klanca².

Zdajšnja spominska hiša Ivana Cankarja stoji nad vrhniško Staro cesto, na vznožju Klanca. Gre za v breg prislonjeno hišo, v kateri so spominsko zbirko odprli leta 1948. S plošče na njenem pročelju razberemo, da stavba stoji na temelju prvotne hiše, v kateri se je 10. maja 1876 rodil Ivan Cankar. Prvotna hiša je bila zgrajena iz tesanih brun in prekrita s slamo. Pogorela je v velikem požaru, 27. julija 1879. Požar je takrat uničil vse lesene kočice, ki so tedaj stale na Klanecu, za cerkvijo sv. Lenarta³.

Socialno okolje, v katerem je pisatelj živel, ni bilo spodbudno. Vsi njegovi predniki so bili kmečkoga, bajtarskega rodu, ki so šele v dobi nastajajočega kapitalizma prišli z vasi na Vrhniko, kjer so si obetali boljše življenjske pogoje. Pisateljev oče je s krojaško obrtjo začel v 2. polovici 19. stoletja, ko je že ostra industrijska konkurenca začela izrivati obrtniško. Prebivalci Klanca so po svojem poreklu in družbenih pogojih spadali v najnižjo in najrevnejšo trško socialno plast. To so bili večji del revni bajtarji in gostači, ki so živeli od priložnostnih zaslužkov.

Podatkov o Cankarjevi rojstni hiši je malo. Rekonstrukcija te stavbe bi bila možna na podlagi avtorjevih literarno-avtobiografskih del, ustnega izročila in spominov ter fran-

ciscejskega katastra iz leta 1828 in popravljenega iz leta 1879. Iz teh pričevanj in podatkov izvemo, da je imela lesena hiša na Klancu št. 141 kasneje številko 94, sedaj pa nosi številko 1. Leta 1834 jo je Ivanov ded Jakob Cankar kupil od kmeta Tomaža Podlipca⁴. Cankarjeva rojstna hiša je stala na mestu sedanje zidane hiše. Imela je leseno ostenje z vrtljivim pločevinastim petelinom na slemenu in zelena okenca, zarezana v dvoje brun. Zgrajena je bila na kamnitem podzidku, z bokom prislonjena v breg na živo skalo. Zidana je bila le veža, ob njej pa je stala črna kuhinja. Največji prostor v tej koči je bila hiša, očetova krojaška delavnica, kamor so vstopali iz črne kuhinje. Zraven je bil najverjetneje še štibelc. Celotno poslopje je merilo le 48 kvadratnih metrov. Na južni strani, na koncu lesenega ganka je bilo iz pokončnih desk zbito suho stranišče. Poleg hiše je stal hišni vrtiček ter dvoje lazov z njivico in s kozolcem na Košaci na SZ pobočju Tičnice. Celotna posest Cankarjevih je leta 1879 merila hektar in 14 arov.

V hiši na Klancu sta se dobrih 45 let rojevala in umirala dva rodova Cankarjev. Tu je od leta 1834 živela družina deda Jakoba, ki je imel v dveh zakonih enaindvajset otrok. Od teh jih je sedem umrlo že v rani mladosti. Od leta 1871 je v njej živela družina pisateljevega očeta Jožefa. Hišo in posest je Jakob Cankar s kupno pogodbo prepustil Jožefu, najstarejšemu sinu iz drugega zakona, ki se je vanjo nemudoma vselil, čeprav je pisatelj ded z družino še prebival v njej. Tako je v koči na tesnem živelo dvoje družin z dvanajstimi člani. Čez pol leta po tistem, ko je požar uničil Cankarjevim streho nad glavo in jih pognal med gostače, je pogorišče na Klancu oče Jože prodal Mariji Polanšek. Vzrok je bil njegov gospodarski polom. Dve leti prej je v najem prevzel podružnico manufakturne trgovine vrhniškega trgovca Karla Mayerja na Vasi, v kateri je morala delati v glavnem mati, in si tako nakopal dol-

gove. K temu je prispevala tudi splošna gospodarska kriza med 1870 in 1890. Štiri leta za tem, ko je Marija Polanšek kupila pogorišče na Klancu, je na podzidku prejšnje koče postavila nekoliko večjo zidano hišo s črno kuhinjo, ki je bila na zunaj približno takega videza, kot je danes. Leta 1894 je hišo s hišno številko 141 kupila Karolina Simon, leta 1906 je prešla v roke Karla Köstnerja in leta 1946 kot prisojilo v posest Angele Jurca, rojene Köstner.⁵

Ob trideseti obletnici Cankarjeve smrti, 7. decembra 1948, je občinski ljudski odbor Vrhnike z odločbo razglasil Cankarjevo hišo (ki to ni) na Klancu za splošno ljudsko premoženje. Konserviranje in muzejska obnova Cankarjeve hiše je bila zaupana arhitektu **Marjanu Mušiču**. Ugotovil je, da so notranji prostori v sedanji hiši večji in drugače razporejeni kot v prejšnji leseni. Odločil se je, da bo hišo obnovil in konserviral takšno, kot je, obenem pa notranjščino poskusil ohraniti takšno, kakršna je bila v rojstni hiši Ivana Cankarja.

Pri sondiranju stavbe je arhitekt ugotovil, da je pod tremi plastmi ometov ohranjen prvotni sivi omet z naslikanimi »šivanimi« hišnimi ogli, belim vodoravnim pasom med etažama na pročelju, belimi okenskimi okvirji in prav takšnim napuščem. Odstranil je beton, ki je kot novejši dodatek prekrival prvotne kamnite dele in celó živo skalo v bregu, na katero se hiša opira. Hiša je dobila zopet sivo zunanje lice z belim fasadnim pasom, okenskimi okvirji in s strešnim napuščem, hišni ogel pa je bil poslikan s »šivano« vezavo.

Rekonstrukcijo notranje podobe hiše je arhitekt naredil na podlagi pisateljevih spominov, spominov njegovega brata in sestre ter s primerjavo ostalih revnih bajt na Vrhniki. Pisatelj je v svojih delih svoj dom opisal: »... najeli so si na Klancu veliko izbo

v pritličju – hiš z nadstropjem tam ni bilo – in ko so postavili vanjo postelje, omaro in mizo, je bila izba še zmerom prazna, gole sive stene so gledale dolgočasno ..., kot, kjer je stala očetova postelja, so predelili z belim platnenim zagrinjalom od ostale izbe ... Tam so ležali na tleh, vsi trije pod eno odejo, stisnjeni drug k drugemu.«⁶

Danes je predstavljena notranja oprema hiše po besedah kustosinje zbrana z Vrhniške in njene okolice. Pri zbiranju predmetov ni časovne, prostorske niti socialne omejitve. Paradoksnost je, da zunanost hiše kaže značilnosti meščanskega srednjega sloja, v notranjosti pa želi biti prikazan način življenja kajžarjev. V hiši so zbrani predmeti, kot so: tafelbet in meščanska postelja, slike, fotografije Ivana Cankarja in njegovih prijateljev ter njegova zgodnejša dela. Vsi ti predmeti glede na časovno, prostorsko in socialno tipologijo ne sodijo skupaj.

»Sporna« rojstna hiša Ivana Cankarja.

Vrhnika je na splošno zasičena in obsedena s spominom na Ivana Cankarja, pa kljub temu ne premore dostojne spominske hiše, ki bi dejansko odsevala njegovo mladost in življenje na Vrhnikih. Hiša, ki stoji na mestu njegove rojstne hiše, naj nosi tablo in s tem opominja na rojstno lokacijo največjega slovenskega pisatelja, vendar mislimo, da je neprimerno in neprofesionalno spreminjati notranjost podobe in s tem delati iz zgodovinskih ar-

hitekturnih spomenikov spačke zgodovine notranje opreme in načina življenja.

Samo ime Cankarjeva hiša je sporno. Ena od idej je, da tukaj sploh ne bi bilo potrebno izrazito poudarjati bivalne kulture, pač pa bi tu lahko bil center poti »Po poteh Cankarjeve matere«, kjer bi posamezni obiskovalci dobili zemljevide in pomembne podatke o poti. Tu bi lahko bili predstavljeni tudi podatki o gostinski ponudbi na poti, trgovinicah z butično prodajo spominkov, program dogajanja skozi celo leto in program posameznih točk – seveda bi bilo treba izdelati program za posamezne skupine obiskovalcev.

Ena od možnosti je tudi ta, da bi celotno hišo namenili predstavitvi Ivana Cankarja in njegovega ustvarjanja, predstavitev neke druge družine nekega drugega družbenega statusa pa bi pustili ob strani in prenehali z zavajanjem. Sedanje stanje namreč obiskovalca zmede, ker ni jasno, kaj se povezuje s Cankarjem in kaj ne.

Ena od možnih idej pa je še, da bi se z arhitekturno podobo hiše, razdelitvijo in velikostjo prostorov ter s pomočjo predmetov prikazal način življenja družbenega sloja, ki je v tistem obdobju v tovrstnih hišah živel. Seveda bi bilo treba omeniti, da je na tem mestu nekoč stala kočica Cankarjeve družine, s čimer pa sedanja stavba, razen lokacije, nima ničesar skupnega.

Tukaj bi lahko predstavili tudi način nastanka in razvoja Vrhniške. Na tem mestu bi bilo popotnike dobro opozoriti na bogata arheološka najdišča in pomembno vlogo Vrhniške (v rimskih časih Nauportusa) za prometne in trgovinske povezave vse od antike do sredine 19. stoletja⁷. Na samem začetku so še kombinirali pot po kopnem s potjo po vodi in zaradi tega so obstajali izposojevalci konj, ki so posojali živino za vprego po stari cesti. Njihova dejavnost je zamrla, ko se je

dogradila nova cestna povezava proti Planini ter železnica Dunaj-Trst.

Hiša je zanimiva tudi zaradi restavratorskih posegov in morda bi bilo za obiskovalce zanimivo predstaviti prav ta pogled, kako se lotiti prenove kulturnega spomenika; kakšni problemi pri tem nastajajo; kako uskladiti ideje etnologov, umetnostnih zgodovinarjev, literatov in drugih; kako dobiti ustrezno opremo za hišo itd.

Način življenja Cankarjeve družine bi lahko prikazali v kateri od hiš, v kateri so živeli kasneje po požaru. Po požaru si je družina poiskala bivališče v opuščenih hlevih in drugih zasilnih bivališčih. Julija 1879 so se naselili v hlevu za gostilno Mantova, kjer se je rodila sestra Neža. Sredi leta 1880 so se preselili v revno hišo ob cesti za nekdanjo železniško postajo, ki ne stoji več. Leta 1881 so se preselili v nekdanji Kotnikov hlev, ki je stal za Malavašičevo hišo in trgovino. Četrto bivališče je bilo pri Mrovcu, ki je nekoč nosil naslov Mali klanec 3, danes pa Stara cesta 38. Leta 1886 so živeli Pri Tirolcu, v pritličju hiše z naslovom Stara cesta 11. Leta 1890 je družino k sebi vzela babica Marija Pivk in do leta 1894 so živeli na naslovu Stara cesta 16, ki danes nosi hišno številko 13. Nato pa so se preselili v hišo Pri Mikšu na Hribu, danes Voljčeva 17. Leta 1896 so se nastanili Pri Andrejazu, Voljčeva 25, prav tako na Hribu. Še isto leto so se preselili v gospodarsko stavbo za hišo Ob potoku 5, Pri Tičku, kjer so živeli do leta 1898. Od tod je Ivan Cankar odšel na Dunaj⁸.

Potrebno bi bilo preučiti, če je katera od teh lokacij primerna za postavitev muzeja na prostem. Tam bi se lahko postavila rekonstrukcija objekta, v kakršnem je živela Cankarjeva družina. Druga možnost bi bila, da se na lokaciji, ki ni posebej zaznamovana

s Cankarjevim življenjem, postavi rekonstrukcija kajže, ki je stala na Klancu pred požarom. Seveda bi bilo tukaj potrebno omeniti vse lokacije, kjer so Cankarjevi bivali, še posebej tisto na Klancu, in razložiti, zakaj »originalna« spominska hiša ne stoji tam.

Na novi rekonstruirani lokaciji bi lahko kontekstualno opozorili na značilnosti v stavbarstvu, ki so se v tem času pojavljale pri revnejšem prebivalstvu in ki so pogojevale način bivanja: veža s črno kuhinjo, hiša z vso opremo, izba in kot za starše. Predmeti, ki jih je Cankarjev oče krojač uporabljal pri svojem delu, so lahko iztočnica za predstavitev obrti in kasneje razvoja industrije, ter odsev tega v družbi (propad očeta zaradi pojava konfekcije, pocenitev izdelkov ...). S primerno predstavitvijo bi obiskovalci spoznali način stavbarstva in življenja delavcev – obrtnikov na prehodu med 19. in 20. stoletjem, vzporedno pa še zasebno sfero Ivana Cankarja, ki je zaznamovala njegovo življenje in pisateljsko ustvarjanje.

Cerkev sv. Trojice

Od Klanca proti cerkvi sv. Trojice na hribu je pot speljana skozi mešani gozd, v katerem prevladujejo lipe. Ob poti so nekateri spomeniki, ki so povezani z zgodovino Vrhnike, zato se je pri njih vredno ustaviti.

Nedaleč od cerkve stoji **postaja vodnega zajetja** v secesijskem slogu iz leta 1904. Ta spomenik tehnične kulturne dediščine bi lahko s primerno predstavitvijo posredno veliko povedal o načinu življenja na prehodu med 19. in 20. stoletjem. Lahko bi na primer osvetlil življenje brez tekoče vode oziroma vodovoda pri gospodinjstvu, osebni higieni ... ali nam več povedal o socialni strukturi trga (kateri predel Vrhnike je prvi dobil vodovod ...).

Postaja vodnega zajetja.

Napis na postaji vodnega zajetja.

Še malo više po pobočju stoji kamnit **spomenik Ivanu Grudnu**, članu olepševalnega društva. Spomenik mu je postavilo to društvo. Spomenik iz leta 1907 kaže na to, da so že predhodniki današnjih turističnih društev uredili kulturno krajino.

Spomenik Ivanu Grudnu.

Cerkev obdaja nizko obzidje s postajami križevega pota in kapelo božjega groba, ki je bila zgrajena okoli leta 1700. Kapelice so v zelo slabem stanju, prazne in brez vsebine. Pogled na cerkev in kapelice križevega pota kazijo grafiti, ki kažejo na negativen odnos do dediščine, zato bi jih morali odstraniti in preprečiti njihovo ponovno nastajanje. **Podružnična cerkev sv. Trojice** je bila zgrajena med leti 1642–1654, zvonik je bil dokončan 1661. Cerkev sestavljata v tlorisu pravokotna ladja ter ožji in nižji prezbiterij, ob katerem sta zvonik z mlajšo streho baročnih oblik in zakristija. Cerkev je bila nekoč priljubljeno romarsko središče, o čemer priča tudi njena arhitektura. Tako sta na primer arkadna hodnika na obeh straneh cerkve romarjem služila za zavetje. Morda bi se romanje v cerkev svete Trojice dalo ponovno oživiti.

Cerkev svete Trojice in znaki vandalizma ob njej.

Ob cerkvi manjka tabla s pojasnili o nastanku cerkve, njeni zgodovini, povezani z romarstvom, prav tako pa manjka tudi tabla s pojasnili in o podobi ter pomenu kapelic. Pri tem bi se bilo potrebno izogniti klasičnim podatkom, ki jih navadno zasledimo na takih objektih, npr. da je cerkev baročna in romarska, podati pa bi bilo treba informacije, po katerih značilnostih lahko prepoznamo, da je cerkev baročna (npr. luneta) in da so jo obiskovali romarji (npr. arkadni hodniki). Tudi legenda o skritem, pokopanem jezeru,

o kateri govori Cankar, bi lahko našla svoje mesto na pročelju ali v bližini cerkve.

Vrata cerkve so zaklenjena, tako da ogled cerkve ni možen. Če je le mogoče, bi morali organiziranim skupinam omogočiti, da v bližini cerkve dobijo ključ za ogled notranjosti. Namesto stalne odprtosti cerkve, pri čemer se pojavlja vprašanje varnosti, bi lahko za obiskovalce odprli vsaj vhodno lopo, skozi katero bi lahko videli notranjščino cerkve.

Prostor okoli cerkve, obdan z obzidjem in lipami, je primeren za tiho uživanje in počitek, zato bi morali postaviti več klopic. S koši za smeti, z vzdrževanjem čistoče in reda bi spodbudili obiskovalce, da bi tudi sami skrbeli za urejenost okolice.

Stara Vrhnika

V vasi Stara Vrhnika bi si lahko obiskovalci ogledali, kako so postavljene hiše in gospodarska poslopja v razmerju druga do druge in do cerkve, ki je v središču vasi. Z razlago bi se obiskovalcem pojasnilo, kako je živela in funkcionirala vas: glavne gospodarske panoge, dopolnilne dejavnosti, razmerje med kmečkim in nekmečkim prebivalstvom, razmerje in povezanost z drugimi kraji, oblikovanje kulturne krajine – njive, pašniki, travniki, sadovnjaki, gozd (katerih kultur je največ, kaj so gojili za prodajo ali le za lastne potrebe ...).

Gre za gručasto vas, kjer stanovanjski deli hiš gledajo proti cesti, zadaj pa se podaljšujejo v gospodarsko poslopje – to so t. i. stegnjeni domovi, kjer se stanovanjski del objekta pod isto streho nadaljuje v gospodarski del s hlevom in podom, pod katerim je ponavadi še klet ali drvarnica. Kot primer takega doma podajamo domačijo pri cerkvi s hišno številom 60, ki ima združen stanovanjski in gospodarski del. Gospodarski del

ima zidan hlev, ki se nadaljuje v lesen, nekoliko dvignjen pod, pod katerim je stelnik. Nad vhodom v hlev je lesena preklada, tla pa so tlakovana z lesenimi čoki.

Stara Vrhnika 60. Detajl poda pred gospodarskim poslopjem. Leseni čoki, ki preprečujejo zdrs živine.

Stara Vrhnika 60. Stegnjeni dom s hišo, hlevom in skednjem.

Na kmetijah v vasi (in po naslednjih krajih ob poti) bi obiskovalci lahko prepoznavali posebnosti v gradnji in urejanju kmetij: katere stavbe so v okviru kmečkega doma in kako se imenujejo, poimenovanje in funkcija posameznih elementov stavb, kakšen material so uporabljali, kje so ga dobili, kako so ga obdelali, katera drevesa rastejo na kmetiji, kakšna je stavbna podoba, lega in velikost kmetije glede na njen položaj.

V vasi stoji ob cesti tudi litoželezna vodna črpalka in kamnito korito za napajanje živine.

Stara Vrhnika. Kamnito korito z litoželezno črpalko.

Stara Vrhnika. Litoželezna črpalka.

Nekateri portali na starejših stavbah (npr. Stara Vrhnika 12, portal nosi letnico 1872) so iz rdečkastega marmorja, ki so ga pridobivali iz kamnoloma z Lesnega Brda. Kamnolom te vrste je bil tudi na Drenovem Griču. Oba kamnoloma bi se kot zanimivost lahko dodala ob to pot. V kolikor obstaja v kraju ali bližini kak kamnosek, ki bi bil pripravljen občasno sprejeti v delavnici obiskovalce, predlagamo, da se doda tudi tovrstna ponudba.

Stara Vrhnika. Stanovanjska hiša s hlevom. Portal na hiši je iz rdečkastega marmorja.

Sredi vasi stoji cerkev sv. Lenarta, ki se prvič omenja v 16. stoletju, sedanja zgradba pa je bila sezidana v 18. stoletju. Na njej je freska sv. Krištofa. Glede na to, da se motiv sv. Krištofa na poti pojavi še enkrat, bi lahko pohodnikom predstavili verovanje, povezano z njim – pogled nanj naj bi ljudi varoval nenadne smrti.

Cerkev sv. Lenarta.

Ker so nekatere domačije v slabem stanju, bi lahko z raziskavo stavbne podobe, ki bi jo vključili v ponudbo poti, k njihovi postopni prenovi vzpodbudili tudi domačine.

Mojster domače in umetnostne obrti Franc Grom

Na Stari Vrhniki (90a) bi se lahko ustavili pri znanem mojstru domače in umetnostne obrti, pri Francu Gromu. Mojster Franc Grom izdeluje vrhniške pisanice, tako da s svedranjem luknjic v izpihana jajca oblikuje različne vzorce. Kot piše dr. Janez Bogataj v svoji knjigi *Mojstrovine Slovenije*,⁹ »iz pirhov nastanejo prave čipkaste umetnine«, in nadaljuje, da pri »delih mojstra Groma seveda ne občudujemo le izjemne osebne discipline, ampak tudi izreden občutek za ritmično razporejanje ornamentov in njihovih sestavnih delov po univerzalni obliki jajčne lupine«, pri čemer si Franc Grom »pomaga z velikim bogastvom naše narodne ornamentike«. Ena pisanica ima v povprečju 1500–2000 luknjic, njegov rekord pa je vzorec iz 17.000 luknjic. Izdelal je že približno 400 takih pisanic, ki jih daje v umetelno izdelano embalažo s simboličnim pomenom, povezanim s slovensko dediščino – ta ška-

tlica je videti kot kosem oz. poročna omara. Njegova mojstrovina je zaščitena kot »vrhniška pisanica« in pa kot izdelek s svojim načinom izdelave.

Nekateri vrhniški pirhi imajo tudi okrog 20.000 luknjic.

Značilen vrhniški pirh je delo Franca Groma.

Mojster Franc Grom pri vzgajanju mladih upov.

Mojster Franc Grom je predstavljal svoje izdelke že v mnogih krajih Slovenije, na stalni razstavi pa svoje izdelke predstavlja v Gostilni Boter na Vrhniki – tu je možno njegove izdelke tudi kupiti. Za svoje izdelke je že prejel nagrade in priznanja: drugo nagrado med vsemi pirhi in prvo mesto med sodobnimi pirhi v Sloveniji v natečaju Slovenskih novic; prvo, drugo, tretjo in posebno nagrado med vsemi pirhi v Sloveniji v natečaju Kmečkega glasu; prvo nagrado in posebno priznanje pa mu je podelila tudi Galerija Ars.

Mavsarjev Hrib

Pod Kisovcem (504 m n. v.) stoji naselje Mavsarjev hrib.¹⁰ Predstavlja mejo med občina-
ma Vrhnika in Horjul ter ponuja panoramski pogled na Horjulsko dolino.

V tej vasi je točka, kjer se je po pripovedovanih domačinov Ivan Cankar rad ustavljal, saj je tu živelo daljno Cankarjevo sorodstvo. Gre za opuščeno domačijo Sedejevih, ki jo zaokrožujejo stanovanjsko in razmeroma veliko, za to območje značilno gospodarsko poslopje, garaža in kozolec. Hiša je pritlična, zidana, z dvokapno streho ter s čopom in nosi letnico 1843. Pod streho hiše je v zidni lini kip sv. Florjana. Lesen pod, označen z letnico 1840, vodi v hlev. V tem sklopu naj-

Sedejeva hiša.

demo še leseno drvarnico, garažo in kozolec toplar z dvema oknoma, ki je podaljšan v enojni kozolec s tremi okni. Objekti bi bili potrebni obnove, vendar bi si jo vsi tudi zaslužili, saj imajo ohranjen svoj prvotni značaj in so kot taki primerni spomeniki časa svojega nastanka.

Vrata v Sedejevo hišo.

Sveti Florjan na Sedejevi hiši.

Gospodarsko poslopje Sedejevih.

Kozolec pri Sedejevih.

Poleg stavbne dediščine obiskovalca pritegne še naravna dediščina. Pred hišo, na sredi dvorišča, stoji lipa zavidljive starosti, o čemer priča obseg njenega debla, ki meri 3,75 m. Okrog nje so klopi, kar kaže na pomen lipe kot hišnega drevesa. Za hišo so »brajde« in sadno drevje (češnja, jablana, sliva, hruška, oreh). Pri tem je zanimivo opazovati razporeditev drevja.

Domačija se danes postopoma oživlja, a bi lahko v prihodnosti služila kot informacijska točka in postanek na poti (z vpisno knjigo in žigom, ki naj bi ju vsebovale vse točke na celotni poti »Po poteh Cankarjeve matere«), saj je njena zaokrožena lega primerna za družinske izlete, piknike in druženja.

Lipa pred Sedejevo hišo.

Brajde pri hiši.

Potrebno jim je ponovno 'vdihniti' življenje in je ne vključiti kot ogledno točko, ampak naj služi počitku popotnikov (lahko tudi kot neke vrste piknik prostor, ko gostje prinesejo hrano s seboj). Z natančnejšo raziskavo gospodarskega prizadevanja domačije bi lahko v ponudbo vključili tudi njihove domače izdelke, npr. iz mleka, mesa, sadje. V neposredni bližini se namreč nahaja novejša kmetija Sedejevih (vidimo sožitje starega in novega; obiskovalcem lahko obrazložimo

način razmišljanja kmetov v preteklih desetletjih). V kolikor bi Sedejevi imeli interes, bi lahko tudi oni gostili popotnike.

Skratka, Mavsarjev hrib vidimo kot eno izmed vmesnih točk »Po poteh Cankarjeve matere«, ki naj bi služila predvsem počitku in sprostitvi obiskovalcev, saj na celotni poti ni opaziti veliko gostinske ponudbe.

Žažar

Žažar je gručasto, gosto poseljeno naselje, ki leži na valoviti planoti na skrajnem jugozahodnem delu Polhograjskega hribovja. Je del občine Horjul. Ima okrog 130 prebivalcev. Kraj je dostopen po cestah iz Vrzdence, Podlipe in Velike Ligojne. Kljub gručasti poselitvi posamezne kmetije ležijo tudi izven vasi kot samotne kmetije. Naselje se prvič omenja leta 1326. Čeprav gre tu za starejšo vas, življenje ne zamira. Žažar ponuja predvsem ogled stavbne dediščine. Naravna dediščina kraja pa sta lipa in divji kostanj.

Ena prvih znamenitosti je **cerkev sv. Ane**, ki stoji na hribu v strnjem delu vasi. Je gotška cerkev in je orientirana v smeri V-Z. Obdaja jo obzidje s pokopališčem in z mrliško vežico. Cerkev sv. Ane je v osnovi gotška, preureditve je doživela v 18. in zlasti v 19. stoletju. Prvič se omenja leta 1526. Prezbitarij je gotški, osmerokotno zaključen. Na južni strani prezbitarija je prizidana zakristija s samostojnim zunanjim in notranjim vhom. Glavni vhod v cerkev je izpod stolpa. Na zunanjem kamnitem portalu iz temnega apnenca je letnica 1852; na notranjem, ki odpira v cerkev, pa letnica 1827. Prezbitarij krasi rebrasti obok s figuralnimi sklepniki. Glavni oltar je neogotski in je delo vrhniškega podobarja **Buha** iz leta 1907. Stranska oltarja sta iz let 1836 in 1858. Ladja in prezbitarij sta prekrita z bobrovcem, streha zvonika pa z bakreno strešico. Okrog cerkve je pokopališče. Pogosti priimki na nagrobnikih

so: Trček, Terček, Modrijan, Vrhovec, Mole, Pišek, Končan, Slabe, Buh, Malovrh. Cerkev je dominantna v vasi, saj je njen zvonik viden vsaj s treh dostopnih poti. Njena arhitektura je izjemno zlita z vaško aglomeracijo. Kljub skromni zunanji podobi hrani v notranjosti vrsto pomembnih arhitekturnih členov, ki jo uvrščajo med najstarejše cerkve v Horjulski dolini. Pred cerkvijo stoji lipovec.

Žažar, podružnična cerkev sv. Ane.

Žažar. Glavni oltar v podružnični cerkvi sv. Ane.

Naslednja zanimivost je kapela, ki stoji sredi vasi ob križišču cest. Kapela je zasnovana kot **zaprti tip zidane kapele z dominantnim glavnim pročeljem**. Nastala je leta 1923 v spomin padlim vojakom v 1. svetovni vojni. Stoji dober meter nad asfaltirano cesto na obrobju okrasnega in sadnega vrta bližnje hiše. Glavno pročelje poudarjajo pilastri z izstopajočimi kapiteli, v malti izveden ločno plapojoč trak z napisom: KDOR NAJDE TEBE, NAJDE ŽIVLJENJE, kovinska ograja, ki se zapira v notranjost, in zalomljena oblika čela. Na stranskih pročeljih sta vgrajeni manjši zastekljeni okni s polkrožnima zaključkoma. V notranjosti je na menzo pritrjena kamnita plošča z napisom SPOMIN PADLIM VOJAKOM in njihovimi imeni (11 vojakov). V polkrožni niši je kip Matere Božje z detetom v levici, očitno delo podobarske delavnice. Somerna dvokapna streha je prekrita z bakreno pločevino. Sleme krasita betonski in železni križ. Kapela je pomembna prostorska sestavina vaškega jedra. Po zasnovi je izvirno zidarsko in podobarsko delo.

Žažar. Kapela sredi vasi iz leta 1923.

Nad starim gasilskim domom jugozahodno od strnjenege dela vasi pa stoji **zidana kapela zaprtega tipa**. Nastala je okrog leta 1890. Zunanjščina je bogato členjena s pilastri, z nišami polkrožnega zaključka, mejnimi in s strešnimi zidci. Glavna kakovost kapele je barvita poslikava. Zunanja polja so bela, rumenkasta in rumenkasto oker ter okrašena s stiliziranimi rastlinskimi ornamentami in številnimi svetniškimi figurami, ki so zaradi slikanja na suh omet na več mestih sprane in zbledele. Na glavnem pročelju je v niši naslikan Križani. V notranjščini je na zadnji steni narisana sv. Družina, levo deček, ki moli stoje, desno pa svetnica. Kapelo prekriva somerna dvokapna strešica, kritina je opečni zareznik. Poslikave so kakovostno slikarsko delo in dokazujejo dobro poznavanje človeške anatomije, toda narisane so v »el secco« tehniki, ki ni preveč obstojna. Kapela ima dominantno lego v prostoru.

Žažar. Kapela nad starim gasilskim domom.

V Žažarju so z vidika kulturne dediščine ogleda vredne tudi nekatere stavbe. **Domačija s hišno številko 1** lastnice Mare Bogataj (hišno ime Martuč) je tipološko gledano **dom srednjega kmeta s poslopji, razporejenimi v nizu** v strnjeneem, severnem delu vasi. Še leta 2004 jo je sestavljala tudi **stanovanjska hiša**,¹¹ ki je zasnovana kot pritlična zidana stavba s predelano črno kuhinjo.

Nastala je leta 1882, o čemer priča letnica na portalu iz temnega apnenca. Stavba je bila zgrajena iz kamna in večinoma ometana. Omet je odpadel v desnem delu stavbe, vendar se zaradi ostre cezure med ometanim in neometanim delom zastavlja vprašanje, če ni bil ta del hiše prvotno lesen. V levem delu so bila ohranjena še prvotna okna (zaprta s polknicami), medtem ko so drugod nekoliko povečana in preprostejših oblik (dvedelna, dvokrilna, brez prečk). Notranji prostori so bili razporejeni kot pri večini hiš s črno kuhinjo. Ostrešje je bilo izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapnica s čopoma je bila prekrita z opečnim zareznikom. Hiša je bila eden zadnjih ostankov gradbenih smeri in prizadevanj v 2. pol. 19. stoletja. Imela je izjemno lego v objemu vaških cest – potisnjena je bila v rahlo vzpetino in je skupaj z gospodarskim poslopjem dopolnjevala izjemen vaški ambient.

Gospodarsko poslopje je nadstropna delno zidana stavba s hlevom in kolarnico v pritličju in podom in parno v nadstropju. Nastala je po letu 1880, verjetno sočasno s hišo. Desni del pritličja je zgrajen iz kamna; nadstropje, ki ga krasijo slikovite prezračevalne opečne mreže, je iz opeke. Na desnem zatrepu je opečna mreža v obliki bifore, povsem pod slemenom pa okrogla lina. Vhoda v hlev sta z desnega in glavnega pročelja. Oba sta betonska in oblikovana podobno kot kamniti portali na sosednjih gospodarskih poslopih – pokončna podboja z razširjenima podstavkoma in rahlo usločena preklada z osrednjo agrafo. Levi del nadstropja je zgrajen iz smrekovih brun. Somerna dvokapnica je prekrita z opečnim zareznikom. Gospodarsko poslopje je oblikovno in konstrukcijsko med najzanimivejšimi stavbami v vasi. Ima izjemno lego v objemu vaških cest – skupaj s hišo dopolnjuje izjemen vaški ambient.

Vrata v hišo št. 1 v Žažarju.

Gospodarsko poslopje v Žažarju 1.

Domačija s hišno številko 5 lastnika Rafaela Trčka (hišno ime Pirnat) je po tipološki oznaki domačija **srednjega kmeta s poslopji v pravilni gruči v vaškem jedru**. Za obiskovalce bi bil ogleda vreden **kozolec – toplar**, ki je nastal okrog leta 1890. Ima tri pare oken (štantov), nosilni stebri stojijo na betonskih podstavkih (na basah, edn. basa). Podporne ročice (roke) so rahlo usločene, brana je bolj redko mrežena s tramiči, lin ni, zato je dostop na osrednji hodnik (štulm) izpod kozolca. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim zareznikom. Zatrepa sta obita s pokončno pritrjenimi deskami, na dvoriščni strani so v deske vrezane tri line v podobi stilizirane deteljice. Kozolec je značilni predstavnik dvojnih kozolcev iz Horjulske doline. Brana je značilno mrežena s tramiči – v srednjem polju je mreža nekoliko potlačena, ob straneh zožena.¹²

Žažar 5, dvojni kozolec – toplar.

Naslednja zanimiva točka Žažarja je **domačija s hišno številko 7** (lastnik: Slabe Pavel (Podržaj), hišno ime: Modrijan). Tipološko gledano gre za **domačijo velikega kmeta s poslopji, razporejenimi v pravilni gruči** v jedru vasi pod cerkvijo sv. Ane. Sestavlja jo **stanovanjska hiša**, ki je bila prvotno v celoti pritlična, sedaj je pritličjen le skrajno desni del. Hiša sodi med najstarejše stavbe v vasi. Nastala je leta 1789, leta 1850 je doživela prvo večjo adaptacijo. Letnici sta vrezani na kamnitih portalih (bangerjih, edn. banger) na glavnem in zadnjem pročelju. Leta 1995 so hišo nadzidali, jo termično izolirali, obdali z novo fasado in vgradili nova okna. Stari del stavbe je zgrajen iz kamna, novejši iz opeke. Ima značilno tlorisno razporeditev prostorov s prehodno in obokano vežo (grebenasti obok), ki deli stanovanjski in shrambni del. V levem delu sta »hiša« in »kambra«, ki je preurejena v kuhinjo, desno so »štibelc«, ki ga uporabljajo za shrambo, obokana klet z osrednjim podpornim stebrom in še en »štiblc«, kjer je nameščena peč centralne kurjave. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja. Somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim zareznikom. Hiša je leta 1995 doživela temeljito adaptacijo in nadzidavo, toda ohranili so se njeni najbolj prepoznavni deli: oba vhodna portala (1789, 1850), obokana veža, obokana klet s podpornim stebrom, tlorisna razporeditev pritličja, desni del prvotne stavbe idr.

Žažar 7. Stanovanjska hiša s portalom iz leta 1850.

Žažar 7. Kamnit portal iz sivega podpeškega apnenca iz leta 1850.

Žažar 7. Prvotni kamniti hišni portal iz leta 1789.

Naslednja stavba domačije je **gospodarsko poslopje**, ki je nadstropna zidana stavba z ožjo stranjo močno potisnjena v breg, tako da je zadnja stran hleva skoraj v celoti vkopana pod nivo zemlje. Poslopje je nastalo leta 1888, letnica je vklesana na kamnit vhodni portal, ki je imenitno kamnoseško delo: ravna podboja z razširjenimi podstavki in usločena preklada. V pritličju je prostoren hlev, v nadstropju je skladiščeno seno. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapnica je prekrita s cementnim zareznikom. Zatrep vhodnega pročelja je obit z deskami in poudarjen z okrasnimi linami (krog s križem, petelin, vol). Gospodarsko poslopje je značilni predstavnik osrednjih gospodarskih stavb, ki so v vasi in po Horjulski dolini nastajale v zadnjih desetletjih 20. stoletja. Krasijo ga kamnit portal (temno sivi apnenec), prezračevalne opečne mreže in zastekljena niša s kipcem sv. Florjana.

XXX. Žažar 7. Gospodarsko poslopje iz leta 1888.

V **Žažarju 13** si je vredno ogledati domačijo Staneta Trčka (hišno ime Pelanc). Domačija je po tipološki oznaki **domačija srednjega kmeta s poslopji, razporejenimi v gruči** na dveh lokacijah v strnjenem in JZ delu vasi. Sestavlja jo stanovanjska hiša v gradnji in gospodarsko poslopje. **Gospodarsko poslopje** je v breg potisnjena nadstropna zidana stavba s prislonjenim kozolcem in z značilnim širokim vhodom na ožjem dvoriščnem

pročelju. Nastal je okrog leta 1910. Poslopje je gradbeno dovršena in oblikovno skladna stavba, ki jo krasi vrsta preprostih, a likovno zelo učinkovitih detajlov. Ožje dvoriščno pročelje poudarjajo betonski vhodni portal, prezračevalna lina v obliki bifore z opečno mrežo in okrogla lina, daljše ulično pročelje na cestni strani pa poudarjajo prezračevalni lini z lesenima mrežama. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja. Somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim in s cementnim zareznikom. Gospodarsko poslopje krasi vrsta zelo dovršenih in kakovostno izdelanih detajlov, zlasti mreže, ki so opečne in lesene. Takšnih oblikovalskih posebnosti nimajo druga poslopja v Horjulski dolini.

Žažar 13. Gospodarsko poslopje z značilnimi prezračevalnimi linami.

Žažar 13. Na cestno stran ima gospodarsko poslopje v nadstropju dvoje velikih prezračevalnih lin, ki sta zaprti z lesenimi mrežami, kar poslopje uvršča med največje vaše znamenitosti.

Marjanca in Tone Malovrh sta lastnika domačije v **Žažarju 14**. Domačija nosi hišno ime Rupar. Po tipološki oznaki gre za **domačijo srednjega kmeta s poslopji, razporejenimi v gruči** v strnjnem delu vasi, le **stegnjeni kozolec** stoji na samem pod vasjo. Domačijo sestavljajo nova stanovanjska hiša, novo gospodarsko poslopje, kozolec – toplar in enojni kozolec. **Toplar** je nastal leta 1856, letnica je s črno barvo napisana na drugi prečni tram, ob njej z rdečo barvo še ime in priimek tesarja: Andrej Kogovšek (doma iz Smrečja nad Šentjoštom). Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja. Somerna dvokapna streha je prekrita s cementnim zareznikom. Kozolec je pomemben po svoji zasnovi in obliki. Sodi med najstarejše toplarje v Horjulski dolini in je dobro tesarsko delo.

Žažar 14. Dvojni kozolec – toplar s tremi pari oken je nastal leta 1856 in sodi med starejše toplarje v Horjulski dolini.

Enojni (stegnjeni) kozolec je nastal okrog leta 1910. Ima štiri okna, vseh pet nosilnih stebrov je zidanih iz kamna, ometanih in belo pobeljenih. Ostrešje je preprosto, podobno kot pri kozolcih s hrastovimi stebri. Na nosilnih stebrih so sledovi izstrelkov iz strelnega orožja, verjetno iz obdobja 2. svetovne vojne. Kozolec je pomemben po svoji zasnovi in obliki. Podoben je kozolcu tik pod vasjo. Stoji bolj na samem v družbi novejšega stegnjenega kozolca, ki ima betonske stebre.

V **Žažarju 15** (lastnik Matjaž Zamejec – hišno ime Balant) je vreden ogleda **kozolec**, ki je zasnovan kot **dvojni kozolec – kozolec »na kozla«**. Nastal je okrog leta 1920. Ima dva para neenako visokih nosilnih stebrov, ki stojijo na betonskih podstavkih (na basah, edn. basa). Ostrešje je izvedeno povsem enostavno. Nesomerna dvokapna streha je prekrita z enojnim opečnim zareznikom. Kozolec je zanimiv po svoji zasnovi. Dejansko je vmesni člen med enojnim kozolcem s plaščem in kozolcem »na kozla«. Z lego sredi pobočja dopolnjuje slikovit svet okrog strnjenege dela vasi.

Žažar 15. Kozolec na kozla.

V **Žažarju 16** (lastnik Peter Pišek, hišno ime Pri Poulet) je zanimivo predvsem **gospodarsko poslopje**, ki je nadstropna zidana stavba z vhodom v hlev z ožjega pročelja. Nastalo je leta 1881, letnica je skupaj z inicialo G. S. vklesana na agrafo kakovostno obdelanega portala iz sivega apnenca. Poslopje je zidano iz kamna in v celoti ometano in belo pobeljeno. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha s čopoma je prekrita z opečnim zareznikom. Poslopje je pomembno zaradi svoje zasnove in kakovostnega kamnitega portala v goveji hlev. Posebnost so prezračevalne line, ki jih druga poslopja v vasi nimajo. K domačiji s hišno številko 16 pa spada tudi enojni (stegnjeni) kozolec. Nastal je 16. 6.

1906, letnica je z rdečo barvo narisana na srednji steber. Kozolec je pomemben po svoji zasnovi in obliki. Podoben je Ruparjevemu kozolcu. Stoji tik ob cesti in slikovito ograjuje dostop v strnjeni del vasi. Stoji v družbi manjšega gospodarskega poslopja.

Žažar 16. Gospodarsko poslopje iz leta 1881.

Žažar 16. Jugozahodno pod domačijo stoji tik ob cesti enojni kozolec z zidanimi stebri. Sodeč po napisu z rdečo barvo na drugem stebri so kozolec zgradili 16. 6. 1906.

Stanovanjska hiša v Žažarju 19, katere lastnica je Marjanca Malovrh, je vrhkletna zidana stavba s predelano črno kuhinjo. Nastala je okrog leta 1810. Glavno dvoriščno pročelje poudarjata dvojno zidano stopnišče in lesen vhodni portal z zelo lepo rezljanimi vratnima kriloma. Hiša je ometana in na novo pobeljena. Prostore ima tradicionalno razporejene vzdolž prehodne obokane veže,

ki ohranja povezave z baročno gradbeno tradicijo. V veži je vgrajena litoželezna vodna črpalka (tromba), ki je vodo dobivala iz cisterne (šterna) ob hiši. Levi del stavbe ima ohranjena prvotna okna z neobičajno razporeditvijo prečk in šip. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim zareznikom (prvotno slama). Hiša je pomembna zaradi zasnove, lege v prostoru in vrsti zanimivih detajlov, ki jih druge vaške hiše nimajo več. Dragoceni sta zlasti vratni krili glavnega portala in niša (vedernk) v veži za vedra s pitno vodo.

Žažar 19. Stanovanjska hiša z dvojnim zidanim stopniščem.

Žažar 19. Ornament na vhodnem vratnem krilu.

V **Žažarju 27**, lastnika Pavleta Nagodeta – hišno ime Činžar, izstopa predvsem stara stanovanjska hiša z gospodarskim poslopjem. Hiša je zasnovana kot **delno zidana stavba s črno kuhinjo**. Nastala je leta 1843, adaptirana je leta 1879. Pročelja so grobo ometana in pobeljena. V hišo vodi lesen portal z enim vratnim krilom. Tloris obsega vhodno vežo, banjasto obokano črno kuhinjo, levo sta »štiblca« in ob kuhinji shramba za živila (keudr), desno pa »hiša« in v njenem podaljšku »kambra«. Stene so ometane in pobeljene. Posebnost »hiše« sta krušna peč in pod stropom pritrjena lesena žrd (antebe). Iz veže vodijo strme stopnice v vkopano klet (keudr). Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim in s cementnim zareznikom. Zatrejni del ima zaprt gank, stena je obita s pokončno pritrjenimi deskami. Hiša je pomembna zaradi svoje zasnove, vrste detajlov in silno redke črne kuhinje, kjer še vedno dimijo mesnine.

Žažar 27. Stara stanovanjska hiša iz leta 1843, adaptirana 1879.

V sklopu domačije pa je zanimiva tudi kašča (kajša), ki je pritlična zidana stavba, pobeljena v oker barvnem tonu in ima skoraj kvadratasti tloris. Nastala je leta 1906. Vhod v kaščo je v osi ožjega pročelja, desno od vrat so prislonjene lesene stopnice na podstrešje. Notranjost kašče obsega le en prostor, strop je lesen in ometan. Ostrešje je

izvedeno v konstrukciji špirovcev in razpirač, somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim zareznikom. Kašča, ki jo v Horjulski dolini imenujejo »kajša«, je ena zadnjih shrambnih stavb na obravnavanem območju. Nekoč so stale skoraj pri vsaki domačiji in so bile pomemben člen gospodarske dejavnosti kmetijskega obrata.

Žažar 27. Kašča, kajša, iz leta 1906.

In nazadnje si je vredno ogledati še **kozolec v Žažarju 36**, lastnika Staneta Trčka, ki je zasnovan kot dvojni kozolec – toplar. Nastal je okrog leta 1880. Ostrešje (grušt) je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja (nosilne sohe – štolmi, edn. štolm). Somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim zareznikom. Zatrepa sta okrašena z deteljčastimi linami. Kozolec je značilni predstavnik kozolcev, ki so jih v Horjulski dolini gradili v zadnjih desetletjih 19. stoletja. Kljub šestim oknom kozolec ni velik.

Vrzdenc

Vrzdenc je druga največja vas v občini Horjul, ki dandanes zaradi razvijajočih se storitvenih dejavnosti dobiva vse bolj urbano podobo. Danes skozi gručasto vas vodi kolesarska pot do Šentjošta, sicer pa je sama vas zanimiva zaradi številnih ohranjenih starih portalov in drugih elementov stavbene dediščine, ki pričajo o kulturi in načinu življenja ljudi v preteklosti in sedanosti. Na

pročelju hiše Vrzdenc 16 je pritrjena spominska plošča, ki priča o tem, da je bila v hiši rojena mati Ivana Cankarja.¹³

Na Vrzdencu je z umetnostnozgodovinskega vidika najpomembnejša romanska cerkev z gotskimi in baročnimi predelavami, **cerkev sv. Kancijana**. Cerkev stoji na pobočju severozahodno nad strnjnim delom Vrzdencu. Nastala je v 13. stol., ko so zgradili v romanskem slogu zasnovano cerkev z ladjo (raven lesen strop) in manjšim prezbiterijem. Ob koncu 14. stol. so zgradili nov gotski, osmerokotno zaključen prezbiterij z rebrastim svodom. Od začetka 15. stol. so se začele pojavljati freske na novem ometu, ki so za dolga stoletja prekrile prvotne freske. V 16. stol. so na južni zunanji steni ladje naslikali renesančnega sv. Krištofa, ki je trenutno na restavriranju v Ljubljani. Stolp na južni strani so pozidali 1658. V 18. stol. je bila cerkev barokizirana: stene povišane, ladja baročno obokana in na severni strani prezbiterija dozidana zakristija. Vhod v cerkev je izpod stolpa. V ladjo vodi kamnit portal iz temnega apnenca z usločeno preklado; na agrafi je letnica 1828. Streha in prezbiterij sta krita z bobrovcem, piramidasta streha zvonika pa z bakreno pločevino. Cerkev sv. Kancijana sodi med najpomembnejše romanske spomenike na Slovenskem.

Vrzdenc. Podružnična cerkev sv. Kancijana.

Vrzdenc. Rekonstruirana freska sv. Krištofa z Jezusom na prezbiteriju podružnične cerkve sv. Kancijana.

Nadalje so na Vrzdencu ogleda vredni tudi nekateri drugi verski objekti. Najprej je potrebno omeniti **zidano kapelo delno odprtega tipa**, ki je nastala okrog leta 1900. Obok in zgornje ostenje nosijo štirje okrogli stebriči, zadnja dva sta do polovice pogreznjena v ostenje. Zunanjščina je ometana z zaribanim ometom in svetlorjavo pobeljena. Vhodna odprtina je široko razprta, stranski sta zaprti z barvastim steklom. Nad vhodno odprtino je napis. V niši zadnje stene je kip *Pieta*: Žalostna Mati Božja z mrtvim Jezusom v naročju. Freske so delo **Pavla Šubica**. Kapela ima razmeroma nizko strešico razgibane oblike, kritna je pocinkana pločevina. Kapela je pomemben člen osrednjega vaškega ambienta. Krasi jo nekaj dekorativne poslikave in kip v niši, ki je dobro rezbarsko delo.

Vrzdenc. Kapela sredi vasi, okrog leta 1900.

Vrzdenc. Kapela sredi vasi z osrednjim motivom v notranji niši – s kipom *pieta*.

Na Vrzdencu stoji tudi **samostojno stoječ lesen križ s Križanim**. Gre za t. i. Fautroski križ iz leta 1868 z velikim lesenim kipom Križanega, ki je delo podobarja Jerneja Trnovca (Kristus ima glavo nagnjeno v desno in privzdignjen pogled v nebo). Telo in obpasna tkanina sta bila nekdanj popleskana belo, danes pa je modra tkanina. Križ je zaščiten z zalomljeno valovito bakreno strešico. Zataktnjen je v kamnit podstavek, na katerem

je vklesan slabo čitljiv napis in letnica postavitve križa. Križ so postavili v spomin na tragični dogodek. Križ slikovito dopolnjuje središče vasi in je dobro rezbarsko delo.

Vrzenec. Lesen križ tik ob glavni cesti.

Vrzenec se ponaša tudi z množico profanih stavb. Nekatere med njimi so še ohranjene v svoji prvotni podobi, druge so že močno predelane. Več je zanimivih stanovanjskih hiš, gospodarskih poslopij in predvsem kozolcev. Nekatere izmed teh objektov predstavljamo v nadaljevanju.

Na južnem obrobju vasi, tik pod gričem in gozdnim robom stoji pritlična zidana hiša **Vrzenec 16**, v kateri se je rodila mati Ivana

Vrzenec 16. Spominska plošča je vzdana na glavno pročelje hiše.

Cankarja. Hiša po zasnovi ni nič posebnega, na njen kulturni pomen opozarja le kamnita spominska plošča.

Vrzenec 16. V tej hiši se je rodila mati Ivana Cankarja.

V samem središču vasi stoji tik ob cesti stanovanjska hiša **Vrzenec 19**. Nastala je leta 1896, verjetno pa je osnova še starejša. Osrednji poudarek stavbe je kamnit portal iz temnega apnenca, sestavljen iz ravnih podbojev, ki sta pri tleh nekoliko razširjena, in preklade v obliki segmentnega loka. Na dvoriščni strani je portal lesen. Hiša je zgrajena iz kamna in grobo ometana; iz opeke sta pozidani le frčadi na obeh strešnih kriilih. Stavba ima značilno prehodno vežo, sicer pa je razporeditev prostorov podobna večini starejših stavb v dolini. Na desnem ožjem pročelju je k stavbi dograjen iz ka-

Vrzenec 19. Stanovanjska hiša iz leta 1896.

mna pozidan svinjak z enokapno streho, ki je prekrita z opečnim zareznikom. Nad hišo so somerna dvokapnica in frčadi prekrite s cementnim zareznikom. Hiša je pomembna zaradi svoje stavbne mase in lege v prostoru. Krasi jo kakovostno izdelan portal in velika okrogla lina na desnem zatrepu tik pod slemenom. Z vgraditvijo novih oken je hiša izgubila skladno zasnovo zunanjščine.

Vrzdenc 19. Kamnit portal iz leta 1896.

Na **Vrzdencu 23** pa lahko nadaljujemo ogled bivalnih prostorov, in sicer vidimo **nadstropno zidano hišo s predelano črno kuhinjo in z gankom v nadstropju**. Nastala je leta 1865. Letnica je vklesana na kakovostno obdelan kamnit portal na glavnem pročelju (poleg letnice je še iniciala P. K. (Pavla Korenčan, lastnica). Pritličje obsega vhodno vežo, kuhinjo (kuhna), desno sta »hiša« in »kambra«, levo pa klet (keuder) in stranišče, ki so ga vgradili v nekdanjo shrambo. Iz veže so stopnice speljane v nadstropje, kjer je več sob. Na gank je dostop iz zgornje veže. Pritličje ima večja modernizirana okna, medtem

ko je nadstropje ohranilo prvotno obliko oken. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha pa je prekrita z »bramacom« opečnate barve. Hiše se drži povsem novo gospodarsko poslopje. Osrednja vrednost hiše je vhodni portal, ki je kakovostno kamnoseško delo, okrašen z okrasjem rombov, cvetov in niza srčasto oblikovanih vitic.

Vrzdenc 23. Nadstropna hiša z imenitnim kamnitim portalom iz leta 1865.

Vrzdenc 23. Umetelno izklesan portal z letnico 1865.

V **Vrzdencu 37** stoji tudi **dvojni kozolec – toplar**, ki pa je bil zgrajen leta 1892. Ob letnici so še iniciale: C = Celarc, M = Miha, K = Klama. Ima dva para oken, vogalni nosilni stebri so pozidani iz kamna in opeke, notranja dva sta hrastova in stojita na kamnitih podstavkih. Podporne ročice so rahlo usločene, brana ima značilno srednje gosto mreženje tramičev, lin ni, vhod na osrednji hodnik pa je izpod kozolca s strani. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim zareznikom. Do srede 80. let 20. stoletja je bil kozolec prekrit s slamo, streha je imela čopa. Kozolec je posebej zaradi zidanih vogalnih stebrov, ki v Horjulski dolini niso pogosti. Brana je značilno mrežena s tramiči. Zatrep je slikovito okrašen s po tremi linami v obliki lista (podoben igralnemu znamenju pik).

Vrzdenc 37. Dvojni kozolec – toplar (v ozadju za leseno lopo) iz leta 1892.

Vrzdenc 37. Kozolec iz leta 1892 z zidanimi vogalnimi stebri.

Na severozahodnem obrobju vasi, tik pod cerkvijo sv. Kancijana stoji domačija **Vrzdenc 50**, nekdanja mežnarija, ki jo sestavljajo stanovanjska hiša in kozolec. Stanovanjska hiša je zasnovana kot pritlična zidana stavba z ohranjeno črno kuhinjo. Nastala je leta 1898, letnica je vklesana na kamnit portal pravokotniške oblike iz sivega apnenca (ob letnici še hišna številka 16), ki je vgrajen v os glavnega pročelja. Levi stanovanjski del stavbe obsega vežo, črno kuhinjo, »hišo« in »kambro«, desni pa harmonikarsko delavnico. Prvotno je bil v tem prostoru goveji hlev. Hiša je zgrajena iz kamna in je v celoti ometana in belo pobeljena. V celoti je ohranjena prvotna oblika oken, zatrep krasi okrogla prezračevalna lina. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja. Somerna dvokapnica je prekrita z opečnim zareznikom. Na strešnem krilu nad glavnim pročeljem so vgrajene tri strešne line. Hiša je bila prvotno mežnarija (mežnija). Vaščani so jo postavili s skupnimi močmi in praded, ki je bil hlapec na Samatorici, se je naselil v hiši in opravljal mežnarsko službo. Zdaj v njej živi Janez Železnik, znan izdelovalec diatoničnih harmonik.

Vrzdenc 50. Stanovanjska hiša s črno kuhinjo.

Vrzdenec 50. Glavni vhod v stanovanjsko hišo je izklesan iz kamna in nosi letnico 1898.

Vrzdenec 50. Kozolec stoji tik pod hišo s črno kuhinjo. Ta tip kozolcev je pogost na območju Horjulске doline in tudi na obrobjih Ljubljanskega barja.

Poleg predstavljene stavbne dediščine so pomembni tudi številni kozolci, ki stojijo na travnikih na obrobju vasi ali pa so se vrinili na obrobje domačij. Nekateri kozolci so zanimivi in vredni ogleda, nekatere pa so lastniki žal že močno preuredili, a kljub temu so še vedno ena osrednjih zanimivosti vasi.

Vrzdenec 50. Črna kuhinja z zidanim svinjskim kotlom.

V lasti domačije **Vrzdenec 81** je enojni kozolec, ki stoji na desni strani ceste v smeri proti Žažarju. Danes stoji ob njem novi nizki kozolec, ki je brez vrednosti. Še leta 2004 se je enojni kozolec navezoval na dvojni kozolec – kozolec na kozla, o čemer priča nekaj ohranjenih prečnih tramov. Kakšna je bila prvotna zasnova obeh kozolcev, je razvidno iz opisa iz leta 2004 v opombi.¹⁴

Vrzdenec 81. Stari enojni in novi dvojni nizki kozolec.

Vrzdeneč. Kozolec s plaščem na travniku v bližini ceste, ki pelje proti Žažarju.

Prav tako je v smeri proti Žažarju na travniku levo **enojni kozolec s plaščem** (klaníca). Nastal je okrog leta 1960. Ima osem oken, dva plašča. Nosilni stebri stojijo na betonskih podstavkih. V visoke stebre so z zunanje strani vpeti poševni oporniki, kar kaže, da je osnovna konstrukcija kozolca dokaj enostavna. Streha je prekrita s salonitnimi ploščami. Kozolec je zasnovan kot večina enojnih (stegnjenih) kozolcev s plaščem na območju Horjulske doline. Tudi ta je prepoznaven po obdelavi hrastovih tramov in podpornih ročic.

Zaključek

V članku so predstavljene le osnovne zanimivosti itinerarija »Po poteh Cankarjeve matere«. Na nekaterih mestih so izpostavljeni tudi pogledi študentov etnologije na obravnavane zanimivosti. Želeli smo biti kritično korektni, da bi se izboljšale razmere na področju promocije kulturne dediščine. Menimo, da je prav promocija ena bolj zapostavljenih tem v naši kulturni politiki, zato bi bilo treba na tem področju še marsikaj postoriti. Menimo, da bi morali za popolnejšo ureditev poti sodelovati strokovnjaki različnih področij: geografi, etnologi in ne nazadnje tudi slovenisti.

Literatura

Habič, Peter: Vrhnika. Konzervator. Vrhnika, 1988.

Hazler, Vito: Evidenca etnološke dediščine v krajih Žažar in Vrzdenc, 2002.

Janež, Stanko, Ivan Kolar, Cene Omerzel: Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik po Sloveniji: Ljubljana z okolico. Zavod RS za šolstvo in šport. Ljubljana, 1993.

Koncilija, Janez: Ivan Cankar : Slovenski pisatelj. Mestni muzej v Ljubljani. Ljubljana, 1965.

Zupančič, Beno: Vrhnika prečuden kraj. Obzorja. Ljubljana, 1976.

Opombe

- 1 Janež, Kolar, Omerzel, Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik po Sloveniji, Ljubljana z okolico, Ljubljana 1993: 172.
- 2 Avtor vseh fotografij je Vito Hazler.
- 3 Beno Zupančič, Vrhnika prečuden kraj, Ljubljana, 1976: 14.
- 4 Glej n. m.
- 5 Glej n. d.: 14-17.
- 6 Glej n. d.: 22.
- 7 Peter Habič, Vrhnika, Konzervator, 1998: 10-43.
- 8 Beno Zupančič, Vrhnika prečuden kraj, Ljubljana, 1976: 24.
- 9 Janez Bogataj, Mojstrovine Slovenije, Ljubljana 1999.
- 10 Peter Habič, Vrhnika. Konzervator, Vrhnika 1988: 322.
- 11 Stanovanjsko hišo so pred leti podrli. Zaradi izjemnosti pomena stare hiše ohranjamo opis in spomin na ta izjemen kulturni spomenik (op. V. Hazler).
- 12 V podaljšku dvorišča je še leta 2004 tik ob robu brežine nad cesto stal enojni kozolec s plaščem. Pred leti ga je nadomestil enojni kozolec z betonskimi stebri, ki je brez vrednosti. Zaradi zanimive zasnove ohranjamo opis prvotnega kozolca:

Ob dvojnem kozolcu stoji še **enojni kozolec**, ki je zasnovan kot kozolec s plaščem (klaníco). Nastal je okrog leta 1920. Ima dve okni na višjem in eno okno v nižjem delu. Kozolec je neobičajno majhen, vendar izjemno prilagojen konfiguraciji terena. Somerna dvokapnica na stegnjenem delu in nesomerna dvokapnica na plašču je prekrita z opečnim zareznikom. Zatrepa na plašču sta obita s pokončno pritrjenimi deskami. Kozolec je pomemben zaradi svoje zasnove in izrazite utilitarnosti. Stoji povsem na samem sredi travnikov in ob robu njiv in dopolnjuje izjemno slikovito kulturno krajino.
- 13 Žal v središču vasi ob glavni cesti ni nikakršnega znamenja, ki bi obiskovalce usmerjalo do spomin-ske hiše.
- 14 Ob cesti proti Žažarju stoji sestavljen kozolec iz kozolca na kozla in enojnega kozolca. Kozolec na kozla ima dva para neenako visokih oken, enako število oken je tudi v enojnem kozolcu in dve okni v stegnjenem delu. Nosilni stebri stojijo na kamnitih in betonskih podstavkih. V stebre na višji in tudi nižji strani so vpeti poševni oporniki, kar kaže, da je osnovna konstrukcija kozolca dokaj enostavna. Streha je prekrita z opečnim zareznikom. Leto nastanka je 1930. Kozolec je zasnovan kot večina kozolcev na kozla in enojnih (stegnjenih) kozolcev na območju Horjulске doline. Prepoznaven je po obdelavi hrastovih tramov in podpornih ročic, kar kaže na razvito tesarsko tradicijo tega območja.

IVAN KOT VRHNIČAN

LE NAJSTAREJŠI ŠE POMNIJO CANKARJA

Spomini 89-letnega Vrhničana na Ivana Cankarja in na okoliščine, zaradi katerih je spomenik prav tam, kjer je.

Vrhnika, maja – » v stari Mantovi je svoj frakeljček cedil in gledal skozi okno. Razen njega sva bila takrat v izbi samo še midva z gostilničarko. Tam bom še jaz enkrat na konju jahal, nama je rekel in s prstom pokazal čez cesto. Ko je ljubljanska žirija rekla, spomenik bo pri svetem Lenartu, sem rekel jaz, ne, ne bo, tam bo, kamor je Cankar takrat pokazal,« pripoveduje Ivan Tischler, 89 letni Vrhničan, svoje dni fotograf in daleč naokoli znan režiser-diletant. »Tudi kiparja sem dobil, Ivana Jurkoviča in ko ga je postavljaj, sem mu pomagal tako, da sem hodil vsak dan tisto ilovico škropit, da je ostala vlažna.«

»Kralja na Betajnovi« je s svojimi vrhniškimi diletanti, ki so takrat veljali za »odete z ljubeznijo do stvari same« in za eno najboljših slovenskih igralških skupin, postavil fotograf Tischler na oder leta 1919. »Povabili so me vrhniški purgarji in trgovci v eno gostilno in mi rekli, da moram poskrbeti za denar, s katerim da bomo postavili pisatelju spomenik.«

Gostovanje z deficitom

Zato je Tischler s svojimi diletanti prišel gostovat tudi v Ljubljano, »a smo imeli napol prazno dvorano in deficit, saj smo morali plačati tisto, ki je listke trgala, može, ki so skrbeli za razsvetljavo, gasilce.« Da je takšen odnos do Tischlerjeve diletantske družinice, ki se vendar trudi za postavitev spomenika Cankarju, najboljša slika ljubljanskih razmer, je pod svojo recenzijo takrat zapisal A. R.

»Bom pa jaz deficit plačal,« je potem rekel dr. Šabec, hudo podjeten in požrtvovalen mož, kadar je šlo za kakšno narodno stvar. »Vseeno je bilo še premalo denarja za spomenik, pa sem pisal v Ameriko, v Cleveland, kjer so imeli društvo Ivana Cankarja, pa z Verbičevo Tino sva hodila po hišah in fehtala, kaj bi drugega.«

Vrhničani tiste čase pisatelja niso prav nič poznali, »imeli so ga za pijanca, pa ni bil pijanec, le tako sestradan, majhen želodec je imel, da več kot pol talarčka juhe ni nikoli mogel pojesti; in če je potem zvrnil samo kozarček, dva, se mu je že vrtelo. Toda da bi se majal po cesti, ga nisem nikoli videl. Le

malo omotičen se mi je zdel, pa samo nekaj je študiral sam pri sebi in premišljeval.«

Tischlerjevi so imeli namreč gostilno, v katero je pisatelj včasih prišel, redno pa je vanjo zahajal njegov oče. »Prišel je na vrata in navadno rekel po nemško, kaj čemo storiti, da bi se ljudje smejali. Bil je velik šaljivec in zelo ponosen na svojega sina. A kaj bereš, me je spraševal, potem sva pa debatirala. Gotovo nista bila v jezi, le da s svojim krojaštvom ni dovolj zaslužil, da bi mu denar pošiljal. Brihtne glave je bil, tudi oče Jože, imenitno nemško je govoril. In vse, kar je Ivan napisal, je prebral.«

Redkobesedni Cankar

Kadar se je Tischler pogovarjal z Ivanom Cankarjem, »in to ni bilo velikokrat, ker ni bil take sorte, da bi se pogovarjal, samo narava ga je veselila, z ljudmi pa je imel hudo malo opravka,« sta se menila navadno le o telovadbi, dramatiki, pevskem zboru; posebno naše petje je rad poslušal; enkrat, ko smo se zbrali v gostilni pri Kočevarju, smo ga povabili k naši mizi in mu trobili na ušesa.«

Na predstave vrhniških diletantov ni nikdar prišel, tudi kadar so uprizorili kaj njegovega. »Rad je pa slišal, če smo mu povedali, da je igra pri ljudeh uspela.«

»Meni je bilo njegovo pisanje všeč,« pravi 89-letni čili Tischler, »imel je svetilko, s katero je iskal luč resnice in pravice, če berete njegove knjige, boste videli, da je res tako. On je hotel narod spraviti navzgor.«

Na Vrhniko se je vračal zaradi »hribov tod okoli, prijateljev ni imel. Razen gostilničarja Kočevarja, ki mu je bil rekel, kadarkoli boš prišel, vedi, da imaš pri meni zastoj hrano in stanovanje. S ta hujšega je bil takrat že ven, a želodec mu je ostal majhen, suh in bled je bil še vedno.«

Ivan Tischler, ki se je za režiserja učil v Ameriki, v slovenskem društvu Triglav, ima na steni svoje spalnice – namesto poročne slike – fotografije vseh vrhniških igralcev-diletantov, ki so leta 1919 nastopili v njegovem »Kralju na Betajnovi.« Dal jih je v navaden lesen okvir in jih razvrstil tako, da imajo v svoji sredi Ivana Cankarja, fotografijo, na kateri je upodobljen s črnim klobukom in črnim ogrinjalom. Vrhniški fotograf je prebral vse, kar je pisatelj napisal, postavil na oder tudi »Hlapca Jerneja« in »Pohujšanje v dolini Šentflorjanski«, a da bi ga kdaj fotografiral, na to je pa čisto pozabil.

* Vesna Marinčič (1940-1998), novinarka. Reportažo ponatiskujemo iz lista Delo, kjer je bila objavljena 6. maja 1976, ob stoletnici rojstva Ivana Cankarja.

MOJI SPOMINI

SPOMINE MAGISTRE ELE BRENČIČ - ŠIMCOVE JE PO NJENEM PRIPOVEDOVANJU LETA 2007 POSNEL SMILJAN OGORELEC. BESEDILO JE LETA 2011 PREPISALA IN UREDILA TATJANA OBLAK MILČINSKI.

Brenčiči, Ovsenki, otroštvo, vojna, študij, delo

Ela Brenčič (1925-2008).

Spominjam se svojih starih staršev, posebno očeta in matere mojega ata. Oba sta bila Vrhničana, rojena na Vrhniki. Najprej so živeli na Vasi, Ob potoku števil. 1. Njihova hiša je bila po okupaciji, po zasedbi italijanske vojske med prvimi porušena. Stric Jože Brenčič, očetov bratranec, ki je kmetijo podedoval, je takrat z družino živel v njej. Dva njegova sinova sta odšla v partizane. Ko so italijanski okupatorji za to izvedeli, so strica in teto pregnali iz hiše. Najprej sta nekaj časa stanovala v Gradišču pri Jesenovcovih, starših Nuške Rijavec, s katerimi smo v sorodu; potem pa sta se

preselila v Dobovičnikovo hišo, ker tudi Dobovičnikovih ni bilo več tu. Italijani so pustili živino v stričevem hlevu. Stric in teta sta se v glavnem ukvarjala s kmetijstvom, sicer pa je bil stric Jože nekaj časa tudi cestni nadzornik, v stari Jugoslaviji celo poslanec, delegat v Beogradu. Imel je tudi lepo knjižnico. Italijani so pustili, da so sosedje iz hiše odnesli knjige, tako da se jih je precej ohranilo.

Moj stari oče Jakob Brenčič je bil precej razgledan mož. Imam še z njegovo roko prepisano knjigo prerokinje Šembilije, kjer je zapisano, kot se je zdaj res dogajalo. Z lepim rokopisom je napisal notri še posvetilo: »Moji ženi Mariji Brenčič«. Jaz to hranim. Vse je bilo na podstrehi v naši hiši¹.

Župan Gabrijel Jelovšek ga je zaposlil na občini kot socialnega delavca, ki je skrbel za vrhniške reveže. Posebnih domov zanje še ni bilo. Občina je dala takrat zanje na razpolago hišo zraven sodišča na Jelovškovi cesti, kjer je zdaj bife. Stari oče je poskrbel za tiste, ki so bili potrebni pomoči (ali je kdo zbolel ali karkoli drugega). Zanje se je zavzel. Poskrbel je, da so ga sprejeli v tisto hišo. Tem ljudem so dali tudi denarna sredstva, da niso beračili. Spomnim se, koliko »je naš ata dal na to«. Čeprav je imel majhno pokojnino, ker

Jože - Josip Brenčič, posestnik na Vrhniki, delegat v Beogradu, izvoljen na listi Slovenske ljudske stranke (*"Ilustrirani Slovenec"* letnik III, 9. 1. 1927).

je moral predčasno v pokoj, je bil vsak petek, ko so prišli reveži, v veži tukaj na Stari cesti pripravljen drobiž zanje.

Naj povem še eno anekdoto v zvezi s tem. Nekoč pride k nam Jeračnikov Tone s Stare ceste, iz tiste hiše dol od Stanovnika. Bil je invalid in je hodil s palico. Sestra Mimi je imela takrat kakih petnajst let ... pa se je nekaj vrtel okrog nje ..., pa ga je porinila proč od sebe. Tako je s palico udaril v šipo vežnih vrat - lepo, debelo šipo z ornamentami - in jo razbil. Takrat mama ni grdo nastopila, ampak le rekla: »Ja, Tone, kaj si pa naredil?« Bil je čisto tiho, le odšel je in ga eno leto ni bilo naokoli. Po enem letu spet pride, mama pa pravi: »Ja, Tone, kaj pa šipa?« A Tone: »Zdaj je pa že plačana!« Zato ker eno leto ni ob petkih prišel po denar, je bila šipa plačana! To sem si zapomnila.

Kako je prišel stari oče do hiše na Stari cesti?! Verjetno je nekaj zaslužil na občini. Najprej je kupil Mrovčovo hišo zraven Langenvalterja, nasproti Leskovca - Glažarja, kjer je zdaj Rode. Hiša je bila stara, enonadstropna z majhnimi okni. Ni imela frčad. Tam sta imela nato z mojo staro mamo go-

stilno. On je začel bolehati, postaral se je, stara mama pa ni bila preveč navdušena za gostilno, z drugimi pa je tudi težko delati. Zato ga je pregovorila, da sta hišo prodala Francu Brenčiču, ki pa ni bil z njima v sorodu. Ta je tisto staro hišo »dvignil« po prvi svetovni vojni, preden se je začela druga svetovna vojna. To našo hišo na Stari cesti je stari oče kupil leta 1888. Zamenjal je portal in dal vklesati letnico gradnje hiše. Hiša je bila tudi že stara, čisto mogoče še s slamo krita. Lesene stopnice so vodile gor iz kuhinje. Šele kasneje, ko se je Mimina hčerka Magda, ki je z možem Smiljanom stanovala v frčadi, odselila, je bila narejena kopalnica in stopnice iz veže. Predno sta se stari oče in stara mati vanjo vselila, so se jima rodili štirje otroci; na Stari cesti se jih je rodilo še šest. Moj oče Franc je bil najstarejši. Rojen je bil leta 1879 še v hiši Ob potoku. Najmlajša je bila Anči, ki je umrla za očesno tuberkulozo. Vem, da je bil atov brat sodnijski sluga v Ljubljani. To je bil je stari oče Mirje Gspan. Sestra Tina se je omožila v Ljubljano, pisala se je Brežnik. Imela je dva sinova, Vinka in Lada.

Moj ata Franc je hodil v osnovno šolo na Vrhniki, še v staro šolo pri cerkvi. Avstro-ogrsko vojsko je služil v Gorici. Potem se je šel učiti tapetništva in sedlarstva v Logatec k tapetniku Lenarčiču.

Moja mama Tončka je bila rojena v hiši pri Bajtnovih na Vrhniki. Njen oče, moj stari oče, se je pisal Ovsenk. Stara mama pa je bila iz vasi Zavratac na Spodnjem Idrijskem. V tistem času, ko sta se poročila, so bile velike stiske. Oče je bil tesar in je hodil delat v Bosno. Tam so delali tudi po strehah in ob vsakem vremenu. Prehladil se je in se težko bolan vrnil domov. Moja mama je bila takrat stara dvanajst, trinajst let. Bili so brez vsega, živeli so od tega, kar so sami doma pridela-li. Bilo je več sester in brat. Brat je odšel v Ameriko, sestre pa so našle delo v Ljubljani.

Ena, od Kotluškove Davorine mama, se je pisala Borštinar, ko se je v Ljubljani omožila. Najmlajša Ančka se je omožila z bratom gostilničarja Naceta Kunstlja.

Ker so zelo težko živeli, je morala tudi moja mama zelo mlada iskati službo. Bila je že izučena šivilja, a ni mogla šivati doma, ker ni bilo niti prostora. Zato je hodila »strečeni poštni uradnici«, ki je živela v Verbičevi hiši ob Tržaški cesti, kjer je zdaj vrtec. Rada je imela to gospo. Pri njej je dobila hrano in obleke ter razne druge stvari. Kosilo je navadno nesla bolnemu očetu. Imela ga je rada. Zanj bi naredila vse, le da bi še nekaj časa živel. Pa je kmalu umrl.

Ata je prišel v službo kot tapetnik k precej premožni obrtniški družini, ki je imela podjetje z veliko zaposlenimi v središču Ljubljane, nasproti Figovca. Matjan so se pisali. Ko so zidali hotel Union, so ga oni opremljali. Ta družina je vzela mamu v službo kot pestrno. Tam sta se spoznala z očetom. Poročila sta se, se naselila v Borovnici in začela delati na svoje. Za tem sta se preselila v Litijo, kjer se je ata zaposlil na davkariji. Ni mogel več delati v svojem poklicu, ker je bil alergičen na žimo. Dobro sta se vživela in lepo so se razumeli s Simončičevimi, pri katerih sta stanovala. Njihova hčerka je kasneje prihajala na obiske na Vrhniko, ko sem bila že jaz rojena. Začela se je prva svetovna vojna in ata je bil takoj vpoklican. Bil je na soški fronti. Mama je ostala sama z dveletno hčerko Mimi. Stari oče Jakob jo je povabil, naj se preseli k njemu na Vrhniko. Potreboval je pomoč, bil je bolan, imel je kožnega raka na roki. Na Vrhniki takrat ni bilo medicinskih sester. Zdravnik iz Verda je skrbel za vse ljudi na Vrhniki in okolici. Stari oče je umrl še pred koncem vojne.

Sestra Mimi je bila stara trinajst let, ko sem se rodila. Kar malo nerodno ji je bilo. Mama je povedala, da je, ko je bila mlajša,

kar naprej hodila spraševat k sosedi Štular, ki je bila babica, kdaj bo še k nam prinesla *eno punčko*. Sedaj pa ni bila navdušena nad mano. Tako me je največ pazila Jerebova Anica. Tudi ko sem že malo odrasla, sem bila najraje pri njih. Res sem jo imela rada.

Mimi je odšla zgodaj služiti. Najprej je delala v pisarni tovarne usnja Polak. Priporočil jo je naš prijatelj gospod Koželj, ki je bil moj krstni boter. Končala je osem razredov osnovne šole, zelo lepo je pisala in bila je pridna in resna deklica. Ko je tovarna propadla, je ostala brez službe. Vpisala se je na Krištofov enoletni (administrativni) tečaj in ga zelo uspešno končala. Ker ni našla zaposlitve, je šla služiti k Perlezovim na Resljevo cesto v Ljubljani. Gospa Prlezova je bila hčerka znanega zdravnika. Njen mož, gospod Prlez, je imel pri Tromostovju trgovino z oblekami. Zelo dobro je zaslužil. Otroknista imela. Mimi je pri njih delala, dokler se ni omožila. Dobro se je vživela. Gospodinja je bila zadovoljna z njo, kar za svojo so jo vzeli. Tudi mene so imeli radi. Spomnim se, da mi je gospa, menda za Miklavža, dala otroško knjigo, ki sem jo bila zelo vesela. Takrat je bilo težko priti do takih knjig. Gospa in nova kuharica sta bili na Mimini svatbi in sta tudi na poročni sliki. Riko Kokot, Mimin mož, je bil precej starejši od nje. Sorodniki so posredovali, da se je seznanila z njim. Po poroki sta živela pri nas na Stari cesti.

Spomnim se poroke, ki je bila pri Sv. Trojici. Bila sem oblečena v belo – tako kot njena družica. Mimi je imela lepo krem obleko. Vse je bilo lepo pripravljeno, ko je začela jokati. Razmišljala sem, da je ohcet vendar veselje, njo pa so komaj potolažili. Potem pa sem »pogrunjala«, zakaj je jokala. Mimi je bila kot mlada deklica zaljubljena v soseda, Naceta Kunstlja. Ko so starši to ugotovili, jo je njegova mama poklicala k sebi in rekla: »Mimi, pozabi našega Naceta, on je namenjen za šolo, šel bo v *lemenat*.« Kako ji je

bilo težko! Ampak vez je še vedno ostala. Meni se zdi, da tudi pri njem. Ubogal je starše. Tudi ona je morala ubogati. Ko pa se je omožila, ji je to prišlo pred oči – zdaj je pa konec!

Pri nas je takrat stanoval poštni uradnik Franc Kordiš, ki jo je tudi imel rad. Bil je vesel, da je Nace šel v *lemenat*. Upal je, da ga bo vzljubila. Mimi je bila prijateljica Nacetove sestre France, omožene z vrhniškim *mežnarjem* Jurjevčičem. Ko je šla Franca brata obiskat v *lemenat*, je s seboj vzela tudi Mimi in mene. Takrat sem bila prvič in zadnjič v ljubljanskem *lemenatu*.

Ko je Nace imel novo mašo na Vrhniki, me je Kordiš naučil deklamacijo, da bom deklamirala na pojedini po novi maši. Še danes znam to pesem na pamet. Učil me je v upanju, da bo Mimi razveselil. A na žalost ni bilo nič s tem. Pojedina je bila v Rokodelskem domu. Velika dvorana v prvem nadstropju je bila polna gostov, povabljenih na novo mašo, med njimi tudi jaz. Pridem na vrsto za deklamacijo, jaz pa v jok! Škof Rožman, ki je bil tudi tam, se je zanimal, zakaj jokam. Povedali so mu, da imam tako tremo. Dva *lemenatarja* sta me odpeljala na hodnik in nato ven na *gank*. Nagovarjala sta me, naj se pomirim in deklamiram pesmico. Prigovarjali so mi, kako bodo vsi veseli poslušali. In potem sem stopila na stol in začela deklamirati:

V šolo pojde mali Nacek, mamica veli,

kaj bo v šoli tak zaspanček, oče zarohni.

Mamica pogačo speče sineku na pot,

očka Nacku trdo reče, glej, da boš gospod.

Danes Nace ni zaspanček, znan je že povesod,

Dominus vobiscum poje, Nace je gospod.

Prejela sem velik aplavz! Tega dogodka nisem nikoli pozabila! No, to je bilo prvič, da sem tako nastopala, potem sem še nekajkrat.

Naslednji dan smo šli do lovske kočice v Rakovcu. Tja smo bili skoraj vsi povabljeni. Imeli smo se res zelo lepo. Tudi jaz se bila zadovoljna. Čeprav sem bila še otrok, so mi posvečali veliko pozornosti, ki je nisem bila vajena. Zadnjič mi je nekdo rekel, da bi si to lahko zapisala. Zdaj imam to zapisano v zvezku, da bom imela za spomin, kako me je Kordeš učil.

Rožmancov Tone, ki je igral pri godbi, je rad hodil k nam. Rad je videl Mimi. Pa so ga zvečer fantje, njegovi prijatelji, *hecali*, ker so to vedeli. Rekli so mu: »Tone, danes, ko si tako pri volji, kaj če bi ti *lojtro* pod njeno okno postavil!« Ni mu bilo treba dvakrat reči. Sredi noči Tone z *lojtro*! Njegova mama pa je to videla in v spalni srajci pritekla do nas. »Tone, lepo te prosim, nikar ne nori, nikar ne nori! Dol pojdi!« In jo je ubogal. Bil je tako dober, pošten fant. Kljub temu da ga je Mimi odklanjala, ni pokazal zamere, sovraštva. Nasprotno! Bil je prvi človek, ki je prišel na novega leta dan k nam voščiti praznike.

Petinštiridesetega leta, tik pred koncem vojne, je bilo zelo napeto. V Ljubljano smo se dijakinje vozile z vlakom. V šoli so nas mobilizirali, da smo hodile kopat strelske jarke v Šentvid. Takrat je bila Ljubljana bombardirana. Tistega dne smo se peš vračale skozi Šiško in Tivoli. Ko smo bile že na robu Tivolija, so prileteli bombniki in vrgli bombe. Prva je padla na Vrtači, kjer je bila porušena ena hiša. Strašno je počilo in vrglo nas je po tleh. Ko smo prišle k sebi, smo šle gledat, kaj se je zgodilo. Razrušena je bila tudi Finžgarjeva hiša in še nekaj drugih. Po tem smo bile tiste, ki smo se vozile z vlakom, oproščene kovanja strelskih jarkov.

Tudi na vlaku se je zgodilo, da smo zavozili na mino. Ko smo se peljali z Vrhniko zjutraj v šolo, je na Drenovem Griču, tam, kjer seže gozdiček skoraj do proge, eksplodirala mina. K sreči se je vlak ustavil, da ni bilo tako hudo. A nastala je strašna panika. Nekateri potniki so hoteli kar skozi okno skakati. Vlak naprej ni več peljal. Peš smo se vrnili na Vrhniko. Nekaj dni po tem nismo šli v šolo.

Spomnim se še začetka vojne, ko so vkorakali Italijani. Spočetka so bili mirni. Dvainštiridesetega je bilo najhuje. Videla sem, kako so zažgali Dimnikarjevo hišo. Hiša je zdaj last Malavašiča v Hribu. Nato sem od Glažarja - Leskovca gledala, kako so pri naših vrgli hišo v zrak. Kako mi je bilo takrat grozno hudo! Riko je bil rajonski električar in je opravljal svoje delo naprej. Imel je pomemben poklic. Ker so ga potrebovali, so ga pustili pri miru. Njegove mlade delavce pa so zaprli. Eden ali dva sta odšla v partizane in se nista več vrnila. Te delavce sem skoraj vse poznala. Vsako jutro so se mu hodili javljati, da jih je razporedil, kam gredo na delo. Pri nas smo se rešili. Ata je bil star pa bolan, zato so ga pustili pri miru. Morali pa smo vzeti italijanskega oficirja na stanovanje. Najprej je pri nas stanoval Muci Aldo iz Bologne. Bil je študent tehnike. V začetku nisem znala besede italijansko, zato sva se pogovarjala v francoskem jeziku. Dobro sva se razumela. Naučil me je veliko italijanskih besed. Upala se mu vse reči. Spomnim se, da sem mu nekoč rekla, da smo mi njihovi sužnji in naj ne pričakujejo, da bomo veseli te njihove zasedbe. Potem sem se pa zbala. Bil je tri, štiri mesece pri nas. Jeseni so morali vsi, ki so bili na Vrhniki, oditi na rusko fronto. Nobeden se ni vrnil. Dosti mi je pripovedoval o svoji družini. Imel je sestro, ki je bila operna pevka v Milanu. O svojem dekletu, ki je bila profesorica, pa ni dosti govoril. Ko sem čez leta potovala v Italijo, sem v Bologni pobr-

skala po telefonskem imeniku, če bi še našla to ime. A ga ni bilo.

V šoli smo se takoj začeli učiti italijanščino. Dobili smo profesorice, Italijanke, ki niso znale besedice slovensko. A so nas vseeno nekaj naučile. Imam še sliko, ko smo slikane s profesorji in so tudi te Italijanke na sliki.

Razmere so postajale vse hujše. Začeli so zapirati moje prijateljice: Habetovo Ivanka, Grampovčanovo Bronko. Bronka in Nuša Rijavec sta bili internirani v Rawesbruecku. Nuša je bila tako mlada, najmlajša, ko so jo zaprli. Majda Koprivnikar je bila v konfinaciji na avstrijskem Koroškem, na prisilnem delu na kmetiji. Tudi jaz sem pričakovala, da me bodo zaprli. Dolgo sem imela pripravljeno, kaj bom vzela s seboj, če me pridejo iskat. Imela sem srečo, ker sem hodila v šolo. V šoli smo bili kolikor toliko pod kontrolo. Opazovali so nas. Videli so, da se ne ukvarjamo s politiko, zato so nas pustili pri miru. Zaprta je bila tudi Regina. Njo sem hodila obiskovat v zapore na Poljanski cesti v Ljubljani. Ivanka je bila zaprta na sodišču. Bronka je bila v začetku tudi tam doli na Poljanski. Šla sem jo obiskat, predno so jo odpeljali. Zvezo sem imela z njimi vseskozi, a sem imela srečo, da sem *skozi prišla*.

Bratranca Lada in Vinka, sinova tete Tine, so tudi zaprli. Najhujše je bilo, ko so zaprli inženirja Kotluška. Pri njih sem stanovala eno leto, in sicer takrat, ko se nismo smeli voziti v Ljubljano. Prosila sem sestrično Davorino, njegovo ženo, če lahko pridem k njim za ta čas. Rekla mi je, da sem dobrodošla. Samo (živilsko) karto sem jim dala. Potem je še mama prosila soseda železničarja, da je vsake toliko časa prinesel mleko, ki ga v Ljubljani ni bilo, pa meso, ki ga je mama kupila na črni borzi, v jeseni pa vrečo krompirja, fižol. S tem smo jim plačali. Imeli so me radi, kot bi bila njihova. Zlasti inženir Kotlušek je bil dobričina, ni delal razlike

med svojimi otroci in mano. Leta 1944 so ga zaprli. Zaprt je bil na policiji. Tam so ga tako pretepali in mučili, da je umrl. To nam je prišla povedat Davorinina prijateljica, Vrhničanka. Spominjam se, da sem tako jokala, kot bi za svojim očetom. Ženo Davorino je njegova smrt zelo prizadela. Začela je hirati, zbolela je na živcih in naredila samomor. Na pogreb sem šla samo jaz, saj sem samo jaz imela dovoljenje, ker sem se vozila v šolo. Ko sem se s tistega pogreba hotela zvečer vrniti z vlakom, vlak na Vrhniko ni več peljal. Prespala sem pri drugi teti.

Nato sem srečala svojo sosedo, sošolko iz gimnazije, Molkovo Tono, ki mi je povedala, da z Vrhnike vse beži. Predlagala mi je, da bi šli skupaj peš na Vrhniko. Teta, pri kateri sem prespala, me ni rada pustila, a sem ji obljubila, da če ne bo šlo, se bova vrnila. Prišli sva do Loga. Tam pa so bili še Nemci. Ustavili so naju in naju vprašali, kam greva. »Domov,« sva odgovorili. »Ne moreta, ker je tukaj že fronta.« Slišalo se je tudi pokanje. Kaj pa zdaj? Bila sem že utrujena. Sonce je močno pripekalo. Želela sem priti do prve hiše. Poznala sem Marenčkarjeve na Logu. Njihova gospodinja je bila Habetova z Vrhnike. Res sem želela priti le do te hiše, ki je bila skoraj nasproti nemške pisarne. »Naprej pa ne smeta, ker je za vaju nevarno.« Midve sva šli tja. Tam je že bilo nekaj internirancev, ki so se vračali iz internacije. Vstopiva. Povem, od kod sva in zakaj sva se ustavili. Mici je rekla, da naj počakava, rekoč: »Dokler bom imela zadnji krompir, ga bom skuhala, kruha pa še imam. Bomo že. Danes bom naredila kosilo, za naprej bomo pa videli.« In res! Bilo nas je polna miza in vse nas je nahranila. In zvečer ... kam? Kar v klet smo si nanесли slame in listja. V kleti smo bili skupaj z interniranci, pozneje pa so prišli še vaščani. Potem so še pripeljali ranjenca. Zunaj ga je zadela granata. Nisem mogla spati. Ležala sem oblečena, kakor sem prišla s pogreba. To je trajalo dve noči.

Tretjo noč sredi noči zaslišimo ropot. Po cesti se je nekaj premikalo. Izvemo novico, da so prišli partizani. Tam sem zagledala prve partizane. Prvi, ki me je videl, je rekel: »Joj, tebe sem pa že na Reki srečal!« Povedala sem mu, da sem bila ves čas tukaj. »Potem pa ti je bila tista deklica tako zelo podobna.« To je bilo moje prvo srečanje s partizani, ki so nas osvobodili.

Veseli smo šli peš na Vrhniko. Kmalu sem se vrnila, ker jih je zelo skrbelo zame. Tudi mene je skrbelo zanje, ker so tisti, ki so bežali z Vrhnike, povedali, kakšno streljanje je na Vrhniki in da goriyo tudi hiše. Res je na Klancu gorela hiša, in sicer tam, kjer se od nas gre na Sv. Trojico. Potem je življenje postajalo normalno, počasi, počasi ...

Končala sem gimnazijo. Mature sem bila oproščena. Bronka in Ivanka sta mi dali potrdilo, da sem z njimi sodelovala in na tej podlagi sem bila oproščena. Ministrstvo za zdravstvo je takrat razpisalo tečaj za lekarniške laborante. Čeprav nisem mislila na fakulteto za farmacijo, ki je takrat še ni bilo v Ljubljani, (morala bi v Zagreb, kjer bi me starši sploh ne mogli vzdrževati), sem se na ta tečaj prijavila. Že na prvem predavanju je magister Bohinc spraševal kandidatke o njihovi izobrazbi. Nekatere so imele le osnovno šolo, druge so bile priučene v lekarni ali laborantke. Ko sem povedala, da imam osem gimnazij, mi je svetoval, naj počakam do jeseni, ker bodo v Ljubljani odprli vsaj prva dva letnika farmacije. Izpisala sem se iz tečaja in se jeseni vpisala na Fakulteto za farmacijo v Ljubljani. Tu sem končala dva letnika. Naredila sem vse izpite, ki so bili pogoj za naprej. Bila sem zadovoljna.

Za nadaljevanje študija sem morala v Zagreb. Tam pa nismo imeli nobenega znanca. Zaman smo iskali vse mogoče zveze, da bi našli zame stanovanje. Bližal se je november, začela so se predavanja, jaz pa sem bila

še doma. Ponovno sem pisala Nevenki, ki je šla v Zagreb študirat agronomijo. Odpisala je, da sicer ne ve za nobeno sobo, naj pa kar pridem, da bo svojo gospodinjo prosila zame in se bova stisnili v njenem kabinetu. Bo pa še naprej iskala. Odpotovala sem v Zagreb. Nevenka mi je medtem našla podstrešno sobo v Vinogradski ulici. Še danes sem Nevenki hvaležna za to uslugo.

Imela sem sobico, zato sem potem še jaz k sebi vzela študentko Zdenko iz Radeč, ki je tudi bila brez stanovanja. Tu sva stanovali, dokler ni najina gospodinja umrla. Ko sva se po počitnicah vrnili z Vrhnike, sva našli najine stvari zložene na podstrehi. Posvojenka najine gospodinje je po njeni smrti stanovanje oddala drugim najemnikom. Zdenki se je nato posrečilo dobiti stanovanje pri slovenski družini Drnovšek – doma so bili nekje v Zagorju. Gospod je imel obrt in bili so zelo dobro situirani. Naju so vzeli v »devojačko« sobo. Tu sva bivali do konca študija.

Na fakulteti nas je bilo precej Slovenk. Pohvaliti moram hrvaške profesorje. Do nas so bili vsi zelo prijazni, skoraj bolj kot tu v Ljubljani. Ne bi rekla, da so kaj popuščali. Imeli so lep pristop do nas, ki smo bili različnih narodnosti, od Makedoncev do Albank. Zdi se mi, da so nas Slovence še najbolj cenili. Res pa je, da smo se vse, brez izjeme, zelo trudile. Nobena ga ni kaj lomila. Jaz nisem šla na nobeno zabavo. Zdenka je včasih šla. V meni pa te želje ni bilo. Želela sem si samo to, da študij čim prej končam.

Bila sem zadovoljna, še bolj pa naši na Vrhniki, ko sem absolvirala. Leta 1949 sem prišla domov na zadnje *semestralne* počitnice. Februarja sem se vrnila v Zagreb. Spomnim se, ko sem se pripravljala na odhod, je ata sedel v kuhinji. Stopila sem do njega in dejala, da odhajam. On pa mi je rekel: »Le pojdi, ampak rečem ti, bodi poštena, bodi pridna, pa te bodo vsi radi imeli.« Takrat nisem ve-

dela, da so bile to njegove zadnje besede, namenjene meni.

Čez štirinajst dni sem dobila telegram. Poslal ga je Riko. »Pridi takoj domov, ata je umrl.« Seveda sem se takoj odpravila. Čez tri ure je imel vlak odhod. Prišla sem še pravočasno domov. Naslednji dan je bil pogreb. Grozno mi je bilo hudo. Atovih zadnjih besed nisem mogla pozabiti in sem se jih tudi držala. In ni mi žal. Ata mi drugače ni dosti pridigal in govoril. To pa se me je tako dotaknilo, da je ostalo v meni do danes.

Nedeljski izlet na Sveto Trojico. Z leve: Jože Grom, sedita neidentificirana, Riko Kokot, Mimi Kokot in Jože Sikyta.

Nekaj dni po pogrebu sem se vrnila v Zagreb. Imeli smo še nekaj predavanj in opraviti sem morala še izpite za diplomu. Posebej diplome nismo imeli. Tako se je končalo moje zagrebško življenje.

Po vrnitvi domov sem se javila na Ministrstvu za zdravstvo, ker sem bila njihova štipendistka. Povedali so mi, da je na razpolago samo Cerknica, kjer bo treba prevzeti lekarno, ki je bila do takrat še privatna. Mene je kar streslo. Rekla sem jim, da se takoj po diplomi še ne čutim sposobne, da bi prevzela vodenje lekarne. Kjerkoli bi bilo še kakšno mesto, da bi bil kdo drug uprav-

nik, vsaj nekaj mesecev – to bi sprejela! Ko so videli, da imam solze v očeh, so mi rekli, da bodo pogledali in me obvestili, če bodo kaj našli.

Res sem dobila obvestilo, da je prosto mesto v Solkanu blizu Gorice in se lahko javim tja. Do stare Gorice, ki je bila napol naša, napol italijanska, je takrat vozil vlak z Verda. Enkrat samkrat sem se peljala z vlakom, drugače pa sem se vozila z avtobusom. Z avtobusom sva se vozili z gospo Kogoj, ki je šla v Brda urejat stvari v zvezi s Slavkovo poroko. Slavkovo dekle je bilo namreč doma iz Brd. To mi je dalo malo *korajže*, ker mi je bilo tam vse tuje. Morala sem dobiti tudi dovoljenje za bivanje v tej coni.

V lekarni so me lepo sprejeli. Upravnica je bila Slovenka, od mene dve leti starejša. Študirala je farmacijo v Italiji, v Milanu. Imela je naslov doktor, kot so ga tam dobivali farmacevti. V lekarni so delali še ena *tehničarka*, Štajerka po rodu, laborantka, knjigovodja in snažilka – ti pa so bili Primorci. Lekarna je bila zasilno urejena v privatni hiši. Stanovanje sem dobila v hiši zraven lekarne. Imela sem službo stalne pripravljenosti. To sva si delili z upravnico tako, da sva vsaka štirinajst dni dežurali in bili na razpolago. Zelo dobro sem se razumela z zdravnikom in ljudmi v hiši, kjer sem stanovala. Z drugimi ljudmi sem imela manj stikov, ker ni bilo časa. Takrat sem povabila tudi nečakinjo Magdo, da je bila teden ali dva pri meni.

Kar hudo mi je bilo, ko sem dobila dekret, da moram v Brda, da bom prevzela lekarno od laboranta, ker niso smeli dopustiti, da bi sam razpolagal z njo. Bil je zelo ambiciozen. Predstavil me je, da sem prišla gor zato, ker bo šel on k vojakom in me bo do takrat izučil. Jaz sem molčala in se posvetila inventuri, ki jo je bilo treba takrat izračunati. Le malo sem opazovala, kako dela. Bal se je, kako bom nastopala proti njemu, da ga ne bi

blamirala, ker je imel tam gori že dekle, medicinsko sestro. Skušala sem na lep način vse urediti. Bil mi je hvaležen, čeprav sem se mu nekoč zamerila. Ko sem hotela na dopust in nisem upala pustiti samega, sem v bolnici Šempeter prosila zdravnika, da je ta čas prišla njihova *tehničarka* namesto mene v lekarno. Takrat sem prvič imela malo dopusta, da sem lahko šla domov.

Zasilno podstrešno stanovanje sem imela pod gradom Dobrovo. Do njega sem hodila po lesenih stopnicah, ki so bile bolj lestev kot stopnice. Vode sem imela na razpolago vrč na dan. To je bilo za vse, kar sem potrebovala. Lekarniške halje sem hodila praat na potok četrat ure daleč. Tudi zato sem si želela domov, da sem si stvari malo uredila. Potem sem dobila malo boljšo sobo pri družini, kjer sta bili samo dve sestri in so imeli več sob. Z vodo pa je bilo ravno tako. Imeli so vodnjak z deževnico. Dobila sem jo tudi samo vrč na dan.

Preselila sem se januarja, februarja pa sem zbolela. Dobila sem visoko vročino, otekla in boleča kolena, na noge nisem mogla več stopiti. To je bila posledica mojega skromnega življenja. Že v Zagrebu nismo imele peči, bile smo vseskozi v mrzlem. Tukaj pa tudi ni bilo nobene peči. Za celo lekarno, kjer so bili trije prostori, smo imeli gašperček, da smo se malo ogreli. Sicer res ni bilo take zime, kot smo je bili vajeni, a mene je le zeblo. Tisti dnevi so mi bili najhujši, ko nisem vedela, ali bom še stopila na noge. Zdravnik je sem prišel iz Kanala enkrat na teden. Obiskal pa me je še dr. Kesler, ki je bil med vojno na Vrhniki, stanoval je doli pri Orosziju. Pregledal me je in mi zapisal tablete Kodacil. Nisem mogla jesti, samo pila bi. Prejšnja gospodinja mi je prinesla kuhane suhe slive. Kako sem bila tiste slivove vode vesela! Ne vem, ali me je prav to rešilo! Čez kakih štirinajst dni se je stanje začeloboljšati in tretji teden sem že stopila na nogo.

Prišli so me obiskat iz lekarne v Solkanu, tudi sanitarni inšpektor, doma iz Grosuplja, ki me je poznal, je prišel, potem eden od zdravnikov, iz lekarne pa čisto vsi. S koleši so se pripeljali do Plav, od tam pa so šli peš. Nama z Jožetom, tem laborantom, se je posrečilo pripraviti nekaj stvari, da sva jih pogostila. Vino sva kupila. Pripravila sva pecivo iz orehov. On je dobil orehe pri kmetih, sladkor smo imeli na karte, jajca so se tudi dobila pri kmetih. Ko so odhajali, sem slišala, da je eden rekel, o, zdaj bo pa jokala, ko gremo! Res, tako sem jih bila vesela, ja, še s Šempetra kolegica je prišla gor z njimi, tista je bila prav moja kolegica, Ljubljancanka. Tako vesela sem bila tistega obiska!

Potem so imeli tudi oni delovno akcijo. Zdravniki so organizirali, da so sprejemali ljudi na preglede. To je bilo v Vipolžah. Je bilo dosti medicinskih sester in so zdravniki takrat naredili prav lepo akcijo, da bi pomagali ljudem, ker so bile razmere zanje res hude. Prej so bili navajeni hoditi v Videm, zdaj pa je bila vmes meja.

Jeseni sem dobila nov dekret. Morala sem iti v Sežano. Tam se je izpraznilo mesto, ker je moja kolegica, doma iz Celja, prosila za službo v Celju. V Sežani sem bila dve leti upravnica. Imela sem dve lekarniški postaji, eno v Kozini in eno v Komnu.

Za tem pa sem dobila obvestilo, da bo na Vrhniki prosto mesto (1954), če se hočem prijaviti. Javila sem se. Ko me je sestra Mimi opozorila, naj prosim tudi za stanovanje, sem šla do tedanjega upravnika lekarne, Mavca.

Magistra Ela Brenčič, 10. februarja 1954 (foto hrani : Smiljan Ogorelec).

Povedal je, da bo še leto dni ostal v stanovanju na Vrhniki, ker si zida hišo v Šentvidu in se bo vanjo lahko vselil šele prihodnje leto. Ko sem to povedala, mi je mama rekla: »Kar pridi domov, se bomo ta čas že stisnili.« Po enem letu sem dobila sobo nad lekarno. Potem sem enaintrideset let delala na Vrhniki.

Opombe

- 1 Danes Stara cesta, številka 28. Glej v: Polona Roblek, Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo. Sprehod po vrhniški Stari cesti. Vrhnikiški razgledi 9/2008, str. 118.

VRHNIŠKA KRONIKA ZA LETO 2011

JANUAR

1. januar – Številni Vrhničani so novo leto pričakali na Sodnijskem trgu, kjer je Zavod Ivana Cankarja Vrhnika (v nadaljevanju ZIC) pripravil silvestrovanje na prostem z ognjemetom.

2. januar – KUD Ligojna je uprizorilo še zadnjo treh predstav Živih jasic. Tudi te, 15. po vrsti, si je ogledalo veliko obiskovalcev – preko 2000.

3. januar – Cankarjeva knjižnica na Vrhniku je minulo leto zaključila uspešno: v preteklem letu se je na novo vpisalo 393 članov, knjižnico pa je obiskalo kar 7319 obiskovalcev.

6. januar – Poveljstvo sil Slovenske vojske, ki je nastanjeno v vojašnici na Raskovcu, je v vrhniškem Cankarjevem domu obeležilo osmo obletnico obstoja.

8. januar – Po vrhniški župniji se je podalo kar osem otroških skupin kolednikov, ki so voščili praznike in obenem zbirali denar za afriške misijone.

8. januar – V Cankarjevem domu na Vrhniku sta potekala Gala koncerta vrhniškega simfoničnega orkestra Simfonika. Sodelovala sta še mešani pevski zbor Mavrica in zbor dr. Frančiška Lampeta iz Črnega Vrha nad Idrijo. Dvorana je bila obakrat nabito polna,

nastopajoči pa so se predstavili s pestrim glasbenim repertoarjem: od klasike preko filmske glasbe do Avsenika.

Koncert orkestra Simfonike in MePZ Mavrica.

11. januar – ZIC je v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu razstavil šest idejnih osnutkov, ki so jih v okviru arhitekturno-urbanističnega natečaja o obnovi oz. izgradnji športnega parka pripravile vrhniške arhitekturne pisarne. Nobena od študij ni popolnoma ustrezala prvotno zastavljenim ciljem, kljub temu pa so razglasili tri najboljša dela.

15. januar – Na odru Cankarjevega doma sta se v drugem krogu vseslovenskega prvenstva v gledališki improvizaciji pomerili skupini Kok drago! in Banda ferdamana.

18. januar – Vrhniški javni sklad za kulturne dejavnosti je v galerijo Cankarjevega doma »pripeljal« regijsko razstavo likovnih del, ki so nastala v okviru natečaja »Med besedo in podobo«. Med 43 avtorji iz 11 območnih izpostav jih je šest prihajalo iz vrhniške izpostave.

21. januar – Športna zveza Vrhnika je v Cankarjevem domu podelila naziv športnika leta Alešu Preku, vozniku gorsko hitrostnih dirk, sicer tudi enemu najbolj obetavnih voznikov hitrih avtomobilov v državi. Zveza je športnikom podelila še bronaste in srebrne plakete ter pohvale, obenem pa tudi posebna priznanja društvom in posameznikom, ki so se še posebej izkazala.

Športnik leta Aleš Prek v družbi s predsednico Športne zveze Vrhnika, z olimpičnikom Mirom Cerarjem in županom Stojanom Jakinom.

22. januar – V Cankarjevem domu je nastopil Big Band Vrhnika z jazzovsko orkestralno glasbo. Na odru so se jim pridružili še gostje iz Škofje Loke.

28. januarja – Vrhniški sklad za kulturne dejavnosti je v Cankarjevem domu pripravil kulturno in kulinarčno poslastico za člane kulturnih društev občin Vrhnika, Borovnica in Log - Dragomer. Za izvedbo kulturne poslastice so poskrbeli člani dramske skupine Sadika iz Ligojne in folklorne skupine Cepci.

FEBRUAR

1. februar – V galeriji Cankarjevega doma je razstavljal v Postojni rojeni Darko Slavec, magister slikarstva in grafike. Predstavljal se je z dvema cikloma del: Kruh, svet in kozmos ter Sonca.

Darko Slavec pred svojim delom »Črna luknja«.

2. februar – V sejni sobi občinske hiše so se s predstavniki Gospodarske zbornice Slovenije (Območna zbornica Ljubljana), Zavoda za zaposlovanje Slovenije in Občine Vrhnika sestali predstavniki podjetij iz občin Vrhnika, Borovnica, Brezovica, Dobrova - Polhov Gradec, Horjul in Log - Dragomer. Beseda je tekla o aktualnih gospodarskih izzivih in iskanju morebitnih rešitev, predstavili pa so tudi nekaj dobrih praks.

3. februar – Cankarjev dom je ob Slovenskem kulturnem prazniku gostil javno radijsko oddajo 3. programa Radia Slovenija – program Ars, v kateri sta bila gosta domači

Arsov večer poezije in glasbe.

pesnik, pisatelj, pisec aforizmov in satirik Uroš Vošnjak ter pesnik, dramatik, dramaturg in prevajalec Ervin Fritz.

5. februar – Slovenski kulturni praznik so počastili na Drenovem Griču, kjer je dela Franceta Prešerna interpretirala Mateja Bartol. Predstavili so se še mladinski godalni kvartet viške glasbene šole, domači pevci in harmonikarji.

9. februar – V Cankarjevem domu je potekalo območno srečanje odraslih gledaliških skupin občin Vrhnika, Borovnica in Log - Dragomer. Strokovni spremljevalec je bil Klemen Markovčič.

11. februar – V gostišču Bistra se je na t. i. Županovem turnirju v taroku pomerilo 39 ljubiteljskih kvartopircev. Zmagovalec je odnesel »taco pršuta«.

12. februar – Prešernov praznik so obeležili tudi v Ligojni, kjer so se na odru s petjem, plesom in z recitacijami predstavili domači kulturniki.

16. februar – V Cankarjevem domu so podelili licence 25 lokalnim turističnim vodnikom. Izobraževanja, ki so ga pripravili v ZIC-u, so se udeležili slušatelji iz občin Vrhnika, Borovnica, Brezovica, Horjul, Log - Dragomer in Dobrova - Polhov Gradec.

17. februar – Občinski svet je na svoji seji med drugim sprejel tudi pravilnik o enkratni denarni pomoči za novorojence v Občini Vrhnika. Starši novorojencev bodo tako po novem za vsakega prejeli 150 evrov.

19. februar – Vrhniška izpostava Javnega sklada za kulturne dejavnosti RS je v Bevkah skupaj s tamkajšnjim kulturnim društvom pripravila območno srečanje pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž. Obiskovalci so si lahko ogledali 12 različnih nastopov izvajalcev z Vrhnike, iz Bevk, Ligojne, Ljubljane in Logatca.

V športni dvorani pri OŠ Antona Martina Slomška na Vrhniki je potekal ekipni mednarodni namiznoteniški turnir Alpe Adria. Med domačimi je največji uspeh zabeležila ekipa dečkov do 10 let, ki se je okronala z zlatom. Sicer pa je na celotnem tekmovanju nastopilo 34 namiznoteniških ekip.

21.–25. februar – ZIC je v sodelovanju z Zavodom za razvoj športa in srčne kulture Sent pripravil Zimski vklop. Aktivnih počitnic (tudi smučanje, sankanje in zimska orientacija) se je v povprečju udeležilo okoli 40 otrok na dan, prihajali pa so z Vrhnike in sosednjih krajev.

MAREC

1. marec – V Cankarjevem domu je razstavljala v Kopru rojena diplomirana slikarka Martina Žerjal. Likovnica se je predstavila z barvitimi akrili na platnu, ki so jih likovni kritiki poimenovali kar »ročna poetika«.

V Cankarjevem rojstnem kraju so se mudili kurenti iz Desternika. Najprej so jim dobrodošlico izrekli predstavniki Turističnega društva Blagajana Vrhnika, Zavoda Ivana Cankarja Vrhnika in Društva ljubiteljev narodnih običajev Notranjske, nato pa so se podali po vrhniških ulicah. Vmes so se ustavili tudi v občinski hiši.

2. marec – V kabinetu vrhniškega župana sta se mudila predstavnika Civilne iniciative, ki si prizadeva za odpravo smradu iz vrhniških kompostarn. Županu sta predala peticijo s 472 podpisov občanov z območja Zlatice in Vrtnarije.

3. marec – V Cankarjevem domu je potekala okrogla miza na temo: turizem. Mnenja je izmenjalo okoli 60 prisotnih. Strinjali so se, da je potrebno na tem področju združiti moči, krovno koordinacijo pa naj prevzame ZIC.

V Občini Videm - Dobropolje je potekala regionalna prireditev ob dnevu Civilne zašči-

te, na kateri so zaslužnim posameznikom in organizacijam podelili priznanja. Med drugimi so jih prejeli tudi posamezniki in društva vrhniške občine. Najvišje priznanje, zlati častni znak Civilne zaščite, je prejel Vrhnčan Branko Rajakovič.

4. marec – Največje društvo v občini – Društvo upokojencev Vrhnika – je dobilo novo vodstvo. Vajeti društva je iz rok Antona Sluge prevzela Elica Brelih.

6. marec – ZIC je pripravil tradicionalno pustovanje na prostem. Zbralo se je veliko pustnih mask, tudi nekaj organiziranih skupin, ki so se sprehodile po vrhniških ulicah. Zimo so pomagali odganjati tudi ptujski kurenti.

Pustni sprevod po Stari cesti.

9. marec – V Cankarjevem domu je potekala območna revija plesnih skupin, na kateri je nastopilo več kot 150 otroških plesalcev z različnimi plesnimi zvrstmi.

10. marec – V občinski hiši se je mudila skupina predstavnikov OECD, ki so prisluhnili izkušnjam vrhniške komunale in občine na področju okoljske problematike.

11. marec – V Cankarjevem domu na Vrhniki je kantavtor Zoran Predin izvedel Gregorjev koncert.

12. marec – Potok Bela, ki se vije skozi del Vrhnike, je bil zopet osvetljen z gregorčki. Na njegovi gladini je lahko okoli sedemsto obiskovalcev občudovalo približno sto lučk, ki so preganjale temo. Najbolj domiselne je

organizator nagradil, prvič pa je pred samim spustom v Domu upokojencev Vrhnika potekala delavnica izdelovanja gregorčkov.

12. marec – Vesoljski polžki, plesna sekcija Kulturnega društva Stara Vrhnika, so svoj osmi jubilej obeležili s celovečernim nastopom na domačem odru.

14. in 15. marec – V Cankarjevem domu je potekala tradicionalna spomladanska krvodajalska akcija, na kateri je kri darovalo 314 posameznikov.

16. marec – V avli Cankarjevega doma je na povabilo lokalne izpostave Javnega sklada RS za kulturno dejavnost odprla vrata gostujoča fotografska razstava »Barje«. Gre za dela članov ali simpatizerjev Humanistično umetniškega društva Karel Barjanski iz Borovnice, ki so se z razstavo že predstavljali v Borovnici.

18. marec – V Cankarjevem domu je potekala 44. območna revija odraslih pevskih zborov in skupin iz občin: Vrhnika, Borovnica in Log - Dragomer. Nastopilo je devet zborov, strokovni spremljevalec srečanja pa je bil Gregor Klančič.

20. marec – Na občnem zboru v Borovnici so se zbrali člani Gasilske zveze Vrhnika. V letu 2010 so prostovoljna gasilska društva intervenirala 63-krat, na intervencijah pa je sodelovalo 932 gasilcev.

26. marec – Tudi vrhniški občani so se pri-

Na čistilni akciji so sodelovali tudi otroci – kot na primer ti iz Ligojne.

družili skupni čistilni akciji sedmih barjanskih občin – Stop divjim odlagališčem.

Domača kantavtorica Simona Črnetič – Aynee se je predstavila na koncertu v Cankarjevem domu na Vrhniki.

27. marec – V športni dvorani pri OŠ Antona Martina Slomška na Vrhniki je potekal velik atraktivni spektakel plesno-navijaške skupine Žabice. Njena članska skupina potuje na svetovno prvenstvo na Florido. Namen prireditve je bil zbiranje sredstev za potovanja Žabic.

APRIL

2. april – V športni dvorani pri OŠ Antona Martina Slomška je potekalo vseslovensko srečanje Žarki upanja, ki ga je pripravilo cerkveno gibanje – Gibanje Fokularov. Srečanja se je udeležilo več kot tisoč ljudi z vseh koncev Slovenije.

5. april – Javni sklad za kulturne dejavnosti RS, območna izpostava Vrhnika, je v Cankarjevem domu organizirala 15. območno revijo predšolskih pevskih zborov občin Vrhnika, Borovnica in Log - Dragomer. Revije so se udeležili le trije zbori.

7. april – OŠ Ivana Cankarja je v sodelovanju s šolskim skladom pripravila dobrodelni koncert »Gremo mi pomagat«. Približno 900 evrov zbranih sredstev so porabili za učence iz socialno šibkejših družin.

10. april – V Gonarsu je potekala tradicionalna zabavna prireditev v organizaciji tamkajšnjega združenja trgovcev in obrtnikov. Srečanje so se v organizaciji ZIC Vrhnika udeležili tudi vrhniški župan Stojan Jakin ter kulturniki s Stare Vrhnike in Ligojne.

Več kot sto motoristov je prišlo po blagoslov svojih jeklenih dvokolesnikov pred cerkev sv. Pavla na Hribu.

11. april – Mala galerija Cankarjevega doma je gostila razstavo Janeza Sodje. Nekdanji

dolgoletni ravnatelj, matematik in fizik, je razstavljal kiparska in likovna dela, kjer so se kot osrednji motivi prepletale simetrične matematične oblike.

15. april – Glasbena šola Vrhnika je v Cankarjevem domu s celovečernim koncertom obeležila 35. jubilej obstoja.

16. april – Turistično društvo Blagajana je na Sodnijskem trgu pripravilo sejem »Vse za vrt in dom«. Med drugim so med obiskovalce razdelili tudi okoli 600 brezplačnih balkonskih lončnic.

Sejem Vse za vrt in dom je vedno dobro obiskan.

27. april – S pohodom po vrhniški poti so se začeli tradicionalni Cankarjevi dnevi. Osrednja nit programa je bila kultura (več kot 20 prireditev), svoj višek pa so doživeli ob občinskem prazniku, 10. maja. Cankarjevi dnevi so se zaključili 18. maja.

30. april – »Živel prvi maj!« je bilo geslo veli-

Kresovanja v Verdu se je udeležilo okoli 2000 obiskovalcev.

kega kresovanja, ki ga je na stari žagi v Verdu pripravilo Mladinsko športno-kulturno društvo Verd. Kresovanja se je po besedah organizatorja udeležilo več kot 2000 obiskovalcev. Na prireditvi so med drugim tudi zbirali prostovoljne prispevke za vrhniški zdravstveni dom za nakup defibrilatorja.

MAJ

1. maj - Vrhniške ulice je v skladu s tradicijo prebudila prvomajska budnica v izvedbi Pihalnega orkestra Vrhnika.

2. maj - Na 29. teku po mejah krajevne skupnosti Drenov Grič - Lesno Brdo je zmagal Žirovec Peter Lamovec, med nežnejšim spolom pa je 14-kilometrsko traso najhitreje pretekla Valentina Rebec.

3. maj - Na občnem zboru Muzejskega društva Vrhnika so predstavili 11. številko zbornika Vrhniški razgledi, ki na 224 straneh prinaša 24 prispevkov petnajstih avtorjev. Obravnavajo teme iz lokalne zgodovine.

Naslovnica Vrhniških razgledov št. 11 s fotografijo papeškega in cesarskega odlikovanja učitelja Vinka Levstika.

4. maj - Med Sodnijskim trgom in Jelovškovo cesto je odprla svoja vrata nova galerija - Mala mestna galerija, ki deluje pod okriljem Fotokluba Okular. Prva razstava je bila fotografska - pripravili so jo člani kluba.

V okviru Cankarjevih dni 2011 v Cankarjevem domu že drugič gostuje British International School of Ljubljana; tokrat s projektom Britanska šola ima novice.

5. maj - V galeriji vrhniškega osrednjega kulturnega hrama so odprli razstavo štirih kiparjev: Alenke Vidrgar, Draga Vita Rozmana, Paole Korošec in Bojana Mavsarja. Kiparska dela umetnikov so dopolnjevale fotografije, ki so nastale med kiparsko delavnico leta 2009 v Starem malnu.

6. maj - V Cankarjevem domu je potekala obeležitev 66. obletnice osvoboditve Vrhniko izpod okupatorjev. Slavnostni govornik je bil podpredsednik državnega zbora Miran Potrč. Za kulturno plat prireditve je poskrbel Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta.

7. maj - Ženska balinarska sekcija Društva upokojencev Vrhnika je pripravila tradicionalni odprti balinarski turnir, ki se ga je udeležilo 17 ekip. Med njimi so največ medalj pobrali domačini.

V Cankarjevem domu se predstavi Društvo baletnih umetnikov Slovenije s klasičnim baletom v enem dejanju - Ludus Saltatorius/Navihanko.

V cerkvi sv. Pavla je bil koncert Okteta Raskovec in Moškega pevskega zbora Coro Alabarda Unicredit iz Trsta.

10. maj - Ob občinskem prazniku je župan Stojan Jakin na slavnostni akademiji v Cankarjevem domu podelil tudi občinska priznanja. Naziv častnega občana je prejel Branko Stanovnik, zlato plaketo pa so prejeli člani izvršnega sveta Občine Vrhniko leta 1991: Vili Granda, Marina Jereb, Cveto Mole, Vinko Tomšič, Andrej Kos, Anton Jesenko, Alojz Suhadolc, France Kvaternik, Leon

Gostiša, Stojan Jakin in Ivan Hvala. Srebrno plaketo so prejeli: Stojan Jakin, Brane Dolenc, Rudi Krhlikar, Ivan Pejič, Marjan Košir, Alojzij Dobrovoljc in KUD Podlipa Smrečje.

Župan Stojan Jakin (desno) je naziv častnega občana podelil Branku Stanovniku.

12. maj – Cankarjev dom je pokal po šivih, saj si je prireditev vrhniškega vrtca ob dnevu družine ogledalo več kot 350 staršev.

13. maj – Pihalni orkester Vrhnika je v Cankarjevem domu pripravil tradicionalni pomladni koncert slovenskih in tujih melodij.

Mladinski pihalni orkester Vrhnika, ki deluje pod okriljem Glasbene šole Vrhnika, je na Nizozemskem, kjer se je že drugič zapored udeležil tekmovanja pihalnih orkestrów Nizozemske, Madžarske in Slovenije, pometel z vso konkurenco.

14. maj – Mešani pevski zbor Ivana Cankarja Vrhnika je na vrhniški oder povabil japonski zbor iz Chibe blizu Tokia.

Mešani pevski zbor z Japonske.

Na Sveti Trojici na Vrhniki sta se končala pohoda po Cankarjevi poti (z Rožnika do Vrhnike) in Pohod po poteh Cankarjeve dediščine (od Vrhnike do Mavsarije in nazaj). Pohodnike je pri cerkvi sv. Trojice čakalo okrepičilo in krajši kulturni program.

Pri zavetišču na Planini je potekalo srečanje slovenskih planincev v okviru Zlatorogove transverzale ponosa.

18. maj – V mali dvorani Cankarjevega doma sta pesnici Neža Maurer in Vanja Strle predstavili svojo poezijo. Za glasbeno podlago je poskrbel Lado Jakša, program pa je s petjem popestrila še Vesna Kovač.

19. maj – Cankarjevi dnevi 2011 so se zaključili z gostovanjem amaterske skupine Teater Šentviški, ki je na odru velike dvorane uprizorila komedijo To imamo v družini.

20. maj – V OŠ Ivana Cankarja so razstavljali ljubiteljski akvarelisti, ki se tedensko družijo na likovnih srečanjih v omenjeni šoli. Razstavili so dela 19 avtorjev.

21. maj – MePZ Mavrica in orkester Simfonika sta v Cankarjevem domu že petnajstič družno stopila pred vrhniško publiko in jih na dveh koncertih popeljala v svet glasbe.

24. maj – Galerija Cankarjevega doma je gostila že tretjo razstavo iz cikla Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo. Tokrat sta se pod zgodovinskim drobnogledom znašla Volčeva cesta in Klis.

27. maj – Župnijski vrtec Vrhnika je v Cankarjevem domu praznoval 20. obletnico obstoja.

28. maj – V športnem parku na Vrhniki je potekala tradicionalna šola varne vožnje za motoriste. Poučen dogodek je pripravil vrhniški motoklub Nauportus.

29. maj – Vrhnikiški oder je gostil tekmovanje slovenskih godb na pihala. Vrhnikiška godba na tekmovanju ni sodelovala, je pa programsko popestrila razglasitev rezultatov.

JUNIJ

2. junij – V Cankarjevem domu sta se na Zaključnem koncertu predstavila Mladinski pihalni orkester in Big Band Glasbene šole Vrhnika.

3. junij – Območna obrtno-podjetniška zbornica Vrhnika je v športni dvorani pri OŠ Antona Martina Slomška praznovala 35. obletnico svojega obstoja. Ob jubileju so zaslužnim članom podelili priznanja.

Podlipski gasilci so v svojo sredo sprejeli novo avtocisterno.

4. junij – Deveti tek okoli KS Bevke je na najdaljši, 14-kilometrski, trasi osvojil Boštjan Buč. Po dopoldanskem teku je zvečer v lokalnem športnem parku sledila popoldanska in večerna zabava z živo glasbo. Organizator je bil ŠD Bevke.

V Cankarjevem domu je koncertiral Big Band Vrhnika.

7. junij – V okviru 20. obletnice slovenske osamosvojitve in ob začetku predsedovanja Poljske Evropski uniji je v Cankarjevem domu na Vrhniki potekala predstavitev poljskega prevoda znane Jurčičeve humoreske Kozlovska sodba v Višnji Gori.

10. junij – Začeli so se 19. Argonavtski dnevi. Festival presežkov, kot ga je poimenoval osrednji organizator ZIC, je prekosil vse dosedanje po številu prireditev, kvaliteti letih in po množičnosti obiska. Argonavtski dnevi, ki so prvič potekali tako rekoč brez kaplje dežja, so se zaključili 22. junija z razstavo v Cankarjevem domu.

Organizator je slovesno prireditev ob odprtju Argonavtskih dni prenesel iz Močilnika v Športni park Vrhnika. Prireditev na prostem je zopet režiral Matija Milčinski; ogledalo si jo je okoli 700 ljudi, med njimi tudi grški in italijanski gostje.

11. junij – Na Sodnijskem trgu so se s plesi in pesmimi predstavile skupine pobratenih mest – Vrhnike, Iolkosa in Gonarsa.

Noč na Vrhniki se je z množičnim obiskom vrnila v tirnice stare slave. Glasbeno dogajanje naj bi po nekaterih podatkih spremljalo več kot deset tisoč obiskovalcev, več tisoč pa še na ulicah Vrhnike. Zabavo s priljubljenimi glasbenimi izvajalci je popestril še polnočni ognjemet.

Noč na Vrhniki naj bi obiskalo več kot deset tisoč ljudi.

12. junij – Tretji dan Argonavtskih dni je zaznamovalo srečanje starodobnih vozil v središču mesta.

Srečanje starodobnikov na Vrhniki.

13. junij – V Cankarjevem domu je potekala predstavitev »kraljice knjig« – prevod Valvasorjeve Slave Vojvodine Kranjske.

14. junij – Nabito poln Sodnijski trg je prisluhnil stand-up komedijantom: Ani Mariji Mitič, Vidu Valiču, Pedji Bajoviću in Ranku Babiču.

15. junij – V Cankarjevem domu se je s koncertom Igra prstov predstavila 15-letna violinistka Petra Herič.

16. junij – Oder Cankarjevega doma je gostil plesalce plesnega kluba Zebra in Društva študentov invalidov Slovenije, ki so uprizorili plesno pravljico Zapelji me. Istočasno je v Parku samostojnosti potekal 13. festival v mešanju barskih pijač.

17. junij – ZIC je združil večdnevno dogajanje preteklih let na Stari cesti v enotno druženje: kuhanje golaža, sejem obrti ter zabavo na ulici. Popoldne so si obiskovalci lahko ogledali stojnice in se preskusili v kuhanju golaža, zvečer pa so se lahko pred gostinskimi lokali v okviru t. i. Dionizove noči predali ritmu glasbenikov.

18. junij – V Športni dvorani pri Osnovni šoli Antona Martina Slomška Vrhnika je v okviru Argonavtskih dni potekala modelarska delavnica Ikarjev let, na kateri so mladi izdelovali letala iz različnih materialov. Tisti, katerih letala so poletela najdlje, so prejeli nagrade.

18. junij – Na asfaltni ploščadi v Športnem parku Vrhnika je že šesto leto v okviru Argonavtskih dni zapored potekal nogometni turnir Zavas, na katerem je že tretje leto slavila ekipa Gradbeništvo Škoro.

Zmagovalna ekipa nogometnega turnirja.

18. junij – V športne parku na Drenovem Griču je lokalno športno društvo obeležilo s športom in zabavo tri desetletja obstoja.

19. junij – V cerkvi sv. Lenarta so se na koncertu predstavili Mešani pevski zbor Ivan Cankar Vrhnika, oktet Kres iz Cerknice in Logaški oktet.

Prvič v zgodovini Argonavtskih dni je bil predviden Argonavtski kolesarski maraton po hribovitem zaledju barja, ki pa je bil zaradi izjemno nizkih temperatur in dežja maloštevilen in programsko rahlo okrnjen.

20. junij – Društvo invalidov Vrhnika je v Cankarjevem domu pripravilo dobrodelni koncert za Tadeja Jereba, ki je v nesreči izgubil nogo. Zbrali so polčetrty tisočak evrov.

21. junij – Že osemnajstič je v Cankarjevem lazcu na Sveti Trojici potekalo literarno popoldne v spomin na Cankarjevo mladost.

22. junij – V mali galeriji Cankarjevega doma je vrata odprla razstava keramike, ki je nastala v okviru umetniških srečanj V-ogljje. Razstava je bila hkrati še zadnji dogodek v sklopu festivala Argonavtski dnevi.

23. junij – Prireditev od dnevu državnosti je potekala na dveh lokacijah: v Parku samostojnosti in na Sveti Trojici. Slavnostna govornica sta bila ministrica za obrambo Ljubica Jelušič in župan Stojan Jakin. Dogodku je dal svoj pečat še izid knjige »Vrhnika se spominja – 1991–2011«, ki sta jo izdala Cankarjeva knjižnica in Občina Vrhnika.

25. junij – Turistično društvo Blagajana je v Starem malnu priredilo popoldansko srečanje vrhniških staroselcev s priseljenci, pred tem pa je potekal še Tek v Star maln v organizaciji ŠD Povž s Stare Vrhnike. Na srečanju so se predstavila vrhniška društva, poskrbljeno pa je bilo tudi za zabavo in predstavitev raznih zanimivosti, kot je na primer vrteča se miza iz Podlpe.

V Starem malnu so med drugim predstavili tudi rimsko opravo, kajti zgodovina Vrhniko seže tudi v rimski čas.

JULIJ

1. julij - Na Vrhovcih so se srečali borci Dolomitskega odreda, kjer je vlogo novega predsednika odbora skupnosti odreda prevzel iz rok Janeza Rozmana Miran Štupica.

4. julij - Na Vrhniko se je v organizaciji ZIC in Centra za socialno delo Vrhniko ter nekaterih zunanjih partnerjev začel Poletni vklop. Gre za aktivne počitnice z različnimi brezplačnimi ustvarjalnimi, športnimi, družabnimi in zabavnimi dejavnostmi. V prvih dneh je Vkllop obiskalo v povprečju po 120 osnovnošolcev.

Poletni vklop je iz leta v leto bolj priljubljen pri otrocih pa tudi starših.

6. julij - V Mali mestni galeriji je odprla svoja vrata fotografska razstava Rada Krasnika, predsednika Foto kluba Okular.

7. julij - Zaradi velike prostorske stiske v vrhniških vrtcih so se občinski svetniki na seji odločili, da občina za rešitev nastale stiske gre v obnovo objekta na Poštni 1, kjer je nekoč že domoval vrtec. Svetniki so sprejeli tudi sklep, da občina nameni prostor Na zelenici za gradnjo upravnega centra.

16. julij - V Amsterdamu je do 24. julija potekala 52. mednarodna matematična olimpijada, kjer se je v konkurenci skoraj 600 tekmovalcev izvrstno izkazal Vrhničan Venko Mramor. Osvojil je bronasto medaljo in bil obenem tudi najuspešnejši slovenski tekmovalac olimpijade.

17. julij - ZIC se je lotil obnove parketa v obeh telovadnicah, ki ju opravlja: v športni dvorani pri OŠ AMS in v telovadnici Partizan.

Obnovitvena dela v športni dvorani pri OŠ AMS.

23. julij - Na Vrhniko so v organizaciji ZIC v okviru projekta Poletje na Vrhniko prišli plesalci Danstheatra Aglaja iz Belgije. Gledalcem so ponudili atraktiven in kostumsko zanimiv vizualni spektakel.

25. julij - V Cankarjevem domu na Vrhniko je v organizaciji lokalnega Rdečega križa potekala krvodajalska akcija, na kateri je darovalo kri 208 krvodajalcev.

AVGUST

1. avgust - Planinsko društvo Vrhniko, Mladinski odsek, je za mlade tudi to poletje pri-

pravilo mladinski planski tabor. Deset dni zdrave zabave in pohodništva je 34 otrok preživelo v Podljubelju.

5. avgust - Vrhničane je nasmejal Avstralec Gavin Hay, ki se je v Parku samostojnosti predstavil s svojimi akrobatskimi vragolijami, začinjanimi s številnimi humornimi vložki. Prireditev je potekala v okviru Poletja na Vrhnikih.

6. avgust - Narodne noše Turističnega društva Blagajana so se s člani folklorne skupine s Stare Vrhniko ter z ljudskimi pevkami Trlice iz Ligojne odpravili v avstrijski Beljak na mednarodno srečanje narodnih noš.

Podlipski gasilci so tudi uradno - z gasilskim slavjem in blagoslovom - sprejeli v svojo sredino novo avtociстерno. Dogodek je potekal v okviru tradicionalnega "odseljeniškega" piknika.

12. avgust - V Parku samostojnosti je potekala otroška ustvarjalna delavnica, v drugi polovici programa Poletja na Vrhnikih pa so si obiskovalci lahko ogledali artistske vragolije na tkanini in prisluhnili mini koncertu kantavtorice Simone Černetič.

Artistske vragolije na tkanini.

19. avgust - V okviru Poletja na Vrhnikih je oživila Stara cesta, kjer so za zabavo z živo glasbo poskrbeli tamkajšnji gostinci.

22. avgust - V Kamnolomu Mineral na Lesnem Brdu se je začela 5-dnevna kiperska delavnica Javnega sklada RS za kulturne

dejavnosti pod vodstvom akademske kiparke Alenke Vidrgar. Udeleženci so prihajali z vseh koncev Slovenije, nekaj je bilo tudi domačinov.

Kiperska delavnica je vse dni potekala v pasji vročini in prahu.

26. avgust - Zadnji poletni petek se je s cirkuško predstavo za otroke zaključilo Poletje na Vrhnikih.

24. avgust - V športni dvorani pri OŠ Antona Martina Slomška so potekale kvalifikacije za evropski klubski pokal v floorballu. Tekmovanja se je udeležilo 12 ekip iz različnih evropskih držav, slovenske barve pa so zastopale Borovničanke.

28. avgust - Zaključil se je 15. Poletni vklop. Statistika je več kot spodbudna: aktivnih počitnic se je udeležilo več kot 400 otrok, dnevno pa jih je obiskalo nekaj manj kot sto.

SEPTEMBER

2. september - Na večdnevem Medobčinskem teniškem turnirju za Pokal Našega časopisa se je pomerilo več kot osemdeset igralcev tenisa, kar je največ doslej.

4. september - Klub vrhniških študentov je začel tradicionalno Cankarjado, na kateri se je v tednu dni odvila vrsta komedijantskih uprizoritev, zaključili pa so s koncertom Orlekov.

Na Planini nad Vrhniko je potekalo tradicionalno jesensko srečanje planincev.

11. september – Turistično društvo Blagajana je na Sveti Trojici podelilo priznanja »Blagajana« lastnikom hiš v občini z najbolj urejeno okolico.

13. september – V galeriji Hodnik v gostinško rekreacijskem centru Zapolje je odprla svoja vrata prva samostojna likovna razstava Marije Malovrh iz Podlipe.

14. september – V Mali mestni galeriji je razstavljal mojster čopiča in fotograf Marko Jakopič.

17. september – Mladi gasilci – starejši pionirji – PGD Blatna Brezovica so na državnem tekmovanju v orientaciji v Cerknem osvojili naslov državnih prvakov.

20. september – Galerija Cankarjevega doma je gostila verjetno eno najbolj »odbitih« razstav zadnjih let. Razstavljala je mlada magistra likovne umetnosti Barbara Jurkovišek iz Dola pri Ljubljani, ki je obiskovalce nagovarjala preko upodobljenega kiča.

22. september – Na objektu Poštna ulica1, ki ga bo občina obnovila za potrebe vrtca, so stekla gradbena dela.

Tudi letos se je Vrhnika pridružila evropski akciji v tednu mobilnosti in v ta namen zaprla Staro cesto, kjer je preko celega dneva potekalo mnogo aktivnosti za vse generacije.

XXX. Tudi letos je v okviru Dneva brez avtomobila potekal Tek očkov. Znova je privabil veliko množico tako očetov kot otrok.

25. september – V Retovju se je zaključila obnova lesenega mostu.

26. september – Na OŠ Antona Martina Slomška so podpisali Eko listino, v okviru katere se šolski delavci, učenci in njihovi starši zadržujejo, da bodo prijazno ravnali z naravo in izvajali različne okoljevarstvene akcije.

27. september – V avli Cankarjevega doma so odprli fotografsko razstavo mačjih portretov »Božja obličja« avtorja Vida Sarka.

30. september – V občinski hiši se je mudil okoljski minister Roko Žarnič. Skupaj z gosti s Hrvaške in županom Stojanom Jakinom so si ogledali Center za ravnanje z odpadki Vrhnika in kompostarno Roso.

Minister Žarnič (tretji z leve) na Centru za ravnanje z odpadki.

OKTOBER

4. oktober – V stavbi Črnega orla je odprla svoja vrata Svetovalnica Pu, svetovalnica za preprečevanje motenj hranjenja.

Ana Hram, vodja svetovalnice.

9. oktober – V Gonarsu se je mudila vrhniška »delegacija« z županom Stojanom Jakinom in kulturniki iz Ligojne. V pobrateni občini je namreč potekal tradicionalni jesenski sejem s pestrim dogajanjem.

10. oktober – V Zdravstvenem domu Vrhnika je po več letih premora znova začela delovati reševalna postaja, ki je nastanjena v Štirnovi hiši.

11. oktober – V vrhniškem osrednjem kulturnem hramu je do 6. novembra razstavljal akademski slikar Janez Kovačič. Predstavljal se je z motivi krajinj.

12. oktober – Mala mestna galerija je gostila razstavo Vesne Vidrih in Jang Mana. Vesna se je predstavila s keramiko, nastanek njenih del pa je s fotografski zapisi predstavil Jang.

17. oktober – Mala dvorana Cankarjevega doma je oživela z umetniško besedo partizana in pisatelja Karla Grabeljška (1906- 1985). Tako imenovan »Grabeljškov večer« je bil popestren še s predstavitvijo knjige »Vrhnika se spominja 1991-2011«.

18. oktober – Pojavila se je vest, da namerava družba Siliko iz Brezj pri Dobrovi kupiti tovarniški kompleks IUUV.

20. oktober – Na občini podajo izjavo za Naš časopis, da z gradnjo upravnega centra ne bo nič, saj državna uprava nima zanj denarja.

21. oktober – V športni dvorani pri OŠ Antona Martina Slomška je potekal 5. plesni festival in delavnice Zmigaj se! V treh dneh so na svoj račun prišli ljubitelji plesa različnih zvrsti, saj so imeli možnost delati z najbolj priznanimi slovenskimi koreografi.

25. oktober – Pred vojašnico 26. oktober na Stari Vrhniki je potekala spominska slovesnost v spomin na odhod zadnjega vojaka JLA iz te vojašnice leta 1991. Slavnostni govornik je bil Miran Bogataj, poveljnik ci-

vilne zaščite. Obenem so tega dne vojašnico zapustili tudi zadnji pripadniki Slovenske vojske.

NOVEMBER

1. november – Pri partizanski grobnici na Drči je potekala krajša spominska slovesnost s položitvijo venca.

6. november – V podlipski cerkvi je lokalni cerkveni mešani pevski zbor pripravil večerni koncert z gostujočo skupino Odoica.

Mešani cerkveni pevski zbor iz Podlipe.

7. november – Na občini se pojavi ideja, da bi občina kupila stavbo šivalnice IUUV in vanjo umestila športni program, knjižnico ter nekaj razredov OŠ Ivana Cankarja.

8. november – V Galeriji Cankarjevega doma je bila odprta regijska likovna razstava Tekst v podobi, ki jo pripravil JSKD, koordinacija Osrednja Slovenija, Občinska izpostava Vrhnika.

10. november – Klub vrhniških študentov je v Mali dvorani Cankarjevega doma predstavil vrhniško pesniško zbirko Skodelica pesmi, zbranih na njihovem odprtem natečaju.

15. november – V Cankarjevi knjižnici je svoja slikarska dela postavila na ogled ljubiteljska likovnica Emilija Erbežnik.

16. november – Delavci, ki prenavljajo objekt Poštna ulica 1, v kateri naj bi bil vr-

tec, so postavljali opaže za predelne stene. Obenem se je pojavila vest, da naj bi bil vrtec končan nekoliko kasneje, kot je bilo sprva predvideno – spomladi 2012.

Več kot 200 let stari stavbi so pod nadzorom Zavoda za varstvo kulturne dediščine ohranili lepo staro podobo.

19. november – Predstavniki lokalne zveze šoferjev in avtomehaničarjev so v spomin na vse žrtve prometnih nesreč prižgali sveče pred spomenikom Ivana Cankarja. Akcijo so izvedli že tretje leto zapored.

25. november – V Cankarjevem domu je potekala predstavitev pesniške zbirke Franeta Milčinskega - Ježka (1914-1988) z naslovom Sončna ura. Vsebuje poleg že objavljenih še okoli 150 na novo odkritih pesnitev, satiričnih utrinkov in hudomušnih osti.

Nastopajoči na predstavitvi pesniške zbirke.

26. november – Vrhniška Karitas je obeležila 20 let delovanja s celovečernim koncertom v Cankarjevem domu. Nastopili so: orkester Simfonika, MePZ Mavrica, Peklenski muzikantje, Oktet Raskovec in solist Klemen Šiberl, prireditev pa je povezoval Mario Galunič.

DECEMBER

2. december – Mala mestna galerija je odprla razstavo ruske umetnice, slikarke Tatjane Šarkadi.

Na odru Cankarjevega doma so imeli celovečerni koncert člani Mešanega pevskega zbora Društva invalidov Vrhnika. Na koncertu so obeležili tudi dolgoletno (40 let) vođenje zbora pod taktirko Jožeta Jesenovca.

3. december – V gasilskem domu v Ligojni je potekal dobrodelni koncert Za toplo ognjišče, ki je bil namenjen zbiranju sredstev za nadaljevanje gradnje hiše 8-članske družine Samotorčan.

Na Sodnijskem trgu je v okviru Veselega decembra potekal Miklavžev sejem. Dopoldne in popoldne je organizator ZIC pripravil tudi otroški program, zvečer pa je najmlajše po sprehodu z baklami na Sveto Trojico v tamkajšnji cerkvi pričakal še Miklavž.

V Cankarjevem domu se je z Novoletnim koncertom predstavil Big Band Vrhnika.

5. december – Na predčasnih državnoborbnih volitvah je v vrhniškem volilnem okraju največ glasov prejela Lista Zorana Jankoviča – Pozitivna Slovenija, ki jo je zastopala Alenka Bikar (36,61 %), sledila sta ji SDS (Daniel Cukjati – 23,57 %) in SD (Janez Kikelj – 9,56 %).

6. december – V mali galeriji Cankarjevega doma je razstavljal Domžalčan Marjan Vodnik. Na ogled je postavil lesene skulpture jaslic.

8. december – V Cankarjevem domu je potekal slavnostni zaključek dve natečajev, ki ga je pripravila vrhniška območna izpostava JSKD v sodelovanju z Našim časopisom. Natečaja sta bila namenjena osnovnošolcem, preskušali pa so se v pisanju pesmi in likovnem ustvarjanju.

9. december – Vokalna skupina Perpetuum Jazzile se je na veselje mnogih ustavila tudi na Vrhniki. Pričakala jo je nabito polna (1800 ljudi) športna dvorana pri OŠ Antona Martina Slomška.

9. december – Več vrhniških pevskih zborov se ob koncu leta predstavi občinstvu s celovečernim koncertom. Enega takih je pripravil tudi Mešani pevski zbor Ivana Cankarja Vrhnika, ki je v goste povabil Moški pevski zbor Ivan Štruc iz Slovenskih Konjic.

9. in 10. december – Vrhniško smučarsko društvo je na Sodnijskem trgu organiziralo komisijsko prodajo preko tristo parov smučiči, smučarskih čevljev, palic in druge smučarske opreme.

Bogata ponudba na smučarskem sejmu.

13. december – Glasbena šola Vrhnika se je v Cankarjevem domu predstavila z Božičnim koncertom.

14. december – Muzejsko društvo Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja sta s predavanjem prof. dr. Milčka Komelja in predvajanjem televizijskega filma Nori malar (režija: Matjaž

Klopčič) počastila 150-letnico rojstva rojaka slikarja Jožefa Petkovška.

17. december – Pihalni orkester Vrhnika se je od koledarskega leta poslovil s tradicionalnim Božično-novoletnim koncertom v Cankarjevem domu.

V okviru Veselega decembra je na Sodnijskem trgu potekal otroški program, katerega vrhunec je predstavljal obisk Božička.

Obisk Božička na Sodnijskem trgu.

20. december – Vrhniške malčke je v Cankarjevem domu po ogledu risanke obiskal dedek Mraz.

26. december – Pred trgovskim centrom v središču Vrhnike je potekala slovesnost ob dnevu samostojnosti in enotnosti. Slavnostni govorec je bil župan Stojan Jakin. Na prizorišču se je zaključil tradicionalni pohod po poteh Cankarjeve matere z Vrzdenca do Vrhnike, ki se ga je udeležilo več kot dvesto pohodnikov. V sklepnem delu prireditve se je odvil še blagoslov konj.

31. december – Vrhniški občani so se ponavadi od starega leta poslovili na Sodnijskem trgu. Tokrat pa je zabavna prireditev potekala v športnem parku. V Ligojni so v novo leto stopili po ogledu veseloigre Micki je treba moža, ki jo je pripravila lokalna dramska skupina Sadika.

POROČILO O DELU MUZEJSKEGA DRUŠTVA VRHNIKA V LETU 2010

V letu 2010 se sestav društvenih organov ni spreminjal. Delo je vodil izvršni odbor, ki se je sestajal skupaj z nadzornim odborom. Sestanki so bili 19. januarja, 23. marca, 17. junija in 2. novembra, redni letni občni zbor društva pa je bil 16. novembra 2010. Predsednica je bila Marija Oblak Čarni, podpredsednica Olga Pivk, tajnik Niko Šušteršič in blagajničarka Marija Malovrh. Zbirko fotografij je vodil Franci Dovč. Člani so bili še Nataša Oblak Japelj, Mira Rančov, Branko Stanovnik in Janez Žitko. V nadzornem odboru so bili Elica Brelih, Pavel Mrak in Milena Živec, v disciplinski komisiji pa Tone Stanovnik, Janez Verbič in Pavel Zupan.

Delo je potekalo po programu, ki zajema naloge s področja domoznanstva ter varovanja kulturne in naravne dediščine.

Zbrali smo nekaj gradiva o zgodovini Vrhnik, v glavnem pisno gradivo in fotografije. Pri zbiranju smo omejeni, ker nimamo prostora za deponiranje gradiva oz. predmetov.

Pripravili smo dve razstavi. Ob 65. obletnici osvoboditve Vrhnik, 6. maja 2010, smo odprli razstavo o Vrhniki v drugi svetovni

vojni »Slike iz vojnih dni z Vrhnik in okolice 1941-1945.« Pripravili smo jo skupaj s Cankarjevo knjižnico in Zvezo borcev za negovanje tradicij NOB Vrhnik. Dne 16. novembra pa smo odprli razstavo o življenju in delu bratov Jager, Franca Francisa Jagra (1869-1941) duhovnika in profesorja čebelarstva v ZDA in Kanadi in Ivana Johna Jagra (1871-1959), arhitekta, urbanista Minneapolisa v ZDA. 8. maja 2010 smo bratoma Jager odkrili spominsko ploščo v njuni rodni Bistri. Slavnostni govornik na odkritju je bil minister dr. Boštjan Žekš.

Zbrali smo gradivo za zgodovino hiš in ljudi na Voljčevi cest in Klisu na Vrhniki (Marija Habič in Polona Zalokar) ter Veliki Ligojni (Franci Dovč). Zapisali smo nekaj ustnih izročil o šoti in pridelovanju konoplje na barju. Nadaljevali smo z dolgoročnimi nalogami, kot je zbiranje gradiva o vrhniških učiteljih, županih, o športu na Vrhniki po vojni, o elektrifikaciji Notranjske, raziskovali smo gradivo o društvu Orel in o društvu vrhniških dijakov in študentov ter njihovem glasilu Močilnik iz leta 1940. Zbrali smo prispevke za 11. številko zbornika Vrhniški razgledi, zbornik uredili in pripravili za tisk. Pripravili smo ekskurzijo na Južno Tirolsko. Obiskali smo jo 5. in 6. junija 2010.

Proti koncu leta nas je zelo zaposlovalo vprašanje, kako ohraniti arhiv z recepturami in strokovno knjižnico propadle Industrije usnja Vrhnika, da bi na Vrhniki ostalo vsaj nekaj sledi po nekdanji veliki in pomembni tovarni. Prepričani smo, da bo v bližnji bodočnosti Vrhnika dobila svoj lokalni muzej in bo to gradivo še kako potrebno za predstavitev usnjarne. Iščemo prostor za deponiranje IUV arhiva. Sklenili smo, da odkupimo nekaj umetniških slik vrhniških avtorjev (M. Dominko, P. Mrak), ki so v stečajni masi IUV in so naprodaj.

V letu 2010 sta študenta Ana Arh (FDV) in Aljaž Ciber (FF) v Muzejskem društvu opravila obvezno študijsko prakso. Sodelovala sta pri pripravi za razstavo o bratih Jager.

Ob občinskem prazniku 10. maja 2010 je Občina Vrhnika podelila Muzejskemu društvu Vrhnika »Srebrno plaketo Ivana Cankarja za dolgoletne uspehe in izjemne dosežke trajnega pomena«.

Bibliografija o aktivnostih Muzejskega društva v letu 2010:

Marija Oblak Čarni, Srečanje z Marijo Hladnik (1912-2010). Naš časopis, Vrhnika, 22.

Februar 2010, str. 40. (Fotografija M. Hladnik)

S. S/eljak/ 65. obletnica osvoboditve Vrhnike, Odprište spominske razstave. Naš časopis, 31. maj 2010, str. 4 (fotografije).

Simon Seljak, Cankarjevi dnevi 2010. Naš časopis, 31. maj 2010, str. 1. (Fotografija dobitnikov priznanj).

/Simon Seljak/, Srebrno plaketo Ivana Cankarja so prejeli: ... Muzejsko društvo Vrhnika. Naš časopis 31. maj 2010, str. 2.

M. Oblak Čarni, Z muzejci na Tirolsko. Naš časopis, 28. junija 2010, str. 59.

Gašper Tominc, Odkrili spominsko ploščo bratoma Jager. Naš časopis, 31. maj 2010, str. 60.

Vrhničana udejanjila ameriške sanje. Razstava o bratih Jager. Naš časopis, 29. november 2010, str. 46. (fotografije).

Marija Oblak Čarni

VRHNIŠKI RAZGLEDI

Leto 12 (2011)

Izdala in založila:

Muzejsko društvo Vrhnika in
Zavod Ivana Cankarja za kulturo,
šport in turizem, Vrhnika

Uredniški odbor:

Igor Berginc

Franci Dovč

Anja Frković

Pavel Mrak

Marija Oblak Čarni (glavna in odgovorna urednica)

Tatjana Oblak Milčinski

Olga Pivk

Lektoriranje: Mirjam Šemrov

Tehnična ureditev in oblikovanje: Milena Oblak Erznožnik

Tisk: Starling, Vrhnika

Naklada: 350 izvodov

Vrhnika, april 2012

ISSN 1408 - 0583 - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

NA NASLOVNICI:

Jožef Petkovšek: **Perice ob Ljubljani**, olje na platnu, 1886, 146 x 100 cm, zasebna last.

NA ZADNJI STRANI KNJIGE:

Vrhniški pirh, izdelek mojstra Franca Groma s Stare Vrhnike. S svedranjem luknjic v izpihana jajca mojster oblikuje različne vzorce in ustvarja prave čipkaste umetnine. Motive išče v bogastvu naše narodne ornamentike.

Obočna freska prezbiterija v cerkvi sv. Pavla iz leta 1867 **Bog oče z angeli**, delo znanega slikarja Janeza Wolfa.

Kunstljeva vila na Tržaški cesti 10 na Vrhniki s svojim bogatim okrasjem izstopa izmed okoliških stavb.

Ivan Cankar na posebni poštni ovojnici, ki jo je izdala Galerija 2 dne 19. 1. 2001.

Iz vrhniške filatelije: **poštni žig OBER LAIBACH** na pismu z dne 19. 7. 1864.

Velika **prezračevalna lina** na gospodarskem poslopju v Žažarju št. 13 je zaprta z **lepo oblikovanimi lesenimi mrežami**, kar poslopje uvršča med največje vaške znamenitosti.

